

РЕПУБЛИКА СРПСКА
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЈЕТЕ И КУЛТУРЕ
РЕПУБЛИЧКИ ПЕДАГОШКИ ЗАВОД

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево
2014

На основу члана 33. став 1. Закона о основном образовању и васпитању („Службени гласник Републике Српске”, бр. 74/08, 71/09, 104/11 и 33/14) и члана 82. став 2. Закона о републичкој управи („Службени гласник Републике Српске”, бр. 118/08, 11/09, 74/10, 86/10 и 24/12), министар просвјете и културе 20. августа 2014. године д о н о с и

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Члан 1.

Овим наставним планом и програмом утврђују се наставни предмети, њихов распоред по разредима, годишњи и седмични број часова наставе, као и садржаји по којима ће се изводити настава у основном образовању.

Члан 2.

- (1) Табеларни преглед Наставног плана налази се у Прилогу 1. и чини саставни дио овог правилника.
- (2) Наставни програм из члана 1. овог правилника биће објављен у посебној публикацији.

Члан 3.

Наставни план и програм из члана 1. овог правилника примјењује се од школске 2014/2015. године.

Члан 4.

Ступањем на снагу овог наставног плана и програма престаје да важи Наставни план и програм за основну школу („Службени гласник Републике Српске”, број 112/09).

Члан 5.

Овај наставни план и програм ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Српске”.

Број: 07.04/052-5752/14
Датум: 20.08.2014. године
Бања Лука

МИНИСТАР
Горан Мутабџија, с. р.

НАСТАВНИ ПЛАН

Редни број	Наставни предмет	Р А З Р Е Д																	
		Прва тријада						Друга тријада						Трећа тријада					
		1.		2.		3.		4.		5.		6.		7.		8.		9.	
1.	Српски језик			5	180	5	180	5	180	5	180	5	180	4	144	4	144	4	136
2.	_____језик*			5	180	5	180	5	180	5	180	5	180	4	144	4	144	4	136
3.	_____језик**			2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	68
4.	Вјеронаука			1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	34
5.	Први страни језик					2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	2	68
6.	Други страни језик											2	72	2	72	2	72	2	68
7.	Ликовна култура			2	72	2	72	2	72	2	72	2	72	1	36	1	36	1	34
8.	Музичка култура			1	36	1	36	2	72	2	72	2	72	1	36	1	36	1	34
9.	Природа и друштво			2	72	2	72	2	72										
10.	Познавање природе									2	72								
11.	Познавање друштва									2	72								
12.	Историја											1	36	2	72	2	72	2	68
13.	Демократија и људска права											1	36						
14.	Географија											2	72	2	72	2	72	2	68
15.	Физика													2	72	2	72	2	68
16.	Математика			5	180	5	180	5	180	5	180	4	144	4	144	4	144	4	136
17.	Биологија											2	72	2	72	2	72	2	68
18.	Хемија															2	72	2	68
19.	Техничко образовање											1	36	1	36	1	36	1	34
20.	Основи информатике											1	36	1	36	1	36	1	34
21.	Физичко васпитање			3	108	3	108	3	108	2	72	2	72	2	72	2	72	2	68
22.	Моја околина	5	180																
23.	Говор, изражавање, стварање	5	180																
24.	Физичко васпитање, ритмика, музика	5	180																
25.	Васпитни рад у одјељењској заједници			1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	36	1	34
У К У П Н О		15	540	20	720	22	792	23	828	24	864	29	1044	28	1008	30	1080	30	1020

* За наставу на језику конститутивног народа у складу са чланом 7. Устава РС (језик бошњачког народа, језик хрватског народа).

** За наставу на језику националних мањина.

КОМИСИЈЕ КОЈЕ СУ РАДИЛЕ НА МОДЕРНИЗАЦИЈИ НАСТАВНОГ ПЛАНА И ПРОГРАМА ЗА ОСНОВНО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

Разредна настава

НПП за 1. разред

Сања Мирнић, ОШ „Георги С. Раковски”, Бања Лука
Љиљана Гвозден, ОШ „Петар Кочић”, Нова Топола, Градишка
Момирка Латинчић, ОШ „Јован Јовановић Змај”, Србац
Слађана Лолић, ОШ „Иво Андрић”, Бања Лука
Татјана Иветић, ОШ „Иво Андрић”, Бања Лука
Славица Видаковић, Републички педагошки завод

НПП за Српски језик

Ирена Милошевић, ОШ „Бранко Радичевић”, Бања Лука
Драженка Шобат, ОШ „Иво Андрић”, Бања Лука
Бранислав Јанковић, ОШ „Вук С. Караџић”, Бања Лука
Сандра Барашин, ОШ „Бранко Радичевић”, Бања Лука
Драгица Ожеговић, Републички педагошки завод
Проф. др Сања Мацура, Филолошки факултет, Бања Лука
Мр Мијана Кубурић Мацура, Филолошки факултет, Бања Лука

НПП за Математику

Бранислава Ђурић, ОШ „Борисав Станковић”, Бања Лука
Звјездана Шлехта, ОШ „Петар Петровић Његош”, Бања Лука
Јованка Петровић, ОШ „Иван Г. Ковачић”, Бања Лука
Марко Гајић, Републички педагошки завод

НПП за Познавање природе

Катарина Вучен, ОШ „Веселин Маслеша”, Фоча
Александар Вукановић, ОШ „Вук Караџић”, Требиње
Бојан Џилит, ОШ „Србија”, Пале
Слађана Вилотић, Републички педагошки завод

НПП за Познавање друштва

Ирена Милошевић, ОШ „Бранко Радичевић”, Бања Лука
Драженка Шобат, ОШ „Иво Андрић”, Бања Лука
Сандра Барашин, ОШ „Бранко Радичевић”, Бања Лука
Драгица Ожеговић, Републички педагошки завод

НПП за Природу и друштво

Драгана Бркић, ОШ „Бранко Ћопић”, Приједор
Весна Зекановић, ОШ „Петар Кочић”, Приједор
Зорка Шушкало, ОШ „Десанка Максимовић”, Приједор
Милица Тителски, Републички педагошки завод

НПП за Физичко васпитање

Весна Маленчић, ОШ „Вук Караџић”, Омарска, Приједор
Емина Демировић, ОШ „Доситеј Обрадовић”, Приједор
Борко Мандић, ОШ „Ђирило и Методије”, Трнопоље, Приједор
Душан Пралица, Републички педагошки завод

НПП за Музичку културу

Марија Лазич, ОШ „Доситеј Обрадовић”, Добој
Др Маја Трифуновић, Независни универзитет, Бања Лука
Мр Сузана Кусовац, Независни универзитет, Бања Лука
Гордана Попадић, Републички педагошки завод

НПП за Ликовну културу

Драгана Марић, ОШ „Кнез Иво од Семберије”, Бијељина
Алиса Хасановић, ОШ „Меша Селимовић”, Јања, Бијељина
Дејан Вуковић, ОШ „Јован Дучић”, Бијељина
Весна Тодоровић, Педагошки факултет, Бијељина
Маринко Савић, Републички педагошки завод

НПП за Васпитни рад у одјелењској заједници

Др Маја Трифуновић, Независни универзитет Бања Лука
Марија Лазич, ОШ „Доситеј Обрадовић” Добој
Гордана Попадић, Републички педагошки завод

Предметна настава

НПП за Српски језик

Босилка Спремо, Републички педагошки завод
Драго Радовановић, Републички педагошки завод
Раде Лаловић, Републички педагошки завод

НПП за Енглески језик

Мр Свјетлана Јунгић, Филозофски факултет, Источно Сарајево
Проф. др Жељка Бабић, Филолошки факултет, Бања Лука
Рада Бијелић, ОШ „Доситеј Обрадовић”, Бања Лука
Мирјана Тробок, ОШ „Пале”, Пале
Тијана Лаловић, ОШ „Петар Петровић Његош”, Бања Лука
Славијана Шућур, ОШ „Вук Караџић”, Теслић
Тајјана Богдановић, Републички педагошки завод

НПП за Њемачки језик

Др Сања Радановић, Филолошки факултет, Бања Лука
Сњежана Јерковић, ОШ „Петар П. Његош”, Бања Лука
Душица Бијелић, ОШ „Георги С. Раковски”, Бања Лука
Јагода Ћук, Републички педагошки завод

НПШ за Музичку културу

Мр Саша Павловић, Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци
Мр Младен Матовић, Академија умјетности Универзитета у Бањој Луци
Јасна Антонић, ОШ „Борисав Станковић”, Бања Лука
Анастасија Гавриловић, ОШ „Милош Црњански”, Бања Лука

НПШ за Историју

Др Драга Мاستиловић, Филозофски факултет, Источно Сарајево
Душан Јотић, ОШ „Новак Пивашевић”, Стара Дубрава, Челинац
Мирко Пешко, ОШ „Свети Сава”, Зворник
Соња Миловић, ОШ „Петар Петровић Његош”, Источна Илица
Сузана Тепић, ОШ „Младен Стојановић”, Горњи Подградци, Градишка
Милија Марјановић, Републички педагошки завод

НПШ за Географију

Драган Уљаревић, ОШ „Свети Сава”, Источно Сарајево
Драган Јововић, ОШ „Јован Дучић”, Касиндо, Источна Илица
Биљана Остојић Ђокић, ОШ „Алекса Шантић”, Угљевик
Др Мира Мандић, ПМФ, Бања Лука
Мр Милка Грмуша, Филозофски факултет Универзитета у Источном Сарајеву
Миодраг Самарцић, Републички педагошки завод

НПШ за Физику

Добринка Илић, ОШ „Свети Сава”, Бијељина
Митар Гавриловић, ОШ „Вук Караџић”, Бијељина
Др Синиша Вученовић, ПМФ, Бања Лука
Милко Бабић, Републички педагошки завод

НПШ за Математику

Верица Дујаковић, ОШ „Георги С. Раковски”, Бања Лука
Брана Петровић, ОШ „Јован Цвијић”, Бања Лука
Ивана Чорлија, ОШ „Св. В. Острошки”, Требиње
Милица Марић, ОШ „Свети Сава”, Фоча
Мирјана Радаковић, ОШ „Бранко Ћопић”, Приједор
Драган Суботић, ОШ „Пале”, Пале
Дивна Пузић, ОШ „Вук С. Караџић”, Добој
Ружа Којић, ОШ „Јован Дучић”, Бијељина
Др Душко Јојић, ПМФ, Бања Лука
Милисав Кнежевић, Републички педагошки завод

НПШ за Биологију

Славен Филиповић, ОШ „Свети Сава”, Котор Варош
Нада Новаковић, ОШ „Свети Сава”, Бања Лука
Љиљана Малић, ОШ „Младен Стојановић”, Лакташи
Др Биљана Лубарда, ПМФ, Бања Лука
Драго Лугић, Републички педагошки завод

НПП за Основи информатике

Драшко Грбић, ОШ „Петар Кочић”, Приједор
Бранкица Јокић, ОШ „Никола Тесла”, Прњавор
Татјана Медаревић, ОШ „Алекса Шантић”, Бања Лука

НПП за Физичко васпитање

Проф. др Миломир Тривун, ФФВС, Пале, Универзитет у Источном Сарајеву
Мара Бањац, ОШ „Ђура Јакшић”, Бања Лука
Драган Продановић, ОШ „Вук Караџић”, Братунац
Душан Сп. Илић, Републички педагошки завод
Драган Сувајац Шапорац, Републички педагошки завод

НПП за Васпитни рад у одјелењској заједници

Гордана Попадић, Републички педагошки завод
Драгица Ожеговић, Републички педагошки завод
Гордана Кецман, ОШ „Доситеј Обрадовић”, Бања Лука
Ангелина Савић, ОШ „Бранко Ћопић”, Бања Лука
Сузана Ћелић, ОШ „Козарска дјеца”, Градишка
Индира Алијевић, ОШ „Козарска дјеца”, Градишка
Богдана Добрњац, ОШ „Свети Сава”, Брод

САДРЖАЈ

Наставни план.....	4
--------------------	---

Први разред

Моја околина	14
Говор, изражавање, стварање.....	25
Физичко васпитање, ритмика, музика.....	36

Други разред

Српски језик.....	45
Православна вјеронаука.....	52
Ликовна култура.....	54
Музичка култура	59
Природа и друштво	67
Математика	74
Физичко васпитање	81
Васпитни рад у одјељењској заједници	86

Трећи разред

Српски језик.....	93
Православна вјеронаука.....	99
Енглески језик	101
Ликовна култура.....	107
Музичка култура	112
Природа и друштво	120
Математика	127
Физичко васпитање	133
Васпитни рад у одјељењској заједници	138

Четврти разред

Српски језик.....	145
Православна вјеронаука.....	151
Енглески језик	153
Ликовна култура.....	160
Музичка култура	164
Природа и друштво	173
Математика	180
Физичко васпитање	188
Васпитни рад у одјељењској заједници	193

Пети разред

Српски језик.....	200
Православна вјеронаука.....	207
Енглески језик	209
Ликовна култура.....	217
Музичка култура	220
Познавање природе.....	228
Познавање друштва.....	239

Математика.....	247
Физичко васпитање.....	254
Васпитни рад у одјељењској заједници	257

Шести разред

Српски језик	264
Православна вјеронаука	279
Енглески језик	282
Њемачки језик	289
Руски језик.....	298
Ликовна култура.....	300
Музичка култура	305
Историја	317
Демократија и људска права.....	322
Географија	326
Математика.....	334
Биологија.....	342
Техничко образовање	351
Основи информатике	358
Физичко васпитање.....	363
Васпитни рад у одјељењској заједници	370

Седми разред

Српски језик	377
Православна вјеронаука	390
Енглески језик	392
Њемачки језик	399
Руски језик	409
Ликовна култура.....	410
Музичка култура	415
Историја	428
Географија	437
Физика.....	446
Математика.....	456
Биологија.....	461
Техничко образовање	472
Основи информатике	479
Физичко васпитање.....	483
Васпитни рад у одјељењској заједници	492

Осми разред

Српски језик	500
Православна вјеронаука	513
Енглески језик	515
Њемачки језик	523
Руски језик.....	533
Ликовна култура.....	534
Музичка култура	538
Историја	555
Географија	562

Физика	574
Математика	584
Биологија	591
Хемија	599
Техничко образовање	603
Основи информатике	611
Физичко васпитање	615
Васпитни рад у одјељењској заједници	623

Девети разред

Српски језик	631
Православна вјеронаука	645
Енглески језик	647
Њемачки језик	654
Руски језик	664
Ликовна култура	666
Музичка култура	670
Историја	686
Географија	695
Физика	705
Математика	716
Биологија	722
Хемија	732
Техничко образовање	736
Основи информатике	742
Физичко васпитање	746
Васпитни рад у одјељењској заједници	762

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ПРВИ РАЗРЕД

Редни број	Предметно подручје	РАЗРЕД	
		Прва тријада	
		1.	
1.	Моја околина	5	180
2.	Говор, изражавање, стварање	5	180
3.	Физичко васпитање, ритмика, музика	5	180
УКУПНО		15	540

ГЛОБАЛНИ ЦИЉ

Цјеловит развој свих потенцијала дјетета до личног максимума, уважавајући индивидуалност и урођене склоности у сваком од аспеката развоја (интелектуалном, социјално-емоционалном и физичком развоју, развоју говора, изражавања, стварања), поштујући, при томе, актуелни ниво и темпо напредовања који је дијете већ достигло, са изразитом оријентацијом на усавршавање свих домета у зони ближег развоја, кроз непосредно искуство, игру и игралике активности, без присиле и наметања, у посебној, намјенски структурираној и креираној радној средини, и пријатној атмосфери.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТНО ПОДРУЧЈЕ: **МОЈА ОКОЛИНА**

РАЗРЕД: ПРВИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ САТИ: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ САТИ: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви:

Цјеловит развој дјечјег потенцијала и радозналости кроз активан однос и комуникацију са средином која га окружује, уз уважавање индивидуалности ученика, те оспособљавање за посматрање спољашњих карактеристика предмета, процеса и појава;

Развијање, његовање и испољавање личног става и мишљења, те практичне примјене знања;

Развијање отворености према идејама других, међусобне сарадње, те комуникације са вршњацима и одраслима у социјалном окружењу;

Развијање културних, радних и хигијенских навика, еколошке свијести и културе као и свијести о сопственом идентитету и поштовању самог себе.

Посебни циљеви:

Овладавање почетним техникама сазнајног процеса: посматрање, уочавање, упоређивање, класификовање, именовање;

Подстицање дјечјих интересовања, питања, идеја и одговора у вези са појавама, процесима и ситуацијама у окружењу у складу са њиховим когнитивно-развојним способностима;

Подстицање и развијање истраживачких активности дјецe;

Подстицање уочавања једноставних узрочно-последичних веза, појава и процеса, слободног исказивања својих запажања и предвиђања;

Рјешавање једноставних проблем-ситуација кроз огледе, самостално и у групи;

Развијање одговорног односа према себи и окружењу и уважавање других;

Откривање и упознавање живе и неживе природе и развијање одговорног односа према природи;

Усвајање знања о школи, породици, околини у којој живе;

Оспособљавање за активно учествовање у саобраћају и његовање саобраћајне културе;

Развијање способности за оријентисање у времену и простору;

Оспособити ученике да препознају, именују и разликују облике различитих предмета и линија и њихове међусобне односе;

Усвајање основних математичких појмова: скуп, релација;

Оспособљавање ученика да препознају, разликују, упоређују и класификују предмете према задатим особинама;

Стицање вјештине читања и писање бројева прве десетице, савладавање основних рачунских операција (сабирање и одузимање прве десетице);

Развијање и његовање математичке писмености;

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Садржај програма:

Оквирни број сати

1. Садржаји за подршку социјално-емоционалног развоја	60 сати
2. Садржаји екологије	40 сати
3. Садржаји за подршку интелектуалног развоја	80 сати

(5 сати седмично, 180 сати годишње)

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим предметним садржајима
1. Садржаји за подршку социјално-емоционалног развоја		
Социјализација и развој друштвеног понашања		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> зна ко чини ужу породицу, а ко родбину; именује чланове уже породице и уже родбине; зна своје улоге у породици; именује дијелове свога тијела (главу, труп, ноге и руке); опише живот и рад у породици; именује просторије у стану – кући; идентификује и његује хигијенске навике; именује кућанске апарате; разликује намјештај од кућанских апарата; именује мјесто у којем живи; именује знаменитости свог краја; набраја занимања људи у родном мјесту; 	<ul style="list-style-type: none"> Породица, моји родитељи и ужа родбина. Ко сам ја, ја у породици, моја улога. Моје тијело. Живот и рад у породици, задужења, обавезе. Породица живи у кући, стану. Намјештај у кући, стану. Хигијена у стану, кући. Кућански апарати и руковање кућанским апаратима. Моја школа и ја у школи. Моји другови у разреду и моја учитељица/учитељ. Радници у школи и школске просторије. Правила понашања. Хигијена у школи. Моје мјесто – мјесто у којем живим. Природне љепоте мог родног краја. Занимања људи у мом мјесту. Рођендани и други значајни лични датуми. Гости у разреду. Одјељењске акције, свечаности и манифестације. 	<p>Говор, изражавање, стварање именоване, описивање чланова породице, њихова занимања, намјештаја и кућанских апарата у стану, кући...</p> <p>– Гост разреда мој дјед, бака, доктор, фризер, причаоница.</p> <p>Рецитације <i>Нисам више тако мали и Бака</i>.</p> <p>Математички садржаји: упоређивање по боји и висини.</p> <p>Ликовна култура – цртање дјечје фигуре и чланова породице – њихова занимања, намјештај у кући, кућански апарати – моделовање.</p> <p>Музика: пјесме о мами, тати, баки, дједу.</p> <p>Говор, изражавање, стварање: именоване, описивање себе, друга, радника у школи, – рецитације о другарству, хигијени.</p> <p>Ликовна култура – цртање школе, учионице.</p> <p>Физичко васпитање, музика – пјесмице о школи, хигијени, лијепом понашању.</p> <p>Игре уз музику и правила игре.</p>

Права дјетета и друштвено понашање		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разговара о обавезама и правима; • именује обавезе и права дјетета; • прихвата правила у игровним активностима; • црта дјечје обавезе и права; • успјешно комуницира са друговима и ослања се на њихова искуства; • уочава да су неки дани у години посебно важни; • учествује у обиљежавању празника који се обиљежавају у школи; • уочава да људи на различите начине прослављају празнике; • црта прославу Васкрса, Ускрса, Бајрама и рођења Христа; • учествује у одјељењским свечаностима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Обавезе и права дјетета. • Право на живот. • Право на породицу. • Право на игру. • Право на школовање. • Прослава рођендана. • Свети Никола. • Весели час – Нова година. • 100 Дана ђака првака. • Свети Сава. • Рођење Христово. • Васкрс, Ускрс, Бајрам. 	<p>Говор, изражавање, стварање: пригодни разговори;</p> <ul style="list-style-type: none"> – разговор – питања – одговори, – рецитовање. – Ликовна култура – сликање и моделовање: рођенданске честитке, шарамо јаја и други пригодни садржаји. <p>Физичко васпитање, музика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – слушамо, пјевамо пригодне пјесме.
Афективне активности		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разговара о емоцијама; • успјешно комуницира са друговима; • именује потребе других ученика; • препозна рјешења за неспоразуме и препирке; • прихвати правила понашања у игровним активностима; • уочава и уважава потребе и интересе других; • препозна и именује емоције. 	<ul style="list-style-type: none"> • Разговор о осјећањима и њиховом изражавању (Огледало осјећања, Статуа туге, Наочари „смјешке”, „плачке”, „страшке”, „љутке”...). • Љубав, прича о снази љубави, шта ко воли. 	<p>Говор, изражавање, стварање: пригодни разговори.</p> <p>Ликовна култура: изражавање осјећања цртежом.</p>
Саобраћајна азбука		
<ul style="list-style-type: none"> • зна своју кућну адресу; • зна ко су учесници у саобраћају; • препозна и именује основна саобраћајна средства (према средини у којој се налази школа); • именује саобраћајна средства (на друму, на води, у ваздуху); • познаје локације у мјесту на којима је играње; 	<ul style="list-style-type: none"> • Од куће до школе; • Пред семафором и на пјешачком прелазу; • На раскрсници; • На улици са и без тротоара; • На отвореном путу; • Саобраћајна средства и превоз робе и путника; • Путујемо; 	<p>Говор, изражавање, стварање: култура изражавања, именовање, описивање превозних средстава, знакова;</p> <ul style="list-style-type: none"> – разговор о искуствима, емоцијама, – ономатопеја звукова; – гост у разреду полицајац-саобраћајац; причаоница.

<p>безбједно и дозвољено и локације на којима је то забрањено;</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује тротоар, плочник, којима се крећу пјешаци од коловоза, друма, шина... куда се крећу возила; • зна основна саобраћајна правила неопходна за прелазак пута од куће до школе: (близина школе, ученици на путу, пјешачки прелаз, семафор); • зна улоге семафора у кретању пјешака и возила, као и правила понашања на раскрсници. 		<p>– математички садржаји: скуп превозних средстава на копну, у води, ваздуху;</p> <p>– Ликовна култура – цртање: семафор, улица, превозна средства, – моделовање од пластелина, кутија;</p> <p>Садржаји музике – пјесмице: <i>Семафор</i>, <i>Ивин воз</i>;</p> <p>– игре уз музику, саобраћајац, семафор, путујемо...</p> <p>Ритмика – вјежбе на отвореном, врсте кретања, ходање улицом, тротоаром, саобраћајни полигон, вјежбе на отвореном...</p>
<p>Садржаји из екологије</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише чисту околину; • уочи чиме и како се загађује околина; • (земљиште, вода, ваздух); • познаје начине на које се може очистити загађена околина; • личним примјером покаже како се чува околина; • зна гдје се одлажу отпаци; • одлаже отпатке на за то предвиђена мјеста. 	<ul style="list-style-type: none"> • Чиста околина. • Загађена околина (земљиште, вода, ваздух). 	<p>Говор, изражавање, стварање, Пригодни разговор.</p> <p>Ликовна култура: обликовање и моделовање.</p> <p>Цртање, чиста околина, загађена околина.</p>
<p>2. Садржаји за подршку интелектуалног развоја</p>		
<p>Жива и нежива природа</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • именује основне дијелове људског тијела (глава, труп, руке, ноге); • разликује изглед – дјечаци и дјевојчице; сличности и разлике; • именује храну и разликује правилну од неправилне исхране; • зна значај правилне исхране у животу човјека; • именује средства за личну хигијену (четкица за зубе, паста за зубе, чешаљ, сапун...) општу хигијену (учионице, школе, куће...); 	<ul style="list-style-type: none"> • Човјек – ко сам ја, изглед и грађа тијела. • Човјек – исхрана – здравље. • Хигијена. • Биљни свијет, раст и развој. • Биљке кроз годишња доба. • Значај биљака за човјека. • Украсне биљке. • Животињски свијет. • Домаће животиње. • Дивље животиње: раст и развој животиња. • Животиње кроз годишња доба. 	<p>Говор, изражавање, стварање: – приче и рецитације о друговима, другарицама, правилној исхрани, здрављу, хигијени.</p> <p>Ликовна култура: илустровање, моделовање...</p> <p>– Математички садржаји: скупови хране; скуп средстава за личну хигијену, скуп средстава за хигијену стана.</p> <p>Говор, изражавање, стварање. Нацртај оно што недостаје.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • именује биљке (трава, цвијет, дрво); • уочи промјене на биљкама кроз различита годишња доба; • његује биљку у одјељењу и прати њен раст; • зна зашто су биљке корисне за човјека; • именује украсне биљке (ружа, кактус...); • разликује, препознаје, идентификује домаће од дивљих животиња; • препознаје, именује карактеристике и користи домаћих, дивљих животиња, инсеката и птица; • уочава начин живота кроз различита годишња доба домаћих и дивљих животиња; • уочава карактеристичне облике понашања бића (трчи, плива, лети, скрива се, напада, брани, лови и сл.); • именује животне циклусе бића (рађање, одрастање, размножавање и угинуће); • идентификује животне средине погодне за опстанак бића (нпр., рибу „вода”, зеца „шума”) 	<ul style="list-style-type: none"> • Материјални свијет: ствари и предмети, намјена, чување, руковање, опасности. • Свјетлост, земља, вода и ваздух. 	<p>– причаоница, рецитације о биљкама, цвијећу, годишњим добима.</p> <p>– Математички садржаји – скупови биљака; исти-различит број елемената, више-мање, бројимо.</p> <p>– Ликовна култура – дрво кроз годишња доба, разне биљке, цвијеће.</p> <p>– Музика: опонашање звукова из природе, пјесме: <i>Јесенска, Долази зима, Висибаба мала</i>.</p> <p>Математички садржаји: именоване скупова домаћих и дивљих животиња, једнакобројност скупова, бројимо, упоређујемо....</p> <p>Музика: (пјевање пјесама: <i>Разболе се лисица, Вуче, вуче, бубо лења</i>.)</p> <p>Ликовна култура- илустровање домаћих, дивљих животиња, птица, риба, моделовање...</p> <p>Говор, изражавање, стварање опонашање говора животиња – како се ко јавља; приче, рецитације и загонетке о животињама у води, земљи, ваздуху...</p> <p>Ликовна култура – илустровање, моделовање предмета.</p>
<p>Оријентација у времену</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • именује и разликује дијелове дана – тамни дио дана, свијетли дио (јутро, дан, ноћ); • разликује поздрављање у различито доба дана; • зна да седмица има седам дана; • именује дане у седмици; • именује годишња доба: јесен, зима, прољеће и љето; 	<ul style="list-style-type: none"> • Дан и дијелови дана; • Седмица, дани у седмици; • Оријентација у времену (оброци, спавање, доласци у школу, викенд); • Годишња доба. 	<p>Математички садржаји: скуп четири, седам, елемената-поређење, једнакобројност, неједнакобројан скуп, релације веће-мање.</p> <p>Говор, изражавање, стварање – причање, именоване, поздрављање, описивање год. доба, облачење у различитим год. добима,</p>

<ul style="list-style-type: none"> • уочава промјене у природи у појединим годишњим добима; • илуструје у табели промјене у природи кроз годишња доба; • анализира у Првој књизи илустрације уз наслов Јесен, Зима, Прољеће, Љето. 		<p>– приче о мјесецима, приче у сликама; годишња доба – причаоница. – Рецитације: <i>Седмица, Ацин годишњи љути, Годишња доба, Воће, Поврће.</i> Ликовна култура – сликање дана, годишња доба, облачења људи, вријеме: киша, снијег...</p> <p>Ритмика: – <i>Ноћ-дан</i>, плес уз музику, вјежбе обликовања, моторика покрета уз пјесму, скакање, прескакање... Музика: пјесме о седмици, годишњим добима, јуче, данас, сутра...</p>
---	--	---

МАТЕМАТИЧКИ САДРЖАЈИ

Предмети и бића у простору и односи међу њима

<ul style="list-style-type: none"> • именује и разликује предмете и бића; • уочава релације: лијево-десно, горе-доље, испред-иза, испод-изнад, унутра-вани; • осмисли задатак за другаре у разреду: нпр. стани испред мене, иза мене или стани поред мене... стани десно од мене; • црта и боји предмете истог облика; • уочава и именује положај предмета у односу на друге предмете и у односу на самог себе; • помоћу цртежа прикаже положај предмета (изнад-испод, горе-доље, лијево-десно, испред-иза-између); • уочава равне и неравне површи на предметима, играчкама и цртежима; • израђује моделе од картона, колаж папира, папира (правоугаоник, квадрат, троугао и круг). 	<ul style="list-style-type: none"> • Предмети и бића. • Просторне релације и смјерови кретања. • Положај предмета (горе, доље, лијево, десно, испред, иза, изнад...). • Криве и равне површи. • Смјерови кретања. 	<p>Говор, изражавање, стварање – причање – предмети облика ... положаји, смјерови.</p> <p>Рецитације: Трокут, круг...</p> <p>Моја околина – Саобраћај – знакови, облици, смјерови, криве и праве линије... Ликовна култура – облици, цртање, обликовање. – Физичко васпитање, музика – Ко стоји испред, ко иза, лијево од..., десно, између.</p>
--	--	--

Линија и област		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује криве и праве линије; • црта линије кредом (оловком) у боји према заданом критеријуму; • графички прикаже отворени и затворени простор отвореном и затвореном линијом; • зна на цртежу показати унутрашње и спољашње области; • одреди и прикаже положаје: је у..., је ван..., је на ... у уџбенику, самосталним цртежима и др.; • тачку графички прикаже малим кружићем; • спаја тачке линијама; • уочава равне и неравне површи на предметима, играчкама и цртежима; • израђује моделе од картона, колаж-папира, папира (правоугаоник, квадрат, троугао и круг). 	<ul style="list-style-type: none"> • Праве и криве линије. • Отворене и затворене линије. • Унутрашњост и спољашњост. • Унутар, изван и на, поред, иза, испод, изнад, у.... • Тачка. Спајање тачака линијама. 	<p>Говор, изражавање, стварање: Рецитације: Трокут, круг... Ликовна култура: линије, у на, поред. Цртање.</p>
Класификација предмета према својствима предмета		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава, посматра и именује предмете у непосредној околини; • уочава и издваја предмете на основу заједничког својства (боја, облик, величина) и говором изрази уочена својства предмета; • уочава заједничке карактеристике предмета (облика и боја....) и говором изрази уочене заједничке карактеристике предмета; • уочава различите карактеристике предмета и говором изрази уочене различите карактеристике предмета; • уочава релације: мало-мање-најмање, велико-веће-највеће, кратко-дугачко, ниско-високо, уже-најуже; • класификује предмете на основу заданих својстава (нпр. боје и величине). 	<ul style="list-style-type: none"> • Предмети истих и различитих својства (боја, облик, величина). • Упоредивање предмета (велико-веће-највеће, мало-мање-најмање). 	<p>Говор, изражавање, стварање, причање. Облици предмета (лопта), уже, шире. Ликовна култура – облици, цртање и обликовање..</p>

Скуп као објекат дјечјег посматрања		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • на основу посматрања именује скупове нпр. бића, предмета...); • из различитог дидактичког материјала и на основу заједничког својства формира скупове предмета (исте боје, облика, величине...); • користи ријечи: „скуп”, „члан”, „елемент”; • уочава припадност чланова – елемената скупа; • упореди скупове пребројавањем чланова – елемената; • упореди скупове придруживањем чланова једног скупа члановима другог скупа; • упореди скупове; придруживањем елемената једног скупа елементима другог скупа. 	<ul style="list-style-type: none"> • Скуп (чланови – елементи скупа). • Формирање скупа према заједничком својству, бројање, цртање скупова . • Упоредивање скупова придруживањем чланова једног скупа члановима другог скупа. • Упоредивање скупова пребројавањем и бројањем до 10. 	<p>Говор, изражавање, стварање: именоване, предмети и бића (скуп предмета, скуп воћа, скуп поврћа, скуп ученика...) Моја околина: именује предмете, бића.</p> <p>Ликовна култура: цртање, моделовање и бојење.</p>
Природни бројеви до 10 и 0		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • броји, чита и пише бројеве до 10; • рјешава задатке у којима је 0 резултат или један од чланова рачунске радње; • именује знак за сабирање (+); • упореди бројеве до 10; • именује знак за одузимање (-); • сабира бројеве до 10; • одузима бројеве до 10; • зна да нацрта бројевну праву; • зна да прикаже дати број на бројевној правој; • реда бројеве по величини (карте и канап), ствара бројни низ; • зна да је број 5 већи од 4, 3, 2, 1 и мањи од 6, 7, 8, 9, 10; • зна својства бројева до 10 (мањи и већи број); • на примјеру покаже сабирке и збир; • на примјеру покаже умањеник, умањилац и разлику. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природни бројеви до 10. • Бројеви од 1 до 5. • Нула (0). • Бројање (скупови са различитим и истим бројем елемената). • Упоредивање бројева (мањи и већи број) до 5. • Сабирање бројева од 1 до 5. • Одузимање бројева од 1 до 5. • Бројевна права: ређање бројева по величини (карте и канап), бројевни низ. • Бројеви од 6 до 10. • Сабирање бројева од 6 до 10. • Одузимање бројева од 6 до 10. • Упоредивање бројева (мањи и већи број) до 10. • Сабирци, збир. • Умањеник, умањилац и разлика. • Симболи – веће од, мање од или једнако (>, <, =). 	<p>Говор, изражавање, стварање: – Рецитације: <i>Број један, Једна је љава, два су...</i> – Пјесме о бројевима.</p> <p>Ликовна култура: обликовање, различити материјали за рад.</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Наставним планом и програмом првог разреда дефинисан је годишњи и седмични број сати, теме, оквирни број сати за реализацију појединих тема, исходи учења, садржаји и повезаност са другим предметним садржајима. Наставници су слободни да сами одреде другачији оквирни број сати за реализацију конкретне теме. Полазимо од претпоставке да ће наставник који реализује наставу у урбаној средини дефинисати више сати за реализацију појединих садржаја (нпр. жива и нежива природа) у односу на наставника који реализује наставу у сеоској средини (саобраћај).

- Планирање рада наставник ради на годишњем и оперативном нивоу.

- Годишњи план садржи: попис тема и оквирно вријеме за реализацију тема.

- Оперативно планирање ради на седмичном нивоу или организацију наставног рада заснивати на тематском планирању.

- Тематски приступ планирању и реализацији наставних садржаја омогућава вишеструку рационализацију.

- Полазна основа за успјешно планирање је реално сагледавање потреба и могућности ученика одређеног одјељења за које се планира, материјално и дидактичко-техничка опремљеност школе и могућности средине у којој се она налази. На узрасту ученика (прва тријада) није препоручљиво строго дисциплинаран приступ у коме су појаве и догађаји разврстани по предметима.

- Поштовање интелектуалне зрелости (развијеност опажања, стабилност пажње, говорна развијеност, развијеност мишљења и памћења) ученика првог разреда су основни предуслов успјешности рада и остваривање исхода учења.

Ученици првог разреда не могу дуго да задрже пажњу на истом садржају и зато наставни дан треба да буде што динамичнији и садржајнији. У складу с тим препоручује се наставницима да сваких 10 до 15 минута мијењају начин (методе и облике рада) наставних активности. Сљедећи корак је континуирано праћење рада и напредовања ученика у циљу постепеног смањивања броја наставних активности и повећања захтијева у зависности од сложености исхода.

Са ученицима првог разреда организују се наставне активности у укупном дневном трајању од три сата.

Ученици првог разреда прилазе појавама и збивањима из окружења цјеловито, полазећи од њихових међусобних и видљивих веза и не разлучују их у складу са научним категоријама. Полазећи од принципа цјеловитости тј. од дјечјег посматрања околине у којој живе, садржаје учења треба тематски планирати.

Тематско планирање има упориште у многим теоријама учења као што су Пијажеове теорије, теорија вишеструке интелигенције Хауарда Гарднера по којој постоји седам врста интелигенције.

О структурисању знања говори и Џ. Брунер (1990). Брунер истиче да наставни садржаји треба да буду структурисани јер се тиме олакшава процес сазнавања и подстиче развој мишљења.

Дидактички добро обликована учионица важан је фактор за укупну емоционалну климу у одјељењу и доприноси квалитетнијем раду. Наставници се могу одредијелити и учионицу обликовати за рад по центрима учења или пак учионицу уредити на основу својих професионалних компетенција и у складу с развојним карактеристикама ученика конкретног одјељења. Чисти и уредни столови, пријатне боје, ученички радови дио су подстицајне амтосфере.

Столове и столице поставити тако да омогућавају несметано кретање ученика и наставника, које ће наставник трансформисати у зависности од активности (једна активност ће захтијевати рад у пленуму (фронтално), друга рад у малим групама, трећа драматизацију, четврта индивидуалан рад.... ритмику, плес, конструктивне или дидактичке игре.

Дидактички обликовати учионицу у којој ће ученици моћи да се сигурно крећу по учионици, да бирају дидактички материјал и активно уче. Обезбиједити посебно мјесто на којем ће ученици држати своје личне ствари.

Дјечји радови треба да су изложени на привлачан начин и у висини дјечјих очију, да сви могу их да виде.

У даљем тексту дате су препоруке за организацију наставног процеса:

Предметно подручје Моја околина чине груписани садржаји у три подручја;

- 1) Садржаји за подршку социјално-емоционалног развоја
- 2) Садржаји за подршку интелектуалног развоја
- 3) Еколошки садржаји

Садржаји за подршку социјално-емоционалног развоја обухватају сљедеће теме:

Социјализација и развој друштвеног понашања, права дјетета и друштвено понашање, афективни садржаји, саобраћајна азбука.

У оквиру садржаја за подршку интелектуалног развоја планиране су сљедеће теме: жива и нежива природа, оријентација у времену и математички садржаји. У оквиру математичких садржаја дефинисане су сљедеће теме: предмети у простору и односи међу њима, линија и област, класификација предмета према својствима предмета, скуп као објекат дјечјег посматрања и природни бројеви до 10 и 0.

Приступ реализацији програма:

Основни приступ у реализацији садржаја треба заснивати на сазнањима са којима дјеца долазе у школу.

У складу са циљевима и исходима учења као и садржајима учења наставник бира одговарајуће наставне методе, облике рада, наставна средства примјерена узрасно-развојним карактеристикама ученика првог разреда.

Полазна основа за израду дневног плана јесте познавање и уважавање узрасне, развојне и индивидуалне карактеристике ученика конкретног одјељења и примјерено њима, планирати и бирати одређене методе рада.

Нема универзалне ни најбоље методе која ће увијек на успјешан начин посредовати између садржаја наставе и ученика.

Препоручујемо да се у раду са ученицима првог разреда примијене сљедеће наставне методе: вербално-текстуалне наставне методе, демонстративно-илустративне, лабораторијске методе, методе рјешавања проблема, коопретивне методе учења (сарадничко учење), интерактивне методе, амбијентално учење.

Облици рада у првом разреду су фронтални, индивидуални, групни, рад у пару.

Нпр. за реализацију афективних садржаја планирати игровне активности гдје ученик: посматра, разговара, описује, групише, игра одређену улогу, црта...

За потребе амбијенталног учења користи објекте из непосредног окружења: парк, ливада, јавни саобраћај, улица, шума, ...

Реализацију теме, права дјетета и друштвено понашање заснивати на стварним догађајима или користити пригодни текст. За тему афективни садржаји препоручује се планирање и реализација радионичког типа нпр. разговор о искуствима у емоцијама (Погађање: како се осјећам, „кад сам срећан, дође ми да...”, „уплашен сам као...” – зец, миш и сл.), боје и емоције; или радионице на теме „Огледало осјећања”, Наочари „смјешке”, „плачке”, „страшке”, „љутке”...

Еколошки садржаји: реализовати примјеном проблемских задатака, истраживачки задаци или сарадничко учење.

Оријентација у времену – користити временску траку, календар природе (апликације, цртеж, слика).

Први корак у реализацији почетне наставе математике јесте истраживање, проучавање и систематизација претходног математичког искуства ученика првог разреда. Анализа почетног дјечјег математичког искуства омогућава квалитетно планирање и програмирање, рад у усвајању математичких садржаја у првом разреду основне школе.

Примјењивати начине и поступке помоћу којих ученици развијају математичко мишљење: дјечје непосредно искуство, говорни језик (именује, описује...) полазити од појмова који су познати и које су ученици већ усвојили или су на путу да их усвоје. Нпр. ученик не може да разумије „два” 2 (број) ако не види пуно парова (пар очију, пар ципела, пар оловака... мама и тата су пар и сл.)

Ученицима омогућити да искажу своје доживљаје математике на различите начине: израдом конкретних модела (ученици моделују бројеве), цртају, говоре (односно описују, именују...) постепено усвајају математички говор.

Формирање основних појмова полазити од једноставних примјера из околине. Доводити ученике у ситуације да уочавају, манипулишу, именују нпр. предмете, облика лопте.

Усвајање појма броја заузима најважније мјесто у разредној настави математике (први разред).

- Вјежбати бројање тако да ученици броје: скупове са различитим бројем елемената, скупове предмета у различитом распореду, предмете у неуређеној групи, предмете у учионици, школски прибор ученика итд.
- При усвајању нпр. броја 1 увијек постављамо ученицима неку проблемску ситуацију. Нпр., ученици и кесица бомбона. Сваки ученик добија један бомбон. Затим слиједи графичко записивање цифре у ваздуху, по клупи, на табли па тек онда у свеске.
- Нпр. за усвајање броја 3 као мотивација наставник чита бајку *Три њрасејџа*.
- Инсистирање на меморисању (нпр. сабирања и одузимања бројева) математичку вриједност. У свим активностима је важно да ученици сами изведу закључке. Радити на много примјера и не журити. Примјере узимати из ученичког окружења.
- Закључци имају математичку вриједност и управо зато их требају изводити ученици.
- Ученици требају све примјере рада да приказују графички, сликовно у својим свескама.
- Припремити и радити са довољно примјера или на дидактичком материјалу, затим прећи на ментални рад на примјерима из ученичког окружења.
- Облици рада: најчешћи облик рада у почетној настави математике је фронтални и индивидуални.
- Имајући у виду чињеницу да ученици воле да подијеле своје идеје са друговима из одјељења и тада су веома мотивисани, идеалан облик рада у овом случају је рад у пару и групни облик рада.
- Наставна средства: предмети, модели, цртежи, апликације, дидактички материјал, објекти из непосредне околине.
- Континуиране повратне информације и динамичко управљање процесом учења било да се ради у групама сталног или промјенљивог састава или у пару и самосталан рад ученика, подстиче ученичку иницијативу и напредовање.
- Оцјењивање ученика првог разреда је описно.
- Наставницима се препоручује да по завршетку наставног дана ураде самоевалуацију рада.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТНО ПОДРУЧЈЕ: **ГОВОР, ИЗРАЖАВАЊЕ, СТВАРАЊЕ**

РАЗРЕД: **ПРВИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ САТИ: **5**

ГОДИШЊИ БРОЈ САТИ: **180**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви:

Овладавање основним законитостима српског књижевног језика на којем ће се ученици усмено и писмено правилно изражавати;
Оспособљавање ученика за језичку комуникацију која им омогућава да овладају садржајима свих наставних предмета и укључивање у цјеложивотно учење;
Развијање менталних и социјално-емоционалних способности коришћења језика и говора као начина изражавања мисли и осјећања;
Оспособљавање ученика за примјену различитих ликовних и језичких форми изражавања осјећања и идеја;
Стицање знања о различитим вриједностима умјетничке традиције и културе свог и других народа.

Посебни циљеви:

Усвајање правилног изговарања гласова, гласовних скупова, ријечи и реченица;
Развијање способности успостављања одговарајуће комуникације;
Развијање графомоторике и правилно исписивање штампаних слова ћирилице;
Поступно и систематично увођење у свијет књижевности;
Развијање вјештине читања до нивоа одређеног могућностима и интересовањима сваког појединог дјетета;
Његовање способности за специфичан начин интерпретације књижевних дјела;
Оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценског остварења (позориште);
Поступно и систематично усвајање правила понашања у позоришту;
Развијање маште у говорном стваралаштву;
Развијање способности перцепције, ликовног мишљења, ликовног памћења и коришћења познатих предмета на нове начине;
Упознавање основних материјала које ће ученици користити спонтано, кроз усмјерену и методички вођену игру;
Упознавање и примјена ликовних техника и средстава;
Посматрањем природних и вјештачких облика ученици упознају релације између њих: лијево-десно, горе-доље...;
Цртањем, сликањем и вајањем уводити ученике у свијет облика полазећи од једноставних ка сложеним;
Упознавање облика предмета и како се њихове сјенке мијењају зависно од угла, јачине и даљине свјетлости;
Развијање интересовања за различите форме ликовног изражавања;
Уочавање карактеристика разних предмета и преобликовање на основу властитих идеја;
Васпитавати код ученика културу рада, критички однос према властитом раду и раду других ученика;

Развијање моторичке осјетљивости и спретност путем реализације различитих ликовних задатака;

Примјењивање стечених знања и искустава у свакодневним животним ситуацијама;

Самосталан и сараднички, практични и стваралачки рад;

Развијање свијести о потреби за чувањем и одржавањем остварених вриједности;

Позитиван однос према естетским вриједностима умјетничког дјела.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Садржај програма:

Оквирни број сати

1. Језичка култура (ортоепија и култура изражавања)	20 сати
2. Језик	10 сати
3. Књижевност	22 сата
4. Почетно читање и писање	52 сата
5. Позориште	4 сата
6. Упознавање ликовних материјала	24 сата
7. Обликовање материјала	24 сата
8. Ликовно процјењивање	24 сата

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим предметним садржајима
1. Језичка култура		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • правилно дише при изговору ријечи и реченица; • правилно изговара све гласове у ријечима, с нарочитом пажњом на оне које већина ученика теже примјећује и разликује (ч, ћ, ц, ђ, љ, њ, ије и је); • слуша говор, разликује гласове и звукове; • јасно и разумљиво изговара гласове српског језика који започиње њиховим исправним уочавањем; • јасно изговара гласове у разним положајима у ријечима (на почетку, на крају и у средини сваке ријечи); • опонаша природне и друге звукове у непосредном окружењу; • користи се невербалном комуникацијом уз помоћ гестова, мимике и пантомиме; 	Ортоепија <ul style="list-style-type: none"> • Вјежбе дисања (дување балона, папирних птица окачених на канап и сл.). • Ономатопеја природних и других звукова (пљуштање кише, шуштање лишћа, подражавање неке животиње), игре: „Како се ко јавља?“, „Птичје пјевање“, „Телефон“, „Ехо“. • Игре за увјежбавање правилног изговора (артикулације) чист, јасан и правилан изговор свих гласова. • Проналажење узвика и ситуација у којима се они користе (нпр. „Бућ!“, „Цмок!“, „Опа!“...). • Језичке игре (брзалице, разбрајалице, успаванке, ташуњаљке, бројалице). • Невербална комуникација (гест, стисак руке, мимика, пантомима и имитација). 	<p>Физичко васпитање – вјежбе, кретање, игре...</p> <p>Музика – опонашање звукова у природи...</p> <p>Ликовна култура (цртање, моделовање једноставних тродимензионалних облика). Моја околина (животиње, птице, инсекти).</p> <p>Моја околина: бића, појаве, занимања.</p> <p>Ликовна култура: цртање, сликање, моделовање.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • умије говором свога тијела да прикаже фигуре људи и животиња са више детаља и карактеристика; • комуницира уз помоћ геста, стиска руке, мимике, пантомиме, имитације; • именује предмете, боје, облике, величине, просторне и временске односе; • правилно и активно користи ријечи у комуникацији; • проналази ријечи за особине, квалитет, карактеристике и односе предмета; • направи календар ријечи; • усмено се изражава и смисленим цјелинама саопштава сопствене мисли, осјећања и жеље на начин схватљив другима; • комуницира са познатим и непознатим људима у разним животним ситуацијама; • активно учествује у разговору на разне теме (о ономе што се десило у прошлости, о будућности, о актуелним ситуацијама, причама које је чуло, филмовима, луткарским представама и др.); • слуша саговорника без прекидања и гледа га у очи, разумије шта говори; • уочава садржај слике и ријечима и краћим реченицама га повезује у причу; • комуницира постављајући питања и одговарајући на питања; • комуницира умјереним гласом, пристојно, предусретљиво, љубазно, без љутитог, нервозног, плачљивог или мазног тона; • прича о предметима и појавама конструишући ријечи и реченице, по могућности их повезујући у говорне цјелине; 	<p>Култура изражавања</p> <ul style="list-style-type: none"> • Именовање предмета. • Игра: од чега се састоји... • Игролике активности за богаћење рјечника... • Разговори у разним ситуацијама: удвоје, у мањим и већим групама, пред ширим аудиторијем, са разним саговорницима (познатим, непознатим, различитих узраста, искустава, поријекла и др.), – причање доживљаја у разним улогама (путник у возу, радник у пошти, трговини...). • Игре улога и дијалози на одређену тему са сценском лутком. • Игре питања и одговора: „Шта ти није јасно? ”, „Лутко, зашто те ово дијете одабрало? ” • „Огласна табла” (дијете уз свој знак црта одређене поруче: кога позива, шта жели да размијени, рађање брата...). • Комуницирање поштанским средствима (појединачна и групна писма родитељима, другу, омиљеном писцу итд.). • Причање о предметима и појавама • Приче којима недостаје почетак или крај. • Уметање догађаја у познату причу. • Причање на основу двије до три задане ријечи. • Причање по низу слика – састављање приче, измишљање прича према теми, „грађење прича” (двоје или више дјеце граде причу на основу понуђених елемената – наизмјенично). • Сусрет са новинарима и инсценирање играњем улога или у појединим улогама (уз помоћ лутака, макета и других творевина које су погодне за драмско представљање). 	<p>Физичко васпитање, музика: игре уз музику.</p>
---	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • разумије налог и даје налог; • монолошки говори јасно и повезано; • повезано препричава и употребљава књижевне изразе; • говори правилно; • самостално прича према датој слици или низу слика, своја искуства или маштања; • саставља необичне изразе и смијешне ријечи; • пронађе нове ријечи мијењајући и трансформишући већ познате; • маштовито осмисли причу којој недостаје почетак или крај; • прича на основу двије до три задане ријечи; • глуми, говори умјесто лутке; • самостално преприча краћу причу; • саставља ријечи у реченици; • унесе промјену у познату причу, састави причу од понуђених елемената. 		
2. Језик		
<ul style="list-style-type: none"> • Разликује глас, слово и ријеч; • Правилно изговара гласове различитог положаја у ријечима; • Слуша говор, разликује гласове и звукове, саставља ријечи од задатих гласова; • Црта предмете и бића чија имена почињу одређеним гласом (слово); 	<ul style="list-style-type: none"> • Глас, слово, ријеч. • ИГРЕ: гласовима, гласовним групама и ријечима, њиховим изговарањем на посебан начин, прекрајањем и одступањем од лингвистичких правила и варирањем ових начина, откривајући друге. • Трагање за најдужим и најкраћим ријечима. • Асоцијације на ријечи и игре ријечима. 	<p>Физичко васпитање – игре на слово на слово...</p> <p>Покретом прикаже слово (говор тијела).</p> <p>Ликовна култура: оживљава слова – црта слова.</p> <p>Музика – пјевање, опонашање.</p>
3. Књижевност		
<ul style="list-style-type: none"> • активно слуша, разумије и памти; • прича својим ријечима прочитани текст; 	<ul style="list-style-type: none"> • Бајке, басне. • Српске народне приче. • Народне приче других народа и народности из непосредног окружења. 	<p>Ликовна култура – илуструје и моделује, ликовне садржаје.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • репродукује краће пјесме; • шчитава кратке и једноставне текстове исписане великим и малим штампаним словима у дјечјим листовима; • разумије смисао прочитаног; • течно чита ријечи, краће реченице и текстове у „Првој књизи” и дјечјим листовима; • препознаје главни догађај и ликове у тексту; • опише основне карактеристике ликова на основу прочитаног текста и може да изрази свој однос; • тражи објашњење ријечи којој не зна значење; • одговара на питања у вези текста (ко? шта? зашто? гдје?); • изражава свој однос према одређеном понашању; • културно се понаша на јавном мјесту. 	<p>Загонетке, питалице, пословице...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Драган Кулуџија: <i>Два зечића, два њрвака</i> • Десанка Максимовић: <i>Првак, Бака</i> • Ј. Ј. Змај: <i>Како би, Шиша волим, Зимска њесма, Мајши, Лујке рачунају</i> • Драгомир Ђорђевић: <i>Деда Мраз</i> • Душко Радовић: <i>Сирашан лав</i> • Русомир Арсић: <i>Ђаку њрваку</i> • Бранко Ћопић: <i>Пјесма ђаку њрваку</i> • <i>Свети Сава и ђаци</i>: народна прича • Петар Стокић: <i>Сеница и дрво</i> • Владимир Андрић: <i>Хлеб</i> • Драган Лукић: <i>Шајушање, Четири дјевојчице, Лујка и дјевојчица, Бумбар и њчела</i> 	<p>Музика – игре, пјесме нашег краја. Моја околина: моје мјесто, приче...</p>
<p>4. Почетно читање и писање (графомоторичке вјежбе и почетно читање и писање)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • именује и успјешно користи материјал за рад; • правилно сједи, рукује прибором за цртање и писање; • именује линије и групише их према облику; • црта линије, праве, непрекидане попут дијелова улице, школе, сунца, • прикаже облике помоћу линија (једноставне и сложене); • црта елементе различитих објеката; • сигурно и слободно покреће прсте (шаку) и пише ситне елементе без прекидања и подизања оловке са папира; • изабере одговарајућу свеску; 	<ul style="list-style-type: none"> • Илустрација и текст. • Слика и текст. • Играње материјалом за писање и цртање, опажање трагова на папиру, зиду, поду, на већем и мањем формату, без одређених садржаја. • Игре примјене искуства са различитим линијама. Дефинисање једноставних облика (праве и криве, дуге и кратке, косе, изломљене, вијугаве, спиралне) и њихово елементарно, просторно сређивање и груписање. • Примјена линија за дефинисање сложенијих облика („смотано уже”, „метла” итд.). • Компоновање облика уз употребу линија различитих по дужини, правцу и интензитету. 	<p>Ликовна култура – црта, моделује слова...</p> <p>Математички садржаји – линија, облици.</p> <p>Физичко васпитање: кретање и покрети уз музику.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • црта и пише у одабраној свески у смијеру слијева на десно и одозго на доље; • пише елементе слова у одређеном простору и у потребном правцу; • (лијево-десно, горе-доље); • рукује прибором, контролише руку и процјењује простор; • користи свеску на одговарајући правилан начин (не прескаче листове, пише по реду, правећи правилне размаке); • пише велика и мала штампана слова првог писма; • шчитава и чита у складу са индивидуалним могућностима велика и мала штампана слова првог писма; • пише своје име; • пише краће ријечи; • пише краће реченице. 	<ul style="list-style-type: none"> • Графомоторичке вјежбе општег значења. • Исписивање ситних елемената слова. • Писање графичких елемената штампаних слова и индивидуализирано освајање првих најпознатијих и графички најлакших слова за писање имена и најфреквентнијих ријечи у дјечјем говору. • Правилно исписивање великих и малих штампаних слова првог писма. • Шчитавање штампаних слова првог писма. • Читање штампаних слова првог писма. 	
Позориште		
<ul style="list-style-type: none"> • разликује позоришну и луткарску представу; • културно се понаша у позоришту, кину... 	<ul style="list-style-type: none"> • Представа са луткама. • Позоришна представа. • Анимирани филм (са луткама и цртани филм). 	<p>Моја околина: бића, предмети, појаве.</p> <p>Ликовна култура – моделујемо лутке, ликове из цртаног филма.</p> <p>Музика: имитација уз музику.</p> <p>Физичко васпитање: кретање и покрети уз музику.</p>
Ликовна култура		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • именује ликовни материјал; • рационално користи материјале и правилно употребљава прибор; • самостално мијеша боје; • проналази и комбинује нове боје; • самостално боји мање површине различитог облика; • зна начине наношења течних и чврстих боја; • именује основне боје; 	<p>Упознавање ликовних материјала</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ликовни материјал (боје, папир, сунђер, кликери, четкица, итд.). • Бојење мањих површина различитих облика. • Средства и материјали за цртање. • Подлоге за цртање и сликање. • Цртамо сјенку на зиду, то сам ја, то смо ми, мој друг и другарица, разред на окупу. 	<p>Математички садржаји (линије).</p> <p>Говор, изражавање, стварање: графомоторике.</p> <p>Линија као елемент знака.</p> <p>Илустрација слова.</p> <p>Моја околина (цртање породице, школе и слични садржаји).</p>

<ul style="list-style-type: none"> • разликује облике предмета и приказује особине познавањем и употребом основних сликарских материјала и техника; • користи линију у приказивању сложених композиција; • црта на необичан начин; • користи креде и оловке у боји (мотиви: „столица на столици”, мост преко ријеке”, ципеле у гардероби”, „коса моје другарице”). 	<ul style="list-style-type: none"> • Орнаменти и елементи слова. • Откривање свијета боја у природи, градација тонова, дан љубави, допуни слику, опсервација боја, облика и основне особине предмета, опсервација мање-веће, испред-иза, свијетло-тамно. • Креде и оловке у боји: линија, снопови линија (могући мотиви: „столица на столици”, мост преко ријеке”, ципеле у гардероби”, „коса моје другарице”). 	
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи природне материјале за обликовање: пијесак, глина, пластелин, глинамол; • обликује материјал (у боји и без боје, пијесак, глина, пластелин, глинамол) и ствара нове композиције; • ствара композиције обликовањем природних материјала (плодови, лишће, тијесто, рижа...); • запажа и открива природне скулптуре; • осмисли и направи честитку (о Новој години, рођендану, о слави, о Божићу, о Бајраму ...) од различитог материјала. 	<p>Обликовање материјала</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обликовање материјала у боји и без боје: пијеска, глине, пластелина, глиномала и сл. • Обликовање од природних материјала: прикупљени плодови, листови, тијесто и сл. • Обликовање разних рециклираних материјала у композицији. • Скулптуре из природе (дрво, камен). 	<p>Моја околина: обликовање живе и неживе природе.</p> <p>Математички садржаји: предмети и облици.</p>
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава и наводи примјере лијепог; • украси своју радну средину, свеску, књигу, одјећу; • процијени свој рад и рад својих другова; • посматра и анализира свој рад и рад својих другова; • уочава и истражује задане ликовне проблеме на ученичким радовима; 	<p>Ликовно процјењивање</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разговори о лијепом и ружном у дјечјој околини. • Украшавање радне средине, собе, околине, књиге, одјеће и процјењивање украшеног. • Просцјењивање својих и радова другова из одјељења. • Елементи примијењене умјетности. 	<p>Моја околина (изглед мјеста и околине).</p> <p>Говор, изражавање, стварање – култура изражавања.</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програмски садржаји усмјерени су на усвајање правилног изговарања гласова, гласовних скупова, ријечи и реченица, развој способности упућивања порука и успостављања одговарајуће комуникације; развој графомоторике и правилно исписивање великих и малих штампаних слова, поступно и систематично увођење у свијет књижевности; развијање вјештине читања до нивоа одређеног могућностима и интересовањима сваког појединог дјетета; његовање способности и специфичан начин интерпретације књижевних дјела; оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценског остварења (позориште), поступно и систематично усвајање правила понашања у позоришту; развијање маште у говорном стваралаштву.

Наставним планом дефинисани су сати за реализацију садржаја и остваривање исхода учења на седмичном и годишњем нивоу. Наставнику је дата могућност да сам планира оквирно вријеме за реализацију одређене теме у складу с обимом садржаја као и у складу с циљем и задацима које је дефинисао.

Наставнику се предлаже да интегрише садржаје полазећи од предзнања ученика и складу са исходима учења. Поштовање интелектуалне зрелости (развијеност опажања, стабилност пажње, говорна развијеност, развијеност мишљења и памћења) ученика првог разреда су основни предуслов успјешности рада и остваривање исхода учења.

Ученици првог разреда не могу дуго да задрже пажњу на истом садржају и зато наставни дан треба да буде што динамичнији и садржајнији.

У складу с тим препоручује се наставницима да сваких 10 до 15 минута мијењају начин и садржај наставних активности. Сљедећи корак је континуирано праћење рада и напредовања ученика у циљу постепеног смањења броја наставних активности и повећања захтијева у зависности од сложености исхода учења.

На узрасту ученика првог разреда за реализацију садржаја теме **језичка култура** (ортоегија и култура изражавања) препоручују се сљедеће: почетно испитивање предзнања говорне способности: слободно језичко изражавање, репродуковање краћег садржаја, умјешност слободно говорно комуницирање, богатство рјечника, одступања од књижевног језика, говорни поремећаји.

Вјежбе посматрања, слушања и опонашања ће се реализовати кроз игролике активности у учионици, школском дворишту, у мањим групама, пару и индивидуално. Смисао ових вјежби је оспособљавање ученика да слушају говор других.

Гласовно аналитичко-синтетичким поступком усвојити појам гласа, усвајање појма ријечи као цјелине састављене од гласова у каснијој фази и слова – графема.

Све вјежбе реализовати кроз игролике активности и са симболичким играма, за представљање гласовне структуре говора користити поступак Д. Б. Ељкоњина (Методика – приручник за учитеље) и коришћењем слагалица или други поступак.

Омогућити ученицима да слушају и опонашају звукове и шуме из природе.

Пјесме, бројалице, брзалице, разбрајалице, ташуњаљке ученици изговарају појединачно и хорско изговарање.

Идентификовати ученике који имају тешкоће у развоју говора и у сарадњи са педагогом, психологом и логопедом радити на њиховој елиминацији.

За развој и учвршћивање гласова ч, ц и р користити говорни материјал типа: Чаша-ча, чаша-ча, Плеше мала Јелена, Чаша-ча, чаша-ча играј Лејла, играм ја. Чаша-ча, чаша-ча...

За реализацију теме почетно читање и писање препоручује се: иницијално испитивање и утврђивање, испитивање предзнања из читања и писања и формирање индивидуалних табела са резултатима испитивања у циљу правовременог програмирања рада, избора метода и поступака као и и праћења напредовања ученика.

Припрема за почетно читање и писање.

Вјежбе у посматрању (визуелне вјежбе).

Графомоторичке вјежбе: вјежбање покрета руке, шаке и прстију, писање различитих црта и линија као основних елемената слова; једноставно и спонтано ликовно изражавање; усмјерено и слободно цртање у корелацији са захтјевима из ликовне културе; спонтаност, досљедност и функционалност у захтјевима да се ученици умјешно служе прибором за писање, цртање и сликање.

Развијање спремности и покретљивости шаке, правилно држање руке и положај тијела, руковање прибором, контрола притиска прибором на подлогу, развој fine моторике (визуелно усмјеравање покрета, вољна контрола покрета руке, на распоређивање простора у свесци, размак, прецизност).

Трајање и припрема за почетно читање и писање зависи од резултата претходног (иницијалног) испитивања предзнања ученика.

Графомоторичке вјежбе (планирати и реализовати у првом полугодишту).

У првом разреду ученици усвајају велика и мала штампана слова и оспособљавају се да шчитавају или читају (обавезно пратити индивидуално напредовање ученика) ријечи и реченице. Реченица су кратке, до пет ријечи.

Дневна оптерећеност ученика у писању слова не треба да траје дуже од 15 минута, а појединачно писање штампаних слова ограничити на један до два реда.

Ученици првог разреда усвајају велика и мала штампана слова и уче читање, активно учествујући у различитим, систематично и динамично организованим наставним активностима (издвајање, уочавање и изговарање гласа или гласова, говорна вјежба о садржају илустрације или слике, обликовање слова од различитог материјала, састављање ријечи од задатих слова и реченица служећи се словарицом, језичке игре на индивидуалним словарицама). Вјежбе у читању (хорско, појединачно, гласно), допуњавање започете реченице штампаним словима, писање ријечи и краћих реченица штампаним словима, ликовно илустровање садржаја прочитаног текста, препоручују се као један од начина учења.

Шчитавање захтијева упорност и стрпљивост у раду. Не треба инсистирати на брзини шчитавања, али не треба „отезати” у изговарању гласова више него што треба. Заједничко (наставник и ученик) и појединачно дјечје шчитавање ријечи обавља се прво на разредној словарици, затим на индивидуалној словарици, а након тога шчитавају текстове у Првој књизи и друге пригодне и пажљиво биране текстове.

Објашњавање значења ријечи је корак који слиједи непосредно након шчитавања у циљу развијања способности схватања смисла прочитане ријечи (реченице). На почетку ученици шчитавају кратке и познате ријечи (КИША, МИША, САЊА...), а касније дуже и ријечи, гдје се додирују сугласници (мрав, прав, здравље...).

Ученик који чита нема потребе да шчитава.

Наставник је слободан код избора методског поступка усвајања слова. За правилно обликовање слова (користити „Правопис” Матице српске из 2010. године). Усвајање великих и малих штампаних слова остварује се до краја другог полугодишта.

Настава почетног читања и писања обухвата и рад на књижевном тексту, артикулационе и говорне вјежбе.

Задатак наставника је да поступно и систематично уведе ученике првог разреда у свијет књижевности поштујући принцип адекватности. У првом разреду наставник чита текст. Активност ученика је усмјерена на слушање, разумијевање, доживљавање и памћење испричаног и прочитаног из народне и умјетничке књижевности за дјецу.

Формирати малу библиотеку: сликовнице, књиге са причама, књиге бајки, басне, албуми, народне умотворине, дјечји листови, аудио и видео-касете.

Гледање позоришних представа, у срединама гдје је то тешко остварљиво, може се замијенити гледањем школске приредбе.

Основна карактеристика наставног рада у првом разреду је цјеловитост. Ученик запажа и доживљава своју околину цјеловито и у контексту тога наставник планира и програмира реализацију предметних садржаја нпр. истим вербално-илустративним, аудио-визуелним, моторичко-практичним, мисаоним и другим активностима реализују се задаци предметног подручја говор. При избору метода и облика рада наставник полази од циљева и исхода које треба остварити али и од индивидуалних карактеристика ученика.

Просторна организација учионице, радна атмосфера у одјељењу треба да је осмишљена на начин који ће различите ученике у погледу предзнања и способности храбрити и подстицати да напредују.

Предметне садржаје ликовне културе посматрати као интегративни дио програма првог разреда који има своју специфичну наставну област, јер се њихови ликовни и естетски садржаји трансформишу на специфичан начин. Структура програма уважава и прати развојне фазе учениковог ликовног изражавања и стварања.

Способности за ликовно изражавање код шестогодишњака се постепено развијају и њима је лакше да се ликовно изражавају него језички. Током наставних активности наставници пажљиво прате и усмјеравају индивидуалан начин изражавања ученика.

У првом разреду наставник ће ученике на примјерен начин увести у ликовну културу. Настава ликовне културе темељи се на опажању, истраживању непосредне околине и умјетничког дјела, стваралачкој преради информација, потицању спознајних процеса истраживању и вредновању. Стога је важно да на правилан начин разговарамо о чулима (вид, додир, укус, мирис, слух). Наставни процес немогуће је коректно и успјешно реализовати без индивидуалног приступа ученицима. Индивидуалан приступ омогућава и даје једнаке могућности свим ученицима, а посебно је важно наставне активности прилагодити ученицима са посебним потребама као и и надареним ученицима.

Паралелно са општим дидактичким принципима наставници у фази програмирања рада треба да обрате пажњу на принципе који одговарају настави ликовне културе: принцип квалитета и васпитне усмјерености, примјереност узрасту, активан однос према околини, принцип свјесне активности, игра као метода и став, принцип слободе ликовног изражавања, очигледности, егземпларности, индивидуалности и социјализације, принцип интеграције са осталим предметним садржајима.

Квалитету наставног процеса допринијеће сљедеће методе рада; вербално-текстуалне, илустративно-демонстративне (аналитичко посматрање, метода демонстрације и метода ликовног сценарија), методе експериментално-практичних радова (метода игре ликовним материјалима, експериментисање материјалима и ликовним техникама, грађење и др.).

Упознавање материјала – Цртање и сликање најстарији су и најранији облици изражавања којим исказујемо утиске из спољашњег свијета. Ученици у првом разреду поступно уче и усвајају ликовни говор, упознају и истражују изражајне могућности различитих ликовних средстава и техника. Наставом ликовне културе омогућавамо ученицима развој интелектуалних, имагинацијских и стваралачких способности, развијамо самопоуздање и вјеру у властите способности, развијамо толерантност и поштовање различитости.

Планирати континуирано усмјерене и методички вођене игре, упознати одлике материјала које ће ученици користити спонтано и на тај начин упознати њихове могућности за ликовни развој и изражавање, а уједно и њихова искуства.

Основно упознавање са бојом је да ученици боје мање површине различитог облика.

Обликовање материјала – Тему реализовати повезано са садржајима предметних подручја. Усмјереним разговором и демонстрацијом омогућити да ученици стекну основна знања о обликовању (вајању) и материјалима која могу послужити за обликовање (пијесак, глина, пластелин, глинамол и сл.). Разговарати на тему обликовање нпр. разговарати о људима који праве различите ликове од камена, дрвета, упознати их да се обликовање оваквог материјала зове вајање, али не инсистирати да ученици усвоје појам вајања.

Ликовно процјењивање

Рад на садржајима ликовног процјењивања је први корак и постепено увођење ученика у стварно естетско процјењивање. Методски поступци који најбоље долазе до изражаја су: аналитичко посматрање, објашњавање и разговор. Мотивисани ученици, услови за несметано посматрање радова (демонстрација свих радова), заједничка анализа и доношење суда, су основни кораци које треба примјењивати. Разговор усмјерити једноставним питањима, на која ученици најлакше одговарају. Питати ученике шта им се допада и зашто, те зашто му се неки дијелови више допадају него други. Подстицајним питањима утичемо на развој осјећања, богаћење рјечника и развој ликовног сензибилитета ученика. Наставне активности омогућује успостављање блиског контакта, развија се међусобно разумијевање и сарадња, ученици уче износити своје ставове и мишљење о свом и раду друга али и слушати мишљења која се разликују од начина његовог размишљања о истом задатку, догађају, предмету и сл. Принцип свјесне активности долази најбоље до изражаја у активностима процјене и анализирања властитог рада.

Ученици посједују искреност, спонтаност, радост стварања и нема потребе наметати шеме и шаблоне и унапријед смишљене концепте за рјешавање задатка. Постављање захтјева кроз јасно одређене радове и наметање прецртавања било које врсте је недопустиво. Задатак наставника је да подстиче самосталан, специфичан приступ у рјешавању ликовних односа кроз различите или исте мотиве, (рекомпозиција, редефиниција) у којем ће се ученици максимално ангажовати.

Слобода у ликовном изражавању и наставним активностима мора бити у оквиру принципа наставног процеса, те је потребно правилно и ненаметљиво усмјеравање ученика. Слобода у ликовном изражавању не подразумијева недисциплину, лошу организацију и структуру наставног дана, него се широко постављеним, а одговарајућим планирањем, може омогућити слобода и самосталност у ликовним активностима.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТНО ПОДРУЧЈЕ: **ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ, РИТМИКА, МУЗИКА**

РАЗРЕД: **ПРВИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ САТИ: **5**

ГОДИШЊИ БРОЈ САТИ: **180**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви:

Цјеловит развој свих потенцијала ученика уважавајући урођене склоности, поштујући индивидуални темпо напредовања са изразитом оријентацијом за примјену моторичких знања која омогућавају самостално тјелесно вјежбање;

Развој способности цјеловитог доживљавања игре, пјесме, кретања, плеса коришћењем могућности свог тијела као инструмента изражавања покретом, његовог правилног држања, грациозности у ходању, љепотом и складношћу покрета оплемењеног музиком.

Посебни циљеви:

Здраво, физички добро и складно развијено дијете;

Формирање и учвршћивање способности овладавања простором кроз кретање у њему, које је координирано складно, грациозно, уравнотежено и ритмично;

Развијање здравствених и хигијенских навика ради ефикасног јачања и очувања здравља, повећања отпорности организма на неповољне утицаје средине и штетности савременог начина живота и рада;

Подстицање раста и развоја дјетета у складу са његовим могућностима потребама и интересовањима, који је неповољан, а повезан је с промјенљивим и негативним условима живота и рада, поласком и боравком у школи;

Упознавање сопственог тијела;

Развијање латерализације;

Одржавање и развијање нормалног стања апарата за кретање, посебно зглобова, веза и мишића, што се одражава у њиховој покретљивости и снази;

Развијање тјелесних својстава: брзине, окретности, гipкости, снаге, издржљивости, прецизности у складу са индивидуалним способностима дјетета;

Развијање равнотеже, способност да се брзо поправи поремећена равнотежа;

Успостављање равнотеже у статичком и динамичком положају приликом стајања, котрљања (напријед, назад), заустављање у покрету, доскок са разним положајима руку;

Оспособљавање за руковање предметима уз помоћ крупних мишићних група;

Јачање дисајне мускулатуре, развој покрета грудног коша;

Оспособљавање за даљи физички развој у складу са индивидуалним способностима дјетета;

Развијање интересовања, музичке осјељтивности и смисао за различите облике учествовања у музици;

Пјева, игра и ствара умјетничке садржаје, развијајући креативност, мотивисаност, марљивост и самопоуздање;

Оспособљавање да активно слуша музику, да је доживљава и препознаје њене основне карактеристике;

Развијање способности коришћења инструмената за озвучавање пјесама и њихових дијелова, солистичко и заједничко (хорско) музицирање;

Формирање позитивног односа према националној музичкој култури.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Садржај програма:

Оквирни број сати

1. Кретање и игре у природи	72 сата
2. Здравље и хигијена	20 сати
3. Атлетика и гимнастика	16 сати
4. Ритмика, плес	24 сата
5. Слушамо, пјевамо	24 сата
6. Свирамо, плешемо	24 сата

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим предметним садржајима
1. Кретање и игре у природи		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> овлада основном техником ходања и трчања уз правилно држање тијела; трчи до 20 m из високог старта; прескаче препреке до 20 cm висине; скочи суножно и једноножно поскоцима по означеним просторима; прескаче кратке вијаче суножно у мјесту; баца и хвата мању лопту с мјеста лијевом и десном руком; баца и хвата лопте увис на различите начине баца и хвата лакше лопте о тло на различите начине; пузи на више начина (трбух, леђа, бок); се провлачи кроз разне препреке; се пење и силази уз ниске препреке и шведске љестве. 	<p>Природни облици кретања</p> <ul style="list-style-type: none"> Различити облици ходања и трчања уз правилно држање тијела: брзо-полако, на предњем дијелу стопала, са високим подизањем кољена, забацивањем ногу назад, са промјеном ритма и темпа. Скокови и поскоци у мјесту: напријед, назад, бочно, суножно. Једноножно; прескакање реквизита поређаних на тлу (вијаче, нацртане линије и др.). Дизање и ношење предмета на различите начине: испод руке на рамену, на глави уз придржавање рукама. Вишење на шипци дохватног вратила. Провлачење испод стола, столице, кроз обруч, окна љестви, испод гимнастичких справа и сл. Пузање на различите начине. Вучење и гурање у паровима. Потискивање рукама до помијерања с мјеста, вучење конопцима. 	<p>Моја околина: Моји другови и ја (извођење игара уз поштовање правила и улога).</p> <p>Моја школа (правила игре).</p> <p>Математички садржаји: учење просторних односа у свим активностима (горе, доле, напријед, назад итд.).</p> <p>Учење бројева – игра „Царе царе колико има сати”</p>
2. Здравље и хигијена		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> правилно држи тијело (у току сједења у школској клупи, за столом док једе и сл.); 	<ul style="list-style-type: none"> Редовне тјелесне активности, свакодневни боравак на свјежем ваздуху и игре на отвореном, активности којима се 	<p>Моја околина Хигијена у школи. Упознавање околине у шетњи и на излету (биљни и животињски свијет)</p>

<ul style="list-style-type: none"> • свакодневно борави на свјежем ваздуху; • објасни важност одржавања личне хигијене, хигијене одјеће, обуће и личних ствари; • његује своје тијело у циљу одржавања личне хигијене; • именује средства за одржавање личне хигијене; • сам/а се облачи, обува, веже пертле и одржава чистоћу обуће, одјеће и непосредне околине; • правилно дише и држи тијело; • уочава знаке умора нпр., бржи рад срца, знојење, несвјестица; • зна тражити помоћ; • познаје и придржава се правила личне уредности, чистоће и хигијене; • развије навике за правилан сан и одмор, правилну и умјерену исхрану. 	<p>доприноси правилном и лијепом држању тијела.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Њега тијела и одржавање личне хигијене. • Хигијена одјеће, обуће и личних ствари. • Хигијене непосредне околине у складу са дјечјим могућностима. Ваздушне купке (дуже дисање кроз нос). • Излети и пјешачења. <p>(Најмање два излета у току школске године у природи). Пјешачење.</p>	<p>Упознавање себе и свог тијела (вјежбе пред огледалом). Упознавање животињског свијета у покретима и играма (опонашање, имитација).</p>
<p>3. Атлетика и гимнастика</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • овлада основном техником ходања и трчања и изводи штафетне игре са елементима трчања, скокова и бацања; • прескочи ниске препреке са једноножним одразом, • да прескочи једноножним одразом јарак и изврши суножни доскок (мекани доскок); • изведе скок удаљ из мјеста суножним одразом; • изведе скок у дубину са висине 50 cm на меку подлогу (пијесак или струњача); • баца и хвата лоптице у циљ и даљ бољом и слабијом руком; • баца и хвата лоптице објема рукама преко главе, кроз ноге и сл.; • изведе вјежбе обликовања без справа и са справама (палице, траке, вијаче); 	<p>Атлетика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ходање и трчање у природи, штафетне игре са елементима трчања, скокова и бацања. • Прескакање ниских препрека са једноножним одразом, прескакање јарка кратким залетом, једноножним одразом и суножним доскоком. • Скок удаљ из мјеста суножним одразом. • Скок у дубину са висине 50 cm на меку подлогу (пијесак или струњача). • Бацање лоптице у циљ и даљ, бољом и слабијом руком, бацање лоптице објема рукама преко главе, кроз ноге и сл. <p>Гимнастика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вјежбе обликовања без справа и са справама (траке, вијаче, чуњеви, лопте и сл.) са и без музичке пратње. 	<p>Математички садржаји</p> <p>Уочавање предмета различитог облика при покретним играма, у стазама препрека и другим активностима (лопта, ваљак, коцка).</p> <p>Уочавање тежине и величине предмета које користимо у вјежбама обликовања, препреке и сл. справе и реквизити.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • изведе вјежбе обликовања с чуњевима, с мотком, с лоптом; • изведе вјежбе равнотеже: ходање по линији напријед и назад. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вјежбе на тлу (ваљање, љуљање у сједу, колут напријед уз помоћ). • Вјежбе равнотеже; ходање по линији напријед и назад. 	
4. Ритмика и плес		
<ul style="list-style-type: none"> • изводи једноставне покрете уз музичку пратњу; различито хода и трчи уз плесак и музичку пратњу; • изводи плесне драматизације уз музичку пратњу; • опонаша животиње, биљке, предмете, јунаке из прича, цртаних филмова помоћу пантониме, уз музичку и ритмичку пратњу; • изводи вјежбе са ситнијим реквизитима; • креће се уз музичку пратњу са промјеном ритма и темпа, плесна кореографија; • изводи игре са различитим лоптама и балонима, руком, главом, палицом и рекетом у мјесту и кретањем; • котрљање различитих лопти на разне начине; • води лопте у мјесту; • додаје и хвата лопту објема рукама у мјесту; • изводи једноставне штафетне игре са лоптом; • изводи елементарне игре лоптом. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ритмика и плесови-дјечји једноставни. • Различити начина ходања и трчања уз плесак и музичку пратњу плесне драматизације доживљаја, догађаја уз музичку пратњу. • Опонашање животиње, биљака, предмета, јунака из прича, цртаних филмова помоћу пантониме, уз музичку и ритмичку пратњу. • Вјежбе са ситнијим реквизитима. • Кретање уз музичку пратњу са промјеном ритма и темпа, плесна кореографија. <p>Игре лоптом</p> <ul style="list-style-type: none"> • Игре различитим лоптама и балонима. • Котрљање различитих лопти на разне начине. • Вођење лопте у мјесту. • Додавање и хватање лопти објема рукама у мјесту. • Једноставне штафетне игре лоптом. • Елементарне игре лоптом. 	<p>Садржаји музике: музичке игре, плесни кораци и једноставна кореографија покретна игра, тјелесно вјежбање на почетку наставног дана.</p> <p>Математички садржаји: облици – учење боја (игре „Тражим своју боју”, „Нађи свој пар” итд.</p> <p>Говор, изражавање, стварање. Испричана прича, бајка или пјесма као мотивација за предстојеће активности, плес, покретну игру, учење текста покретне игре (нпр. „Леж”, „Медо брундо” и др.) или вокалне композиције која прати плес (на коју ријеч иде који покрет).</p>
5. Слушамо, пјевамо		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • слуша композиције и уочава задане елементе; • препозна различите музичке стилове и жанрове; • препозна химну и друге пјесме везане за вјерске празнике; • вербално и ликовно исказује утиске о слушаној композицији; 	<p>Слушање музике</p> <ul style="list-style-type: none"> • Композиције, дјечје и народне пјесме. • Колибри, Врапчићи, Ђурђевдански фестивал, Драган Лаковић, Бранко Коцкица. • Химна Републике Српске. • Боже правде. • Химна Босне и Херцеговине. <p>Пјевање</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бројалице (говорне и пјеване). 	<p>Говор, изражавање, стварање: игре за увјежбавање дисања и развој гласовних способности.</p> <p>Бројалице користити као вјежбе за постепено постизање разговјетног, јасног изговора са извођењем бројалица.</p> <p>Моја околина: Породични празници, обичаји, природа, животиње (пригодне пјесме).</p>

<ul style="list-style-type: none"> • ритмички изговарају краће дјечје текстове и бројалице; • разликује музичке, динамичке односе (гласно, тихо, гласније, тише); • разликује висине тонова; • уочава и разликује темпа музике (брз, лаган, умјерен, убрзавајући, успоравајући); • уочава ритам (дуго и кратко, уз способност извођења тих трајања ријечима, кретањима или удараљкама); • овлада техником пјевања једноставних мелодија; • препозна састав хора: дјечји, мушки, женски хор и оркестар; • разликује гласове: мушки и женски глас; • разликује музику облика (весела, тужна, њежна, живахна, одлучна, спокојна, корачница, успаванка, свечана, духовна и др.); • разликује називе пјесме на основу мелодије (пјеване без текста или одсвиране) и учествује у заједничком пјевању и игрању, те поштује правила истих; • изведе једноставну плесну импровизацију; • изведе једноставне плесне драматизације из омиљене приче или бајке. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пјевање омиљених дјечјих пјесама по избору учитеља и дјеце, умјереног темпа и једноставне мелодијске структуре. • Игре са пјевањем и једноставним вокалним импровизацијама. • Пјевање умјереном јачином уз усклађивање гласа по висини и јачини. • Игролике активности дириговања, „play-back” пјевања и опонашања музичких садржаја из инструменталне музике. • Појединачно и групно пјевање уз пратњу ритмичких удараљки или једноставну инструменталну музику. • Пјевање у колу, у музичким драматизацијама, уз импровизовање текста или текст омиљених дјечјих пјесама погодних за ритмичку импровизацију. 	
6. Свирамо, плешемо		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи тијело као извор звука (ноге, руке, прсти, уста); • уочи и препозна различите звуке, шуме и тонове; • свира на једноставним импровизованим инструментима и једноставним ритмовима; • препозна и именује инструменте (клавир, гитара, бубањ, хармоника, фрула итд.); 	<p>Свирање</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сопствено тијело као инструмент. • Експериментисање звуцима и ритмовима, инструментално стваралаштво (Орфов инструментариј и импровизовани инструментариј). • Испитивање и откривање звучних својстава музичких инструмената. <p>Слушање: игре,</p>	<p>Ритмика: правилно држање тијела.</p> <p>Плесне импровизације. Говор, изражавање, стварање: прича или бајка (плесна драматизација).</p> <p>Моја околина: живи свијет.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • препозна називе пјесама на основу мелодије; • спонтано измисли неку мелодију у току игре; • измисли мелодију на основу гласања појединих животиња; • симултано игра улоге креатора плесних активности; • изведе једноставну плесну импровизацију; • изведе једноставне плесне кораке и једноставне кореографије; • изведе једноставне плесне драматизације из омиљене приче или бајке. 	<p>корачнице, инструментална и вокална музика.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Пјевање у колу и музичким демонстрацијама. • Спонтано измишљање пјесмица у игри (нпр. успављивање лутке...). • Измишљање мелодије на гласове појединих животиња. • Импровизовано пјевање измишљених мелодија на поједине стихове, настављање недовршене пјесме коју започиње наставник и музичке игре у којима дјеца умјесто да говоре пјевају оно што имају да кажу, измишљање пјесама за неку прилику. <p>Плесне активности</p> <ul style="list-style-type: none"> • Плесне импровизације; покрети који подразумијевају представљање и подражавање ликова, ситуација и радњи у одређеном ритму са или без музичке пратње (нпр. брање пољског цвијећа, грожђа...). • Плесне драматизације узете из омиљене приче, бајке, пјесме, музичког комада. • Једноставне кореографије на претходно научене пјесме или једноставне кораке народних игара. 	
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Наставу физичког васпитања са ученицима првог разреда наставник реализује уважавајући опште, педагошке и опште принципе наставе физичког васпитања и основне принципе и начине организације и реализације моторичких активности са узрастом ученика од шест година: принцип здравствене усмјерености, принцип научне заснованости, принцип свјесне активности, принцип систематичности и поступности, одмјерености према ученицима, принцип свестраности, принцип трајности знања, вјештина и навика, принцип забаве и разоноде, принцип очигледности.

Наведени принципи могу доћи до изражаја само ако се примјењују интегрално и функционално повезани. Пренаглашено истицање једних, а запостављање других методичких примципа може да умањи ефекте наставе физичког васпитања. У планирању и реализацији свих активности са ученицима првог разреда треба водити рачуна о свим наведеним методичким принципима и на њима базирати избор игара.

Током наставног процеса наставник користи различите методе. Избор метода зависи од конкретне активности. Ако је активност усмјерена на учење, усвајање и развијање тјелесних навика, тада преовладавају методе усвајања моторичких навика. У раду са шестогодишњацима примјењивати слједеће основне методе: метода учења по моделу (имитација), метода показивања (демонстрација) и метода живе ријечи (вребална метода).

Карактеристични облици рада: фронтални облик рада, ланчани облик рада (у таласима), у пару, кругу, колони-возић и сл.

При планирању циљева и исхода учења и активности наставник води рачуна о материјалним могућностима школе и ученика које подучава.

Програм физичког васпитања захтијева савременији дидактичко-методички приступ што се првенствено односи на слободнију организацију наставних активности физичког васпитања.

Наставни дан је основна организациона јединица за рад у првом разреду.

Игре за увјежбавање дисања и развој гласовне способности.

Игролике активности посвећене њези тијела и одржавању личне хитијене, посебно лица и руку, ногу и ноктију, хигијене уста (коришћење четкице за зубе), носа (коришћење марамице) и уредности косе (чешљање). Нпр. након усмјерене моторне активности покретне игре и ученици цртају шта су доживјели.

Предметни садржаји музичке културе планирани су комплексно, тако да утичу на општи и музички развој ученика. Предмет по свом карактеру омогућава афективни, психо-моторни, сазнајни, естетски и социјални развој.

Све музичке садржаје, активности, изводити у складу с индивидуалним развојним могућностима ученика првог разреда.

Настава музике омогућава актуализацију и разноврсност метода и повезаност са садржајима других предметних подручја.

Ученици ће се највише заинтересовати за музичку културу ако наставник са њима што више пјева, изводи музичке игре, свира на Орфовом инструментарију, слуша музику и бави се стваралачким радом.

Наставу музичке културе изводити у повезаности са осталим наставним предметима у свим ситуацијама у којима се музика може примијенити.

Настава музичке културе захтијева занимљиве облике рада у којима ће наставник кроз игру у ведрој атмосфери развијати дјечје способности и омогућити да стекну основна знања из наведених тема (слушање, пјевање, свирање и плесне активности).

Слушање

Наставник за слушање бира композиције намијењене ученицима уз које се навикавају на пажљиво и концентрисано усвајање музичких садржаја.

Слушање музике развија способности слушне концентрације и могућност препознавања звукова и боја различитих музичких инструмената. У првом сусрету са музичким дјелом наставник усмјерава пажњу ученика на доживљај музичког садржаја (бираним ријечима, интересантном причом и илустрацијом), не сугерише доживљај и не анализира га.

Реаговања на слушану композицију ученици исказују на начин који највише одговара датој ситуацији (ријеч, покрет, мимика или реченица).

Поступак слушања наставник пажљиво припрема, осмишљава мотивацију и одговарајуће вријеме трајања сазнајне пажње ученика.

Пјевање

Вјештине се односе на говорну, пјевачку и инструменталну моторику, као и изражавње покретом звуковних карактеристика. Вјежба се извођењем у мањој групи или одјељењу, а посебно дидактичким играма помоћу којих се постиже воља за усвајањем и контролисана пажња.

Пјесме за пјевање: полази од пјесама малог амбитуса/опсега, што значи 3-4 тона у зависности од регистра ученика (ц1-ф1). У току наставе опсег постепено проширивати ка обиму сексте ц1-а1, а на крају године до ц1-ц2 тј. обима октаве. Рад на теми зависи од процјене наставника, а односи се на средину тј. претходна искуства ученика.

Свирамо и плешемо

За квалитетну организацију и реализацију наставе музичка култура (пјевање) потребан је (обавезан) мелодијски хармонијски инструмент (хармоника или синтисајзер) или у недостатку истог, темперован мелодијски инструмент за давање интонације тј. почетног тона без којег нема стабилног пјевања нпр. металофон. Касетофон или други квалитетан носач звука, разне импровизоване удараљке, чегртаљке, бубањ, чинеле, звечке, штапићи, триангл (пластичне чаше са бобицама, бубњеви од картона, разни штапићи итд.). Збирка музичких касета и CD-ова (Колибри, Врапчићи, Ђурђевдански фестивал, Драган Лаковић, Бранко Коцкица, Миња Субота, Моја република, Химна БиХ, Боже правде итд.).

Напомена: бирати пјесме Бранка Коцкице и Миње Суботе и других које одговарају ученицима узраста првог разреда.

Разне маске и костими за плесне драматизације (Авантуре малог ЈуЈу, Десет љутих гусара, Шума у прољеће и др.).

Наставу музичке културе у првом разреду наставник реализује у учионици, школском дворишту, сали за свечане манифестације, кабинету за музичку културу, излети у природи.

Игре улога диригента, „познатих музичара” и „play-back” музичке импровизације.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ДРУГИ РАЗРЕД

Редни број	Наставни предмет	РАЗРЕД	
		Прва тријада	
		2.	
1.	Српски језик	5	180
2.	_____ језик *	2	72
3.	_____ језик **	5	180
4.	Вјеронаука	1	36
5.	Ликовна култура	2	72
6.	Музичка култура	1	36
7.	Природа и друштво	2	72
8.	Математика	5	180
9.	Физичко васпитање	3	108
10.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	36
УКУПНО		20	720

* За ученике који наставу остварују на језику конститутивних народа, члан 7 Устава Републике Српске, језик бошњачког народа (бошњачки језик) и језик хрватског народа (хрватски језик)

** Назив језика на коме се остварује настава само за школе у којима се настава одвија на једном од језика народа

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ДРУГИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ ЦИЉ

Циљ наставе српског језика је да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, да се усмено и писмено правилно изражавају, да упознају, доживе и тумаче књижевна дјела, позоришна, филмска и друга умјетничка остварења из српске и свјетске баштине.

Посебни циљеви

Поступно развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и увјерљиво усмено и писмено изражавање;

Увјежбавање и усавршавање читања;

Оспособљавање ученика за самостално служење књигом као извором знања;

Формирање навике за читко, уредно и правилно писање;

Стицање основних појмова о реченици;

Поступно усвајање правописа према захтјевима програма;

Поступно увођење у доживљавање и разумијевање књижевних текстова;

Уочавање врста књижевних дјела према захтјевима програма;

Усвајање основних књижевнотеоријских и функционалних појмова према захтјевима програма;

Оспособљавање за усмено и писмено препричавање и причање према захтјевима програма.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Читање и писање ћирилице	75
2. Језичка култура	48
3. Језик	17
4. Књижевност	36
5. Позориште	4

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1: Читање и писање ћирилице (75)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> правилно држи тијело и има увјежаност прста и шаке уз координираност чула вида и слуха; познаје сва велика и мала шатмпана слова ћирилице (уз могућа индивидуална одступања);	Иницијална испитивања: 5 часова <ul style="list-style-type: none"> Познавања слова. Особине говора и нивоа способности усменог изражавања. Техника читања (срицање, шчитавање, или течно читање).	Физичко васпитање

<ul style="list-style-type: none"> • се правилно усмено изражава; • сриче, шчитава или чита краће ријечи и реченице; • разумије прочитани текст; • пише сва велика и мала штампана слова; • пише графички правилно и естетски уредно штампана слова у ријечима и реченицама; • сриче, шчитава или чита краће ријечи и реченице; <ul style="list-style-type: none"> • прецизно пише орнаменте; • пише графичке елементе писаних слова; • црта једноставне фигуре; • правилно изговара ријечи и реченице; • пише имена и најфреквентније ријечи; <ul style="list-style-type: none"> • правилно пише писана слова (појединачно и у ријечима); • правилно пише писаним словима ријечи и реченице; • правилно повезује гласове у ријечима; • чита текст наглас и у себи и разумије га; 	<ul style="list-style-type: none"> • Логичка структура читања (разумијевање порука краћег текста). • Вјештина писања штампаних слова. <p>Вјежбање, читање и писање штампаних слова 15 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вјежбе усвајања слова код ученика који спорије усвајају штампана слова. • Писање ријечи и реченица. • Читање наглас и у себи ријечи, реченица и краћих текстова штампаним словима ћирилице. <p>Припрема за писање и читање писаних слова 10 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Писање графичких елемента писаних слова и индивидуализирано усвајање првих најпознатијих и графички најлакших слова. • Вјежбе писања елемената писаних слова. • Цртање једноставне фигуре. • Писање елемента слова (орнаменти). • Усавршавање стандардног изговора ријечи. • Вјежбе за потпуније схватање појма реченице и веће говорне цјелине. Писање имена и најфреквентнијих ријечи у дјечјем говору. <p>Читање и писање писаних слова 35 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Обрада писаних слова и вјежбање њиховог правилног обликовања. Писање писаних слова појединачно, у ријечима и кратким реченицама (правилно повезивање писаних слова у ријечима). • Читање наглас и у себи ријечи, реченица и краћих 	<p>Ликовна култура</p>
--	--	------------------------

<ul style="list-style-type: none"> • чита познати текст природним гласом и нормалним темпом; • правилно пише писаним словима ријечи и реченице; • чита познати текст наглас и у себи и разумије га; • чита познати текст природним гласом и нормалним темпом; 	<p>текстова писаним словима ћирилице.</p> <p>Усавршавање читања и писања 10 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Повезивање гласова у ријечи (правилно повезивање гласова у ријечима. • Самостално састављање реченице. • Смисаоно обједињавање ријечи и реченице у краћем тексту. • Вјежбање правилног писања. • Систематске вјежбе у повезивању писаних слова. • Читање наглас и у себи. • Читање природним гласом и нормалним темпом. 	
<p>Тема 2. Језичка култура (48)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује глас, ријеч и реченицу; • растави ријечи на гласове и слоге; • самостално наводи примјере ријечи и реченица; • уочи разлике у изговору гласова; • интонацијски различито изговара изјавне, упитне и узвичне реченице једноставне структуре; 	<p>Ортоепија 15 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вјежбе у посматрању, запажању и описивању (људи, предмета, животиња, слика). • Вјежбе у усменом изражавању: препричавање, слободно причање, причање на основу посматрања предмета, слика, догађаја; причање на основу прочитаних и испричаних књижевних текстова. • Правилан изговор гласова. • Изговор изјавних, упитних и узвичних реченица једноставне структуре. 	<p>Ликовна култура</p> <p>Музичка култура</p>
<ul style="list-style-type: none"> • напише велико слово на почетку реченице; • правилно употребљава тачку, упитник, узвичник; • правилно употреби велико слово приликом писања властитих имена и презимена, једночланих назива мјеста и назива мјеста у којем живи, те имена своје школе; • напише кратку и потпуну реченицу једноставне структуре; 	<p>Правопис 15 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Употреба великог слова на почетку, тачке на крају реченице и препознавање упитне и узвичне реченице. Писање великог почетног слова: имена и презимена људи, име школе, једночланих имена мјеста, и назива мјеста у којем живи. 	<p>Музичка култура</p>

<ul style="list-style-type: none"> • правилно се обраћа саговорнику, учествује у разговору и слуша саговорника; • учествује у дискусији, расправи; • издвоји непознате ријечи у тексту; • тумачи значења једноставних реченица у тексту; • одговори на једноставна питања у вези са текстом; • рецитује и чита дијалог по улогама; • препричава на основу детаљних питања; • препричава на основу уопштених питања; • препричава на основу низа слика; • препричава на основу једне слике. 	<p>Култура изражавања 18 часова (усмено и писмено)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разговор с другима, развијање спремности да слуша друге и дозволи другима да заврше исказ. • Учтива комуникација: јавити се за ријеч, дати другима ријеч, питати друге, поздравити се при доласку и одласку, жељети /замолити, захвалити се, честитати, неког позвати у госте, извинити се. • Препричавање на основу уопштених питања. • Препричавање на основу детаљних питања. • Причање и записивање догађаја приказаног низом слика. • Причање догађаја приказаног једном сликом. • Разговор о стварном догађају (из породичног или школског живота). <p>4 писмене вјежбе – на сваку одвојити по 3 часа (по један за припремање, писање и анализу)</p>	
Тема 3: Језик (17)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује глас, слово, ријеч, реченицу; • записује реченице по значењу (изјавна, упитна, узвична) у њиховом основном облику и у типичним примјерима; • уочава предикат и субјекат у једноставним примјерима; • препознаје називе бића, животиња и предмета; • препознаје властита имена људи и животиња; 	<p>Граматика 17 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Глас, слово, ријеч и реченица (формирање појмова). • Реченица као изјава, питање и узвик (уочавање и записивање у типичним, једноставним примјерима). • Уочавање предиката и субјекта у реченици. Препознавање и разликовање имена људи, те назива животиња и предмета. 	

Тема 4: Књижевност (36)**Ученик:**

- тумачи прочитани текст;
- разликује пјесму и причу (прозни текст);
- уочи и разумије главни догађај, мјесто и вријеме радње, запажа ток радње;
- препозна ликове који су носиоци радње у тексту;
- разликује позитивне и негативне ликове;
- преприча прочитано помоћу питања;
- препричава садржај кратког књижевног текста;
- образложи да ли му се књижевни текст допада;
- усмено и писмено исказује доживљај књижевног текста.

исходи дефинисани за књижевност апликативни су на лектуру

24 часа

- Григор Витез: *Нема за мачке школе.*
- Душко Радовић: *Тужибабa.*
- Љубивоје Ршумовић: *Ау, шћо је школа згодна.*
- Лав Толстој: *Два друја.*
- Драган Лукић: *Смеха деци.*
- Мира Алечковић: *Вейар сејач.*
- Стојанка Грозданов Давидовић: *Маја ког зубара.*
- Јован Ј. Змај: *Деда и унука.*
- Јован Ј. Змај: *Жаба чийа новине.*
- *Три ловца*, српска народна приповијетка.
- Насиха Капицић Хаџић: *Сјенице.*
- Миленко Ратковић: *Зечићи.*
- Јованка Јоргачевић: *Њена одјећа.*
- Душан Радовић: *Две руке.*
- *Голуб и њчела* – српска народна прича.
- Душан Радовић: *Намерно и случајно.*
- Корнеј Чуковски: *Пиле.*
- Бранко Ћопић: *Први дан у школи.*
- Доситеј Обрадовић: *Два јарца.*
- Небојша Николић: *Врабац Марко.*

Текстови из дјечјих листова и других извора погодних за драматизације, игре улога и култивисање осјећања, по избору учитеља.

Лектира 12 часова

- Бранко Ћопић: *Јежева кућица.*
- Станко Ракита: *Радознали дјечак.*

Ликовна култура

	<ul style="list-style-type: none"> • Јован Ј. Змај: <i>Песме за децу и о деци.</i> • Браћа Грим: <i>Бајке</i> (једна бајка по избору ученика). • Езоп: <i>Басне (Лав и миш</i> и још једна басна по избору ученика). • Насиха Капицић Хаџић: <i>Рођендан у шуми.</i> 	
Тема 5: Позориште (4)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • учествује у колективном гледању позоришне представе (културно се понаша); • препричава садржај позоришне представе. 	<ul style="list-style-type: none"> • Гледање позоришне представе која је настала на основу неког од књижевних текстова који се обрађују у 2. разреду (нпр. <i>Јежева кућица</i>). • Разумијевање садржаја и тока радње. 	Ликовна култура Музичка култура

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остваривање исхода учења могу се кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје.

Организацију и реализацију васпитно-образовног рада прилагодити индивидуалним способностима и темпу напредовања ученика.

Трајање вјежбања читања и писања зависи од резултата претходних испитивања предзнања ученика. Полазећи од тих резултата организовати посебне вјежбе за групе ученика и појединце ради уједначавања предзнања ученика. Ученицима који знају да читају и пишу давати диференциране задатке у складу с њиховим могућностима (читање лакших текстова у сликовницама, писање одговора на постављена питања о прочитаном тексту, препричавање прочитаног текста, наставне листиће).

Приликом извођења вјежби у читању и писању обратити пажњу да удаљеност текста од очију буде око 30 см, (по правилу свјетлост треба да долази с лијеве стране).

У процесу учења читања, поред уџбеника користи садржаје из животних ситуација: читање натписа, назива фирми, обавјештења, имена улица, наслова и поднаслова у новинама и књигама, читање сликовница, наставних листића, итд. Текстови за читање треба да су кратки (и по садржају и по структури реченице), динамични и интересантни. Свако дијете чита својим темпом, према својим способностима. Вјежбама у шчитавању и логичком читању дјецу треба постепено уводити у савладавање технике читања. У хору се могу повремено читати наслови, поднаслови, теже ријечи, поједине реченице, изреке, загонетке, понеки стих, питалице, бројалице и слично, прије свега, у интересу подстицања и охрабривања оних ученика који заостају у савладавању читања.

Појединачно писање слова ограничити на 1 до 2 реда, а посебну пажњу посветити вјежбама анализе појединих дијелова слова, редослиједу писања елемената и повезивању слова.

Дневна оптерећеност ученика писањем не треба да је дужа од 15 до 25 минута.

Рукопис треба да је индивидуалан, читак, графички правилан и уредан.

Писање се учи: преписивањем, диктатом, одговарањем на питања, допуњавањем реченица, састављањем прича на основу слика, заједничким препричавањем и првим облицима самосталног писменог изражавања.

Водити рачуна о правилном обликовању слова и бројева (користити „Правопис“ Матице српске из 2010. године).

Посебно је важно да ученици поступно и функционално усвоје читање наглас које у себи садржи неке од важнијих чинилаца логичког читања (изговор, јачина гласа, паузирање, интонационо прилагођавање и др.) чиме се у доброј мјери олакшава усвајање технике изражајног читања (трећи разред). Важно је да се свако читање наглас осмишљено, критички и добронамјерно вреднује. Сваки ученик, након што је прочитао неки текст наглас, треба од својих другова у разреду и наставника да сазна шта је у том читању било добро, а шта евентуално треба мијењати да би оно постало још боље.

У другом разреду тумачење текста има доминантна обиљежја спонтаног и слободног разговора са ученицима о релевантним појединостима (просторним, временским и акционим) у циљу провјере разумијевања прочитаног. Инвентивним мотивисањима, подстицањима и усмјерењима (ко, гдје, када, зашто, како, чиме, због чега, шта је радосно, тужно, смијешно, занимљиво, необично и сл.) ученицима се омогућава да уочавају, запажају, откривају, упоређују, објашњавају и образлажу прочитани текст.

Оспособљавање ученика за читање у себи у млађим разредима је сложен захтјев. Читање у себи садржи низ сложених мисаоних радњи које ученик треба симултано да савлада, а посебан проблем представља тзв. унутрашњи говор. Зато се код већине ученика другог разреда ово читање прво испољава у виду тихог читања (тихи жагор, мрмљање), да би касније, упорним вјежбањем, добило своја потребна обиљежја. Неопходно је континуирано мотивисати и подстицати ученике на вјежбање читања у себи, јер је читање у себи, са становишта методике савремене наставе књижевности, незаобилазан услов за успјешно разумијевање и тумачење текста.

Не препоручују се граматичке вјежбе у 2. разреду.

Вјежбање уочавања предиката и субјекта у реченици вршити искључиво на типичним примјерима.

Садржаје „реченица као изјава, питање и узвик (уочавање и записивање) радити искључиво у типичним, једноставним примјерима.

У правописним вјежбама искључиво користити термине из окружења.

На вријеме /благовремено/ обавјештавати ученике о раду на лектури.

Не обрађивати све текстове из књига за лектуру.

Не инсистирати на учењу напамет свих поетских текстова, већ, по могућности, краћих и римованих пјесама.

Гледање позоришних представа, у срединама гдје је то тешко остварљиво, може се замијенити гледањем школске приредбе.

За сваку писмену вјежбу одвојити по 3 часа (по један за припремање, писање и анализу).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРАВОСЛАВНА ВЈЕРОНАУКА

РАЗРЕД: ДРУГИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Увођење ученика у област духовно-вјерског живота, са посебним освртом на православну хришћанску вјеру којој припадају;
- Да ученици постану добро и правилно информисани у складу с њиховим духовним и интелектуалним узрастом, те да се у оквиру породице уведе у практичан хришћански живот;
- Развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно определијелити према добру и злу као основним моралним категоријама;
- Развијање самосвјесне и слободне личности, одговорне пред Богом и Црквом као духовном заједницом којој припадају;
- Развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Упознавање и поздрави	3
2. О молитви	5
3. Бог као Творац	6
4. Доба патријараха	12
5. Излазак из Мисира	10

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Упознавање и поздрави		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • покаже како треба правилно поздравити старије; • покаже како треба поздравити и ословити свештеника; • препозна правилан однос према родитељима и старијим особама.	<ul style="list-style-type: none"> • Поздрави, ословљавање родитеља, свештеника, наставника и старијих.	Ликовна култура. Музичка култура.
Тема 2: О молитви		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • покаже како се треба правилно прекрстити; • покаже како се треба правилно молити; • процијени смисао и важност молитве.	<ul style="list-style-type: none"> • О крсту. • Крсни знак. • О молитви. • Молитва Господња.	

Тема 3: Бог као Творац		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • препозна основне истине о Богу, свијету и човјеку; • препозна разлику између добра и зла; • објасни важност чињења добрих дјела и избјегавања лоших. 	<ul style="list-style-type: none"> • Стварање видљивог свијета. • Стварање човјека. • Живот у рају. • Адамови потомци. 	
Тема 4: Доба патријараха		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • препозна основне истине о Богу, свијету и човјеку; • препозна разлику између добра и зла; • објасни важност чињења добрих дјела и избјегавања лоших. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ноје и потоп. • Аврам и његова жртва. • Исак и његови потомци. • Јосиф – његов живот. 	
Тема 5: Излазак из Мисира		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • препозна основне истине о Богу, свијету и човјеку; • препозна разлику између добра и зла; • објасни важност чињења добрих дјела и избјегавања лоших. 	<ul style="list-style-type: none"> • Живот Јевреја у Мисиру. • Мојсије и његов живот. • Излазак из Мисира. • Путовање према обећаној земљи. • Божији закон. • Улазак у обећану земљу. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Наставне јединице се могу реализовати и у храму, уз практично вјежбање правилног поздрављања, ословљавања свештеника, осјењивања крсним знаком и правилног понашања у храму.

Подстаћи дјецу да сама смисле кратке молитве у којима ће замолити Бога да им да оно што им је потребно и да Му се захвале.

На часу користити слике, иконе и др.

Наставне јединице реализовати уз показивање слика из *Илустроване (Дјечје) Библије*, сликовница и сл.

Уколико је могуће ученицима приказати цртане филмове (нпр. „Прича о постању”, „Нојева барка”, „Јосиф и његова браћа”, „Мојсије” итд.).

Вјероучитељ треба кроз приче да пренесе ученику осјећај реалности Бога.

Приче треба да подстакну активност свих чула и омогуће активно учешће ученика.

Могућа је драматизација и илустрација прича.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ДРУГИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Ученици треба да:

Се упознају са основним карактеристикама предмета ликовне културе, ликовне умјетности у односу на друге видове умјетности (књижевности, музике, плеса, глуме и филма);

Се служе средствима и материјалима ликовног изражавања који су доступни њиховом узрасту;

Се упознају са њиховим облицима и квалитетима, односима у видном пољу (свјетло и сјенка, тактилност, временски и просторни низови, разликовање појединих средина, изглед употребних предмета, преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем);

Се мотивишу за слободно ликовно изражавање, према свом узрасту и индивидуалној способности и да маштовито представе свијет око себе;

Развију љубав према ликовној умјетности, развију моторику, машту, стваралачки рад, различите материјалне и естетске критеријуме, визуелну перцепцију, изражавање и креативност – креативно мишљење, оплемењивање животног и радног простора, као и његовање укупних људских достигнућа ради сопствене еманципације и културе рада.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Увод у предмет ликовне културе	2
2. Упознавање различитих материјала за рад	16
3. Облици и њихови квалитети	12
4. Односи у видном пољу	14
5. Временски и просторни низови	12
6. Свјетлост и сјенка	6
7. Тактилност	6
8. Одређени предмет као подстицај за рад	4

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Увод у предмет ликовне културе (2)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • разумије значај ликовне умјетности; • познаје основне елементе ликовног језика. 	<ul style="list-style-type: none"> • Увод у предмет ликовне културе (слободна композиција). 	Српски језик Музичка култура Природа и друштво
Тема 2: Упознавање различитих материјала за рад (16)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препознаје и разликује прибор за цртање, сликање и вајање; • употреби наведени материјал; • покаже којим прибором се црта, слика и ваја; • упозна и овлада специфичностима и различитим могућностима материјала за рад. 	<ul style="list-style-type: none"> • Карактеристике цртаћих материјала. • Карактеристике сликарских материјала. • Карактеристике вајарских материјала. • Завршни рад са различитим материјалима. 	
Тема 3: Облици и њихови квалитети (12)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • разликује облике и њихове квалитете; • ликовно изрази уочене облике и разлике; • направи креацију користећи различите облике; • разликује природне и вјештачке облике; • зна појмове шта је цијело, шта је дио, шта је велико, а шта мало; високо, ниско, уско, широко; • умије да покаже и објасни разлике облика. 	<ul style="list-style-type: none"> • Цијело-дио, велико-мало, високо-ниско, уско-широко. • Свијетло-тамно, обојено-безбојно, меко-тврдо, глатко-храпаво, обло-рогљасто. • Завршни рад са искуствима из претходних вјежби. 	Математика (геометријски облици, пропорције); Упознавање околине (природни и вјештачки облици у природи).
Тема 4: Односи у видном пољу (14)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • се оријентише и креће у простору; • ликовно изрази наведене односе у видном пољу; • према индивидуалним склоностима направи рад; • покаже односе у видном пољу; • овлада основним принципима компоновања и перспективом. 	<ul style="list-style-type: none"> • Лијева-десна, горе-доље, испред-иза, више-ниже, између. • Усправно-положено-косо. • Испод-у-на, дубоко-плитко. • Пуно-празно, отворено-затворено. • Завршни рад са искуствима из претходних вјежби. 	Математика (односи у видном пољу). Упознавање околине.

Тема 5: Временски и просторни низови (12)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује цртеж, слику, скулптуру од стрипа и цртаног филма; • уочи динамику покрета; • представи догађај у сликама, покаже и објасни разлике; • прикаже и објасни разлике ентеријера и екстеријера. 	<ul style="list-style-type: none"> • Асоцијације у низу. • Цртање у низу. • Амбијенти ентеријера. • Амбијенти екстеријера. • Претходна искуства са часова вјежби користити у завршном раду. 	<p>Српски језик (веза између вербалног и ликовног представљања догађаја, приче...);</p> <p>Познавање природе и друштва.</p> <p>Музичка култура.</p>
Тема 6: Свјетлост и сјенка (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје изворе свјетлости (природни и вјештачки); • уочава облике и сјену; • разликује промјене облика и сјене зависно од извора свјетлости; • покаже промјене на облику зависно од извора свјетлости. 	<ul style="list-style-type: none"> • Услови освјетљавања. • Даљина и близина свјетлосног извора. • Утврђивање промјенљивости облика сјенке зависно од угла и даљине освјетљења. • Завршни рад. 	<p>Природа и друштво</p>
Тема 7: Тактилност (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • додиром разликује квалитете површине; • ликовно изрази тактилни доживљај. 	<ul style="list-style-type: none"> • Карактеристике разних предмета (глатко-храпаво). • Меко-тврдо. • Сјајно-мат. • Завршни рад. 	<p>Математика</p> <p>Природа и друштво.</p>
Тема 8: Одређени предмет као подстицај за рад (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • на основу карактеристика неког предмета креативно се изрази; • зна како се креативно изразити на основу карактеристика неког појма, мотива. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одређени предмет као подстицај за рад. • Ријеч, забиљешка, музичка вињета. 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Увод у предмет ликовне културе (2) часа

Објаснити ученицима шта је умјетност, шта је ликовна умјетност, упоредити ликовну умјетност са другим видовима умјетности. Упознати ученике са основним појмовима ликовне културе (линија, облик, елемент, ликовна техника, тема, мотив, идеја...). Објаснити и показати видове умјетности, показати најпознатија умјетничка дјела. Ученике мотивисати да по слободном избору ураде једну композицију. Објаснити ученицима шта је мотив, техника, идеја, линија, облик...

Упознавање различитих материјала за рад (16)

Цртање – линија. Погодно поређење је нпр. линија и ријека. У раду користити дебеле, танке, дугачке, кратке, оштре, испрекидане, изломљене и сл. линије према мотиву рада. Овладати употребом линије у различитим техникама/материјалима (оловка, туш, угљен, креда...). Објаснити основне карактеристике технике цртања, показати прибор за цртање као и репродукције урађене овим прибором. Показати правилно држање оловке. Положај оловке код повлачења линија, положај оловке код сјенчења. Повлачење различитих линија различитим прибором.

Сликање: Основно средство је боја. Основне и изведене боје. Различите врсте поријекла и карактеристика боја (акварел, темпера, оловке у боји, пастел, воштане) * пастел: суви и воштани. Показати ученицима ученичке радове урађене различитим сликарским техникама (темпера, акварел, колаж, креда у боји, пастел...).

Вајање: Објаснити ученицима појам масе као просторног облика са три димензије дужина, ширина и висина. Ученике упознати са шупљим тијелима (лопта, флаша, зграда, уређаји) и пуним тијелима (камен, спужва, креда). Користити различите материјале за обликовање мотива. Већу пажњу обратити на непосредни контакт са вајарским материјалима, осјећај за обликовање/моделовање пластелина, глинамола... Објаснити и показати ученицима како извајати одређени предмет (мотив) поступком додавања и одузимања од укупне масе. Могући мотиви: ђачки прибор, предмети у учионици, воће и поврће, моја кућа (зграда), балони, цвјетови, јаја у корпици.

Облици и њихови квалитети (12)

Показати дјечи примјере различитих облика (природни, вјештачки, и свих ових квалитета наведених у садржају) и упутити на ликовно представљање различитих облика. Објаснити природне и вјештачке облике и њихове карактеристике. Објаснити појмове цијело-дио, велико-мало, високо-ниско, уско-широко. Кроз анализу радова постављати питања везана за научене појмове. Могући мотиви: предмети у мојој учионици, огрлица, бубамара, лопта, гужва на ауто-путу (широко-уско), фигуре животиња од различитог материјала.

Односи у видном пољу (14)

Демонстрирати дјечи све наведене односе помоћу предмета у учионици и/или на репродукцијама/фотографијама у видео-презентацији. Мотивисати их да осмисле своје композиције са представама наведених односа у видном пољу. Организовање креативних игара ради лакшег сналажења у простору. Могући мотиви: моја соба, полица у остави, излог са играчкама, пун фриждер, аптека, кошница и пчела, кутија за поклон.

Временски и просторни низови (12)

Показати дјечи примјере стрипа, цртаног филма или неког краћег анимираног филма и објаснити асоцијације у низу тј. повезивање дијелова (слика) у цјелину (причу). Показати им примјере ентеријера и екстеријера, односно компоновање облика у унутрашњем и спољашњем простору. Могући мотиви: представљање догађаја или доживљаја у низу слика, илустровање приче.

Свјетлост и сјенка (6)

Организовати игру приказивања свјетлости и сјенке на предметима у односу на различите свјетлосне изворе (слијева, сдесна, одозго, одоздо, бочно). Затим ликовно моделовање сјенке и освијетљења (различитим техникама – цртачким и сликарским). Ученицима објаснити који су то природни, а који вјештачки извори свјетлости, објаснити како настаје сјенка, демонстрирати настанак сјене. Могући мотиви: правити облике животиња помоћу сјенки, оцртати сјенку (нпр. јабуке), прављење лутке за позориште сјенки.

Тактилноост (6)

Развијати код дјеце осјетљивост за разликовање квалитета површине и ликовно представљање и дочаравање истих. Донијети различите предмете са карактеристичним површинама и направити игру препознавања и описивања тактилног догађаја, а затим и ликовног представљања. Могући мотиви: скривени предмети.

Одређени предмет као подстицај за рад (4)

Подстицати дјецу на маштовито повезивање различитих мисаоних, вербалних и музичких појмова, симбола и знакова и ликовни доживљај истих. Могући мотиви: путна торба, превозно средство (аутомобил, бицикл...), лопта, тениски рекет...

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ДРУГИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Стварање интересовања и навика за активно бављење музиком, те подстицање стваралачких способности и развијање музичког укуса;

Подстицање когнитивног, етичког и естетског развоја ученика, те позитивних емоција, осјећаја припадности и заједништва;

Упознавање културне баштине и савремених кретања у музичкој умјетности, кроз вриједна музичка дјела домаћих и страних аутора;

Упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке умјетности;

Оспособљавање ученика за разумијевање и процјењивање музике, те за музичку интерпретацију;

Подстицање развоја музичког мишљења, слушањем и разумијевањем музичких порука умјетничког дјела.

Посебни циљеви и задаци програма

Упознавање музичких предиспозиција ученика;

Развијање осјетљивости слуха за перцепцију звука, гласова, тонску висину, трајање, тонални осјећај, звучну динамику, препознавање музичких инструмената, музичких форми и сл.;

Упознавање већег броја бројалица и пјесама у циљу савладавања и развијања осјећаја за ритам;

Развијање музичког памћења – препознавање најједноставнијих музичких облика;

Развијање навика културног понашања при живом извођењу и слушању музике;

Развијање дјечје маште, пажње, логичког закључивања, запажања и стваралачких способности и корелација наставе музичке културе са осталим наставним предметима.

Свирање на инструментима Орфовог музичког инструментарија, пјевање у хору, мањој групи или соло, што доприноси развоју слуха свих категорија, али и музичког укуса;

Примјењивост стеченог знања у новим ситуацијама.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставно подручје

Оквирни број часова

1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености	22
2. Слушање музике	7
3. Дјечје музичко стваралаштво	7

Исходи учења	Садржај програма/појмови	Корелација са другим наставним предметима
Наставно подручје: Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености (22)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна, именује и репродукује, одслушану пјесму, бројалицу и игру; • разликује бројање на 2 и 3 приликом пјевања и свирања; • идентификује и разликује умјетничке и народне пјесме; • препозна и разликује виши-нижи тон и трајање тона тј. краћи-дужи тон; • идентификује и разликује основне врсте динамике (тихо-гласно) и темпа (брзо-споро); • уочи и препозна смјер кретања мелодије (узлазно и силазно); • именује и разликује ритмичке и мелодијске инструменте Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, триангл и металофон) кроз свирање; • изводи/репродукује ритам тијелом и ритмичким инструментима Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, триангл); • интерпретира пјесме и игре. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пјевање пјесама (по слуху) – бројалице, дјечје пјесме, игре с пјевањем. • Бројање на 2 и 3. • Музички рјечник (пјевање). • Звук који ствара глас (говор-пјевање). • Степен јачине звука (динамика – гласно и тихо) и темпо (брзо и споро). • Висина и трајање тона (дубок тон и висок тон; дужи и краћи тон). • Пјевање и извођење музичких игара (игре уз покрет, дидактичке игре). • Музички ритмички дјечји инструменти и начин свирања (штапићи, бубањ, звечке, триангл). • Свирање пратње за бројалице, и пјесме на различитим изворима звука (тијело, предмети, ритмички дјечји инструменти). • Музички рјечник (свирање). • Пјевање-свирање. • Хор – један пјевач. • Оркестар – један свирач. <p>Препоручене композиције:</p> <p>Бројалице:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Једна врана гакала • Енци, бенци на каменци • Водим бабу на пазар • Еци, пеци, пец • Киша и мрав • Бројимо на три • Да ли неко зна? <p>Дјечје пјесме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Пада сњежак</i> (Ст. Коруновић) • <i>Баба зима</i> (Ст. Коруновић) • <i>Висибаба</i> (Ст. Коруновић) • <i>Кад си срећан</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура: Представљање музичких садржаја кроз цртеж. • Српски језик: Правилно артикулисање гласова српског језика; уочавање значења ријечи; почетно самостално састављање реченице. • Математика: Бројање; Знакови +, -; • Релације и односи у простору. • Природа и друштво: Оријентација у времену и годишња доба; Животиње моје околине. • Физичко васпитање: Игре на снијегу; вјежбе ходања и трчања; ритмичке вјежбе и плесови; Вјежбе реквизитима.

	<ul style="list-style-type: none"> • Лисица и кока (Ј. Ј. Змај) • Иде мали патак (Г. Тартаља) • <i>Пецање</i> (Д. Лукић – З. Васиљевић) • <i>Рачунање</i> (Р. Ђорђевић) • <i>Добро вече, суседице</i> (М. Обрадовић – Ј. Ј. Змај) • Час тамо <p>Народне пјесме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Престај, престај, кишице • Спавај сине сан те преварио • На крај села • Ја купих једну коку малу <p>Музичке игре:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Иде маца око тебе • Берем, берем, грожђе • <i>Пекарчић</i> (Ст. Коруновић – Љ. Шкарица) • Трамвај, ауто, воз • <i>Изјубљено њиле</i> (З. Васиљевић) <p>Наставник има слободу приликом избора композиција, али мора водити рачуна да буду заступљене дјечје, народне, пригодне пјесме других народа, као и пјесме савременог музичког стваралаштва за дјецу. Пожељно је дјецу научити и неке пјесме које нису у препорученом избору за пјевање, ако је то у складу са исходима учења, те задовољава критеријуме васпитне и умјетничке вриједности.</p>	
<p>Наставно подручје: Слушање музике (7)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • слушно идентификује и разликује компоненте музичког израза (темпо, динамика); • слушно препозна изражајна средства у музици (врста пјевачких гласова и извођачких састава); • идентификује појам звук и тон; 	<ul style="list-style-type: none"> • Слушање вокално-инструменталних композиција. • Слушање народних пјесама и игара. • Музички рјечник (слушање). • Специфични звуци из окружења. • Људски глас (женски, мушки, дјечји). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура: Представљање музичких садржаја кроз цртеж – маштање. • Вјеронаука: Свети Сава – просвјетитељ.

<ul style="list-style-type: none"> • препозна слушану композицију; • именује и разликује композиције различитог доживљаја (успаванка, плес, корачница); • слушно диференцира и именује инструменте, умјетничке музике и дјечјих инструмената Орфовог музичког инструментарија; • објасни и опише садржај и ток радње слушане композиције. 	<ul style="list-style-type: none"> • Музички инструменти. • Јачина звука (гласно-тихо), темпо (брз-спор) и трајање звука (кратак-дуг). <p>Препоручене композиције:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Химна Републике Српске „<i>Моја Република</i>” М. Матовић • Химна Босне и Херцеговине, Д. Шестић • Химна Светом Сави • <i>Паче њрваче</i>, К. Бенкова • <i>Медведова женидба</i>, Л. Димитријевић • <i>Играмо се на слово</i>, на слово, М. Илић-Бели • Музика из филма <i>Књига о џунгли</i> • Музика из филма <i>Под морем-Мала сирена</i> • <i>Док мјесец сја</i>, Ж. Б. Лили • Албум за младеж, Р. Шуман • <i>Кокошке и пијетлови</i>, Магарац, К. Сен Санс <p>Пожељно је на сваком часу слушати музику најмање 15 минута. Стога је могуће слушати и друге композиције по избору учитеља.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Природа и друштво: Животиње моје околине • Српски језик: Препричавање догађаја представљених у низу слика и у једној слици; Познавање слова.
<p>Наставно подручје: Дјечје музичко стваралаштво (7)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • импровизује и изводи мале ритмичке, мелодијске, мелоритмичке цјелине гласом, инструментом и покретом; • опонаша звукове слободном импровизацијом; • интерпретира мелодију на задани текст. 	<ul style="list-style-type: none"> • Импровизација ритма. • Мелодијом „<i>Берем, берем њржђе</i>” започни нови текст бројалице. • Импровизација мелодије. • Измислити пјесму за сљедећу бројалицу „<i>Пишем, пишем, петнаест</i>”. • Тонско сликање. • Опонашати звукове животиња, појава, инструмената и сл. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура: Прављење ритмичких инструмената Орфовог музичког инструментарија; Препознавање композиција преко понуђених илустрација. • Илустрација научене пјесме; Илустрација непознате композиције. • Српски језик: Изговор гласова; Литерарно стваралаштво. • Природа и друштво: Моје мјесто и околина; Домаће животиње.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Настава музичке културе у систему савременог општеобразовног програма представља једну од најважнијих дисциплина која директно утиче на свестрани развој личности савременог друштва. Сматра се предметом *свесћераног развоја дјететиа* (естетског, моралног, интелектуалног и физичког) и управо због тога су и задаци из ове области уско повезани са цјелокупним васпитно-образовним радом у основној школи.

Као наставни предмет има веома важну функцију у васпитању, али и образовању дјецe: подстиче и развија позитивне емоције, обликује критеријуме за лијепо и вриједно, развија пажњу, концентрацију, меморију, моторику, машту, креативни израз, опушта их и растерећује. Чињеницу да дјеца музику воле, и да се њоме желе активно бавити у будућности, треба мудро искористити у настави музичке културе за стицање основних знања, упознавање основа музичког језика, те за развијање критеријума за процјењивање музике.

Настава музичке културе у центар интересовања ставља ученикову музичку активност. У активностима пјевања, свирања, игре, слушања или стваралаштва се и учи музика, увијек са новим постављеним задатком, обогаћује доживљај, али и ствара сензибилитет за изражавање и разумијевање музике.

Стога се програм наставе музичке културе, у разредној настави, темељи на три наставна подручја:

- 1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
- 2. Слушање музике**
- 3. Дјечје музичко стваралаштво**

Предложени број часова, за одређено наставно подручје, представља оријентациони број часова, те га је могуће повећати или смањити (нпр. *Слушање музике и Дјечје музичко стваралаштво*), зависно од интересовања и могућности ученика, те услова у којима се реализује настава музичке културе.

Да би се остварио процес праћења напредовања и нивоа постигнућа ученика, у настави музичке културе, неопходно је да учитељ претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Учитељ је слободан у избору начина активног музицирања – по принципу реалне остваривости и могућностима релевантних музичких захтјева.

Учитељ треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик остварио исходе учења. Приликом оцјењивања водити рачуна да се појединачно наставно подручје не оцјењује, већ пажњу посветити нивоима постигнућа у сва три наставна подручја, водећи рачуна о појединачном развоју музичких способности, залагању ученика, интересовању, навикама, ставу, креативности и сл.

Све кључне појмове потребно је користити на нивоу учења когнитивног домена: знање (препознавање, репродуковање) схватање/разумијевање, примјена, анализа и синтеза, а не њиховог дефинисања и теоријског појашњавања. Све што је важно знати, учи се на часу: разговором, понављањем и вјежбањем.

Неопходно је, да се настава музичке културе изводи сваке седмице. Блок-часови не одговарају природи предмета.

Ваннаставне активности из области музичке културе су усмјерене на организовање и рад хорске секције (мали хор) којом руководи наставник музичке културе или наставник разредне наставе. Чланови хорске секције тј. малог хора могу бити ученици прве и друге тријаде тј. I, II, III, IV и V разреда.

Темељ квалитетне и успјешно организоване наставе музичке културе је добро опремљен кабинет за музичку културу.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм музичке културе обухвата три наставна подручја која се међусобно прожимају:

1. **Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
2. **Слушање музике**
3. **Дјечје музичко стваралаштво**

Извођење музике

Пјевање пјесама у разредној настави представља доминантну активност која доприноси музичком оспособљавању дјеце за активно и колективно музицирање, стога је и разумљиво што је највећи дио часова усмјерен на активност извођења музике.

Активности **пјевање** у разредној настави се обрађује кроз методски поступак обраде пјесме по слуху, опонашањем демонстрације учитеља, или уз помоћ различитих звучних и визуелних помагала. У пријатној атмосфери која подсјећа на игру, дијете слуша пјесму стављајући примат на емоционални доживљај. Слушајући учитеља који пјева уз пратњу мелодијског/хармонског инструмента, водећи рачуна о правилном дисању, радом по цјелинама (техником „јеке“), дјеца уче пјевати пјесму интонативно тачно, јасно и правилно дикцијски, уз одговарајући темпо и динамику. Групним радом и индивидуално, не одвајајући текст од мелодије, ученици брзо усвајају наставни садржај тј. мелодију и текст.

Учењем пјесама постиже се много: развија дјечји глас, осјећај за ритам, музички слух, памћење, естетски смисао, али и остварује оно што је најважније – циљ: развити љубав и интересовање за музику. Пјевањем пјесама по слуху, стиче се представа о тоновима и њиховом кретању што код ученика ствара звучну слику. Звук који ученици памте кроз игре опажања, препознавања ритмичких и мелодијских кретања, представљаће основу за даљи рад у вишим разредима – пјевање по нотном тексту.

Приликом одабира пјесама, водити рачуна о гласовној способности ученика у одјељењу и равноправној заступљености различитог избора пјесама: народне пјесме, дјечје пјесме познатих аутора, дјечје популарне пјесме непознатих аутора, пјесме са текстом композитора умјетничке музике.

Свирање попут пјевања представља активност којој се дјеца посебно веселе. Ако је добро организована и вођена, та музичка активност треба бити комплементарна пјевању, бројалицама и музичкој игри, што отвара могућност за активно учествовање ученика који немају у довољној мјери развијен мелодијски слух. Свирањем се ученик поступно упознаје са дјечјим инструментима Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, деф, чинеле, кастањете, металофон, блок-флаута), изграђује слушну перцепцију за разликовање дјечјих инструмената по боји звука, развија ритмичку способност свирањем на инструментима (тијело као инструмент, предмети, ритмички и мелодијски дјечји инструменти), развија фину моторику, машту и стваралачке способности.

Бројалице представљају веома значајну област у развоју ритма. Ритам је један од најосновнијих елемената у музици који се најлакше савладава преко разбројавања (дужи слог-краћи слог). Бројалице не служе само за развијање ритмичког слуха, увођење нотних вриједности, већ и за усавршавање дјечјег говора. Групно изговарање бројалице дисциплинује ученике да тачно и равномјерно изговарају одређени текст, што доприноси развоју дикције дјетета. Бројалицу треба изводити разлагањем текста на слоге уз

разбројавање као у игри, затим инструментима тијела (руке, ноге), инструментима које ученици израде, инструментима Орфовог музичког инструментарија.

Музичка игра представља одличан начин да се дјеца несвјесно (у вишим разредима – свјесно) уведу у основне елементе музичке писмености, али и да учитељ утврди предиспозиције дјеце и стварног музичког развоја који, спонтано долази до изражаја.

У почетним корацима школовања примјењују се игре у којима су покрети једноставнији, базирани на опонашању радњи из свакодневног живота. У вишим разредима разредне nastave покрети постају сложенији, моторичнији, бржи и дужи са темом описивања разних радова (занимања), народних обичаја, природног и животињског свијета и сл. Музичке игре изводити у форми музичких игара са пјевањем, музичких игара уз инструменталну пратњу, дидактичких игара, али и у форми малих музичких драматизација. Примарни задатак музичких игара јесте тачно извођење мелодије која је сједињена у покрет који треба да буде складан и ритмички повезан у музичком току. Тако се истовременим кретањима изражава карактер, темпо, динамика, али се развија и усавршава моторика.

Приликом рада на усвајању пјесме, обавезно ученици куцају или тактирају. Синхронизацијом покрета и текста, дјеца преко игре, развијају слух, осјећај за пулс, ритам и мјеру.

Увођење у основе музичке писмености у првој тријади остварује се кроз рад на пјевању, свирању и покрету. Свјесна активност увођења основа музичке писмености реализује се у IV и V разреду. Приликом обраде, примат је на методском поступку обраде пјесме по нотном тексту: именовање нотних трајања, именовање/препознавање једноставнијих ритмичких фигура, увођење солмизационих слогова, овладавање дводјелном, тродјелном и четвородјелном мјером уз тактирање, свирање на металофону уз праћење нотног текста, пјевање уз праћење нотног текста и сл.

Пјесме за обраду по нотном тексту треба да буду пажљиво одабране, водећи рачуна да су једноставне, лаке и прилагођене могућностима ученика у одјељењу. У току пјесме може се обрадити само један нови задатак – било интонативни, ритмички или састављен од других елемената музичке писмености.

Слушање музике

Слушање музике утиче на развој емоционалног живота ученика, њихове способности и естетске културе, а за већину током живота остаје једина могућност перцепције музичке умјетности. Слушање треба да буде емоционално и аналитичко, али оба могу и требају бити активна. Кроз слушање музике ученици могу одредити извођаче, темпо, динамику и основне елементе музичке структуре (фраза, реченица, строфична пјесма – иста мелодија на различите строфе). Ради се о задацима које ученици рјешавају слушајући, односно за чије им рјешавање није потребно никакво раније предзнање. Одређивање доживљаја и карактера музичког дјела појединачна је категорија и за њих су сви одговори добри, јер сваки ученик има право на властити доживљај музичког дјела.

Музичке приче, базирају се на праћењу музичког садржаја кроз слике. Имају значајну вриједност у разредној настави развијајући код ученика способност да прати причу у сликама, слуша, препознаје карактере ликова приче кроз инструменте и развија способност да разумије и опише садржај.

Предложени број часова представља минимум, а могуће је тај број повећати у циљу постизања учинка веће ефикасности, креативности и интересантности предмета. Пожељно је активност слушања музике спровести на сваком часу, у оквиру завршног дијела часа. Поједине композиције могуће је поновити, у циљу реализације нових задатака.

Дјечје музичко стваралаштво

Наставно подручје **Дјечје музичко стваралаштво** треба да ученику пружи што више прилика за ослобађање и развијање музичке креативности. У овом наставном подручју процес је важнији од резултата. Ученици несвјесно усвајају знања и долазе до нових спознаја.

Наставно подручје је подијељено на више креативних игара:

- **Импровизација ритма** (измишљање мањих ритмичких цјелина остварених говором, инструментима; слободна звучна импровизација рукама, ногама и ритмичким инструментима којима ученици располажу; слободно импровизовани дијалози).
- **Импровизација мелодије** (слободно импровизовани дијалози гласом или мелодијским инструментом; измишљање мањих мелодијских цјелина на основу предложеног текста).
- **Импровизација мелоритамских цјелина** (измишљање мањих мелодијских и ритмичких цјелина на основу текста или договореног садржаја игре) .
- **Импровизација покретом** (мале, договором састављене музичке игре уз покрет).
- **Тонско сликање** (опонашање звукова, појава, инструмената, опонашање мотива, фраза или ријечи инструментом по избору ученика).

Праћење и вредновање рада ученика

Оцјењивање се мора спроводити организовано и треба да обухвати и прати развој сваког ученика: његов рад, залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл. Наставник треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик савладао програмске захтјеве и остварио исходе учења. Сваком ученику треба омогућити оптималан развој у оквиру васпитно – образовног рада, а никако да се неодмјереним методичким захтјевима у савладавању програма и негативном оцјеном ученици отуђују од музике и музичке умјетности. Основни задатак наставника је да храбри и подстиче ученике.

У настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате-исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са стварним учениковим способностима и могућностима.

Оваквим начином оствариће се и основни захтјеви за правилно оцјењивање, које мора бити објективно, те да ученике мотивише за музичке активности, као и за бављење музиком у складу са њиховим способностима и потребама.

Домаћи писмени задаци или писани тестови, контролни задаци и слично не задају се за овај предмет ни у једном разреду. Цјелокупно градиво остварује се само у школи.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРИРОДА И ДРУШТВО

РАЗРЕД: ДРУГИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Да, на основу непосредног посматрања и упознавања природе и друштва, усмјерава сазнајне процесе ученика о природи и друштву у мјесту и ужем завичају;

Да омогући разумијевање међусобне условљености и повезаности појава, односа и процеса у природи међу људима у друштву;

Да омогући разумијевање вриједности и улоге људског рада у мијењању природе;

Да активним учешћем у животу и раду колектива и средине омогући ученицима да, у складу са својим могућностима, схвате суштину односа међу људима и у друштву, да доживе своју статусну улогу равноправних чланова заједнице.

Посебни циљеви:

Да систематизује сазнања и искуства ученика која су стекли у првом разреду, да та искуства богате и проширују сазнањима о живом и неживом свијету, предметима, појавама и процесима из своје околине;

Да код ученика развије способност посматрања и да, непосредним посматрањем природе и појава у природи и друштву, богати ученичко сазнање новим представама и појмовима, подстиче критичко мишљење и развија активан однос према заштити и чувању природе;

Да препозна посебне склоности ученика и помаже развијање општих и посебних способности за учење и најважнијих психичких функција за даље школовање (пажње, интересовања и мотива, мишљења, памћења, маште и говора);

Да оспособљава ученике за разумијевање природних појава, међусобну условљеност и повезаност живе и неживе природе;

Да помаже ученицима да схвате улогу друштва и човјека у мијењању и коришћењу живе и неживе природе и њихову међусобну условљеност и повезаност;

Да упознавањем са људским дјелатностима у мјесту и околини развија код ученика љубав према раду и људима;

Да непосредним учешћем и организованим радом у одржавању реда и чистоће у учионици, школи, школском дворишту, кући, ученици стекну културу рада и радне навике, хигијенске навике и навике планирања рада;

Да путем разноврсних активности у школи и ван школе оспособљава ученике за разумијевање основних међуљудских и друштвених односа, у одјељењској заједници, у школи, у породици и друштвеној средини;

Да у процесу међусобне комуникације, уз сарадњу са породицом, васпитава ученике у духу хуманих и равноправних односа међу половима и људима уопште;

Да ученике посебно упознаје са значајем и потребом заштите природне и животне средине и уводи их у еколошку културу, развија код ученика навике и јача способности за организован и колективни утицај на свијест о значају сталног чувања животне и радне средине.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Упознавање школе	9
2. Упознавање породице	10
3. Ученик у саобраћају	10
4. Оријентација у времену и годишња доба	15
5. Изглед мјеста и околине и рад људи	12
6. Биљке и животиње моје околине	14
7. Пригодне теме	2

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Упознавање школе (9)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> зна податке о личности по којој је школа добила име; именује просторије у школи и објасни њихову намјену; наброји запослене у школи; објасни дужности запослених у школи; наброји своје обавезе; идентификује ауторитете у школи и њихову улогу за нормално функционисање живота у школи; развије склоност компромиса и покаже склоност прилагођавања групи и интересима групе; објасни значај и начине чувања и одржавања хигијене у просторијама школе; објасни дужности редара, запамти вријеме доласка и боравка у школи; објасни културно понашање и правилан однос према имовини; објасни чување личних и заједничких ствари; солидарно размјењује ствари које су потребне за учење његовим партнерима; поштује успостављена правила о понашању у одјељењу и школи; 	<ul style="list-style-type: none"> Моја школа. Име школе. Учионица. Одјељење. Живот и рад у школи. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> упознавање школе, просторије у школи, запослени у школи, хигијена просторија школе, дужности редара, правила понашања у одјељењу и школи, намјештај у школи. 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Вјежбе у говорном комуницирању (Вјежбе у посматрању, запажању и записивању); – Књижевност: Текстови из читанке. <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Предмети у простору и односи међу њима; – Линија и област; – Класификација предмета према својствима. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Упознавање различитих материјала за рад; – Временски и просторни низови (цртање у низу). <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пјевање и свирање пјесама по слуху.

<ul style="list-style-type: none"> • идентификује слабости правила и креира добро правило; • процјењује квалитете доброг вође. 		
Тема 2: Упознавање породице (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни породичне везе у ужој и широкој породици; • наведе чиме се баве родитељи; • идентификује ауторитет у породици; • објасни начине (примјере) о међусобној пажњи, толеранцији и уважавању у породици; • објасни обавезе одраслих чланова породице и дјеце; • објасни лично учествовање у породичним дужностима; • да објасни правила понашања у гостима, посјетама и другим свечаностима; • да наброји просторије, намјештај у кући или у стану; • објасни намјену и значај уређаја у кући; • да објасни правилно коришћење и руковање електричним уређајима у кући или стану; • уочи опасности од неправилног руковања електричним уређајима; • зна телефонске бројеве својих родитеља и ватрогасаца; • именује основне услове за живот човјека (ваздух, храна, вода, сунчева свјетлост и топлота и физичка активност); • разумије важност здраве исхране, одржавања личне хигијене, игре, купања и сунчања, редовне посјете љекару, као услова за живот и добро здравље. 	<ul style="list-style-type: none"> • Моја породица. • Сви у породици радимо. • Имамо госте. • Родитељски дом. • Уређаји у дому. • Услови за живот и здравље. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ужа и шира породица, • породичне везе, • занимање родитеља, • новац, плата, • дужности и обавезе свих чланова породице, • уређаји и апарати у кући, • руковање електричним апаратима, • заштита здравља. 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Вјежбе у говорном комуницирању. – Књижевност: Књижевни текстови за дјецу. <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пјевање и свирање пјесама по слуху. <p>Васпитни рад с одјељењском заједницом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Култура живљења – Живот у друштвеној средини – Живот у кући и школи <p>Православна вјеронаука:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Упознавање и поздрави

Тема 3: Ученик у саобраћају (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • примјени правила понашања у саобраћају; • дефинише термине: пјешачки прелаз (зебра), раскрсница, саобраћајни знак, саобраћајна средства; • наброји саобраћајна средства у мјесту; • опише културно понашање у саобраћају; • зна бројеве телефона хитне помоћи и полиције; • објасни кретање пјешака тротоаром и коловозом без тротоара; • опише своју одговорност као активног учесника у саобраћају; • објасни моћ ауторитета саобраћајца коју му омогућава закон. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пут до школе. • Саобраћајни знакови. • Саобраћај у мом мјесту. • Понашање у саобраћају. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • раскрсница, пјешачки прелаз, тротоар, ивичњак, стаза за пјешаке, коловоз, • саобраћајни знак, • саобраћајна средства, • саобраћај, врсте саобраћаја, • саобраћајац, саобраћајна правила. 	<p>Српски језик – Вјежбе у говорном комуницирању.</p> <p>Математика – Класификација предмета према својствима.</p> <p>Музичка култура – Пјевање пјесме по слуху (Од куће до школе); – Слушање музике.</p> <p>Физичко васпитање – Ходање и трчање (ходање у колони).</p> <p>Ликовна култура – Односи у видном пољу.</p> <p>Васпитни рад с одјељењском заједницом: – Пут од куће до школе.</p>
Тема 4: Оријентација у времену и годишња доба (15)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • именује и разликује дијелове дана; • разликује појмове дан, обданица и ноћ; • именује правилним редослиједом све дане у седмици; • зна да је седмица вријеме од седам дана; • објасни појам радног дана и викенда; • објасни годину као вријеме од 12 мјесеци; • наброји мјесеце у години именом и редним бројем; • наброји годишња доба: јесен, зима, прољеће и љето; • објасни обиљежја годишњих доба; • разликује промјене у природи у појединим годишњим добима; • објасни рад људи у годишњим добима; 	<ul style="list-style-type: none"> • Дијелови дана. • Седмица. • Година и годишње доба. • Јесен и обиљежја јесени. • Зима и обиљежја зиме. • Прољеће и обиљежја прољећа. • Љето и обиљежја љета. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • јутро, пријеподне, подне, послеподне, вече, ноћ, • обданица, • седмица, • радни дан и викенд, • година и мјесеци у години, • годишња доба (јесен, зима, прољеће, љето), • обиљежја годишњих доба (вријеме), • промјене у природи, • рад људи у различитим годишњим добима. 	<p>Српски језик – Вјежбе у говорном комуницирању – Књижевност; (Књижевни текстови за дјецу).</p> <p>Музичка култура – Пјевање пјесме по слуху; – Слушање музике; – Музичка игра (Висабаба).</p> <p>Математика – Скупови</p> <p>Ликовна култура – Одређени предмети као подстицаји за рад.</p> <p>Васпитни рад са одјељењском заједницом.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • разликује одијевање у одређеним годишњим добима; • идентификује и објасни сопствене дужности и обавезе које су у вези са радом људи у појединим годишњим добима; • разумије одговорност за угрожене животиње током зиме; • објасни заштиту здравља од неповољних временских утицаја (кише, снијега, сунца) 		<p>– Живот у друштвеној средини (Распоред дневних активности).</p> <p>Физичко васпитање</p> <ul style="list-style-type: none"> – Игре на снијегу; – Штафетне игре.
---	--	--

Тема 5: Изглед мјеста и околине и рад људи у мјесту (12)

<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • именује назив мјеста; • наведе тачну адресу становања; • именује важније објекте у мјесту; • наброји објекте који се граде у околини; • наброји материјал и машине које су потребне за градњу; • опише изглед мјеста у прошлости; • наброји значајне историјске личности и датуме за мјесто; • објасни значај историјске личности за мјесто; • објасни начин обиљежавања значајних датума у мјесту; • наброји занимања људи у мјесту; • наброји производе или услуге одређених занимања; • идентификује предузећа и продавнице у мјесту; • објасни значај одређених предузећа за мјесто; • објасни појмове: купац, продавац, тржни центар, самоуслуга; • објасни културно понашање у продавницама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Моје мјесто и околина. • Моје мјесто се изграђује. • Моје мјесто некада. • Значајни датуми. • Занимање људи у мом мјесту. • Значајна предузећа. • Продавнице. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • име мјеста, • адреса становања, • објекти у мјесту, • прошлост мјеста, • значајне личности за мјесто, • значајни датуми за мјесто, • занимања људи (производне и непроизводне дјелатности), • занатске радионице, • предузећа и производи, • продавнице, купац, продавац, трговац, тржни центар, самоуслуга. 	<p>Српски језик</p> <ul style="list-style-type: none"> – Вјежбе у говорном комуницирању – Књижевност; Књижевни текстови за дјecu (Маја код зубара, Радознали дечак). <p>Музичка култура</p> <ul style="list-style-type: none"> – Музичка игра (Пекарчић). <p>Ликовна култура</p> <ul style="list-style-type: none"> – Временски и просторни низови <p>Васпитни рад са одјељењском заједницом</p> <ul style="list-style-type: none"> – Живот у друштвеној средини; – Елементи лијепог понашања (Култура разговора).
--	--	--

Тема 6: Биљке и животиње моје околине (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје и именује биљке шуме, парка, ливаде, повртњака, воћњака и њиве; • разликује групе биљака (дрвенасте и зељасте биљке); • објасни значај биљака за човјека; • наброји и објасни значај украсних биљака за човјека; • објасни изглед, начин живота, исхране и опасности од дивљих животиња; • опише изглед домаћих животиња; • да објасни користи од домаћих животиња за човјека; • разумије одговорност у бризи за домаће и дивље животиње. 	<ul style="list-style-type: none"> • Карактеристичне биљке мјеста и околине. • Собне и украсне биљке. • Значај биљака за човјека. • Домаће животиње. • Дивље животиње. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • воћњак, воће, повртњак, поврће, окопавање, ђубрење, плодно земљиште, влага, сунчева свјетлост и топлота, корист за човјека, • дрвенасте и зељасте биљке, собне и украсне биљке, • шума, парк, ливада (биљни и животињски свијет), • дивље животиње (изглед, начин живота, користи и штете), • домаће животиње (изглед, исхрана, користи), • ветеринар, • групе животиња (породице). 	<p>Српски језик</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вјежбе у говорном комуницирању; - Књижевност Књижевни текстови за дјецу (Јасика и бреза). <p>Математика</p> <ul style="list-style-type: none"> - Класификација предмета према својствима. <p>Физичко васпитање</p> <ul style="list-style-type: none"> - Пузање, провлачење, пењање. <p>Музичка култура</p> <ul style="list-style-type: none"> - Музичка игра (Лисица и кока) - Слушање музике (К. С. Санс: <i>Карневал животиња: Кокошка и њијетлови, Мајарац</i>.) - Пјевање и свирање пјесама по слуху – Народна пјесма. <p>Ликовна култура</p> <ul style="list-style-type: none"> - Тактилност <p>Васпитни рад с одјељењском заједницом</p> <ul style="list-style-type: none"> - Здравље и екологија (Правилна исхрана); - Култура живљења: Одговорност.
Тема 7: Пригодне теме (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да увиди поступке лошег односа према локалним ресурсима природе и облике загађивања земље, воде, ваздуха; • даје конкретне приједлоге за подизање еколошке свијести у непосредној околини. 	<ul style="list-style-type: none"> • Заштита животне околине у мом мјесту. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • загађивање, отровни гасови, дим, смеће, контејнер, депонија, прскање биљака отровима, екологија. 	<p>Васпитни рад с одјељењском заједницом</p> <ul style="list-style-type: none"> - Здравље и екологија

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Кроз примјену различитих дидактичких модела интерактивног учења како у обради, тако и утврђивању градива стварати повољну емоционалну климу и мотивацију за рад и учење. Настојати да кроз непосредни доживљај и лично искуство ученици обогате и прошире знања о живом и неживом свијету, предметима, појавама и процесима из своје околине.

Омогућити ученицима да самостално истражују, распитују се, долазе до нових сазнања како би подстакли критичко мишљење и развили активан однос према заштити и чувању околине.

Упутити ученике на различите изворе информација (књиге, часописе, енциклопедије, интернет) како би код ученика остварили већу мотивацију, развили правилан однос према раду и цијеложивотном учењу.

Путем разноврсних огледа омогућити ученицима разумијевање природних појава и међусобну условљеност и повезаност живе и неживе природе.

Користити модерну технологију у настави у складу са материјалним могућностима школе (презентације, анимације, анимирани филмови...).

Користити што више очигледних наставних средстава (слике, фотографије, илустрације, разгледнице...) како би се ученици упознали са различитим дјелатностима људи у мјесту и околини.

Кроз самостално и активно учење ученика у организованим активностима у одржавању реда и чистоће (у учионици, школи и школском дворишту, кући) развијати радне и хигијенске навике.

Израдити одјељењске паное на задану тему, формирати одјељењске збирке са узорцима и користити их као очигледна наставна средства.

Планирање, праћење, регистровање запажања и оцјењивање ученика вршити плански и континуирано кроз различите технике и поступке оцјењивања (самооцјењивање ученика, објективни испитни поступци и критеријски задаци за наставну цјелину).

Евалуацијом и анализом остварених очекиваних исхода, вршити унапређивање наставе ради постизања веће ефикасности.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: ДРУГИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

Подстицање и развијање способности опажања, посматрања, логичког, критичког, стваралачког и апстрактног мишљења;

Развијање способности за препознавање животних ситуација у свакодневном животу у којима се могу примијенити математичка знања, терминологија и логика;

Оспособљавање ученика за усвајање математичких знања, за разумијевање основних математичких концепата и процедура, за рјешавање једноставних математичких задатака, за успјешно настављање математичког образовања и самообразовања;

Оспособљавање ученика да уз помоћ математичких знања разумијевају квантитативне и просторне односе у разним природним и друштвеним појавама у свакодневном животу;

Схватање математике као животне дисциплине и њене повезаности са природним и техничким наукама;

Развијање свијести о универзалности математичког језика као средства комуникације;

Његовање и развијање код ученика систематичности, упорности, креативности, јасности, концизности, прецизности, једноставности, потпуности итд;

Развијање и његовање математичке писмености и оспособљавање ученика за коришћење математичке литературе;

Стицање вјештине читања и писање бројева, савладавање основних рачунских операција и законитости тих операција;

Усвајање основних математичких појмова: скуп, операција, релација, функција, основне мјерне јединице, најважније равне и просторне геометријске облике (фигуре) и њихове узајамне односе;

Развијање вјештина коришћења геометријског прибора, моделовања и конструисања геометријских фигура, прикупљања података из окружења и њихово нумеричко и графичко табеларно представљање и тумачење.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Шта смо научили у првом разреду	30
– Предмети у простору и односи међу њима	7
– Линија и област	7
– Класификација предмета према својствима	6
– Скупови и операције са скуповима	10
2. Природни бројеви до 100	135
3. Мјерење и мјере	15

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: ШТА СМО НАУЧИЛИ У ПРВОМ РАЗРЕДУ (30)		
<p>Ученик :</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава и именује положај предмета у односу на друге предмете и на самог себе; • разумије појмове (изнад-испод, горе-доље, лијево-десно, испред-иза-између); • креће се у простору слиједећи упутства и формулише упутства; • графички представља смјерове кретања помоћу стрелица; • уочава, именује и разликује облик и боју рогљастих геометријских тијела; • уочава, именује и разликује облик и боју облих геометријских тијела; • уочава равне и неравне површи на геометријским тијелима, објектима из непосредне околине, играчкама и цртежима; • разликује и црта правоугаоне, квадратне, троугаоне и кружне облике на геометријским тијелима, објектима из непосредне околине играчкама и цртежима. 	<p>ПРЕДМЕТИ У ПРОСТОРУ И ОДНОСИ МЕЂУ ЊИМА (7)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Класификације и усавршавање способности перцепције простора. • Положај предмета (поред, изнад, испод, иза, лијево, десно, између итд.). • Смјерови кретања. • Предмети облика квадра, коцке и пирамиде. • Предмети облика лопте, ваљка и купе. • Криве и равне површи. • Правоугаоник, квадрат, троугао и круг. 	<p>Познавање природе и друштва (Оријентација у простору; Ликовна култура (Цртање); Физичко васпитање (Врста: ученици се поређају по висини).</p>
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава и разликује линије као ивице облих и рогљастих тијела; препознаје и именује криву и праву линију; • црта криву линију слободном руком, а праве помоћу лењира; • графички приказује отворени и затворени простор отвореном и затвореном линијом; • објашњава појам унутрашње и спољашње области; • одређује и приказује положаје: је у..., је ван..., је на ... у непосредној 	<p>ЛИНИЈА И ОБЛАСТ (7)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Криво и право: криве и праве линије. • Отворене и затворене линије. • Унутрашњост и спољашњост. • Унутар, изван и на, поред, иза, испод, изнад, у. • Тачке. Спајање тачака линијама. • Дуж као дио праве линије. 	<p>Физичко васпитање (ходање и трчање); Ликовна култура (цртање).</p>

<p>околини, на и сл., у уџбенику, самосталним цртежима и др.;</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава тачку као пресјек линија; • графички приказује тачку малим кружићем и означава је великим штампаним словом; • уочава да се сваке двије различите тачке могу спојити различитим кривим линијама и само једном правом линијом; • дефинише дуж као најкраће растојање између двие тачке и као дио праве линије. 		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава и издваја предмете са заједничким својством (боја, облик, величина); • пореди дужи на терену – одока; • разликује: велико, веће, највеће, мало, мање, најмање, високо, више, највише, ниско, ниже, најниже, дебело, дебље, танко, тање, кратко, краће, дуго, дуже...; • одређује однос веће-мање и више-ниже на конкретним примјерима; • одређује однос шире-уже и дуже-краће на конкретним примјерима; • уочава и разврстава објекте према двјема особинама. 	<p>КЛАСИФИКАЦИЈА ПРЕДМЕТА ПРЕМА СВОЈСТВИМА (6)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Предмети истих и различитих облика • и боја. • Упоредивање по величини и висини. • Упоредивање предмета по дужини, ширини и дебљини. • Упоредивање предмета према двјема особинама. 	<p>Ликовна култура – облици и њихови квалитети, упознавање различитих материјала за рад.</p>
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава различите примјере скупова; • разликује скуп, елемен(а)т скупа, подскуп; • уочава припадност елемента одређеном скупу; • приказује примјер подскупа датог скупа; • формира и приказује скупове помоћу различитог дидактичког материјала (зрнаца, жетона, штапића, апликација и слично); 	<p>СКУПОВИ И ОПЕРАЦИЈЕ СА СКУПОВИМА (10)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Скуп. • Члан (елемен(а)т) скупа. Подскуп. • Приказивање скупова. помоћу Венових дијаграма. • Скупови са једнако много елемената. • Скупови са различитим бројем елемената. • Бројност и кардинални број скупа. 	<p>Српски језик (елементи скупа су слова дате ријечи); Физичко васпитање (елементарне игре).</p>

<ul style="list-style-type: none"> • приказује једнакобројне скупове и скупове са различитим бројем елемената; • утврђује бројност скупа и кардинални број скупа. 		
Тема 2: ПРИРОДНИ БРОЈЕВИ ДО 100 (135)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • броји елементе скупа и утврђује који су скупови са истим, а који са различитим бројем чланова; • броји, записује и чита бројеве прве десетице; • упоређује бројеве прве десетице; • препознаје и примјењује редне бројеве; • користи математичке знакове (+, -, =) сабирања и одузимања; • уочава улогу нуле у сабирању и одузимању; • одређује претходник и сљедбеник датог броја; • успјешно изводи операције сабирања и одузимања у оквиру прве десетице; • користи математички језик (сабирци, збир, умањеник, умањилац, разлика); • примјењује својство замјене мјеста и здруживања сабирака; • закључује да су сабирање и одузимање узајамно повезане рачунске операције; • изразе, „за толико већи број” и, „за толико мањи број” правилно користи у рјешавању задатака; • проналази непознати сабирак, умањеник и непознати умањилац; • рјешава једначине и неједначине; • рјешава текстуалне задатке с једном и двије операције у оквиру сабирања и одузимања до 10; 	<p style="text-align: center;">ПРВА ДЕСЕТИЦА (ВЈЕЖБАЊЕ И ПОНАВЉАЊЕ – 15)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бројање (скупови са различитим и истим бројем елемената). • Бројеви прве десетице. • Упорјеђивање бројева (мањи и већи број). • Редни бројеви. • Знаци + и – • Знак = • Број нула – 0 • Претходник и сљедбеник броја. • Сабирање и одузимање природних бројева у првој десетици. • Сабирци, збир. • Замјена мјеста сабирака. • Здруживање сабирака. • Умањеник, умањилац и разлика. • Везе између сабирања и одузимања за толико већи број и за толико мањи број. • Одређивање непознатог сабирка, непознатог умањеника, непознатог умањивоца. • Задаци у вези са сабирањем и одузимањем (двије операције). <p style="text-align: center;">ДРУГА ДЕСЕТИЦА (ОБРАДА И ВЈЕЖБАЊЕ – 75 ч.)</p>	<p>Српски језик (одређивање строфа пјесме, правилно писање бројева); Физичко васпитање (елементарне игре); Природа и друштво (Оријентација у времену и простору – дани у недјељи).</p>

<ul style="list-style-type: none"> • броји, записује и чита бројеве друге десетице; • одређује мјесну вриједност цифре у броју; • упоређује бројеве друге десетице; • разликује парне и непарне бројеве; • сабира и одузима у скупу природних бројева до 20; • рјешава текстуалне задатке с једном и двије операције у оквиру сабирања и одузимања до 20; • уочава улогу броја 0 у сабирању и одузимању; • записује односе међу бројевима ($=$, $\neq$) у рјешавању задатака; • проналази непознати сабирак, умањеник и непознати умањилац; <ul style="list-style-type: none"> • броји, записује и чита бројеве до 100; • реда по величини природне бројеве до 100, записује односе међу бројевима ($>$, $<$, $=$) у рјешавању задатака; • одређује мјесну вриједност цифре у броју; • упоређује двоцифрене бројеве. 	<ul style="list-style-type: none"> • Бројеви друге десетице. • Бројеви до двадесет. • Упоредивање бројева друге десетице. • Одузимање у другој десетици. • Парни и непарни бројеви. • Сабирање до 20. • Одузимање до 20. • Нула као сабирак и умањилац. • Знак $\neq$ • Одређивање непознатог сабирка. • Одређивање непознатог умањеника. • Одређивање непознатог умањивоца. <p>ПРВА СТОТИНА (ОБРАДА И ВЈЕЖБАЊЕ – 45)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Десетице прве стотине. • Писање и читање бројева до 100. • Упоредивање двоцифрених бројева. 	
<p>Тема 3: МЈЕРЕЊЕ И МЈЕРЕ (15)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • мјери педљом, лактом, стопалом, кораком; • уочи појам метра и његове подјеле на дециметре и центиметре; • разликује однос између дециметра, метра и центиметра, као и ознаке за њихово обиљежавање; • прецизно мјери и запише мјеру; • процјењује дужину од 1 метра као и дужине од неколико метара; • рјешава задатке у којима су заступљене јединице за дужину. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјерење дужи. • Метар. • Јединице мјере мање од метра. • Рачунање са јединицама мјера за дужину. 	<p>Физичко васпитање (мјерење висине, ходање и трчање, скакање и прескакање, бацање, штафетно трчање).</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Остваривање циљева и задатака програма математике у II разреду деветогодишње основне школе, могуће је коришћењем разноврсних традиционалних и савремених облика и метода наставног рада.

Што чешће игровним облицима и методама апстрактне математичке појмове и законитости приближавати различитим интелектуалним, социјалним и емоционалним могућностима ученика.

Код учења бројева, сабирања и одузимања равноправно користити скуповни, бројевни и перцептивни (показивање бројевних слика) приступ, инсистирајући на разумијевању, служећи се разноврсним дидактичким материјалом.

Кад је год могуће вршити повезивање компатибилних садржаја унутар математике и са садржајима осталих наставних предмета.

У адекватним ситуацијама користити разноврсни дидактички материјал (предмете и слике) како би ученици додирујући лакше схватили појам површине, равне и криве површине, затим употребом бројевне линије низ бројева прве стотине, вагањем, прелијевањем, коришћењем сата и новца, те тако разумјели мјере, мјерење, записивање и претварање мјера, моделовањем скупова појмове бројева.

У оцјењивању ученика користити: самооцјењивање, објективне испитне поступке и критеријске задатке за сваку наставну јединицу.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ ЗА ПОЈЕДИНЕ ТЕМЕ:

I

Упознати предзнања ученика из првог разреда о облицима, тијелима и бојама.

Игролике активности са операцијама класификовања и серијације.

На конкретним, једноставнијим примјерима вршити класификације према више критеријума.

Игре у којима се одређују разни положаји предмета.

II

Разликовање и именовање линија навођењем примјера и цртањем.

Цртати тачку и дуж, и оспособити ученике да рукују лењиром.

На отвореном простору, у школском дворишту или игралишту, након посматрања примјера у окружењу, ближе одредити појмове: линија, област, тачка и дуж.

Користити слојевите графофолије које могу значајно допринијети усвајању математичких појмова гдје као очигледно наставно средство доминира цртеж.

III

Класификовати и уређивати серије предмета према задатим својствима предмета.

IV

Користити више модела, слика, цртежа, апликација, конкретних предмета из учионице, у циљу бољег разумијевања појма скуп и односа у погледу величине скупова.

Инсистирати на појмовима: скуп, члан (елеменат) скупа, подскуп.
Примјери кад одређени елементи не припадају скупу (није члан скупа).
Састављање скупова по неком критеријуму.
Коришћење дидактичких материјала (кукуруз, дугмићи, жетони, апликације, кончићи у боји, графофолије, уџбеник, слајдови...).

V

Дидактичким материјалом и графички приказати скуп са одређеним бројем елемената, бржим темпом поновити грађу о првој десетици и приоритет дати рачунским операцијама у првој десетици.

Нагласак је на правилном читању и изговорању записане неједнакости.

Указати на разлику између основног (главног) и редног броја.

Помоћу дидактичког материјала и графички показати нулу као сабирак и умањилац.

Користити дидактички материјал, уџбеник, слике, апликације, графофолије, слајдове у циљу визуализације, логичког размишљања и стваралачког мишљења.

Оспособити ученике за коришћење математичке терминологије (сабирци, умањеник, умањилац, разлика, збир).

Увести рјешавање једноставнијих текстуалних задатака.

Критеријским задацима уз сваку микроцјелину извршити провјеру усвојености.

На конкретним примјерима показати здруживање сабирака и комутативност сабирања.

Изабрати што већи број задатака у вези са рјешавањем једначина.

Десетице прве стотине приказати визуелно као снопиће од десет јединица.

Израдом задатака датих на радном листићу и самосталним радом ученика провјерити и утврдити знање о сабирању и одузимању до 20.

Рјешавање једначина и неједначина организовати као игру „Погоди замишљени број”.

Навикавати дјецу да самостално налазе пут у рјешавању задатака, да анализирају садржај задатка, да га тачно објасне.

Тражити од ученика да објасне редослијед рачунских операција, те да усмено одговоре на питање задатка и провјере тачност његовог рјешења.

VI

Ученицима показати разне моделе метра (столарски, трговачки – штап, кројачки).

Извести дјецу у школско двориште, понудити им метар и објекте за мјерење.

Упорјеђивање различитих дужина.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

РАЗРЕД: ДРУГИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 3

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 108

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Задовољити потребу за кретањем, идентификацијом и социјализацијом;
Унаприједити и усавршити кретне и психофизичке способности;
Формирати и усвојити позитиван и активан став кроз кретно-игровне активности, неопходне за јачање и очување здравља.

Посебни циљеви

Подстицање раста, развоја и правилног држања тијела;
СТИЦАЊЕ моторичких способности и вјештина кроз програмом утврђени садржај физичког васпитања и знања неопходних за њихово усвајање;
Разумијевање значаја физичког васпитања за правилан физички развој и унапређење здравља, те формирање морално-вољних квалитета личности.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Трчање	8
2. Скакања и прескакања	12
3. Бацања и хватања	10
4. Вучења и гурања	6
5. Пузања, провлачења и пењања	8
6. Дизања, ношења и вишења	6
7. Вјежбе на тлу и вјежбе равнотеже	8
8. Вјежбе реквизитима	3
9. Игре на снијегу	10
10. Елементарне и штафетне игре	20
11. Ритмика и плесови	10
12. Процјена физичког раста и развоја и усавршавање физичких способности	7

Исходи учења	Садржај програма/ Појмови	Корелација са другим наставним предметима
ТЕМА 1: Ходање и трчање (8)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> хода и трчи по задацима датим у садржају уз правилно држање тијела и правилно дисање; овлада природним облицима кретања.	<ul style="list-style-type: none"> Ходање и трчање: наизмјенично, брзо, полако уз правилно држање тијела. Ходање на предњем дијелу стопала, на спољашњем дијелу стопала.	Математика: „Мјере и мјерење”, „Природни бројеви до 100”.

	<ul style="list-style-type: none"> • Трчање са високим подизањем кољена, у страну са бацавањем ногу, уназад. • Ходање укрштањем ногу. • Ходање и трчање унатрашке. • Брзо трчање до 20 m, са поласком на задати знак или положај. • Ходање и трчање у пару, колони, врсти. 	Природа и друштво: „Упознавање школе”, ходање у пару и колони кроз школску зграду.
Тема 2: Скакања и прескакања (12)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • скочи-прескочи, једноножно-суножно вијачу или полугу и доскочи на предњи дио стопала (меки доскок); • да једноножним поскоком наскочи на ниску греду (клубу) и изведе меки доскок на струњачу; • да прескочи једноножним одразом „јарак” и изврши меки доскок; • прескочи једноножним одразом задату висину (вертикалну препреку). 	<ul style="list-style-type: none"> • Једноножни поскок у мјесту, напријед и назад. • Суножни поскоци с високим подизањем кољена. • Прескакање препрека поређаних по тлу. • Прескакање кратке вијаче једноножним и суножним одскоком у мјесту. • Суножни поскоци преко дуге вијаче која се окреће. • Залетом и једноножним одскоком наскоч на ниску греду (клубу), саскок, меки суножни доскок на струњачу. • Скок удаљ: залет једноножни одскок – меки суножно доскок у пијесак или на струњачу, скок преко црте, „јарка”. • Скок увис: из залета – право једноножни одскок, ноге згрчити и „меко” суножно доскочити у пијесак или на меку струњачу. 	Природа и друштво: „Биљке и животиње моје околине” кретање животиња. Математика: „Природни бројеви до 100” – текстуални задаци. ВРОЗ: „Пази мине” – организовање игре са темом скакања и прескакања у „минском пољу”.
Тема 3: Бацања и хватања(10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • баца лоптицу из разних положаја, лијевом и десном руком у циљ; • води и додаје лопту лијевом и десном руком; • додаје, баца и хвата лопту у трчању: сам себи, у пару, тројкама и групи; • прецизно гађа лоптом у задане циљеве. 	<ul style="list-style-type: none"> • Бацање лопте у даљ, бољом и слабијом руком, са освртом на основни став. • Бацање лоптице у циљ (корпа). • Бацање лопте објема рукама у вис и хватање слободно, уз пљесак. • Вођење лопте у мјесту, додавање у паровима: 	Математика: Геометријске фигуре - лопта

	<p>одоздо – са висине груди и изнад главе, објема рукама.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бацање обруча, лопте, палице у вис и хватање. 	
Тема 4: Вучења и гурања (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • са правилним ставом вуче и гура (шакама) у пару; • са правилним ставом вуче и гура у пару уз коришћење палице; • вуче и гура у групи уз коришћење мотке; • се групно надвлачи у вучењу ужета. 	<ul style="list-style-type: none"> • У паровима: вучења и гурања шакама преко линије ради помјерања са мјеста. • Палицама: у паровима вучење и гурање преко линије. • Мотком: вучење и гурање преко линије више ученика заједно. • Ужетом: вучење на двије стране или у облику круга. 	<p>Математика: „Линија и област” – унутрашњост и спољашњост, отворена и затворена линија.</p> <p>Српски језик: текст <i>Дега и реџа</i></p>
Тема 5: Пузања, провлачења и пењања (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пузи на више начина (трбух, леђа, бок); • обилази разне препреке ношењем терета; • се провлачи, пење и спушта; • се креће у разним ставовима, по справи (кроз њу); • се пење, држи и силази. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пузање потрбушке, на боку, на леђима. • Провлачење кроз окна љестви право и вијугаво. • Провлачење кроз обруч, одозго на доље и обрнуто. • Провлачење кроз обруч постављен усправно. • Пењање уз љестве. 	<p>Природа и друштво: „Биљке и животиње моје околине” имитирање кретања неких животиња.</p> <p>Српски језик: текст <i>Два друџа</i></p>
Тема 6: Дизања, ношења и вишења (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • носи на разне начине 2–3 лопте, обручеве, чуњеве, палице и сличне реквизите до 10 m; • у мјешовитом вису врши помјерања лијево и десно на вратилу уз помоћ (згрчених ногу, повијених у кољену, пружених и слично) у задатом времену. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ношење 2-3 лопте на разне начине. • Ношење палица и обруча (2-3) на разне начине. • Вишења на дочелном вратилу и помицање улијево и удесно у вису мјешовитом (уз помоћ). 	
Тема 7: Вјежбе на тлу и вјежбе равнотеже (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изведе вјежбе у стојећем ставу, без помоћи руку, клекне – усправи се, лијеже потрбушке, усправља се, лијеже на леђа – усправља се; • изводи колут напријед и назад; 	<ul style="list-style-type: none"> • Из стојећег става без помоћи руку: клекнути – усправити се, лећи потрбушке – усправити се, лећи на леђа – усправити се. • Из лежања на леђима у узручењу лећи потрбушке. 	<p>Српски језик: текст <i>Два јарца и Жаба чисти новине</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> • хода четвороножно; • хода по линији, по шведској клупи, на разне начине; • лагано трчи по клупи балансира рукама у разним позама; • одржава равнотежу и координацију; • имитира покрете. 	<ul style="list-style-type: none"> • Колут напријед из чучња у чучањ. • Четвороножно ходање, жабљи поскоци. • Ходање по линији напријед постранце, натрашке. • Ходање по шведској клупи напријед, постранце, натрашке. • Лагано трчање по шведској клупи. 	
Тема 8: Вјежбе реквизитима (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поставља чуњ у равнотежни положај; • користи реквизите у вјежбама на задате начине; • контролише управљање реквизитима; • користи реквизите у вјежбама обликовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вјежбе чуњевима: чуњ постављен на длан; постављање чуњева на паркет у разним фигурама. • Вјежбе палицама: бацање, хватање, на хрпту, издржај, окрет. • Котрљање обруча (лопте) укруг, вијугаво. 	Математика: „Природни бројеви до 100”, „Мјере и мјерење”, „Скупови”, „Линија и област”
Тема 9: Игре на снијегу (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • хода и трчи у играма на снијегу; • прави и баца мање грудве; • гађа у циљ; • управља санкама и спушта се низ падину; • црта на снијегу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ходање, трчање и хватање у играма на снијегу. • Прављење мањих грудви и гађање циља. • Санкање, грудвање, „сликање” и цртање по снијегу. • Прављење Сњешка. • Такмичарске игре на снијегу. • Зидање дворца од снијега. 	<p>Математика: „Природни бројеви до 100”, „Мјере и мјерење”, „Скупови”, „Линија и област”</p> <p>ВРОЗ: Заједнички излет, игре на снијегу.</p> <p>Ликовна култура: „Временски и просторни низови” – асоцијације у низу.</p>
Тема 10: Елементарне и штафетне игре (20)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усвоји елементарна правила и дух поштене игре; • изрази брзину, снагу, прецизност, спретност, координацију. 	<ul style="list-style-type: none"> • Елементарне игре по задатим правилима. • Штафетне игре за развијање брзине, снаге, окретности, спретности, координације по избору наставника, ученика. 	<p>Природа и друштво: „Оријентација у времену и годишња доба” – дан и ноћ,</p> <p>ВРОЗ: „Живот у друштвеној средини” – правда, значај игре и поштовања правила.</p> <p>Математика: Предмети у простору и односи међу њима – круг.</p>

Тема 11: Ритмика и плесови (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • хода и трчи уз музику; • изводи вјежбе обликовања у ритму музике; • поскакује и скаче на дати знак; • прескаче вијачу уз бројање; • у ритму пјесме имитира кретање воза; • игра у колу уз бројање и музику. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ходање и трчање уз музику (на знак, плесак). • Вјежбе обликовања уз музику. • Скокови и суножни поскоци (на знак, плесак). • Прескоци преко вијаче. • Игра са имитацијом „Ивин воз“. • Једно народно коло из РС. 	<p>Музичка култура: „Пјевање и свирање пјесама по слуху и увођење у основе музичке писмености” – Пјесма „Ивин воз”, музичке игре „Пекар” и „Добро вече сусједице”.</p> <p>ВРОЗ: Наслијеђе и култура – припремање програма.</p>
Тема12: Процјена физичког раста и развоја и усавршавање физичких способности (7)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • процијени своје физичке могућности; • примијени вјештину и технику трчања спретности, окретности, брзине и издржљивости; • правилно води и додаје лопту у пару; • хода у ритму; • правилно изводи колут напријед из чучња у чучањ. 	<p>Минимални образовни захтјеви:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Брзо трчање до 20 m. • Доскок с висине од 60 cm. • Бацање лоптице у циљ на удаљености од 10 m. • Прескакање кратке вијаче, суножно 10 пута. • Помицање лијево-десно на дочелном вратилу, рукама у вису и вису мјешовитом. • Колут напријед из чучња у чучањ. • Додавање лопте у паровима. • Ходање у задатом ритму. 	<p>Математика: „Мјерење и мјере”.</p>

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

При планирању циљева и активности, наставник треба да води рачуна о могућностима школе и ученика које подучава. У школама које немају одговарајуће просторно-техничке услове за реализацију свих предвиђених наставних садржаја, предвиђени број часова се распоређује за реализацију других програмских садржја за које постоје услови.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

РАЗРЕД: **ДРУГИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **36**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Одјељењска заједница функционише као ученички колектив који има властиту организацију, али уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина, тј. разредник.

Општи циљеви

Максималан допринос социјализацији сваког ученика, односно развој социјалних компетенција ученика;

Допринос развоју когнитивних, емоционалних и радно-акционих компетенција;

Допринос развоју комплетне личности сваког ученика, његових способности, одговорности и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду;

Спознаја ученика о себи, друштву и природи, те потреби њиховог очувања;

Упознавање ученика са облицима насиља и како адекватно реаговати на насилно понашање, те препознавање и прихватање различитости.

Посебни циљеви и задаци програма

Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (физички, социјални, емоционални, интелектуални, морални и естетски развој ученика);

Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту ученика;

Упознати ученике са дужностима, задацима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи;

Упознати ученике са битним факторима наставе и могућим начинима учешћа у функционисању школе;

Упознати ученике са прихватљивим и неприхватљивим облицима понашања код себе и других, те разликовање емоција које их прате;

Оспособити ученике за прихватање различитости и ненасилне облике комуникације;

Упознати ученике са концептима Основа демократије;

Развијати осјећај патриотизма и интернационализма;

Развијати еколошку свијест код ученика, те потребу за очувањем личног здравља и околине;

Учествовати у реализацији културно-забавних, спортских и других активности у школи и друштвеној средини.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Организација одјељењског колектива	4
2. Култура живљења	10
3. Основи демократије	8
4. Превенција насиља	5
5. Дјечија права	1
6. Учење	1
7. Заштита здравља и човјекове средине	3
8. Заштита од мина и других убојитих средстава	1
9. Процјена резултата рада и смотра стваралаштва	1
10. Теме по избору	2

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Организација одјељењског колектива (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> наведе персонална својства ученика, имена, надимке, адресу становања, жеље и очекивања; правилно се представи при првом контакту; саслуша представљање другова из одјељења; идентификује и наброји разредна правила . 	<ul style="list-style-type: none"> Успостављање везе (Први контакт). Боље упознајмо своје другове: Имена и надимци. Гдје ко станује; очекивања. Правила за наш разред. 	<ul style="list-style-type: none"> Ликовна култура: Представљање цртежом. Српски језик: Радионица „Моје име“; коришћење Бонтонa. Природа и друштво: на часовима везаним за садржаје о школи и породици.
Тема 2: Култура живљења (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> користи кључ код закључавања и откључавања куће/стана; објасни употребу и функцију телефона, те демонстрира научено; објасни своје понашање и понашање других на путу до школе и назад; идентификује облике правилног и неправилног понашања на путу до школе и назад; идентификује, објасни и примјењује облике лијепог понашања при комуникацији са људима из своје околине; објасни разлику између разговора у школи, породици и на улици; 	<ul style="list-style-type: none"> Задужења и обавезе код куће и у школи. Употреба телефона. Коришћење кључа. Пут од куће до школе. (понашање ученика). Комуникација. Поштујмо разлике. Елементи лијепог понашања. Култура говора. Наслијеђе. Светосавско славље и традиција. Традиција других народа у Републици Српској. Живот у друштвеној средини. Свечаности из живота. породице, школе, локалне заједнице. 	<ul style="list-style-type: none"> Природа и друштво: садржаји везани за саобраћај, породицу и школу. Српски језик: садржаји везани за културу изражавања, за обиљежавање Светог Саве. Ликовна култура: радови на теме из ВРОЗ-а. Музичка култура: слушање и извођење музике (Од куће до школе, Химна Светом Сави, Химна Републике Српске...).

<ul style="list-style-type: none"> зна основне информације о светосављу као традицији српског народа и традицијама других народа у РС; предложи и изradi честитку жени коју највише воли (мајка, бака, учитељица...); рецитује стихове или изradi ликовни рад поводом обиљежавања значајних датума за породицу, школу и/или локалну заједницу. 	<ul style="list-style-type: none"> Обиљежавање значајних датума. 	
Тема 3: Основи демократије (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> објасни појам „одговорност”; идентификује/наведе примјере одговорности; објасни одакле долази одговорност; идентификује награде и казне за испуњавање и/или неиспуњавање одговорности; уочи везу између моћи и ауторитета; идентификује ситуације у којима људи користе ауторитет или само моћ; дефинише приватност посматрања, информације и понашања; опише неке од предмета приватности; наброји три врсте правде; разврста различите ситуације у три врсте примјера правде. 	<ul style="list-style-type: none"> Одговорност: Шта је одговорност? Ауторитет: Шта је ауторитет? Приватност: Шта је приватност? Правда: Шта је правда? 	<ul style="list-style-type: none"> Српски језик: читање текстова, култура изражавања Природа и друштво: садржаји из породице и школе. Ликовна култура: израда ликовних радова.
Тема 4: Превенција насиља (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> наведе разлику између прихватљивог и неприхватљивог понашања у породици, школи и на дјечјем игралишту; објасни разлику између добре и лоше тајне; препозна властите емоције у некој ситуацији; испољи емоције на ненасиљан начин; 	<ul style="list-style-type: none"> Препознавање насилних облика понашања. Прихватљива и неприхватљива понашања. Добра и лоша тајна. Доживљавање насилних облика понашања. Испољавање емоција на ненасиљан начин. Различитости као повод за насиље. 	<ul style="list-style-type: none"> Музичка култура: Пјевање пјесама. Ликовна култура: Радови на тему превенције насиља.

<ul style="list-style-type: none"> • објасни да су сви подједнако вриједни, без обзира на различитости; • препозна и прихвати другачију особу, те укључи у свој друштвени свијет. 	<ul style="list-style-type: none"> • Прихватљиво и неприхватљиво понашање према припадницима других група 	
Тема 5: Дјечја права (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји пет дјечјих права. 	<ul style="list-style-type: none"> • Дјечја права. • Учимо о нашим правима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природа и друштво • Српски језик • Ликовна култура: радови на тему дјечјих права
Тема 6: Учење (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • направи план дневних активности у којима ће обавезе према учењу и школи наћи своје мјесто. 	<ul style="list-style-type: none"> • Радне навике. • Распоред дневних активности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природа и друштво: Садржаји из теме Моја школа; Обавезе ученика.
Тема 7: Заштита здравља и човјекове средине (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни употребу прибора за личну хигијену; • демонстрира употребу прибора за јело; • уредно одржава школски прибор; • наброји намирнице које чине здраву и разноврсну исхрану; • наведе загађиваче животне средине; • процијени колико су нам чисте окућнице и паркови; • објасни како се загађују воде; • објасни како се може заштитити животна средина. 	<ul style="list-style-type: none"> • Лична хигијена. • Исхрана ученика. • Чување животне средине. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природа и друштво: Садржаји из теме изглед мјеста и околине и рад људи у мјесту. • Пригодне теме; биљке моје околине; упознавање породице. • Српски језик. • Радови на тему здравља и екологије. • Ликовна култура: Радови на тему здравља и екологије.
Тема 8: Заштита од мина и других убојитих средстава (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни шта су мине; • наброји нека од минско-експлозивних средстава; • наведе опасности које пријете од мина; • наведе начине заштите од мина и минско-експлозивних средстава. 	<ul style="list-style-type: none"> • Шта су мине и минско-експлозивна средства. • Основни подаци о минама, опасности (ознаке), заштита. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура: Цртање и сликање. • Физичко васпитање: Скакање, прескакање, ходање и трчање. • Математика: текстуални задаци.

Тема 9: Процјена резултата рада и смотра стваралаштва (1)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> изврши избор властитих радова за презентацију; наводи разлоге приликом процјене својих и радова других ученика. 	<ul style="list-style-type: none"> Јавна презентација ученичких радова. Процјена својих и радова других ученика. 	<ul style="list-style-type: none"> Садржаји свих наставних предмета за које се ученик одлучи приликом избора за јавну презентацију.
Тема 10: Теме по избору (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> именује догађај; објасни важност догађаја који се обиљежава. 	<ul style="list-style-type: none"> Садржаји по избору наставника, а везани за актуелне догађаје у школи и локалној заједници. 	<ul style="list-style-type: none"> Српски језик: Култура изражавања. Ликовна култура: Ликовни радови.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм васпитно-образовног рада у одјељењској заједници обухвата више наставних области или тема. Наставне теме су релативно аутономне.

Реализација програмских садржаја васпитно-образовног рада у одјељењској заједници подразумијева флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на модалитете рада, тако и на динамику извођења.

Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење исхода учења, могуће је и примјеном садржаја по избору одјељењског старјешине или ученика.

Сваки разредник је задужен да креира годишњи програм рада за своје одјељење, уз обавезне консултације и учествовање ученика. Степен учешћа ученика у креирању програма зависиће од узраста ученика.

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје. У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјељењски старјешина добија нову улогу, што подразумијева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично. Одјељењски старјешина, у договору са ученицима (колико је то могуће), има потпуну слободу да наставну тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне теме.

Разредник осмишљава активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалних разлика, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа.

Примјеном савремених метода рада на часовима одјељењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а (Васпитни рад с одјељењском заједницом) биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.

За реализацију садржаја ВРОЗ-а, односно појединих тема, понуђени су сљедећи приручници:

- 1. Бонтон;**
- 2. Како учити;**
- 3. Основе демократије – први кораци, приручник за наставнике и сликовнице за ученике;**

4. **Упозоравање на мине и друга убојита средства, Приручник за наставнике основних и средњих школа, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. године;**
5. **Дидактички комплет о превенцији насиља кроз образовни систем Босне и Херцеговине, Приручник за наставнике о превенцији насиља које укључује дјецу.**

Одјељењски старјешина може и треба да користи и сву осталу литературу која му је позната и доступна.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ТРЕЋИ РАЗРЕД

Редни број	Наставни предмет	РАЗРЕД	
		Прва тријада	
		3.	
1.	Српски језик	5	180
2.	_____ језик *	2	72
3.	_____ језик **	5	180
4.	Вјеронаука	1	36
5.	Страни језик I	2	72
6.	Ликовна култура	2	72
7.	Музичка култура	1	36
8.	Природа и друштво	2	72
9.	Математика	5	180
10.	Физичко васпитање	3	108
11.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	36
УКУПНО		22	792

* За ученике који наставу остварују на језику конститутивних народа, члан 7 Устава Републике Српске, језик бошњачког народа (бошњачки језик) и језик хрватског народа (хрватски језик).

** Назив језика на коме се остварује настава само за школе у којима се настава одвија на једном од језика народа.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ТРЕЋИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

Општи циљеви:

Циљ наставе српског језика је да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, да се усмено и писмено правилно изражавају, да упознају, доживе и тумаче књижевна дјела, позоришна, филмска и друга умјетничка остварења из српске и свјетске баштине.

Посебни циљеви:

Развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и увјерљиво усмено и писмено изражавање;

Оспособљавање ученика за самостално служење књигом као извором знања;

Постепено упознавање граматике и правописа српског језика према захтјеву програма;

Оспособљавање за самостално читање, доживљавање, разумијевање и тумачење књижевних текстова;

Упознавање, читање и тумачење популарних и информативних текстова из илустрованих енциклопедија и часописа за дјецу;

Навикавање на самостално коришћење библиотеке (одјељењске, школске, мјесне/градске);

Поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и разумијевање сценских остварења (позориште, филм);

Постепено и систематско богаћење рјечника ученика;

Упознавање методологије израде писменог састава;

Усвајање књижевних појмова према захтјевима програма;

Упознавање дјела из школске лектире;

Подстицање, његовање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, рецитаторска, драмска, новинарска секција и др.).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Језик	24
2. Књижевност	60
3. Читање и писање латинице	28
4. Језичка култура	64
5. Филм	4

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1 : Језик (24)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна у тексту и правилно пише (у типичним примјерима) изјавну (обавјештајну), упитну и узвичну реченицу; • разликује на основу форме потврдан и одричан садржај реченице и претвара потврдан облик у одричан и обрнуто; • уочава субјекат и предикат; • препознаје именице, глаголе, придјеве у типичним примјерима; • разликује самогласнике и сугласнике; • преноси (исправно) дио ријечи у нови ред. 	<p>Граматика 24</p> <ul style="list-style-type: none"> • Реченица – изјавна (обавјештајна), упитна и узвична. • Реченица – потврдна и одрична. • Препознавање и уочавање субјекта и предиката. • Појмови: предмет и биће. • Ријечи које означавају предмете и бића – именице. • Ријечи које означавају радњу – глаголи. • Ријечи које означавају особине предмета – придјеви. • Самогласници и сугласници. • Преношење дијела ријечи у нови ред. • Двије писмене граматичке вјежбе (по 1 вјежба у сваком полугодишту са по 3 часа – припрема, израда и исправак). 	<p>Ликовна култура Музичка култура</p>
Тема 2: Књижевност (60)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • тумачи прочитани књижевни текст; • препозна и разликује појмове прича, проза, дијалог, пјесма, стих, строфа; • разликује бајку и басну према основним карактеристикама; • препозна и разликује главне и споредне ликове и њихове особине; • одређује ток, вријеме и мјесто радње; • препозна и упореди собине и поступке ликова; • одреди и издваја уже цјелине (одјелјке) и даје им наслов; • препознаје основно осјећање и основну тему дјела; • препознаје оноματοпејске садржаје у тексту; • препознаје поуку у басни; 	<ul style="list-style-type: none"> • Алекса Микић: <i>Храбар дјечак</i>. • Стеван Раичковић: <i>Каг њочне киша да њага</i>. • Љубивоје Ршумовић: <i>Једној дана</i>. • Душан Радовић: <i>Прича о незахвалном мишу</i>. • Десанка Максимовић: <i>Сликарка Зима</i>. • Мирослав Антић: <i>Каг сам био велики</i>. • Драган Кулићан: <i>Ајрилове шале</i>. • Коњ и магарац, басна. • <i>Сџаро лијино лукавство</i>, српска народна приповијетка; • <i>Три лејџира</i>, њемачка народна бајка. • Мира Алечковић: <i>Песма за мамине очи</i>. • <i>Лисица и ѓавран</i>, басна. • Воја Царић: <i>Бака</i>. 	<p>Ликовна култура Музичка култура Природа и друштво</p>

<ul style="list-style-type: none"> открива и објасни поруке у тексту. 	<ul style="list-style-type: none"> Драган Лукић: <i>Јабука</i>. <i>Женидба врайца Подунавца</i>, српска народна пјесма. <i>Лисичица сесирница и вук</i>, српска народна прича; Ахмет Хромацић: <i>Ледена јора</i>. Станко Ракита: <i>Срејно вам прољеће</i>. Брана Црнчевић: <i>Каг би мени дали</i>. Исмет Бекрић: <i>Јесен у трагу</i>. Весна Парун: <i>Како Цинискан проводи дан</i>. Ахмет Хромацић: <i>Дјечак и њишца</i>. Бранко Ћопић: <i>Мјесечев јоси</i>. 	
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> препозна и биљежи основне податке о писцу и дјелу; исказује своје утиске о прочитаном дјелу (усмено и писмено); исходи дефинисани за књижевност апликативни су на лектуру. 	<p>Лектура 18</p> <ul style="list-style-type: none"> Ла Фонтен: <i>Басне</i>. Српске народне бајке. Душко Радовић: <i>Разбојник Каћа и принцеза Нађа</i>. <i>Коњић Грбоњић</i>, руска бајка. Ханс Кристијан Андерсен: <i>Бајке</i> (једна бајка по избору). Гроздана Олујић: <i>Бајке</i>. 	<p>Природа и друштво</p>
<p>Тема 3: Читање и писање латинице (28)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> чита природним гласом и нормалним темпом; правилно пише ријечи и реченице и повезује слова у латиничном писму. 	<p>Читање и писање латиницом 28 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> Упознавање штампаних и писаних слова латиничног писма. Читање и писање (правилно повезивање слова у латиничном писму). Читање наглас и у себи. Читање природним гласом и нормалним темпом. 	
<p>Тема 4: Језичка култура (64)</p>		
<p>Ученик може да :</p> <ul style="list-style-type: none"> самостално напише текст кратким и потпуним реченицама једноставне структуре; 	<p>Култура изржавања 33 часа (усмено и писмено)</p> <ul style="list-style-type: none"> Препричавање. Препричавање с проширивањем приче. Причање на основу датог почетка. 	<p>Ликовна култура</p>

<ul style="list-style-type: none"> • препознаје и примјењује основне облике изражавања; • прича на задату тему и преприча краћи нарративни текст слободно или према датом плану; • описује предмете и бића; • пише честитку и (попуњава) разгледницу и позивницу; • разликује у тексту наслов, пасус и име аутора; • правилно изговара реченице по значењу; • правилно изговара реченице по облику; • правилно наглашава ријечи у реченици; • правилно изговара проклитике и енклитике; • чита и казује текст по улогама; • рецитије; 	<ul style="list-style-type: none"> • Причање на основу датог краја. • Причање замишљеног догађаја. • Причање на основу датих ријечи. • Описивање предмета/бића. • Основни облици изражавања (монолог, дијалог, описивање). • Писање честитке, позивнице и разгледнице. • 4 писмене вјежбе (по 2 у полугодишту), по 3 часа (припрема, писање, исправак). <p style="text-align: center;">Ортоепија 5 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Изговор изјавне, упитне и узвичне реченице у типичним примјерима. • Изговор потврдног и одричног облика реченице на типичним примјерима. • Истицање ријечи у реченици. • Вјежбе на текстовима са правилно обиљеженим цјелинама за изговарање. • Читање дијалога, читање по улогама. 	<p>Музичка култура</p> <p>Природа и друштво</p>
<ul style="list-style-type: none"> • употребљава велико слово у писању једночланих и вишечланих географских назива; • правилно пише имена људи и животиња; • исправно пише назив своје улице и потпуну адресу; • у типичним примјерима исправно пише ријечцу <i>не</i> уз глаголе; • правилно пише ријечцу <i>ли</i> у упитним реченицама; • правилно употрежи интерпункцијске знаке (. ! ? : ,); • уочава и исправља грешке у тексту у оквиру правописних правила утврђених програмом. 	<p>Правопис 26 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Писање великог слова: имена људи, животиња, градова, села, потока, ријека, језера, планина. • Упитник и узвичник. • Двотачка и запета. • Писање ријечце <i>не</i> уз глаголе. • Писање ријечце <i>ли</i> у упитним реченицама. • По двије правописне вјежбе у сваком полугодишту и исправак вјежби. 	

Тема 5: Филм/позориште (4)

Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • интерпретира садржај и ток радње; • именује главне и споредне ликове, те преприча и илуструје садржаје из анимираног филма/филма/позоришне представе.	Гледање представе /анимираног/ играног филма за дјецу (садржај и ток радње, главни и споредни ликови), по могућности оних која су настала на основу неког од књижевних дјела која су у програму.	Ликовна култура Музичка култура
--	--	------------------------------------

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остваривање исхода учења могу се кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје;

Организацију и реализацију рада прилагодити индивидуалним способностима и темпу напредовања ученика;

Упитну, изјавну, узвичну, те потврдни и одрични облик реченице, радити само на типичним примјерима, без комбиновања одричног облика;

Посебну пажњу посветити вјежбама писања и повезивања слова (ортографски правилно писмо према стандардима српског језика о изгледу и облику писма – користити „Правопис” Матице српске из 2010. године);

Усавршавању читања наглас, које у себи садржи неке од важнијих чинилаца логичког читања, (изговор, јачина гласа, паузирање, интонационо прилагођавање и др.) и усвајању технике изражајног читања посветити посебну пажњу. Важно је да се свако читање наглас смишљено, критички добронамјерно вреднује. Сваки ученик треба да добије повратну информацију о томе шта је у читању било добро, а шта евентуално треба мијењати да би оно било боље;

Приступ тумачењу текста у трећем разреду готово је исти као и у другом разреду само што су захтјеви увећани а програмски садржаји адекватно допуњени (самостално саопштавање утисака о прочитаном тексту, заузимање властитих ставова о важнијим догађајима из текста и образлагање и одбрана таквих схватања, откривање и схватање порука у тексту, препознавање одјељка, уочавање карактеристичних језичких појмова и сл.);

Организацији активности препричавања треба приступити плански, осмишљено и континуирано. Унапријед одредити (дефинисати у оперативним програмима рада) садржаје које ће ученик препричавати. Избор садржаја треба да обухвати не само текстове, и не само оне из читанки, већ и из других медијских области (штампа, позориште, филм, радио, телевизија и сл.). Водити рачуна о томе да се препричавају само они садржаји који су претходно протумачени/анализирани или о којима се са ученицима водио макар приступни разговор. Препричавање као и све остале видове ученичког изражавања, континуирано вредновати (најбоље у разреду и уз учествовање ученика и подршку наставника);

Методички приступ причању – значајном облику усавршавања и његовања ученичке језичке културе, у основи је исти као и код препричавања. Причати се може о догађајима и доживљајима, причање на основу стваралачке маште; причање према низу слика – поступно откривање слика, по логичном редослиједу. Причање о догађајима и доживљајима радити на темама које се односе на ближе и шире окружење (непосредна околина, родитељски дом, школа, игра, излети; посјете, сусрети);

Описивање је сложенији облик изражавања којим се утиче на развој визуелног опажања; Описивати се може на основу заједничког посматрања, личног искуства/сјећања и знања из предмета природа и друштво. Описивање треба бити поступно, у почетку помоћу подстицаја (наставникова питања). Пожељно га је реализовати у двије етапе: непосредно описивање (док посматра) и посредно (на основу памћења);

На вријеме /благовремено/ обавјештавати ученике о раду на лектири;

Не инсистирати на учењу напамет свих поетских текстова већ, по могућности, краћих и римованих пјесама;

Израдити плакате с примјерима правилно написане негације уз глаголе;

Систематски подстицати ученике на укључивање у библиотеку, формирање одјељењске библиотеке, приређивање тематских изложби књига, слушање/гледање звучних/видео записа са умјетничким казивањима текста, организовање сусрета и разговора са писцима, литерарних игара и такмичења, вођење дневника о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, главни ликови, одабране реченице, необичне и занимљиве ријечи и сл.) и друге активности у складу са могућностима и интересовањима ученика;

Континуирано пратити, вредновати и оцјењивати знање и напредовање ученика. Праћење напредовања и вредновање треба да благовремено пружи повратну информацију (непосредно након ученичке активности или у току обављања активности). Информација треба бити конкретна (разумљива ученику, родитељу) и односити се на активности и резултате рада ученика, а никако на ученикову личност. Праћење напредовања, вредновање и оцјењивање постигнућа ученика заснивати на исходима учења. У формулацији питања, захтјева и задатака ученицима водити рачуна да се истим захтијевају и виши нивои знања (анализа, синтеза, генерализација, примјена).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРАВОСЛАВНА ВЈЕРОНАУКА

РАЗРЕД: ТРЕЋИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Увођење ученика у област духовно-вјерског живота, са посебним освртом на православну хришћанску вјеру којој припадају;
- Да ученици постану добро и правилно информисани у складу с њиховим духовним и интелектуалним узрастом, те да се у оквиру породице уведе у практичан хришћански живот;
- Развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно определијелити према добру и злу као основним моралним категоријама;
- Развијање самосвјесне и слободне личности, одговорне пред Богом и Црквом као духовном заједницом којој припадају;
- Развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Доба пред Христово рођење	4
2. Христов живот до почетка проповиједи	5
3. Христов месијански рад	18
4. Христова искупитељска жртва	9

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Доба пред Христово рођење		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни живот Свете Дјеве Марије; • објасни значај и смисао Богородичиних празника; • објасни живот Светог Јована Крститеља.	<ul style="list-style-type: none"> • Света Дјева Марија, родитељи, рођење и одвођење у храм. • Свети Јован Крститељ и рођење. • Благовијести.	Ликовна култура. Музичка култура.
Тема 2: Христов живот до почетка проповиједи		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни смисао и значај Божића; • објасни обичаје за Божић; • објасни смисао и значај Христовог крштења.	<ul style="list-style-type: none"> • Рођење Христово. • Поклоњење пастира. • Бјекство у Египат. • Страдање дјете. • Крштење Христово.	
Тема 3: Христов месијански рад		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни Христова чуда; • објасни поуке Бесједе на Гори; • објасни смисао Христовог преображења;	<ul style="list-style-type: none"> • Избор апостола. • Христова чуда. • Бесједа на Гори. • Преображење.	

<ul style="list-style-type: none"> • препозна поуке у Христовим причама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Христове поучне приче. • Васкрсење Лазарево. 	
Тема 4: Христова искупитељска жртва		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни начин уласка Господа Исуса Христа у Јерусалим; • објасни значај Тајне вечере; • објасни догађаје који представљају страдање Господа Исуса Христа; • препозна важност Христовог Васкрсења. 	<ul style="list-style-type: none"> • Улазак у Јерусалим. • Тајна вечера. • Издајство Јудино. • Понашање апостола. • Суђење и осуда. • Распеће и погреб. • Васкрсење Христово и јављање. • Вознесење. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

На часу користити слике из *Илустриране (Дјечје) Библије*, иконе, сликовнице и сл. Уколико је могуће, ученицима приказати цртане филмове (нпр. „Божић”, „Васкрс” итд.). Задатак вјероучитеља је да ученике припреми за празнике, објашњавајући њихово значење, не само као спомен на догађај који се десио у давној прошлости, већ у смислу њиховог значаја за наш живот сада.

Посебно истаћи обичаје за Божић, Врбицу и Васкрс.

Научити ученике да пјевају духовне пјесме о Божићу, Васкрсу и др.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: III (трећи) (енглески, први страни језик, 1. година учења)

НИВО ПОСТИГНУЋА: почетни

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Подстицати интересовања, охрабрити дјецу и јачати мотивисаност за учење страног језика, користећи се достигнутим развојним нивоима у знањима и способностима за учење, могућностима трансфера са другим предметним подручјима у овом разреду;
Упознати ученике са основним језичким структурама енглеског језика (ријеч, фраза и краћа реченица) и правилима његове употребе, поштујући могућности ове узрасне доби и рјечником неопходним за свакодневне животне ситуације;
Покренути развој језичких компетенција, посебно комуникационих способности ученика, као основног, незамјењивог аспекта учења језика;
Утицати на боље упознавање сопствене културне баштине, како би могли боље да цијене, разумију и поштују друге културе;
Омогућити континуитет и повезаност учења, језичких вјештина на страном језику пратећи кривуљу когнитивног развоја дјеце.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ САДРЖАЈ

Ученици ће учити језик и проширивати свој вокабулар ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ

Ученици ће (се):

Упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља енглеског говорног подручја на подручју културе, едукације, слободног времена ученика, начина живљења, а у оквиру датих тема;
Навикавати да се учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе о којој уче;
Учити да комуницирају и да се понашају у свакодневним ситуацијама на начин који је природан за културу земље чији језик уче, обраћајући посебну пажњу на односе међу људима при непосредном контакту, комуникацији, на оно што ученике интересује, итд.;
Научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.

УЧЕЊЕ КАКО ТРЕБА УЧИТИ:

Ученици ће учити да:

Буду одговорни и активни када уче језик;
Користе различите радне методе и стратегије учења типичне за учење језика, као што је извођење смисла из контекста, итд;
Надограђују знање коришћењем различитих метода;
Користе информационе технологије код учења језика;

Оцјењују своје активности и активности својих другова из одјељења, као и ниво свог и њиховог знања у односу на постављене циљеве и, ако је потребно, мијењају методе рада.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Тема	Садржаји
Породица	Вокабулар: Ученици ће учити само основни вокабулар који се односи на задане теме, нпр: Поздрављање: Hello, Hi, Good morning, итд. Представљање: I am ... This is ... My name is ..., итд. What's this? Who's this?
Кућа, дом	What's your name? Is it a ...? Yes/No ..., That's right. It's a ..., итд. Описивање: It's big/small. What colour is ..? What's your favourite colour? Red, green, yellow, orange, pink, blue, итд. How old are you? I'm eight. итд. Одређивање мјеста и положаја: Where's ..? Here. There. He/She's in the .. Where are you? I'm.
Свакодневни живот	Позивање: Let's ... . Yes, let's. Sorry, I can't. Чланови уже породице: mother, father, brother, итд. Расположења (основне ријечи): happy, sad, итд.
На сеоском имању	Просторије у кући и намјештај: (основне ријечи): kitchen, sitting-room/living room, window, armchair, итд. Сеоско имање или двориште (основне ријечи): dog, cat, pig, cow, horse, bird, tree, итд.
Школа	Школа (основне ријечи): teacher, pupils, school things, draw, cut out, put, listen, school furniture итд. Свакодневни живот, учестале активности (основне ријечи): sleep, get up, wash, clothes (нпр. pyjamas, jeans, shoes, raincoat), food (нпр. bread, butter, sandwich, orange juice, milk), toys (нпр. doll, car, boat, ball, puzzle), actions (нпр. eat, drink, talk, give, take, push, pull, cry), итд.
Слободно вријеме	Вријеме: What's the time? It's ... o'clock.

У табели није дат оквирни број часова за реализацију неке теме. Наставник ће приликом планирања и припремања за наставни процес, узимајући у обзир факторе попут нивоа постигнућа ученика, нивоа сложености наставне теме и сл. одредити број часова који је потребан за реализацију појединих садржаја у оквиру неке теме. Предложене теме су обавезни дио садржаја Наставног програма, али немају обавезујући карактер што се тиче редослиједа наставних цјелина нити повезивања поједине тематике с предложеним језичним структурама, што значи да их не треба схватити као градиво предвиђено за једну лекцију у уџбенику.

Оперативни циљеви / Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
СЛУШАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ Ученици ће слушати изговорени текст и реаговати: невербално, нпр.: • бојењем наведених предмета и ликова наведеним бојама; • лијепљењем слика, слагањем слика логичким редослиједом;	Ученици ће користити (али неће учити о томе): Именице • једнина и множина, • присвојни генитив, нпр: Mary's house; Замјенице • личне, • показне: this, that,	Корелација са предметима који се изучавају у првој тријади основне школе. Знања која се стичу у оквиру ових предмета доприносе бољем и успјешнијем развијању постигнућа и вјештина у области изучавања страног језика.

<ul style="list-style-type: none"> • спајањем слика са дијеловима пјесмице; • подвлачењем и бројањем илустрација које се односе на ријечи које су ученици чули; • показивањем илустрација које се односе на ријечи које су ученици чули; • извођењем упутстава које наставник изговара или која чују са касете; • имитирањем наставника или неке познате личности (нпр. из цртаних филмова); • мимиком, гестикулацијом, опонашањем гласова, звукова, вербално, нпр.: • понављањем ријечи које је изговорио наставник или које су чули са CD-а/касете; • давањем кратких одговора на наставникова питања или питања која су чули са CD-а/касете; пјевањем пјесмица. <p>ПРОДУКЦИЈА:</p> <p>ГОВОР</p> <p>Ученици ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> • понављати ријечи наставника или ријечи које су чули са CD-а или касете; учествовати у разговору (питања и одговори) са њиховим саговорником или друговима из одјељења или са наставником; играти улоге, глумити или изводити добро познату причу или бајку, рецитовати, пјевати и играти језичке игрице; • давати упутства и наредбе; рећи на енглеском језику шта знају да ураде. <p>Ученици ће моћи/знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поздравити се с неким; • представити себе или друге; 	<ul style="list-style-type: none"> • упитне: who, what; <p>Придјеве Детерминаторе: чланове: a/an, the; присвојне придјеве: my, your, his, her; упитне придјеве: what (colour); описне придјеве: good, happy, merry.</p> <p>Глаголе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present Simple • Present Continuous • Модални глагол: can • глаголе be, have got • императив, 2. лице једине и множине, 1. лице множине (Let's .) <p>Прилоге за мјесто: here, there;</p> <p>Бројеве: 1–20;</p> <p>Приједлоге: on, in, at, under (основна значења)</p> <p>Везнике: and, but</p> <p>Реченице:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ред ријечи у реченици • потврдне реченице • одричне реченице • упитне реченице <p>Ученици ће вјежбати да користе (а никако учити о томе!):</p> <p>Афиксе, који се односе на задате теме и граматику, нпр: наставак – s;</p> <p>Антониме, који се односе на задане теме, нпр: good – bad;</p> <p>Сложенице, које се односе на задате теме, нпр: kitchen door, toothbrush, toothpaste, school subjects;</p> <p>Колокације, које се односе на задане теме, нпр: have breakfast, watch TV, wash my face, brush my teeth, listen to me.</p>	
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • препознати људе и предмете; • описати људе и предмете, боје предмета; • ограничен број расположења; • бројати предмете; • лоцирати људе и предмете; • рећи колико је сати – пуни сати; • изразити допадање, способност да нешто ураде (I can ...), идеју припадања (John's book, my house), молбу, понуду, њено прихватање или одбијање. 		
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Настава енглеског језика у основној школи је усмјерена на когнитивно учење. То значи да се пажња подједнако посвећује развоју језичких вјештина: слушању у оквиру разумијевања, говорној интеракцији и продукцији.

Програм првог страног језика намијењен је образовању и васпитању у основној школи. Трећи разред представља почетак учења и коришћења основних језичких структура. У овом разреду, ученици почињу са учењем првих гласова, слогова и ријечи. Језичке структуре, садржаји и теме, научене у току прве године учења, се циклично понављају и проширују у наредним годинама учења енглеског језика.

У реализацији наставног процеса, у средишту пажње је ученик и процес учења. Наставник није више једини извор знања, него је, у складу са методолошким постулатима, модел и треба да упућује ученике да користе друге изворе знања и како да уче.

Атмосфера на часу треба да буде пријатна и радна, јер таква атмосфера дјелује подстицајно на ученике. Код ученика треба развијати демократске и емпатичке особине. Наставник треба да развија код ученика самопоуздање и независност, кооперативност, колаборативност, културу дијалога, толерантност, разумијевање и уважавање различитости, мултикултуралности и плурилингвализма.

У наставном процесу, матерњи језик треба користити што је мање могуће, тј. само у ситуацијама када је то крајње неопходно.

Наставник треба да води рачуна да наставу реализује тако да је прилагођена различитим нивоима постигнућа ученика у одјељењу, као и различитим стиловима учења.

Приликом припремања за наставни процес и у његовој реализацији, наставници треба да користе разноврсне и савремене методе (метода демонстрације, илустрације, рада са текстом, разговора, рјешавања проблема, итд...), облике рада (рад у пару, рад у групи, индивидуални рад, итд.), типове задатака (underline., circle., fill in., match., write., answer., ask., итд.) и расположива наставна средства (CD-плејер и компакт-дискони са снимљеним аудио-материјалом, видео-бим, постери, рјечници, итд.) што омогућава ученицима да увјежбају и што боље усвоје презентоване садржаје тј. развијање и унапређење језичких компетенција. Наставник треба да подстиче ученике да активно учествују у самом наставном процесу тако што ће им омогућити да и они генеришу неке од додатних материјала који се користе на часу.

Слушање и разумијевање – Наставник треба да користи што разноврсније снимљене прилагођене материјале (које говоре изворни говорници) за слушање с циљем оспособљавања ученика да разумије природан говор.

Говор – Препоручују се активности које омогућавају стварну размјену знања, информација, идеја, мишљења, било да се ради о активностима дијалошког или монолошког типа. Пожељно је да у активностима учествује што више ученика (рад у пару/групи).

У настави енглеског језика у првој години учења граматика се нити ради, нити помиње. Ученици уче нове гласове, ријечи и изразе и правилно изражавање. Граматичка правила не уче, нити их наставник објашњава.

У току реализације наставног процеса, у овој првој години учења енглеског језика, потребно је припремити више разних активности које краће трају као и планирати већи број понављања. Понављање већ познатих структура омогућава да ученици утврде оне дијелове које нису најбоље савладали у претходном периоду. Лексика је један од битних елемената у учењу страног језика. За објашњавање нове лексике, наставници треба да користе контекстуални приступ.

Код исправљања грешака, наставник треба да буде обазрив. Ученике не треба прекидати због грешака које праве у току усменог излагања. Наставник треба да укаже на њих по завршетку излагања или да се користи методом тзв. корективне повратне информације (corrective feedback). Када је то могуће, треба пружити прилику ученицима да сами исправе своје грешке.

Праћење, вредновање и оцјењивање

Приликом оцјењивања ђака, наставници треба да праве разлику између учених и научених структура. Учено градиво, на примјер, односи се на препознавање одређених глаголских форми, док научено градиво подразумијева тачну употребу одређених глаголских форми у контексту. Када је ријеч о вокабулару, научено градиво се односи на учениково познавање значења ријечи, док усвојени вокабулар подразумијева употребу ријечи у различитим контекстима.

Праћење, вредновање и оцјењивање ученика је континуиран и сталан процес у настави енглеског језика. Наставници прате, вреднују и оцјењују ученике путем усмених и других провјера постигнућа.

Усмене провјере постигнућа се врше у току реализације наставних садржаја на часовима, тј. рада у пару, у групи и индивидуалног рада ученика. Наставник редовно прати и записује запажања о правилном изговору, јасном изражавању, богатству вокабулара, начину изражавања, сналажењу у разним ситуацијама и примјењује све облике алтернативног вредновања који одговарају датом оквиру. У току полугодишта, наставник треба да више пута оцијени ученика према способностима за учествовање у говорној интеракцији и за усмено излагање.

На почетку школске године наставници треба да упознају ученике са системом рада и оцјењивања. Поред тога што се оцјењује ученикова активност на часу, наставници могу да врше провјере типа 'Picture exercise', која подразумијева да, на усмени налог наставника, ученик на одштампаном папиру црта, боји, подвуче, прекрижи, броји и сл. Овај вид провјере пружа наставнику могућност увида у усвојеност презентованих садржаја код ученика, а не ограничава га само на усмени одговор. Усмену оцјену треба извести на основу ученикове активности на часу. Уколико ученик није активан и не одговара на наставниково подстицање да се укључи у рад одјељења (групе, пара), наставник га може усмено испитати и на тај начин провјерити и вредновати његово знање.

ИСХОДИ УЧЕЊА:

Ученици трећег разреда основне школе треба да савладају, у говорној комуникацији, програмске садржаје дате у Наставном плану и програму, развијајући и унапређујући истовремено језичке вјештине слушања и разумијевања и говора (док се преостале вјештине развијају од четвртог разреда). До краја прве године учења енглеског језика, ученици би требали да активно употребљавају 80 лексичких јединица, а да разумију око 120 лексичких јединица. При обради новог градива, не би требало уводити више од 4-5 нових лексичких јединица. Ученици треба да активно учествују у разговору (уз одређену помоћ наставника). Ученици треба да разумију и користе познате свакодневне изразе и врло једноставне фразе које се односе на испуњавање конкретних потреба. Могу да представе себе и друге особе и да одговарају на једноставна питања о себи и другима, и о особама које познају тј. стварима које посједују. Могу да воде једноставан разговор, под условом да саговорник говори полако и разговјетно и да је спреман да помогне.

ИЗВОРИ:

Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске,
Приручници, граматике и рјечници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ТРЕЋИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Оспособљавање ученика да схвате ликовни рад као израз индивидуалног осјећања, доживљаја и стваралачке имагинације;

Опажање, сјећање, објашњавање и реконструисање појава или ситуација;

Стицање искуства о хуманизацији животног и радног простора, контрасту облика, карактеру облика, коришћењу материјала за рад;

Стицање искуства о визуелним знаковима, опажањима облика у кретању, компоновању и рекомпоновању, и дејству свјетлости на карактер облика.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Изглед употребних материјала	8
2. Одређени предмет као подстицај за рад	10
3. Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем	4
4. Кретање облика у простору	4
5. Дејство свјетлости на карактер облика	10
6. Амбијент – сценски простор	12
7. Контраст као комбинација за опажање облика	16
8. Индивидуално коришћење различитих материјала за рад	8

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Изглед употребних материјала (8)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> разликује изглед и функцију употребних предмета који су прилагођени ученичком узрасту а који нису; одређеном предмету предложи промјену намјене и изгледа; преобликује одређени предмет.	<ul style="list-style-type: none"> Предмети који су прилагођени ученичком узрасту, предмети који нису прилагођени ученичком узрасту. Преобликовање предмета. Завршни рад.	Природа и друштво
Тема 2: Одређени предмет као подстицај за рад (10)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> на основу карактеристика неког предмета креативно се изрази; на основу ријечи, забиљешке или музичке вињете ликовно и креативно се изрази.	<ul style="list-style-type: none"> Акција, радња, доживљај. Ријеч, забиљешка, музичка вињета. Завршни рад.	Музичка култура Српски језик

Тема 3: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сврстава предмете према особини (боја, величина, облик, функција); • спајањем два или више предмета предложи изглед и намјену неког новог предмета; • одређене предмете преобликује у смислу намјене и изгледа; • покаже како спајањем преобликовати предмет. 	<ul style="list-style-type: none"> • Слободна композиција (лутке од пластичних чаша, чепова, сламчица и сл.). • Животиње прављене спајањем различитих природних плодова (жир, гранчице, шишарке, кестење). • Облици прављени од поврћа и воћа (кромпир, мрква, јабука...). 	Природа и друштво
Тема 4: Кретање облика у простору (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочи кретање или смјењивање облика у простору; • ликовно изрази кретање облика у простору; • покаже кретање облика у простору; • анализира слике и уочи на њима кретање једног или више облика и смањивање облика у простору. 	<ul style="list-style-type: none"> • Кретање више облика у простору. • Кретање једног облика у простору. 	Физичко васпитање
Тема 5: Дејство свјетлости на карактер облика (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује природну и вјештачку свјетлост, сопствену и бачену сјенку; • ликовно изрази однос фигуре и позадине /свијетло-тамно/; • вреднује свој и рад других ученика; • покаже како свјетло дјелује на неки облик. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природна и вјештачка свјетлост, силуета. • Сјенка /сопствена и бачена силуета/. • Фигура и позадина, свјетло и сјенка на фигури. • Завршни рад. 	Природа и друштво
Тема 6: Амбијент – сценски простор (12)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна маску, костим и сцену; • изабере материјал и изради маску, костим и сцену; • покаже израду маске, костима и сцене. • ликовно представи костиме и сцену (позориште, балет, опера..) 	<ul style="list-style-type: none"> • Идејна рјешења за израду маске. • Израда маске и костима. • Идејна рјешења за израду сцене. • Завршни рад. 	Српски језик Музичка култура

Тема 7: Контраст као комбинација за опажање облика (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује природне и вјештачке облике; • уочава наведене супротности; • се ликовно изрази употребом контраста; • да покаже супротности у свом окружењу (природи, простору), ликовном раду и на сликама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природни и вјештачки облици. • Слагање-разлагање, разлагање-слагање. • Једнобојан-вишебојан. • Прави-криви, једноставан-сложен. • Испупчен-удубљен, свјетло-сјенка. • Завршни рад. 	<p>Математика</p> <p>Природа и друштво</p>
Тема 8: Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (8)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна различите материјале и технике за експериментални рад; • примијени различите експерименталне методе; • направи ликовни рад методом откривања кроз праксу и да покаже израду могућих мотива. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сликање необичних облика (прскање бојама, пастуозно сликање, сликање прстима...); • Графика (отискивање различитим материјалима). • Вајање/обликовање /комбиновање материјала. • Завршни рад. 	<p>Природа и друштво</p>

ДИДАКТИЧКО – МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Изглед употребних материјала (8)

Посматрати и анализирати већи број предмета за свакодневну употребу, уочавање њихових карактеристика; Објаснити ученицима шта значи ријеч „преобликовање” и начин на који се оно може вршити (додавањем, одузимањем, спајањем) и то дијелова предмета, два или више предмета, постављање предмета у нови неуобичајен положај и сл. Мотивисати ученике да самостално дизајнирају жељени предмет тиме што ће промијенити изглед и намјену предмета. Примјењена умјетност и дизајн као подстицај за рад и слободно стварање код ученика. Показати неколико слика, предмета и видео-записа за разне могућности преобликовања употребних предмета. Могући мотиви: стаклена теглица, посуда за оловке, кутија од картона, ковчежић за тајне, разне тикве, ваза за цвијеће, чаша за јогурт, корпица.

Одређени предмет као подстицај за рад (10)

Мотивисати ученике класичном музиком за рад слободне композиције (апстракција...), ријеч из књижевности. Подстицати ученике да анализирајући неки предмет (изглед, карактеристике, намјену) изазову сјећање на неку акцију, радњу или доживљај везан за тај предмет и то ликовно изразе према личном одређењу; Подстаћи код ученика асоцијације које изазивају поједине ријечи и забиљешке, те такве асоцијације ликовно представити (нпр. таласање, зујање, њихање, тутњава...); Полазећи од слушања музике код ученика изазвати поједине асоцијације и исте ликовно представити средствима: линијама, површинама, бојама, облицима и сл.

Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (4)

Показати дједи разноврсне могућности спајања и преобликовања различитих материјала, природних и вјештачких облика и добијање потпуно новог и изгледа и функције. Мотивисати ученике да самостално дизајнирају жељени предмет тиме што ће промијенити изглед и намјену предмета. Примјењена умјетност и дизајн као подстицај за рад и слободно стварање код ученика. Показати неколико слика, предмета и видео-записа за разне могућности преобликовања употребних предмета. Обликовање лутака са одређеним карактеристикама од плодова и разних предмета, (нпр. медицинска сестра, кувар, принцеза, клоун, робот, војник и сл.), као и животиње, разне грађевине, намјештај и друго.

Кретање облика у простору (4)

Показати репродукције/фотографије са приказима покрета једног и више облика: плесач/плесачи, спортиста – тркач/групни спортови, трка коња или приказ покрета других животиња у покрету и сл. Приказати филм који представља покрет: балет, фолклор, трке... Мотивисати дјecu да и сами покажу и изведу неки покрет и ликовно га представе. Демонстрирати начине ликовног изражавања покрета. Подстицати ученике да опажају облике у кретању у природи (нпр. лист брезе, тополе, вјетрењаче, воденице и сл.) и кретање облика у простору. Скренути пажњу на равнотежу више различитих предмета које се крећу у простору. Могући мотиви: у фискултурној сали; необична гусјеница (исјецање кругова и низање на канап, како би направили гусјеницу); лишће (цртање јесењих листова, исјецање и низање на канап или грану); брод на таласима (исјећи траке од бијелог папира) увијати их и лијепити на плаву подлогу стварајући слику таласа. Међу таласе треба ставити брод (исјечен и обојен); правимо алке од папира; лептир; буба; диносаурус.

Дејство свјетлости на карактер облика (10)

Показати дједи различитост дејства природне и вјештачке свјетлости уз помоћ предмета и помоћних средстава (свијећа, батерија, лампа...) у односу на подлогу, позадину и предмете међусобно. Показати им игру сјенки рукама на зиду, или приказати неки филм са играма сјенки. Показати различите изворе свјетлости. Показати дејство свјетлости на облике; Однос предмета и природних и вјештачких извора свјетлости. Могући мотиви: силуета мога друга; облаци; мјесечина; постављени сто; позориште сјенки; бродови на узбурканом мору.

Амбијент – сценски простор (12)

Приказати дједи неки филм/снимак позоришне представе, балета, опере и сл. Затим, примјере маски и костима прављених од стране професионалаца као и дјечје радове њихових вршњака. Одиграти неку представу (бајку, басну) прилагођену њиховом узрасту са маскама и костимима који су сами направили. Подсјетити ученике на причу о простору (Човјек просторе уређује да у њима живи, ради и да их користи за игру. Један од таквих простора је позориште. Разговарати о некој позоришној или школској представи коју су ученици гледали). Показати и објаснити појам маске, костима и сцене. Подстицати ученике да одаберу одговарајући материјал и израде маску, костим и сцену. Посјетити позориште.

Контраст као комбинација за опажање облика (16)

Користити демонстративну методу како би, показујући конкретне примјере облика из непосредне околине, дјеца лакше уочила и усвојила појам контраста. Објаснити различите врсте контраста и на репродукцијама умјетничких дјела. Објаснити важност контраста у

раду, истицање предмета (елемената) у раду путем контраста како бојом тако обликом, величином, свјетлином. Подстицати ученике да опажају, уочавају и разликују природне и вјештачке облике, њихове карактеристике и јединство у коме се налазе. Мотивисати ученике да уклапају-компуњују природне облике у цјелину са облицима које ученици сами граде. Показати контрасте у окружењу и мотивисати ученике да они именују контрасте.

Индивидуално коришћење различитих материјала за рад (8)

У овој наставној цјелини ставити акценат на потпуну дјечју слободу и креативност у току самог ликовног израза. Предочити им и показати дјела различитих историјских умјетничких стилова (импресионизма, експресионизма, кубизма, умјетности 20. вијека), како би их још више подстакли на различитост и љепоту индивидуалног ликовног израза. Упознати ученике са могућностима експерименталних метода; Креативна игра помоћу растворене боје која ће пружити могућност да се дође до смишљених или непланираних ликовних садржаја. Мотивисати ученике да тако добијене мрље дограђују у маштовите облике. Подстицање ученика да обмотавањем и увезивањем предмета стварају другачији изглед предмета, а својим новим изгледом истовремено побуђују нове асоцијације. Могући мотиви: честитке, шарена кутија, бомбон кутија, запакована боца, разни украси.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ТРЕЋИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Стварање интересовања и навика за активно бављење музиком, те подстицање стваралачких способности и развијање музичког укуса;

Подстицање когнитивног, етичког и естетског развоја ученика, те позитивних емоција, осјећаја припадности и заједништва;

Упознавање културне баштине и савремених кретања у музичкој умјетности, кроз вриједна музичка дјела домаћих и страних аутора;

Упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке умјетности;

Оспособљавање ученика за разумијевање и процјењивање музике, те за музичку интерпретацију;

Подстицање развоја музичког мишљења, слушањем и разумијевањем музичких порука умјетничког дјела.

Посебни циљеви и задаци програма

Образовање слуха – развити осјетљивост слуха за перцепцију звука, гласова, тонску висину, трајање, тонални осјећај, звучну динамику, препознавање музичких инструмената, музичких форми и сл.;

Упознавање већег броја бројалица и пјесама у циљу савладавања и развијања осјећаја за ритам;

Развијање музичког памћења – препознавање најједноставнијих музичких облика;

Развијање навика културног понашања при живом извођењу и слушању музике;

Развијање дјечје маште, пажње, логичког закључивања, запажања и стваралачких способности и корелација наставе музичке културе са осталим наставним предметима;

Свирање на инструментима Орфовог музичког инструментарија, пјевање у хору, мањој групи или соло, што доприноси развоју слуха свих категорија, али и музичког укуса;

Примјењивост стеченог знања у новим ситуацијама.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености	22
2. Слушање музике	7
3. Дјечје музичко стваралаштво	7

Исходи учења	Садржај програма/појмови	Корелација са другим наставним предметима
Наставно подручје: Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености (22)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна, именује и репродукује, пјесму, бројалицу и игру; • разликује и репродукује бројање на 2, 3 и 4; • идентификује и разликује умјетничке и народне пјесме; • препозна и разликује висину тона (виши и нижи тон) и трајање тона (краћи и дужи тон); • идентификује и разликује основне врсте динамике (тихо-гласно) и темпа (брзо-споро); • уочи и разликује смјер кретања мелодије (узлазно и силазно); • класификује и примјењује ритмичке и мелодијске инструменте Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, триангл и металофон) кроз свирање; • репродукује ритам тијелом и ритмичким инструментима Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, триангл, деф). 	<ul style="list-style-type: none"> • Пјевање пјесама (по слуху) – бројалице, дјечје пјесме, игре с пјевањем. • Пјевање и извођење музичких игара (игре уз покрет, дидактичке игре). • Свирање пратње за бројалице, пјесме, музичке игре (тијело, предмети, ритмички дјечји инструменти). • Бројање на 2, 3 и 4. • Висина и трајање тона. • Динамика и темпо. • Смјер кретања мелодије (узлазно-силазно). • Орфов музички инструментариј – музички ритмички дјечји инструменти и начин свирања (свирање такта, свирање ритма, свирање мелодије, свирање пауза). <p>Препоручене композиције:</p> <p>Бројалице:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ен, ден, доре. • Звоно. • Тактирање. • Голуб с крова гуче. <p>Дјечје пјесме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Лесен</i> (Ст. Коруновић). • <i>Чисто дијете</i> (Г. Тартаља – Ст. Коруновић). • <i>Ђак</i> (Д. Басрак). • <i>Дјеца су украс свијета</i> (Љ. Ршумовић – М. Субота). • Куца и маца • Кад би дјеци (В. Гајић). • <i>Фабрика бомбона</i> (М. Живковић – Л. Петровић). <p>Народне пјесме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • У ливади под јасеном • Врани се коњи играли • Ресаво водо ладна • Ми идемо преко поља • До је доле 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура • Представљање музичких садржаја кроз цртеж. • Српски језик • Правилно артикулисање гласова српског језика. • Уочавање значења ријечи. • Природа и друштво: Животињски свијет; Воде и мјеста моје околине; Исхрана. • Математика: Сабирање и одузимање • Физичко васпитање: Бацање и хватање лопте; плесни кораци; вјежбе за развој моторике; ритмичке вјежбе.

	<p>Музичке игре:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мали ђачки валцер (Н. Херцигоња). • Авантуре малог Ју-ју (П. Бергамо). <p>У недостатку садржаја у уџбенику, наставник може уврстити и реализовати садржаје према сопственом избору, користећи другу музичку литературу.</p>	
<p>Наставно подручје: Слушање музике (7)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и разликује вокалну, инструменталну и вокално-инструменталну музику; • препозна и именује слушану композицију; • слушно идентификује и разликује компоненте музичког израза (темпо, динамика); • слушно препозна изражајна средства у музици (врста пјевачких гласова и извођачких састава); • разликује композиције различитог доживљаја; • препозна и именује инструменте умјетничке музике и дјечјих инструмената Орфовог музичког инструментарија; • разумије солистичко и групно музицирање; • опише садржај и ток радње слушане композиције. 	<ul style="list-style-type: none"> • Слушање вокално-инструменталних композиција. • Слушање народних пјесама и игара. • Музички рјечник (слушање). • Различите тонске боје (гласови и инструменти). • Темпо и динамика слушане композиције (брзо-споро, гласно-тихо). • Солистичко и групно музицирање. • Вокална, инструментална и вокално-инструментална музика. <p>Препоручене композиције:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Химна Републике Српске • „<i>Моја Република</i>” М. Матовић • Химна БиХ, Д. Шестић; • Химна Светом Сави; • Марш из Албума за младе, <i>Дивљи јахач</i>, Р. Шуман; • <i>Турски марш</i>, В. А. Моцарт; • Кукавица, Птице, К. Сен Санс; • <i>Усјаванка</i>, Ј. Брамс; • Музика из филма Мери Попинс. <p>Пожељно је на сваком часу слушати музику најмање 15 минута. Стога је могуће слушати и друге композиције по избору учитеља.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура Представљање музичких садржаја кроз цртеж – маштање. • Вјеронаука: Свети Сава – просвјетитељ • Природа и друштво: Животиње моје околине • Српски језик: Језик; читање; култура изражавања.

Наставно подручје: Дјечје музичко стваралаштво (7)

Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • импровизује и изводи мале ритмичке, мелодијске, мелоритмичке цјелине гласом, инструментом и покретом; • опонаша звукове слободном импровизацијом.	<ul style="list-style-type: none"> • Импровизација ритма. • Измишљање малих ритмичких цјелина (спонтано изговорени или отпјевани групама гласова). • Импровизација мелодије. • Импровизација мелодије на стихове предложене од ученика или учитеља. • Импровизација покретом. • Слободно извођење (измишљање) покрета уз музику (изражавање текста научене пјесме кроз покрет). • Тонско сликање. • Опонашање звукова.	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура: Прављење ритмичких инструмената Орфовог музичког инструментарија; Препознавање композиција преко понуђених илустрација; Илустрација научене пјесме; Илустрација непознате композиције. • Српски језик: Литерарно стваралаштво; Говорне вјежбе. • Физичко васпитање: развој моторике; ритмика.
--	---	--

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Настава музичке културе у систему савременог општеобразовног програма представља једну од најважнијих дисциплина која директно утиче на свестрани развој личности савременог друштва. Сматра се предметом *свесврнаної развоја дјетинста* (естетског, моралног, интелектуалног и физичког) и управо због тога су и задаци из ове области уско повезани са цјелокупним васпитно-образовним радом у основној школи.

Као наставни предмет има веома важну функцију у васпитању, али и образовању дјецe: подстиче и развија позитивне емоције, обликује критеријуме за лијепо и вриједно, развија пажњу, концентрацију, меморију, моторику, машту, креативни израз, опушта их и растерећује. Чињеницу да дјеца музику воле, и да се њоме желе активно бавити у будућности, треба мудро искористити у настави музичке културе за стицање основних знања, упознавање основа музичког језика, те за развијање критеријума за процјењивање музике.

Настава музичке културе у центар интересовања ставља ученикову музичку активност. У активностима пјевања, свирања, игре, слушања или стваралаштва се и учи музика, увијек са новим постављеним задатком, обогаћује доживљај, али и ствара сензибилитет за изражавање и разумијевање музике.

Стога се програм наставе музичке културе, у разредној настави, темељи на три наставна подручја:

- 1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
- 2. Слушање музике**
- 3. Дјечје музичко стваралаштво**

Предложени број часова, за одређено наставно подручје, представља оријентациони број часова, те га је могуће повећати или смањити (нпр. *Слушање музике* и *Дјечје музичко стваралаштво*), зависно од интересовања и могућности ученика, те услова у којима се реализује настава музичке културе.

Да би се остварио процес праћења напредовања и нивоа постигнућа ученика, у настави музичке културе, неопходно је да учитељ претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Учитељ је слободан у избору начина активног музицирања – по принципу реалне остваривости и могућностима релевантних музичких захтјева.

Учитељ треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик остварио исходе учења. Приликом оцјењивања водити рачуна да се појединачно наставно подручје не оцјењује, већ пажњу посветити нивоима постигнућа у сва три наставна подручја, водећи рачуна о појединачном развоју музичких способности, залагању ученика, интересовању, навикама, ставу, креативности и сл.

Све кључне појмове потребно је користити на нивоу учења когнитивног домена: знање (препознавање, репродуковање) схватање/разумијевање, примјена, анализа и синтеза, а не њиховога дефинисања и теоријског појашњавања. Све што је важно знати учи се на часу: разговором, понављањем и вјежбањем.

Неопходно је, да се настава музичке културе изводи сваке седмице. Блок-часови не одговарају природи предмета.

Ваннаставне активности из области музичке културе су усмјерене на организовање и рад хорске секције (мали хор) којом руководи наставник музичке културе или наставник разредне наставе. Чланови хорске секције тј. малог хора могу бити ученици прве и друге тријаде тј. I, II, III, IV и V разреда.

Темељ квалитетне и успјешно организоване наставе музичке културе је добро опремљен кабинет за музичку културу.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм музичке културе обухвата три наставна подручја која се међусобно прожимају:

- 1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
- 2. Слушање музике**
- 3. Дјечје музичко стваралаштво**

Извођење музике

Пјевање пјесама у разредној настави представља доминантну активност која доприноси музичком оспособљавању дјецe за активно и колективно музицирање, стога је и разумљиво што је највећи дио часова усмјерен на активност извођења музике.

Активност **пјевање** у разредној настави се обрађује кроз методски поступак обраде пјесме по слуху, опонашањем демонстрације учитеља, или уз помоћ различитих звучних и визуелних помагала. У пријатној атмосфери која подсјећа на игру, дијете слуша пјесму стављајући примат на емоционални доживљај. Слушајући учитеља који пјева уз пратњу мелодијског/хармонског инструмента, водећи рачуна о правилном дисању, радом по цјелинама (техником „јекe”), дјеца уче пјевати пјесму интонативно тачно, јасно и правилно дикцијски, уз одговарајући темпо и динамику. Групним радом и индивидуално, не одвајајући текст од мелодије, ученици брзо усвајају наставни садржај тј. мелодију и текст.

Учењем пјесама постиже се много: развија дјечји глас, осјећај за ритам, музички слух, памћење, естетски смисао, али и остварује оно што је најважније – циљ: развити љубав и интересовање за музику. Пјевањем пјесама по слуху, стиче се представа о тоновима и њиховом кретању што код ученика ствара звучну слику. Звук који ученици

памте кроз игре опажања, препознавања ритмичких и мелодијских кретања, представљаће основу за даљи рад у вишим разредима – пјевање по нотном тексту.

Приликом одабира пјесама, водити рачуна о гласовној способности ученика у одјељењу и равноправној заступљености различитог избора пјесама: народне пјесме, дјечје пјесме познатих аутора, дјечје популарне пјесме непознатих аутора, пјесме са текстом композитора умјетничке музике.

Свирање попут пјевања представља активност којој се дјеца посебно веселе. Ако је добро организована и вођена, та музичка активност треба бити комплементарна пјевању, бројалицама и музичкој игри, што отвара могућност за активно учествовање ученика који немају у довољној мјери развијен мелодијски слух. Свирањем се ученик поступно упознаје са дјечјим инструментима Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, деф, чинеле, кастањете, металофон, блок-флаута), изграђује слушну перцепцију за разликовање дјечјих инструмената по боји звука, развија ритмичку способност свирањем на инструментима (тијело као инструмент, предмети, ритмички и мелодијски дјечји инструменти), развија фину моторику, машту и стваралачке способности.

Бројалице представљају веома значајну област у развоју ритма. Ритам је један од најосновнијих елемената у музици који се најлакше савладава преко разбројавања (дужи слог – краћи слог). Бројалице не служе само за развијање ритмичког слуха, увођење нотних вриједности, већ и за усавршавање дјечјег говора. Групно изговарање бројалице дисциплинује ученике да тачно и равномјерно изговарају одређени текст што доприноси развоју дикције дјетета. Бројалицу треба изводити разлагањем текста на слоге уз разбројавање као у игри, затим инструментима тијела (руке, ноге), инструментима које ученици израде, инструментима Орфовог музичког инструментарија.

Музичка игра представља одличан начин да се дјеца несвјесно (у вишим разредима – свјесно) уведу у основне елементе музичке писмености, али и да учитељ утврди predisпозиције дјецe и стварног музичког развоја који, спонтано долази до изражаја.

У почетним корацима школовања примјењују се игре у којима су покрети једноставнији, базирани на опонашању радњи из свакодневног живота. У вишим разредима разредне наставе покрети постају сложенији, моторичнији, бржи и дужи са темом описивања разних радова (занимања), народних обичаја, природног и животињског свијета и сл. Музичке игре изводити у форми музичких игара са пјевањем, музичких игара уз инструменталну пратњу, дидактичких игара, али и у форми малих музичких драматизација. Примарни задатак музичких игара јесте тачно извођење мелодије која је сједињена у покрет који треба да буде складан и ритмички повезан у музичком току. Тако се истовременим кретањима изражава карактер, темпо, динамика, али се развија и усавршава моторика.

Приликом рада на усвајању пјесме, обавезно ученици куцају или тактирају. Синхронизацијом покрета и текста, дјеца преко игре, развијају слух, осјећај за пулс, ритам и мјеру.

Увођење у основе музичке писмености у првој тријади остварује се кроз рад на пјевању, свирању и покрету. Свјесна активност увођења основа музичке писмености реализује се у IV и V разреду. Приликом обраде, примат је на методском поступку обраде пјесме по нотном тексту: именовање нотних трајања, именовање/препознавање једноставнијих ритмичких фигура, увођење солмизационих слогова, овладавање дводјелном, тродјелном и четвородјелном мјером уз тактирање, свирање на металофону уз праћење нотног текста, пјевање уз праћење нотног текста и сл.

Пјесме за обраду по нотном тексту треба да буду пажљиво одабране, водећи рачуна да су једноставне, лаке и прилагођене могућностима ученика у одјељењу. У току пјесме може се обрадити само један нови задатак – било интонативни, ритмички или састављен од других елемената музичке писмености.

Слушање музике

Слушање музике утиче на развој емоционалног живота ученика, њихове способности и естетске културе, а за већину током живота остаје једина могућност перцепције музичке умјетности. Слушање треба да буде емоционално и аналитичко, али оба могу и требају бити активна. Кроз слушање музике ученици могу одредити извођаче, темпо, динамику и основне елементе музичке структуре (фраза, реченица, строфична пјесма – иста мелодија на различите строфе). Ради се о задацима које ученици рјешавају слушајући, односно за чије им рјешавање није потребно никакво раније предзнање. Одређивање доживљаја и карактера музичког дјела појединачна је категорија и за њих су сви одговори добри, јер сваки ученик има право на властити доживљај музичког дјела.

Музичке приче, базирају се на праћењу музичког садржаја кроз слике. Имају значајну вриједност у разредној настави развијајући код ученика способност да прати причу у сликама, слуша, препознаје карактере ликова приче кроз инструменте и развија способност да разумије и опише садржај.

Предложени број часова представља минимум, а могуће је тај број повећати у циљу постизања учинка веће ефикасности, креативности и интересантности предмета. Пожељно је активност слушања музике спровести на сваком часу, у оквиру завршног дијела часа. Поједине композиције могуће је поновити, у циљу реализације нових задатака.

Дјечје музичко стваралаштво

Наставно подручје **Дјечје музичко стваралаштво** треба да ученику пружи што више прилика за ослобађање и развијање музичке креативности. У овом наставном подручју процес је важнији од резултата. Ученици несвјесно усвајају знања и долазе до нових спознаја.

Наставно подручје је подијељено на више креативних игара:

- **Импровизација ритма** (измишљање мањих ритмичких цјелина остварених говором, инструментима; слободна звучна импровизација рукама, ногама и ритмичким инструментима којима ученици располажу; слободно импровизовани дијалози).
- **Импровизација мелодије** (слободно импровизовани дијалози гласом или мелодијским инструментом; измишљање мањих мелодијских цјелина на основу предложеног текста).
- **Импровизација мелоритамских цјелина** (измишљање мањих мелодијских и ритмичких цјелина на основу текста или договореног садржаја игре).
- **Импровизација покретом** (мале, договором састављене музичке игре уз покрет).
- **Тонско сликање** (опонашање звукова, појава, инструмената, опонашање мотива, фраза или ријечи инструментом по избору ученика).

Праћење и вредновање рада ученика

Оцјењивање се мора спроводити организовано и треба да обухвати и прати развој сваког ученика: његов рад, залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл. Наставник треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик савладао програмске захтјеве и остварио исходе учења. Сваком ученику треба омогућити оптималан развој у оквиру васпитно-образовног рада, а никако да се неодмјереним методичким захтјевима у савладавању програма и негативном оцјеном ученици отуђују од музике и музичке умјетности. Основни задатак наставника је да храбри и подстиче ученике.

У настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате – исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са стварним учениковим способностима и могућностима.

Оваквим начином оствариће се и основни захтјеви за правилно оцјењивање, које мора бити објективно, те да ученике мотивише за музичке активности, као и за бављење музиком у складу са њиховим способностима и потребама.

Домаћи писмени задаци или писани тестови, контролни задаци и слично не задају се за овај предмет ни у једном разреду. Цјелокупно градиво остварује се само у школи.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРИРОДА И ДРУШТВО

РАЗРЕД: ТРЕЋИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Проширивање сазнајних процеса и искуства ученика о природи и друштву;
Оспособљавање ученика за разумијевање међусобне условљености и повезаности природних и друштвених процеса;
Оспособљавање ученика за самостално и активно учешће у друштвеном животу средине у којој живи.

Посебни циљеви:

Систематизовати и проширивати знање и искуства и ученика о непосредној околини у којој живе и раде;
Развијати хумане односе међу свим члановима друштва (породица, школа, околина);
Развијати саобраћајну културу ученика као предуслова освјештавања будућег активног грађанина у друштву, правила реда и закона;
Упућивати на коришћење различитих извора знања у циљу обogaћивања искуства;
Оспособљавање за учење и самоучење;
Упућивање ученика на сарадњу и заједничке пројекте;
Развијати љубав према природи и еколошку свијест;
Подстицање и развијање истраживачких активности;
Развијање одговорног односа према окружењу као и интересовања и спремности за његово очување.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Упознавање школе	7
2. Упознавање породице	7
3. Саобраћај у мјесту и околини	5
4. Оријентација у времену и простору	13
5. Изглед мјеста и околине и рад људи	11
6. Биљке и животиње моје околине	14
7. Основни услови за живот на земљи	15

Исходи учења	Садржаји програма / Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Упознавање школе (7)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна основне податке о личности и догађају по коме је школа добила име; • наведе значајне догађаје и личности из прошлости школе; • опише начин прославе дана школе; • идентификује послове које обављају радници школе; • објасни како ученици могу утицати на хигијену у школи; • поштује све запослене у школи; • наброји права и дужности ученика у школи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Име школе. • Из прошлости школе. • Живот и рад у школи. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • школа некад и сад, • значајне личности и догађаји, • дан школе, • права и дужности ученика, • кућни ред, • хигијена. 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Књижевност: текст: <i>Ђаче</i>, В. Назор; – Култура изражавања: Учешће у дискусији: Како се укључити у расправу, како слушати саговорника <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Слушање музике: Мали ђачки валцер, Химна Светом Сави. <p>Васпитни рад с одјељењском заједницом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Живот у колективу и заједници и правила; – Обавезе и одговорност; – Култура понашања – Бонтон;
Тема 2: Упознавање породице (7)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји чланове шире породице; • објасни односе међу члановима шире породице и фамилије (преци и потомци); • објасни живот у згради, кућни ред и чување заједничких просторија; • наброји заједничке просторије у згради; • разјасни појмове: рад, зарада и новац; • планира и изради програм штедње у својој породици (штедња енергената, хране, новца); • разликује правилан и неправилан однос према раду, заради, новцу и штедњи; • направи план коришћења свог слободног времена по дијеловима дана; • упозна намирнице важне за наше здравље; • именује храну и намирнице које лоше утичу на раст и развој дјетета (грицкалице, 	<ul style="list-style-type: none"> • Моја породица. • Зграда са више станова. • Рад, зарада и новац. • Радни дан и слободно вријеме ученика. • Исхрана. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • фамилија, • преци и потомци, • зграда и заједничке просторије, (стубиште, ходници, лифт, таван, подрум, улаз), • интерфон, • рад, зарада, новац, штедња, • слободно вријеме, • план активности, • намирница, • болест, • здравље, • превентива, • гојазност и мршавост. 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Књижевност: текстови: Д. Радовић: <i>Прича незахвалном мишу</i>, М. Алечковић: <i>Песма за мамине очи</i>, Д. Лукић: <i>Мамино срце</i>, Б. Црнчевић: <i>Кад би мени дали</i>. <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Текстуални задаци са рачунским операцијама <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пјевање и свирање пјесама по слуху; – Слушање музике: <i>Усџаванка</i> Ф. Шуберт. <p>Васпитни рад у одјељењској заједници:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Наше наслеђе и култура; – Живот у кући и школи (Како дијелити са другима); – Обавезе и одговорност; – Култура понашања – Бонтон.

<p>слаткиши, слана, масна и зачињена јела, тијеста у великим количинама, газирана пића);</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје болести и поремећаје који настају услед неправилне исхране; • уочава повезаност здраве исхране са здрављем; • разумије повезаност физичких и хигијенских навика за здравље. 		
<p>Тема 3: Саобраћај у мјесту и околини (5)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни врсте саобраћаја и саобраћајних средстава; • објасни појмове: жељезничка и аутобуска станица, аеродром, лука, ред вожње; • опише културно понашање путника у саобраћају; • идентификује опасности на путу; • објасни пружање помоћи повријеђенима; • зна телефонске бројеве хитне помоћи и полиције; • препозна саобраћајне знакове опасности, обавјештења и изричитих наредби; • објасни важност саобраћајне повезаности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Врсте саобраћаја. • Опасност на путу. • Саобраћајни знакови. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • друмски, жељезнички, водени и ваздушни саобраћај, • превозна средства, • аутобуска станица, возач, продаја карата, перон, жељезничка станица, колосјек, кондуктер, ред вожње, пилот, стјуардеса, посада, аеродром, лука (пристаниште), капетан, • знакови опасности, упозорења, обавјештења и изричитих наредби, • саобраћајна повезаност. 	<p>Српски језик</p> <ul style="list-style-type: none"> – Култура изражавања: Причање замишљеног догађаја. <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Текстуални задаци са рачунским операцијама. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Преобликовање материјала или предмета. <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пјевање по слуху. <p>Васпитни рад с одјељењском заједницом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Култура понашања – Саобраћајна култура – Заједнички излет – Опасности које пријете ученицима на путу.
<p>Тема 4: Оријентација у времену и простору (13)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • одреди главне стране свијета; • дефинише појмове: стојиште, видик, видикова линија, хоризонт; • опише компас; • објасни примјену компаса; • одреди стране свијета према Сунцу и помоћу компаса; • именује и објасни јединице за вријеме: минут, сат, дан, 	<ul style="list-style-type: none"> • Оријентација упростору. • Оријентација у времену. • Године и мјесеци у години. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • главне стране свијета, • стојиште, видик, видикова линија (хоризонт), • оријентација помоћу Сунца, • компас, 	<p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Преобликовање материјала спајањем; – Одређени предмети као подстицај за рад (Часовник). <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Мјерење и мјере; – Текстуални задаци са рачунским операцијама.

<p>седмица, мјесец, година, деценија и вијек;</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни зашто служи часовник; • чита тражене информације са часовника; • користи календар; • зна број дана у мјесецу; • објасни шта садржи датум; • објасни разлику између просте и преступне године; • обиљежи значајне датуме у календару и рачуна вријеме између подјединих догађаја; • зна датум почетка одређеног годишњег доба; • објасни појмове равнодневице, краткодневице и дугодневице; • разликује школску од календарске године. 	<ul style="list-style-type: none"> • дан, час, минут, • часовник, казальке, • календар, датум, • број дана у мјесецу и години, • преступна година, • школска и календарска година, • равнодневица, краткодневица, дугодневица. 	
--	---	--

Тема 5: Изглед мјеста и околине и рад људи у мјесту (11)

<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочи и препозна облике рељефа ближе околине; • изради модел рељефа (брдо, равница, долина...); • разликује равницу, брдо и планину; • именује подножје, стране и врх; • разликује долину и клисуру; • именује воде у мјесту и околини; • објасни појмове: извор, врело, поток, ријека, лијева и десна обала, ријечно корито и ушће; • разликује ријеке, баре и језера; • објасни заштиту и корист од вода; • именује већа и мања насеља у својој околини; • објасни разлику између села и града; • зна назив и сједиште општине; • објасни територијалну разлику између града и општине; • објасни значај фабрика и предузећа за мјесто; • објасни и опише значај 	<ul style="list-style-type: none"> • Облици рељефа ближе околине. • Воде у мјесту и околини. • Насеља. • Моја општина. • Предузећа и установе у мјесту. • Прошлост мјеста и околине. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Рељеф, • модел рељефа, • брдо, планина, равница, подножје, страна, врх, долина, клисура, • извор, врело, поток, ријека, ријечно корито, ријечне обале, ријечни ток, ушће, • бара, језеро, • насеље, село-град, • општина, град, • занимања људи, занатске радионице, фабрике, • здравствене установе, културно-просвјетне установе, • споменици, • значајни датуми. 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Писање великог слова; – Књижевност: И. Бекрић: <i>Домовина није ријеч из сјоменара.</i> <p><i>Ликовна култура:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем. <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Увођење у основе музичке писмености (Фабрика бомбона и чоколаде). <p>Физичко васпитање:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Народне игре (Народно коло из завичаја).
---	---	---

<p>одређеног занимања у мјесту и околини;</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује културне, просвјетне и здравствене установе у мјесту; • наброји значајне споменике у свом мјесту; • зна значајне датуме који се обиљежавају у мјесту; • опише прославу једног празника. 		
<p>Тема 6: Биљке и животиње моје околине (14)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе биљке околине; • именује групе биљака (самоникле и гајене); • објасни разлику између зељастих и дрвенастих биљака; • објасни разлику између самониклих и гајених биљака; • опише значај биљака за живот човјека; опише послове везане за гајење биљака (припремање земљишта, ђубрење); залијевање, обрезивање, (заштита од штеточина); • наведе главне дијелове биљке; • објасни основне функције дијелова биљке; • објасни по чему се разликују животиње околине (изглед, начин исхране, станиште, начин размножавања, начин кретања, брига о себи); • разликује групе животиња (сисари, инсекти, птице, гмизавци, водоземци); • именује подјелу домаћих животиња по групама; • опише начин исхране и бригу о здрављу домаћих животиња; • објасни улогу ветеринара у бризи за здравље животиња; • објасни користи од домаћих животиња; • наведе дивље животиње; 	<ul style="list-style-type: none"> • Биљке околине. • Дијелови биљке. • Животињски свијет околине. • Домаће животиње. • Дивље животиње. • Птице. • Јединство живе природе. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • културне и самоникле биљке, • коров, • улога дијелова биљке, • размножавање биљака, • дијелови тијела животиња, • групе животиња (сисари, инсекти, птице, гмизавци, водоземци, рибе), • стока (крупна и ситна стока), • живина, • дивљач и звијери, • племенита дивљач, • ланац исхране, • птице грабљивице, корисне птице. 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Књижевни текстови : Л.Толстој: <i>Врабац и ласта</i>. Д. Обрадовић: <i>Коњ и мајарац</i>. Народна басна: <i>Лисица и јавран</i>. <ul style="list-style-type: none"> – Писање имена животиња; – Филм – гледање анимираног филма о животињама. <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Пјевање пјесме по слуху: Кока и паче; – Слушање музике: К. С:Санс: Карневал животиња: Птице, Кукавица, Кокошке и пијетлови. <p>Физичко васпитање:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ходање и трчање са опонашањем кретања животиња; – Елементарне игре по избору. <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Текстуални задаци са рачунским операцијама

<ul style="list-style-type: none"> • објасни подјелу дивљих животиња на дивљач и звијери; • наброји користи и штете од дивљих животиња и начин заштите; • објасни како човјек може да помогне дивљачи да преживи; • наброји птице околине; • објасни разлику између птица грабљивица и корисних птица; • објасни међусобну повезаност биљног и животињског свијета околине. 		
Тема 7: Основни услови за живот на Земљи (15)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни значај Сунца и топлоте за живот на Земљи; • објасни последице и заштиту од штетног зрачења; • наброји вјештачке изворе топлоте и свјетлости; • разликује врсте тла и њихове особине (боја и растреситост); • објасни разлику између обрадивог и необрадивог земљишта; • зна да је црница најплодније тло; • објасни последице загађивања тла; • објасни значај тла за живот биљака, животиња и човјека на Земљи; • наброји и објасни особине ваздуха; • објасни значај ваздуха за животне функције; • разумије важност заштите ваздуха од загађења; • наброји гдје све има воде у природи, као и њене особине; • објасни шта се догађа загријавањем и хлађењем воде (магла, киша, снијег, роса, иње); • опише три агрегатна стања воде; 	<ul style="list-style-type: none"> • Сунце. • Тло. • Ваздух. • Вода. • Распострањеност воде. • Особине воде. • Загријавање и хлађење воде. • Стање воде. • Кружење воде у природи. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сунчева свјетлост и топлота, • тло (плодно и неплодно тло), • обрадиво и необрадиво земљиште, • зрачење, • вода, водена пара, лед • кружење воде, • магла, киша, роса, иње • вјетар. 	<p>Српски језик: – Књижевност: С. Раичковић: <i>Каг њочне киша да њага.</i></p> <p>Ликовна култура: – Кретање више облика у простору (Вјетар); – Дејство свјетлости на карактер облика; – Свјетлост и сјенка.</p> <p>Музичка култура: – Импровизација мелодије на задани текст; – Ресаво, водо хладна (нота РЕ).</p>

<ul style="list-style-type: none"> • објасни посљедице и заштиту од загађивања воде; • објасни кружење воде у природи и утицај вјетра на испаравање; • објасни зависност живог свијета од воде. 		
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Кроз примјену различитих дидактичких модела интерактивног учења како у обради тако и утврђивању градива стварати повољну емоционалну климу и мотивацију за рад и учење. Настојати да кроз непосредни доживљај и лично искуство ученици обогате и прошире знања о живом и неживом свијету, предметима, појавама и процесима из своје околине. Омогућити ученицима да самостално истражују, распитују се, долазе до нових сазнања како би подстакли критичко мишљење и развили активан однос према заштити и чувању околине.

Упутити ученике на различите изворе информација (књиге, часописе, енциклопедије, интернет) како би код ученика остварили већу мотивацију, развили правилан однос према раду и цјеложивотном учењу.

Путем разноврсних огледа омогућити ученицима разумијевање природних појава и међусобну условљеност и повезаност живе и неживе природе.

Користити модерну технологију у настави у складу са материјалним могућностима школе (презентације, анимације, анимиран филмови...).

Користити што више очигледних наставних средстава (слике, фотографије, илустрације, разгледнице...) како би се ученици упознали са различитим дјелатностима људи у мјесту и околини.

Кроз самостално и активно учешће ученика у организованим активностима у одржавању реда и чистоће (у учионици, школи и школском дворишту, кући) развијати радне и хигијенске навике.

Израдити одјељењске паное на задану тему, формирати одјељењске збирке са узорцима и користити их као очигледна наставна средства.

Планирање, праћење, регистровање запажања и оцјењивање ученика вршити плански и континуирано кроз различите технике и поступке оцјењивања (самооцјењивање ученика, објективни испитни поступци и критеријски задаци за наставну цјелину).

Евалуацијом и анализом оставрених очекиваних исхода, вршити унапређивање наставе ради постизања веће ефикасности.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: ТРЕЋИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

Подстицање и развијање способности опажања, посматрања, логичког, критичког, стваралачког и апстрактног мишљења;

Развијање способности за препознавање животних ситуација у свакодневном животу у којима се могу примјенити математичка знања, терминологија и логика;

Оспособљавање ученика за усвајање математичких знања, за разумијевање основних математичких концепата и процедура, за рјешавање једноставних математичких задатака, за успјешно настављање математичког образовања и самообразовања;

Оспособљавање ученика да уз помоћ математичких знања разумијевају квантитативне и просторне односе у разним природним и друштвеним појавама у свакодневном животу;

Схватање математике као животне дисциплине и њене повезаности са природним и техничким наукама;

Развијање свијести о универзалности математичког језика као средства комуникације;

Његовање и развијање код ученика систематичности, упорности, креативности, јасности, концизности, прецизности, једноставности, потпуности итд;

Развијање и његовање математичке писмености и оспособљавање ученика за коришћење математичке литературе;

Развијање вјештине читања и писање бројева до 100;

савладавање основних рачунских операција бројева до 100 и законитости тих операција;

Рјешавање једначина у скупу бројева до 100;

Рјешавање текстуалних задатака у скупу бројева до 100;

Формирање појмова и представа о отвореној и затвореној линији, углу, многоуглу, правоугаонику и квадрату;

Упознавање основних јединица за мјерење дужине и времена и рјешавање текстуалних задатака са јединицама мјере.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема:

Оквирни број часова

1. Природни бројеви до 100	5
2. Сабирање и одузимање бројева до 100	65
3. Множење и дијелење бројева до 100	90
4. Геометријске фигуре	10
5. Мјерење и мјере	10

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Природни бројеви до 100 (обнављање градива из II разр.) (5)		
Ученик : <ul style="list-style-type: none"> • правилно користи математичке знаке; • чита, записује и упоређује бројева до 100;	<ul style="list-style-type: none"> • Математички знаци. Једнакости и неједнакости. • Десетице прве стотине; упоређивање десетица.	

<ul style="list-style-type: none"> • одређује први слѣдбеник и први претходник броја; • одређује припадност броја одговарајућој десетици; • рјешава задатке са једначинама и неједначинама; • одређује непознат сабирак и умањилац; • примјењује рачунске законитости (замјене мјеста и здруживање сабирака); • приказује број на датој бројевној правој. 	<ul style="list-style-type: none"> • Писање и читање бројева до 100; упоређивање двоцифрених бројева. • Бројеви на правој линији (бројевној правој). 	
---	--	--

Тема 2: Сабирање и одузимање бројева до 100 (65)

<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • примјењује рачунске операције сабирања и одузимања природних бројева до 100; • рјешава задатке са једном и двије операције; • рјешава текстуалне задатке и записује их одговарајућим изразом или релацијом; • сабира и одузима двоцифрене бројеве; • примјењује својства комутативности и асоцијативности сабирања као олакшицу у рачунању; • уочава зависност збира од промјене сабирка; • користи сталност збира као олакшицу при рачунању; • уочава зависност разлике од промјене умањеника и умањеоца; • користи сталност разлике као олакшицу при рачунању; • уочава својства нуле као сабирка и умањеоца; • приказује и објашњава поступак одузимања броја од збира и збира од броја; • закључује да су сабирање и одузимање узајамно повезане рачунске операције; • рјешава једначине са непознатим сабирком, непознатим умањеником и непознатим умањеоцем. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сабирање двоцифреног и једноцифреног броја. • Одузимање једноцифреног од двоцифреног броја. • Сабирање и одузимање двоцифреног броја и десетице. • Сабирање двоцифрених бројева. • Одузимање двоцифрених бројева. • Задаци са двије операције. • Замјена мјеста сабирака. (комутативност сабирања). • Здруживање сабирака (асоцијативност сабирања). • Зависност збира од промјене сабирака. • Сталност збира. • Зависност разлике од промјене умањеника и умањеоца. • Сталност разлике. • Сталност збира и разлике (својства једнакости). • Нула као сабирак и умањилац. • Одузимање броја од збира. • Одузимање збира од броја. • Веза сабирања и одузимања. • Једначине са непознатим сабирком. • Једначине са непознатим умањеником. • Једначине са непознатим умањеоцем. 	
--	--	--

Тема 3: Множење и дијелење бројева до 100 (90)**Ученик:**

- уочава да је множење сабирање једнаких сабирака;
- користи термине чиниоци, производ, дјеленик, дјелилац, количник и знак множења и дијелења;
- примјењује закон замјене мјеста чинилаца ради лакшег рачунања;
- примјењује таблицу множења једноцифрених бројева и одговарајуће случајеве дијелења;
- примјењује закон здруживања чинилаца ради лакшег рачунања;
- користи изразе, „за толико већи (мањи)” и, „толико пута већи (мањи) број” у рјешавању текстуалних задатака;
- множи збир бројева једноцифреним бројем;
- дијели збир бројева једноцифреним бројем;
- множи разлику бројева једноцифреним бројем;
- дијели разлику бројева једноцифреним бројем;
- помоћу множења и дијелења рјешава текстуалне задатке;
- користи таблицу множења једноцифрених бројева (до аутоматизма);
- уочава улогу нуле и јединице у множењу и дијелењу;
- закључује да су множење и дијелење узajамно повезане рачунске операције;
- приказује и објашњава редослијед извођења рачунских операција;
- примјењује множење и дијелење до 100, познаје заграде и поредак рачунских операција;
- уочава да је остатак при дијелењу увијек мањи од дјелиоца;
- Збир једнаких сабирака као производ.
- Множење. Чиниоци производа.
- Дијелење. Дјеленик, дјелилац и количник.
- Замјена мјеста чинилаца (комутативност множења).
- Множење и дијелење бројем 10.
- Множење и дијелење бројем 5.
- За 5 већи и 5 пута већи број.
- За 5 мањи и 5 пута мањи број.
- Множење и дијелење бројевима 2, 4, 8.
- Два пута, три пута, четири пута, ... већи број.
- Два, три, четири, ... пута мањи број.
- Здруживање чинилаца (асоцијативност множења).
- Множење и дијелење бројевима 3, 6, 9.
- За толико већи (мањи) и толико пута већи (мањи) број.
- Множење збира.
- Дијелење збира.
- Множење разлике.
- Дијелење разлике.
- Множење двоцифреног броја једноцифреним бројем.
- Дијелење двоцифреног броја једноцифреним бројем.
- Множење и дијелење бројем 7.
- Таблица множења и дијелења.
- Нула и један као чиниоци.
- Нула као дјеленик.
- Веза множења и дијелења.
- Множење и сабирање.
- Множење и одузимање.
- Дијелење и сабирање.
- Дијелење и одузимање.
- Редослијед операција множење и дијелење.

<ul style="list-style-type: none"> • записује и чита помоћу слова збир, разлику, производ и количник, те одређује вриједност израза са двије операције; • самостално саставља и рјешава изразе са двије операције; • користи слово као ознаку за непознати број; • рјешава текстуалне задатке са једном и двије рачунске операције, као и једначине са једном операцијом (на основу веза операција) 	<ul style="list-style-type: none"> • Замјена мјеста чинилаца. • Здруживање чинилаца. • Дијељење са остатком. • Дјелљивост бројева. • Садржавање и садржавање са остатком. • Сталност производа и количника. • Математички изрази. • Једначине са непознатим чиниоцем. • Једначине са непознатим дјелеником. • Једначине са непознатим дјелиоцем. • Једначине са множењем и дијељењем. 	
Тема 4: Геометријске фигуре (10)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • располаже одређеним спретностима у цртању праве и дужи, као и разних кривих и изломљених линија; • уочава изломљену линију као скуп надовезаних дужи; • уочава угао као дио равни између двије полуправе и многоугла као унутрашњост затворене изломљене линије; • располаже моторичким спретностима за употребу лењира; • именује и описује (лопту, ваљак, коцку, квадар, купу и пирамиду); • уочава и црта правоугаоник и квадрат на квадратној мрежи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Криве и праве линије. Дуж. • Изломљена линија. Отворене изломљене линије. Затворене изломљене линије • Угао. Многоугао. • Правоугаоник и квадрат. 	<p>Физичко васпитање (ходање и трчање на правој и кривој линији).</p>
Тема 5: Мјерење и мјере (10)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • описује различите начине мјерења дужи; • познаје основне мјере за дужину; • претвара веће мјерне јединице у мање и мање у веће; • правилно записује измјерену дужину; • рјешава текстуалне задатке са јединицама мјере; 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјерење дужи – јединице мјере. • Упоредивање и мјерење дужи. • Дужина дужи – Мјерни број дужи. • Дужина изломљене линије. • Мјерење времена (час, минут). • Мјерење времена (мјесец, седмица, дан). 	<p>Физичко васпитање (мјерење висине, скок у даљ)</p>

<ul style="list-style-type: none"> • одређује временске интервале на сату и календару; • претварају веће јединице за вријеме у мање и мање јединице у веће. 	<ul style="list-style-type: none"> • Рачунање са јединицама за вријеме. 	
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

ОПШТА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Остваривање циљева и задатака програма математике у III разреду деветогодишње основне школе могуће је, као и у II разреду, коришћењем разноврсних традиционалних и савремених облика и метода наставног рада.

Што чешће игровним облицима и методама апстрактне математичке појмове и законитости приближавати различитим интелектуалним, социјалним и емоционалним могућностима ученика.

Код учења бројева, сабирања и одузимања с прелазом, учења множења и дијелења инсистирати на разумијевању, уз равноправно коришћење скуповног, бројевног и перцептивног (показивање бројевних слика) приступа, користећи разноврсни дидактички материјал.

Радити на продубљивању појма бројева до 100 и стотица до 1000. Ученике оспособљавати за препознавање, поимање, именовање и означавање праве, дужи, угла и кружнице.

Оспособити ученике да мјере, упоређују, процјењују, записују и претварају у веће и мање мјерне јединице.

Кад је год могуће вршити повезивање компатибилних садржаја унутар математике и са садржајима осталих наставних предмета. Употребом бројевне линије учинити очигледним низање бројева прве стотине и стотица прве хиљаде.

Различитим облицима и методама наставног рада подстицати и развијати код ученика самосталност, кооперативност, креативност и стваралаштво.

У оцјењивању ученика користити: самооцјењивање, објективне испитне поступке и критеријске задатке за сваку наставну јединицу.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ ЗА ПОЈЕДИНЕ ТЕМЕ:

I

Упознати ученике са предметом, уџбеником (најавити садржаје), потребним свескама, прибором, дидактичким материјалом, као и њиховом употребом и чувањем.

Иницијалним тестом утврдити ученичка знања наставних садржаја другог разреда као неопходна предзнања за успјешно праћење и усвајање наставних садржаја трећег разреда. Обновити раније усвојене појмове, представе и термине о бројевима прве стотине, као и неопходне знаке.

II

Примјере за вјежбу треба допуњавати задацима логичког типа и сазнајног карактера који дјецу усмјеравају на посматрање, поређење, анализу разматраних израза и примјера.

Формалне садржаје визуализовати и претворити у конкретне акције.

Укрупњавати дидактичке јединице методом супротстављања и упоређивања контрастних

појмова, релација и операција (заједничко истовремено посматрање и изучавање узајамно супротних појмова на примјер парни и непарни број, релација: $>$, $<$, $=$, $\neq$, операција сабирања и одузимања.

Употребом таблица као и графичким приказима развијати идеју функције и пресликавања (придруживања) – сабирцима придружујемо збир, умањенику и умањивоцу разлику.

III

Појам множења изводити из животног свијета дјетета, а затим као скраћено сабирање једнаких сабирака,

На часовима обраде примјењивати петоминутне дијагностичке провјере усвојености наставних садржаја.

На часовима понављања и систематизације примјењивати писмене вјежбе и контролне тестове на три нивоа сложености. Основни појам дијељења изводити из животног искуства дјетета, а затим као обрнуту операцију множењу.

Препоручује се заједничко посматрање множења и дијељења и других узајамно супротних веза.

Бољем схватању узајамно супротних веза доприноси састављање и рјешавање задатака који су обрнути датим задацима.

Састављати и рјешавати аналогне задатке.

Поступно уводити бројне изразе и елементе словне симболике тј. слова која представљају промјенљиве у једноставним бројним изразима и непознате у најпростијим једначинама.

IV

Ученицима демонстрирати правилну употребу лењира.

Инсистирати на тачности, прецизности и уредности.

Ради лакше оријентације у простору користити експеримент, посматрање и моделе.

V

Користити очигледна средства и давати ученицима да мјере предмете из околине.

Обавезно вјежбати процјену одока, а након извршеног мјерења утврдити израчунавањем могућа одступања-грешке.

Претварање јединица мјере у мање и веће јединице (треба показивати и увјежбавати на примјерима).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ**

РАЗРЕД: ТРЕЋИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 3

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 108

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Задовољити потребу за кретањем, идентификацијом и социјализацијом;
Унапређење и усавршавање кретне и психофизичке способности;
Формирање и усвајање позитивног и активног става кроз кретно-игровне активности, неопходне за јачање и очување здравља.

Посебни циљеви

Подстицање раста, развоја и правилног држања тијела;
СТИЦАЊЕ моторичких способности и вјештина кроз програмом утврђени садржај физичког васпитања и знања неопходних за њихово усвајање;
Разумијевање значаја физичког васпитања за правилан физички развој и унапређење здравља, те формирање морално-вољних квалитета личности.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Ходање и трчање	10
2. Скакања и прескакања	10
3. Бацања и хватања	8
4. Вучења и гурања	8
5. Пузања, провлачења и пењања	8
6. Дизања, ношења и вишења	6
7. Вјежбе на тлу и вјежбе равнотеже	8
8. Вјежбе реквизитима	3
9. Игре на снијегу	10
10. Елементарне и штафетне игре	20
11. Ритмичке вјежбе и плесови	10
12. Процјена физичког раста и развоја, усавршавање физичких способности	7

Исходи учења	Садржај програма/ Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Ходање и трчање (10)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> уз правилно дисање, хода и трчи са правилним држањем тијела; трчи уз савладавање постављених препрека; правилно примјењује научене технике;	<ul style="list-style-type: none"> Ходање и трчање уз описивање фигура. Ходање дугим и кратким корацима. Радње, вјежбе (дисања) у почучњу, чучњу, усправно.	Ликовна култура: „Одређени предмет као подстицај за рад” – акција, радња, доживљај, кретање облика у простору. Музичка култура: Слушање музике – Р. Шуман <i>Марш из</i>

<ul style="list-style-type: none"> • хода и трчи по такту или захтјеву; • зна терминологију (врста, колона по једно, колона по двоје); • исказује брзину и спретност кроз игру. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ходање и трчање наизмјенично, брзо-споро; са промјеном правца кретања. • Трчање преко препрека. • Брзо трчање до тридесет метара. • Трчање са промјеном темпа и меких и постепеним заустављањем. • Игре са различитим облицима ходања и трчања. 	<p><i>Албума за младе</i>, Музичке игре – <i>Берем берем прожђе</i> и <i>Чисто дијеше</i>.</p> <p>Природа и друштво: „Упознавање породице” – радни дан и слободно вријеме ученика, „Оријентација у простору” главне и споредне стране свијета.</p> <p>Математика: „Природни бројеви до 100”, сабирање и одузимање, множење и дијељење до 100, „Мјерење и мјере”, „Геометријске фигуре” – криве, праве и изломљене линије.</p> <p>ВРОЗ: „Стварање колектива” – развој повјерења (Ланац).</p>
<p>Тема 2: Скакања и прескакања (10)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • скочи из мјеста удаљ; • скочи увис, суножно; • скочи у дубину; • прескочи малу вијачу; • прескаче велику вијачу једноножним одскоком и суножним доскоком; • прескочи вијачу на разне начине окрећући је сам себи или с друговима; • мекано доскаче на двије ноге; 	<ul style="list-style-type: none"> • Скок удаљ, увис, из мјеста – суножно. • Скок удаљ, увис из залета с ноге на ногу. • Скок у дубину. • Прескакања вијача и летвица пореданих на тло – суножним, једноножним одскоком. • Вијача: дуга и кратка – улазак, прескакање, излазак, појединачно, удвоје, утроје, претрчавање. 	<p>Природа и друштво: „Упознавање породице” – радни дан и слободно вријеме ученика – кроз планирање слободног времена укључити игре са скакањем и прескакањем; Оријентација у природи.</p> <p>ВРОЗ: „Пази мине” – организовање игре са темом скакања и прескакања у „минском пољу”.</p>
<p>Тема 3: Бацања и хватања (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • баца и хвата лоптицу лијевом и десном руком; • баца лоптицу у циљ; • баца и хвата лопту уз окрет, поскок, у мјесту и кретању; • додаје лопту саиграчу у мјесту и кретању; • хвата и баца лопте различите тежине и величине лопте • уз одређен ритам води, додаје и хвата лопту. 	<ul style="list-style-type: none"> • Бацање лоптице у даљ, из мјеста и кретања, бољом и слабијом руком. • Бацање лоптице у циљ. • Бацање лопте и хватање уз окрет, поскок, у мјесту и кретању. • Додавање лопте у пару, у мјесту и кретању, одбијене од подлоге, у висини кољена, кука, груди, изнад главе, објема рукама. 	<p>Математика: Мјерење и мјере; Природни бројеви и рачунске опреације до 100.</p>
<p>Тема 4: Вучења и гурања (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правилним ставом вуче и гура; 	<ul style="list-style-type: none"> • Палицама: у паровима по двије палице, вучење и 	<p>Српски језик: текст – <i>Коњ и маџарац</i>.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • потискује (шакама) партнера од линије уз коришћење палице, мотке, ужета; • учествује у групним активностима. 	<p>гурање преко линије.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мотком: по три ученика на сваком крају, вучење и гурање преко линије. • Ужетом: вучење више ученика на два краја или у круг. 	<p>ВРОЗ: „Сарадња у извршавању задатка” – групни и тандемски задаци.</p>
<p>Тема 5: Пузања, повлачења и пењања (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пузи на више начина (трбух, леђа, бок); • се провлачи кроз разне препреке; • пење на разне начине уз љестве, мотку, стабла. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пузање потрбушке, на боку, на леђима обилазећи препреке. • Провлачења кроз окна љестава право и вијугаво. • Пењање уз љестве, пењање по справама и стаблу. • Пузање по водоравним моткама и провлачење кроз љестве. 	<p>Природа и друштво: „Оријентација у времену и простору”.</p> <p>Музичка култура: Музичка бројалица „Пусти пужу рогове”.</p>
<p>Тема 6: Дизања, ношења и вишења (6)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правилно држи тијело при дизању и ношењу предмета; • изводи задате вјежбе на дохватном вратилу; • носи на разне начине 3–4 лопте, обручеве, чуњеве, палице, сличне реквизите до 10 m. 	<ul style="list-style-type: none"> • Дизање и ношење 3-4 лопте на разне начине. • Ношење палица и обруча до 10 метара. • Вишења на дохватном вратилу са погрченим ногама, подизањем тијела. • Љуљање на вратилу. 	
<p>Тема 7: Вјежбе на тлу и вјежбе равнотеже (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правилно изведе задате вјежбе; • изведе два спојена колута напријед; • изводи колут напријед преко препреке; • изведе ходање на справама у разним правцима; • хода по линији, ниској греди, клупи; • изведе упор лежећи пред рукама и за рукама. 	<p>ВЈЕЖБЕ НА ТЛУ И ВЈЕЖБЕ РАВНОТЕЖЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Упор чучећи, помицање руку, упор лежећи пред рукама и за рукама. • Два спојена колута напријед. • Колут напријед преко препреке (лопта). • Ниска греда – ходање са предножењем, чучањ усправ, окрет странце, натрашке. • Ходање на разне начине по линији уз одржавање равнотеже. 	<p>Ликовна култура: „Кретање облика у простору”.</p> <p>Музичка култура: „Слушање музике” покретом изрази динамику и ритам уз слушање музике.</p> <p>Математика: „Мјерење и мјере”, „Природни бројеви до 100”.</p>
<p>Тема 8: Вјежбе реквизитима (3)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правилно изведе задате вјежбе са расположивим реквизитима; 	<ul style="list-style-type: none"> • Окретање обруча око руке, трупа, врата, ноге. 	<p>Музичка култура: Игра уз музику.</p>

<ul style="list-style-type: none"> осмишљава игре „ластишем” и плочицом у „школици”. 	<ul style="list-style-type: none"> Котрљање обруча у паровима. Бацање и хватање реквизита (обруч, чуњ). Постављање чуњева у форми разних фигура. Игре „ластишем”, „школице”. 	
Тема 9: Игре на снијегу (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> кроз игру исказује брзину, снагу, спретност, прецизност, окретност; гађа у циљ грудвом; управља санкама и спушта се низ падину, усвоји дата правила и дух фер-плеја; прави разне фигуре у снијегу. 	<ul style="list-style-type: none"> Прављење малих и великих грудви. Гађање у циљ грудвама; Санкање – наизмјенично вучење. Елементарне игре на снијегу. Прављење Сњешка и других фигура. 	<p>Српски језик: текст <i>Сликарка Зима</i>.</p> <p>Природа и друштво: Оријентација у времену (годишња доба).</p> <p>ВРОЗ: Заједнички излет и игре на снијегу, сарадња у раду и игри.</p>
Тема 10: Елементарне и штафетне игре (20)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> усвоји елементарна правила, уз одређену толеранцију; изрази брзину, снагу, прецизност, спретност и координацију; усвоји правила и дух поштене игре. 	<ul style="list-style-type: none"> Елементарне игре по задатим правилима. Штафетне игре за развијање брзине, снаге, окретности, спретности, координације по избору наставника, ученика. 	<p>ВРОЗ: Живот у колективу и заједници (правила, одговорност, сарадња).</p>
Тема 11: Ритмичке вјежбе и народни плесови (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> самостално изведе краћи сет вјежби обликовања; поскочи у ритму; изводи дјечје поскоке у мјесту и кретању; складно и правилно изводи покрете руку и ногу; изведе једноставну кореографију уз музичку пратњу; изводи двокорак уз ритам; изводи ритмичке кретне форме које су саставни дио народне (фолклорне) традиције. 	<ul style="list-style-type: none"> Вјежбе за естетско обликовање тијела. Дјечји поскоци, плесни кораци (двокорак). Дјечја игра „Ми смо дјеца весела”. Једно народно коло из Републике Српске. 	<p>Музичка култура: Пјевање и свирање пјесама по слуху и увођење у основе музичке писмености – „Ми идемо преко поља” (музичко-плесна креативност, законитости ритма и темпа у 2/4 такту – пјевање пјесама, музичка игра, народна игра са пјевањем, народни плес.</p>
Тема 12: Пројена физичког раста и развоја, усавршавање физичких способности (7)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> сазна на којем су нивоу његове физичке способности; 	<ul style="list-style-type: none"> Брзо трчање до 30 m. Скок удаљ из залета у доскок. 	<p>Математика – Мјерење и мјере.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • правилно дише док изводи вјежбе трчања, издржљивости, спретности, окретности, снаге и равнотеже; • одигра уз музику плес; • примијени технику и вјештину правилног трчања; • скочи удаљ из залета; • правилно и прецизно баци лопту и гађа у циљ са 15 m удаљености; • изведе два повезана колута напријед; • правилно води лопту лијевом и десном руком; • правилно прескаче и скаче; • зна основне појмове везане за физичко, вјежбање (врста, колона по једно, колона по двоје). 	<ul style="list-style-type: none"> • Бацање лоптице у циљ на 15 m. • Два повезана колута напријед. • Вођење лопте у мјесту лијевом и десном руком и додавање. • Прескакање кратке вијаче, међупоскок. • Ниска греда, ходање са задацима. • Плес „Ми смо дјеца весела”. 	
---	--	--

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

У школама које немају одговарајуће просторно-техничке услове за реализацију свих предвиђених програмских садржаја, предвиђени број часова се распоређује за реализацију других програмских садржаја за које постоје услови.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

РАЗРЕД: **ТРЕЋИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **36**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Одјељењска заједница функционише као ученички колектив који има властиту организацију, али уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина, тј. разредник.

Општи циљеви

Максималан допринос социјализацији сваког ученика, односно развој социјалних компетенција ученика;

Допринос развоју когнитивних, емоционалних и радно-акционих компетенција;

Допринос развоју комплетне личности сваког ученика, његових способности, одговорности и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду;

Спознаја ученика о себи, друштву и природи, те потреби њиховог очувања;

Упознавање ученика са облицима насиља и како адекватно реаговати на насилно понашање, те препознавање и прихватање различитости.

Посебни циљеви и задаци програма

Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (физички, социјални, емоционални, интелектуални, морални и естетски развој ученика);

Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту ученика;

Упознати ученике са дужностима, задацима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи;

Упознати ученике са битним факторима наставе и могућим начинима учешћа у функционисању школе;

Упознати ученике са прихватљивим и неприхватљивим облицима понашања код себе и других, те разликовање емоција које их прате;

Оспособити ученике за прихватање различитости и ненасилне облике комуникације;

Упознати ученике са концептима Основа демократије;

Развијати осјећај патриотизма и интернационализма;

Развијати еколошку свијест код ученика, те потребу за очувањем личног здравља и околине;

Учествовати у реализацији културно-забавних, спортских и других активности у школи и друштвеној средини.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Организација одјељењског колектива
2. Култура живљења
3. Основи демократије
4. Превенција насиља
5. Дјечја права
6. Учење
7. Заштита здравља и човјекове средине
8. Заштита од мина и других убојитих средстава
9. Процјена резултата рада и смотра стваралаштва
10. Теме по избору

3
8
8
4
2
2
3
2
2
2

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Организација одјељењског колектива (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни важност избора руководства; • објасни важност одговорности појединца и групе; • наброји задатке и обавезе појединца и групе у одјељењу; • идентификује, наброји и предложи правила важна за функционисање одјељењске заједнице. 	<ul style="list-style-type: none"> • Избор одјељењског руководства. • Задужења појединаца и група. • Правила за наш разред. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура • Физичко васпитање
Тема 2: Култура живљења (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји правила понашања у јавном превозу; • објасни и разликује поступке понашања када је у питању спор или споразум; • идентификује и наброји позитивне примјере добре сарадње у игри; • чита и критички анализира прилоге у дјечјој штампи; • објасни зашто је важна солидарност; • објасни ријеч другарство и наведе примјере другарства у одјељењу и школи; • схвати значај светосавских свечаности и учествује у њиховој припреми и обиљежавању; • наведе разлоге зашто славимо Мајчин дан. 	<ul style="list-style-type: none"> • Понашање у средствима јавног превоза. • Култура понашања. • Сарадња (спор или споразум). • Бонтон. • Однос дјечак–дјевојчица. • Његовање другарских односа и сарадње и раду и игри. • Дјечја штампа. • Редовно читање. • Солидарност и другарство. • Насљеђе и култура. • Светосавске свечаности. • Дан дјечје радости. • Мајчин дан. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Вјеронаука • Природа и друштво • Ликовна култура • Музичка култура

Тема 3: Основи демократије (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује последице испуњавања или неиспуњавања одговорности; • анализира ситуације о преузимању одговорности; • процијени, заузме и одбрани свој став, везан за преузимање одговорности (у складу са својим узрастом); • објасни карактеристике и креира добра правила која се односе на понашање и активности у разреду; • идентификује особине које мора имати вођа и објасни зашто је то важно; • објасни зашто се разликују потребе за приватност код различитих људи; • идентификује примјере разлика у понашању, када је у питању приватност; • користи појмове потребе, способности и заслуге, при рјешавању проблема праведне подјеле ствари у групи; • процијени, заузме и одбрани став на основу потреба, способности и заслуга у групи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одговорност • Како можемо одлучити желимо ли нову одговорност? • Како би донио/донијела одлуку о новој одговорности? • Ауторитет. • Како можемо одредити да ли је правило добро? • Правила за наш разред. • Како бисмо требали бирати вође? • Приватност. • Зашто људи имају различите ставове о приватности? • Правда. • Који су праведни начини да се подијеле ствари? • Како би ти ријешило/ла проблем подјеле? 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Природа и друштво • Вјеронаука • Ликовна култура • Музичка култура • Физичко васпитање
Тема 4: Превенција насиља (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје и разумије Кодекс понашања, те реагује у складу са њим; • препозна, именује и разумије осјећања (емоције) друге особе; • именује и разумије осјећања и ситуације које могу довести до насиља; • објасни како да се понаша када неко не прихвата његову различитост; • заузме став да је прихватање индивидуалне и групне различитости пожељно понашање, те се у складу с тим и понашају. 	<ul style="list-style-type: none"> • Препознавање насилних облика понашања. • Упознавање са школским кодексом понашања. • Доживљавање насилних облика понашања. • Разумијевање осјећања друге особе. • Различитости као повод за насиље. • Како се носити кад неко не прихвата твоју различитост. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Природа и друштво • Ликовна култура

Тема 5: Дјечја права (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе и опише неколико (бар пет) права; • цртежом или ријечима опише неко за њега важно право. 	<ul style="list-style-type: none"> • Нама је важно: Учимо о нашим правима. • Дјечја недјеља. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природа и друштво • Ликовна култура
Тема 6: Учење (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна начине како може самостално учити; • идентификује правила за лакше учење; • препозна позитивне факторе мотивације; • разумије и објасни мотиве за учење; • критички процјењује и оцјењује похвале и награде. 	<ul style="list-style-type: none"> • Како учити. • Правила лакшег и бољег учења. • Мотивисање ученика. • Позитивни фактори, (похвале и награде). 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Природа и друштво • Физичко васпитање
Тема 7: Заштита здравља и човјекове средине (3)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и идентификује/наброји своја осјећања (емоције) у различитим ситуацијама; • опише карактеристике идентификованих осјећања; • зна како начин исхране утиче на здравље; • објасни важност чистоће хране; • објасни важност заштите животног и радног простора; • наброји добре и лоше стране уређеног животног и радног простора. 	<ul style="list-style-type: none"> • Психосоцијална помоћ. • Причамо о својим осјећањима у разним ситуацијама. • Хигијена исхране. • Хигијена и заштита животног и радног простора. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Природа и друштво • Ликовна култура
Тема 8: Заштита од мина и других убојитих средстава (2)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује добре од лоших савјета; • поштује правила сигурних облика понашања; • разумије разлоге због чега су непозната подручја ризична од мина; • објасни одређена понашања, предмети или појаве који су опасни; • препозна властита искуства која су га доводила у опасност. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сигурни облици понашања. • Непозната подручја и мине/НУС. • Опасни предмети, опасно понашање-несрећа. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура • Српски језик • Природа и друштво • Физичко васпитање

Тема 9: Процјена резултата рада и смотра стваралаштва (2)		
Ученик треба да: <ul style="list-style-type: none"> • анализира свој успјех у учењу и владању и успјех одјељења; • припреми пригодан рад за презентацију; • презентује најбоље радове. 	<ul style="list-style-type: none"> • Процјена резултата рада. • Јавна презентација ученичких радова. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура • Музичка култура • Природа и друштво
Тема 10: Теме по избору (2)		
Ученик треба да: <ul style="list-style-type: none"> • именује догађај; • објасни важност догађаја који се обиљежава. 	<ul style="list-style-type: none"> • Садржаји по избору наставника, а везани за актуелне догађаје у школи и локалној заједници. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм васпитно-образовног рада у одјељењској заједници обухвата више наставних области или тема. Наставне теме су релативно аутономне.

Реализација програмских садржаја васпитно-образовног рада у одјељењској заједници подразумијева флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на модалитете рада, тако и на динамику извођења.

Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење исхода учења, могуће је и примјеном садржаја по избору одјељењског старјешине или ученика.

Сваки разредник је задужен да креира годишњи програм рада за своје одјељење, уз обавезне консултације и учествовање ученика. Степен учешћа ученика у креирању програма зависиће од узраста ученика.

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје. У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјељењски старјешина добија нову улогу, што подразумијева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично. Одјељењски старјешина, у договору са ученицима (колико је то могуће), има потпуну слободу да наставну тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне теме.

Разредник осмишљава активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалних разлика, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа.

Примјеном савремених метода рада на часовима одјељењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а (Васпитни рад с одјељењском заједницом) биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.

За реализацију садржаја ВРОЗ-а, односно појединих тема, понуђени су сљедећи приручници:

1. Бонтон;
2. Како учити;
3. Приручник „Психосоцијална помоћ у школи” Републички педагошки завод, Бањалука, 1996. године;
4. Основе демократије – први кораци, приручник за наставнике и сликовнице за ученике;
5. Упозоравање на мине и друга убојита средства, Приручник за наставнике основних и средњих школа, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. године;
6. Дидактички комплет о превенцији насиља кроз образовни систем Босне и Херцеговине, Приручник за наставнике о превенцији насиља које укључује дјецу.

Одјељењски старјешина може и треба да користи и сву осталу литературу која му је позната и доступна.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД

Редни број	Наставни предмет	РАЗРЕД	
		Друга тријада	
		4.	
1.	Српски језик	5	180
2.	_____ језик *	2	72
3.	_____ језик **	5	180
4.	Вјеронаука	1	36
5.	Страни језик I	2	72
6.	Ликовна култура	2	72
7.	Музичка култура	2	72
8.	Природа и друштво	2	72
9.	Математика	5	180
10.	Физичко васпитање	3	108
11.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	36
УКУПНО		23	828

* За ученике који наставу остварују на језику конститутивних народа, члан 7 Устава Републике Српске, језик бошњачког народа (бошњачки језик) и језик хрватског народа (хрватски језик).

** Назив језика на коме се остварује настава само за школе у којима се настава одвија на једном од језика народа.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљ

Циљ наставе српског језика је да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, да се усмено и писмено правилно изражавају, да упознају, доживе и тумаче књижевна дјела, позоришна, филмска и друга умјетничка остварења из српске и свјетске баштине.

Посебни циљеви

Развијање способности за правилно, течно, економично и увјерљиво усмено и писмено изражавање;

Оспособљавање ученика за самостално служење књигом као извором знања;

Упознавање граматике и правописа у складу са захтјевима програма;

Упознавање језичких појава и појмова, овладавање стилским могућностима српског језика;

Оспособљавање за самостално доживљавање, разумијевање и тумачење књижевних дјела разних жанрова;

Упознавање, читање и тумачење популарних и информативних текстова из илустрованих енциклопедија и часописа за дјecu;

Поступно, систематично и досљедно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процјењивање прочитаних текстова;

Навикавање на самостално коришћење библиотеке (одјелењске, школске, мјесне/градске);

Поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм);

Навикавање на редовно праћење и критичко процјењивање емисија за дјecu на радију и телевизији;

Подстицање, његовање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, рецитаторска, драмска, новинарска секција и др.).

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Језик	42
2. Књижевност	65
3. Језичка култура	68
4. Филм/позориште	5

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1: Језик (42)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • проналази и обиљежава именице и глаголе; • разликује властите и заједничке именице; • проналази и обиљежава личне замјенице и придјеве; • препознаје глаголе који означавају радњу, стање и збивање (на типичним примјерима); • препознаје и употребљава глаголске облике који означавају садашњост, прошлост и будућност (на типичним примјерима); • одреди субјект и предикат; • препознаје: синонине, антонине, деминутиве и аугментативе (не влада терминима, него их само препознаје по основној особини) и употребљава у говору; • разликује и правилно пише реченице по значењу (изјавна, упитна и узвична). 	<p>Граматика</p> <ul style="list-style-type: none"> • Именице – ријечи које означавају имена бића, предмета и појава (заједничке и властите именице). • Замјенице (личне). • Придјеви – ријечи за именовања особина предмета, бића. • Глаголи – ријечи које означавају радњу, стање и збивање (на типичним примјерима). • Глаголи – ријечи које означавају садашњост, прошлост и будућност и појава (типични примјери). • Субјекат, предикат. • Реченице по значењу: изјавна, упитна и узвична. • Синоними, антоними, деминутиви и аугментативи, препознавање по основној особини. <p>По једна писмена граматичка вјежба у полугодишту (по 3 часа – припрема, писање и исправак).</p>	<p>Познавање друштва Музичка култура</p>
Тема 2. Књижевност (65)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни појам басне; • разликује у бајци реалне и фантастичне садржаје; • разликује народну и ауторску књижевност; • разликује лирску и епску пјесму; • разликује по основним облицима пословице, загонетке и брзалице; • препознаје риму; • разликује основно и фигуративно значење у књижевном тексту; • препознаје оноματοпејске и персонофикацијске садржаје у тексту; 	<p>47 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Максим Горги: <i>Врајчић</i>. • Јован Ј. Змај: <i>Сћара бака</i>. • Десанка Максимовић: <i>Прича о раку кројачу</i>. • Бранко Б. Радичевић: <i>Рибарчећа сан</i>. • Стеван Раичковић: <i>Бајка о белом коњу</i>. • Бранко Ћопић: <i>Мачак оишишао у хајдуке</i>. • <i>Свијетлу се не може ујодити</i>, народна прича. • <i>Марко Краљевић и беј Косиадин</i>, српска народна епска пјесма. • <i>Досјетљиви дјечак</i>, српска народна приповијетка. 	<p>Ликовна култура Музичка култура</p>

<ul style="list-style-type: none"> • разликује чисте приповједачке од дијалošких и дескриптивних текстова; • разликује лик у књижевном тексту, позоришној представи и филму; • одређује карактеристичне особине, осјећања, изглед и поступке ликова и њихове односе; • препознаје узрочно-посљедишне везе међу догађајима у тексту; • наводи основне биографске податке о писцу. <ul style="list-style-type: none"> • исходи дефинисани за књижевност апликативни су на лектуру; 	<ul style="list-style-type: none"> • Душан Костић: <i>Сейтембар</i>. • Ранко Павловић: <i>Кућа на излећу</i>. • Драгољуб Јекнић: <i>Вога</i>. • Драган Лукић: <i>Учићељу, враћи ми кликере</i>. • Љубивоје Ршумовић: <i>Слобода</i>. • Енес Кишевић: <i>Како се може шћедјетти мама</i>. • Јованка Јоргачевић: <i>Никад два добра</i>. • Гроздана Олујић: <i>Бајка о лисћу</i>. • Александар Поповић: <i>Лег се шћош</i>. • Александар Поповић: <i>Слободно време</i>. • Душан Радовић: <i>А зашћо он вежба</i>. • Миленко Ратковић: <i>Писак локомошћиве</i>. • <i>Храбра мајка</i> – чешка народна прича. • Бранко В. Радичевић: <i>Мој дечак</i>. • Оскар Вајлд: <i>Себични цин</i>. • <i>Чардак ни на небу ни на земљи</i>, српска народна бајка. <p>Лектира 18 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бранко Ћопић: <i>Доживљаји мачка Тоше</i>. • Десанка Максимовић: <i>Избор из шћезије и шћрозе за дјецу</i>. • Љубивоје Ршумовић: <i>Избор из шћезије за дјецу</i>. • А. Линдгрен: <i>Пшћи Дућа Чараша</i>. • Ахмет Хромацић: <i>Пашћуљак вам шћрича</i>. • Мато Ловрак: <i>Дружина Пере Квржице</i>. <p>(по 3 часа за сваку предложену лектуру)</p>	
---	--	--

Тема 3: Језичка култура (68)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прича јасно структуришући уводни, средишњи и завршни дио причања; • напише писмо; • разликује књижевноумјетнички од других текстова; • напише кратак дескриптивни текст и користи елементе дескрипције у говору. 	<p>Култура изражавања 25 часова (усмено и писмено)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Препричавање с проширивањем приче. • Причање на основу датог почетка. • Причање на основу датог краја. • Причање замишљеног догађаја. • Причање по датим ријечима. • Описивање (биће и предмет) – 2 писмене вјежбе. • Писање писма (писмена вјежба). • Извјештавање на основу догађаја (усмена вјежба). <p>8 писмених вјежби, по 3 часа (припрема, писање, исправка)</p>	
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • исправно пише основне скраћенице и скраћеница за мјере; • правилно пише је и ије у ријечима; • правилно пише ријечцу не уз глаголе, именице и придјеве; • исправно употребљава велико слово у писању имена народа, празника, установа, наслова, часописа и новина и вишечланих географских појмова (Република Српска); <ul style="list-style-type: none"> • чита наглас и у себи; • изражајно чита. 	<p>Правопис 30 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Писање основних скраћеница и скраћеница за мјере. • Писање је и ије у ријечима. • Велико слово: правилно писање имена народа, празника, установа, наслова, часописа и новина и вишечланих географских појмова (Република Српска). • Писање ријечце не уз глаголе, придјеве и именице. <p>Провјеравање правописа (по двије вјежбе у току полугодишта, са по 3 часа (припрема, писање, исправка).</p> <p>Читање 13 часова</p> <ul style="list-style-type: none"> • Правилно читање проклитика и енклитика у изговореним цјелинама. • Читање наглас. • Читање у себи. • Обиљежавање и читање изговорних цјелина. • Читање дијалога и читање по улогама; интонација реченице у дијалогу. 	<p>Ликовна култура Природа и друштво</p>

Тема 4: Филм (5)**Ученик може да :**

- уочава ток радње, главне и споредне ликове;
- разликује анимирани од играног филма.
- Гледање анимираног и играног филма за дјецу.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје;

Наставне садржаје: Глаголи – ријечи које означавају садашњост, прошлост и будућност; Придјиви – ријечи за именовања особина предмета, бића и појава радити само на типичним примјерима;

У раду на наставним садржајима: синоними, антоними, деминутиви и аугментативи **не** инсистирати да ученик влада терминима, него да препознаје синониме, антониме, деминутиве и аугментативе по основној особини и зна да употреби исте;

Организовати вјежбе у посматрању (визуелне вјежбе – запажање и одабирање значајних појединости) – посматрање предмета, биљака, животиња, лица, слика, цртежа и илустрација, запажање облика, боја, положаја предмета и бића, уочавање покрета, динамике кретања, мимичких активности и гестикулације;

Вјежбати разликовање карактеристика говора наставника, друга, глумца, спикера као и пажљиво слушање говорника и саговорника;

Описивање као најсложенији облик језичког изражавања на нивоу разредне наставе захтјева посебну пажњу и припрему ученика и наставника. Неопходно је ученике навикавати да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да уоче, издвоје и заокруже битне особине (спољашње и условно унутрашње). Како се описивање врло често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста (нарочито књижевноумјетничког) то је потребно стално усмјеравати пажњу ученика на она мјеста у текстовима која обилују описним елементима, а посебно када се описују предмети, ентеријер, биљке и животиње, књижевни ликови, пејзаж и сл., јер су то и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вјештине у комуницирању. У раду са ученицима овог узраста предност дати писменој форми описивања над усменом;

Изражајно читање његује се систематски, уз стално повећавање захтјева и настојање да се постигне висок квалитет у вјештини читања. Вјежбања у изражајном читању изводе се плански и уз наставничко и ученичко припремање. Наставник благовремено одабира погодан текст и проучава његове особине које утичу на природу изражајног читања. На основу карактеристика текста, наставник одређује јачину гласа, ритам, темпо, интонацију, паузе, акценте и гласовне трансформације. Неопходно је повремено се служити аудио-снимцима узорних интерпретативних читања. Пошто се изражајно читање, по правилу, увјежбава на претходно обрађеном и добро схваћеном тексту, успјешно тумачење штива је, неопходан поступак у припремању ученика за изражајно читање;

Израдити плакате с примјерима правописа у складу са програмом;

У раду на садржају „Употреба великог слова у писању географских појмова” користити искључиво географске појмове у оквиру Републике Српске;

Планирати колективне посјете биоскопу. Задатак наставника је да изабере филм, да га заједнички са ученицима гледа и води разговор о филму. (Модел: Препричавање садржаја филма, објашњавање времена и мјеста радње, особине ликова и односи међу њима,

описивање доживљаја филма, анализа филмских облика и оцјена филма). Важно је да наставник заједно са ученицима прави дневник гледаних филмова у којем би ученици биљежили податке о називу филма, име режисера, аутора сценарија, кратак садржај филма, утиске о филму и властиту оцјену филма;

Ученике систематски подстицати на укључивање у библиотеку, формирање одјељењске библиотеке, приређивање тематских изложби књига, слушање/гледање звучних/видео записа са умјетничким казивањима текста, организовање сусрета и разговора са писцима, литерарних игара и такмичења, вођење дневника о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, главни ликови, одабране реченице, необичне и занимљиве ријечи и сл.) и друге активности у складу са могућностима и интересовањима ученика;

Континуирано пратити, вредновати и оцјењивати знање и напредовање ученика. Праћење напредовања и вредновање постигнућа ученика заснивати на исходима учења. Праћење, вредновање и оцјењивање треба да благовремено пружи повратну информацију, (непосредно након ученичке активности или у току обављања активности). Информација треба бити конкретна, разумљива ученику, родитељу и односити се на активности и резултате рада ученика, а никако на ученикову личност;

У формулацији питања, захтјева и задатака које ученици треба да рјешавају водити рачуна да се истим захтијевају и виши нивои знања (анализа, синтеза, генерализација, примјена).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРАВОСЛАВНА ВЈЕРОНАУКА

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Увођење ученика у област духовно-вјерског живота, са посебним освртом на православну хришћанску вјеру којој припадају;
- Да ученици постану добро и правилно информисани у складу с њиховим духовним и интелектуалним узрастом, те да се у оквиру породице уведе у практичан хришћански живот;
- Развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно опредијелити према добру и злу као основним моралним категоријама;
- Развијање самосвјесне и слободне личности, одговорне пред Богом и Црквом као духовном заједницом којој припадају;
- Развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Први Божји закон	9
2. Новозавјетни закон	7
3. Символ вјере	14
4. Свете тајне	6

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Први Божји закон		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • наброји десет Божјих заповијести; • објасни како су биле изложене Божје заповијести на таблицама; • објасни шта нам се наређује, односно забрањује Божјим заповијестима.	<ul style="list-style-type: none"> • Десет Божјих заповијести.	Ликовна култура. Музичка култура.
Тема 2: Новозавјетни закон		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни двије највеће Христове заповијести; • објасни суштину хришћанске вјере; • препозна поријекло и изворе православне вјере; • објасни значај Светог писма.	<ul style="list-style-type: none"> • Божје заповијести о љубави. • Хришћанска вјера и о хришћанској вјери уопште. • Поријекло и извори православне вјере. • Свето писмо и његова подјела.	

Тема 3: Символ вјере		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • наброји дванаест чланова Символа вјере; • објасни важност и потребу Символа вјере. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хришћанско исповиједање вјере. • Символи и њихове потребе. • Дванаест чланова Символа вјере. 	
Тема 4: Свете тајне		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни свете тајне; • наброји свете тајне; • процијени важност приступања светим тајнама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Свете тајне и њихов значај. • Седам светих тајни. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Подстаћи ученике да слободно искажу своје мишљење о наставним садржајима који се реализују на часу.

Развој моралног осјећања треба његовати кроз примјере, приче и параболе које су у домену дјечјег разумијевања и способности да разликују добро и лоше.

Примијенити очигледна наставна средства (Свето писмо, иконе, слике из Библије, цртани филм и сл.).

Час се може реализовати у учионици, али и у храму, гдје ученици могу присуствовати појединим светим тајнама (крштење, причешће и др.).

Користити уџбеник, слике, иконе и др.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: IV (четврти) (енглески, први страни језик, 2. година учења)

НИВО ПОСТИГНУЋА: почетни 1

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Омогућити развој језичке компетенције ученика, што представља централни, незамјењиви аспект учења језика, а посебно развој комуникацијске способности ученика;

Боље упознати ученике са њиховом културом, научити их да је цијене, али и да разумију и поштују друге културе;

Омогућити свим ученицима да уживају у учењу, да буду мотивисани за учење, да науче размишљати, те да се оспособе за даље учешће у самосталном, појединачном или групном учењу, раду или обуци;

Припремити све ученике за ефикасно и одговорно учешће у друштву, развијајући њихов позитиван став према културалним, вјерским и другим различитостима које су присутне у њиховом друштву, развијајући на тај начин коректно и праведно друштво, које ће да вреднује такве различитости;

Омогућити ученицима да развију самопоуздање и самопоштовање, чиме утиру пут ка властитом срећном и здравом животу испуњеном задовољством;

Код ученика развијати радозналост, самосталност и креативност;

Подстакнути ученике на лијепо понашање у школи и на јавним мјестима, као и у кругу њихових породица;

Развијати код ученика способност да пажљиво слушају и цијене мишљење других;

Развијати код ученика љубав према природи и еколошку свијест;

Развијати код ученика принцип хуманог односа између полова;

Омогућити континуитет и повезаност учења језичких вјештина на страном језику пратећи кривуљу когнитивног развоја дјете.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ САДРЖАЈ

Ученици ће учити језик и проширивати свој вокабулар ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ

Ученици ће (се):

Упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља енглеског говорног подручја на подручју културе, едукације, слободног времена ученика, начина живљења, а у оквиру датих тема;

Навикавати да се учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе о којој уче;

Учити да комуницирају и да се понашају у свакодневним ситуацијама на начин који је природан за културу земље чији језик уче, обраћајући посебну пажњу на односе међу људима при непосредном контакту, комуникацији, на оно што ученике интересује, итд.;

Научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.

УЧЕЊЕ КАКО ТРЕБА УЧИТИ

Ученици ће учити да:

Буду одговорни и активни када уче језик;

Користе различите радне методе и стратегије учења типичне за учење језика, као што је извођење смисла из контекста итд.

Надограђују знање коришћењем различитих метода, као што је парафразирање;

Користе информационе технологије код учења језика;

Оцјењују своје активности и активности својих другова из одјељења, као и ниво свог и њиховог знања у односу на постављене циљеве и, ако је потребно, мијењају методе рада;

Користе самостално уџбенике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Тема	Садржаји
Лично представљање	Алфабет: ученици ће учити слова енглеске абецете и основе ортографије. Вокабулар: Ученици ће понављати или учити основни вокабулар који се односи на задате теме:
Породица	Представљање: нпр.: <i>name, friend</i> , итд. Чланови уже и неки чланови шире породице, нпр.: <i>mother, grandmother, grandfather, uncle, aunt, cousin</i> , итд.
Кућа, дом	Просторије у кући и намјештај, (нешто проширенији вокабулар) нпр.: <i>kitchen, hall, loo/lavatory, coffee-table, bookcase, curtain, shelf, carpet</i> ;
Моја околина	Околина, живот у граду и на селу, нпр.: <i>garden, yard, street, traffic-lights, park, shop, bus station, car park, post office, cinema, theatre, village, river, wood, lake, hill, bridge, trees</i> , итд.
Школа	Школа, нпр.: <i>school subjects, school mates, school furniture, pupil's things, posters</i> , итд.
Свакодневни живот	Свакодневни живот, рутинске активности, нпр.: <i>sleep, get up, in the kitchen</i> (нпр.: <i>tableware: spoon, knife, fork, plate, cup, glasses</i>), <i>in the bathroom</i> (нпр. <i>toothpaste, toothbrush</i>), <i>wash</i> (нпр.: <i>main parts of the face/body</i> – нешто проширенији вокабулар), <i>learn, clean, work, job, car, bus, walk, sports</i> , итд.

У табели није дат оквирни број часова за реализацију неке теме. Наставник ће приликом планирања и припремања за наставни процес, узимајући у обзир факторе попут нивоа постигнућа ученика, нивоа сложености наставне теме и сл., одредити број часова који је потребан за реализацију појединих садржаја у оквиру неке теме. Преостали часови су предвиђени за писане провјере постигнућа. У току другог полугодишта потребно је реализовати један ЗОТ. Предложене теме су обавезни дио садржаја Наставног програма, али немају обавезујући карактер што се тиче редослиједа наставних цјелина нити повезивања поједине тематике с предложеним језичним структурама, што значи да их не треба схватити као градиво предвиђено за једну лекцију у уџбенику.

Оперативни циљеви / Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>РЕЦЕПЦИЈА</p> <p>а) СЛУШАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ Ученици ће слушати изговорени текст и реаговати: невербално, нпр.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Цртањем; • редањем илустрација по одређеном редослиједу; • бојењем наведених предмета или ликова наведеним бојама; • повезивањем одређених илустрација с одговарајућим текстом/ или дијелом текста; • извршавањем упутстава и наређења; вербално, нпр.: • понављањем ријечи, израза или читавих реченица које је изговорио наставник или које су чули са касете, CD-а, и сл.; • давањем кратких одговора на питања која поставља наставник или која су чули са касете, CD-а, и сл.; • испуњавањем табела или допуњавањем реченица... <p>б) ЧИТАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ Ученици ће читати кратке текстове, у себи или наглас, тражећи одређену информацију или детаље и реаговати:</p> <p>невербално, нпр:</p> <ul style="list-style-type: none"> • цртањем; • редањем илустрација по одређеном редослиједу; • извршавањем упутстава и наређења; • повезивањем одређених илустрација с одговарајућим текстом/или дијелом текста; • означавањем тачних/нетачних (Т/Ф) тврдњи. 	<p>Ученици ће понављати и/или учити:</p> <p>Именице</p> <ul style="list-style-type: none"> • властите, опште, • множина именица, • присвојни генитив (John's, Mary's). <p>Замјенице</p> <ul style="list-style-type: none"> • личне, • показне: this, that, these, those, • упитне: who, what. <p>Придјеве</p> <ul style="list-style-type: none"> • Детерминаторе: • чланове: a/an, the; • присвојни придјеве: my, your, his, he, our, their; • упитне придјеве: what (colour); • описне (основне) придјеве, нпр.: sad, happy, nice, bad, good, fine, tired, scared, hungry, thirsty. <p>Глаголе</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present Simple (потврдни, одрични, упитни облик); • Present Continuous (потврдни, одрични, упитни облик); • помоћни глагол be; • модални глагол: can (потврдни, одрични, упитни облик). <p>Прилоге</p> <ul style="list-style-type: none"> • мјесто, нпр.: here, there; • вријеме, нпр.: today, now <p>Приједлоге</p> <ul style="list-style-type: none"> • мјесто, нпр.: in, at; • вријеме, нпр.: at, on, in, after. <p>Бројеве 0–100</p> <p>Реченице</p> <ul style="list-style-type: none"> • ред ријечи (основни ред ријечи у потврдној, одричној, упитној и заповједној реченици); 	<p>Корелација са предметима који се изучавају у другој тријади основне школе. Знања која се стичу у оквиру ових предмета доприносе бољем и успјешнијем развијању постигнућа и вјештина у области изучавања страног језика.</p>

<p>вербално, нпр.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • кратким одговорима на питања; • повезивањем ријечи у колонама А и Б (нпр. да се добију колокације); • испуњавањем табела и укрштеница; • довршавањем реченица; • склапањем испретураног текста у смисаону цјелину, итд. <p>ПРОДУКЦИЈА:</p> <p>а) ГОВОР Ученици ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> • захтијевати, молити; • давати упутства и наредбе; • учествовати у разговору (питања и одговори) са другим учеником или ученицима или наставником; • рецитовати, пјевати и играти улоге и језичке игре. <p>б) ПИСАЊЕ Ученици ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> • преписивати кратке текстове; • записивати по диктату; • одговарати на питања; • убацивати, подвлачити, редати ријечи у смисаоне реченице; • испуњавати табеле, укрштенице; • довршавати реченице, итд. <p>Ученици ће знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поздрављати на формалан и неформалан начин; представити себе или друге; • описивати: људе и предмете; боје предмета, тренутне активности, ограничен број расположења и стања; • лоцирати људе и предмете; • говорити о свакодневним активностима и радњама; 	<ul style="list-style-type: none"> • There is a ... There are two ... • императив, 2. лице једнине и множине, 1. лице множине (Let's ...). <p>Осим што ће стално проширивати вокабулар, ученици ће учити да користе: Афиксе, у вези са датим темама и граматиком, нпр.: наставак -s; -ing; Антониме, у вези са датим темама, нпр.: happy-sad, hungry-thirsty, clean-dirty; Сложенице, у вези са датим темама, нпр.: cupboard, wardrobe, shop-window, bus-stop, phone-box; Колокације, у вези са датим темама, нпр.: make noise, have breakfast/lunch/dinner, turn on/off the radio/the television, miss the bus, итд.</p>	
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • бројати људе и предмете (How many .. are there?); • рећи колико је сати (пуни сат, пола сата); • набројати дане у седмици; • изразити: способност или неспособност да нешто ураде (I can, ... I can't); идеју припадања (John's book, my house). 		
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава енглеског језика у основној школи је усмјерена на когнитивно учење. Приликом реализације наставног процеса, паралелно се развијају и усмена и писана комуникација. То значи да се пажња подједнако посвећује развоју свих језичких вјештина: слушању и читању у оквиру разумијевања, говорној интеракцији и продукцији, те писању, и њима се приступа и на интегрисан и на индивидуалан начин.

Програм првог страног језика намијењен је образовању и васпитању у основној школи. Четврти разред представља понављање и утврђивање основних језичких, граматичких структура које су обрађиване током прве године учења, уз одређено циклично понављање и проширивање.

У реализацији наставног процеса, у средишту пажње је ученик и процес учења. Наставник није више једини извор знања, него је, у складу са методолошким постулатима, модел и треба да упућује ученике да користе друге изворе знања и како да уче.

Атмосфера на часу треба да буде пријатна и радна, јер таква атмосфера дјелује подстицајно на ученике. Код ученика треба развијати демократске и емпатичке особине. Наставник треба да развија код ученика самопоуздање и независност, кооперативност, колаборативност, културу дијалога, толерантност, разумијевање и уважавање различитости, мултикултуралности и плурилингвализма.

У наставном процесу, матерњи језик треба користити што је мање могуће, тј. само у ситуацијама када је то крајње неопходно.

Наставник треба да води рачуна да наставу реализује тако да је прилагођена различитим нивоима постигнућа ученика у одјељењу, као и различитим стиливима учења.

Приликом припремања за наставни процес и у његовој реализацији, наставници треба да користе разноврсне и савремене: методе (метода демонстрације, илустрације, рада са текстом, разговора, рјешавања проблема, итд.), облике рада (рад у пару, рад у групи, индивидуални рад, итд.), типове задатака (underline..., circle..., fill in..., match..., write..., answer..., ask..., итд.) и расположива наставна средства (CD-плејер и компакт-дискови са снимљеним аудио-материјалом, видео-бим, постери, рјечници, итд.) што омогућава ученицима да увјежбају и што боље усвоје презентоване садржаје тј. развијање и унапређење језичких компетенција. Наставник треба да подстиче ученике да активно учествују у самом наставном процесу тако што ће им омогућити да и они генеришу неке од додатних материјала који се користе на часу.

Слушање и разумијевање – Наставник треба да користи што разноврсније снимљене прилагођене материјале (које говоре изворни говорници) с циљем оспособљавања ученика да разумије природан говор.

Читање и разумијевање – За развијање ове вјештине треба користити разноврсне изворне прилагођене текстове уз коришћење одговарајуће технике читања. Разумијевање текста се може провјеравати за вријеме или након читања. За провјеравање разумијевања прочитаног текста треба користити разноврсне вјежбе типа допуњавања, повезивања, избора одговора, одговора на питање и сл.

За ове двије вјештине је потребно истаћи да ученици не морају разумијети цијели текст од ријечи до ријечи, али је потребно да разумију текст у глобалу и идентификују потребну информацију у тексту.

Говор – Препоручују се активности које омогућавају стварну размјену знања, информација, идеја, мишљења, било да се ради о активностима дијалошког или монолошког типа. Пожељно је да у активностима учествује што више ученика (рад у пару/групи).

Писање – За развијање ове вјештине може се користити писање кратких састава о темама које су обрађиване у току часова. Ученицима треба указати на важност самог процеса писања и писаног изражавања.

Лексика је један од битних елемената у учењу страног језика. За објашњавање нове лексике, наставници треба да користе контекстуални приступ. Ученике треба подстицати на усвајање парадигми ријечи и колокација.

Код исправљања грешака, наставник треба да буде обазрив. Ученике не треба прекидати због грешака које праве у току усменог излагања. Наставник треба да укаже на њих по завршетку излагања или да се користи методом тзв. корективне повратне информације (corrective feedback). У писаним радовима, наставник треба да означи врсту грешке. Када је то могуће, треба пружити прилику ученицима да сами исправе своје грешке.

Препоручује се писано и усмено тестирање усвојености језичких садржаја, а не директним испитивањем значења ријечи и знања дефиниција или правила. Домаћи рад, као наставак рада у школи, омогућава ученику континуитет у усвајању презентованог градива.

Пројекти – Израда пројеката је веома корисна за ученике у настави енглеског језика. Оваква активност омогућава развијање самосталности и одговорности код ученика. Пројектни задатак треба да је јасно дефинисан, са детаљним упутством за израду и прилагођен способностима ученика. Ученици могу реализовати пројектни задатак индивидуално, у пару или у групи (што зависи од плана рада наставника и договора између ученика и наставника). Завршетак рада на пројекту представљају презентације које ученик/пар/група реализују на часу. Презентације могу бити разноврсне – зидне новине, постери, итд.

Праћење, вредновање и оцјењивање

Приликом оцјењивања ђака, наставници треба да праве разлику између ученог и наученог градива. Учено градиво, на примјер, односи се на препознавање одређених глаголских форми, док научено градиво подразумијева тачну употребу одређених глаголских форми у контексту. Када је ријеч о вокабулару, научено градиво се односи на учениково познавање значења ријечи, док усвојени вокабулар подразумијева употребу ријечи у различитим контекстима.

Праћење, вредновање и оцјењивање ученика је континуиран и сталан процес у настави енглеског језика. Наставници прате, вреднују и оцјењују ученике путем усмених и писаних провјера постигнућа.

Усмене провјере постигнућа се врше у току реализације наставних садржаја на часовима, тј. рада у пару, у групи и индивидуалног рада ученика. Наставник редовно прати и записује запажања о правилном изговору, јасном изражавању, правилној употреби граматике, богатству вокабулара, начину изражавања, сналажењу у разним ситуацијама. У току полугодишта, наставник треба да најмање два пута оцијени ученика према способностима за учествовање у говорној интеракцији и за усмено излагање.

Писане провјере постигнућа се реализују кроз низове задатака објективног типа, тестове, контролне радове, диктате и вишеминутне провјере постигнућа, писање кратких састава. Приликом вредновања и оцјењивања води се рачуна о правопису, јасном изражавању мисли, логичком излагању идеја, граматичкој тачности, богатству вокабулара, конструкцији реченица, организацији текста.

На почетку школске године наставници треба да упознају ученике са системом рада и оцјењивања. Поред контролних радова, писаних вјежби, тестова и других врста задатака, оцјењује се ученикова активност на часу. У том смислу би требало избјегавати класично усмено испитивање ученика, већ усмену оцјену извести на основу ученикове активности на часу. Уколико ученик није активан и не одговара на наставничково подстицање да се укључи у рад одјељења, наставник га може усмено испитати и провјерити и вредновати његово знање.

ИСХОДИ УЧЕЊА:

Ученици четвртог разреда основне школе треба да савладају, у говорној и писаној комуникацији, програмске садржаје дате у Наставном плану и програму, развијајући и унапређујући истовремено све језичке вјештине. До краја друге године учења енглеског језика, ученици би требали да активно употребљавају 180 лексичких јединица, а да препознају и механички усвајају око 250 лексичких јединица (пјесмице, рецитације, и сл.). При обради новог градива, не би требало уводити више од 5–6 нових лексичких јединица. Ученици треба да активно учествују у разговору (уз одређену помоћ наставника). Ученици треба да разумију и користе познате свакодневне изразе и врло једноставне фразе које се односе на испуњавање конкретних потреба. Могу да представе себе и друге особе и да одговарају на једноставна питања о себи и другима, и о особама које познају тј. стварима које посједују. Могу да воде једноставан разговор под условом да саговорник говори полако и разговјетно и да је спреман да помогне.

ИЗВОРИ:

Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске
Приручници, граматике и рјечници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Ученици треба да:

Се ликовно изражавају и тиме развијају мишљење и ликовно-естетски сензибилитет за: коришћење разних материјала за компоновање, композицију и покрет, орнаментику, простор, одабирање случајно добијених ликовних односа по личном избору, плакат и ликовне поруке као могућност споразумијевања;

Се припремају за различите могућности компоновања и комуникације;

Имају изграђену свијест о потреби чувања човјекове природне и културне околине, те активног учествовања у квалитетном естетском и просторном уређењу животне околине.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Коришћење различитих материјала за компоновање	8
2. Композиција и покрет у композицији	12
3. Разне врсте знакова и симбола	10
4. Замишљање	6
5. Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем	8
6. Орнаменти	12
7. Простор (повезивање разних облика у цјелину)	16

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Коришћење различитих материјала за компоновање (8)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> користи разне материјале за компоновање; кроз игру компонује различитим материјалима; креативно доради или преобликује неки предмет.	<ul style="list-style-type: none"> Дорада и преобликовање започетих облика. Дорада и преобликовање започетих облика. Завршни рад.	
Тема 2: Композиција и покрет у композицији (12)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> препозна и разликује покрете у простору; представи покрет у простору према својим могућностима; препозна основне односе у композицији.	<ul style="list-style-type: none"> Композиција линија I. Композиција линија II. Композиција 1. Композиција 2. Вјежба.	Српски језик (занимљив текст, текст из школске лектире); Музичка култура (слушање музике).

Тема 3: Разне врсте знакова и симбола (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна симбол, знак и грб; • уочи разлике и сличности печата, грба и симбола; • на креативан начин ликовно представи печат, грб или симбол. 	<ul style="list-style-type: none"> • Плакат • Грб. • Симболи, словни и нотни запис. • Вјежба. 	<p>Српски језик (писати јасне поруке).</p> <p>Природа и друштво (школске свечаности).</p>
Тема 4: Замишљање (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочи битно код вербалног описа текста или фотографије; • ликовно представи опис или фотографију; • маштом обогати и представи понуђени текст или фотографију. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вербални опис текста, фотографије. • Вјежба. 	<p>Српски језик (текст из Читанке, дечјег часописа или лектире који омогућава маштовито, разноврсно замишљање).</p>
Тема 5: Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и сврста материјале према вриједностима или особинама; • користи их самостално или комбиновано; • ликовно се изрази користећи материјале истог или различитог поријекла. 	<ul style="list-style-type: none"> • Композиција материјала истог поријекла. • Композиција материјала различитог поријекла. • Вјежба. 	
Тема 6: Орнаменти (12)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна орнамент; • разликује врсте орнамената; • ликовно изрази орнамент. 	<ul style="list-style-type: none"> • Линеарна орнаментика. • Површинска орнаментика. • Тродимензионала орнаментика. • Вјежба. 	<p>Математика</p>
Тема 7: Простор (повезивање разних облика у цјелину) (16)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна основне појмове о простору; • опази и представи облике у простору; • ликовно повежу и представе облике у простору. 	<ul style="list-style-type: none"> • Аутоматски начин цртања. • Субјективно осјећање простора. • Илузија простора. • Облици у простору. • Вјежба. 	

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Коришћење различитих материјала за компоновање (8)

Упознати ученике са могућностима коришћења разних материјала, могућностима дораде и преобликовања предмета. Подстицати машту и креативност код компоновања различитим материјалима. Подстицати ученике да постављају на подлогу природне и вјештачке облике. Такви облици треба да су у простору у три димензије и то незавршени, започети облици. На основу постављених облика градити нове, непредвидљиве облике као цјелине. Показати дјечје радове и репродукције умјетничких дјела. Примјењена умјетност и дизајн као подстицај за рад и слободно стварање код ученика. Показати неколико слика, предмета и видео-записа за разне могућности преобликовања предмета.

Композиција и покрет у композицији (12)

Објаснити ученицима ријеч композиција и објаснити им да је састављена од ликовних елемената и да чини једну цјелину. Дати основне појмове о композицији (ликовни елементи: линија, облик, боја, површина, свјетлина...), о покрету у композицији. Примјери композиције и покрета у композицији. Анализирати ликовне елементе и покрете са ученицима. Показати дјечје радове и репродукције умјетничких дјела.

Разне врсте знакова и симбола (10)

Упознати ученике са појмом и изгледом печата, грба или симбола. Упознати ученике са начином израде и стилизације. Показати примјере. Мотивисати ученике да ураде лични (групни) знак, печат, симбол, грб... Могући мотиви: лични знак, разредни знак, нацрт за салвету, календар, плакат (за омиљени цртани филм, школску представу, позивница за изложбу...).

Замишљање (6)

Упознати ученике са појмом илустрације. Усмјерити ученике да препознају најбитније и да то креативно представе. Подстаћи ученичку машту путем фотографије, умјетничке репродукције или неког текста на основу којих ће ученици моћи да дају маштовит приказ и своју визију неке сцене, личности или догађаја. Могући мотиви: необично биће, дворац и сл. Показати дјечје радове и репродукције умјетничких дјела.

Преобликовање материјала или предмета њиховим спајањем (8)

Упознати ученике са комбинованим техникама, техником колажа. Подстицати да и сами користе различите материјале при компоновању. Показати дјечје радове и репродукције умјетничких дјела. Користити разне материјале природног поријекла, природних материјала, материјали из домаћинства, разне тканине..., све оно што може послужити као колаж техника. У раду комбиновати више техника рада. Могући мотиви: птица, рам за слику, музички инструменти, грађевине, дијелови намјештаја, клоун, лутке ...

Орнаменти (12)

Објаснити појам орнамента (украш, шара). Упознати ученике са врстама орнамената. Објаснити њихову функцију. Мотивисати ученике да ликовно сами представе орнамент. Показати дјечје радове и репродукције умјетничких дјела. Могући мотиви: геометријски облици, биљни и животињски свијет, нацрт за змаја, тапете у мојој соби, ћилим моје баке, рам за моју слику, орнаменти од папира (јелке, пахуље, Сњешка Бијелића, украсе...)

Простор (повезивање разних облика у цјелину) (16)

Упознати ученике са основним појмовима о простору. Подстицати ученике да опазе и представе облике у простору. Објаснити начин представљања облика у простору /перспектива/. Скренути пажњу ученицима на предмете и облике које видимо (што је ближе то је веће, што је даље то је мање) и шта се дешава са њима у простору (перспективи). Показати дјечје радове и репродукције умјетничких дјела.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Стварање интересовања и навика за активно бављење музиком, те подстицање стваралачких способности и развијање музичког укуса;
Подстицање когнитивног, етичког и естетског развоја ученика, те позитивних емоција, осјећаја припадности и заједништва;
Упознавање културне баштине и савремених кретања у музичкој умјетности, кроз вриједна музичка дјела домаћих и страних аутора;
Упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке умјетности;
Оспособљавање ученика за разумијевање и процјењивање музике, те за музичку интерпретацију;
Подстицање развоја музичког мишљења, слушањем и разумијевањем музичких порука умјетничког дјела.

Посебни циљеви и задаци програма

Образовање слуха – развити осјетљивости слуха за перцепцију звука, гласова, тонску висину, трајање, тонални осјећај, звучну динамику, препознавање музичких инструмената, музичких форми и сл.;

Упознавање већег броја бројалица и пјесама у циљу савладавања и развијања осјећаја за ритам;

Упознавање основних елемената музичке писмености (линијски систем, виолински кључ, цијела нота, половина, четвртина, осмина, и њихове паузе, тачка поред ноте, корона, лук, знак за понављање, прима волта, секунда волта);

Упознавање са појмом љествице и нотама од ДО1 до ДО2 (ДО, РЕ, МИ, ФА, СОЛ, ЛА, СИ, ДО2);

Развијање музичког памћења-препознавање најједноставнијих музичких облика;

Развијање навика културног понашања при живом извођењу;

Развијање дјечје маште, пажње, логичког закључивања, запажања и стваралачких способности и корелација наставе музичке културе са осталим васпитно-образовним предметима;

Свирање на инструментима Орфовог музичког инструментарија, пјевање у хору, мањој групи или соло што доприноси развоју слуха свих категорија, али и музичког укуса;

Упознавање са вриједним дјелима композитора: Ј. Хајдн, В. А. Моцарт, Л. ван Бетовен, П.И. Чајковски, С. Ст. Мокрањац и др.;

Примјенљивост стеченог знања у новим ситуацијама.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставно подручје

Оквирни број часова

1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености	44
2. Слушање музике	14
3. Дјечје музичко стваралаштво	14

Исходи учења	Садржај програма/појмови	Корелација са другим наставним предметима
Наставно подручје:		
Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености (44)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и црта линијски систем и виолински кључ; • именује и разликује (кроз боје и мјесто у линијском систему), те репродукује научене ноте C-dur љествице (ДО, РЕ, МИ, ФА, СОЛ, ЛА, СИ ДО); • препозна и разликује нотна трајања (цијела нота, половина, четвртина, осмина и њихове паузе у 2/4, 3/4 и 4/4 такту); • препозна и разликује у пјевању или свирању продужену ноту (тачку поред ноте, корону, лук); • уочи и разликује у пјевању или свирању знак за понављање, прима волту, секунда волту; • идентификује разлику између бројања и тактирања; • примијени тактирање на 2, 3 и 4; • класификује и примјењује ритмичке и мелодијске инструменте Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, триангл, металофон, блок-флаута) кроз свирање. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пјевање пјесама (по слуху и пјесама са нотног текста). • Линијски систем (5 линија и 4 празнине). • Виолински или G-кључ. • Пјевање, читање и писање нота од ДО 1 до ДО 2 (ДО, РЕ, МИ, ФА, СОЛ, ЛА, СИ, ДО). • Нотна трајања (цијела нота, половина, четвртина, осмина и њихове паузе). • Тачка поред ноте, корона, лук, знак за понављање, прима волта и секунда волта. • Тактирање на 2, 3 и 4. • Свирање једноставних пјесама на мелодијским инструментима Орфовог инструментарија. <p>Препоручене композиције:</p> <p>Бројалице:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Пишем, пишем петнаест • Прва, друга • Тактирање • Плива патка преко Саве • Ена, мена • Мали ђачки валцер <p>Свака пјесма може бити бројалица уколико се представи само ритмички.</p> <p>Дјечје пјесме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мали ђачки валцер (Н. Херцигоња). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура: маштом обогати и представи музички садржај кроз цртеж; у односу на садржај пјесме, ликовно представи главне актере, новим техникама – мозаиком. • Употреба различитих ликовних техника. • Српски језик: читање литерарног текста наглас; правилно артикулисање гласова српског језика; уочавање значења ријечи; описивање и препричање радње; изражајно рецитоване; рад на граматички; ортоепија. • Природа и друштво: животињски свијет; биљни свијет; пољопривреда, сточарство, земљорадња, лов и риболов. • Математика: разломци; геометријска фигура круга кроз пјесму „Мали ђачки валцер”; сабирање. • Физичко васпитање: народне игре и плесови; ритмика; вјежбе дизања, скакања, трчања.

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Иде мали љајак</i> (Г. Таргаља). • Лептирићу, шаренићу (Ј. Ј. Змај). • Музичка абецеда. • Гласићи нам тихо брује (канон). • Честитка мајчици (Ј. Каплан). • Ми је у средини. • <i>До, до шћа је шћо?</i> (З. Васиљевић). • Новогодишња пјесма (П. Ступел). • <i>Дом</i> (Ј. Готовац). • <i>У јосиима</i> (Д. Максимовић). • <i>На ливади</i> (М. Милојевић). • <i>Рибарчећа сан</i> (Б. Радичевић – М. Протић) <p>Народне пјесме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лазара мајка. • Синоћ је куца лајала. • Поскакуша. • У Ивана господара. • Хопа, цупа. • С оне стране Дунава. • Ерско коло. • Разгранала грана јоргована. • Вита је јела до неба. • Ситна је киша падала. <p>Музичке игре:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ивин воз</i> (А. Кораћ – Д. Лукић). • <i>Семафор</i> (В. Томерлин). • <i>Изљубљено љиле</i> (З. Васиљевић). • Мали плес. <p>У недостатку садржаја у уџбенику, наставник може уврстити и реализовати садржаје према сопственом избору, користећи другу музичку литературу.</p>	
Наставно подручје: Слушање музике (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • слушно идентификује и разликује компоненте музичког израза (темпо, динамика); 	<ul style="list-style-type: none"> • Слушање вокално-инструменталних композиција. • Слушање народних пјесама и игара. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура: Представљање музичких садржаја кроз цртеж – маштање.

<ul style="list-style-type: none"> • слушно препозна и разликује изражајна средства у музици (врста пјевачких гласова и извођачких састава); • разликује и разумије композиције различитог доживљаја; • класификује композиције различитог облика: валцер, полонеза, марш, балет, руковет; • препозна и именује инструменте у композицијама класичне музике; • опише садржај и ток радње слушане композиције; • идентификује и разликује врсте динамике слушане композиције (јако–средње; јако–тихо–средње тихо), поступне динамичке ознаке (постепено појачавање – постепено утишавање) и темпа (брзо-умјерено-споро). 	<ul style="list-style-type: none"> • Музички рјечник (слушање). • Различите тонске боје (гласови и инструменти). • Темпо и динамика слушане композиције (брзо – умјерено–споро; јако–средње; јако–тихо–средње тихо; постепено појачавање, постепено утишавање). • Солистичко и групно музицирање. • Вокална, инструментална и вокално-инструментална музика. • Музички облик: полонеза, марш, валцер, балет, руковет. <p>Препоручене композиције:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Химна Републике Српске Моја Република, М. Матовић. • <i>Химна БиХ</i>, Д. Шестић. • Химна Светом Сави. • <i>Часовник</i>, Ј. Хајдн. • <i>Турски марш</i>, В. А. Моцарт. • <i>За Елизу</i>, Л. ван Бетовен. • Игра патуљака, Е. Григ. • <i>Пећа и вук</i>, С. Прокофјев. • Карневал животиња: Марш лавова; Слоп; Акваријум; Лабуд; К. Сен-Санс. • <i>Бумбаров леи</i>, Н. Римски-Корсаков. • <i>Лейшир</i>, Г. Форе. • <i>На дрвеном коњу</i> (из збирке Дјечје сцене), Р. Шуман. • Валцер; Полонеза, Ф. Шопен. • <i>Игра шећерне виле</i> (из балета Крцко Орашчић), П. И. Чајковски. • <i>Друја руковеш</i>, С. Ст. Мокрањац. <p>Пожељно је на сваком часу слушати музику најмање 15 минута. Стога је могуће слушати и друге композиције по избору учитеља.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Природа и друштво: животиње моје околине. • Српски језик: Језик; читање; култура изражавања.
---	---	---

Наставно подручје: Дјечје музичко стваралаштво (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • импровизује и изводи мале ритмичке, мелодијске, мелоритмичке цјелине гласом, инструментом и покретом; • састави краће мелодијско-ритмичке мотиве у већу цјелину; • допуни тактове уз одговарајућу мјерну јединицу; • опонаша звукове слободном импровизацијом. 	<ul style="list-style-type: none"> • Импровизација ритма. • На задане пословице осмислити ритам. • Импровизација мелодије. • На обрађене бројалице покушати осмислити мелодију; кроз експеримент са чашама покушати свирати једноставну мелодију. • Импровизација покретом. • Осмишљавање и извођење покрета уз музику (пјесме које су слушали или пјевали). • Импровизација мелоритамских цјелина. • На основу текста измислити мелодију. • Тонско сликање. • Опонашање звукова по избору ученика или учитеља. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура: прављење мелодијских инструмената Орфовог музичког инструментарија (металофон, звончићи); препознавање композиција преко понуђених илустрација; илустрација научене пјесме; илустрација непознате композиције. • Српски језик: литерарно стваралаштво; говорне вјежбе. • Физичко васпитање: развој моторике; ритмика.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Настава музичке културе у систему савременог општеобразовног програма представља једну од најважнијих дисциплина која директно утиче на свестрани развој личности савременог друштва. Сматра се предметом *свесјераног развоја дјететина* (естетског, моралног, интелектуалног и физичког) и управо због тога су и задаци из ове области уско повезани са цјелокупним васпитно-образовним радом у основној школи.

Као наставни предмет има веома важну функцију у васпитању, али и образовању дјеце: подстиче и развија позитивне емоције, обликује критеријуме за лијепо и вриједно, развија пажњу, концентрацију, меморију, моторику, машту, креативни израз, опушта их и растерећује. Чињеницу да дјеца музику воле и да се њоме желе активно бавити у будућности, треба мудро искористити у настави музичке културе за стицање основних знања, упознавање основа музичког језика, те за развијање критеријума за процјењивање музике.

Настава музичке културе у центар интересовања ставља ученикову музичку активност. У активностима пјевања, свирања, игре, слушања или стваралаштва се и учи музика, увијек са новим постављеним задатком, обогаћује доживљај али и ствара сензибилитет за изражавање и разумијевање музике.

Стога се програм наставе музичке културе, у разредној настави, темељи на три наставна подручја:

- 1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
- 2. Слушање музике**
- 3. Дјечје музичко стваралаштво**

Предложени број часова, за одређено наставно подручје, представља оријентациони број часова, те га је могуће повећати или смањити (нпр. *Слушање музике* и *Дјечје музичко стваралаштво*), зависно од интересовања и могућности ученика, те услова у којима се реализује настава музичке културе.

Да би се остварио процес праћења напредовања и нивоа постигнућа ученика, у настави музичке културе, неопходно је да учитељ претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Учитељ је слободан у избору начина активног музицирања – по принципу реалне остваривости и могућностима релевантних музичких захтјева.

Учитељ треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик остварио исходе учења. Приликом оцјењивања водити рачуна да се појединачно наставно подручје не оцјењује, већ пажњу посветити нивоима постигнућа у сва три наставна подручја, водећи рачуна о појединачном развоју музичких способности, залагању ученика, интересовању, навикама, ставу, креативности и сл.

Све кључне појмове потребно је користити на нивоу учења когнитивног домена: знање (препознавање, репродуковање) схватање/разумијевање, примјена, анализа и синтеза, а не њиховога дефинисања и теоријског појашњавања. Све што је важно знати учи се на часу: разговором, понављањем и вјежбањем.

Неопходно је да се настава музичке културе изводи сваке седмице. Блок-часови не одговарају природи предмета.

Ваннаставне активности из области музичке културе су усмјерене на организовање и рад хорске секције (мали хор) којом руководи наставник музичке културе или наставник разредне наставе. Чланови хорске секције тј. малог хора могу бити ученици прве и друге тријаде тј. I, II, III, IV и V разреда.

Темељ квалитетне и успјешно организоване наставе музичке културе је добро опремљен кабинет за музичку културу.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм музичке културе обухвата три наставна подручја која се међусобно прожимају:

- 1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
- 2. Слушање музике**
- 3. Дјечје музичко стваралаштво**

Извођење музике

Пјевање пјесама у разредној настави представља доминантну активност која доприноси музичком оспособљавању дјецe за активно и колективно музицирање, стога је и разумљиво што је највећи дио часова усмјерен на активност извођења музике.

Активности **пјевање** у разредној настави се обрађује кроз методски поступак обраде пјесме по слуху, опонашањем демонстрације учитеља или уз помоћ различитих звучних и визуелних помагала. У пријатној атмосфери која подсјећа на игру, дијете слуша пјесму стављајући примат на емоционални доживљај. Слушајући учитеља који пјева уз пратњу мелодијског/хармонског инструмента, водећи рачуна о правилном дисању, радом по цјелинама (техником «јеке»), дјеца уче пјевати пјесму интонативно тачно, јасно и правилно дикцијски, уз одговарајући темпо и динамику. Групним радом и индивидуално, не одвајајући текст од мелодије, ученици брзо усвајају наставни садржај тј. мелодију и текст.

Учењем пјесама постиже се много: развија дјечји глас, осјећај за ритам, музички слух, памћење, естетски смисао, али и остварује оно што је најважније – циљ: развити љубав и интересовање за музику. Пјевањем пјесама по слуху, стиче се представа о тоновима и њиховом кретању што код ученика ствара звучну слику. Звук који ученици памте кроз игре опажања, препознавања ритмичких и мелодијских кретања, представљаће основу за даљи рад у вишим разредима – пјевање по нотном тексту.

Приликом одабира пјесама, водити рачуна о гласовној способности ученика у одјелењу и равноправној заступљености различитог избора пјесама: народне пјесме, дјечје пјесме познатих аутора, дјечје популарне пјесме непознатих аутора, пјесме са текстом композитора умјетничке музике.

Свирање попут пјевања представља активност којој се дјеца посебно веселе. Ако је добро организована и вођена, та музичка активност треба бити комплементарна пјевању, бројалицама и музичкој игри, што отвара могућност за активно учествовање ученика који немају у довољној мјери развијен мелодијски слух. Свирањем се ученик поступно упознаје са дјечјим инструментима Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, деф, чинеле, кастањете, металофон, блок-флаута), изграђује слушну перцепцију за разликовање дјечјих инструмената по боји звука, развија ритмичку способност свирањем на инструментима (тијело као инструмент, предмети, ритмички и мелодијски дјечји инструменти), развија фину моторику, машту и стваралачке способности.

Бројалице представљају веома значајну област у развоју ритма. Ритам је један од најосновнијих елемената у музици који се најлакше савладава преко разбројавања (дужи слог-краћи слог). Бројалице не служе само за развијање ритмичког слуха, увођење нотних вриједности, већ и за усавршавање дјечјег говора. Групно изговарање бројалице дисциплинује ученике да тачно и равномјерно изговарају одређени текст што доприноси развоју дикције дјетета. Бројалицу треба изводити разлагањем текста на слоге уз разбројавање као у игри, затим инструментима тијела (руке, ноге), инструментима које ученици израде, инструментима Орфовог музичког инструментарија.

Музичка игра представља одличан начин да се дјеца несвјесно (у вишим разредима – свјесно) уведу у основне елементе музичке писмености, али и да учитељ утврди предиспозиције дјеце и стварног музичког развоја који, спонтано долази до изражаја.

У почетним корацима школовања примјењују се игре у којима су покрети једноставнији, базирани на опонашању радњи из свакодневног живота. У вишим разредима разредне наставе покрети постају сложенији, моторичнији, бржи и дужи са темом описивања разних радова (занимања), народних обичаја, природног и животињског свијета и сл. Музичке игре изводити у форми музичких игара са пјевањем, музичких игара уз инструменталну пратњу, дидактичких игара, али и у форми малих музичких драматизација. Примарни задатак музичких игара јесте тачно извођење мелодије која је сједињена у покрет који треба да буде складан и ритмички повезан у музичком току. Тако се истовременим кретањима изражава карактер, темпо, динамика, али се развија и усавршава моторика.

Приликом рада на усвајању пјесме, обавезно ученици куцају или тактирају. Синхронизацијом покрета и текста, дјеца преко игре, развијају слух, осјећај за пулс, ритам и мјеру.

Увођење у основе музичке писмености у првој тријади остварује се кроз рад на пјевању, свирању и покрету. Свјесна активност увођења основа музичке писмености реализује се у IV и V разреду. Приликом обраде, примат је на методском поступку обраде пјесме по нотном тексту: именовање нотних трајања, именовање/препознавање једноставнијих ритмичких фигура, увођење солмизационих слогова, овладавање дводјелном, тродјелном и четвородјелном мјером уз тактирање, свирање на металофону уз праћење нотног текста, пјевање уз праћење нотног текста и сл.

Пјесме за обраду по нотном тексту треба да буду пажљиво одабране, водећи рачуна да су једноставне, лаке и прилагођене могућностима ученика у одјељењу. У току пјесме може се обрадити само један нови задатак – било интонативни, ритмички или састављен од других елемената музичке писмености.

Слушање музике

Слушање музике утиче на развој емоционалног живота ученика, њихове способности и естетске културе, а за већину током живота остаје једина могућност перцепције музичке умјетности. Слушање треба да буде емоционално и аналитичко, али оба могу и требају бити активна. Кроз слушање музике ученици могу одредити извођаче, темпо, динамику и основне елементе музичке структуре (фраза, реченица, строфична пјесма – иста мелодија на различите строфе). Ради се о задацима које ученици рјешавају слушајући, односно за чије им рјешавање није потребно никакво раније предзнање. Одређивање доживљаја и карактера музичког дјела појединачна је категорија и за њих су сви одговори добри, јер сваки ученик има право на властити доживљај музичког дјела.

Музичке приче, базирају се на праћењу музичког садржаја кроз слике. Имају значајну вриједност у разредној настави развијајући код ученика способност да прати причу у сликама, слуша, препознаје карактере ликова приче кроз инструменте и развија способност да разумије и опише садржај.

Предложени број часова представља минимум, а могуће је тај број повећати у циљу постизања учинка веће ефикасности, креативности и интересантности предмета. Пожељно је активност слушања музике спровести на сваком часу, у оквиру завршног дијела часа. Поједине композиције могуће је поновити, у циљу реализације нових задатака.

Дјечје музичко стваралаштво

Наставно подручје **Дјечје музичко стваралаштво** треба да ученику пружи што више прилика за ослобађање и развијање музичке креативности. У овом наставном подручју процес је важнији од резултата. Ученици несвјесно усвајају знања и долазе до нових спознаја.

Наставно подручје је подијељено на више креативних игара:

- **Импровизација ритма** (измишљање мањих ритмичких цјелина остварених говором, инструментима; слободна звучна импровизација рукама, ногама и ритмичким инструментима којима ученици располажу; слободно импровизовани дијалози).
- **Импровизација мелодије** (слободно импровизовани дијалози гласом или мелодијским инструментом; измишљање мањих мелодијских цјелина на основу предложеног текста).
- **Импровизација мелоритамских цјелина** (измишљање мањих мелодијских и ритмичких цјелина на основу текста или договореног садржаја игре).
- **Импровизација покретом** (мале, договором састављене музичке игре уз покрет).
- **Тонско сликање** (опонашање звукова, појава, инструмената, опонашање мотива, фраза или ријечи инструментом по избору ученика).

Праћење и вредновање рада ученика

Оцјењивање се мора спроводити организовано и треба да обухвати и прати развој сваког ученика: његов рад, залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл. Наставник треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик савладао програмске захтјеве и остварио исходе учења. Сваком ученику треба омогућити оптималан развој у оквиру васпитно-образовног рада, а никако да се неодмјереним методичким захтјевима у савладавању програма и негативном оцјеном

ученици отуђују од музике и музичке умјетности. Основни задатак наставника је да храбри и подстиче ученике.

У настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате–исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са стварним учениковим способностима и могућностима.

Оваквим начином оствариће се и основни захтјеви за правилно оцјењивање, које мора бити објективно, те да ученике мотивише за музичке активности, као и за бављење музиком у складу са њиховим способностима и потребама.

Домаћи писмени задаци или писани тестови, контролни задаци и слично не задају се за овај предмет ни у једном разреду. Цјелокупно градиво остварује се само у школи.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРИРОДА И ДРУШТВО

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Проширивање сазнајних процеса и искустава ученика о природи и друштву шире околине и РС;

Развијање апстрактног мишљења и способности повезивања симбола са реалним објектима;

Стицање знања о узрочно-последичним односима природних ресурса и друштвених процеса;

Подстицање интереса ученика за откривање појава у природној и друштвеној заједници;

Изграђивање позитивних карактерних особина ученикове личности: систематичности, тачности, одговорности, толеранције, самосталности, колегијалности и кооперативности;

Формирање научног погледа на свијет.

Посебни циљеви

Оспособљавање ученика за сналажење у простору и времену;

Упознати ученика са карактеристикама, обиљежјима и посебностима рељефа РС;

Развијање љубави и поштовања према својој отаџбини и људима који ту живе;

Упућивање ученика на чување природних ресурса РС и унапређивање идеја за њихово искоришћавање и обнављање;

Развијање еколошке свијести код ученика као услова за извјеснију будућност нових генерација које долазе;

Оспособљавање ученика да користе добијене информације у циљу личне афирмације у друштву и општег напредовања друштва;

Развијање културне и ненасилне комуникације као главне одреднице модерног и хуманог друштва;

Стварање предуслова за даље образовање и самообразовање.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Картографска писменост	14
2. Завичај и Република Српска	16
3. Дјелатности људи условљене природним богатствима, временским приликама и потребама	20
4. Домаће животиње	8
5. Биљке	8
6. Култура живљења и комуницирања	6

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема1: Картографска писменост (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји и покаже главне и споредне стране свијета помоћу Сунца, година на дрвету, маховине и компаса и помоћу објеката из околине; • објасни појмове: планина, брдо, брежуљак, низија, висораван, котлина, клисура, долина, кањон и надморска висина; • објасни појмове скице, плана и размјера; • направи план околине школе и насеља користећи договорене знакове; • сналази се на плану мјеста или дијела града; • упозна изглед и посебности рељефа завичаја на моделу рељефа; • препозна картографске знакове и боје; • користи картографске знакове; • оријентише се на географској карти БиХ; • покаже планине, равнице, ријеке и саобраћајнице завичаја на географској карти БиХ; • одреди главне и споредне стране свијета на географској карти. 	<ul style="list-style-type: none"> • Оријентација у простору. • Оријентација у околини. • Релеф околине. • Картографски знаци. • Географска карта. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • главне и споредне стране свијета, оријентација помоћу сунца, година, вјерских објеката, • компас, • планина, брдо, брежуљак, низија, висораван, котлина, клисура, долина, кањон, надморска висина • скица, план, размјер, • картографски знакови и боје, • географска карта, оријентир. 	<p>Српски језик – Писање скраћеница.</p> <p>Ликовна култура – Разне врсте знакова и симбола.</p>
Тема2: Завичај и Република Српска (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни тачан положај свог завичаја у односу на задате оријентире; • покаже границе РС и БиХ; • у оквиру граница РС уочи и покаже свој завичај на географској карти; • именује главни административни центар РС, остале веће градове и географске регије којима припадају; • наброји и опише обиљежја Републике Српске (застава и химна); 	<ul style="list-style-type: none"> • Завичај на карти РС. • Република Српска. • Становништво РС. • Главни град РС и већи градови. • Релеф РС. • Текуће и стајаће воде. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • завичај, географска регија, • обиљежја РС; • народи, етничке групе, заједничко поријекло, • јединство заједнице, • административни центар, 	<p>Васпитни рад с одјељењском заједницом – Живот у друштвеној средини.</p> <p>Музичка култура – Химна Републике Српске; – Пјевање и свирање: народна пјесма.</p> <p>Српски језик – Књижевни текстови З. Јекнић: <i>Вода</i>; Љ. Ршумовић: <i>Слобода</i>; – Велико слово: писање имена народа и градова.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • наброји становништво РС; • именује и покаже на карти најпознатије планине, равнице и котлине у РС; • именује и покаже на карти најзначајније ријеке у завичају и РС; • објасни разлику између природних и вјештачких језера; • именује и покаже на карти природна и вјештачка језера у завичају и РС. 	<ul style="list-style-type: none"> • природна и вјештачка језера. 	<p>Ликовна култура Замишљање: Ликовно представљање текста, фотографије.</p> <p>Физичко васпитање Ритмика и плесови (народно коло са пјевањем).</p>
---	--	--

Тема 3: Дјелатности људи условљене природним богатствима, временским приликама и потребама (20)

<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни појмове: вријеме, вјетар, падавине, елементарна непогода, клима, временска прогноза, временски извјештај, метеоролошка станица; • објасни начин одбране од елементарних непогода (суша, лед, поплава); • прати временске извјештаје и води календар природе; • наброји природна богатства РС; • објасни значај природних богатстава (шуме, пашњаци, руде, минерални извори, природне љепоте); • наведе производе и врсте услуга привредних грана; • наведе главне гране пољопривреде; • објасни начин обраде земљишта; • разликује житарице; индустријске и крмне биљке; • објасни заштиту биљака од мраза; • временских непогода и штеточина; • наведе воћарске и виноградарске рејоне РС; • објасни појмове плантажни воћњак и виноград; • објасни разлику између планинског и модерног сточарства; • објасни значај сточарских фарми; 	<p>ВРЕМЕНСКЕ ПРИЛИКЕ И ПОТРЕБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Временске прилике. • Природна богатства. • Привреда и гране привреде. • Пољопривреда, сточарство, земљорадња. • Ратарство и повртларство. • Воћарство и виноградарство. • Сточарство, лов и риболов. • Шумарство. • Индустрија и занатство. • Саобраћај. • Трговина, угоститељство и туризам. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вријеме, вјетар, врсте вјетрова, падавине, елементарне непогоде, • клима, временски извјештај, временска прогноза, метеоролошка станица, • календар природе, • природно богатство, • привреда, • гране привреде, • (индустрија, занатство, пољопривреда, шумарство рударство, саобраћај, туризам, сточарство, грађевинарство), • житарице, • обрада земљишта, • индустријске биљке, крмне биљке, прерада, 	<p>Српски језик: Књижевни текстови: Р. Павловић: <i>Кућа на излећу</i>. С. Куленовић: <i>Цесџа</i>. Б. Радичевић: <i>Циц</i>. – Глаголска времена</p> <p>Математика: – Текстуални задаци са рачунским операцијама (до 1000). – Мјерење и мјере.</p> <p>Васпитни рад с одјељењском заједницом: – Екологија</p> <p>Музичка култура: – Слушање музике С. Прокофјев: <i>Пећа и вук</i>. – Извођење музике по слуху: <i>Савила се бела лоза винова</i>. <i>Сићна је киша њагала</i>. <i>Мајлица се њољем њовијала</i>. <i>Лијејна ли је буњурова њура</i>.</p> <p>Ликовна култура – Композиција и покрет у композицији.</p>
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • објасни појам ловостаја; • објасни значај ловних резервата; • опише начин гајења риба у рибњацима; • објасни појмове индустрије и занатства; • наброји најважније индустријске производе у РС; • разликује индустријску и занатску производњу; • наброји шумске предјеле у РС; • објасни значај и користи шума; • идентификује непријатеље шума; • објасни значај саобраћаја и саобраћајних веза; • наведе главне железничке саобраћајнице у РС и покаже их на географској карти; • наведе главни путни правац друмског саобраћаја у РС и покаже га на географској карти; • објасни значај ваздушног и поштанско-телеграфског саобраћаја у РС; • разликује унутрашњу и међународну трговину; • објасни врсте и значај туризма за РС; • објасни повезаност угоститељства и туризма; • разликује бањски и планински туризам; • наброји услове за развој туризма у РС. 	<ul style="list-style-type: none"> • виноград, плантажни воћњак, садница, сорта, заштита биљака, • модерно и планинско сточарство, фарма, пољопривредни комбинати, • ловостај, ловни резерват, • рибњак, • производно и услужно занатство, • индустријски центри РС, • друмски и железнички правци, • саобраћајни центри, • листопадне и четинарске шуме, користи од дрвета, пожар, гусјеница, • губар, пошумљавање, голети, планска сјеча, • унутрашња и међународна трговина, • туристичка дестинација, • планински туризам, • индустријски производи, занатске радионице, • саобраћајна повезаност, • угоститељски објекти, • туристичке дестинације, • бањски туризам. 	
Тема 4: Домаће животиње (8)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји обиљежја животиња; • објасни услове потребне за раст и развој домаћих животиња; • објасни размножавање домаћих животиња; • анализира услове за живот и развој домаћих животиња; • објасни улогу инкубатора у размножавању перади; 	<ul style="list-style-type: none"> • Обиљежја животиња. • Спољашња грађа тијела домаћих животиња. • Користи од домаћих животиња. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • обиљежја животиња, • стока и перад, • модерно опремљене фарме, • размножавање домаћих животиња – сисара. 	<p>Српски језик</p> <ul style="list-style-type: none"> - Култура изражавања Опис животиње - Књижевни текстови: С. Раичковић: <i>Бајка о бијелом коњу</i>. Б. Топић: <i>Мачак ошинуо у хајдуке</i>. Народна прича: <i>Свијетлу се не може угодити</i>.

<ul style="list-style-type: none"> • објасни подјелу домаћих животиња према грађи тијела; • наведе и објасни разлику између копитара и папкара; • опише изглед појединих домаћих животиња; • објасни значај домаћих животиња за исхрану човјека; • наведе значај домаћих животиња за израду одјеће и обуће; • опише како домаће животиње помажу човјеку у раду; • објасни улогу домаћих животиња у разоноди и дружењу са човјеком. 	<ul style="list-style-type: none"> • размножавање перади, • инкубатор, • крупна и ситна стока, • длакаве и пернате домаће животиње, • двоношци и четвороношци, • копитари и папкари, • исхрана човјека, • израда одјеће и обуће, • помоћ у раду и чувању имовине, • животиње за разоноду и дружење. 	<p>Математика: – Текстурални задаци са рачунским операцијама (до 1000).</p> <p>Музичка култура: – Увођење у основе музичке писмености – Народне пјесме: <i>Чувам овце,</i> <i>Коњ има четири ноге</i></p> <p>Васпитни рад с одјељењском заједницом: Живот у друштвеној средини, Одговорност.</p>
<p>Тема 5: Биљке (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни како се биљке хране и дишу; • објасни начин размножавања биљака; • наведе најважнија обиљежја биљака; • објасни улогу појединих дијелова биљке у исхрани и дисању биљке; • објасни размножавање биљака из цвијета и сјемена; • опише размножавање биљака помоћу коријена, стабљике и листа; • опише промјену дрвенастих и зељастих биљака током зиме; • објасни улогу стакленика и пластеника за гајење биљака; • опише промјене код биљака у прољеће; • објасни промјене код биљака у љето и јесен; • објасни заштиту биљака од мраза; • објасни разлику између листопадног и зимзеленог дрвећа; • наведе најважније потребне услове за развој биљке; 	<ul style="list-style-type: none"> • Обиљежја биљака. • Мијењање биљке током године. • Развој биљке. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • размножавање биљака, • калемљење биљака, • стабљика (вријежа), • стакленици, пластеници, • утицај сунчеве свјетлости и топлоте на мијењање биљке, • једногодишње, двогодишње и вишегодишње биљке. 	<p>Српски језик: Култура изражавања: Описивање на основу памћења; – Књижевност А. Микић: <i>Као јечам жуџи</i> – Граматика: Именице и пријдеви.</p> <p>Ликовна култура: – Орнамент</p> <p>Музичка култура: – Пјевање и свирање пјесама по слуху и увођење у основе музичке писмености; – Народне пјеме: <i>Разјеранала јрана јорјована.</i> <i>Уз њоље ружа.</i> <i>Имам кућу од ивова ирућа.</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> • разликује једногодишње, двогодишње и вишегодишње биљке. 		
Тема 6: Култура живљења и комуницирања (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије предност заједничког живљења и комуницирања у породици, школи, општини и РС; • објасни сарадњу људи у заштити дјечјих права; • именује организацију за заштиту дјечјих права и препознаје и опише њихов знак; • објасни важност сарадње људи на заштити животне средине од загађења; • објасни важност комуникације међу људима; • наброји важнија загарантована људска права и слободе; • разликује усмене, писане и гестовне поруке (поруке засноване на покретима тијела); • опише комуникацију помоћу знакова; • наброји средства индивидуалне комуникације (писмо, телефон); • објасни основна правила у писању писма; • објасни основна правила употребе телефона; • опише ситуације у којима се користе средства индивидуалне комуникације; • наброји средства масовне комуникације (штампа, радио, ТВ, интернет); • објасни предности и слабости коришћења рачунара; • анализира предности и слабости средстава комуникације. 	<ul style="list-style-type: none"> • Заједничко живљење. • Комуникација међу људима. • Средства комуникације. • Средства масовне комуникације. <p>Појмови:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сарадња, одговорност, • права и обавезе дјете, • УНИЦЕФ, • потреба и предности комуникације, • људска права и слободе, • усмене, писане и гестовне поруке, • знакови-симболи, • средства индивидуалне комуникације, • средства масовне комуникације, • предности и слабости средстава комуникације. 	<p>Васпитни рад с одјељењском заједницом:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Организација и функционисање одјељењског колектива; – Живот у друштвеној средини; Рјешавање проблема ненасилном комуникацијом.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Кроз примјену различитих дидактичких модела интерактивног учења како у обради тако и утврђивању градива стварати повољну емоционалну климу и мотивацију за рад и учење.

Настојати да кроз непосредни доживљај и лично искуство ученици обогате и прошире знања о живом и неживом свијету, предметима, појавама и процесима из своје околине.

Омогућити ученицима да самостално истражују, распитују се, долазе до нових сазнања како би подстакли критичко мишљење и развили активан однос према заштити и чувању околине.

Упутити ученике на различите изворе информација (књиге, часописе, енциклопедије, интернет, географске карте) како би код ученика остварили већу мотивацију, развили правилан однос према раду и цјеложивотном учењу.

Путем разноврсних огледа омогућити ученицима разумијевање природних појава и међусобну условљеност и повезаност живе и неживе природе.

Користити модерну технологију у настави у складу са материјалним могућностима школе (презентације, анимације, анимиране филмове...).

Користити што више очигледних наставних средстава (слике, фотографије, илустрације, разгледнице, географске карте и нијеме карте) како би се ученици упознали са различитим појмовима и промјенама у друштву.

Упутити ученике да самостално и активно учествују у различитим организованим активностима у циљу схватања предности комуницирања и заједничког живљења.

Израдити одјељењске паное на задану тему, формирати одјељењске збирке са узорцима и користити их као очигледна наставна средства.

Планирање, праћење, регистровање запажања и оцјењивање ученика вршити плански и континуирано кроз различите технике и поступке оцјењивања (самооцјењивање ученика, објективни испитни поступци и критеријски задаци за наставну цјелину).

Евалуацијом и анализом остварених очекиваних исхода, вршити унапређивање наставе ради постизања веће ефикасности.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: ЧЕТВРТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Усвајање система одређених математичких знања и умијећа неопходних за схватање појава и законитости у природи и друштву, за активну спознајну дјелатност у процесу учења, за успјешно настављање математичког образовања и самообразовања;

Стицање основне математичке културе потребне за откривање улоге и примјене математике у различитим подручјима човјекове дјелатности;

Овладавање основним математичким методама и њиховим примјенама у различитим областима (математичко моделовање);

Стицање способности усменог и писменог математичког изражавања са свим његовим квалитетима (јасност, прецизност, једноставност, концизност, потпуност);

Оспособљавање за примјену усвојених знања у рјешавању разноврсних задатака из животне праксе;

Стицање знања неопходна за разумијевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;

Оспособљавање за коришћење савремених математичких инструмената, прибора, рачунских и информационих средстава;

Усвајање основне чињенице о скуповима, релацијама и пресликавањима;

Савладавање основне операције са природним, цијелим, рационалним и реалним бројевима, као и основне законе тих операција;

Упознавање најважнијих фигура равни и простора и њихови узајамни односи;

Оспособљавање ученика за прецизност у мјерењу, цртању и основним геометријским конструкцијама;

Разумијевање одговарајућих садржаја природних наука;

Оспособљавање за посматрање, опажање и логичко, критичко, стваралачко и апстрактно мишљење;

Развој културне, радне, етичке и естетске навике ученика, као и математичка радозналост у посматрању и изучавању природних и друштвених појава;

Израђивање позитивне карактерне особине ученикове личности, као што су: истинољубивост, упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самосталан рад, рад у групи и кооперативно-интерактивно учење, и доприносе формирању научног погледа на свијет;

Упознавање римске цифре (I, V, X, L, C, D, M) и принцип читања и писања бројева помоћу њих.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема:

Оквирни број часова

1. Природни бројеви до 1000	13
2. Основне рачунске операције у скупу природних бројева до 1000	110
3. Геометријске фигуре и њихови међусобни односи	36
4. Разломци	8
5. Мјерење и мјере	13

Оперативни циљеви Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Природни бројеви до 1000 (13)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чита, записује и упоређује бројеве до 100; • примјењује рачунске операције сабирања; • одузимања, множења и дијелења до 100; • чита и записује стотине прве хиљаде; • упоређује стотине прве хиљаде; • одређује мјесну вриједност цифре у броју; • чита и пише троцифрене бројеве; • одређује претходник и сљедбеник броја; • одређује припадност броја одговарајућој стотини; • упоређује бројеве прве хиљаде и допуњава их на бројевној правој, употребљава слово као ознаку за број; • чита римске цифре и правилно пише природне бројеве римским цифрама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Читање и писање бројева до 100 – понављање. • Сабирање, одузимање, множење и дијелење до 100 – понављање. • Стотине прве хиљаде. • Упорјеђивање стотина прве хиљаде. • Стотине и десетице прве хиљаде. • Упорјеђивање стотица и десетица прве хиљаде. • Упознавање, читање и писање бројева прве хиљаде. • Троцифрени бројеви. • Упорјеђивање троцифрених бројева. • Римске цифре (I, V, X, L, C, D, M). 	
Тема 2: Основне рачунске операције у скупу природних бројева до 1000 (110)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усмено сабира и одузима стотине прве хиљаде; • користи својства комутативности и асоцијативности за брже и рационалније рачунање; • успјешно изводити операције сабирања и одузимања у оквиру прве хиљаде; 	<p>САБИРАЊЕ И ОДУЗИМАЊЕ ДО 1000 (33)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сабирање и одузимање стотина. • Замјена мјеста сабирака. • Здруживање сабирака. • Примјена својстава сабирања. • Сабирање троцифреног и једноцифреног броја. 	

<ul style="list-style-type: none"> • закључује да се збир мијења у зависности од промјене сабирака; • користи сталност збира као олакшицу при рачунању; • закључује да се разлика мијења у зависности од промјене умањеника и умањеоца; • користи сталност разлике као олакшицу при рачунању; • успјешно рјешава једначине и неједначине са сабирањем и одузимањем; <ul style="list-style-type: none"> • писмено сабира и одузима са и без прелаза; • објашњава начин писменог сабирања и одузимања са прелазом јединица и десетица; • самостално саставља текстуалне задатке и предвиђа њихова рјешења; • анализира поступак рјешавања једначина и неједначина са троцифреним бројевима; • успјешно рјешава текстуалне задатке са сабирањем и одузимањем записивањем израза; 	<ul style="list-style-type: none"> • Одузимање једноцифреног броја од троцифреног. • Сабирање троцифреног броја и десетица и одузимање десетица од троцифреног броја. • Сабирање троцифреног и двоцифреног броја. • Одузимање двоцифреног броја од троцифреног. • Сабирање и одузимање троцифрених бројева. • Зависност збира од сабирака; сталност збира. • Зависност разлике од умањеника и умањеоца; сталност разлике. • Једначине са сабирањем и одузимањем. • Неједначине са сабирањем и одузимањем. <p>ПИСМЕНО САБИРАЊЕ И ОДУЗИМАЊЕ ДО 1000 (20)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сабирање троцифрених бројева (збир јединица није већи од 9). • Одузимање троцифрених бројева (број јединица умањеника већи је од броја јединица умањеоца). • Сабирање троцифрених бројева (збир јединица већи је од 9). • Одузимање троцифрених бројева (број јединица умањеника мањи је од броја јединица умањеоца). • Сабирање троцифрених бројева (збир јединица и десетица већи је од 9). • Одузимање троцифрених бројева (број јединица и десетица умањеника мањи је од броја јединица и десетица умањеоца). • Сабирање више троцифрених бројева. • Једначине и неједначине са сабирањем и одузимањем. • Рјешавање задатака састављањем израза (сабирање и одузимање). 	
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • множи и дијели декадним јединицама; • примјењује комутативност и асоцијативност множења ради лакшег рачунања; • дефинише својства множења и дијелења збира и разлике бројем; • користи својство дистрибутивности множења и дијелења према сабирању и одузимању за брже и рационалније рачунање; • закључује да се производ мијења у зависности од промјене чинилаца; • користи сталност производа као олакшицу при рачунању; • закључује да се количник мијења у зависности од промјене дјеленика и дјелиоца; • користи сталност количника као олакшицу при рачунању; • анализира начин дијелења са остатком и начин провјере резултата; • успјешно рјешава једначине са множењем и дијелењем и неједначине у којима је непознат чинилац; • писмено множи и дијели једноцифреним бројевима; • практично примијењује писмено множење и дијелење у рјешавању једначина и неједначина у скупу бројева до 1000; • уочава поступност и редослијед рачунских операција; • објашњава улогу заграде у математичком изразу; • рјешава задатак са највише три рачунске операције и са заградама; 	<p>МНОЖЕЊЕ И ДИЈЕЉЕЊЕ ДО 1000 (30)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Множење и дијелење. • Множење и дијелење са 10 и са 100. • Замјена мјеста чинилаца. • Здруживање чинилаца. • Множење збира и разлике бројем. • Дијелење збира и разлике бројем. • Множење двоцифрених бројева једноцифреним. • Дијелење двоцифрених бројева једноцифреним. • Множење и дијелење троцифрених бројева једноцифреним. • Зависност производа од чинилаца. • Сталност производа. • Зависност количника од дјеленика и дјелиоца. • Сталност количника. • Дијелење са остатком. • Једначине са множењем и дијелењем. • Неједначине са множењем. <p>ПИСМЕНО МНОЖЕЊЕ И ДИЈЕЉЕЊЕ ДО 1000 (21)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Писмено множење троцифрених бројева са два, три, четири. • Писмено дијелење троцифрених бројева са два, три, четири. • Једначине и неједначине. <p>МАТЕМАТИЧКИ ИЗРАЗИ (6)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Редослијед операција – заграде. • Рјешавање задатака састављањем израза. • Изрази са промјенљивом. 	
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • анализира текстуалне задатке, а затим их претвара у тачан математички израз; • рјешава текстуалне задатке и при томе користи слово за запис непознатог броја. 		
Тема 3: Геометријске фигуре и њихови међусобни односи (36)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује и именује појмова тачка, раван, полуправа, права; • уочава однос у којима се могу наћи двије праве; • уочава и црта паралелне и нормалне праве; • користи лењир и троугаоник; • уочава круг као дио равни ограничен кружницом и кружницу као кружну линију; • наброја и дефинише основне елементе круга; • цртати круг и кружницу по задатим мјерама; • правилно рукује шестаром; • уочава угао на моделима и сликама; • објашњава и приказује постанак угла; • обиљежава угао и именује врсте углова; • уочава и црта прави, оштри и тупи угао; • уочава, именује и црта фигуре правоугаоника и квадрата; • уочава заједничка својства квадрата и правоугаоника – сви углови су прави; • дефинише појам квадрата и правоугаоника; • црта правоугаоник и квадрат у квадратној мрежи; • прецизно црта правоугаоник и квадрат помоћу троугаоника и лењира; 	<p>ТАЧКА, ПОЛУПРАВА, ПРАВА, РАВАН (9)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Раван. • Полуправа, права. • Међусобни односи двије праве једне равни. • Цртање паралелних права. • Нормалне праве. • Цртање нормалних права. <p>КРУГ (6)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Круг и кружница. • Цртање круга и кружнице. • Примјена шестара при упоређивању дужи. • Графичко надовезивање дужи. <p>УГАО (7)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Угао, настанак угла. • Обиљежавање и цртање углова. • Прави угао, цртање правог угла. • Врсте углова. <p>ПРАВОУГАОНИК И КВАДРАТ (9)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Правоугаоник и квадрат – уочавање. • Прави угао и четвороуглови. • Правоугаоник и квадрат (тјемена и странице). • Цртање правоугаоника и квадрата у квадратној мрежи. • Цртање правоугаоника и квадрата троугаоником и лењиром. 	

<ul style="list-style-type: none"> • прецизно црта правоугаоник и квадрат помоћу шестара и троугаоника; • дефинише обим правоугаоника и квадрата; • примјењује формулу за израчунавање обима правоугаоника и квадрата; • уочи, нацрта и обиљежи троугао; • прецизно црта троугао помоћу лењира и шестара, ако су дате дужине страница; • дефинише обим троугла; • примјењује формулу за израчунавање обима све три врсте троуглова; • рачуна дужину странице на основу познатог обима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Цртање правоугаоника и квадрата шестаром и троугаоником. • Обим правоугаоника и квадрата. <p>ТРОУГАО (5)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Уочавање троуглова. • Цртање троуглова. • Обим троугла. 	
Тема 4: Разломци (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сликовито приказује, упоређује и записује разломак као дио цјелине; • одређује разломак неког природног броја; • рјешава текстуалне задатке са разломцима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Разломци: половина, четвртина, десетина, • Разломци: $1/n$, $n = 3, 5, 6, 7, 8, 9$. 	<p>Музичка култура – Увођење у основе музичке писмености – трајање тонова (половина, четвртина, осмина ноте и њихове паузе).</p>
Тема 5: Мјерење и мјере (13)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • процјењује и мјери дужину и уочава везу између јединица мјере; • претвара мање мјерне јединице за дужину у веће и обрнуто; • врши операције сабирања, одузимања, множења и дијељења са мјерним јединицама; • познаје мјере за масу и операције са њима; • познаје мјере запремине течности и операције са њима; • рјешава текстуалне задатке у којима су заступљене јединице мјере. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјерење дужи. • Мјерење дужи – милиметар, километар. • Мјерење масе – килограм. • Мјерење запремине. • Мјерење запремине течности. 	

ОПШТА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

У IV разреду посебну пажњу обратити на усмено и писмено сабирање и одузимање међу бројевима прве хиљаде.

У обради геометријских садржаја увијек ићи смјером: тијело-површина-линија-тачка. Дјеца на предметима прво уочавају круг, па кружницу.

Прецртавају кружницу и исијецају модел круга.

Пресавијају модел круга, те уочавају центар круга и интуитивно наслућују положај тачака кружнице.

Множење и дијељење једноцифреним бројем се проширује на множење и дијељење у оквиру прве хиљаде.

Тематска цјелина „Мјерење и мјере" има за циљ да се прошире и продубе знања о мјерама раније упознатих величина.

Ученике унапријед упознати са техникама и критеријумима који ће се примјењивати у оцјењивању: самооцјењивање, оцјењивање од стране друга/ученика, групни задаци, презентација, критеријски задаци за сваку наставну јединицу, објективни испитни поступци.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ ЗА ПОЈЕДИНЕ ТЕМЕ:

I

Графички приказати стотине, десетице и јединице прве хиљаде.

Ученицима обратити пажњу на мјесну вриједност цифара.

Инсистирати на упоређивању троцифрених бројева.

II

При обради садржаја користити визуелна наставна средства, цртеже, шеме, графофолије, наставне листиће са задацима различитих нивоа сложености и слично.

Организовати полупрограмирану наставу.

Организовати наставу РНС.

Организовати блиц испитивања (петоминутна испитивања) на крају часа обраде новог градива.

Посебно је важно писмено сабирање и одузимање, правилна употреба заграда и редослијед рачунских операција,

Укључити ученике у квиз такмичења из дате наставне теме.

Ради разбијања монотоније и стереотипности, часове освјежити техникама за групну сарадњу.

Кроз игру и забаву ријешити што више математичких задатака.

Анимирати ученике да самостално смишљају задатке и упућују их једни другима.

Користити графофолије, наставне листиће, програмирани материјал.

Дати шематски приказ дијељења троцифреног броја једноцифреним.

Инсистирати на провјери тачности добијеног резултата.

Користити егземпларне методе учења и НРНС.

Могуће је организовати квиз по групама, паровима, индивидуално (по слободном избору).

Оспособити ученике за рјешавање једноставнијих текстуалних задатака са двије и три рачунске операције.

III

Упутити ученике на правилно руковање троугаоником и лењиром.

Демонстрирати на табли цртање паралелних и нормалних права.

Због тешког „виђења” простора од стране ученика треба користити експеримент и посматрање.

Међусобне положаје тачака, права и равни у простору представити помоћу модела уз истовремено цртање.

Упутити ученике на правилно руковање шестаром.

Демонстрирати на табли цртање круга и кружнице помоћу шестара.

Кружну линију и круг цртати и помоћу канапа.

Уочавати углове на предметима.

Експериментисати са папиром и демонстрирати настанак и врсте углова.

Користити зидарски метар, слике, илустрације.

Користити квадратне мреже при цртању и упоређивању геометријских фигура.

Почетна настава геометрије мора бити експериментална, тј. најпростије геометријске фигуре и њихова својства упознају се практичним радом, преко разноврсних модела фигура у току посматрања, цртања, резања, пресавијања, мјерења, процјењивања, упоређивања, поклапања, итд. На тај начин ученици стичу елементарне геометријске представе, апстрахујући конкретна својства материјалних ствари.

Кроз игру и практичне радње упутити ученика на израчунавање обима троугла или дужине странице.

Користити шпагу, врпце, жицу, летвице и слично (на примјер: прављење троугаоног цвјетњака).

Организовати стваралачку наставу.

IV

Разломке обрадити кроз игру и очигледна наставна средства.

Дијелити предмете блиске дјетету.

Резање картона на различите дијелове.

V

Користити очигледна средства и дати ученицима да мјере предмете из учионице, куће и околине.

Обавезно вјежбати процјену одока, а након извршеног мјерења, израчунавањем утврдити могућа одступања-грешке.

Претварање јединица мјере у мање или веће јединице (треба показивати и увјежбавати на примјерима).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ**

РАЗРЕД: **ЧЕТВРТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **3**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **108**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Задовољење потребе ученика за кретањем;

Развијање одговорности, креативности, самопоуздања и иницијативности;

Развијање сарадње са ученицима;

Оспособљавање ученика како би усвојили знања, развили вјештине и овладали техникама и тактикама у склопу наставне теме;

Развијање кретне и психофизичке способности ученика;

Развијање позитивног става према физичкој култури који је неопходан за очување здравља и навика у свакодневном животу и култури живљења.

Посебни циљеви

Подстицање раста и развоја и утицај на правилно држање тијела;

Развијање и усавршавање моторичких способности и теоријских знања неопходних за самосталан рад на њима;

Стицање моторичких умијећа (вјештина) и теоријских знања неопходних за њихово усвајање;

Проширивање и продубљивање знања које су ученици стекли и потпуније сагледавање спортске гране за коју исказују посебан интерес;

Мотивисање ученика за бављење физичким активностима и формирање позитивних психо-социјалних образаца понашања;

Оспособљавање ученика да стечена умијећа, знања и навике користи у свакодневним условима живота и рада.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Трчање	8
2. Скакања и прескакања	12
3. Бацања и хватања	10
4. Вучења и гурања	6
5. Пузања, провлачења и пењања	8
6. Дизања, ношења и вишења	6
7. Вјежбе на тлу и вјежбе равнотеже	8
8. Вјежбе реквизитима	3
9. Игре на снијегу	10
10. Елементарне и штафетне игре	20
11. Ритмика и плесови	10
12. Процјена физичког раста и развоја и усавршавање физичких способности	7

Исходи учења	Садржај програма/ Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Трчање (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • трчи, хода различитим темпом; • примјењује научено; • брзо старта и трчи; • креће се по такту; • трчи на знак, команду; • примијени различите врсте кретања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Трчање на различите начине и различитим темпом. • Брзо трчање до 40 m с поласком на различите начине, на знак, команду. • „Цикцак” трчање. • Ходање, трчање унатрашке. • Фигуративна кретања. • Разне хваталице у пару тројкама, с посебним циљем у ограниченом простору. 	<p>ВРОЗ: „Учење” – Борба против негативних утицаја, љенчарења.</p> <p>Музичка култура слушање музике <i>Турски мари</i>.</p> <p>Српски језик текст <i>Бајка о бијелом коњу</i>.</p>
Тема 2: Скакања и прескакања (12)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прескочи препреку (вијачу) у мјесту и кретању; • скочи увис правим залетом; • скочи у дубину: с љестве (сандук, козлић); • скочи залетом с обиљеженог одскочишта; • доскочи на мекану подлогу (струњачу); • има осјећај за правовременост при скакању и прескакању. 	<ul style="list-style-type: none"> • Дјечји поскоци. • Скок удаљ залетом с обиљеженог одскочишта, доскок на мекано. • Скокови у дубину (сандук, козлић). • Прескакања препрека у низу до висине 50 cm, клупе, препоне, вијаче. • Скок увис правим (косим) залетом. • Прескакање вијаче лаганим трчањем. • Претрчавање испред дуге вијаче и укључење у игру. 	<p>Математика: Мјерење и мјере.</p> <p>Музичка култура: Пјевање и свирање и увођење у основе музичке писмености – <i>Поскакуша</i>.</p>
Тема 3: Бацања и хватања (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • баца лоптицу из залета, у циљ; • баца медицинку; • хвата лопту уз окрет, поскок, у мјесту и кретању, у скоку; • додаје и хвата лопту у трчању сам себи и у пару, тројкама и групи; • манипулише прије бацања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Бацање лоптице удаљ, из залета, у покретни циљ. • Бацање медицинке лијевом и десном руком и објема рукама. • Вођење, додавање и бацање лопте у трчању с разних висина, у скоку. • Бацање и хватање лопте о зид, у паровима и групама, евентуално додавањем у кретању и у скоку. 	<p>Математика: Геометријске фигуре и њихови међусобни односи – круг.</p>

Тема 4: Вучења и гурања (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • вуче и гура у пару и у кругу, на линији; • надвлачи на круг у неки простор; • разумије вјежбу и учествује у њој; • сложено учествује у тимском надметању. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вучење и гурање у паровима и у кругу (дјевојчице посебно). • Надвлачење преко линије, изван и у круг нацртан на тлу. 	
Тема 5: Пузања, провлачења и пењања (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пузи на више начина (трбух, леђа, бок); • обилази разне препреке ношењем терета; • провлачи се, пење и спушта; • креће се у разним ставовима, по справи (кроз њу); • пење се, држи и силази. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пузање потрбушке, на боку и леђима са обилажењем препрека и ношењем лакшег терета. Провлачење, пењање и спуштање кроз љестве, обруч и окна. • Пењање (силажење) уз: љестве, уже, мотку, притку, косу раван. 	Српски језик: текст <i>Корњача и зец</i> .
Тема 6: Дизања, ношења и вишења (6)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сарађује у ношењу у пару, тројкама (ношење мотком и палицом) с једног мјеста на друго; • уради вјежбу на дочелном вратилу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Рад у тројкама – ношење трећег (на дасци, палици). • Вис завјесом о поткољено (дочелно вратило). • Примјењена ходања у чучњу, четвороножно: пред рукама и за рукама. 	
Тема 7: Вјежбе на тлу и вјежбе равнотеже (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изведе колут напријед и колут назад; • изведе свијећу; • хода по ниској греди; • одржава равнотежу у разним вјежбама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Колут напријед и назад из разних полазних положаја. • Став о плећима (свијећа). • Ниска греда: ходање напријед, назад, пола и цијели окрет на греди. • Ходање на разне начине по линији уз одржавање равнотеже. 	Математика: Геометријске фигуре и њихови међусобни односи паралелне праве и нормалне праве.
Тема 8: Вјежбе реквизитима (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • котрља обруч у круг, вијуга, манипулише; • контролише управљање; • поставља палицу у равнотежни положај; • држи реквизите на разне начине; 	<ul style="list-style-type: none"> • Котрљање обруча (лопте) у круг, вијугаво. • Палица: комплекс општих вјежби обликовања. • Разне манипулације, вратом, трупом, рукама, ногама уз музику. 	Математика: Природни бројеви до 1000 (рачунске операције).

<ul style="list-style-type: none"> • врти, баца и хвата; • осмишљава различите вјежбе са реквизитима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Игре „школице” и „ластиш”. • Кретање и скакање помоћу вијаче. 	
Тема 9: Игре на снијегу (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • управља и спушта се санкама; • прави и убацује мање грудве у циљ, • исказује спретност, прецизност; • поштује правила игре; • црта на снијегу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Санкање – наизмјенично вучење; • Прављење мањих грудви, гађање циља; • Такмичење (у врстама, паровима и тројкама, у цртању у снијегу). 	<p>Српски језик: текст <i>Зима</i>.</p> <p>Ликовна култура: цртање на снијегу.</p> <p>Музичка култура: слушање музике – Р. Шуман <i>Вије</i>.</p>
Тема 10: Елементарне и штафетне игре (20)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изражава брзину, снагу, прецизност, спретност, координацију; • усвоји правило игре; • усвоји елементарна правила, уз одређену толеранцију; • покаже такмичарски дух. 	<ul style="list-style-type: none"> • Најмање 10 елементарних игара за развој психомоторике по избору наставника. • Савладати основе мини спорта – спортских игара: кошарка, рукомет и „фуцал”. • Игре "школице", „ластиша”, хваталице, „еберечке-ебертучке”, „жмирке” и друге игролике активности. 	<p>ВРОЗ</p> <p>Живот у друштвеној средини – правилни начини да се одговори на прекршај или повреду.</p>
Тема 11: Ритмика и плесови (10)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • хода и трчи уз музику; • баца лопту у мјесту и кретању уз музику; • усвоји задате елементе вјежбе; • ритмички изводи вјежбу у цјелини, • изводи ритмичке и кретне форме које су саставни дио народне (фолклорне) традиције. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зечји, мацји скок. • Галоп напријед, постранце. • Бацање лопте у бочној и чеоној равни у мјесту и кретању. • Народни плес „Савила се бела лоза винова”. • Једно народно коло из Републике Српске. 	<p>Музичка култура: Свирамо и пјевамо – Ерско коло, – народне игре са пјевањем, уз покрет и ритам.</p> <p>Природа и друштво: Гране привреде – виноградарство.</p>
Тема 12: Процјена раста и развоја и усавршавање физичких способности (7)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сазна на којем су нивоу његове физичке способности; • правилно изводи вјежбе трчања, издржљивости, спретности, окретности, 	<ul style="list-style-type: none"> • Брзо трчање на 40 м. • Скок удаљ до 100 см. • Скок увис до 50 см. • Колут назад из чучња у чучањ. • Ниска греда, ходање напријед, назад, пола и 	<p>Математика: Мјерење и мјере.</p>

<p>снаге и равнотеже;</p> <ul style="list-style-type: none"> • одигра плес уз музику; • примијени технику и вјештину правилног трчања; • скочи удаљ; • скочи увис; • води лопту у трчању; • изведе колут назад из чучња у чучањ. 	<p>цијели окрет на греди.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вођење лопте у трчању. • Вратило, вис предњи – провлак, вис стрмоглави. • Галоп напријед-назад. • Једно народно коло из Републике Српске. 	
--	--	--

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

При планирању циљева и активности, наставник треба да води рачуна о могућностима школе и ученика које подучава. У школама које немају одговарајуће просторно-техничке услове за реализацију свих предвиђених наставних садржаја, предвиђени број часова се распоређује за реализацију других програмских садржаја за које постоје услови.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

РАЗРЕД: **ЧЕТВРТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **36**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Одјељењска заједница функционише као ученички колектив који има властиту организацију, али уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина, тј. разредник.

Општи циљеви

Максималан допринос социјализацији сваког ученика, односно развој социјалних компетенција ученика;

Допринос развоју когнитивних, емоционалних и радно-акционих компетенција;

Допринос развоју комплетне личности сваког ученика, његових способности, одговорности и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду;

Спознаја ученика о себи, друштву и природи, те потреби њиховог очувања;

Развијање вјештина комуникације и ненасилног рјешавања конфликта код ученика, те вјештина за адекватно реаговање на насилно понашање.

Посебни циљеви и задаци програма

Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (физички, социјални, емоционални, интелектуални, морални и естетски развој ученика);

Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту ученика;

Упознати ученике са дужностима, задацима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи;

Упознати ученике са битним факторима наставе и могућим начинима учешћа у функционисању школе;

Информисати ученике о облицима и критеријима вредновања и оцјењивања, о принципима евалуације и самоевалуације;

Упознати ученике са појмовима потреба, комуникација и конфликт, те са ненасилним начинима и стиловима рјешавања конфликта;

Оспособити ученике да препознају и усмјере негативне емоције на ненасилан начин, да користе ненасилну вербалну и невербалну комуникацију;

Оспособити ученике за прихватање различитости и ненасилне облике комуникације;

Упознати ученике са концептима Основа демократије;

Развијати осјећај патриотизма и интернационализма;

Развијати еколошку свијест код ученика, те потребу за очувањем личног здравља и околине;

Учествовати у реализацији културно-забавних, спортских и других активности у школи и друштвеној средини.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Организација одјељењског колектива	3
2. Култура живљења	5
3. Основи демократије	8
4. Превенција насиља	6
5. Дјечија права	2
6. Учење учења	3
7. Заштита здравља и човјекове средине	3
8. Заштита од мина и других убојитих средстава	1
9. Процјена резултата рада	2
10. Теме по избору	3

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Организација одјељењског колектива (3)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> објасни важност планирања и програмирања; објасни и наведе одговорности појединца и групе; објасни и наброји задатке и обавезе појединца и групе у одјељењу; именује, наброји и предложи правила важна за функционисање одјељењске заједнице. 	<ul style="list-style-type: none"> Програм рада одјељењске заједнице. Утврђивање начина реализације. Одређивање задатака за групе и појединце. Избор руководства одјељењске заједнице. Утврђивање способности кандидата. Утврђивање обавеза. 	<ul style="list-style-type: none"> Српски језик
Тема 2: Култура живљења (5)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> објасни значај појединаца у групи; предложи, направи план и одлучи о учешћу у хуманитарним и добровољним акцијама; образложи и наведе правила понашања на јавним мјестима (позориште, биоскоп, лифт, јавно превозно средство); идентификује примјере добре комуникације родитеља и дјете; анализира начине комуникације у породици и предложи начине боље комуникације. 	<ul style="list-style-type: none"> Положај појединца у групи Идентитет и грб. Организација хуманитарних и добровољних акција. Понашање на јавним мјестима. Елементи коректног понашања (брзина кретања, јачина говора, (поздрављање). Понашање на јавним мјестима (позориште, биоскоп, лифт, јавно превозно средство). Однос родитеља и дјете. Међусобно поштовање, повјерење и искреност, начин комуникације. 	<ul style="list-style-type: none"> Српски језик Природа и друштво Ликовна култура Физичко васпитање Музичка култура

Тема 3: Основи демократије (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује одговорности које су супростављене једна другој; • користи скуп питања при анализирању ситуације; • процијени, заузме и одбрани ставове везане за одлуку о преузимању одговорности; • идентификује предности (користи) и недостатке (цијене) коришћења ауторитета; • користи идеје „користи” и „цијена” да би заузели и одбранили став везан за рјешавање питања ауторитета; • идентификује посљедице приватности; • објасни цијене и користи приватности; • процијени, заузме и одбрани став, везан за приватност; • објасни појам „прекршај” и „повреда”; • објасни кораке при доношењу одлуке о праведном одговору на прекршај или повреду; • процијени, заузме и одбрани став, везан за проблем праведног одговора на прекршај или повреду. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одговорност: • Како можеш одлучити коју одговорност желиш испунити? • Како би ти одлучио/ла коју одговорност испунити? • Ауторитет: • Како можемо одлучити желимо ли користити ауторитет? • Како би ти користио/ла ауторитет у овој причи? • Приватност: • Како можеш одлучити желиш ли приватност? • Како би ти донио/донијела одлуку о овом проблему приватности? • Правда: • Који су праведни начини да се одговори на прекршај или повреду? • Како би ти користио/ла праведне начине да одговориш на прекршај или повреду? 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура • Музичка култура
Тема 4: Превенција насиља (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и идентификује своје и потребе других људи; • препозна и процијени када треба направити компромис између својих и туђих потреба, а кад треба рећи НЕ и изаћи у сусрет својим потребама; • идентификује начине комуникације; • објасни разлику између вербалне и невербалне комуникације; 	<ul style="list-style-type: none"> • Потребе и насиље. • Општи увод у појам потребе. • Комуникација. • Шта је комуникација? • Вербална комуникација. • Ненасилно рјешавање конфликта. • Конфликт и врсте конфликта. • Кодекс понашања. • Кодекс понашања у заједници. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Природа и друштво • Физичко васпитање

<ul style="list-style-type: none"> • користи вербалну ненасилну комуникацију; • идентификује и наброји врсте конфликта; • препозна и идентификује своја и осјећања друге особе у конфликту; • идентификује неприхватљиво понашање у заједници; • објасни важност/значај кодекса понашања у заједници. 		
Тема 5: Дјечја права (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује права из Конвенције о правима дјетета; • уради ликовни или литерарни рад на тему дјечјих права поводом Дјечје недјеље. 	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање са Конвенцијом о дјечјим правима. • Како се зове ово право? • Дјечја недјеља. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура
Тема 6: Учење учења (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни значај планирања учења; • креира план рада и распоред часова; • идентификује и објасни негативне појаве и утицаје на појединца; • образложи ситуације када ТВ и рачунар могу негативно утицати на процес учења; • процијени и објасни усклађивање интереса и обавеза са начинима коришћења слободног времена. 	<ul style="list-style-type: none"> • Самостално планирање учења. • Планирање у складу са могућностима. • Распоред часова. • Израда домаћих задатака. • Борба против негативних утицаја. • Љенчарење, кампањско учење. • Прекомјерна игра и забава. • ТВ и рачунар као дистрактор. • Слободно вријеме и начин коришћења. • Усклађивање интереса и обавеза. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Природа и друштво • Физичко васпитање • Музичка култура • Ликовна култура
Тема 7: Заштита здравља и човјекове средине (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни и разумије/описује проблеме других људи, посебно оних који су доживјели неку трауматичну ситуацију; • идентификује и наброји елементе личне и хигијене у простору; • објасни важност личне и хигијене простора; 	<ul style="list-style-type: none"> • Психосоцијална помоћ. • Прича о свјетлости. • Хигијена. • Лична и хигијена простора. • Заштита животне средине. • Уређење парка, школе и ближе околине. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура • Српски језик • Природа и друштво • Физичко васпитање

<ul style="list-style-type: none"> • направи план и учествује у уређењу школског окружења (двориште, парк...). 		
Тема 8: Заштита од мина и других убојитих средстава (1)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препозна која су подручја најчешће минирана; • познаје и опише ознаке за мине; • разумију опасност од ватреног оружја. 	<ul style="list-style-type: none"> • Минирана подручја • Ватрено оружје 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура • Физичко васпитање
Тема 9: Процјена резултата рада (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • анализира властита постигнућа и наведе позитивне и негативне стране; • анализира успјех одјељења у учењу, ваннаставним активностима и међусобним односима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Процјена властитих постигнућа (позитивни и негативни аспекти). • Заједничка процјена резултата рада. • Резултати у учењу и владању. • Ваннаставне активности. • Међусобни односи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура • Музичка култура
Тема 10: Теме по избору (3)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни значај актуелног догађаја за школу или заједницу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Садржаји по избору наставника, а везани за актуелне догађаје у школи и локалној заједници. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм васпитно-образовног рада у одјељењској заједници обухвата више наставних области или тема. Наставне теме су релативно аутономне.

Реализација програмских садржаја васпитно-образовног рада у одјељењској заједници подразумијева флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на модалитете рада, тако и на динамику извођења.

Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење исхода учења, могуће је и примјеном садржаја по избору одјељењског старјешине или ученика.

Сваки разредник је задужен да креира годишњи програм рада за своје одјељење, уз обавезне консултације и учествовање ученика. Степен учешћа ученика у креирању програма зависиће од узраста ученика.

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје. У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјељењски старјешина добија нову улогу, што подразумијева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично. Одјељењски старјешина, у договору са ученицима (колико је то могуће), има потпуну слободу да наставну тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне теме.

Разредник осмишљава активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалних разлика, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа.

Примјеном савремених метода рада на часовима одјељењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а (Васпитни рад с одјељењском заједницом) биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.

За реализацију садржаја ВРОЗ-а, односно појединих тема, понуђени су сљедећи приручници:

- 1. Бонтон;**
- 2. Како учити;**
- 3. Приручник „Психосоцијална помоћ у школи”, Републички педагошки завод, Бањалука, 1996. године;**
- 4. Основе демократије – први кораци, приручник за наставнике и сликовнице за ученике;**
- 5. Упозоравање на мине и друга убојита средства, Приручник за наставнике основних и средњих школа, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. године;**
- 6. Дидактички комплет о превенцији насиља кроз образовни систем Босне и Херцеговине, Приручник за наставнике о превенцији насиља које укључује дјецу**

Одјељењски старјешина може и треба да користи и сву осталу литературу која му је позната и доступна.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ПЕТИ РАЗРЕД

Редни број	Наставни предмет	РАЗРЕД	
		Друга тријада	
		5.	
1.	Српски језик	5	180
2.	_____језик *	2	72
3.	_____језик **	5	180
4.	Вјеронаука	1	36
5.	Страни језик 1	2	72
6.	Ликовна култура	2	72
7.	Музичка култура	2	72
8.	Познавање природе	2	72
9.	Познавање друштва	2	72
10.	Математика	5	180
11.	Физичко васпитање	2	72
12.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	36
УКУПНО		24	864

* За ученике који наставу остварују на језику конститутивних народа, члан 7 Устава Републике Српске, језик бошњачког народа (бошњачки језик) и језик хрватског народа (хрватски језик)

** Назив језика на коме се остварује настава само за школе у којима се настава одвија на једном од језика народа

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ПЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљ наставе српског језика је да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, да се усмено и писмено правилно изражавају, да упознају, доживе и тумаче књижевна дјела, позоришна, филмска и друга умјетничка остварења из српске и свјетске баштине.

Посебни циљеви и задаци

Развијање смисла и способности за правилно, течно, економично и увјерљиво усмено и писмено изражавање, богаћење рјечника, језичког и стилског израза;

Упознавање језичких појава и појмова, постепено овладавање нормативном граматиком и стилским могућностима српског језика;

Увјежбавање и усавршавање гласног читања (правилног, логичког и изражајног) и читања у себи (доживљајног, усмјереног, истраживачког);

Упознавање, читање и тумачење популарних и информативних текстова из илустрованих енциклопедија и часописа за дјецу;

Поступно, систематично и досљедно оспособљавање ученика за логичко схватање и критичко процјењивање прочитаног текста;

Навикавање на самостално коришћење библиотеке;

Поступно и систематично оспособљавање ученика за доживљавање и вредновање сценских остварења (позориште, филм);

Усвајање основних теоријских и функционалних појмова из позоришне и филмске умјетности;

Навикавање на редовно праћење и критичко процјењивање емисија за дјецу на радију и телевизији;

Подстицање ученика на самостално језичко, литерарно и сценско стваралаштво;

Подстицање, његовање и вредновање ученичких ваннаставних активности (литерарна, рецитаторска, драмска, новинарска секција и др.);

Васпитавање ученика за живот и рад у духу хуманизма, истинољубивости, солидарности и других моралних вриједности;

Развијање патриотизма и васпитавање у духу мира, културних односа и сарадње међу људима.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Језик	55
2. Књижевност	70
3. Језичка култура	52
4. Филм/позориште	3

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1: Језик (55)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> уочава разлику између народног и књижевног српског језика; препозна главне реченичке дијелове; препозна редослијед реченичних чланова у реченици и исправно их употребљава; издвоји именски и предикатски скуп; издвоји атрибут; одреди прави објекат (у акузативу); издвоји прилошке одредбе за вријеме, мјесто и начин; препозна значење рода и броја придјева; препозна описне, градивне и присвојне придјеве; издвоји и употребљава глаголе у означавању садашњег, прошлог и будућег времена; претвара глаголске облике; препозна основне, редне и збирне бројеве; разликује управни од неуправног говора и претвара управни у неуправни говор и обрнуто; употријеби управни и неуправни говор; препознаје и употребљава ријечи у синонимном значењу; употребљава ријечи у основном и пренесеном значењу; 	<ul style="list-style-type: none"> Српски језик – Српски књижевни језик (1 час). <p>Граматика 54</p> <ul style="list-style-type: none"> Реченица: субјекат и предикат, субјекатски и предикатски скуп. Именички додатак – Атрибут. Прави објекат. Прилошке одредбе за вријеме, мјесто и начин. Заједничке и властите именице, уочавање рода и броја. Збирне и градивне именице. Личне замјенице (род и број у номинативу). Придјеви: ријечи које означавају особине бића, предмета и појава. Род и број придјева. Придјеви: описни, градивни и присвојни. Бројеви: основни–главни, редни и збирни. Глаголи – садашње, прошло и будуће вријеме (презент, перфект и футур). Управни и неуправни говор. Синоними: основно и пренесено значење ријечи (по једна вјежба у сваком полугодишту са по 3 часа – припрема, израда и исправак). 	

Тема2 : Књижевност (70)**Ученик може да:**

- разликује карактеристике романа (за дјецу) од драме (за дјецу);
- анализира и вреднује поступке, особине и понашање ликова (главних и споредних) у књижевном тексту;
- анализира основне идеје у књижевно-умјетничком тексту;
- разликује кратке и дуге стихове;
- препознаје поступак (не и појам) персонификације;
- означи ток догађаја, мјесто и вријеме радње;
- објасни амбијент у којем се дешава радња;
- разликује приповиједање у првом и у трећем лицу;
- дефинише тему књижевног дјела;
- разликује мотиве у лирској пјесми;
- одреди елементе драме у књижевном тексту.

46 часова

- Војислав Илић: *Први снег*.
- Душко Радовић: *Плави зец*.
- *Биберче*, српска народна бајка.
- *Крејџо кошао*, српска народна приповијетка.
- *Јеленче*, српска народна лирска пјесма.
- *Јетрвица адамско кољено*, српска народна епска пјесма.
- Михајло Ражњатовић: *У сунчаним брдима*.
- Мирослав Демак: *Виолина*.
- Бранко Ћопић: *Мјесец и његова бака*.
- Бранко Ћопић: *Башија сљезове боје*.
- Алекса Шантић: *Неретиња*.
- Сергеј Јесењин: *Бобиљ и друшка*.
- Десанка Максимовић: *Вожња*.
- Милован Данојлић: *Трешња у цвјету*.
- Десанка Максимовић: *Сребрне илесачице*.
- Бранислав Црнчевић: *Босоноги и небо*.
- Исидора Секулић: *Позно јесење јујиро*.
- Бранислав Нушић: *Прва љубав*.
- Светлана Велмар Јанковић: *Злајно јајње*.
- Градимир Стојковић: *Није наодмет били мајарац*.
- Гвидо Тартаља: *Подела улоја*.
- Скендер Куленовић: *Шаренка*.
- *У цара Тројана козије уши*, српска народна бајка.
- Бранко В. Радичевић: *Чаробни злајник*.
- Рајко П. Ного: *С родом сам рашчисјио*.
- Алекса Микић: *Каг јечам жути*.
- Радован Ждрале: *Теслин мачак*.

<p>исходи дефинисани за књижевност апликативни су на лектуру;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Предраг Бјелошевић: <i>Коврџава џачка.</i> • Ивана Б. Мажуранић: <i>Приче из давнине.</i> <p>Лектира 24</p> <ul style="list-style-type: none"> • Душан Радовић: <i>Кајетан Дон Пилфокс.</i> • Рене Гијо: <i>Бела трива.</i> • Луис Керол: <i>Алиса у земљи чуда.</i> • Ивана Б. Мажуранић: <i>Чудноватије згоде шејрића Хлајића.</i> • <i>Српске народне бајке</i>, (двје бајке по избору). • Избор из поезије за дјецу савремених писаца из Републике Српске (Станко Ракита, Драган Кулиџан, Душко Трифуновић, Ђуро Дамјановић, Рајко Петров Ного, Зоран Костић, Боро Капетановић, Предраг Бјелошевић, Ђорђо Сладоје) – радити у два термина за лектуру – два пјесника по избору. 	
<p>Тема 3: Језичка култура (52)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пише састав уважавајући основну структуру (уводни, главни и завршни дио); • изражава (прецизно) своје мисли и користи се аргументима; • преприча садржај у складу са програмским захтјевима; • самостално прикупља одређену грађу; • пише правилно, уредно и читко; <ul style="list-style-type: none"> • правилно употреби сугласник ј у интервокалној позицији; 	<p>Култура изражавања 21 (усмено и писмено)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Препричавање са промјеном граматичког лица. • Причање замишљеног догађаја. • Сажето причање. • Причање уз проширивање приче. • Причање на основу сјећања. • Описивање особе или лика. • Извјештавање у вези са животом у школи или породици. • Писање писма; • 7 писмених вјежби (по 3 часа). <p>Правопис 24</p> <ul style="list-style-type: none"> • Писање глагола у прошлом и будућем времену. • Писање и изговор гласа ј. 	<p>Познавање друштва</p> <p>Музичка култура</p>

<ul style="list-style-type: none"> • утврди погрешно употребијебљен сугласник ј у интервокалној позицији; • правилно пише глаголе у прошлом и будућем времену; • правилно пише придјеве с наставцима: -ски, -шки, -чки, -ов, -ев, -ин; • открије грешке у писању придјева с наставцима: -ски, -шки, -чки, -ов, -ев, -ин; • правилно пише придјеве изведене од властитих и заједничких именица; • издвоји погрешно написане придјеве изведене од властитих и заједничких именица; • правилно пише имена улица, тргова, установа и празника; • исправно записује управни и неуправни говор; • правилно пише основне скраћенице; • правилно пише рјечицу не уз глаголе, придјеве и именице; • издвоји кратке и дуге слоге, наглашене и ненаглашене слоге и паузу у говору; • препознаје наглашене ријечи и изговорне цјелине; • изражајно чита у складу с мисаоно-емотивним садржајем текста; • чита са истраживањем. 	<ul style="list-style-type: none"> • Писање скраћеница. • Писање присвојних придјева на: -ски, -шки, -чки, -ов, -ев, -ин. • Писање управног говора. • Писање имена улица и тргова, установа и празника. • Писање рјечице не уз глаголе, именице и придјеве. • Провјеравање правописа (по 2 вјежбе у полугодишту и исправак). <p>Ортоепија 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Наглашени и ненаглашени слогови. • Реченички акценат и пауза у управном говору. <p>Читање 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Правилно читање наглас, са освртом на интерпункцију у тексту. • Читање дијалога (интонација реченице у дијалогу) и читање по улогама. • Читање у себи са одређеним задатком. 	
<p>Тема 4: Филм (3)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе основне податке о настанку филма; • објасни разлику: нијемизвучни филм; црно-бијели филм и филм у боји; • анализира гледани филм (садржај, ток радње и ликове); • процјењује поступке ликови. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основни подаци о настанку и развоју филма. • Врсте филма: нијемизвучни. • Црно-бијели филм и филм у боји. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје;

Вјежбе у изражајном читању изводе се плански и уз наставниково и учениково припремање. Наставник благовремено одабира погодан текст и проучава карактеристике текста које утичу на природу изражајног читања. У складу са мисаоно-емотивним садржајем текста наставник одређује јачину гласа, ритам, темпо, интонацију, паузе, акценте и гласовне трансформације. Повремено се служити аудио снимцима узорних интерпретативних читања;

Посебну пажњу поклањати унапређењу читања у себи (најефикаснији облик стицања знања). Примјена текст методе у настави подразумијева ефикасне вјежбе за савладавање брзог читања у себи с разумијевањем и доприноси развијању способности ученика да читају флексибилно, усклађују брзину читања са циљем читања и карактеристикама текста. Квалитет читања у себи подстиче се претходним усмјеравањем ученика на текст и давањем одговарајућих задатака (истраживачким задацима), и обавезним провјеравањем разумијевања прочитаног текста, односно рјешавања задатака;

Постепено навикавати ученике на осмишљено и интерпретативно учење текста напамет. Током вјежбања стварати услове да казивање тече „очи у очи”, да говорник посматра лице слушалаца и да са публиком успоставља емоционални контакт. Нарочиту пажњу посветити изражајним могућностима говорног језика, посебно природном говорниковом ставу и сугестивном казивању текста;

Тумачење текста почети послије интерпретативног читања наглас и читања у себи. Књижевноумјетничко дјело се чита, према потреби и више пута, све док не изазове одговарајуће доживљаје и утиске који су неопходни за даље упознавање и проучавање текста;

У обради лирске пјесме и краће прозе користити разне облике поновљеног и усмјереног читања дјела у цјелини или његових одломака. Значајне појединости, елементарне слике, експресивна мјеста и стилско-језичке поступке не посматрати као појединачне вриједности, већ као функционалне дијелове више цјелина и у складу са тим их тумачити;

Ученике навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном дјелу поткрепљују чињеницама из текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку дјелатност и заузимање критичких ставова према произвољним оцјенама и закључцима;

Многе текстове, а поготову одломке из дјела, треба локализовати. Стављање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, давање неопходних података о писцу и настанку дјела, као и информације о битним садржајима који претходе одломку, неопходни су услови без којих се текст не може интензивно доживјети и правилно схватити;

Обраду књижевног дјела проткати проблемским питањима која су подстакнута текстом и умјетничким доживљавањем. Проблемским питањима подстичемо ученичку радозналост, свјесну и истраживачку активност и свестраније упознавање дјела;

Описивање је најсложенији облик језичког изражавања на нивоу разредне наставе. За развијање способности описивања неопходно је ученике навикавати да локализују оно што описују (временски, просторно, узрочно), да уоче, издвоје и заокруже битне особине (спољашње и условно унутрашње) и да се одреде према предмету посматрања (покушај формирања личног става/односа према датој појави). Како се описивање често доводи у блиску везу са читањем и тумачењем текста потребно је стално усмјеравати ученичку пажњу на она мјеста у текстовима која обилују описним елементима, а посебно када се

описују предмети, ентеријер, биљке и животиње, књижевни ликови, пејзаж и сл., јер то су и најбољи обрасци за спонтано усвајање описивања као трајне вјештине у комуницирању. За описивање је потребан већи мисаони напор и дуже вријеме те предност дати писменој форми описивања над усменом. Остали методички приступи исти су или слични као и код препричавања и причања (од планирања, преко реализације планираних активности, до вредновања постигнутог и функционалног повезивања са сродним садржајима);

Израдити плакате са примјерима правописа у складу са програмом;

Планирати колективне посјете биоскопу. Обавеза наставника је да изабере филм, да га заједнички са ученицима гледа и води разговор о филму. (Модел; Препричавање садржаја филма, објашњавање времена и мјеста радње, особине ликова и односи међу њима, описивање доживљаја филма, анализа филмских облика и оцјена филма). Пожељно је да наставник (заједно са ученицима) прави дневник гледаних филмова у којем би ученици биљежили податке о називу филма, име режисера, аутора сценарија, кратак садржај филма, утиске о филму и властиту оцјену филма;

Ученике систематски подстицати на читање књига из библиотеке, формирање одјељењске библиотеке, приређивање тематских изложби књига, слушање/гледање звучних/видео записа са умјетничким казивањима текста, организовање сусрета и разговора са писцима, литерарних такмичења, вођење дневника о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, главни ликови, одабране реченице, необичне и занимљиве ријечи и сл.) и друге активности у складу са могућностима и интересовањима ученика;

Континуирано пратити, вредновати и оцјењивати знање и напредовање ученика. Вредновање постигнућа ученика заснивати на исходима учења. Праћење напредовања и вредновање постигнућа треба да благовремено пружи повратну информацију (непосредно након ученичке активности или у току обављања активности). Информација треба бити конкретна (разумљива ученику, родитељу) и односити се на активности и резултате рада ученика, а никако на ученикову личност. У формулацији питања, захтјева и задатака које ученици треба да рјешавају водити рачуна да се истим захтијевају и виши нивои знања (анализа, синтеза, генерализација, примјена).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРАВОСЛАВНА ВЈЕРОНАУКА

РАЗРЕД: ПЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Увођење ученика у област духовно-вјерског живота, са посебним освртом на православну хришћанску вјеру којој припадају;
- Да ученици постану добро и правилно информисани у складу с њиховим духовним и интелектуалним узрастом, те да се у оквиру породице уведе у практичан хришћански живот;
- Развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно опредијелити према добру и злу као основним моралним категоријама;
- Развијање самосвјесне и слободне личности, одговорне пред Богом и Црквом као духовном заједницом којој припадају;
- Развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Богослужење	7
2. Сакрални предмети	3
3. Празници	3
4. Крсне славе	17
5. Пост	2
6. Молитвословља	4

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Богослужење		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни изглед храма; • наброји степене мирских и монашких свештених лица; • наброји врсте Богослужења.	<ul style="list-style-type: none"> • О храму. • Свештена лица. • Облици Богослужења. • Свакодневна Богослужења и Света литургија.	Српски језик. Ликовна култура. Музичка култура.
Тема 2: Сакрални предмети		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни шта су свете сасуде и одежде; • објасни значај богослужбених књига и икона.	<ul style="list-style-type: none"> • Свете сасуде и одежде. • Богослужбене књиге. • Иконе.	
Тема 3: Празници		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • наброји празнике; • разликује празнике по врстама.	<ul style="list-style-type: none"> • Господњи празници. • Богородичини празници. • Светитељски празници.	

Тема 4: Крсне славе		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • процијени потребу и значај крсне славе; • објасни начин слављења и славске обичаје; • објасни живот светитеља и начин на који су постали светитељи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Крсне славе код православних Срба припрема и начин слављења. • Свети Стефан. • Свети Јован Крститељ. • Свети Георгије. • Свети пророк Илија. • Свети великомученик Пантелејмон. • Свети Киријак Отшелник. • Покров Пресвете Богородице. • Света Петка. • Свети Димитрије. • Свети Архангел Михаило. • Свети Никола. 	
Тема 5: Пост		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • наброји врсте постова; • објасни настанак и потребу поста. 	<ul style="list-style-type: none"> • Настанак, значај, потреба, начин и вријеме поста. 	
Тема 6: Молитвословља		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • изјави ко врши молитвословља; • наброји врсте молитвословља; • објасни разлоге молитвословља. 	<ul style="list-style-type: none"> • Молитвословља у помен мртвима. • Велико и мало освећење воде. • Други црквени обреди. • Молитвословља. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Неке наставне јединице се могу реализовати и у храму.

Ученицима показати свете сасуде, одежде и богослужбене књиге.

Не постављати сувише високе захтјеве.

Настојати да ученици заволе часове вјеронауке и да радо долазе у храм и активно учествују у Богослужењу (да пјевају за пјевницом, дјечаци могу читати Апостол и помагати свештенику у олтару и сл.).

Користити Свето писмо, *Илустрирану (Дјечју) Библију*, *Пролої* и иконе.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: V (пети) (енглески први страни језик, 3. година учења)

НИВО ПОСТИГНУЋА: почетни 2

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Омогућити развој језичке компетенције ученика, што представља централни, незамјењиви аспект учења језика, а посебно да развије развој комуникацијске способности ученика; Боље упознати ученике са њиховом културом, научити их да је цијене, али и да разумију и поштују друге културе;

Омогућити свим ученицима да уживају у учењу, да буду мотивисани за учење, да науче размишљати, те да се оспособе за даље учешће у самосталном, појединачном или групном учењу, раду или обуци;

Припремити све ученике за ефикасно и одговорно учешће у друштву, развијајући њихов позитиван став према културалним, вјерским и другим различитостима које су присутне у њиховом друштву, развијајући на тај начин коректно и праведно друштво, које ће да вреднује такве различитости;

Омогућити ученицима да развију самопоуздање и самопоштовање, чиме утиру пут ка властитом срећном и здравом животу испуњеном задовољством;

Код ученика развијати радозналост, самосталност и креативност;

Подстицати ученике на лијепо понашање у школи и на јавним мјестима, као и у кругу њихових породица;

Развијати код ученика способност да пажљиво слушају и цијене мишљење других;

Развијати код ученика љубав према природи и еколошку свијест;

Развијати код ученика принцип хуманог односа између полова;

Омогућити континуитет и повезаност учења језичких вјештина на страном језику пратећи кривуљу когнитивног развоја дјете да се поједностави прелаз из нижих у више разреде.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ САДРЖАЈ

Ученици ће учити језик и проширивати свој вокабулар ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ:

Ученици ће (се):

Упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља енглеског говорног подручја на подручју културе, едукације, слободног времена ученика, начина живљења, а у оквиру датих тема;

Навикавати да се учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе о којој уче;

Учити да комуницирају и да се понашају у свакодневним ситуацијама на начин који је природан за културу земље чији језик уче, обраћајући посебну пажњу на односе међу људима при непосредном контакту, комуникацији, на оно што ученике интересује, итд.;

Научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.

УЧЕЊЕ КАКО ТРЕБА УЧИТИ:

Ученици ће учити да:

Буду одговорни и активни када уче језик;

Користе различите радне методе и стратегије учења типичне за учење језика, као што је извођење смисла из контекста итд;

Надограђују знање коришћењем различитих метода, као што је парафразирање;

Користе информационе технологије код учења језика;

Оцјењују своје активности и активности својих другова из одјељења, као и ниво свог и њиховог знања у односу на постављене циљеве и, ако је потребно, мијењају методе рада;

Користе самостално уџбенике, рјечнике и друге приручнике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Тема	Садржаји
Породица	Вокабулар: Ученици ће понављати или учити <u>само основни вокабулар</u> који се односи на задате теме:
Школа	Чланови уже и неки чланови шире породице, нпр.: mother, grandmother, grandfather, uncle, aunt, grandson;
Моје окружење	Школа, нпр.: school subjects, furniture, pupils' things, extra-curriculum activities, some musical instruments;
Свакодневни живот	Окружење, months, seasons of the year, weather (нпр.: rainy, sunny); in the garden, (нпр.: vegetable/flower garden); some gardening tools (нпр. spade, rake, watering can); in the country (нпр.: camping, tent, lunch, box, fire), итд.
Слободно вријеме	Свакодневни живот, рутинске активности, shopping, нпр. At the supermarket, buying some vegetables and fruits; going out (нпр.: library, swimming pool); my clothes, visiting relatives, friends, итд.
Животиње	Слободно вријеме, at the park (нпр.: slide, jungle gym, swing, jump rope), snow, snowball, snowman, outings.
Земље, народи	Животиње, domestic, wild animals, pets (основни вокабулар); Земље и области, peoples, their culture (основни вокабулар).

У табели није дат оквирни број часова за реализацију неке теме. Наставник ће приликом планирања и припремања за наставни процес, узимајући у обзир факторе попут нивоа постигнућа ученика, нивоа сложености наставне теме и сл., одредити број часова који је потребан за реализацију појединих садржаја у оквиру неке теме. Преостали часови су предвиђени за писане провјере постигнућа. У току сваког полугодишта потребно је реализовати један ЗОТ. Поред наведеног, наставник планира и реализује и друге врсте писаних провјера постигнућа. Предложене теме су обавезни дио садржаја Наставног програма, али немају обавезујући карактер што се тиче редослиједа наставних цјелина нити повезивања поједине тематике с предложеним језичним структурама, што значи да их не треба схватити као градиво предвиђено за једну лекцију у уџбенику.

Оперативни циљеви / Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>РЕЦЕПЦИЈА</p> <p>а) СЛУШАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ Ученици ће слушати изговорени текст и реаговати: невербално, нпр.:</p> <ul style="list-style-type: none"> • показивањем или додиривањем предмета или дијела тијела који се помиње, извршавањем упутстава и наређења, заокруживањем тачног одговора или опције, испуњавањем табеле означавајући на одговарајући начин потврдне или тачне одговоре, односно негативне или нетачне одговоре, повезивањем одређених илустрација с одговарајућим текстом/или дијелом текста, означавањем тачних или нетачних тврдњи итд.; • вербално, понављањем ријечи, израза или читавих реченица које је изговорио наставник или које су чули са CD-а/касете, давањем кратких одговора на питања која је поставио наставник или која су чули са CD-а/касете, испуњавањем табела или допуњавањем реченица, итд. <p>б) ЧИТАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ Ученици ће читати кратке текстове, у себи или наглас, тражећи одређену информацију или детаље и реаговати: невербално, нпр.: тражењем одређених информација, извршавањем упутстава или наређења, повезивањем одређених илустрација с одговарајућим текстом/или дијелом текста, повезивањем</p>	<p>Ученици ће понављати и/или учити:</p> <p>Именице</p> <ul style="list-style-type: none"> • бројиве, небројиве, • правилну и неправилну множину. <p>Замјенице</p> <ul style="list-style-type: none"> • личне, субјекатски и објекатски падеж; • показне, this, that, these, those; • упитне, who, which, what, whose; • присвојне; • неодређене, somebody, anybody, nobody. <p>Придјеве</p> <ul style="list-style-type: none"> • Детерминаторе; • чланове: a/an, the, нулти члан; • присвојне придјеве: • показне придјеве, this (girl), that (boy), these (girls), those (boys); • придјеве за неодређену количину и број нпр.: some, any, much, many, no, all; • упитне придјеве, what, which, whose; • описне придјеве: најчешће у оквиру датих тема. <p>Бројеве 1 – 100</p> <p>Глаголе</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present Simple (потврдни, одрични, упитни облик); • Present Continuous (потврдни, одрични, упитни облик); • глаголи be, have/have got (потврдни, одрични, упитни облик); • модалне глаголе can, may (потврдни, одрични, упитни облик); • императив, сва лица једнине и множине; 	<p>Корелација са свим предметима који се изучавају у другој тријади основне школе. Знања која се стичу у оквиру ових предмета доприносе бољем и успјешнијем развијању постигнућа и вјештина у области изучавања страног језика.</p>

<p>набројаних ријечи с одговарајућим бројевима или симболима, означавањем тачних или нетачних тврдњи итд.</p> <p>вербално, нпр.: постављањем питања и давањем одговора, бирањем тачног одговора, испуњавањем табела и укрштеница, довршавањем реченица, испуњавањем празнина задатим ријечима, повезивањем ријечи у колонама А и Б, склапањем испретураног текста у смисаону цјелину.</p> <p>ПРОДУКЦИЈА: а) ГОВОР Ученици ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> учествовати у разговору са другим учеником или ученицима или наставником; давати упутства и наређења; играти додијелене улоге; рецитовати, пјевати и играти језичке игре, итд. <p>б) ПИСАЊЕ Ученици ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> преписивати кратке текстове; писати по диктату; испуњавати табеле и укрштенице; убацити, подвлачити, редати ријечи у смисаоне реченице; писати реченице користећи тачан облик глагола; довршавати реченице; писати кратке саставе на познате теме, итд. <p>Ученици ће моћи/знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> упућивати одговарајуће поздраве и одговарати на њих; упознавати се; обраћати се људима; идентификовати и лоцирати људе и предмете; описивати: људе и предмете, нека 	<p>Прилоге (најчешћи)</p> <ul style="list-style-type: none"> мјесто, вријеме, начин, нпр.: slowly, quickly, смјер, нпр.: left, right, east, west. <p>Приједлоге</p> <ul style="list-style-type: none"> мјесто, нпр.: in, on, under, behind, in front of, вријеме, нпр.: in, on, at. <p>Реченице</p> <ul style="list-style-type: none"> Основни ред ријечи у реченици (потврдни, одрични, упитни облик); Императив; There is a ... There are some ... Is there a ...? Are there any ... ? <p>Осим што ће стално проширивати вокабулар, ученици ће понављати или учити да користе:</p> <p>Скраћенице Најчешће, нпр.: a.m., p.m., UK, USA; скраћенице за дане у недјељи и мјесеце.</p> <p>Афиксе, у вези са датим темама и граматиком, нпр.: наставак -s; -ing.</p> <p>Антониме, у вези са датим темама, нпр.: fast – slow, up – down, hot – cold.</p> <p>Сложенице, у вези са датим темама, нпр.: football, basketball, swimming-pool, pen-friend;</p> <p>Колокације, у вези са датим темама, нпр.: outdoor sports, to do homework, to make a phone call.</p>	
---	---	--

<p>расположења и стања, тренутну активност;</p> <ul style="list-style-type: none"> • постављати позната питања и одговарати на њих; • тражити и нудити помоћ; • тражити и давати информације; • слушати очекујући да чују одређену информацију; • изразити на врло једноставан начин: слагање и неслагање, знање и незнање, способност и допуштање (can, may), понуду (писану или усмену) користећи најосновнији вокабулар; слeдеће емоције: допадање, недопадање, задовољство, занимање и одушевљење за нешто, изненађење, разочарање, захвалност; идеју посједовања (have, have got, John's book, his house); • извинити се и прихватити извињење; • сугерисати неку акцију (Let's ...); • прихватити и одбити понуду или молбу; • говорити на једноставан начин о свакодневним активностима и радњама; • рећи колико је сати; • набројати дане у седмици, мјесеце, годишња доба; • изразити: способност/неспособност да нешто ураде. 		
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава енглеског језика у основној школи је усмјерена на когнитивно учење. Приликом реализације наставног процеса паралелно се развијају и усмена и писана комуникација. То значи да се пажња подједнако посвећује развоју свих језичких вјештина: слушању и читању у оквиру разумијевања, говорној интеракцији и продукцији, те писању и њима се приступа на интегрисан и индивидуалан начин.

Програм првог страног језика намијењен је образовању и васпитању у основној школи. Пети разред представља понављање и утврђивање основних језичких, граматичких структура које су обрађиване претходних година учења страног језика уз одређено циклично понављање и проширивање.

У реализацији наставног процеса, у средишту пажње је ученик и процес учења. Наставник није више једини извор знања, него је, у складу са методолошким постулатима, модел и треба да упућује ученике да користе друге изворе знања и како да уче.

Атмосфера на часу треба да буде пријатна и радна, јер таква атмосфера дјелује подстицајно на ученике. Код ученика треба развијати демократске и емпатичке особине. Наставник треба да развија код ученика самопоуздање и независност, кооперативност, колаборативност, културу дијалога, толерантност, разумијевање и уважавање различитости, мултикултуралности и плурилингвализма.

У наставном процесу, матерњи језик треба користити што је мање могуће, тј. само у ситуацијама када је то крајње неопходно.

Наставник треба да води рачуна да наставу реализује тако да је прилагођена различитим нивоима постигнућа ученика у одјелењу, као и различитим стиловима учења.

Приликом припремања за наставни процес и у његовој реализацији, наставници треба да користе разноврсне и савремене: методе (метода демонстрације, илустрације, рада са текстом, разговора, рјешавања проблема, итд.), облике рада (рад у пару, рад у групи, индивидуални рад, итд.), типове задатака (underline., circle., fill in., match., write., answer., ask., итд.) и расположива наставна средства (CD-плејер и компакт-дискони са снимљеним аудио-материјалом, видео-бим, постери, рјечници, итд.) што омогућава ученицима да увјежбају и што боље усвоје презентоване садржаје тј. развијање и унапређење језичких компетенција. Наставник треба да подстиче ученике да активно учествују у самом наставном процесу тако што ће им омогућити да и они генеришу неке од додатних материјала који се користе на часу.

Слушање и разумијевање – Наставник треба да користи што разноврсније снимљене прилагођене материјале за слушање с циљем оспособљавања ученика да разумије природан говор.

Читање и разумијевање – За развијање ове вјештине треба користити разноврсне изворне прилагођене текстове уз коришћење одговарајуће технике читања. Разумијевање текста се може провјеравати за вријеме или након читања. За провјеравање разумијевања прочитаног текста треба користити разноврсне вјежбе типа допуњавања, повезивања, избора понуђеног одговора, одговора на питање.

За ове двије вјештине је потребно истаћи да ученици не морају разумјети цијели текст од ријечи до ријечи, али је потребно да разумију текст у глобалу и идентификују потребну информацију у тексту.

Говор – Препоручују се активности које омогућавају стварну размјену знања, информација, идеја, мишљења, било да се ради о активностима дијалошког или монолошког типа. Пожељно је да у активностима учествује што више ученика (рад у пару/групи).

Писање – За развијање ове вјештине може се користити писање на задату тему или писање на слободну тему. Ученицима треба указати на важност самог процеса писања и писаног изражавања. Писани текст треба да има одговарајућу форму, лексику, те граматичку, правописну, и интерпункцијску тачност.

У настави енглеског језика, за учење граматичких структура препоручује се индуктивни приступ. Ученици, из низа предочених примјера, идентификују језичке структуре и уоче правила која касније примјењују у пракси.

Граматичке структуре се уводе постепено и примјењују на великом броју вјежбања

базираних на реалним ситуацијама. Понављање већ познатих структура омогућава да ученици утврде оне дијелове које нису најбоље савладали у претходном периоду. Познавање граматичких правила није циљ наставе енглеског језика, стога не треба тражити од ученика да их репродукују уколико их правилно употребљавају.

Лексика је један од битних елемената у учењу страног језика. За објашњавање нове лексике, наставници треба да користе контекстуални приступ. Ученике треба подстицати на усвајање парадигми ријечи и колокација.

Код исправљања грешака, наставник треба да буде обазрив. Ученике не треба прекидати због грешака које праве у току усменог излагања. Наставник треба да укаже на њих по завршетку излагања или да се користи методом тзв. корективне повратне информације (corrective feedback). У писаним радовима, наставник треба да означи врсту грешке. Када је то могуће, треба пружити прилику ученицима да сами исправе своје грешке.

Приликом објашњавања граматичких садржаја наставници треба да сведу употребу сложене терминологије (метајезика) на минимум. Препоручује се писано и усмено тестирање усвојености вокабулара и граматике у контексту, а не директним испитивањем значења ријечи и знања граматичких правила. Домаћи рад, као наставак рада у школи, омогућава ученику континуитет у усвајању презентованог градива.

Пројекти – Израда пројеката је веома корисна за ученике у настави енглеског језика. Оваква активност омогућава развијање самосталности и одговорности код ученика. Пројектни задатак треба да је јасно дефинисан, са детаљним упутством за израду и прилагођен способностима ученика. Ученици могу реализовати пројектни задатак индивидуално, у пару или у групи (што зависи од плана рада наставника и договора између ученика и наставника). Завршетак рада на пројекту представљају презентације које ученик/пар/група реализују на часу. Презентације могу бити разноврсне - зидне новине, постери, итд.

Праћење, вредновање и оцјењивање

Приликом оцјењивања ђака, наставници треба да праве разлику између учених и научених структура. Учено градиво, на примјер, односи се на препознавање одређених глаголских форми, док научено градиво подразумијева тачну употребу одређених глаголских форми у контексту. Када је ријеч о вокабулару, научено градиво се односи на учениково познавање значења ријечи, док усвојени вокабулар подразумијева употребу ријечи у различитим контекстима.

Праћење, вредновање и оцјењивање ученика је континуиран и сталан процес у настави енглеског језика. Наставници прате, вреднују и оцјењују ученике путем усмених и писаних провјера постигнућа.

Усмене провјере постигнућа се врше у току реализације наставних садржаја на часовима, тј. рада у пару, у групи и индивидуалног рада ученика. Наставник редовно прати и записује запажања о правилном изговору, јасном изражавању, правилној употреби граматике, богатству вокабулара, начину изражавања, сналажењу у разним ситуацијама. У току полугодишта, наставник треба да најмање два пута оцијени ученика према способностима за учествовање у говорној интеракцији и за усмено излагање.

Писане провјере постигнућа се реализују кроз низове задатака објективног типа, тестове, контролне радове, диктате и вишеминутне провјере постигнућа, писање слободних/састава на задату тему. Приликом вредновања и оцјењивања води се рачуна о правопису, јасном изражавању мисли, логичком излагању идеја, граматичкој тачности, богатству вокабулара, конструкцији реченица, организацији текста.

На почетку школске године наставници треба да упознају ученике са системом рада и оцјењивања. Поред контролних радова, писаних вјежби, тестова и других врста задатака, оцјењује се ученикова активност на часу. У том смислу би требало избјегавати класично усмено испитивање ученика, већ усмену оцјену извести на основу ученикове активности на часу. Уколико ученик није активан и не одговара на наставнико подстицање да се укључи у рад одјељења, наставник га може усмено испитати и на тај начин провјерити и вредновати његово знање.

ИСХОДИ УЧЕЊА:

Ученици петог разреда основне школе треба да савладају, у говорној и писаној комуникацији, програмске садржаје дате у Наставном плану и програму, развијајући и унапређујући истовремено све језичке вјештине. До краја друге године учења енглеског језика, ученици би требали да активно употребљавају 260 лексичких јединица, а да разумеју око 350 лексичких јединица. При обради новог градива, не би требало уводити више од 6–8 нових лексичких јединица. Ученици треба да активно учествују у разговору (уз одређену помоћ наставника). Ученици треба да разумеју и користе познате свакодневне изразе и врло једноставне фразе које се односе на испуњавање конкретних потреба. Могу да представе себе и друге особе, да одговарају на питања о себи и другима и стварима које посједују. Могу да воде једноставан разговор под условом да саговорник говори полако, разговјетно и да је спреман да помогне.

ИЗВОРИ:

Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.
Приручници, граматике и рјечници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ПЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Ученици треба да:

Повезују и разликују дводимензионалне и тродимензионалне облике;
Граде критеријуме према дјелима ликовне умјетности и ликовним појавама у животу;
Усвоје знања о боји и креативно раде са односима боја;
Ускладе ликовни рад са звуком, покретом, литерарним изразом и сценским луткарством;
Препознају ликовне технике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Колаж и асамблаж /површински и тродимензионални/	10
2. Везивање облика у тродимензионалном простору и равни	10
3. Сликарски материјали и технике	10
4. Основне и изведене боје	10
5. Боја, површина, маса, волумен	18
6. Амбијент/сценски простор	14

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Колаж и асамблаж /површински и тродимензионални/ (10)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> дефинише појам колажа и асамблажа; користи разноврсне материјале; маштовито се ликовно изрази.	<ul style="list-style-type: none"> Колаж I /грађење цјелина од обојених и необојених површина/. Колаж II /компоновање различитих материјала површинског и тродимензионалног карактера/. Вјежба.	Познавање природе Познавање друштва
Тема 2: Везивање облика у тродимензионалном простору и равни (10)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> разликује површинске од тродимензионалних облика; разликује обликовање од цртања и сликање; организује и ликовно представи тродимензионалне облике у простору и равни.	<ul style="list-style-type: none"> Компоновање апстрактних облика у простору према положеној косој или усправној линији; Организација бојених облика у односу на раван у простору. Организација тродимензионалних облика у простору и равни. Вјежба.	Познавање природе Познавање друштва Математика

Тема 3: Сликарски материјали и технике (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна сликарске материјале; • разликује и користи сликарске технике; • креативно се изрази сликарским техникама темпера, акварел, пастел, креда у боји... 	<ul style="list-style-type: none"> • Карактеристике акварел технике. • Карактеристике пастел боја и креда у боји. • Карактеристике темпера. • Вјежба. 	<p>Познавање природе</p> <p>Познавање друштва</p>
Тема 4: Основне и изведене боје (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна основне и изведене боје; • самостално добије изведене боје; • самостално и слободно се ликовно изрази. 	<ul style="list-style-type: none"> • црвена + жута = наранџаста; • плава + црвена = љубичаста; • жута + плава = зелена; • вјежба. 	<p>Познавање природе</p> <p>Познавање друштва</p>
Тема 5: Боја, површина, маса, волумен (18)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна боју, површину, масу, волумен, простор; • самостално представи карактеристичне облике у простору. 	<ul style="list-style-type: none"> • Површина, простор. • Површина, боја, простор. • Маса, волумен, простор I. • Маса, волумен, простор II. • Вјежба. 	<p>Познавање природе (живи свијет око нас, органске и неорганске материје)</p> <p>Српски језик (илустрација погодног текста)</p>
Тема 6: Амбијент/сценски простор (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна маску, костим, сцену, објасни улогу маске, костима, сцене; • групно израде маску, сцену, костим; • реализују представу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Идејна рјешења за израду маске. • Израда маске. • Израда сцене. • Реализација представе по групама. • Вјежба. 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p>

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Колаж и асамблаж /површински и тродимензионални/ (10)

Објаснити појам колажа (лијепљење различитих комада папира, текстила, дрвета, пијеска и других објеката на подлогу) и асамблажа (склапање, спајање различитих материјала и предмета тродимензионалног карактера). Демонстрирати технику рада. Мотивисати ученике да користе разноврсне материјале и предмете из свакодневне употребе. Могући мотиви: лептир, клоун, цвијет из маште, јесење лишће, страшило у башти, бића и животиње из бајке, свемира, чудновате птице, чудна летјелица, необична радионица и сл.

Везивање облика у тродимензионалном простору и равни (10)

Показати и објаснити разлику између површинских (дужина и ширина) и тродимензионалних (дужина, ширина и висина) облика. Објаснити појам пластичног обликовања. Објаснити ученицима појам масе као просторног облика са три димензије дужина, ширина и висина. Показати дјечје радове и репродукције умјетничких дјела. Могући мотиви: јаје, лопта, чаша, чамац, воће, скулптура за радни сто.

Сликарски материјали и технике (10)

Упознати ученике са карактеристикама акварела као сликарске технике, учачавање карактеристика акварела на умјетничким дјелима већег броја аутора, запажање најчешћих мотива који су погодни за рад са акварелом. Практичан рад са акварелом: растварање боја, наношење боја на подлогу, разливање боја, мијешање боја и акценти. Могући мотиви: чудни снови, путовање кроз космос, у дубинама мора...

Упознати ученика са својствима пастела и креды у боји: врсте подлога на којима се може радити пастелом или кредом – како се може одржати њихова постојаност на подлози; шта значи појам „пастелности” и који мотиви се њима могу најбоље изразити. Могући мотиви: Илустровање текстова лирских пјесама, воће или цвијеће (рад по узору на природу)...

Упознати детаљније ученике са својствима темпера и подлогама на којима се може њима сликати. Могући мотиви: кишни дан, мртва природа са интересантним предметима.

Основне и изведене боје (10)

Објаснити појам боја, свјетлост, сунчев спектар боја. Објаснити појмове основне и изведене боје. Демонстрирати добијање изведених боја. Подстицати ученике да препознају и добију изведене боје. Показати спектар боја. Алализирати боје на ученичким радовима и умјетничким сликама.

Боја, површина, маса, волумен (18)

Опажање, а затим рјешавање ликовним средствима разноврсних интересантних површина у задатом простору. То може бити кора дрвета, крила инсекта, лист, годови на дасци (пању), црни лук на пресеку, структура хљеба, сунђера, пчелињег саћа, стијене, кристали и сл. Постепено, укључити и боју. Практични радови (на примјер: обликовање чиније) треба да се састоје и у представљању карактеристичних маса ликовним средствима.

Амбијент/сценски простор (14)

Дати ученицима основна знања о сценографији. Објаснити улогу маске, костима, сцене... везано за важност амбијената и сценског простора. Показати неколико примјера израде маске, костима, сцена... како реалних предмета тако и видео-записа. Дати упуте за израду. Подстицати да добију складна и маштовита рјешења. Извести са ученицима представу.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ПЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2 часа

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72 часа

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Стварање интересовања и навика за активно бављење музиком, те подстицање стваралачких способности и развијање музичког укуса;

Подстицање когнитивног, етичког и естетског развоја ученика, те позитивних емоција, осјећаја припадности и заједништва;

Упознавање културне баштине и савремених кретања у музичкој умјетности, кроз вриједна музичка дјела домаћих и страних аутора;

Упознавање основа музичке писмености и изражајних средстава музичке умјетности;

Оспособљавање ученика за разумијевање и процјењивање музике, те за музичку интерпретацију;

Подстицање развоја музичког мишљења, слушањем и разумијевањем музичких порука умјетничког дјела;

Посебни циљеви и задаци програма

Образовање слуха – развити осјетљивости слуха за перцепцију звука, гласова, тонску висину, трајање, тонални осјећај, звучну динамику, препознавање музичких инструмената, музичких форми и сл.;

Упознавање већег броја бројалица и пјесама у циљу савладавања и развијања осјећаја за ритам;

Увјежбавање основних елемената музичке писмености кроз пјевање и свирање пјесама из нотног текста;

Развијање музичког памћења – препознавање најједноставнијих музичких облика;

Развијање навика културног понашања при живом извођењу;

Развијање дјечје маште, пажње, логичког закључивања, запажања и стваралачких способности и корелација наставе музичке културе са осталим васпитно-образовним предметима;

Свирање на инструментима Орфвог музичког инструментарија према интересовањима, пјевање у хору, мањој групи или соло што доприноси развоју слуха свих категорија, али и музичког укуса;

Упознавање са вриједним дјелима композитора: В. А. Моцарт, Ј. С. Бах, Ф. Менделсон, П. И. Чајковски, С. Ст. Мокрањац, В. Милошевић и др.;

Примјењивост стеченог знања у новим ситуацијама.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставно подручје

Оквирни број часова

1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености	44
2. Слушање музике	14
3. Дјечје музичко стваралаштво	14

Исходи учења	Садржај програма/појмови	Корелација са другим наставним предметима
Наставно подручје:		
Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености (44)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује разлику између бројања и тактирања; • примијени тактирање на 2, 3 и 4; • разликује 2/4, 3/4 и 4/4 такт; • препозна нотна трајања (цијела нота, половина, четвртина, осмина и њихове паузе у 2/4, 3/4 и 4/4 такту); • уочи и примијени у пјевању или свирању продужену ноту (тачку поред ноте, корону, лук); • препозна и репродукује научене тонске висине Ц-дур љествице солмизацијом; • наброји тонове абecedом; • именује и разликује тонове солмизацијом и абecedом, кроз боје и мјесто у линијском систему; • користи ритмичке и мелодијске инструменте Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, триангл, металофон, блок-флаута) кроз свирање. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пјевање пјесама (по слуху и са нотног текста). • Тактирање на 2, 3 и 4. • Ц-дур љествица: ДО, РЕ, МИ, ФА, СОЛ, ЛА, СИ, ДО2. • Ноте и нотна трајања (цијела нота, половина, четвртина, осмина и паузе). • Тачка поред ноте, корона, лук, знак за понављање. • Представљање тонова абecedом (C¹, D¹, E¹, F¹, G¹, A¹, H¹, C²). <p>Препоручене композиције:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бројалице: <p>Обнављање утврђених нотних вриједности и њихових пауза уз тактирање по избору учитеља. Свака пјесма може бити бројалица уколико се представи само ритмички.</p> <p>Дјечје пјесме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Рођенданска пјесма • <i>Пекарчић</i> (Ст. Коруновић – Љ. Шкарица). • <i>Мали џрубач</i> (В. Крајтмајер). • <i>Уредносii</i> (према В. Матјан). • <i>Јеж</i> (Н. Хиба). • <i>Усiаванка</i> (Ј. Брамс). • <i>Деца су украс светиа</i> (Љ. Ршумовић – М. Субота). 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура • Маштом обогати и представи музичких садржаја кроз цртеж; У односу на садржај пјесме, ликовно представи главне актере новим техникама – мозаиком. Употреба различитих ликовних техника. • Српски језик • Читање литерарног текста наглас; правилно артикулисање гласова српског језика; учаваше значења ријечи; описиваше и препричавање радње; изражајно рецитоваше; рад на граматички; ортоепија. • Познавање природе • Човјек као дио природе; земља; животне заједнице. • Математика • Разломци; геометријска сабирања.

	<ul style="list-style-type: none"> • Француска пјесма. • Док мјесец сја (Ж: Б. Лили). • Дом (Ј. Готовац) • <i>Незјода</i> (В. Комадина – Б. Богдановић). • <i>Пролећна пјесма</i> (Ст. Корунковић). • <i>Плави зец</i> (Д. Шестић-Д. Радовић). • Композиција са два металофона (К. Орф). <p>Народне пјесме:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ђај, Ђиро. • Ситна је киша падала. • Разгранала грана јоргована. • Кад је синоћ пао мрак. • У Милице дуге трепавице. • Дивна, Дивна. • Пастирче. <p>Музичке игре:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Тейка Мейка</i> (В. Томерлин). • Игра млинара. • <i>Рибар</i> (В. Томерлин). • <i>Јуџрос</i> (Д. Радић – З. Васиљевић). <p>У недостатку садржаја у уџбенику, наставник може уврстити и реализовати садржаје према сопственом избору, користећи другу музичку литературу.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Физичко васпитање • Народне игре и плесови, ритмика; елементарне игре.
Наставно подручје: Слушање музике (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • слушно идентификује и разликује компоненте музичког израза (темпо, динамика); • препозна, идентификује и разликује врсте динамике (p – mp – mf – f) поступне динамичке ознаке (crescendo – decrescendo) и темпа (брзо/Allegro – умјерено/Moderato – споро/Largo); • слушно препозна и разликује изражајна 	<ul style="list-style-type: none"> • Музички рјечник: слушање. • Различите тонске боје (гласови и инструменти). • Темпо (Allegro, Moderato, Largo) и динамика слушане композиције (p – mp, mf – f, crescendo, decrescendo). • Солистичко и групно музицирање. • Вокална, инструментална и вокално-инструментална музика. • Музички облик: менует, валцер, симфонија, 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура • Представљање музичких садржаја кроз цртеж – маштање. • Познавање природе • Шума – природна заједница; Вода - природна заједница. • Познавање друштва • Босна и Херцеговина и Република Српска (грб, застава, химна).

<p>средства у музици (врста пјевачких гласова и извођачких састава);</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и разликује композиције различитог доживљаја; • класификује композиције различитог облика: менует, валцер, симфонија, полонеза, марш, балет, руковет; • слушно диференцира и именује инструменте умјетничке музике и дјечјих инструмената Орфовог музичког инструментарија; • опише садржај и ток радње слушане композиције. 	<p>полонеза, марш, балет, руковет.</p> <p>Препоручене композиције:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Химна Републике Српске <i>Моја Република</i> М. Матовић. • Химна Босне и Херцеговине, Д. Шестић. • Химна Светом Сави. • Весели разговор, Ј. С. Бах. • <i>Менуети из Мале ноћне музике</i>; Варијације на мелодију „Француске пјесме” В. А. Моцарт. • Дјечја симфонија, Ј. Хајдн. • Словенска игра бр.1, А. Дворжак. • <i>Валцер цвијећа</i> (из балета Крцко Орашчић). • <i>Најолићанска пјесма</i> (из балета Лабудово језеро), П. И. Чајковски. • <i>Марш из опере</i> Фауст, Ш. Гуно. • <i>Свадебни марш</i>, Ф. Менделсон. • Марш, Чигра, Лоптање, Ж. Бизе. • Финале из Карневала животиња, К. Сен-Санс. • Игра пилета у љусци од јајета; Баба Јага, М. П. Мусоргски. • <i>Девећа руковети</i>, С. Ст. Мокрањац. • Пјесме са Змијања, В. Милошевић. • Седам балканских игара, М. Тајчевић. <p>Пожељно је на сваком часу слушати музику најмање 15 минута. Стога је могуће слушати и друге композиције по избору учитеља.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Језик; култура изражавања.
<p>Наставно подручје: Дјечје музичко стваралаштво (14)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • импровизује и изводи мале ритмичке, мелодијске, мелоритмичке цјелине гласом, инструментом и покретом; 	<ul style="list-style-type: none"> • Импровизација ритма. • Измишљање ритмичких цјелина. • Импровизација мелодије. • На властити стих или на 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура • Препознавање композиција преко понуђених илустрација; Илустрација научене пјесме;

<ul style="list-style-type: none"> • састави краће мелодијско-ритмичке мотиве у већу цјелину; • изведе покрете уз музику; • допуни тактове уз одговарајућу мјерну јединицу; • опонаша звукове слободном импровизацијом. 	<p>стих који предложи учитељ импровизација дјечје мелодије.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Импровизација покретом. • Осмишљавање покрета уз музику коју су слушали или пјевали (избор ученика). • Импровизација мелоритамских цјелина. • Слободно импровизовање дијалога помоћу дјечјих инструмената (избор инструмената врше ученици). • Тонско сликање. • Слободно музичко изражавање. 	<p>Илустрација непознате композиције.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Литерарно стваралаштво; говорне вјежбе. • Физичко васпитање • Развој моторике; ритмика.
---	--	---

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Настава музичке културе у систему савременог општеобразовног програма представља једну од најважнијих дисциплина која директно утиче на свестрани развој личности савременог друштва. Сматра се предметом *свесћраног развоја дјетишта* (естетског, моралног, интелектуалног и физичког) и управо због тога су и задаци из ове области уско повезани са цјелокупним васпитно-образовним радом у основној школи.

Као наставни предмет има веома важну функцију у васпитању, али и образовању дјеце: подстиче и развија позитивне емоције, обликује критеријуме за лијепо и вриједно, развија пажњу, концентрацију, меморију, моторику, машту, креативни израз, опушта их и растерећује. Чињеницу да дјеца музику воле, и да се њоме желе активно бавити у будућности, треба мудро искористити у настави музичке културе за стицање основних знања, упознавање основа музичког језика, те за развијање критеријума за процјењивање музике.

Настава музичке културе у центар интересовања ставља ученикову музичку активност. У активностима пјевања, свирања, игре, слушања или стваралаштва се и учи музика, увијек са новим постављеним задатком, обогаћује доживљај, али и ствара сензибилитет за изражавање и разумијевање музике.

Стога се програм наставе музичке културе, у разредној настави, темељи на три наставна подручја:

- 1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
- 2. Слушање музике**
- 3. Дјечје музичко стваралаштво**

Предложени број часова, за одређено наставно подручје, представља оријентациони број часова, те га је могуће повећати или смањити (нпр. *Слушање музике и Дјечје музичко стваралаштво*), зависно од интересовања и могућности ученика, те услова у којима се реализује настава музичке културе.

Да би се остварио процес праћења напредовања и нивоа постигнућа ученика, у настави музичке културе, неопходно је да учитељ претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Учитељ је слободан у избору начина активног музицирања – по принципу реалне остваривости и могућностима релевантних музичких захтјева.

Учитељ треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик остварио исходе учења. Приликом оцјењивања водити рачуна да се појединачно наставно подручје не оцјењује, већ пажњу посветити нивоима постигнућа у сва три наставна подручја, водећи рачуна о појединачном развоју музичких способности, залагању ученика, интересовању, навикама, ставу, креативности и сл.

Све кључне појмове потребно је користити на нивоу учења когнитивног домена: знање (препознавање, репродуковање) схватање/разумијевање, примјена, анализа и синтеза, а не њиховога дефинисања и теоријског појашњавања. Све што је важно знати учи се на часу: разговором, понављањем и вјежбањем.

Неопходно је, да се настава музичке културе изводи сваке седмице. Блок-часови не одговарају природи предмета.

Ваннаставне активности из области музичке културе су усмјерене на организовање и рад хорске секције (мали хор) којом руководи наставник музичке културе или наставник разредне наставе. Чланови хорске секције тј. малог хора могу бити ученици прве и друге тријаде тј. I, II, III, IV и V разреда.

Темељ квалитетне и успјешно организоване наставе музичке културе је добро опремљен кабинет за музичку културу.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм музичке културе обухвата три наставна подручја која се међусобно прожимају:

- 1. Извођење музике: пјевање, свирање, покрет и увођење у основе музичке писмености**
- 2. Слушање музике**
- 3. Дјечје музичко стваралаштво**

Извођење музике

Пјевање пјесама у разредној настави представља доминантну активност која доприноси музичком оспособљавању дјеце за активно и колективно музицирање, стога је и разумљиво што је највећи дио часова усмјерен на активност извођења музике.

Активности **пјевање** у разредној настави се обрађује кроз методски поступак обраде пјесме по слуху, опонашањем демонстрације учитеља, или уз помоћ различитих звучних и визуелних помагала. У пријатној атмосфери која подсећа на игру, дијете слуша пјесму стављајући примат на емоционални доживљај. Слушајући учитеља који пјева уз пратњу мелодијског/хармонског инструмента, водећи рачуна о правилном дисању, радом по цјелинама (техником „јеке“), дјеца уче пјевати пјесму интонативно тачно, јасно и правилно дикцијски, уз одговарајући темпо и динамику. Групним радом и индивидуално, не одвајајући текст од мелодије, ученици брзо усвајају наставни садржај тј. мелодију и текст.

Учењем пјесама постиже се много: развија дјечји глас, осјећај за ритам, музички слух, памћење, естетски смисао, али и остварује оно што је најважније – циљ: развити љубав и интересовање за музику. Пјевањем пјесама по слуху, стиче се представа о тоновима и њиховом кретању што код ученика ствара звучну слику. Звук који ученици памте кроз игре опажања, препознавања ритмичких и мелодијских кретања, представљаће основу за даљи рад у вишим разредима – пјевање по нотном тексту.

Приликом одабира пјесама, водити рачуна о гласовној способности ученика у одјељењу и равноправној заступљености различитог избора пјесама: народне пјесме, дјечје пјесме познатих аутора, дјечје популарне пјесме непознатих аутора, пјесме са текстом композитора умјетничке музике.

Свирање попут пјевања представља активност којој се дјеца посебно веселе. Ако је добро организована и вођена, та музичка активност треба бити комплементарна пјевању, бројалицама и музичкој игри, што отвара могућност за активно учествовање ученика који немају у довољној мјери развијен мелодијски слух. Свирањем се ученик поступно упознаје са дјечјим инструментима Орфовог музичког инструментарија (звечке, штапићи, деф, чинеле, кастањете, металофон, блок-флаута), изграђује слушну перцепцију за разликовање дјечјих инструмената по боји звука, развија ритмичку способност свирањем на инструментима (тијело као инструмент, предмети, ритмички и мелодијски дјечји инструменти), развија фину моторику, машту и стваралачке способности.

Бројалице представљају веома значајну област у развоју ритма. Ритам је један од најосновнијих елемената у музици који се најлакше савладава преко разбројавања (дужи слог – краћи слог). Бројалице не служе само за развијање ритмичког слуха, увођење нотних вриједности, већ и за усавршавање дјечјег говора. Групно изговарање бројалице дисциплинује ученике да тачно и равномјерно изговарају одређени текст што доприноси развоју дикције дјетета. Бројалицу треба изводити разлагањем текста на слоге уз разбројавање као у игри, затим инструментима тијела (руке, ноге), инструментима које ученици израде, инструментима Орфовог музичког инструментарија.

Музичка игра представља одличан начин да се дјеца несвјесно (у вишим разредима – свјесно) уведу у основне елементе музичке писмености, али и да учитељ утврди предиспозиције дјеце и стварног музичког развоја који, спонтано долази до изражаја.

У почетним корацима школовања примјењују се игре у којима су покрети једноставнији, базирани на опонашању радњи из свакодневног живота. У вишим разредима разредне наставе покрети постају сложенији, моторичнији, бржи и дужи са темом описивања разних радова (занимања), народних обичаја, природног и животињског свијета и сл. Музичке игре изводи у форми музичких игара са пјевањем, музичких игара уз инструменталну пратњу, дидактичких игара, али и у форми малих музичких драматизација. Примарни задатак музичких игара јесте тачно извођење мелодије која је сједињена у покрет који треба да буде складан и ритмички повезан у музичком току. Тако се истовременим кретањима изражава карактер, темпо, динамика, али се развија и усавршава моторика.

Приликом рада на усвајању пјесме, обавезно ученици куцају или тактирају. Синхронизацијом покрета и текста, дјеца преко игре, развијају слух, осјећај за пулс, ритам и мјеру.

Увођење у основе музичке писмености у првој тријади остварује се кроз рад на пјевању, свирању и покрету. Свјесна активност увођења основа музичке писмености реализује се у IV и V разреду. Приликом обраде, примат је на методском поступку обраде пјесме по нотном тексту: именовање нотних трајања, именовање/препознавање једноставнијих ритмичких фигура, увођење солмизационих слогова, овладавање дводјелном, тродјелном и четвородјелном мјером уз тактирање, свирање на металофону уз праћење нотног текста, пјевање уз праћење нотног текста и сл.

Пјесме за обраду по нотном тексту треба да буду пажљиво одабране, водећи рачуна да су једноставне, лаке и прилагођене могућностима ученика у одјељењу. У току пјесме може се обрадити само један нови задатак – било интонативни, ритмички или састављен од других елемената музичке писмености.

Слушање музике

Слушање музике утиче на развој емоционалног живота ученика, њихове способности и естетске културе, а за већину током живота остаје једина могућност перцепције музичке умјетности. Слушање треба да буде емоционално и аналитичко, али оба могу и требају бити активна. Кроз слушање музике ученици могу одредити извођаче,

темпо, динамику и основне елементе музичке структуре (фраза, реченица, строфична пјесма – иста мелодија на различите строфе). Ради се о задацима које ученици рјешавају слушајући, односно за чије им рјешавање није потребно никакво раније предзнање. Одређивање доживљаја и карактера музичког дјела појединачна је категорија и за њих су сви одговори добри, јер сваки ученик има право на властити доживљај музичког дјела.

Музичке приче, базирају се на праћењу музичког садржаја кроз слике. Имају значајну вриједност у разредној настави развијајући код ученика способност да прати причу у сликама, слуша, препознаје карактере ликова приче кроз инструменте и развија способност да разумије и опише садржај.

Предложени број часова представља минимум, а могуће је тај број повећати у циљу постизања учинка веће ефикасности, креативности и интересантности предмета. Пожељно је активност слушања музике спровести на сваком часу, у оквиру завршног дијела часа. Поједине композиције могуће је поновити, у циљу реализације нових задатака.

Дјечје музичко стваралаштво

Наставно подручје **Дјечје музичко стваралаштво** треба да ученику пружи што више прилика за ослобађање и развијање музичке креативности. У овом наставном подручју процес је важнији од резултата. Ученици несвјесно усвајају знања и долазе до нових спознаја.

Наставно подручје је подијељено на више креативних игара:

- **Импровизација ритма** (измишљање мањих ритмичких цјелина остварених говором, инструментима; слободна звучна импровизација рукама, ногама и ритмичким инструментима којима ученици располажу; слободно импровизовани дијалози).
- **Импровизација мелодије** (слободно импровизовани дијалози гласом или мелодијским инструментом; измишљање мањих мелодијских цјелина на основу предложеног текста).
- **Импровизација мелоритамских цјелина** (измишљање мањих мелодијских и ритмичких цјелина на основу текста или договореног садржаја игре).
- **Импровизација покретом** (мале, договором састављене музичке игре уз покрет).
- **Тонско сликање** (опонашање звукова, појава, инструмената, опонашање мотива, фраза или ријечи инструментом по избору ученика).

Праћење и вредновање рада ученика

Оцјењивање се мора спроводити организовано и треба да обухвати и прати развој сваког ученика: његов рад, залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл. Наставник треба да прати развој личности у цјелини и објективно одређује ниво на којем је ученик савладао програмске захтјеве и остварио исходе учења. Сваком ученику треба омогућити оптималан развој у оквиру васпитно-образовног рада, а никако да се неодмјереним методичким захтјевима у савладавању програма и негативном оцјеном ученици отуђују од музике и музичке умјетности. Основни задатак наставника је да храбри и подстиче ученике.

У настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате – исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са стварним учениковим способностима и могућностима.

Оваквим начином оствариће се и основни захтјеви за правилно оцјењивање, које мора бити објективно, те да ученике мотивише за музичке активности, као и за бављење музиком у складу са њиховим способностима и потребама.

Домаћи писмени задаци или писани тестови, контролни задаци и слично не задају се за овај предмет ни у једном разреду. Цјелокупно градиво остварује се само у школи.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПОЗНАВАЊЕ ПРИРОДЕ

РАЗРЕД: ПЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљ наставе предмета Познавање природе је да омогући ученицима да схвате повезаност и условљеност појава, односа и процеса у природи, те улогу и значај човјека у мијењању и очувању природе.

Посебни циљеви:

Систематизација, корекција, проширивање и повезивање искуства и знања ученика са новим знањима из природе;

Стицање знања о природи као увод у оспособљавање за диференцирано проучавање природних наука у предметној настави;

Изграђивање основа научног погледа на свијет и омогућавање ученицима да уоче и схвате повезаност, зависност и условљеност развоја природе;

Развијање интересовања за изучавање природе, оспособљавање за организовано и систематично посматрање и истраживање појава у природи и за примјену знања;

Подстицање, стварање и развој способности за коришћење извора знања, учење и стваралаштво;

Развој естетских осјећања и љубав према природи и подстицање ученика на чување, заштиту и унапређење природе и животне средине;

Стицање основних знања о небеским тијелима, постанку и саставу Земље, ваздуху;

Стицање основних знања о екологији, међусобној зависности живе и неживе природе и међузависности биљака, животиња и човјека;

Стицање основних знања о биљкама и животињама у стаништима и животним заједницама;

Стицање основних знања о човјековом организму, његовом функционисању и начину заштите;

Стицање основних знања о исхрани, здрављу и заштити од болести, као и о штетностима алкохола, пушења и дроге;

Стицање основних знања и навика за одржавања личне и опште хигијене;

Оспособљавање ученика за живот и рад у колективу, изграђивањем и развијањем другарства, пријатељства, сарадње, солидарности и толеранције;

Васпитање ученика за хумане, равноправне и здраве односе међу личностима различитог пола;

Упознавање дјелатности људи, формирање и развијање поштовање рада;

Стицање радних навика и свијест о правима, дужностима, обавезама и одговорностима, учешћем у животу и раду у школи, породици и друштвеној средини.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Небеска тијела	6
2. Постанак и састав земље	10
3. Ваздух	6
4. Екологија	10
5. Станишта и животне заједнице	16
6. Човјек као дио природе	20
7. Здравље и исхрана	4

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Небеска тијела (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам космоса; • наброји и разликује небеска тијела; • наброји планете Сунчевог система; • идентификује и објасни начин кретања Земље и осталих планета око Сунца; • дефинише појам Сунце и процијени његов значај за Земљу; • идентификује облик Земље; • прикаже и објасни кретање Земље око своје осе и око Сунца; • прикаже и објасни посљедице кретања Земље око своје осе и око Сунца. 	<ul style="list-style-type: none"> • Небеска тијела – појам Сунце – извор живота на Земљи. • Кретање Земље. 	<p>У складу са специфичностима програмских садржаја могуће је вршити корелацију наставе предмета Познавање природе са наставним предметима:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Математика, • Српски језик, • Ликовна култура, • Познавање друштва, • Физичко васпитање • Музичка култура и • Васпитни рад с одјељењском заједницом. <p>Корелација не треба да се одвија да би сама себи била сврха већ наставник треба да је, тамо гдје је могућа, стручно осмисли у циљу стварања дјететове цјеловите слике о природи која нас окружује.</p>
Тема 2: Постанак и састав Земље (10)		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни процес настанка Земље; • наброји и објасни Земљине омотаче (ваздушни и водени омотач); • објасни састав Земље (Земљина кора, Земљино језгро, омотач језгра); • објасни појмове и разумије појаву вулкана и земљотреса; • објасни помјерање тла и настанак мора, океана и планина; • објасни појам тло – земљиште; 	<ul style="list-style-type: none"> • Постанак и састав Земље. • Тло – земљиште. • Природна блага унутрашњости земље. • Начини загађивања и заштите земљишта. 	

<ul style="list-style-type: none"> • објасни дјеловање сунчеве топлоте, хладноће, воде, вјетра и живих организама у тлу; • разликује врсте и типове тла; • објасни начине одржавања и повећавања плодности тла, пошумљавања, наводњавања и одводњавања; • наброји, разликује и опише природна блага унутрашњости земље (руде, минерале и горива); • објасни значај руда, минерала и горива за живот и рад човјека; • разумије и опише начине загађивања земљишта; • разумије, опише и примијени начине заштите земљишта. 		
Тема 3: Ваздух – омотач планете Земље (6)		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни појам ваздуха; • објасни и докаже особине ваздуха (да је ваздух без боје, мириса, да се шири, има масу, заузима простор, врши притисак и креће се – вјетрови); • наброји и објасни састав ваздуха; • објасни значај ваздуха за живот на Земљи; • објасни узроке и посљедице загађивања ваздуха; • препозна, објасни и примијени начине заштите ваздуха. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам и особине ваздуха. • Састав ваздуха. • Начини загађивања и заштите ваздуха. 	
Тема 4: Екологија (10)		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни појам станишта и животне заједнице – услови живота; • класификује животне заједнице (природне и култивисане); • разумије и објасни појам екологија; • наброји еколошке факторе; • дефинише права и обавезе човјека према природи; 	<ul style="list-style-type: none"> • Жива и нежива природа. • Појам екологија. • Сакупљање отпада и рециклажа. • Међусобна зависност живе и неживе природе на планети Земљи. • Дан планете Земље и важнији еколошки датуми. 	

<ul style="list-style-type: none"> • објасни улогу еколошких покрета код нас и у свијету; • објасни начин рационалног коришћења природних ресурса; • објасни улогу комуналних предузећа и контејнера; • објасни појмове депонија и рециклаже отпада; • објасни начин обнављања искоришћених и оштећених потенцијала; • процијени међусобну зависност биљака; животиња и човјека (ланац исхране, произвођачи, потрошачи и разлагачи); • процијени значај очувања еколошке равнотеже као услов сопственог опстанка; • наброји важније еколошке датуме (22. март – Свјетски дан вода, 22. април – Дан планете Земље, 5. јун – Свјетски дан заштите животне средине, 4. октобар Свјетски дан заштите животиња ...). 		
Тема 5: Станишта и животне заједнице (16)		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни шуму као животну заједницу (услове за живот); • разликује врсте шума (листопадне, четинарске и мјешовите); • разликује врсте животиња у шуми (звијери и племениту дивљач); • објасни међусобне односе и утицаје биљака и животиња у шуми; • објасни значај и коришћење шума и њихову заштиту; • објасни услове за живот у води и око воде; • препозна биљке у води; • објасни ријеке, баре, језера и море као животне заједнице; • наброји, разликује и објасни животиње које живе у води и поред воде; 	<p>Природна станишта и животне заједнице – 6.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Шума – карактеристике станишта и животне заједнице. • Воде – карактеристике станишта и животне заједнице. • Ливада – карактеристике станишта и животне заједнице. 	

<ul style="list-style-type: none"> • објасни међусобне односе и утицаје биљака и животиња у води и око воде; • објасни значај, коришћење и заштиту воде као животне заједнице; • објасни услове за живот на ливади и пашњаку; • идентификује ливадске биљке (трава, дјетелина, крмно биље, љековите биљке ливаде); • наброји животињски свијет ливаде; • објасни међусобне односе и утицаје биљака и животиња на ливади и пашњаку; • објасни значај, коришћење, његу и заштиту ливадских биљака; • разумије како настају обрадиве површине; • објасни услове за живот у повртњаку; • разликује биљке у повртњаку; • наброји главне дијелове биљака у повртњаку; • уочава сличности и разлике гајења биљака у повртњаку; • објасни значај и коришћење повртларских култура за човјека; • објасни међусобне односе и утицаје биљака и животиња у повртњаку; • објасни услове живота на њиви; • препознаје биљке које расту на њиви; • наброји главне дијелове биљака на њиви; • објасни значај житарица; • наброји штетне организме на житарицама (снијет, житна рђа); • наброји индустријске биљке и шта се од њих добија; • уочава сличности и разлике гајења биљака на њиви; 	<p style="text-align: center;">Култивисана станишта и животне заједнице – 10</p> <ul style="list-style-type: none"> • Повртњак – карактеристике станишта и животне заједнице. • Њива – карактеристике станишта и животне заједнице. • Воћњак и виноград – карактеристике станишта и животне заједнице. • Парк и цвијетњак – карактеристике станишта и животне заједнице. 	
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • разликује и објасни корисне и штетне животиње у повртњаку и њиви; • објасни међусобне односе и утицаје биљака и животиња на њиви; • објасни начине заштите биљака у повртњаку и на њиви; • објасни услове за живот у воћњаку и винограду; • наброји дијелове воћке; • наброји и разликује воће по врстама и сортама; • објасни значај и начин коришћења воћа; • разликује штетне од корисних инсекта, птица и других животиња у воћњаку и винограду; • објасни међусобне односе и утицаје биљака и животиња у воћњаку и винограду; • објасни мјере заштите воћњака и винограда; • разликује и именује парк и цвијетњак; • објасни услове живота у парку и цвијетњаку; • наброји и разликује биљке у парку и цвијетњаку; • објасни међусобне односе и утицаје биљака и животиња у парку и цвијетњаку; • објасни како се одржавају и штите паркови и цвијетњаци; • објасни значај оплемењивања животне средине. 		
Тема 6: Човјек као дио природе (20)		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни одлике човјека (усправан ход, мишљење, говор и друштвеност); • објасни сличности и разлике између човјека, биљака и животиња; • наброји животне циклусе развоја човјека (човјек се рађа, развија и умире); 	<ul style="list-style-type: none"> • Развој човјека. • Дијелови тијела. • Органи за кретање. • Органи за варење. • Органи за дисање. • Органи за крвоток. • Органи за излучивање и кожа. • Нервни систем. • Чулни органи. 	

<ul style="list-style-type: none"> • разликује главне дијелове човјековог тијела: глава, труп и удови; • разумије појмове: органи, систем органа, здравље и болест; • објасни сличности и разлике између организма жене и мушкарца; • наброји и објасни основну функцију органа за размножавање; • наброји основне органе за кретање и објасни њихову улогу; • објасни болести, његу и заштиту органа за кретање; • наброји основне органе за варење; • објасни улогу, болести и његу органа за варење и правилну исхрану; • наброји основне органе за дисање; • објасни улогу, болести, његу и заштиту органа за дисање; • наброји основне органе за крвоток; • објасни улогу, болести, његу и заштиту крвотока; • наброји основне органе за излучивање и коже; • објасни улогу, болести, његу и заштиту органа за излучивање и коже; • наброји шта чини нервни систем; • објасни улогу, болести, његу и заштиту нервног система; • наброји и објасни основне чулне органе (вид, слух, мирис, укус, додир); • наброји основне дијелове чулних органа, њихове функције, болести, његу и заштиту. 		
Тема 7: Здравље и исхрана (4)		
<ul style="list-style-type: none"> • разумије важност разноврсне исхране и правилно конзумирање хране као и њихову везу са здрављем (пирамида исхране); 	<ul style="list-style-type: none"> • Исхрана. • Здравље и заштита од болести. 	

<ul style="list-style-type: none"> • објасни посљедице неправилне и нездраве исхране за организам човјека; • објасни начин одржавања личне хигијене и хигијене одијевања; • наброји и објасни начине превентиве у чувању здравља човјека; • објасни штетности конзумирања алкохола, пушења и дроге по здравље човјека (болести зависности); • наброји и објасни најчешће заразне и инфективне болести код човјека. 		
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Специфичности предмета Познавање природе се огледају у могућностима уочавања, повезивања и обједињавања природних цјелина које се односе на различита подручја природе и свијета у коме живимо и дјелујемо. Дакле, Познавање природе, као ријетко који наставни предмет, у цјелокупном васпитно-образовном систему, доприноси стварању дјететове цјеловите слике о природи која нас окружује. Сазнавање природе са аспекта биолошких, хемијских и физичких процеса припрема дијете за цјеловит начин схватања и рјешавања проблема.

Програмски садржаји наставног предмета Познавање природе у V разреду основне школе представљају спону између стеченог знања у млађим разредима и стицању знања у старијим разредима из области природних наука. То битно одређује избор неопходних исхода учења и наставних садржаја у овом наставном предмету. Избор тематских цјелина, садржаја учења као и њихов редослијед је превасходно у сагласности са методичким правилима планирања програмских садржаја наставе познавања природе, који се изводе дедуктивним поступком, за разлику од наставе природе и друштва која се изводи индуктивним поступком. Такође, водило се рачуна и о томе да ће касније, у старијим разредима, наведене тематске цјелине и програмски садржаји из овог предмета бити даље продубљиване у оквиру предметне наставе.

У реализацији наставе предмета Познавање природе, примарни задатак наставника је да код ученика развија интересовање за спознајом природе и природних процеса што ће имплицирати формирање позитивног става према стицању знања, вјештина и навика. Наставник је обавезан да код ученика развија систем вриједности о неопходним информацијама о природи и научним достигнућима, као и о важности коришћења усвојених информација како за лични будући живот тако и за допринос друштвеној заједници.

С обзиром да изучавање садржаја предмета Познавање природе пружа могућност подстицања развоја логичког и критичког мишљења и закључивања, који су у складу са узрастом ученика, у настави овог предмета треба да се уважавају методички поступци сазнајног процеса (индуктивни, дедуктивни и аналогни) као и дидактички принципи (научности и доступности, индивидуализације и примјерености, систематичност и поступност, очигледност и апстрактност, повезаност теорије и праксе, свјесне активности ученика и др.). У свим ситуацијама, у складу са могућностима школе и средине у којој се

живи, неопходно је примијењивати ванучионичку наставу, демонстарцију и огледе, уз што више практичног индивидуалног и групног рада ученика. Дакле, улога наставника је усмјерена на инструксање и координисање наставним процесом како би ученици што више овладали знањима, вјештинама и способностима који произилазе из свјесне активности ученика на часу.

Код планирања наставног процеса познавања природе, полазећи од исхода учења уз уважавање и поштовање индивидуалних карактеристика, способности и могућности ученика, а тиме и одјелења, неопходно је примијењивати савремене моделе наставе (искуствено и интерактивно учење, индивидуализовану, егземпларну, проблемски оријентисану наставу као и друге) који су веома погодни за достизање функционалног знања, вјештина и способности. Неопходно је, што је више могуће, примјењивати наставу која омогућава упознавање, посматрање, сакупљање података, предвиђање – постављање претпоставки – експериментисање – надгледање промјенљивих објашњења, праћење, уочавање, мјерење, биљежење, закључивање, класификовање, природних појава и процеса (како теоријским приступом (извјештавање, панои), тако и примјеном електронских медија, као и функционалним огледима). Ученици наведене активности могу изводити у школском и ваншколском окружењу као и код куће.

Наставник код ученика треба да подстиче и развија способности и вјештине коришћења уџбеника, друге литературе и материјала како би се развијале вјештине учења, како у индивидуалном тако и у тимском и групном раду, што ће допринијети њиховом бржем и ефикаснијем усвајању функционалних знања, вјештина, навика и способности. Такође, неопходно је оспособљавати ученике за живот и рад у колективу, изграђивањем и развијањем другарства, пријатељства, сарадње, солидарности и толеранције.

Дакле, код ученика је неопходно подстицати развој интелектуалних, емоционалних, социјалних и радно – акционих способности, при том поштујући њихове индивидуалне карактеристике и могућности.

Садржај програма предмета Познавање природе обухвата тематске цјелине које је неопходно рашчланити на низ наставних јединица. Тако се дедуктивним поступком (од небеских тијела до конкретних јединица из природне средине) планира садржај наставе Познавања природе. Такво дедуктивно поступање провјерава (потврђује или одбацује) све вриједности из индуктивног поступања у настави природе и друштва. Након дедуктивне систематизације програмских садржаја предмета Познавање природе изводи се одговарајућа организација и реализација наставе у V разреду. За успјех у овом смислу наставник је обавезан да консултује и остварује све захтјеве који су изложени као заједничка методичка упутства за наставу природе и друштва у разредној настави.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплета за пети разред, у реализацији програма за Познавање природе, препоручује се и коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија, посебно аутентичних природних и друштвених извора, као и највјеродостојнијих показатеља стварности појава и процеса у свијету у коме живимо.

При конкретној реализацији програмских садржаја наставе познавања природе предлаже се слjedeће:

Повезивање градива са постојећим школским и ваншколским знањима и искуствима ученика;

Усмјеравање ученика на различите изворе сазнања;

Читање адекватних текстова;

Прикупљање слика и прављење одјелењског албума;

Наставне садржаје треба обогатити адекватним дидактичким материјалима и помагалима (нпр. зидне слике, плакати, панои, глобус, скелет, модели органа човјека и др.);

Адекватно примијењивати савремену наставну технологију (нпр. презентације, интернет, видео-записе,...) како би се што очигледније представиле и посматрале промјене, процеси и начини функционисања у природи (нпр. космос; кретање Земље; развој Земље; пропустљивост тла; кретање ваздуха; развој биљки, животињски свијет у животним стаништима и заједницама; начини загађивања и заштите ваздуха, земљишта, воде; начин функционисања човјековог организма; посљедице употребе алкохола, дувана и дроге на човјеков живот и здравље; манифестације одређених болести, посљедице нездравог конзумирања хране ...);

Организовати излете и посјете (по могућности нпр. фабрикама, санитарној депонији и постројењима за рециклажу, ријекама, шумама, пољопривредном добру, фармама, рибњацима итд.);

Примијењивати адекватне мисаоне игре (нпр. асоцијације, укрштенице, ребусе и сл.);

Оформити еко-кутак у учионици и у самој школи;

Организовање и учешће у еколошким акцијама, уређења и заштите околине;

Израда приједлога мјера *Како моју заштити неко њодручје*;

Израда плаката (нпр. за Дан планете, планина, ријека...);

Организовање и учешће у Манифестацији Дан планете, планина, ријека...;

Изложба фотографија (нпр. посвећена: Дану планете, планина, ријека...);

Сакупљање новинских извјештаја (нпр. о заштити животне средине);

Еколошке патроле;

Еко-акција „Ту дрво посади“;

Изводи адекватне огледе (нпр. посматрање звијезда и Мјесеца; експериментисање са сјенком и утицајем извора свјетлости на правац сјенке; посматрање пресека тла, прикупљање узорака тла, испитивање особина тла; праћење правца вјетра у ближој околини, посматрање биљке под стакленим звоном; праћење, посматрање и евидентирање раста и промјена на некој биљци током дужег периода (клијање, раст, листање, цвјетање до одрастања и др.);

По могућности посматрање, уочавање и разликовање биљног и животињског свијета у наведеним животним стаништима и заједницама;

Прављење одјељењског хербаријума;

У илустрованом шаблону човјечијег тијела уцртавати поједине органе;

У моделима човјечијег тијела састављати поједине органе;

Формирање навика одржавања личне хигијене руку, косе, одјеће, обуће, школске торбе, школских ствари...;

Практиковати улогу хигијеничара у школи и у учионици;

Прикупљање новинских и других садржаја (нпр. о штетности употребе алкохола, дувана и дроге) и сл.

Поред лонгитудиналног повезивања наставних садржаја из предмета Познавање природе, наставници су дужни да повезују наставне саржаје овог предмета и на хоризонталном нивоу – корелација (повезивање садржаја са другим предметима у петом разреду како је наведено у табели). Корелација не треба да се одвија да би сама себи била сврха већ наставник треба да је, тамо гдје је могуће, стручно осмисли у циљу стварања дјететове цјеловите слике о природи која нас окружује.

Оцјењивање

Приликом праћења, провјеравања и оцјењивања постигнућа ученика неопходно је у потпуности поштовати Закон о основном образовању и васпитању у Републици Српској, Правилник о оцјењивању ученика у основној школи у Републици Српској, општа и уже-стручна дидактичко-методичка упутства, као и докимолошка и докимистичка правила и принципе који подразумевају различите поступке и технике којима се тај процес одвија

(усмено, писано и практично). У вредновању ученичког рада предлаже се да се вреднују сљедећи елементи: 1. знање (чињеница, разумијевање чињеница, појмова и законитости); 2. радне навике (примјена знања у пракси); 3. интереси, залагања и ставови; 4. субјективне индивидуалне могућности ученика (даровити; дјеца са препрекама у учењу и учешћу), 5. објективне индивидуалне могућности ученика за рад (социјално-материјални статус) и 6. однос према раду.

У процесу вредновања постигнућа ученика предлажу се сљедеће технике и поступци оцјењивања:

самовредновање,

оцјењивање од стране ученика,

опсервација наставника,

групни задаци,

презентација,

објективни испитни поступци (микро и макро провјере).

Општи методички захтјев је да праћење, провјеравање, мјерење и оцјењивање у настави познавања природе треба да буде континуирано, систематично, диференцирано, објективно и јавно. Уважавање наведених захтијева доприноси да ученици стално уче, сузбија се кампањски рад, ученици су активнији, прате своје напредовање, обавијештени су шта је у њиховом раду добро, а шта није и које недостатке треба да отклоне у даљем раду.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПОЗНАВАЊЕ ДРУШТВА

РАЗРЕД: ПЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљ

Циљ наставе познавања друштва је да оспособи ученике за разумијевање друштвених односа, да схвате њихову међусобну условљеност и повезаност, да заинтересује ученике за активно усвајање знања те да допринесе примјени стечених знања.

Посебни циљеви

Стицање представе и знања о географском положају Републике Српске на карти БиХ, и БиХ на географској карти Балкана и Европе;

Стицање основних знања о друштвеним збивањима као увод у учење историје и географије;

Оспособљавање ученика за коришћење разних извора знања и прикупљање материјала (слике, фотографије, књиге, новац, исјечке из новина итд.) као историјске грађе карактеристичне за одређено временско раздобље;

Развијање способности уочавања свједока прошлости и позитиван став према традицији;

Стицање основних знања о Републици Српској и Федерацији БиХ, заједници конститутивних народа и националних мањина које живе у оквиру државних граница БиХ и Републике Српске;

Упознавање борбе и жртве српског народа за национално, социјално, културно и економско ослобођење у прошлости и развијање љубави према отаџбини;

Стицање основних знања о природним, привредним и културним богатствима Републике Српске и Федерације БиХ;

Упознавање републичких симбола (грб, застава, химна) Републике Српске, БиХ, Србије, Црне Горе и Хрватске;

Оспособљавање за употребу географске и нијеме карте;

Оспособљавање за демократску комуникацију;

Развијање способности за коришћење средстава масовне комуникације;

Упознавање и вредновање односа између појединаца, друштва и културне и природне околине;

Развијање хуманих међуљудских односа, осјећања солидарности и поштовања према народима који се боре за слободу.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Република Српска и Босна и Херцеговина	4
2. Природне и географске карактеристике Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине	8
3. Привреда у Републици Српској и Федерацији БиХ	8
4. Друштвено-географске карактеристике Републике Српске и Федерације Босне и Херцеговине	12
5. Прошлост	34
6. Култура живљења и комуникација	4
7. Излети и посјете	2

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1: Република Српска и Босна Херцеговина (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> покаже положај БиХ и РС на географској карти; наведе основне одреднице државе (територија, границе, становништво, главни град, симболи); објасни основе административно територијаног уређења БиХ; наведе и опише симболе Републике Српске и БиХ (грб, застава, химна); именује главни град БиХ, и Републике Српске. 	<ul style="list-style-type: none"> БиХ – држава са два ентитета. Назив и положај на географској карти. Симболи БиХ и Републике Српске. 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p> <p>Ликовна култура</p>
Тема 2: Природно-географске карактеристике Републике Српске и Федерације БиХ (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> препозна и покаже (на географској и нијемој карти) назив и географски положај равница, котлина, поља, планина, ријека и језера и објасни њихов значај; уочи положај и дужину БиХ обале (20 км) и објасни значај Неума за БиХ; наброји 3 основна типа климе у БиХ и наведе карактеристике климе у БиХ; упоређује природно-географске цјелине; 	<ul style="list-style-type: none"> Рељеф БиХ. Ријеке и језера. Јадранско море. Клима у БиХ. 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>

<ul style="list-style-type: none"> • да наброји и објасни неколико природних карактеристика које утичу на живот људи; • вреднује утицај човјека на мијењање природе (позитивне и негативне утицаје); • наведе утицаје географског положаја и климе на човјека. 		
Тема 3: Привреда у Републици Српској и Федерацији БиХ (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам привреда; • наброји и опише гране привреде и објасни њихов значај: пољопривреда (гране), шумарство, енергетика, рударство, индустрија, саобраћај, трговина, угоститељство, туризам; • утврди повезаност привредних дјелатности и уочи њихове позитивне и негативне утицаје; • анализира значај развоја привреде/пољопривреде/; • објасни улогу саобраћаја и комуникација и повезаности људи и крајева; • упореди утицај различитих врста саобраћаја на околину; • упореди некадашње облике саобраћаја и комуникације са данашњим; • да упореди занатство и индустрију; • објасни значај туризма. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пољопривреда и шумарство. • Енергетика и рударство. • Индустрија и саобраћај. • Туризам и угоститељство. 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
Тема 4: Друштвено-географске карактеристике РС и Федерације БиХ (12)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни појам становништво; • именује народе у БиХ; • идентификује вјерске и културне објекте и објасни њихов значај; • препозна основна обиљежја и опише обичаје конститутивних народа; 	<ul style="list-style-type: none"> • Становништво у БиХ. • Вјерски и културни објекти. • Вјере, обичаји и традиција конститутивних народа БиХ и националних мањина у непосредном окружењу. • Насеље, општина, град. 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>

<ul style="list-style-type: none"> • препозна основна обиљежја и опише обичаје националних мањина у свом непосредном окружењу; • разликује појмове: насеље, општина, град; • упоређује различите типове насеља (градско, приградско, сеоско); • објашњава условљеност развоја насеља (положај, удаљеност од општинског центра, природни и климатски услови); • наведе облике сарадње и помоћи међу људима у заједници; • образложи значај међусобне повезаности и сарадње међу људима; • наведе неке привредне дјелатности данас и некад у општини; • идентификује важније културне установе (позоришта, библиотеке, галерије) и објасни њихов значај; • наброји сусједне државе БиХ и именује њихове главне градове; • препознаје симболе Србије, Црне Горе и Хрватске; 	<ul style="list-style-type: none"> • Привредни и културни центри у РС и ФБиХ. • Сусједи БиХ (Србија, Црна Гора и Хрватска) и њихови симболи. 	
Тема 5: Прошлост (34)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • именује свједоке прошлости (насеља, тврђаве, ископине, зидине, оруђа, новац, књиге, старо посуђе, одјевни и украсни предмети културно-историјске споменике); • на примјеру из окружења препознаје и именује материјалне, писане и усмене изворе прошлости; • скупља податке и материјалне изворе прошлости (непосредно окружење) ; • опише/документује трагове прошлости своје породице; 	<ul style="list-style-type: none"> • Свједоци прошлости (вјерски објекти, гробља, насеља, тврђаве, ископине, зидине, оруђа, новац, књиге, културно-историјске споменике, старо посуђе, одјевни и украсни предмети). 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p> <p>Ликовна култура</p>

<ul style="list-style-type: none"> • објасни шта симболизују споменици у ужем окружењу; • на ленти времена означи вријеме досељавања Старих Словена; • опише начин живота и занимање Старих Словена; • именује прве српске државе и на ленти времена означи вријеме њиховог настанка; • на ленти времена означи вријеме настанка Босне; • објасни какав је живот био у Босни када је она била под турском влашћу; • идентификује облик отпора (буне и устанци) против турске власти; • објасни положај становништва у БиХ под Аустроугарском влашћу; • објасни борбу Срба у БиХ под Аустроугарском влашћу за школску и црквену аутономију; • наведе и објасни узроке и повод почетка Првог свјетског рата; • да објасни посљедице Првог свјетског рата; • дискутује о стварању заједничке државе Јужних Словена (по завршетку Првог свјетског рата); • објасни узроке Другог свјетског рата (циљеве фашистичких држава); • опише напад Њемачке на Краљевину Југославију; • објасни сличности и разлике у дјеловању партизанског и четничког покрета у Другом свјетском рату; • дискутују о судбини Срба, Јевреја и Рома у НДХ; • опише стварање СФРЈ и БиХ; • објасни распад СФРЈ; • опише посљедице рата у БиХ; 	<ul style="list-style-type: none"> • Наши преци Стари Словени. • Прве српске државе. • Постанак Босне. • Турска освајања, пад Босне под турску власт. • Буне и устанци у БиХ. • Положај становништва у БиХ под Аустроугарском влашћу. • Борба Срба у БиХ под Аустроугарском влашћу за школску и црквену аутономију. • Први свјетски рат (узрок, повод и посљедице). • Заједничка држава Јужних Словена – Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. • Краљевина Југославија. • Други свјетски рат – тежња фашистичких сила за проширивањем територије. • Напад Њемачке на Краљевину Југославију (пораз и подјела Краљевине Југославије). • Партизански и четнички покрет у Другом свјетском рату. • Стварање НДХ – страдање Срба, Јевреја и Рома. • Стварање СФРЈ и БиХ. • Стварање СФРЈ-е и СР БиХ-е. • Распад СФРЈ-е 1991. • Рат у БиХ. 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Математика</p>
---	--	---

Тема 6: Култура заједничког живљења и комуникација (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује основне друштвене заједнице; • објасни правила и значај живота у заједницама; • образложи врсте комуникације; • објасни разлику између насилне и ненасилне комуникације; • ненасилно комуницира; • именује, објасни и представи цртежом најчешће комуникацијске симболе и знакове; • разговара телефоном (учтиво); • препозна средства масовне комуникације; • укаже на предности и негативне утицаје средстава масовне комуникације; • адекватно користи средства масовне комуникације. 	<ul style="list-style-type: none"> • Живот људи у заједници (породица, школа, општина, Република Српска, БиХ, Европа). • Комуникација међу људима (вербална-невербална писмена-усмена, ненасилна-насилна директна-посредна). • Комуникација помоћу симбола и знакова. • Средства посредне комуникације. • Средства масовне комуникације (штампа, радио, телевизија, интернет). 	<p>Српски језик</p> <p>Музичка култура</p>
Тема 7: Посјете и излети (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни значај посјећеног мјеста или институције за културу уопште; • објасни њихов историјски значај. 	<ul style="list-style-type: none"> • Организовање пригодних посјета и излета. 	<p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остваривање исхода учења могу се кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје; У реализацији циљева и задатака наставе познавања друштва полазити од искуства и предзнања ученика, подстицати и усмјеравати ученике на уочавање узрочно-последичних веза и односа, изношење/супростављање различитих ставова и вредновање утицаја човјека на природу и односа појединаца и друштва према природи;

Оптимално користити очигледна наставна средства;

Не инсистирати на чињеницама већ упућивати ученике за разумијевање друштвених односа, схватање њихове међусобне условљености и повезаности, активном стицању и примјени стечених знања;

Са ученицима организовати рад на терену – једноставнијим истраживачким задацима (истраживање локалне средине, клима, конфигурација тла, привреда, саобраћај, свјedoци прошлости, културне установе, религијске установе, музеји);

Употребљавати (географску и нијему) карту и државне симбола БиХ и РС. Практиковати да док наставник показује на зидној карти појаве и предмете исте ученици истовремено уносе на нијему карту. Нијема карта не треба бити претрпана садржајима (користити више нијемих карти);

При упознавању карте БиХ прво упознати положај свога краја на карти Републике Српске и БиХ;

Све географске појмове и објекте локализовати тј. показивати њихов положај и распрострањеност на карти. Показивање на карти обављати показивачем који је око 50 цм дужине, а никако прстом. При показивању на карти тражити да се показивач стави на географски знак, а не на натпис. Ријеке показивати од правца извора до ушћа, предјеле показивати у њиховим границама;

Израђивати зидне новине, паное, изложбе;

Посјетити пољопривредна добра, шумарију и друга доступна предузећа;

Организовати посјете људи из различитих привредних грана ученицима у учионици и разговор ученика с њима;

Проучавање рељефа почињати диференцирањем простора на велике рељефне цјелине; Облици рељефа се обрађују у функционалној вези с простором у којем се налазе. Проучити проходност територије – утицај долина, котлина, клисура, превоја на саобраћај; Објашњавати утицај рељефа на правац и дужину ријечних токова, величину слива и густину ријечне мреже, правац вјетрова, вегетацију, распоред насеља;

Проучавање садржаја „Свјedoци прошлости” почети од трагова прошлости ученика и упутити ученике да донесу предмете које су користили у својој прошлости, (играчке, бенкице, књиге, али и фотографије, музичке касете). Индивидуално, сваки ученик разврстава своје трагове прошлости на материјалне и писане и слаже их по хронолошком редослиједу, наставник усмјерава ученике и пружа им помоћ;

Упутити ученике да на основу разговора са родитељима, баком, дједом, или другим старијим чланом породице реконструише сопствену прошлост. На основу трагова које је донио и на основу разговора, ученик ће направити временску ленту на коју треба да унесе значајне године из своје прошлости (као на примјер годину када је рођен/а, проходао/ла, када је добио/ла брата или сестру, када је пошао/ла у школу), као и годину која представља садашњост;

Наставник може са ученицима да организује мале пројекте који се раде индивидуално, на нивоу мањих група или на нивоу разреда. Теме могу бити:

индивидуално – прошлост моје породице/прошлост куће у којој живи моја породица (могу да се праве албуми са наглашеним годинама настанка фотографија)...

групно – прошлост школе/прошлост цркве/музеја/споменика... – на нивоу одјељења – прошлост краја/мјеста;

При изради пројеката наставник упућује ученике да наводе годину, вијек или миленијум из кога потичу трагови прошлости на основу којих су реконструисали прошлост;

Прикупљати (заједно са ученицима) податке о вјерским објектима, позоришту, музеју, галерији у мјесту и ближој околини;

Организовати посјете позоришту, музеју, галерији у мјесту и ближој околини;

Упућивати (помагати) ученике на праћење трагова прошлости свог насеља-краја у коме живе;

Прикупљати (заједно са ученицима) експонате за етно-музеј, и исте изложити у учионицу;

Употребљавати ленту времена;

Теме „Прошлост” и „Далека прошлост” не изучавају се као историјски садржаји и не треба инсистирати на чињеницама и фактографији. Ученике уводити у елементарно схватање догађаја у прошлости;

Постепено и систематски уводити ученике у схватање временских јединица: година, деценија, вијек, миленијум (лента времена);

Посебну пажњу посветити остваривању васпитне димензије наставе познавања друштва (конкретизовати и реализовати васпитне циљеве и задатке);

Континуирано пратити, вредновати и оцјењивати знање и напредовање ученика. Праћење, вредновање и оцјењивање треба да благовремено пружи повратну информацију (у току обављања активности или непосредно након активности). Информација треба бити конкретна (разумљива ученику, родитељу) и односити се на активности и резултате рада ученика, а никако на његову личност;

Праћење напредовања, вредновање и оцјењивање постигнућа ученика заснивати на исходима учења, а не на садржајима уџбеника;

У формулацији питања, захтјева и задатака ученицима водити рачуна да се истим захтијевају и виши нивои знања (анализа, синтеза, генерализација, примјена).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: ПЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Усвајање система одређених математичких знања и умијећа неопходних за схватање појава и законитости у природи и друштву, за активну спознајну дјелатност у процесу учења, за успјешно настављање математичког образовања и самообразовања;

Стицање основне математичке културе потребне за откривање улоге и примјене математике у различитим подручјима човјекове дјелатности;

Овладавање основним математичким методама и њиховим примјенама у различитим областима (математичко моделовање);

Стицање способности усменог и писменог математичког изражавања са свим његовим квалитетима (јасност, прецизност, једноставност, концизност, потпуност, итд.);

Примјена усвојених знања у рјешавању разноврсних задатака из животне праксе;

Стицање знања неопходних за разумијевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;

Оспособљавање за коришћење савремених математичких инструмената, прибора, рачунских и информационих средстава;

Усвајање основне чињенице о скуповима, релацијама и пресликавањима;

Савладавање основне операције са природним, цијелим, рационалним и реалним бројевима, као и основне законе тих операција;

Упознавање најважнијих фигура равни и простора и њихови узајамни односи;

Оспособљавање за прецизност у мјерењу, цртању и основним геометријским конструкцијама;

Разумијевање одговарајућих садржаја природних наука;

Развијање способности посматрања, опажања и логичког, критичког, стваралачког и апстрактног мишљења;

Развијање културне, радне, етичке и естетске навике ученика, као и математичку радозналост у посматрању и изучавању природних и друштвених појава;

Израђивање позитивних карактерних особина ученикове личности, као што су: истинољубивост, упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самосталан рад, рад у групи и кооперативно-интерактивно учење, и доприносе формирању научног погледа на свијет.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема:

Оквирни број часова

1. Бројеви	130
2. Мјерење и мјере	10
3. Геометријске фигуре	32
4. Писмени задаци и исправак	8

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Бројеви (130)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чита и пише природне бројеве у декадном бројевном систему; • чита и пише бројеве римским цифрама; • именује мјесне вриједности цифара; • самостално записује задани број у таблицу мјесних вриједности; • упоређује бројеве до милион и веће од милион; • чита и правилно записује цифрама и ријечима бројеве веће од милион; • записује природан број у облику збира вишеструких декадних јединица; • природним бројевима придружује тачке, бројевне полуправе и увиђа уређеност скупа N, односно N_0; • упоређује бројеве до милион и графички их представља на бројевној полуправој; • одређује непосредни претходник и сљедбеник природног броја. <ul style="list-style-type: none"> • Успјешно изводи рачунске операције сабирања и одузимања у скупу N и скупу N_0; • примјењује основна својства рачунских 	<p>СКУП ПРИРОДНИХ БРОЈЕВА, СКУП N_0 (18)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Читање, писање и упоређивање бројева до 1000 – понављање. • Читање, писање и упоређивање бројева до милиона. • Класе и разреди. Мјесне вриједности. • Бројеви већи од милион. • Записивање бројева у облику збира вишеструких декадних јединица и у облику производа једноцифрених бројева и декадних јединица. • Бројевна полуправа. • Претходник и сљедбеник природног броја. <p>САБИРАЊЕ И ОДУЗИМАЊЕ У СКУПУ N И СКУПУ N_0 (40)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сабирање и одузимање бројева до 1000. Повезаност одузимања и сабирања – понављање. • Сабирање и одузимање бројева већих од 1000 	

<p>операција (комутативност и асоцијативност сабирања и множења; дистрибутивност множења према сабирању) на задацима;</p> <ul style="list-style-type: none"> • одузима збир и разлику од броја; • уочава зависност између резултата и компонената операције; • чита, саставља и израчунава вриједност израза са више операција, као и уочава промјенљиву на примјерима; • рјешава једначине и неједначине са сабирањем и одузимањем; <ul style="list-style-type: none"> • дефинише множење као сабирање истих сабирака; • објашњава улогу нуле и јединице у множењу и дијелењу; • закључује да су множење и дијелење узајамно повезане рачунске операције; • множи и дијели број декадном јединицом; • примјењује основна својства множења за брже и рационалнје рачунање; • примјењује дистрибутивност као олакшицу у рачунању; 	<p>(писмени и усмени поступак).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Основна својства сабирања (комутативност, асоцијативност, нула као сабирак). • Примјена основних својстава сабирања у рачунању. • Бројевни изрази са сабирањем и одузимањем. • Зависност збира од сабирака. Непромјенљивост збира и примјена. • Зависност разлике од умањеника и умањеоца. Непромјењљивост разлике и примјена. • Одустимање збира од броја. Одустимање разлике од броја. • Изрази са сабирањем и одузимањем који садрже промјенљиву (слово). • Одређивање непознатог сабирка, умањеника и умањеоца; рјешавање једначина у вези са сабирањем и одузимањем: $x \pm a = b$, $a \pm x = b$, $(x \pm a) \pm b = c$, • Неједначине у вези са сабирањем и одузимањем: $x \pm a < b$, $a \pm x < b$, $x \pm a \leq b$, $x \pm a > b$, $a \pm x > b$, $x \pm a \geq b$. <p>МНОЖЕЊЕ И ДИЈЕЉЕЊЕ У СКУПУ N И СКУПУ N_0 (57)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Множење као сабирање једнаких сабирака. Нула и јединица као чинилац. • Дијелење као обрнута операција множењу. Јединица и нула у дијелењу. • Множење броја декадном јединицом и вишеструком декадном јединицом. • Дијелење броја декадном јединицом. • Основна својства множења и примјена (комутативност и асоцијативност множења). • Множење збира и разлике бројем (дистрибутивност 	
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • множи и дијели природан број са једноцифреним и двоцифреним бројем и примјењује стечено знање у пракси; • множи вишецифрене бројеве уз коришћење олакшица; • према задатом тексту поставља одговарајући бројевни израз и израчунава његову вриједност; • анализира појаву непромјенљивости производа и количника; • множи и дијели производ бројем; • рјешава једначине и неједначине на основу дефиниције рачунских операција у скупу N и скупу N_0; • рјешава задатке дате у текстуалној форми уз коришћење упознатих једначина; 	<p>множења према сабирању и одузимању).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дијелење збира и разлике бројем. • Множење и дијелење природног броја једноцифреним бројем. • Множење и дијелење природног броја двоцифреним бројем. • Множење природног броја троцифреним бројем. • Множење са неким олакшицама. • Бројевни изрази са множењем и дијелењем. • Зависност производа од чинилаца. • Непромјенљивост производа и примјена. • Зависност количника од дјеленика и дјелиоца. • Непромјенљивост количника и примјена. • Множење и дијелење производа бројем. • Изрази са множењем и дијелењем који садрже промјенљиву (слово). • Једначине у вези са множењем и дијелењем природних бројева: $a \cdot x = b$, $x \cdot a = b$, $x : a = b$, $a : x = b$. • Неједначине у вези са множењем и дијелењем природних бројева: $a \cdot x > b$, $a \cdot x \geq b$, $a \cdot x < b$, $a \cdot x \leq b$, $x : a < b$. 	
<ul style="list-style-type: none"> • рјешава изразе са више рачунских операција; • дефинише редослијед рачунских операција у изразу са и без заграда; • саставља једноставније бројевне изразе који одговарају рјешењу текстуалног задатка. 	<p>МАТЕМАТИЧКИ ИЗРАЗИ (9)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бројевни изрази са операцијама различитог реда (степен), са заградама и без заграда. • Састављање једноставнијих бројевних израза који одговарају текстуалним задацима. • Једноставнији изрази са промјенљивом (словом) и више операција. Бројевна вриједност израза за дату вриједност промјенљиве. 	

<ul style="list-style-type: none"> • дефинише разломке, чита их и пише, упоређује и приказује на бројевној прави, • рјешава текстуалне задатке са разломцима. 	<p>РАЗЛОМЦИ (6)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Разломци као дијелови цјелине. • Писање и читање разломака: a/b, $a \leq b$, $a=1, 2, \dots, 10$; $b=1, 2, \dots, 10$. • Упоредивање разломака једнаких именилаца или једнаких бројилаца. • Једноставни задаци са примјеном разломака. 	
<p>Тема 2: Мјерење и мјере (10)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • упоређује површ фигура преклапањем и одока; • мјери површину фигуре различитом јединицом мјере; • именује јединице за површину и примјењује их при израчунавању површине квадрата, правоугаоника, квадрата и коцке; • примјењује јединице за површину у свакодневном животу; • претвара мјерне јединице у веће или мање мјерне јединице; • именује јединице за запремину и примјењује их при израчунавању запремине квадрата и коцке. 	<p>ЈЕДИНИЦЕ ЗА ПОВРШИНУ (5)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Упоредивање и мјерење површи. Јединица мјере за површ. • Јединице за површину мање од квадратног метра. • Јединице за површину веће од квадратног метра. • Узајамни однос јединица за површину. <p>ЈЕДИНИЦЕ ЗА ЗАПРЕМИНУ (5)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Упоредивање и мјерење запремине тијела. Јединица мјере за запремину. • Јединице за запремину у метарском систему. 	
<p>Тема 3: Геометријске фигуре (32)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • примјењује формуле за израчунавање површине квадрата и правоугаоника; • израчунава површину из страница и страницу из површине и друге странице; • рјешава текстуалне задатке и примјењује знања о јединицама за површину; 	<p>ПОВРШИНА КВАДРАТА И ПРАВОУГАОНИКА (8)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Израчунавање површине правоугаоника. • Израчунавање површине квадрата. • Површина правоугаоника и квадрата – примјена у задацима. 	

<ul style="list-style-type: none"> • уочава, именује, дефинише, црта и израчунава површи квадра и коцке; • црта и исијеца мреже квадра и коцке и саставља њихове моделе; • примјењује формуле за израчунавање површине квадра и коцке; • примјењује стечена знања у конкретним примјерима; <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам запремине; • примјењује формуле за израчунавање запремине квадра и коцке; • рјешава текстуалне задатке у вези са запремином квадра и коцке. 	<p>КВАДАР, КОЦКА И ЊИХОВА ПОВРШИНА (16)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Рогљаста и обла геометријска тијела. • Својства квадра и коцке. • Мрежа површи квадра и коцке. • Израчунавање површине квадра. • Израчунавање површине коцке. • Површина квадра и коцке – примјена у задацима. <p>ЗАПРЕМИНА КВАДРА И КОЦКЕ (8)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Израчунавање запремине квадра. • Израчунавање запремине коцке. • Запремина квадра и коцке – примјена у једноставним задацима. <p>НАПОМЕНА: У сваком полугодишту обавезне су по двије једночасовне школске писмене задаће са једночасовном исправком и анализом резултата.</p>	
--	--	--

<p>ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:</p> <p>У оквиру теме бројеви продубљују се и проширују знања која су дјеца стекла у оквиру тематске цјелине бројева до 1000;</p> <p>Сва правила и законитости о рачунским операцијама се примјењују и у скупу бројева првог милиона;</p> <p>Рјешавање једначина и неједначина везивати за рјешавање практичних, логичких и проблемских задатака;</p> <p>У усвајању геометријских садржаја и појмова (угла, правог угла, троугла) полазити од конкретних, доживљених рогљастих облика и тијела из окружења;</p> <p>Учење површине квадрата и правоугаоника везати за практично моделовање и исјецање јединичних површина;</p> <p>Моделовањем јединичних запремина коцки и квадра развијати појам њихове запремине;</p> <p>Појам запремине дијете ће доживјети обликујући и слажући различите квадере од пластелина;</p> <p>У оцјењивању ученика користити сљедеће технике и поступке:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Листа провјере; 2. Питања и одговори; 3. Самооцјењивање; 4. Оцјењивање од стране колеге/ученика;
--

5. Опсервација наставника;
6. Групни задаци;
7. Презентација;
8. Микрозадаци (мањи дијелови оцијењени посебно и урађени током времена).

НАПОМЕНА: У сваком полугодишту обавезне су по двије једночасовне школске писмене задаће са једночасовном исправком и анализом резултата.

ДИДАКТИКО-МЕТОДИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ ЗА ПОЈЕДИНЕ ТЕМЕ:

I

Методом демонстрације ученицима шематски приказати, „класе“ и у њима јединице, десетице и стотине;
Посветити пажњу бројевима који имају исте цифре на различитим мјестима;
Графичко приказивање операција са бројевима;
Демонстрирати неколико примјера на табли;
Посветити више пажње сабирању и одузимању вишецифрених бројева са вишецифреним, вјежбе задатака различитих захтјева;
У раду користити наставне листиће, полупрограмиран или програмирани материјал;
Организовати кооперативни рад и учење;
Ученици треба да без проблема помноже или подијеле било која два броја, да користе уз то олакшице, а наставник да им припреми што више занимљивог материјала за рјешавање;
Настава се може организовати и на принципу метода „пошаљи проблем“ када сваки ученик има могућност да састави неки задатак, да га ријешити и понуди свом другу;
Користити технике за успостављање групне сарадње;
Користити визуелна средства, графички приказати пут доласка до рјешења текстуалног задатка;
Инсистирати на разумијевању проблема, логичком размишљању и стваралаштву;
Користити аналитичко-синтетички пут при рјешавању сваког проблема;
Користити очигледна средства, моделе, апликације, цртеже;
При упоређивању разломака користити бројевну праву.

II

Графички приказати односе између „сусједних“ мјерних јединица и у току објашњавања написати их на табли;
При објашњавању обавезно нацртати слику квадратног метра, квадратног центиметра и квадратног милиметра;
Ученике одвести у школско двориште и мјерити различите површи;
Ученицима давати текстуалне задатке – примјере из њихове непосредне околине (соба, учионица, цистерна, базен...)

III

Задатке рјешавати на три нивоа сложености;
Инсистирати на примјени јединица за површину;
Образложити значење и употребу формула за површине;
Правити и користити моделе и мреже квадра и коцке;
Повезивати геометријска тијела са облицима из свакидашњег живота;
Рјешавати једноставније текстуалне задатке везане за непосредну околину ученика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ**

РАЗРЕД: ПЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Задовољење потребе ученика за кретањем;

Развијање одговорности, креативности, самопоуздања и иницијативности;

Поспјешивање сарадње са ученицима;

Оспособљавање ученика како би усвојили знања, развили вјештине и овладали техникама и тактикама у склопу наставне теме;

Развијање кретне и психофизичке способности ученика;

Развијање позитивног става према физичкој култури неопходан за очување здравља и навика у свакодневном животу и култури живљења.

Посебни циљеви

Подстицање раста и развоја и утицај на правилно држање тијела;

Развијање и усавршавање моторичких способности и теоријских знања неопходних за самостални рад на њима;

СТИЦАЊЕ моторичких умијећа (вјештина) и теоријских знања неопходних за њихово усвајање;

Проширивање и продубљивање знања које су ученици стекли и потпуније сагледавање спортске гране за коју исказују посебан интерес;

Мотивација ученика за бављење физичким активностима и формирање позитивних психосоцијалних образаца понашања;

Оспособљавање ученика да стечена умијећа, знања и навике користи у свакодневним условима живота и рада.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Атлетика	14
2. Вјежбе на справама и тлу	21
3. Основе спортских игара (фудбал, кошарка, рукомет)	16
4. Елементарне и штафетне игре	14
5. Процјена физичког раста и развоја и усавршавање физичких способности	7

Исходи учења	Садржај програма/ Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Атлетика (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • трчи са различитим оптерећењима, темпом; • схвати технику и тактику ходања и трчања, с обзиром на своје и могућности других; • спозна природу скока у смислу да је то један од начина савлађивања препрека; • унаприједи своје способности у савладавању технике (залет, одраз, лет и доскок); • координирано користи технику рада руку и ногу при дисању и трчању. 	<ul style="list-style-type: none"> • Техника ходања. • Техника трчања на 30 m. • Скок удаљ (згрчна техника). • Скок увис (маказице). • Техника рада руку, ногу и ритма дисања у трчању. 	<p>Познавање природе: органи за кретање, органи за дисање, здравље и исхрана.</p> <p>Математика: мјерење и мјере, геометрија (појам праве и криве линије).</p>
Тема 2: Вјежбе на справама и тлу (21)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • координирано и повезано изводи вјежбу; • развије вјештину, технику и равнотежу; • савлада задату препреку; • уради котрљање; • уради став о шакама; • вјежба повезано, енергично и грациозно; • показује вјештину, технику и равнотежу; • савлада задату препреку; • прескаче козлић; • стиче самопоуздање. 	<ul style="list-style-type: none"> • Колут напријед. • Колут назад. • Став о шакама. • Колут летећи из стојећег положаја. • Прескок, разношка. • Вратило, греда. 	<p>Познавање природе: Здравље, исхрана и заштита од болести.</p> <p>Математика: бројеви (рачунске операције).</p>
Тема 3: Основе спортских игара (фудбал, кошарка, рукомет) (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • води лопту лаганим трчањем и праволинијски; • додаје лопту руком и ногом; • шутира лопту на кош и гол; • прима лопту; • примијени правила кроз игру. 	<ul style="list-style-type: none"> • Правила спортских игара. • Вођење и додавање лопте. • Шутирање. • Дриблинг. • Примање лопте. • Игра. 	<p>Познавање друштва: Заједничко живљење и комуникација међу људима.</p> <p>Математика: Бројеви, геометријске фигуре.</p> <p>ВРОЗ: Моји вршњаци и ја, заједничке игре, дружење кроз игру, стварање међусобних чвршћих веза.</p>

Тема 4: Елементарне и штафетне игре (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • искаже брзину, снагу, спретност, прецизност; • увиди на којем су нивоу његове моторичке способности; • савлада моторичке задатке и исте примијени у одређеној спортској активности; • усвоји задана правила и дух FAIR-PLAY. 	<ul style="list-style-type: none"> • Најмање 10 елементарних игара за развој окретности, координације, снаге, спретности и равнотеже по избору наставника („Између двије ватре”, „Пресиједи пут лопти”, „Трчање са промјеном пара”, „Трка бројева”, „Бродови у магли”, „Борба за лопту”, „Прозивка”, „Нека бије” и сл. 	<p>Музичка култура: Музичке игре.</p> <p>Друштво: Заједничко живљење и комуникација међу људима; Математика: Бројеви, претходник и сљедбеник природног броја.</p> <p>ВРОЗ: Моји вршњаци и ја, заједничке игре, дружење кроз игру, стварање међусобних чвршћих веза.</p>
Тема 5: Процјена физичког раста и развоја, усавршавање физичких способности (7)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • самостално измјери висину и масу тијела; • сазна на којем су нивоу његове психофизичке способности; • примијени вјештину и технику трчања, дисања, издржљивости и брзине; • зна вјежбе за јачање тијела и организма; • да вреднује правилно; • држање тијела; • да препозна деформитете. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјерење висине и масе тијела. • Експлозивна снага ногу (скок у даљ из мјеста). • Општа снага (бацање медицинке). • Трчање 500 m (ж) и 800 m (м). • Снага руку и раменог појаса (издржај у згибу до 120 sec.). • Гипкост (дубоки претклон). • Правилност држања тијела. 	<p>Познавање природе: Здравље, исхрана и заштита од болести, органи за дисање.</p> <p>Математика: Мјерење, релације: виши-нижи, испред-иза итд.</p> <p>ВРОЗ: Хигијена и здравље.</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

При планирању циљева и активности, наставник треба да води рачуна о могућностима школе и ученика које подучава. У школама које немају одговарајуће просторно-техничке услове за реализацију свих предвиђених наставних садржаја, предвиђени број часова се распоређује за реализацију других програмских садржја за које постоје услови.

Уколико школа нема неопходне техничке могућности за опремање малих игралишта за фудбал, кошарку и рукомет, онда са ученицима реализовати Ритмичке и гимнастичке вјежбе с реквизитима (лопта, обруч, вијача) уз комбинацију гимнастичких вјежби и плеса са реквизитима (вијача, лопта, обруч, трака и чуњеви). Уз музику подстицати правилно и лијепо извођење ритмичких вјежби, правилан став тијела на почетку и завршетку вјежбе, развијати такмичарски дух и љубав према спорту.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

РАЗРЕД: **ПЕТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **36**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Одјељењска заједница функционише као ученички колектив који има властиту организацију, али уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина, тј. разредник.

Општи циљеви

Максималан допринос социјализацији сваког ученика, односно развоју социјалних компетенција ученика;

Допринос развоју когнитивних, емоционалних и радно-акционих компетенција;

Допринос развоју комплетне личности сваког ученика, његових способности, одговорности и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду;

Спознаја ученика о себи, друштву и природи, те потреби њиховог очувања;

Развијање вјештина комуникације и ненасилног рјешавања конфликта код ученика, те вјештина за адекватно реаговање на насилно понашање.

Посебни циљеви и задаци програма

Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (физички, социјални, емоционални, интелектуални, морални и естетски развој ученика);

Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту ученика;

Упознати ученике са дужностима, задацима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи;

Упознати ученике са битним факторима наставе и могућим начинима учешћа у функционисању школе;

Информисати ученике о облицима и критеријима вредновања и оцјењивања, о принципима евалуације и самоевалуације;

Упознати ученике са појмовима потреба, комуникација и конфликт, те са ненасилним начинима и стилима рјешавања конфликта;

Оспособити ученике да препознају и усмјере негативне емоције на ненасилан начин, да користе ненасилну вербалну и невербалну комуникацију;

Оспособити ученике за прихватање различитости и ненасилне облике комуникације;

Упознати ученике са концептима Основа демократије;

Развијати осјећај патриотизма и интернационализма;

Развијати еколошку свијест код ученика, те потребу за очувањем личног здравља и околине;

Учествовати у реализацији културно-забавних, спортских и других активности у школи и друштвеној средини.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Организација одјељењског колектива	3
2. Култура живљења	6
3. Основи демократије	5
4. Превенција насиља	5
5. Дјечја права	2
6. Учење учења	5
7. Заштита здравља и човјекове средине	4
8. Заштита од мина и других убојитих средстава	1
9. Процјена резултата рада	2
10. Теме по избору	3

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Организација одјељењског колектива (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> објасни и предложи начине остваривања програма; образложи одговорности појединца и групе; идентификује и дефинише правила важна за функционисање одјељењског колектива; објасни појам портфолија и начин израде; дефинише критеријуме за избор радова по областима. 	<ul style="list-style-type: none"> Програм рада одјељењске заједнице. Начин остваривања програма. Избор руководства одјељењске заједнице. Задужење појединца и групе. Разредни портфолио. Критеријуми за избор радова. 	<ul style="list-style-type: none"> Српски језик Ликовна култура
Тема 2: Култура живљења (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> идентификује/наведе примјере правог и привидног другарства; објасни појам солидарност; идентификује добре и лоше примјере комуникације међу вршњацима; идентификује примјере правилног понашања на јавним мјестима; демонстрира или симулира ситуације у којима приказује како треба да се понаша у јавним установама; идентификује и објасни позитивне емоције/осјећања при завршетку одређених активности. 	<ul style="list-style-type: none"> Мој најбољи пријатељ. Право и привидно другарство. Солидарност. Моји вршњаци и ја Међусобне везе (позитивне и негативне особине). Култура понашања. Понашање на јавном мјесту (јавне установе). Психосоцијална помоћ. Радионица „Ритуали завршавања”. 	<ul style="list-style-type: none"> Српски језик Ликовна култура Физичко васпитање

Тема 3: Основи демократије (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи сет питања при анализирању ситуације у којој неко мора одлучити ко је одговоран; • објасни потребу за ограничавањем моћи особа на позицији ауторитета; • процијени слабе тачке позиције ауторитета; • објасни зашто је некад важно ограничити нечију приватност; • користи сет питања да би анализирао ситуације приватности; • објасни зашто је важно на праведан начин скупити информације и донијети одлуку; • објасни кораке који су корисни приликом прикупљања информација о доношењу одлука. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одговорност: • Како ћеш одлучити ко је одговоран? • Ауторитет: • Колико ауторитета треба имати вођа? • Приватност: • Како можеш одлучити кад треба ограничити нечију приватност? • Правда: • Који су праведни начини да се нешто сазна? • Који су праведни начини да се донесе одлука? 	<ul style="list-style-type: none"> • Познавање друштва • Ликовна култура
Тема 4: Превенција насиља (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи технику „Ја говора” и компромис као начин превенције насиља; • објасни како невербална комуникација може појачати насиље, те препозна када насилна невербална комуникација може довести до конфликта; • идентификује начине и стилове ненасилног рјешавања конфликта, те користи вјештине за ненасилно рјешавање конфликта; • идентификује прихватљива и неприхватљива понашања у породичном окружењу; • препозна и објасни како реаговати и коме пријавити насиље у породици; • идентификује елементе кодекса понашања код куће. 	<ul style="list-style-type: none"> • Потребe и насиље: „Ја говор”. • Комуникација: Невербална комуникација. • Рјешавање конфликта. • Ненасилно рјешавање конфликта. • Кодекс понашања. Кодекс понашања код куће. 	<ul style="list-style-type: none"> • Познавање друштва • Српски језик

Тема 5: Дјечја права (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира и објасни права која сматра посебно важним; • изабере и представи цртежом или ријечима ситуације у којима су права дјетета поштована. 	<ul style="list-style-type: none"> • Дјечја права која су нам посебно важна. • Дјечја недјеља. • Дан дјечјих права (20. новембар). 	<p>Српски језик Ликовна култура</p>
Тема 6: Учење учења (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише начин учења текста и наведе правила за издвајање битних дијелова; • образложи како се воде прибиљешке; • анализира прилоге из дјечје штампе, као књиге које чита; • објасни важност активног слушања, те наброји способности које су потребне да би слушање било ефикасно; • објасни и повеже усклађивање жеља, могућности, потреба и обавеза са коришћењем слободног времена. 	<ul style="list-style-type: none"> • Како учити текст? • Издвајање битних дијелова. • Вођење прибиљешки. • Дјечја штампа и књиге. • Шта и како читамо?. • Размјена искустава. • Активно слушање. • Ефективне способности слушања. • Слободно вријеме. • Слободно вријеме и учење. • (усклађивање жеља, могућности, потреба и обавеза). 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик
Тема 7: Заштита здравља и човјекове средине (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • процјени и објасни важност одржавања личне хигијене; • идентификује улогу и значај породичног љекара и зубне амбуланте, те редовне контроле здравља; • препозна и наведе карактеристике развоја у предпубертетском периоду и правилно се односи према њему; • уочи и наведе утицаје штетних навика и болести овисности (интернет, алкохол, дуван, наркотици...); • наброји најчешће изворе загађивања околине. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хигијена и здравље. • Одржавање личне хигијене. • Породични љекар, зубна амбуланта. • Карактеристике развоја у млађем школском узрасту и наговјештај пубертета. • Штетне навике и болести овисности. • Интернет. • Алкохол. • Дуван. • Наркотици. • Заштита средине. • Загађивачи околине. 	<ul style="list-style-type: none"> • Познавање природе • Физичко васпитање

Тема 8: Заштита од мина и других убојитих средстава (1)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препозна опасна подручја у својој ближој околини; • разумије опасност од ватреног оружја. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Мина никад није сама”. • Опасност од ватреног оружја у домовима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура
Тема 9: Процјена резултата рада (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • процијени успјешност у ваннаставним активностима; • презентује садржаје разредног портфолија. 	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа рада у протеклој школској години. • Ваннаставне активности. • Јавна презентација разредног портфолија. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура • Музичка култура
Тема 10: Теме по избору (3)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни значај актуелног догађаја за школу или заједницу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Садржаји по избору ученика или наставника, а могу бити везани за актуелне догађаје у школи и локалној заједници 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм васпитно-образовног рада у одјелењској заједници обухвата више наставних области или тема. Наставне теме су релативно аутономне.

Реализација програмских садржаја васпитно-образовног рада у одјелењској заједници подразумијева флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на модалитете рада, тако и на динамику извођења.

Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење исхода учења, могуће је и примјеном садржаја по избору одјелењског старјешине или ученика.

Сваки разредник је задужен да креира годишњи програм рада за своје одјелење, уз обавезне консултације и учествовање ученика. Степен учешћа ученика у креирању програма зависиће од узраста ученика.

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје. У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјелењски старјешина добија нову улогу, што подразумијева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично. Одјелењски старјешина, у договору са ученицима (колико је то могуће), има потпуну слободу да наставну тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне теме.

Разредник осмишљава активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалних разлика, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа.

Примјеном савремених метода рада на часовима одјелењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а (Васпитни рад с одјелењском заједницом) биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.

За реализацију садржаја ВРОЗ-а, односно појединих тема, понуђени су сљедећи приручници:

1. **Бонтон;**
2. **Како учити;**
3. **Приручник „Психосоцијална помоћ у школи”, Републички педагошки завод, Бањалука, 1996. године;**
4. **Основе демократије – први кораци, приручник за наставнике и за ученике;**
5. **Упозоравање на мине и друга убојита средства, Приручник за наставнике основних и средњих школа, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. године;**
6. **Дидактички комплет о превенцији насиља кроз образовни систем Босне и Херцеговине, Приручник за наставнике о превенцији насиља које укључује дјецу.**

Одјељењски старјешина може и треба да користи и сву осталу литературу која му је позната и доступна.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД

Редни број	Наставни предмет	РАЗРЕД	
		Друга тријада	
		6.	
1.	Српски језик	5	180
2.	_____ језик *	2	72
3.	_____ језик **	5	180
4.	Вјеронаука	1	36
5.	Страни језик 1	2	72
6.	Страни језик 2	2	72
7.	Ликовна култура	2	72
8.	Музичка култура	2	72
9.	Историја	1	36
10.	Демократија и људска права	1	36
11.	Географија	2	72
12.	Математика	4	144
13.	Биологија	2	72
14.	Техничко образовање ***	1	36
15.	Основи информатике ***	1	36
16.	Физичко васпитање	2	72
17.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	36
УКУПНО		29	1044

* За ученике који наставу остварују на језику конститутивних народа, члан 7 Устава Републике Српске, језик бошњачког народа (бошњачки језик) и језик хрватског народа (хрватски језик).

** Назив језика на коме се остварује настава само за школе у којима се настава одвија на једном од језика народа.

*** Настава техничког образовања и основа информатике изводи се паралелно са подијељеним одјељењем.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 5

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 180

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљеви наставе српског језика су да: ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, оспособе се за самостално читање и разумијевање књижевних и некњижевних текстова у складу са узрастом, упознају, доживе и тумаче књижевна и друга умјетничка дјела из српске и свјетске баштине, развију способност споразумијевања српским књижевним језиком у усменој и писаној форми у различитим ситуацијама, изграђују свијест о важности језика и књижевности, развијају осјећај за љепоту, родољубље, праведност и хуманост.

Задаци наставе српског језика

- Ученици упознају основне законитости и норму савременог српског књижевног језика у мјери предвиђеној наставним програмом;
- Ученици развијају и учвршћују осјећање за правилно служење српским књижевним језиком;
- Ученици стичу основне ортоепске и правописне навике у свакодневном служењу српским језиком;
- Оспособљавају се за правилно доживљавање и разумијевање књижевног текста;
- Омогућава им се да упознају и разумију основне одлике главних врста књижевног текста;
- Ученици овладавају различитим облицима и видовима приповиједања, описивања, расправљања и извјештавања у усменој и писаној форми.

Посебни циљеви и задаци наставе

- Овладавање простом реченицом и њеним дијеловима;
- Упознавање са сложеном реченицом и творбом ријечи;
- Препознавање и објашњавање појма промјенљивих и непромјенљивих ријечи;
- Усвајање основних знања о именицама и функцијама падежа;
- Проширивање и усвајање знања о глаголима (видовима и функцијама);
- Оспособљавање за самостално, планско причање, описивање и обједињавање разних облика казивања;
- Упознавање структуре и анализе епског дјела с посебним освртом на лик;
- Оспособљавање за уочавање и тумачење главних ликова и пјесничких слика;
- Упознавање особености филмске и сценске умјетности.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Језик	55
2. Књижевност	50
3. Лектира	9
4. Читање	12
5. Култура изражавања	49
6. Филмска и сценска култура	5

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
1. Језик (55)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> у говору и писању поштује основно правило ијекавског изговора; познаје главне реченичне чланове; уочава и схвата именски предикат; набраја и разликује зависне реченичне чланове (прави и неправи објекат, прилошке одредбе за мјесто, вријеме, начин, мјеру, количину и узрок, атрибут и апозиција); препозна и објасни функцију прилога у реченици; објасни појам сложене реченице; уочи улогу личног глаголског облика; препозна и објасни функцију везника; 	<p>ГРАМАТИКА</p> <p>Основно правило ијекавског изговора. (2)</p> <p>Реченица (10)</p> <ul style="list-style-type: none"> Проста реченица: субјекат и предикат. Појам именског предиката. Прави објекат, неправи објекат. Атрибут, апозиција. Прилошке одредбе за: мјесто, вријеме, начин, мјеру, количину и узрок. Уочавање и препознавање прилога и њихове функције у реченици. Сложена реченица – појам и препознавање. Лични глаголски облик и његова функција у реченици. Функција везника у сложеној реченици. 	Страни језик
<ul style="list-style-type: none"> препозна, дефинише и објасни изведене ријечи – коријен, основу и наставке за грађење ријечи; разликује промјенљиве и непромјенљиве ријечи; 	<p>Творба ријечи (3)</p> <ul style="list-style-type: none"> Творба ријечи извођењем (уознавање). Творбена основа – коријен, основа и наставак за грађење ријечи (уочавање и разликовање). <p>Промјена ријечи (3)</p> <ul style="list-style-type: none"> Појам промјенљивости и непромјенљивости ријечи. Промјенљиве ријечи: именице, замјенице, придјиви, бројеви, глаголи. 	

<ul style="list-style-type: none"> схвати појам падежа, разликује падеже и може да објасни њихову функцију; пронађе падеже у анализи реченице; зна разликовати основу и наставке падежа и мијењати ријечи по падежима; 	<ul style="list-style-type: none"> Непромјенљиве ријечи: прилози, приједлози, везници, узвици, ријечце. <p>Именице (10)</p> <ul style="list-style-type: none"> Основна функција и значење падежа. Номинатив – субјекат и дио именског предиката. Генитив – припадање и дио нечега. Датив – намјена и усмјереност. Акузатив – објекат. Вокатив – дозивање и обраћање пажње. Инструментал – средство, друштво и пратилачка особина. Локатив – мјесто. 	
<ul style="list-style-type: none"> разликује врсте придјева; схвати род, број, промјенљивост и компарацију придјева и уочава их у примјерима; 	<p>Придјеви (4)</p> <ul style="list-style-type: none"> Значење и врсте придјева. Слагање придјева са именицом у роду, броју и падежу. Промјена придјева по падежима. Компарација придјева. Функција придјева у реченици. 	
<ul style="list-style-type: none"> препозна замјенице и објасни њихово значење и функцију; зна правилно употријебити повратну замјеницу <i>себе, се</i>; разликује наглашене и ненаглашене облике замјеница; 	<p>Замјенице (3)</p> <ul style="list-style-type: none"> Именичке замјенице – личне замјенице. Употреба личне замјенице за свако лице <i>себе, се</i>. Неличне именичке замјенице (ко, што, итд.). Промјена замјеница, наглашени и ненаглашени облици. 	
<ul style="list-style-type: none"> на примјерима објасни значење и функцију свршених и несвршених глагола, прелазних, непрелазних и повратних глагола и глаголских облика: презент, перфекта и футура I; 	<p>Глаголи (8)</p> <ul style="list-style-type: none"> Несвршени и свршени глаголи (глаголски вид). Глаголи по прелазности (глаголски род). Инфинитив и инфинитивна основа. Презент, презентска основа и наставци. Наглашени и ненаглашени облици презента помоћних глагола. Радни глаголски придјев. Перфекат. Футур I. 	

<ul style="list-style-type: none"> • разликује врсте бројева; • правилно пише бројеве; 	<p>Бројеви (2)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Главни, редни и збирни бројеви. • Употреба збирних бројева. 	Математика
<ul style="list-style-type: none"> • уочава разлике у дужини (квантитету) акцента; 	<p>Акцент (2) Разлике у дужини (квантитету) акцента.</p>	Музичка култура
<p>Ученик правилно пише:</p> <ul style="list-style-type: none"> • присвојне придјеве на -ски, -чки, -шки, -ов, -ев, -ин; • управни говор; • основне и редне бројеве; • вишечлана географска имена; • придјеве од именица са сугласником <i>ј</i> у основи; • облике одричних замјеница; • <i>не</i> уз глаголе, именице и придјеве; <i>нај</i> у суперлативу; • уочава и исправља погрешно написано. 	<p>ПРАВОПИС (8)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Писање присвојних придјева с наставцима: -ски, -чки, -шки, -ов, -ев, -ин (понављање). • Писање управног говора . • Писање основних и редних бројева. • Писање вишечланих географских имена. • Писање придјева изведених од именица са сугласником <i>ј</i> у основи (историјски). • Писање генитива, инструментала и локатива именичких одричних замјеница (ни за кога). • Писање ријечце <i>не</i> уз глаголе, именице и придјеве; <i>нај</i> у суперлативу. • Тачка и запета, запета, запета уз вокатив, неколико тачака. 	
<p>2. Књижевност (50)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава и интерпретира улогу мотива и ликова у епском дјелу; • препознаје и разликује епско, драмско, лирско и психолошку мотивисаност поступака; • оправдава или осуђује поступке ликова; • уочава и објашњава друштвену условљеност поступака; • објашњава и разликује облике казивања; • разликује и именује садржајне цјелине у тексту; • открива изражајну функцију описа и повезивање с другим елементима дјела; 	<ul style="list-style-type: none"> • Иво Андрић: <i>Мостови</i>. • Војислав Илић: <i>Зимско јујуро</i>. • Милован Глишић: <i>Прва бразда</i>. • Џек Лондон: <i>Бијели Очњак</i>. • Бранко Радичевић: <i>Ђачки расипанак</i> (одломак). • Бранко Ћопић: <i>Поход на Мјесец</i>. • Едмондо де Амичис: <i>Школа</i>. • Ненад Дивљан: <i>Из дејингсџива Николе Тесле</i>. • Жил Верн: <i>Несјали конџиненџи</i>. • <i>Свети Сава</i> – народна епска пјесма (одломци). • <i>Српска дјевојка</i> - народна лирска пјесма. 	

<ul style="list-style-type: none"> • уочава основна стилска средства; • препознаје узрок и последице, открива и објашњава тему и идеју у епском и лирском дјелу; • открива осјећања у лирском дјелу и развија родољубље; 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Еро с оноја свијетиа</i> – народна приповијетка. • Петар Кочић: <i>Гроб Слајке Душе</i>. • Исак Самоковлија: <i>Дјечак Арон</i>. • Бранислав Нушић: <i>Сумњиво лице</i> (одломак). • <i>Цар Лазар и царица Милица</i> – народна епска пјесма. • Алија Хасагић Дубочанин: <i>Шарко</i>. • Ахмед Хромацић: <i>Водени цвјетови</i>. • Динко Шимуновић: <i>Срна</i>. • Драгутин Тадијановић: <i>Носим све ѿорбе, а нисам мајарац</i>. 	
<ul style="list-style-type: none"> • биљежи своја запажања о прочитаној књизи и усмено и писмено реферише о томе на часу; • препознаје и открива тему, идеју, позитивне и негативне поступке ликова. 	<p>Лектура (9)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Данијел Дефо: <i>Робинзон Крусо</i>. • Марк Твен: <i>Том Сојер</i>. • Бранко Ћопић: <i>Орлови рано леће</i>. • Бранко В. Радичевић: <i>Песме о мајци</i>. 	
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изражајно чита и рецитује обрађени текст; • чита и казује текст по улогама; • брзо чита у себи и наглас. 	<p>ЧИТАЊЕ (12)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Читање наглас и у себи у складу с природом текста. • Изражајно читање и рецитоване прозног и поетског текста (ритам, темпо, јачина и боја гласа, пауза, реченични акценат). • Читање и казивање по улогама. 	
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје језичке законитости; • слободно изражава своје мишљење у интерактивним и другим ситуацијама; • аргументовано заступа своје мишљење и уважава мишљење других; • конфликте рјешава ријечима; • препознаје и примјењује елементе композиције; • запажа и приказује елементе пејзажа, физичке и карактерне особине ликова; 	<p>КУЛТУРА ИЗРАЖАВАЊА (усмено и писмено) (48)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Причање о догађају по хронолошком реду казивања на основу заједничког плана. • Причање измишљеног догађаја и доживљаја. • Питања и писмени одговори у вези са обрађеним текстом, филмом или позоришном представом. • Питања и писмени одговори у вези са догађајима из свакодневног живота. 	

<ul style="list-style-type: none"> • усмено и писмено извјештава о догађајима из ближе околине; • износи лични став о прочитаном дјелу, гледаном филму или позоришној представи; • уочава и тумачи узрочно-последичну повезаност догађаја; • пише писмо, записник. 	<ul style="list-style-type: none"> • Описивање једноставног радног поступка (чишћење ципела и сл.). • Описивање спољашњег простора (сеоски и градски пејзаж). • Описивање унутрашњег простора. • Портретисање личности из књижевног дјела. • Портретисање личности из непосредне средине. • Извјештавање о стварном или измишљеном догађају. • Препричавање динамичне сцене из епског дјела или филма. • Вјежба казивања (рецитовања) запамћених текстова. • Писање записника и писма (замјеница Ви и Ваш). • Шест домаћих писмених задатака и њихова анализа на часу. • Четири школска писмена задатка (1 час израда, а 2 часа исправак). 	
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје основне појмове о филмској и сценској умјетности; • колективно гледа филмску и позоришну представу; • културно се понаша у позоришној и филмској дворани. 	<p>ФИЛМСКА И СЦЕНСКА КУЛТУРА (5)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Стварање и развој филмске и сценске умјетности – основни подаци. • Текст и писац, режија и режисер, глума и глумац. • Сценографија и сценограф, костимографија и костимограф, музика и композитори. • Разлика између позоришне представе, радио-драме и телевизијске драме. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Језик (граматика и правопис)

Основни програмски захтјев у настави граматике је да се ученицима језик представи и тумачи као систем.

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију српским књижевним језиком. Отуда захтјеви у овом програму нису усмјерени само на језичка правила. На примјер, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција. У II и III разреду се у оквиру вјежби слушања, говорења, читања и писања тек запажају језичке појаве без њиховог именованја, да би се од IV до IX разреда у концентричним круговима и континуираним нивовима граматички садржаји изучавали поступно и селективно у складу са узрастом ученика.

Поступност се обезбјеђује самим избором и распоредом наставних садржаја, а конкретизација нивоа обраде, као врста упутства за наставну праксу у појединим разредима, назначена је описно формулисаним захтјевима садржаним у исходима: запажење, уочавање, препознавање, усвајање, разликовање, употреба, примјена и другима. Оваквим указивањем на ниво програмских захтјева наставницима се помаже у њиховим настојањима да ученике не оптерете обимом и дубином обраде језичке грађе.

Селективност је, поред уобичајеног избора најосновнијих језичких законитости и информација о њима, изложена и неједнаком заступљеношћу језичких нивоа. Тако се, на примјер, садржаји из фонетике не обрађују посебно, већ се на битне гласовне особине ученицима указује у складу са потребама садржаја из морфологије и творбе рјечи.

Оваквим приступом у програму наставници се усмјеравају да тумачење граматичких категорија заснивају на њиховој функцији коју су ученици уочили и њоме, у мањој или већој мјери, овладали у језичкој пракси. Претпостављена поступност и селективност у програму граматике може се учити на садржајима из свих области језика, на примјер: алтернацију сугласника к, г, х ученици ће прво запажати у творби ријечи и деklinацији у VI разреду, а вјежбама и језичким играма у том и претходним разредима навикавати се на правилну употребу ових консонаната у говору и писању; елементарне информације о палатализацији добиће у VII разреду, а ту материју обновити уз систематизацију битних гласовних особина српског језика у IX разреду. Оваквим начином ће ученици стећи основне информације о гласовним промјенама и алтернацијама, оспособиће се за језичку праксу, а неће бити оптерећени учењем описа и историје ових језичких појава.

Садржаји из језика су дати у посебном предметном подручју уз назнаку приближног броја часова за њихову обраду, понављање, утврђивање и систематизацију. У наставној пракси посебни часови из граматике и правописа организују се претежно за обраду новог градива и систематизацију у предметној настави (рјеђе у V разреду), а вјежбања, обнављања и утврђивања се претежно реализују на комбинованим часовима говорних и писмених вјежби, чији су типови и садржаји предвиђени и у предметном подручју културе изражавања. Принцип међуподручног повезивања испољава се, истина у мањој мјери, између подручја рада на тексту и подручја језика стилистичко-синтаксичке вјежбе, анализа стила и језика у књижевним дјелима и друго. Кад се има у виду ово и то да је подручје култура изражавања тијесно повезано са подручјем језика, види се да се вријеме за савладавање програмских захтјева из језика практично увећава у односу на предложени број часова за ово подручје.

Појам независних реченица (обавјештајних, упитних, узвичних) почиње се формирати још у IV разреду. Полазиште у анализи реченице је предикат (а не субјекат) као њен централни члан, што отпочиње у IV разреду, а од IV разреда ученици треба да запажају да је у функцији предиката глагол у личном облику (Пишем писмо. - Ја, прво лице једнине), што ће у VIII разреду олакшати стицање појма о сложеној реченици. При анализи предиката, у одговарајућим разредима посебну пажњу треба обратити на помоћне и непотпуне глаголе у саставу предиката, као и на именски предикат.

Елементарне информације из морфологије почињу се ученицима давати од III разреда и поступно се из разреда у разред проширују и продубљују. Међутим, од самог почетка ученике треба навикавати да уочавају основне морфолошке критеријуме, на примјер разликовање рода и броја код именица и именских врста ријечи, и разликовање

лица код глагола. Тим путем ће се ученици поступно и логички уводити не само у морфолошке већ и у синтаксичне законитости (разликовање лица код глагола – лични глаголски облици – предикат – реченица). Ријеч увијек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице, у којој се запајају њихове функције, значења и облици.

Не само у настави језика већ и у настави читања и културе изражавања ученика треба у сваком разреду уводити у програмом предвиђене стандарне акценатске норме, а сталним вјежбањем ученике треба навикавати да чују правилно акценатовану ријеч и у крајевима гдје се одступа од акценатске норме, да разликују акценат стандардне ријечи од сваког акцента.

Правопис се савладава путем систематских вјежбања која се организују често, разноврсно и различитим облицима писмених вјежби. Поред тога, ученике врло рано треба упућивати на служење правописом и правописним рјечником.

Садржај вјежби за утврђивање и усвајање обрађених садржаја до нивоа практичне примјене у новим говорним ситуацијама проистиче из програмских захтјева, али је у великој мјери условљен конкретном ситуацијом у одјељењу - говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вјежбања у настави језика мора одређивати и на основу систематског праћења говора и писања ученика. Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилну комуникацију савременим књижевним српским језиком.

Свако читање подразумијева разумијевање прочитаног. Читање текста, по правилу, прати његова обрада која укључује извођење говорних и писмених вјежби са темама из текстова, богаћење рјечника и савладавање основних појмова о језику.

У току читања и рада на тексту ученике ваља оспособљавати: да препричавају потпуно и сажето (реченицу, одјељак и текст као цјелину); да одговарају на постављена питања и да питају; да богате свој говорни стил употребом истих ријечи у различитим значењима, као и успостављањем тачних исказа употребом ријечи које имају предметно значење и оних које показују одређене односе; да формирају јасне реченице са природним и логичким редослиједом ријечи којима исказују своје мисли и осјећања.

Овладавјући вјештином читања и радом на тексту, ученици се навикавају на изражавање: правилно и јасно (да их лако схвате други); чисто (без сувишних и неприкладних ријечи, позајмљеница и локализама, као и неправилне употребе ријечи); изражајно (живо, убједљиво и сажето). Ученици ће тако постепено овладати богатством језичких средстава.

Ученике треба подстицати на читање и укључивање у библиотеку (школску, мјесну): формирањем одјељењске библиотеке, организовањем тематских изложби књига, репродуковањем прочитаних умјетничких текстова, организовањем сусрета и разговора са писцима, практиковањем литерарних игара и такмичења, вођењем дневика о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, реченице и одјељци који су се највише свидјели ученику, главне личности и сл.).

Читање

Рад на тексту заснива се на његовом читању, доживљавању, разумијевању и тумачењу. При томе је квалитет схватања порука непосредно условљен квалитетом читања. Зато су разни облици усмјереног читања основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успјешно уводе у свијет књижевног дјела.

Изражајно читање његује се систематски, уз стално повећавање захтјева и настојање да се што потпуније искористе способности ученика за постизање високог квалитета у вјештини читања. Вјежбања у логичком изражајном читању изводе се плански и уз солидно наставничково и учениково припремање. У оквиру своје припреме наставник благовремено одабира погодан текст и студиозно проучава све његове особености које

утичу на природу изражајног читања. У складу са мисаоно-емотивним садржајем текста наставник заузима одговарајући став и одређује ситуациону условљеност јачине и боје: гласа, ритма, темпа, интонације, пауза, реченичког акцента и гласовних трансформација. При томе се повремено служи аудио-снимцима са погодним интерпретативним читањем.

Пошто се изражајно читање, по правилу, увјежбава на претходно обрађеном и добро схваћеном тексту, то је конкретно и успјешно тумачење датог текста неопходан поступак у припремању ученика за изражајно читање. У оквиру непосредне припреме за читање, повремено се и посебно (у складу са узрастом) анализирају психолошки и језичко-стилски чиниоци који захтијевају одговарајућу говорну реализацију. У појединим случајевима наставник (сам или заједно са ученицима) посебно приређује текст за изражајно читање на тај начин што у њему обиљежава врсте пауза, реченичне акценте, брзину ритма и гласовне модулације.

Изражајно читање увјежбава се на текстовима различите садржине и облика; користе се лирски, епски и драмски текстови у прози и стиху, у наративном, дескриптивном, дијалошком и монолошком облику. Посебна пажња посвећује се емоционалној динамици текста, његовој драматичности и говорењу из перспективе писца и појединих ликова.

У разреду треба обезбиједити одговарајуће услове за изражајно читање и казивање. Ученицима у улози читача и говорника ваља обезбиједити мјесто испред одјељењског колектива. У одјељењу треба створити добру слушачку публику, заинтересовану и способну да критички и објективно процјењује квалитет читања и казивања и посредством магнетфона ученицима повремено омогућити да чују своје читање и да се критички осврћу на своје умијеће.

Читање у себи најпродуктивнији је облик стицања знања, па му се у настави поклања посебна пажња. Оно је увијек усмјерено и истраживачко; помоћу њега ученици се оспособљавају за свакодневно стицање информација и за учење.

Вјежбе читања у себи непосредно се уклапају у остале облике рада и увијек су у функцији свестранијег стицања знања и разумијевања не само књижевног дјела, већ свих текстова.

Примјена текст методе у настави представља врло ефикасне вјежбе за савладавање брзог читања у себи с разумијевањем и доприноси развијању способности ученика да читају флексибилно, да усклађују брзину читања са циљем читања и карактеристикама текста који читају.

Квалитет читања у себи подстиче се претходним усмјеравањем ученика на текст и давањем одговарајућих задатака, а потом и обавезним провјеравањем разумијевања прочитаног текста, односно остварења добијених задатака. Информативно, продуктивно и аналитичко читање најуспјешније се подстиче самосталним истраживачким задацима који се ученицима дају у припремном поступку за рад на часовима, на тексту или упознавање садржаја из граматике и правописа. Тим путем се унапређује логика и брзина читања и нарочито брзина схватања прочитаног текста, чиме се ученици оспособљавају за самостално учење.

Ученици старијих разреда уводе се у „летимично” читање које је условљено брзином и стварно прочитаним текстом. Оно се састоји од брзог тражења информације и значења у тексту, при чему се не прочита свака ријеч већ се погледом „пролази” кроз текст и чита се на прескок (међунаслови, поднаслови, први редови у одјељцима, увод, закључак). При вјежбању ученика у „летимичном” читању претходно се задају одговарајући задаци (тражење одређених информација, података и сл.), а потом се провјерава квалитет њиховог остварења и мјери вријеме за које су задаци извршени. „Летимичним” читањем се ученици такође оспособљавају да ради подсјећања, обнављања и меморисања читају подвучене и на други начин означене дијелове текста приликом

ранијег читања с оловком у руци, које треба систематски спроводити као вид припремања ученика за самосталан рад и учење.

Изражајно казивање напамет научених текстова и одломака у прози и стиху значајан је облик рада у развијању говорне културе ученика. Ваља имати у виду да је убједљиво говорење прозног текста полазна основа и неопходан услов за природно и изражајно казивање стихова. Успјех у казивању пјесме биће већи ако се избјегне наглашавање ритма и риме да би се створио утисак о природном прозном казивању. Зато је пожељно да се повремено, на истом часу наизмјенично увјежбава и упоређује говорење текстова у прози и стиху.

Напамет ће се учити разни краћи прозни текстови (нарација, дескрипција, дијалог, монолог), лирске пјесме разних врста и одломци из епских пјесама. Успјех изражајног казивања знатно зависи од начина учења и логичког усвајања текста. Ако се механички учи, као што бива, усвојени аутоматизам се преноси и на начин казивања. Зато је посебан задатак наставника да ученике навикне на осмишљено и интерпретативно учење текста напамет. Током вјежбања треба створити услове да казивање тече „очи у очи”, да говорник посматра лице слушаца и да са публиком успоставља емоционални контакт. Максимална пажња се посвећује свим вриједностима и изражајним могућностима говорног језика, посебно природном говорничком ставу, поузданом преношењу информација и сугестивном казивању.

Рад на тексту

Са обрадом текста почиње се последице успјешног интерпретативног читања наглас и читања у себи. Књижевноумјетничко дјело се чита, према потреби, и више пута, све док не изазове одговарајуће доживљаје и утиске који су неопходни за даље упознавање и проучавање текста. Разни облици поновљеног и усмјереног читања дјела у цјелини, или његових одломака, обавезно ће се примјењивати у обради лирске пјесме и краће прозе.

При обради текстова примјењиваће се у већој мјери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. Значајне појединости, елементарне слике, експресивна мјеста и стилско-језички поступци неће се посматрати као усамљене вриједности, већ ће се сагледавати као функционални дијелови виших цјелина и тумачити у природном садејству са другим умјетничким чиниоцима. Књижевном дјелу приступа се као сложенем и непоновљивом организму у коме је све условљено узрочно-последичним везама, подстакнуто животним искуством и уобличено стваралачком маштом.

Ученике треба постепено навикавати на то да своје утиске, ставове и судове о књижевном дјелу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку дјелатност и заузимање критичких ставова према произвољним оцјенама и закључцима.

Наставник ће имати у виду да је тумачење књижевних дјела у основној школи, поготову у млађим разредима, у начелу предтеоријско и да није условљено познавањем стручне терминологије. Но, то нимало не смета да и обичан „разговор о штиву” у млађим разредима буде стручно заснован и изведен са пуно инвентивности и истраживачке радозналости. Вриједније је пројектовање ученика поводом неке умјетничке слике и њено интензивно доживљавање и конкретизовање у учениковој машти него само сазнање да та слика формално спада у ред метафора, персонификација или поређења. Зато се још од првог разреда ученици навикавају да слободно испољавају своје утиске, осјећања, асоцијације и мисли изазване сликовитом и фигуративном примјеном пјесничког језика.

У свим разредима, а посебно у старијим, анализа књижевног дјела биће проткана рјешавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и умјетничким доживљавањем. На тај начин стимулисаће се ученичка радозналост, свјесна активност и истраживачка дјелатност, свестраније ће се упознати дјело и пружити могућност за афирмацију ученика.

Многи текстови, а поготову одломци из дјела, у наставном поступку захтијевају мјесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквири, давање неопходних података о писцу и настанку дјела, као и обавјештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживјети и правилно схватити. Зато прототипску и психолошку реалност, из које потичу тематска грађа, ликови и дубљи подстицаји за стварање, треба дати у пригодном виду и у оном обиму који је неопходан за потпуније доживљавање и поузданије тумачење.

Природа књижевне умјетности, а и васпитни и образовни задаци наставе матерњег језика, захтијевају: да школска интерпретација књижевног дјела буде доживљавана, креативна и проналазачка, да залази у дубље слојеве текста и открива скривена исходишта умјетничке сугестије, да истражује скривена значења, наговјештаје и нијансе. Зато ће наставник избјегавати површну, уопштenu и формалистичку анализу која се своди само на препричавање текста, тражење теме, идеје, главних особина ликова и најљепших мјеста. Конкретно уобличена тематска грађа, мотивско богатство и разноврсна предметност свакако су битнији од уопштене теме, па ће ти важнији вриједносни чиниоци бити посебан предмет разматрања. Уопштена идеја, ако није доживљајно усвојена и образложена конкретним поступцима, неће имати васпитну и образовну улогу. Зато се при обради текста посебна пажња обраћа његовом етичком подручју које најчешће нуди већи број примарних и секундарних идеја. У идејну суштину дјела и његове поруке ученици се најбоље уводе учачањем узрочно-последичних веза, образлагањем циљева, намјера и поступака ликова и мотивисањем њихове вољне активности и понашања с моралног, друштвеног и психолошког становишта.

При обради епских дјела посебна се пажња посвећује тематској грађи и мотивима, њиховом умјетничком обликовању и распореду у оквиру сижеа. Догађаји, ситуације, сцене, конфликти, осјећања и поступци личности прате се и тумаче са спољашњег (епског) и унутрашњег (лирског) становишта. Књижевни ликови се свестрано посматрају: као носиоци радње, покретачи акција, учесници и свједоци у догађајима, али прије свега, као умјетнички конкретизоване личности које се испољавају у посебним ситуацијама и околностима. Упознавање и анализа ликова је најинтегралније и најдубље понирање у суштину епских и драмских дјела, јер обухвата: физичке и духовне особине личности, њихове жеље, осјећања, ставове, погледе на свијет, поступке, односе према другим особама и испољавање помоћу ријечи и дјела.

Још од најмлађих разреда ученици ће се навикавати да људе и животне појаве не посматрају сувише упрошћено, у црно-бијелој пројекцији и на основу само једне доминантне особине. Ваља откривати што више испољених особина ликова и показивати да и позитивне личности могу имати неку негативну особину, а негативне - позитивну.

При обради дескриптивних текстова, пажњу ученика посебно треба усмјеравати на умјетничке слике (елементарне и сложене) и њихове односе, на прецизна запажања и присуство чулних дражи у опису, на расположење субјеката који присутна стварност запажа, на језичко и стилско обликовање приказне предметности и фунијекцију описа у ширем прозном контексту.

У дијалогском тексту и управном говору указује се на условљеност говорне ситуације, откривају се осјећања, жеље и намјере личности, усмјерава се пажња на понашање учесника у разговору, на начин говорења, значење реченога, на исказане и прећутне садржаје, на склад или несклад између ријечи, мисли и дјела.

При обради лирске пјесме, настоји се да се она доживи и осјети у цјелини и појединостима. Тумачење ће обухватити расположења лирског субјекта, утиске које је пјесма изазвала, присуство одговарајућих осјећања код читалаца и пјесника, учачавање и образлагање умјетничке сугестије, елементарних слика, поетских мотива и језичко-стилских средстава.

Књижевне појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. Тако ће се, на примјер, током обраде неке родољубиве пјесме, а уз поредбени осврт на двије-три раније прочитане пјесме исте врсте, развијати појам и стицати сазнање о родољубивој поезији. Упознавање метафоре биће могуће тек када су ученици у претходном и предтеоријском поступку откривали изражајност извјесног броја метафоричних слика, кад неке од њих већ знају напамет и носе их као умјетничке доживљаје. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се са доживљајног становишта; полазиће се од изазваних умјетничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Функционални појмови се не обрађују посебно, већ се у току наставе указује на њихова примијењена значења. Ученици их спонтано усвајају у процесу рада, у текућим информацијама на часовима, а уз паралелно присуство ријечи и њоме означеног појма. Потребно је само подстицати ученике да наведене ријечи (а и друге сличне њима) разумију и схвате и да их примјењују у одговарајућим ситуацијама. Ако, на примјер, на захтјев да се уоче и објасне околности које утичу на понашање неког лица, ученик наведе те околности, онда је то знак (и провјера) да је тај појам и одговарајућу ријеч ученик схватио у пуном значењу.

У усменом и писменом изражавању узгредно ће се провјеравати да ли ученици правилно схватају и употребљавају ријечи: узрок, услов, ситуација, порука, однос и сл. Током обраде књижевних дјела, као и у оквиру говорних и писмених вјежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осјећања и душевних стања појединих личности, при чему се те ријечи биљеже и тако спонтано богати рјечник функционалним појмовима.

Функционалне појмове не треба ограничити на поједине разреде. Усвајање функционалних појмова је непрекидан процес у току образовања и васпитања, а остварује се и провјерава у току остваривања садржаја свих програмско-наставних подручја.

Домаћа лектира

Увођењем домаће лектире у обавезне програмске садржаје за сваки разред, паралелно и равномјерно са садржајима осталих подручја, истиче се њен пуни допринос у остваривању циљева и задатака наставе српског језика, односно у образовању и васпитању ученика у основној школи. Специфична улога домаће лектире у основној школи јесте у буђењу првог, спонтаног, емотивног интересовања ученика за књигу, па у организованом развијању тога интересовања, треба стварати и навику да се њоме служе.

Методe и облици рада (као у школској лектури) прилагођавају се узрасту ученика. Наставник ће ученике упућивати и подстицати на читање давањем одређених али различитих задатака: да дјело прочитају сви у одјељењу, али да о њему из различитих аспеката говоре или пишу, било сви ученици или пак групе и појединци који се за поједина питања сами определијеле или добију специјалан задатак. Тако ће час лектире заинтересовати цијело одјељење и активирати све ученике.

Наставник ће ученицима крајем текуће и почетком сљедеће школске године сваку књигу представити и приближити, дајући им на избор одређене теме за које ће се у читању књиге определијелити.

Редослијед читања и обраде одабраних дјела лектире наставник благовремено утврђује заједно са ученицима, стручним активима и школским библиотекарком. Часове обраде лектире, утврђене програмом, заједно са насловима књига наставник уноси у свој годишњи план рада. Тај редослијед може у току године да се мијења, о чему ученике треба благовремено обавијестити.

Култура изражавања

Развијање културе усменог и писменог изражавања један је од најважнијих задатака наставе матерњег језика. Овај наставни процес, иако је програмски конституисан

као посебно подручје, с посебним садржајима и облицима рада, мора се преносити како на обраду књижевног текста који је најбољи образац изражавања, тако и на граматику с правописом, која нормира правила и дефинише језичке законе. Исто тако, у повратном смјеру, обрада књижевног текста и рад на граматици и правопису књижевног језика мора укључивати и садржаје за његовање културе усменог и писменог изражавања, јер су својим већим дијелом том циљу и подређени. Отуда и бројчано исказивање часова у програму за усмено и писмено изражавања не треба схватити буквално. Рад на богаћењу културе изражавања треба да се интегрише са свим видовима усмених и писмених облика изражавања.

У настави језика и културе изражавања ваља непрестано имати у виду заједнички основни циљ: развијање језичког мишљења и језичке свијести уочавањем језичких законитости, па тек на основу такве свијести прелазити на нормирање и дефинисање. Отуда језик као средство изражавања треба да буде предмет наставне пажње у свим његовим структурама.

Лексичке и морфолошке вјежбе, према томе, треба да богате ученичко сазнање о ријечи као облику, чему служе не само конјугација и деклинација него и систем грађења ријечи (просте, изведене и сложене). Вјежбе у грађењу изведених ријечи и сложеница, по угледу на сличне рјечи у обрађеном тексту, треба да утичу на богаћење ученичког рјечника.

Семантичке вјежбе се повезују с морфолошким и синтаксичким вјежбама и оне треба да развију ученикову свијест о одређеној моћи значења рјечи, на основу чега се једино и може развијати способност и вјештина изражавања.

Синтаксичке вјежбе су, као и морфолошке и семантичке, битнији садржаји наставе изражавања у свим разредима. Тежина захтјева одређује се према узрасту ученика. Те се вјежбе могу изводити и прије него што ученик почне да стиче синтаксичке појмове, с тим што се на том нивоу у наставном разговору не употребљавају стручни називи. До упознавања првих синтаксичких појмова, вјежбе у обликовању реченице треба да формирају свијест ученика о мјесту и положају појединих реченичних дијелова у склопу просте реченице. Кад се стекну први појмови о простој реченици, и вјежбе ће бити конкретније и богатије. Рад на стилистици реченице континуирано се наставља до краја основног школовања. Он се састоји како у анализи и оцјени ученичких реченица из усменог излагања, тако и у анализи и процјени реченица у њиховим писменим задацима, а нарочито и посебно – у анализи реченица из дјела обје лектире и говорног језика.

Све врсте тих вјежбања, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или у току разговора.

Знатан дио говорних вјежбања има за циљ изграђивање културе усменог изражавања. У низу својих задатка (правилност, лакоћа, јасност, једноставност, природност, прецизност, дикција) те вјежбе треба у највећој мјери да приближе учеников говор књижевном изговору. С обзиром на велико шаренило и веома примјетну дијалекатску разноликост говора ученика, а често и наставника, говорење напамет научених одломака у стиху и прози треба да омогући ученику не само његовање правилне дикције него и да убрза процес приближавања књижевном узору.

У свим облицима његовања културе усменог и писменог изражавања образац или узор треба да добије одговарајуће мјесто и његов значај се не смије никако потцијенити. Смишљено одабран узор, примјерен узрасту и врсти, треба да буде циљ до којег се стиже уз одговарајуће напоре. И облици усменог, као и облици писменог изражавања, у свим врстама и типовима треба да се прикажу ученицима у пажљиво одабраним узорцима изражавања. Уколико се једна врста усменог или писменог изражавања континуирано понавља из разреда у разред, онда треба у сваком поновљеном случају, у истом или сљедећем разреду, анализом узорка конкретно показати и обим повећаних захтјева (у садржајном, композиционо-формалном и језичко-стилском погледу).

Да се узорци не би претворили у клише који спутава ученичку индивидуалност и самосталност, вријеме између приказивања узорка и израде одговарајућег писменог задатка треба испунити радом на анализи сличних састава. Ови састави могу бити у форми одабраних текстова које ученици сами проналазе у својим читанкама или лектири, а обавезно и у форми самосталних домаћих писмених или усмених задатака – састава којима се остварује процес овладавања одређеним обликом писменог или усменог изражавања. У анализи узрока треба обратити пажњу на све елементе конкретне језичке структуре: садржај и композиција састава, распоред детаља и изражајност употребијене лексике и стилских поступака.

Ниједан школски писмени задатак не би требало да се изведе, а да се претходно, на читавом низу смишљено програмираних часова, није говорило како о предмету који ће бити тема писменог састава, тако и о облику у којем ће та тема бити обрађена. Сваки писмени састав и писмена вјежба треба да буду прегледани и коментарисани, на тај начин да коментар садржи јасну и инструктивну поруку ученику о томе шта је урадио добро, а шта и на који начин треба поправити да би сљедећи састав био успјешнији.

Ученици треба да савладају писање различитих облика потребних у свакодневном животу (молба, приватно и службено писмо, телеграм, попуњавање различитих образаца). Приватно писмо и записник такође треба да буду предмет наставне пажње и вјежбања.

Један од облика рада на развијању и његовању језичке чистоте јесте и развијање свијести о поплави ријечи из страних језика у нашем језику. Наставник ће, разумљиво, морати да нађе мјеру у објашњавању да сваки језик треба да прихвата и ријечи других народа, нарочито из грчког и латинског језика у стручној терминологији. Он треба да помогне ученицима у разликовању позајмљеница које су добиле право грађанства у нашем језику од оних ријечи које треба енергично гонити из говора. Разговори о томе треба да се воде у свакој конкретној прилици, кад се наиђе на позајмљеницу у тексту или кад се чује у говору ученика; исто тако, са ученицима ваља смишљено трагати за позајмљеницама у свакодневном говору у разним медијима (штампа, радио, телевизија и др.).

Допунски и додатни рад

Допунски рад, допунска настава, се организује за ученике који, из објективних разлога, у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умијењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад (нпр. група ученика са недовољним знањем одређених садржаја из граматике или правописа; група ученика који нису савладали неки од предвиђених елемената књижевне анализе или облика усменог и писменог изражавања; група ученика са артикулационим проблемима итд.). На основу претходног испитивања тешкоћа и узрока, за сваку групу се ствара посебан, одговарајући план рада чијим ће се савладавањем отклонити испољени недостаци у знању, умијењу и вјештини ученика. Допунски рад претпоставља и специфичне облике у савладавању одређених програмских садржаја (индивидуализација наставе; предавања са друкчијим – очигледнијим примјерима; посебни групни и индивидуални задаци и др.). Нарочито треба водити рачуна о одмјерености захтјева као и стимулисању ученика за показане резултате (похвале, награде, позитивне оцјене).

За додатни рад опредјељују се ученици од IV до IX разреда изнадпросјечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја редовне наставе (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска умјетност).

Додатни рад – заснован на интересовању ученика за проширивање и продубљивање знања, умијења и вјештина – непосредније активира ученика и оспособљава га за самообразовање, развија машту, подстиче на стваралачки рад и упућује на самостално коришћење различитих извора сазнања. Под руководством наставника ученици се у додатном раду самостално служе књижевном и некњижевном грађом (у учењу и истраживању), те припремају и излажу своје радове (усмене, писмене, практичне) пред својом групом, разредом или цијелом школом. Знања, умијења и вјештине које су стекли истраживачким, индивидуалним и групним радом, ученици користе у редовној настави, слободним активностима и у другим приликама (конкурси, такмичења, школске и друге приредбе).

Додатни рад из српског језика може се реализовати као индивидуализовани (примјеран појединим ученицима) и групи (за групе ученика једног или више разреда који се посебно интересује за исте програмске садржаје додатног рада). Зависно од интересовања ученика и програмских тема, групе се могу мијењати (флексибилност састава групе).

Ученици се самостално опредјељују за додатни рад из српског језика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРАВОСЛАВНА ВЈЕРОНАУКА

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Увођење ученика у област духовно-вјерског живота, са посебним освртом на православну хришћанску вјеру којој припадају;
- Да ученици постану добро и правилно информисани у складу с њиховим духовним и интелектуалним узрастом, те да се у оквиру породице уведе у практичан хришћански живот;
- Развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно опредијелити према добру и злу као основним моралним категоријама;
- Развијање самосвјесне и слободне личности, одговорне пред Богом и Црквом као духовном заједницом којој припадају;
- Развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Оснивање хришћанске цркве	2
2. Гоњење	5
3. Мисионарство	7
4. Престанак гоњења	4
5. Ислам	3
6. Покрштавање	4
7. Велики раскол	6
8. Устројство православне цркве	5

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Оснивање хришћанске цркве		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам Цркве; • наброји периоде хришћанске цркве; • објасни важност празника Педесетнице.	<ul style="list-style-type: none"> • Педесетница.	Историја. Географија. Српски језик
Тема 2: Гоњење		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни чврстину вјере првомученика Стефана; • препозна казну Божју у пропасти Јерусалима; • објасни начин обраћања Савла у хришћанство.	<ul style="list-style-type: none"> • Свети Стефан. • Пропаст Јерусалима. • Обраћање Савлово.	

Тема 3: Мисионарство		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни важност и значај Апостолског сабора; • препозна начине ширења хришћанства; • препозна разлоге мученичког страдања за своју вјеру. 	<ul style="list-style-type: none"> • Апостолски сабор. • Мисионарска путовања Светог апостола Павла. • Гоњење хришћана до 313. године. 	
Тема 4: Престанак гоњења		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • препозна важност доласка цара Константина на власт за хришћанство; • објасни смисао, важност и значај Васељенских сабора, као и њихових одлука. 	<ul style="list-style-type: none"> • Цар Константин. • Васељенски сабори. 	
Тема 5: Ислам		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • разликује учење и обичаје ислама од православља. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појава, ширење и учење ислама. 	
Тема 6: Покрштавање		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни циљ монашког начина живота и људе који се одлучују да живе монашким животом; • именује прве хришћанске мисионаре и објасни њихов рад; • препозна начин примања хришћанства и код других народа. 	<ul style="list-style-type: none"> • Монаштво. • Света браћа Ђирило и Методије. • Покрштавање Руса. 	
Тема 7: Велики Раскол		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни разлоге подјеле хришћанства; • објасни разлике у обредима и учењу између православне и римокатоличке цркве; • процијени разлоге појаве протестаната кроз расколе у римокатоличкој цркви. 	<ul style="list-style-type: none"> • Узроци Великог раскола. • Разлике у учењу. • Реформација. • Пад Цариграда. • Уније. 	
Тема 8: Устројство православне цркве		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни гдје се све у свијету налазе православни народи и наброји називе њихових сједишта; • препозна тежњу за уједињењем хришћанства и потешкоће око уједињења. 	<ul style="list-style-type: none"> • Патријаршије. • Архиепископије. • Митрополије у православном свијету. • Екуменски покрет. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

На часу ученици могу читати *Дјела апостолска* из Светог писма Новог завјета.

Користити уџбеник, слике, географске карте, *Илустровану Библију за младе*.

На часу ученицима показати слике манастира.

Читати чланке из часописа нпр.: „Звонце”, „Православни мисионар” и разних прикладних књига.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: VI (шести) (енглески, први страни језик, 4. година учења)

НИВО ПОСТИГНУЋА: A1

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

- Омогућити развој језичке компетенције ученика, што представља централни, незамјењиви аспект учења језика, а посебно развој комуникацијске способности ученика;
- Боље упознати ученике са њиховом културом, научити их да је цијене, али и да разумију и поштују друге културе;
- Омогућити свим ученицима да уживају у учењу, да буду мотивисани за учење, да науче размишљати, те да се оспособе за даље учешће у самосталном, појединачном или групном учењу, раду или обуци;
- Припремити све ученике за ефикасно и одговорно учешће у друштву, развијајући њихов позитиван став према културалним, вјерским и другим различитостима које су присутне у њиховом друштву, развијајући на тај начин коректно и праведно друштво, које ће да вреднује такве различитости;
- Омогућити ученицима да развију самопоуздање и самопоштовање, чиме утиру пут ка властитом срећном и здравом животу испуњеном задовољством;
- Код ученика развијати радозналост, самосталност и креативност;
- Подстицати ученике на лијепо понашање у школи и на јавним мјестима, као и у кругу њихових породица;
- Развијати код ученика способност да пажљиво слушају и цијене мишљење других;
- Развијати код ученика љубав према природи и еколошку свијест;
- Развијати код ученика принцип хуманог односа између полова;
- Омогућити континуитет и повезаност учења, језичких вјештина на страном језику пратећи кривуљу когнитивног развоја дјете.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ САДРЖАЈ:

Ученици ће учити језик и проширивати свој вокабулар ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ:

Ученици ће (се):

- упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља енглеског говорног подручја на подручју културе, едукације, слободног времена ученика, начина живљења, а у оквиру датих тема;
- навикавати да се учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе о којој уче;
- учити да комуницирају и да се понашају у свакодневним ситуацијама на начин који је природан за културу земље чији језик уче, обраћајући посебну пажњу на односе

међу људима при непосредном контакту, комуникацији, на оно што ученике интересује, итд.;

- научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.;
- развијати свијест о англофоном мултикултурализму.

УЧЕЊЕ КАКО ТРЕБА УЧИТИ:

Ученици ће учити да:

- буду одговорни и активни када уче језик;
- користе различите радне методе и стратегије учења типичне за учење језика, као што је извођење смисла из контекста итд.;
- надограђују знање коришћењем различитих метода, као што је парафразирање;
- користе информационе технологије код учења језика;
- оцјењују своје активности и активности својих другова из одјељења, као и ниво свог и њиховог знања у односу на постављене циљеве и, ако је потребно, мијењају методе рада;
- користе самостално уџбенике, рјечнике и друге приручнике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Тема	Садржаји
Породица	Породица, нешто проширенији рјечник, нпр.: family members and their occupations;
Школа	Школа, нешто проширенији рјечник, нпр.: school subjects, time-table, teachers;
Свакодневни живот	Свакодневни живот, нешто проширенији рјечник: daily routine, means of transport, bicycle, bus;
Природа	Природа, нешто проширенији рјечник, нпр.: wildlife, animals, plants, mountain, river, picnic;
Слободно вријеме	Слободно вријеме, нешто проширенији рјечник: pupils' hobbies, favourite sport/games unusual hobbies;
Забава	Забава, нешто проширенији рјечник, нпр.: going out to the cinema, theatre, going to the party, ружама party, surprise party, going to an amusement park, итд.;
Земље, народи	Земље, основни рјечник, нпр.: geography, climate, people, social customs, итд.

У табели није дат оквирни број часова за реализацију неке теме. Наставник ће приликом планирања и припремања за наставни процес, узимајући у обзир факторе попут нивоа постигнућа ученика, нивоа сложености наставне теме и сл., одредити број часова који је потребан за реализацију појединих садржаја у оквиру неке теме. Преостали часови су предвиђени за писане провјере постигнућа. У току сваког полугодишта потребно је реализовати један ЗОТ и један школски писмени задатак. Поред наведених, наставник планира и реализује и друге врсте писаних провјера постигнућа. Предложене теме су обавезни дио садржаја Наставног програма, али немају обавезујући карактер што се тиче редослиједа наставних цјелина нити повезивања поједине тематике с предложеним језичним структурама, што значи да их не треба схватити као градиво предвиђено за једну лекцију у уџбенику.

Оперативни циљеви / Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>РЕЦЕПЦИЈА</p> <p>а) СЛУШАЊЕ/РЕАГОВАЊЕ</p> <p>Ученици ће да слушају изговорени текст и реагују: невербално: спајањем слика и текста/или дијелова текста, означавањем тачних и нетачних израза, презентовањем одређених дијелова одслушаног текста мимиком, итд. вербално: одговарањем на питања, препознавањем нетачних или тачних тврдњи, допуњавањем недовршених реченица, итд.</p> <p>б) ЧИТАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ</p> <p>Ученици ће читати кратке текстове, у себи или наглас, и реаговати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1) невербално: тражењем одређених информација, спајањем слика и текста/или дијелова текста, тражењем погрешака и њиховим исправљањем у тексту, означавањем тачних и нетачних тврдњи, презентовањем одређених дијелова текста мимиком, итд. • 2) вербално: постављањем питања и давањем одговора на питања, препричавањем дијелова или цијелих кратких текстова једноставним реченицама, коришћењем новог вокабулара у конкретним примјерима и реченицама, препознавањем нетачних тврдњи, допуњавањем недовршених реченица, итд. 	<p>Ученици ће учити и/или понављати:</p> <p>Именице</p> <ul style="list-style-type: none"> • бројиве, небројиве, • правилну и неправилну множину. <p>Замјенице</p> <ul style="list-style-type: none"> • личне, субјекатски и објекатски падеж; • показне: this, that, these, those; • упитне: who, which, what, whose; • присвојне: mine, his, hers, its, ours; • неодређене: somebody, anybody, nobody, something, anything, nothing. <p>Придјеве</p> <ul style="list-style-type: none"> • Детерминаторе; • чланове: a/an, the, zero, • присвојне придјеве; • показне придјеве: this (girl), that (boy), these (girls), those (boys); • придјеве за неодређену количину и број, нпр.: some, any, much, many, all, (a) few, (a) little; • упитне: what, which, whose; • описне придјеве у вези са темама; • поређење придјева, правилна и неправилна компарација. <p>Бројеве 1–1000; редни бројеви</p> <p>Глаголе</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present Simple (потврдни, одрични, упитни облик); • Present Continuous (потврдни, одрични, упитни облик); • Past Simple правилних и неправилних глагола (потврдни, одрични, упитни); 	<p>Корелација са свим предметима који се изучавају у другој тријади основне школе. Знања која се стичу у оквиру ових предмета доприносе бољем и успјешнијем развијању постигнућа и вјештина у области изучавања страног језика.</p>

<p>ПРОДУКЦИЈА:</p> <p>а) ГОВОР</p> <p>Ученици ће да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • воде кратке, једноставне разговоре који се заснивају на темама о којим се расправљало; • препричају кратке приче/шале; • учествују у разговору о задатим темама; • пјевају дјечје пјесмице; • играју по улогама; • рецитију, драматизују текстове. <p>б) ПИСАЊЕ</p> <p>Ученици ће да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пишу диктате; • препричавају или преписују кратке текстове; • пишу кратке саставе на познате теме итд.; • допуњавају: • недовршене реченице; • табеле и укрштенице; • слажу испремјештане ријечи у смислене реченице. <p>Ученици ће знати да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • постављају питања и одговарају на питања; • траже и дају основне информације; • идентификују и лоцирају људе и предмете; • прате једноставна упутства; • користе главне и редне бројеве; • описују: људе, њихов изглед и расположења; • предмете; • изражавају на једноставан начин: слагање и неслагање, знање и незнање, обавезе, потребе, способности, допуштења (<i>have to, may, can, must</i>); количине, цијене, вријеме; 	<ul style="list-style-type: none"> • Future Simple: shall/will (потврдни, одрични, упитни); • Present Continuous за изражавање будућности; • Going to – облик; • Глаголе be, have/have got; • Модалне глаголе: can, may, have to, must; • Заповједни начин – сва лица. <p>Прилоге</p> <ul style="list-style-type: none"> • проширенији обим прилога у вези са задатим темама нпр: • за мјесто, • правац, нпр.: left, right, east, west; • вријеме, нпр.: last week/year; • начин, нпр.: quickly, fast. <p>Приједлоге</p> <p>проширенија употреба приједлога за мјесто и вријеме, у вези са темама.</p> <p>Реченице</p> <p>Основни ред ријечи у потврдној, одричној, упитној и заповједној реченици.</p> <p>Осим сталне надоградње властитог рјечника, ученици ће научити да користе:</p> <p>Афиксе, у вези са задатим темама, нпр.: expensive, dirty;</p> <p>Антониме, у вези са задатим темама, нпр.: dirty-clean, ask-answer;</p> <p>Сложенице, у вези са задатим темама, нпр.: school choir, guitar lessons, orange juice;</p> <p>Колокације, у вези са задатим темама, нпр.: discuss a subject, walk a dog, care about us, итд.</p>	
--	---	--

<p>различита осјећања, као што су: задовољство, незадовољство, изненађење, разочарење и сл.</p> <ul style="list-style-type: none"> • говоре о својим свакодневним активностима, као и онима својих вршњака, итд. 		
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава енглеског језика у основној школи се усмјерава на когнитивно учење. Приликом реализације наставног процеса паралелно се развијају и усмена и писана комуникација. То значи да се пажња подједнако посвећује развоју свих језичких вјештина: слушању и читању у оквиру разумијевања, говорној интеракцији и продукцији, те писању и њима се приступа и на интегрисан и на индивидуалан начин.

Програм првог страног језика намијењен је образовању и васпитању у основној школи. Шести разред представља понављање и утврђивање основних језичких, граматичких структура које су обрађиване претходних година учења страног језика уз одређено циклично понављање и проширивање.

У реализацији наставног процеса, у средишту пажње је ученик и процес учења. Наставник није више једини извор знања, него је, у складу са методолошким постулатима, модел и треба да упућује ученике да користе друге изворе знања и како да уче.

Атмосфера на часу треба да буде пријатна и радна, јер таква атмосфера дјелује подстицајно на ученике. Код ученика треба развијати демократске и емпатичке особине. Наставник треба да развија код ученика самопоуздање и независност, кооперативност, колаборативност, културу дијалога, толерантност, разумијевање и уважавање различитости, мултикултуралности и плурилингвализма.

У наставном процесу, матерњи језик треба користити што је мање могуће, тј. само у ситуацијама када је то крајње неопходно.

Наставник треба да води рачуна да наставу реализује тако да је прилагођена различитим нивоима постигнућа ученика у одјељењу, као и различитим стиливима учења.

Приликом припремања за наставни процес и у његовој реализацији, наставници треба да користе разноврсне и савремене: методе (метода демонстрације, илустрације, рада са текстом, разговора, рјешавања проблема, итд.), облике рада (рад у пару, рад у групи, индивидуални рад, итд.), типове задатака (underline., circle., fill in., match., write., answer., ask., итд.) и расположива наставна средства (CD-плејер и компакт-дискони са снимљеним аудио-материјалом, видео-бим, постери, рјечници, итд.) што омогућава ученицима да увјежбају и што боље усвоје презентоване садржаје тј. развијање и унапређење језичких компетенција. Наставник треба да подстиче ученике да активно учествују у самом наставном процесу тако што ће им омогућити да и они генеришу неке од додатних материјала који се користе на часу.

Слушање и разумијевање – Наставник треба да користи што разноврсније снимљене прилагођене материјале за слушање с циљем оспособљавања ученика да разумије природан говор и различите дијалекте стандарног говорног језика.

Читање и разумијевање – За развијање ове вјештине треба користити разноврсне изворне прилагођене текстове уз коришћење одговарајуће технике читања. Разумијевање текста се може провјеравати за вријеме или након читања. За провјеравање разумијевања прочитаног текста треба користити разноврсне вјежбе типа допуњавања, повезивања, избора понуђеног одговора, одговора на питање и сл.

За ове двије вјештине је потребно истаћи да ученици не морају разумјети цијели текст од ријечи до ријечи, али је потребно да разумију текст у глобалу и идентификују потребну информацију у тексту.

Говор – Препоручују се активности које омогућавају стварну размјену знања, информација, идеја, мишљења, било да се ради о активностима дијалогског или монолошког типа. Пожељно је да у активностима учествује што више ученика (рад у пару/групи).

Писање – За развијање ове вјештине може се користити писање на задату тему или писање на слободну тему. Ученицима треба указати на важност самог процеса писања и писаног изражавања. Писани текст треба да има одговарајућу форму, лексику, те граматичку, правописну, и интерпункцијску тачност.

У настави енглеског језика, за учење граматичких структура препоручује се индуктивни приступ. Ученици, из низа предочених примјера, идентификују језичке структуре и уче правила која касније примјењују у пракси.

Граматичке структуре се уводе постепено и примјењују на великом броју вјежбања базираних на реалним ситуацијама. Понављање већ познатих структура омогућава да ученици утврде оне дијелове које нису најбоље савладали у претходном периоду. Познавање граматичких правила није циљ наставе енглеског језика, стога не треба тражити од ученика да их репродукују уколико их правилно употребљавају.

Лексика је један од битних елемената у учењу страног језика. За објашњавање нове лексике, наставници треба да користе контекстуални приступ. Ученике треба подстицати на усвајање парадигми ријечи и колокација коришћењем савремених приступа настави лексике, нпр. креирањем мапа ума или мрежа.

Код исправљања грешака, наставник треба да буде обазрив. Ученике не треба прекидати због грешака које праве у току усменог излагања. Наставник треба да укаже на њих по завршетку излагања или да се користи методом тзв. корективне повратне информације (corrective feedback). У писаним радовима, наставник треба да означи врсту грешке. Када је то могуће, треба пружити прилику ученицима да сами исправе своје грешке.

Приликом објашњавања граматичких садржаја наставници треба да сведу употребу сложене терминологије (метајезика) на минимум. Препоручује се писано и усмено тестирање усвојености вокабулара и граматике у контексту, а не директним испитивањем значења ријечи и знања граматичких правила.

Домаћи рад, као наставак рада у школи, омогућава ученику континуитет у усвајању презентованог градива.

Пројекти – Израда пројеката је веома корисна за ученике у настави енглеског језика. Оваква активност омогућава развијање самосталности и одговорности код ученика. Пројектни задатак треба да је јасно дефинисан, са детаљним упутством за израду и прилагођен способностима ученика. Ученици могу реализовати пројектни задатак индивидуално, у пару или у групи (што зависи од плана рада наставника и договора између ученика и наставника). Завршетак рада на пројекту представљају презентације које ученик/пар/група реализују на часу. Презентације могу бити разноврсне – зидне новине, постери, итд.

Праћење, вредновање и оцјењивање

Приликом оцјењивања ђака, наставници треба да праве разлику између учених и научених структура. Учено градиво, на примјер, односи се на препознавање одређених глаголских форми, док научно градиво подразумијева тачну употребу одређених глаголских форми у контексту. Када је ријеч о вокабулару, научно градиво се односи на учениково познавање значења ријечи, док усвојени вокабулар подразумијева употребу ријечи у различитим контекстима.

Праћење, вредновање и оцјењивање ученика је континуиран и сталан процес у настави енглеског језика. Наставници прате, вреднују и оцјењују ученике путем усмених и писаних провјера постигнућа.

- Усне провјере постигнућа се врше у току реализације наставних садржаја на часовима, тј. рада у пару, у групи и индивидуалног рада ученика. Наставник редовно прати и записује запажања о правилном изговору, јасном изражавању, правилној употреби граматике, богатству вокабулара, начину изражавања, сналажењу у разним ситуацијама. У току полугодишта, наставник треба да најмање два пута оцијени ученика према способностима за учествовање у говорној интеракцији и за усмено излагање.
- Писане провјере постигнућа се реализују кроз низове задатака објективног типа, тестове, контролне радове, диктате и вишеминутне провјере постигнућа, писање слободних или састава на задату тему, расправа и извјештаја. Приликом вредновања и оцјењивања води се рачуна о правопису, јасном изражавању мисли, логичком излагању идеја, граматичкој тачности, богатству вокабулара, конструкцији реченица, организацији текста.

На почетку школске године наставници треба да упознају ученике са системом рада и оцјењивања. Поред контролних радова, писаних вјежби, тестова и других врста задатака, оцјењује се ученикова активност на часу. У том смислу би требало избјегавати класично усмено испитивање ученика, већ усмену оцјену извести на основу ученикове активности на часу. Уколико ученик није активан и не одговара на наставничково подстицање да се укључи у рад одјељења, наставник га може усмено испитати и на тај начин провјерити и вредновати његово знање.

ИСХОДИ УЧЕЊА:

Ученици шестог разреда основне школе треба да савладају, у говорној и писаној комуникацији, програмске садржаје дате у Наставном плану и програму, развијајући и унапређујући истовремено све језичке вјештине. Ученици треба да активно учествују у разговору (уз одређену помоћ наставника). Ученици треба да разумију и користе познате свакодневне изразе и једноставне фразе које се односе на испуњавање конкретних потреба. Могу да представе себе и друге особе, и да одговарају на питања о себи и другима, и о особама које познају тј. стварима које посједују. Могу да воде разговор под условом да саговорник говори полако и разговјетно и да је спреман да помогне.

ИЗВОРИ:

- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске
- Приручници, граматике и рјечници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЊЕМАЧКИ ЈЕЗИК

* Функција представља сврху за коју ученик мора бити оспособљен учењем другог страног језика и шта мора знати изразити на другом страном језику. Функције (нпр. идентификовати, ставити у односе, исправити, описати итд.) представљају организаторске принципе – важност функције, представља основу хронологије функција (структурални и ситуацијски слијед).

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ:

Васпитни циљеви наставе страног језика су усмјерени ка развијању личности ученика и према њиховом уклапању у друштвену средину која превазилази националне оквире.

Ту се подразумева:

- развијање позитивног односа према страном језику и култури;
- разумијевање туђег језика и културе уз уочавање сличности односно разлика међу културама;
- боље упознавање властитог идентитета;
- развијање критичности и уграђивање нових искустава у лично дјеловање;
- извршавање постављених обавеза;
- сарадњу на заједничком остварењу планираних циљева; самопотврђивање и остварење властите посебности и креативности;
- развијање способности вредновања и самовредновања.

Основни образовни циљеви наставе страних језика су стицање основних језичких вјештина, навика и знања на рецептивном и продуктивном плану:

- Способност слушања и и разумијевања усмених порука на страном језику;
- Савладавање основа фонолошких закона, ритма и интонације страног језика. Способност изражавања у складу са обрађеним и усвојеним градивом;
- Савладавање основних правила читања. Читање са разумијевањем краћих текстова у складу са обрађеним градивом.
- Савладавање основа писмености. Способност писменог изражавања у склопу обрађеног градива.

Интеркултурални садржај:

Ученици уче страни језик и продубљују свој фонд ријечи уз помоћ осталих предмета које уче у школи, нпр.:

- уз помоћ цртања, сликања, плеса, итд. (визуелне умјетности);
- уз помоћ спортова и игара (гимнастика, спортови);
- уз помоћ слушања музике (музика).

Интеркултуралне способности и вјештине:

Ученици уче:

- да уоче главне разлике између културе своје земље и културе земаља њемачког говорног подручја и на тај начин науче да цијене културу властите земље;
- да на одговарајући начин комуницирају са људима циљне културе;
- да се у свакодневном животу понашају на природан начин, што такође подразумијева
  - * *јовор шијела* (гестикулација рукама, погледи, раздаљина између саговорника, итд.)
  - * *узвике*.

Ученици ће се:

- упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља њемачког говорног подручја из области културе, образовања, слободног времена ученика, начина живљења...
- научити како да се у непосредном контакту учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе земље чији језик уче;
- научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.

Научити како се учи:

Ученици уче како да:

- покажу одговорност и активност у ситуацијама када уче језик;
- процјењују властити успјех у достизању постављеног циља у односу на остале ученике из разреда;
- користе различите методе и стратегије учења типичне за учење језика;
- користе информациону технологију код учења језика;
- користе самостално уџбенике, рјечнике и другу литературу;
- развију позитиван став према учењу језика;

Интердисциплинарни садржај:

Ученици ће такође учити њемачки језик ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Теме:

Упознавање, представљање, поздрављање	Представљање себе, утврђивање идентитета других особа, ословљавање; Поздрављање при сусрету и расстанку (уобичајене фразе и изрази); Имена држава и градова њемачког говорног подручја;
Школа	Учионица (намјештај у учионици и наставна средства); Наставни предмети, распоред часова; Дани у седмици, мјесеци, годишња доба и вријеме на сату;
Породица	Чланови уже и шире породице; Представљање породице (старост, мјесто становања, изглед: (млад-стар; висок-низак; дебео-танак; марљив-лијен; љубазан-нељубазан; весео-мрзовољан); Године старости, датуми и бројеви година.
Становање	Мјесто становања (село, град); Именовање просторија у кући и стану; Основни намјештај у стану; Моја соба; Основне радње везане за стан и становање (Гдје, ко шта ради).

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>РЕЦЕПЦИЈА Слушање са разумијевањем Очекује се да ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава разлику између њемачког и осталих страних језика; • разумије појединачне ријечи; • разумије једноставне усмене поруке не дуже од двије минуте, на нивоу глобалног разумијевања, које се односе на ученика, његову породицу и школу под условом да се говори јасно и књижевним језиком; • приликом слушања прикупи податке (дата табела) о некој особи, о њеном мјесту становања, колико има година, разред, школа коју похађа; • повеже слушани садржај са сликом или нацрта набројане појмове које је чуо; • путем мимике и гестикулације док слуша показује да разумије радње и наредбе везане за наставу и свакодневни живот 	<p>Глаголи Презент помоћних, правилних и неправилних и глагола са одвојивим и неодвојивим префиксом; Заповједни начин; <i>ich mag ...</i>, <i>ich möchte, ...</i></p> <p>Члан Одређени и неодређени члан у ном. и акузативу, нулти члан;</p> <p>Именице Једнина и множина именица: номинатив и акузатив, сложенице (именица + именица, глагол + именица).</p> <p>Негација <i>nicht, nein, kein.</i></p> <p>Замјенице Личне и присвојне замјенице у номинативу и акузативу једнине и множине. Неодређена замј. <i>es.</i></p> <p>Упитне замјенице и прилози <i>wer, was, wie, wo, wen, wann, wie viele, wie alt.</i></p> <p>Бројеви основни и редни до 100, датуми и бројеви година (1990, 2011).</p> <p>Приједлози</p>	<p>У предмету њемачки језик изучава се 16 тема и у корелацији је са свим предметима који се изучавају у основној школи.</p>

<p>(устани, сједи, отвори књигу, спакуј ствари, поспреми сто, напиши на таблу ...;</p> <ul style="list-style-type: none"> • да за вријеме слушања повеже два или више сличних појмова. <p>Читање са разумијевањем Очекује се да ученик</p> <ul style="list-style-type: none"> • чита наглас познате ријечи са правилним изговором њемачких гласова, уз повремене корекције од стране наставника, кад се ради о интонацији; • чита са разумијевањем (глобално), након одговарајуће припреме (задаци прије читања), једноставне, кратке писане и илустроване текстове у вези са познатим темама; • разумије једноставне поруке и постављене задатке (допуни, придружи, тачно-нетачно итд.); • разумије једноставне пјесмице намијењене дјечи за учење страног језика у школи. <p>ПРОДУКЦИЈА</p> <p>Усмено изражавање</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • помоћу једноставних реченица представи себе (име и презиме, старост, адреса, хоби, разред и школа коју похађа); • поставља питања о другима обраћајући се директно: „Wie heißt du?“, „Wie alt bist du?“...; • именује намјештај у учионици и наставна средства, наставне предмете, дане у седмици, мјесеце, годишња доба и вријеме на сату; • упореди распоред часова са распоредом часова ученика у Њемачкој; 	<ul style="list-style-type: none"> • in, an, um <p>Прилози за мјесто и вријеме <i>da, dort; heute, morgen, jetzt</i></p> <p>Придјиви као дио именског предиката (<i>Sie ist fleißig.</i>).</p> <p>Реченица</p> <ul style="list-style-type: none"> • проста и проширена потврдна и одрична реченица (С+П+О), (<i>Ich habe eine Schwester und einen Bruder.</i>). <p>Субјекат + именски дио предиката. <i>Das Haus ist hoch.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Упитна реченица (Wortfragen, Satzfragen). 	
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • наведе најосновније информације о члановима уже и шире породице (старост, мјесто становања, изглед: млад-стар; висок-низак; дебео-танак; марљив-лијен; љубазан-нељубазан; весео-мрзовољан); • на цртежу покаже просторије у кући и стану; • наброји основни намјештај у стану; • опише своју собу; • доведе у везу основне радње са одређеним просторијама у стану. (Küche: wir essen, die Mutter kocht; Bad ...); • приликом најједноставније усмене продукције прави паузе, оклијева, прави грешке. <p>Писмено изражавање Очекује се да ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи основна правила правописа; • пише (познате) ријечи, просте и краће проширене реченице и при томе прави грешке; • пише одговоре на једноставна питања у вези са познатом тематиком и поставља питања на задате одговоре (Ich heiße Marija. Wie heißt du? Wie ist deine Adresse? – Meine Adresse ist Berlin, Goethestr.20 ...); • према моделу саставља кратке дијалоге (три до четири реченице); • пише кратке саставе (до 30 ријечи) уз помоћ смјерница у вези са тематиком у шестом разреду. <p>Знање о језику На овом нивоу учења језика ученик препознаје и имитирањем правилно употребљава основне језичке елементе, а не стиче знање о језику (граматичка правила).</p>		
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА

Рецептивне вјештине

Један од циљева наставе њемачког језика је потпуно или бар суштинско разумијевање дијалогских и монолошких језичких исказа у оквиру обрађене тематике, односно оспособљавање ученика да у тексту самостално пронађу и разумију потребну информацију.

Од самог почетка ученици треба да буду суочени са говорним текстовима како би могли да упознају гласовни систем њемачког језика и у њему разазнају и идентификују гласове, гласовне цјелине и прозодијске структуре и да схвате значење исказа. Према томе, наставници треба да што чешће користе звучне записе и презентују говорне текстове како би ученици имали прилику да чују изворне говорнике и да се постепено навикавају на нормалан темпо говора.

Иако се читање писаних текстова у реалном животу одвија најчешће у себи, у настави треба спроводити и гласно читање, посебно на почетном нивоу учења језика јер то помаже побољшању изговора код ученика. Међутим, треба примјењивати и читање у себи како би ученици пронашли потребну/е информацију/е у тексту.

Код говорних и писаних текстова треба примјењивати различите стилове разумијевања. Као ни у реалном животу ни у настави није неопходно да ученици сваки текст разумију детаљно, од ријечи до ријечи. Зависно од врсте текста и од начина формулисања задатака примјењиваће се различити стилови разумијевања: глобални, селективни и детаљни.

Да би се ученицима донекле олакшало суочавање с текстом, прије читања/слушања текста могу се спровести припремне/уводне вјежбе које имају за циљ да активирају предзнања ученика, да побуде њихову радозналост и да их мотивишу за рад.

То може бити израда асоциограма и проналажење асоцијација на задату ријеч, коришћење визуелних импулса (слика, цртежа, графикона и сл.), стварање претпоставки у вези са садржајем текста на основу наслова, поднаслова или слика које стоје уз текст. У овој фази могу се објаснити кључне ријечи које би олакшале ученицима разумијевање текста.

Пропратне вјежбе које се дају током слушања/читања текста омогућавају ученицима суочавање са текстом и рад на тексту. Код њих треба да постоји одређена поступност, да се иде од оних лакших ка тежим. Међу њима треба да влада разноврсност како би ученици путем различитих врста вјежби могли изнова да се баве текстом, а често понављање одређених структура довело би до њиховог лакшег запамћивања.

Закључни задаци који се раде послје слушања/читања текста имају за циљ провјеру разумијевања текста. За говорни текст треба формулисати задатке тако да се од ученика не тражи запамћивање читавог текста него проналажење одређене информације и давање одговора нумеричког карактера или у виду имена и назива. Кад је у питању писани текст од ученика се може тражити препривавање текста у кратким цртама, претварање прочитаног текста у другу текстуалну форму и сл.

Рецептивне вјештине не треба схватити као активности у којима ће ученици имати пасивну улогу. У развоју ових вјештина ученици и те како имају активну улогу јер је сва њихова пажња и активност усмјерена на разумијевање текста или проналажење одређених информација у њему.

Продуктивне вјештине

Полази се од тога да се комуникативне језичке активности могу одвијати само уз садејство различитих вјештина. То значи да су за остваривање комуникације неопходне и продуктивне вјештине, писање и говор. Разумијевање писаног и говорног текста и стварање усменог и писаног исказа не могу се посматрати као одвојени и изоловани процеси него као комплексни и међусобно повезани процеси који се дјелимично одвијају симултано. Због тога од самог почетка у наставу треба укључивати и продуктивне вјештине и оспособљавати ученика за стварање писаних и говорних текстова на њемачком језику.

Вјештина писања заузима значајно мјесто у настави страних језика, јер се граматичке вјежбе и вјежбе за усвајање нових ријечи изводе најчешће писаним путем. Затим ученици пишу домаће задатке, контролне радове, писмене задаће, тестове. Али у свим овим активностима писање представља инструмент. Циљ је овдје заправо нешто друго, увјежбавање граматике, вокабулара, правописа или провјера знања ученика. Међутим, писање треба примјењивати прије свега као продуктивну вјештину, гдје ће ученици сами стварати различите врсте текстова у складу са својим знањима и способностима. Да би ученици стекли компетенције на овом плану, неопходно је спроводити вјежбе које доприносе обогаћивању вокабулара ученика, као и вјежбе којима се увјежбава повезивање ријечи у веће цјелине. Такве вјежбе би биле припремне вјежбе, вјежбе састављања елемената и структурне вјежбе. У припремне вјежбе спадају оне којима се увјежбава правопис или прикупљају асоцијације на задату тему, као и једноставне мотивационе вјежбе, обично у форми неке игре ријечима. Помоћу вјежби за састављање елемената ученици уче како да успостављају везу између појединачних ријечи и реченица. Структурним вјежбама уче како да формулишу једноставне фразе и реченице.

Како мотивисати ученике за писање текстова у настави?

Ове активности не би требало да трају дуго. Ефикасније је да се вјежбе за развијање ове вјештине дају у краћим временским размацима. При томе треба користити различите врсте вјежби и нудити различите поводе за писање. Да би писање, које има за циљ успостављање комуникације, имало смисла, може се наћи конкретан прималац. То може бити нпр. неки ученик из разреда којем се пише писмо, разгледница, мејл, позивница или нека друга врста текста, на коју он онда може одговорити.

Да би ученици имали користи од писања, пожељно је бирати вјежбе и врсте текстова које имају неке везе са свакодневним животом ученика.

Вјештина говора, одн. усменог изражавања може се испољавати монолошки и дијалогски. Ова вјештина вјероватно представља и најкомплекснију активност у настави страних језика, јер и поред свих настојања, вјежбања и рада тешко се постиже да ученици и након неколико година учења течно говоре на страном језику. Због тога треба пажљиво прићи развијању ове вјештине код ученика. Да би се ученици оспособили за комуницирање на њемачком језику и стварање говорних текстова, морају се прво увјежбавати посебне вјештине. Такве вјежбе могу се назвати припремним вјежбама које припремају ученике за комуникацију. Њима се не увјежбава експлицитно вјештина говора него друге вјештине и посебне вјештине.

На првом мјесту стоје вјежбе које се односе на фонетику. Њима треба увјежбавати појединачне гласове, гласовне скупине, акценат и реченичну мелодију. Оне служе томе да се ученици прилагоде новом гласовном систему и пожељно их је проводити посебно на почетном степену учења језика. Овдје се нпр. могу користити тзв. брзалице које служе тренирању говорне апаратуре. Затим ту су вјежбе за обогаћивање вокабулара ученика. За ово су подесни нпр. асоциограм, вјежбе придруживања, сортирање ријечи и сл. И многе граматичке вјежбе спадају у ову групу. Оне доприносе да изражавање на њемачком језику буде што исправније.

Посебну пажњу треба посветити дијалозима који су веома заступљени у уџбеницима њемачког језика. Наставници треба да охрабрују ученике да их што је могуће више изводе усмено. Могу се спроводити већ на почетном нивоу, када ученици уче како се на њемачком језику поздравља, представља, успоставља контакт с неком другом особом и сл. Пошто се ради о свакодневним темама и дијалозима којима се симулирају свакодневне говорне ситуације, треба омогућити ученицима да говоре из властите перспективе и износе властита искуста, а не да само глуме личности из уџбеника, јер ће их то више мотивисати за рад.

За монолошко изражавање може се тражити од ученика да причају о неким личним стварима, нпр. да извјештавају о томе шта су радили, шта су доживјели, куда су путовали и сл. или да опишу неку слику.

Пошто се у учионици углавном симулирају свакодневне говорне ситуације, потребно је добро осмислити повод за разговор, али исто тако важно је створити опуштену атмосферу гдје неће бити страха од грешака, критике, кажњавања или слабих оцјена.

Ученике треба охрабрити да говоре на њемачком језику без обзира што ће бити грешака. Оне су неминовне, јер њемачки језик за њих представља страни језик. При томе треба биљежити грешке које су карактеристичне за читаву групу, а онда циљаним вјежбама радити на отклањању тих грешака.

Вокабулар

Учење ријечи и рад на обogaћивању вокабулара ученика једна је од најважнијих активности у настави страног језика. За успјешну комуникацију познавање ријечи је значајније од познавања граматичких правила. Због тога лексичке вјежбе треба логички осмислити и спроводити. Када се обрађује неко семантичко поље, треба кренути од вјежби препознавања, преко диригованих вјежби до вјежби слободне продукције.

Код прве групе вјежби ученици треба да идентификују одређене ријечи у неком тексту. Разноврсним вјежбама може се понављати и увјежбавати исти језички материјал. Честим понављањем ријечи путем разноврсних вјежби долази до бржег запамћивања ријечи. Овдје се могу изводити нпр. слједеће вјежбе:

- ученици треба да пронађу одређену ријеч у тексту,
- у групи ријечи ученици заокружују ријечи које чују приликом слушања текста,
- током слушања текста ученици дају неки знак чим чују одређену ријеч,
- редослијед слова се испретура и ученици треба да одгонетну о којој ријечи се ради,
- у укрштеници ученици треба да идентификују одређену ријеч.

За рад на вокабулару веома су важне технике семантизације. Овдје се наставницима пружају бројне могућности и не би требало одмах посегнути за превођењем. Врло ефикасан је поступак визуелне семантизације, нпр. приказивање саме ствари уколико је у питању неки конкретан предмет, затим коришћење слике, илустрације, мапе, графикона, симбола, пиктограма и сл. Затим, могу се користити и средства невербалне комуникације: гестикулација, мимика, кретање.

Приликом вербалне семантизације ријечи могу се користити синоними, антоними, хипероними, хипоними, парафразе или примјери из ученичког окружења.

Учење ријечи у контексту или у оквиру одређене теме ефикасније је него учење изолованих ријечи. У настави треба користити различите мнемотехничке вјежбе, као нпр. асоцијације и аналогију, за које се сматра да доприносе лакшем и ефикаснијем преносу нове лексике у дуготрајно памћење, што је један од циљева наставе страних језика.

Граматика

Треба имати на уму да је улога граматике у комуникативној методи измијењена у односу на претходне методе и да граматика сада представља средство ка циљу. Настава граматике треба да буде у функцији остварења опште језичке компетенције, а не сама себи сврха. Настава граматике и увјежбавање граматичких правила чине саставни дио свеукупног процеса учења језика, али ни у ком случају не представљају његов централни аспект.

У настави граматике нови граматички феномен треба представљати у контексту, јер ученици не уче само како се тај феномен гради, него и коју функцију има и како се употребљава. Контекст увијек треба садржати језички материјал који је ученицима познат и по могућности довољан број примјера који поткрепљују правило. Терминологију треба свести на основне и довољно разумљиве појмове. За истицање битних елемената правила треба користити визуелна средства као геометријске фигуре, симболе, слике, боје, табеле и сл.

При проналажењу граматичког правила пожељно је да се што више користи индуктивни поступак гдје се полази од примјера пронађених у аутентичним материјалима. На основу сличности у грађењу и употреби одређених језичких елемената ученици самостално или уз наставникову помоћ изводе и формулишу правило, које потом примјењују у другим контекстима. На овај начин код ученика се развија самосталност у раду.

Да би се граматичка правила усвојила и у одређеној мјери усавршила, а по могућности чак и аутоматизовала, она се обавезно морају увјежбавати. Због тога граматичке вјежбе представљају кључни аспект наставе граматике. И овдје треба користити различите типове вјежби, како увјежбавање новог граматичког правила ученицима не би постало монотono.

Игре у настави

Игре су постале саставни дио наставе страних језика и примјењују се на свим нивоима учења. Међутим, игре треба да буду добро осмишљене и да се спроводе плански како се активности ученика не би свеле само на игру. Оне треба да имају и образовни циљ, што значи да ученици треба кроз игру и да уче.

Игре у настави имају бројне предности. Поред језичких вјештина ученици стичу неке ванјезичке квалификације које су значајне за живот, а то су између осталог способност за кооперацију и тимски рад. Играма се активирају сва чула, играма се поспјешује усвајање језика у ситуацијама које су блиске реалном животу, као нпр. у играма са подијељеним улогама (Rollenspiele). Играма се поспјешује креативност ученика. Оне олакшавају успостављање контаката у разреду, могу позитивно утицати на понашање појединих ученика.

Играма се могу увјежбавати граматичке структуре, лексика, игре поспјешују комбинацију вјештина. Оне мотивишу ученике за учење, ослобађају их страха од потешкоћа које се јављају приликом учења страног језика. Уз игре атмосфера је опуштенија па се у таквом раду активирају и лошији ученици. Све то може утицати на стварање позитивног става према предмету.

Игре би требало примјењивати редовно, у краћим временским размацима. Током часа не треба одвајати много времена на њих како се читав час не би претворио у игру.

Приликом спровођења игара, али и у неким другим врстама вјежби, треба примјењивати разне облике рада: индивидуални рад, групни рад и рад у пару. Уколико вријеме дозвољава, могу се организовати и мини-пројекти у чије организовање и спровођење од самог почетка треба да буду укључени сви ученици.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: РУСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

Предмети око себе и у школи	6
Представљање	6
Породица	12
Школа	10
Мој град, село, становање: оквирни број часова	20
Поздрави: оквирни број часова	8
Вријеме, годишња доба, дан, ноћ: оквирни број часова	8

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да се представи; • да се упозна; • да поздрави некога; • да се некоме представи, обрати; • да се опрости; • да опише некога, или нешто; • да се извини; • да се зхвали; • да каже шта жели; • да прича о породици и себи. 	<p>Ученик ће на рецептивном нивоу:</p> <ul style="list-style-type: none"> • да овлада основама фонетског система руског језика; • слуша и разумије препричавање кратких текстова и говорни језик у оквиру задате теме; • зна руски алфабет, основе руског писма и правописа; • издваја позната имена, ријечи и једноставне фразе у кратким текстовима. <p>На продуктивном нивоу:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изговара руске сугласнике и самогласнике, одвојено (од звука ка ријечи, фрази, тексту); • у/на поновити по моделу неку фразу; • чита кратке текстове; • чита стихове и пјева пјесме; • пише ријечи и кратке реченице; • прича на задану тему; 	<p>Српски језик, географија, историја.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • разговара на руском језику на задану тему (понавља ријечи и реченице, одговара на питања и задаје питања); • ученик се упознаје са основама руске културе и језичких норми. 	
--	--	--

Лексика: Ученик ће да научи лексички минимум, добијен критеријумима на основу научне лексикографије (тематски критеријум, учесталост, актуелност лексике).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Задаци наставе ликовне културе

- Ученици постепено постају оспособљени за ликовно изражавање: упознавањем слободног ритмичког компоновања, линије, облика, орнамента, луминообјеката и колажа, визуелног споразумијевања и пројектовањем употребних предмета;
- Даље развијају способности обликовања, конструисања и предочавања;
- Постепено развијају способност за визуелно меморисање и предочавање;
- Проширују сазнања и искуства у коришћењу средстава и материјала ликовног изражавања и обликовања;
- Упознају основе архитектуре, урбанизма, дизајна и визуелне комуникације;
- Лакше се укључују у рад и формирање активног односа према актуелним питањима заштите и унапређења човјекове природне и културне средине.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Слободно ритмичко компоновање	10
2. Линија	16
3. Облик	24
4. Орнамент	4
5. Колаж	6
6. Визуелно споразумијевање	6
7. Пројектовање употребних предмета	6

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1: Слободно ритмичко компоновање (10)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препозна ритам у структурама природних и вјештачких материјала; • препозна симетрију; • прикаже ритам; • анализира спонтани ритам, покаже ритам у умјетничком дјелу.	<ul style="list-style-type: none"> • Ритам у структурама природних материјала. • Ритам у структури природних и вјештачких материјала. • Слободни ритам линије, боје, мрља и облика. • Спонтани ритам бојених мрља, линија, облика. (вјежба)	<ul style="list-style-type: none"> • Екологија • Географија • Музичка култура

Тема 2: Линија (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји и изведе различите вриједности линије; • опази и разликује линије по дебљини, карактеру и врсти; • препознаје линије у природи; • разликује и користи декоративну и конструктивну линију; • изведе маштовито ликовни рад користећи линије. 	<ul style="list-style-type: none"> • Извлачење линија и колажирање. • Дебљина линија, карактер и врсте линија. • Линије у природи. • Линија као средство за стварање различитих квалитета површина. • Линија као ивица тродимензионалног тијела. (вјежба). 	<ul style="list-style-type: none"> • Географија • Психологија • Математика (геометрија) • Историја умјетности
Тема 3: Облик (24)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна облике у природи; • разликује природне и вјештачке облике; • анализира карактер облика (правилни, неправилни) врсту облика – површину; • распореди облике у равни или простору који се додирују, мимоилазе, преклапају; • изведе ликовни рад маштовито користећи облике, покаже облике у умјетничком дјелу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Карактер и врста облика. • Основни површински облици. • Основни тродимензионални облици. • Груписање облика у равни или простору. • Додиривање, мимоилажење, преклапање, прожимање и усијецање. (вјежба). 	<ul style="list-style-type: none"> • Психологија • Математика (геометрија) • Српски језик
Тема 4: Орнамент (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна орнамент и његове елементе; • разликује густину елемента; • користи преплет и изведе орнамент; • ликовно и маштовито изведе орнамент; • сам покаже начин израде орнамента. 	<ul style="list-style-type: none"> • Преплет, густина, прецизност. • Игра линијама, површинама и облицима. (вјежба). 	<ul style="list-style-type: none"> • Техничко образовање
Тема 5: Колаж (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и разликује колаж од осталих ликовних техника; • анализира материјале и технику којом се изводи колаж; 	<ul style="list-style-type: none"> • Колаж. • Маса, волумен, простор. (вјежба). 	<ul style="list-style-type: none"> • Техничко образовање • Историја умјетности

<ul style="list-style-type: none"> сам креира слику од разноврсних материјала; покаже начин израде колажа. 		
Тема 6: Визуелно споразумијевање (6)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> препозна начине визуелног споразумијевања; наброји средства визуелног споразумијевања. 	<ul style="list-style-type: none"> Визуелно споразумијевање. (вјежба) 	<ul style="list-style-type: none"> Психологија Математика (геометрија) Српски језик
Тема 7: Пројектовање употребних предмета (6)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> препозна дизајн; пронађе одговарајући дизајн за неки употребни предмет; конструира употребни предмет. 	<ul style="list-style-type: none"> Пројектовање употребних предмета. (вјежба) 	<ul style="list-style-type: none"> Техничко образовање Историја умјетности

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

ПЛАНИРАЊЕ

Планирање је усклађивање програма у оквиру школског плана према одређеним условима. Смисао је да се утврде задаци на сваком часу који би најпотпуније развијали све ликовне способности ученика, а нарочито способности које подстичу стварање, као и оне који омогућавају стварање. Стога, градиво треба планирати тако да се постигне:

- виши ниво опажања,
- оспособљеност примања,
- одговарајући ниво разумијевања,
- способност поступања.

Врсте плана су:

ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА (полугодишњи, мјесечни)

Годишњи план рада треба да садржи преглед ликовних цјелина и број часова предвиђен за одређене садржаје.

Оперативни – мјесечни план треба да буде детаљно разрађен.

Послије завршеног циклуса (самостално ликовно изражавање) следи естетска анализа ученичких радова.

РЕАЛИЗАЦИЈА САДРЖАЈА

- Примањем/учењем – омогућавање ученицима да стичу знања из области ликовне културе; савладавање технолошких поступака ликовног рада у оквиру одређених средстава и медија и упознавање законитости и елемената ликовног језика.
- Давањем/стварањем – подстицање ученика да се изражавају у оквиру ликовних активности и стварају резултате (увијек на вишем нивоу култивисања и јачања ликовне осјетљивости).

Примарни циљ ликовног образовања је откривање и упознавање комплексне визуелне и ликовне културе (чине је системи стваралаштва и системи коришћења).

Извори

Уџбеници одобрени од стране надлежног министарства, часописи, видео и аудио касете, DVD записи, те стручни уџбеници, литература и интернет, монографије сликара и вајара.

Начин оцјењивања

1. Наставник ће пратити напредовање ученика током рада и водити евиденцију о постигнућу сваког ученика појединачно.
2. Ученици морају унапријед бити упознати са методама и критеријумима оцјењивања.
3. Ученици морају остварити минимум 50% свих резултата учења у свим одабраним методама оцјењивања.

Тахнике оцјењивања

1. Интервју
  - Оцјењивање резултата учења путем вербалног испитивања;
  - Питања дефинишу ученици или наставник;
  - Оцјењивање може бити од стране колеге ученика или наставника.
2. Усмена презентација
  - Треба да се односи на задане задатке и да траје 5 до 10 минута по ученику;
  - Требају је дати сви ученици, а праћена је питањима ученика и наставника.
3. Самостално ликовно стваралаштво
  - Колекција радова ученика сакупљених током године.

Важност

Интервју	30%
Усмена презентација	10%
Самостално ликовно стваралаштво	55%
Присуство и активност у настави	5%

Пролазност

Довољан (2)	50–60%
Добар (3)	61–80%
Врло добар (4)	81–90%
Одличан (5)	91–100%

УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

ПЕДАГОШКИ СТАНДАРДИ

1. Специјализована учионица – радни простор – атеље
2. Наставна средства
  - Информационо-комуникациона технологија и мултимедијални технички уређаји: компјутер (добре актуелне конфигурације), мултимедијални пројектор, интерактивна табла, аудио-визуелни (DVD player), технички уређаји за репродукцију аудио-видео материјала, обезбјеђена квалитетна интернет конекција;
  - штампани материјал;
  - филмови из живота и стваралачког рада познатих сликара, видео-материјал са снимљеним дјелима;
  - потребна литература.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Укупни садржаји наставе ликовне културе могу да се подведу под сљедећу шему информативне структуре:

1. Опазити
2. Примити
3. Разумјети
4. Поступити

Опажање – ниво прве димензије подразумијева три основна фактора; 1) квалитет опажања у садржајном погледу; 2) брзину, тачност перцепције и 3) тачност опажања појединачних елемената у одређеној ситуацији.

Примање – подразумијева способност ученика да приме квалитет опажања и информације од одговарајућег медија.

Разумијевање – обухвата елементе разумијевања опажања и примљених ликовно-визуелних квалитета.

Поступање – подразумијева примјену у практичном и теоретском раду.

Ова структура представља оријентацију наставницима приликом вредновања знања ученика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљ наставе предмета музичка култура је да подстицањем, стварањем и даљим његовањем интересовања, навика и потреба за слушањем и репродукцијом вриједних музичких остварења из области умјетничке, дјечје, духовне и традиционалне музике развија, на првом мјесту, код ученика љубав према музици, музичкој умјетности и умјетности уопште. Такође, да развија креативне и интелектуалне потенцијале и да правилним његовањем музичког укуса доприноси њиховом естетском и хуманом развоју као и подизању нивоа њиховог музичког образовања и опште културе.

Посебни циљеви

- Кроз више наставних подручја и дисциплина из области музичке педагогије развија код ученика интересовање и љубав према музици и умјетности уопште, као и когнитивне, емоционалне, социјалне и креативне потенцијале и способности;
- Његује способности заједничког (индивидуалног) репродуковања музичких дјела обрађених на часу;
- Кроз активно пјевање, слушање, свирање, играње и стварање музике ученике уводи у разумијевање музике и њених законитости;
- Континуирано развија музичке способности: музикалност, слух, слушну концентрацију, општу и музичку интелигенцију, музичку меморију и креативност;
- Развија оригиналност, индивидуалност и креативна рјешења;
- Развија код ученика способности да изрази своје мисли, формулише сопствени суд и аргументовано га одбрани (критичко мишљење);
- Кроз слушање и активно музицирање (пјевање/свирање) упозна ученике са изражајним средствима музичке умјетности, музичко-теоријским појмовима и основним карактеристикама музике различитих епоха, стилова и жанрова предвиђених програмом, ради развијања способности разумијевања музичких садржаја;
- Развија код ученика навику да слуша вриједна музичка дјела, изграђује позитиван став према музичкој умјетности, прати музички живот и формира сопствене дискотеке (фонотеке);
- Развија способности за заједничко извођење (пјевање/свирање/играње) познатих примјера из дјела свјетске, српске и босанско-херцеговачке музичке литературе;
- Музички описмењује и упознаје ученике са музичким појавама и појмовима из области мелодике и ритма (C-dur, a-mol и F-dur љествица, нота продужена тачком, четвородјелна подјела јединице бројања, узмах и предтакт);
- Развија код ученика неометано повезивање перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике;
- Обогаћује и оплемењује емоционални живот ученика;
- Васпитава ученика у његовању патриотизма, хуманизма и интернационализма;
- Правилним његовањем музичког укуса развија код ученика способност за процјену умјетничке вриједности, тј. да кроз успостављање и усвајање вриједносних мјерила за критичко и естетско процјењивање музике створи компетентног корисника музичке културе;

- Приближава савремене извођаче умјетничке музике и указује на савремене обраде класичних музичких дјела;
- Указује на везу музичке културе са садржајима других наставних предмета;
- Његује хорско и оркестарско музицирање у школи.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставно подручје

Оквирни број часова

1. Слушање музике	23
2. Увод у основе музичке писмености	25
3. Дјечје музичко стваралаштво	12
4. Извођење музике	12

Исходи учења	Садржаји програма / Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Наставно подручје: СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ (23 часа)		
Тема: Бисери умјетничке музике 1. Хорска музика 2. Инструментална музика 3. Вокално-инструментална музика		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. препозна и именује слушане музичке примјере хорске музике; дефинише и објасни појам хорске пјесме; разликује духовну и свјетовну хорску музику; разликује дјечји, женски, мушки и мјешовити хор; наведе значајне домаће ауторе хорске музике и наведе основне биографске податке о њима; активно учествује у репродукцији обрађених примјера, те динамички и агогички нијансира према оригиналу слушаног музичког примјера; солфеђира тематски материјал композиције коју су слушали; разликује а капела од вокално-инструменталног извођења хорске пјесме; објасни термин <i>руковей</i>; варира композиције које су слушали; препозна и погоди из које од двије или три саслушане композиције потиче мелодија коју им наставник свира на инструменту или пјева; учествује у једногласном и двогласном извођењу паралитургијских пјесама.</p>	<p>Слушање и репродукција музике:</p> <p>1. Хорска пјесма – свјетовна и духовна.</p> <p>Слушање и репродукција музике:</p> <p>С. С. Мокрањац: <i>V Руковей</i>, С. С. Мокрањац: <i>VII Руковей</i>, С. С. Мокрањац: <i>Акаџисџи</i>, В. Комадина: <i>Појкозарје</i>, В. Милошевић: <i>Јесен</i>, В. Милошевић: <i>Пјесме са Змијања</i>, М. Милојевић: <i>Муха и комарац</i>, П. Коњовић: <i>Врајолан</i>.</p>	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Вјеронаука</p> <p>Основи информатике</p>

<p>2. Наброји значајне домаће и стране композиторе инструменталне умјетничке музике, те наведе њихове основне биографске податке. Препозна и именује на часу обрађене примјере инструменталне музике значајних домаћих и страних аутора; разумије појмове солистичка, камерна и оркестарска музика; разликује врсте камерних ансамбала према броју извођача (дуо, трио, квартет, ..); класификује ансамбле према врсти инструмената који учествују у извођењу одређеног дијела (гудачки квинтет, дувачки квартет, клавирски трио, ..); наведе музичке форме у којима учествује оркестар; препозна теме слушаних композиција оркестарске музике;</p>	<p>2.1. Солистичка музика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Л. ван Бетовен: <i>За Елизу</i>, • В. А. Моцарт: <i>Соната за клавир бр. 16, C-dur, К. 545 (Facile соната)</i>, • Ј. С. Бах: Двогласна инвенција бр. 6. <p>2.2. Камерна музика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Г. Ф. Хендл/Ј. Халворсен: Пасакаља за виолину и виолончело, • Ј. Брамс: <i>Мађарска иџра бр. 5</i> (клавирско извођење), • В. А. Моцарт: Клавирски трио Kegelstatt, К. 498, • А. Пијацола: Либертанго за гитару и флауту. <p>2.3. Оркестарска музика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Л. В. Бетовен: Симфонија бр. 5, с-mol, I став, • П. И. Чајковски: Валцер цвијећа из балета Крцко Орашчић, • С. Христић: I Свита из балета Охридска легенда, • П. Коњовић: Велика чочечка игра, • П. И. Чајковски: одломци из балета <i>Лабудово језеро</i>, • П. Дика: <i>Чаробњаков ученик</i> (компарација са филмом <i>Фантазија</i> (В. Дизни)), • А. Вивалди: <i>Прољеће</i>, • А. Хачатурјан: <i>Иџра сабљама</i> (из балета <i>Гајана</i>). 	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Географија</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Ликовна култура</p>
<p>3. Дефинише и објасни појмове соло пјесме, опере и оперске арије; аудитивно идентификује и именује слушане музичке примјере домаћих и страних аутора; уочи и објасни разлику између соло пјесме и оперске арије; разликује народну пјесму од умјетничке; активно учествује у репродукцији обрађених соло пјесама; критички суди о личном и групном извођењу.</p>	<p>3. Соло пјесма, оперски хор и арија</p> <p>3.1. Соло пјесма:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ф. Шуберт: <i>Пасџрма</i> (компарација са Шубертовим истоименим клавирским квинтетом), • В. Милошевић: Воћка послје кише; • М. Милојевић: <i>Јајан</i>. <p>3.2. Оперски хор и оперска арија</p>	<p>Српски језик</p> <p>Енглески језик</p> <p>Ликовна култура</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • В. А. Моцарт: <i>Арија Пајпајена</i> из опере <i>Чаробна фрула</i>, • Ђ. Верди: <i>Хор Јевреја</i> из опере <i>Набуко</i>, • Ђ. Ђордани: <i>Caro mio ben</i>. <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	
<p>Наставно подручје: УВОД У ОСНОВЕ МУЗИЧКЕ ПИСМЕНОСТИ (25 часова) Тема: 1. Обнављање и утврђивање тонова C-dur љествице и усвајање нових музичко-теоријских појмова 2. Нота продужена тачком 3. Четвородјелна подјела јединице 4. Поставка a-mol љествице 5. Традиционална музика 6. Увођење тона FIS 7. Узмах и предтакт 8. Поставка F-dur љествице</p>		
<p>Ученик може да: 1. Препозна и именује пјесме обрађене у претходном разреду. Репродукује пјевањем (текстом/солмизацијом) и свирањем обрађене пјесме у C-duru; изведе напамет научену пјесму; интонира љествицу и каденцу C-dura и објасни музичко-теоријске појмове: љествица, октава, каденца, ступањ, цијели и полустепен; препозна и наведе тетраорде, степене и полустепене C dur љествице; аудитивно и визуелно препозна мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава.</p> <p>2. Препозна и активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу; идентификује и изведе ритмичке фигуре четвртину и осмину са тачком; од понуђених мотива умије правилно да сложи дијелове</p>	<p>Репродукција и слушање пјесама:</p> <p>1. Обнављање и утврђивање C-dur љествице; Музичко-теоријски појмови: тетраорд, љествица, каденца, ступањ, цијели степен и полустепен.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Четворка, • Посакауша, • Јесте ли видјели мога синка Јанка, • Ми имамо црну куцу, • Ајде Като, • А. Власак: <i>Љесџвица</i>, • Ф. Лучић: <i>Полусџејен</i>, • Сејао сам репу. <p>2. Нота продужена тачком.</p> <ul style="list-style-type: none"> • У ливади под јасеном, • М. Протић: Рибарчета сан, • Садила сам босиљак, • Високо се вију лабудови, (околина Б. Луке) • Миљено, миљено. 	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p>

<p>композиције у односу на оригинал; интонира литерарним текстом и солмизацијом (солфеђира) обрађени тематски материјал; репродукује примјере по принципу <i>Дандело</i> и мануелном репродукцијом.</p> <p>3. Разумије, препознаје и репродукује обрађене музичке примјере са четвородјелном подјелом јединице бројања. Интонира литерарним текстом и солмизацијом (солфеђира) обрађени тематски материјал.</p> <p>4. Разумије и објасни појам тонског рода (дур-мол); дефинише и објасни појам музичког предзнака-повисилице и појам вођице, те препознаје и у обрађеним музичким примјерима репродукује (пјева/свира) повишен тон <i>g (gis)</i>; репродукује пјевањем (текстом/солмизацијом), и препозна обрађене пјесме у <i>a-tola</i>; свирањем репродукује једноставније примјере; интонира љествицу и каденцу <i>a-tola</i> и објасни појам љествице; изведе напамет научену пјесму; препозна и наведе тетраорде, степене и полустепене <i>a-tola</i> љествице; аудитивно и визуелно препозна мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава; објасни разлику између дурске и молске љествице и разлику између природне и хармонске молске љествице; објасни везу између паралелних љествица; равномјерно чита ноте; репродукује примјере из умјетничке литературе и инструктивне примјере солмизационим слоговима заједно са наставником; репродукује пјесме у заједничком извођењу на</p>	<p>3. Четвородјелна подјела јединице.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Канон: <i>Сай</i>, • Дјевојачко коло, • К. Бабић: Вјеверица. <p>4. Поставка <i>a-tol</i> љествице.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ћук седи, • <i>Вањка</i> (руска народна пјесма), • Д. Деспић – Б. Ћопић: <i>Ојлас</i>, • Ој, секице моја, • Лазар ми коло водио, • Све птичице запјевале. <p>Утврђивање <i>a-tola</i> на основу примјера из литературе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • В. А. Моцарт: <i>Сонатина за клавир KV 310</i>, III став, • М. Глинка: Вјетар дува, • Ф. Рамо: <i>Сељанчица</i>, • <i>Немој мајини тужна бијели</i> (народна из Међумурја), • <i>Еј ухнем</i> (руска, народна). 	<p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
--	---	---

<p>дјечјим ритмичким инструментима; репродукује пјесме уз хармонску пратњу.</p> <p>5. Дефинише и објасни појам орских игара; репродукује (текстом, солмизацијом, мануелном репродукцијом) и препозна обрађене музичке примјере који садрже шеснаестину паузе; учествује у двогласном извођењу пјесама.</p> <p>6. Препозна и активно учествује у заједничкој репродукцији (текстом, солмизацијом, мануелном репродукцијом) музичких примјера обрађених на часу; идентификује и изведе повишен тон F-FIS.</p> <p>7. Препозна и објасни музичко-теоријске појмове предтакт и узмах; репродукује (пјева/свира/тактира) музичке примјере обрађене на часу.</p> <p>8. Репродукује пјевањем (текстом/солмизацијом) и свирањем обрађене пјесме у F-duru; изведе напамет научену пјесму; интонира љествицу и каденцу F-duru и објасни појам љествице; препозна и наведе тетрахорде, степене и полустепене F-dur љествице; аудитивно и визуелно препозна мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава; равномјерно чита ноте; дефинише и објасни појам музичког предзнака-снизилице и њено мјесто у оквиру F-dur љествице, препозна и у обрађеним музичким примјерима репродукује (пјева/свира) снижен тон h (b).</p>	<p>5. Орске игре</p> <ul style="list-style-type: none"> • Једна дара, • Коло води Васа, • <i>Поскакуша</i> (проширена), • <i>Мечкарска</i> (ромска), • Вила се лоза винова. <p>6. Увођење тона FIS</p> <ul style="list-style-type: none"> • В. А. Моцарт: <i>Мала ноћна музика</i> (одломак из I става, ар. Гордана Стојановић), • М. Брковић: Срећна мајка. <p>7. Предтакт и узмах</p> <ul style="list-style-type: none"> • К. Бабић: Лепо ти је рано уранити, • Сад зиме више нема, (Италија) • М. Матовић: Музика је вјечна. <p>8. Поставка F-dur љествице</p> <ul style="list-style-type: none"> • Помјерање пјесме: <i>'Ооја цуја скочи,</i> • Меда мишко. <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	<p>Српски језик</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
--	---	---

Наставно подручје: ДЈЕЧЈЕ МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО (12 часова)**Тема: Креативна радионица 1. Варијација пјесама 2. Импровизација 3. Мали композитор**

<p>Ученик може да:</p> <p>1. Варира претходно обрађене музичке примјере.</p> <p>2. Импровизује ритам на задане текстове, импровизује мелодију на задани ритам, понуди музичке одговоре на музичка питања упућена од стране наставника, пронађе мелодијски мотив и настави започети ритам; користи ритмичке и мелодијске инструменте Орфовог музичког инструментарија и употребљава тијело као инструмент; уобличи и осмисли ритмичку пратњу народних игара и импровизује кореографију за народне игре и пјесме; ствара властите текстове на одређену тематику задану од стране наставника и самостално бира текстове на које жели измислити мелодију.</p> <p>3. Препозна и именује фестивалске пјесме обрађене на часу, те активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера.</p>	<p>1. Варијација познатих и претходно обрађених музичких примјера (по избору наставника).</p> <p>2. Импровизација</p> <ul style="list-style-type: none"> • осмишљавање ритма на задане текстове; • осмишљавање мелодије на задани ритам; • музичка питања и одговори; • проналажење мелодијских мотива; • настављање започетог ритма; • мелодијска допуњалка; • измишљање текстова на одређену тематику задану од стране наставника; • игре ронда, тј. импровизација затворених музичких облика; • импровизовање ритмичке пратње народних игара; • импровизовање кореографије за народне игре и пјесме. <p>(Поред текстова познатих пјесника за дјецу препоручују се и текстови из Зборника Републичког фестивала дјечјег литерарног стваралаштва „Дјечје царство” – препустити дјецу самосталан избор текста).</p> <p>3. Избор пјесама дјеце аутора са Републичког фестивала дјечјег музичког стваралаштва „Мали композитор”</p> <ul style="list-style-type: none"> • Љ. Максимовић/И. Јовић: <i>Хаваји</i>. • С. Малбашић: <i>Паџуљак</i>, • А. Цинцо: <i>Авион</i>, • В. Мец: <i>Сањајмо заједно</i>, • Примјери са Дјечје пјесме, Евровизије.	<p>Српски језик</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Основи информатике</p> <p>Ликовна култура</p>
---	---	---

	<p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	
<p>Наставно подручје: ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ (12 часова) Тема: Разредно музицирање 1. Свечана пјесма 2. Избор пјесама са републичких музичких фестивала за дјецу 3. Избор пјесама са репертоара дјечјих хорова из Републике Српске 4. Пјесме из нашег завичаја</p>		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. Објасни и дефинише појам свечане пјесме; препозна, именује и активно учествује у групном музицирању (текстом, солмизацијом, мануелном репродукцијом) обрађених примјера свечане пјесме.</p> <p>2. Препозна и именује фестивалске пјесме обрађене на часу, те активно учествује у заједничкој репродукцији (текстом, солмизацијом, мануелном репродукцијом) музичких примјера.</p> <p>– Препозна и именује фестивалске пјесме обрађене на часу, те активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера.</p>	<p>1. Свечана пјесма:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Химна Републике Српске: <i>Моја Република</i>, М. Матовић, • Химна Св. Сави, • Химна БиХ: <i>Инџермецо</i>, Д. Шестић. <p>2. <i>Ђурђевдански фестивал дјечје пјесме</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • З. Шугић: <i>Мали њринци</i>, • М. Матовић: Сан чудесан, • З. Николић: <i>Очи</i>, • М. Томић: Кишо, кишице, • М. Јањанин: Ђурђевдан, • Б. Мајданац: Шарица, бубамарица • М. Матовић: Непобједиви, • Д. Мијатовић/Д. Милуновић: <i>Озбиљна пјесма</i>. <p>– Музички фестивал <i>Дјечја машта може свијта</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Б. Бабић: Машта, • Д. Шестић: Симпатија, • Ј. Адамов: Шта зна зима. <p>– Избор пјесама за дјецу са етаблираних регионалних и европских музичких фестивала (<i>Чаролија, Славјански базар</i>)</p>	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Географија</p> <p>Основи информатике</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p>

<p>3. Препозна и именује слушане музичке примјере из репертоара дјечјих хорова, те активно учествује у заједничкој репродукцији (текстом, солмизацијом, мануелном репродукцијом) обрађених композиција.</p>	<p>3. Избор пјесама из репертоара дјечјих хорова: <i>Врайчићи (Бањалука), Палчићи (Пале), Пчелице (Лакшаши)</i> и <i>Звончићи (Бањалука)</i>.</p>	<p>Основи информатике Српски језик Ликовна култура</p>
<p>4. Препозна, именује и активно учествује у заједничкој репродукцији обрађених музичких примјера савремених композиција инспирисаних фолклором.</p>	<p>4. Традиција у новом руху (савремене композиције инспирисане традиционалном музиком):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Етно група „Ива” • Етно група „Трај”, • Мила мајко (Женски камерни хор „Бањалучанке”), • Слободан Труља/<i>Балканойолис</i>, • Ансамбл „Теодулија”, • Ансамбл „Сивујови”, 	<p>Српски језик Основи информатике Вјеронаука</p>
<p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>		

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

- Настава музичке културе мора се реализовати на основним дидактичким принципима и требало би да представља активност која ничим не оптерећује ученике;
- Користити различите наставне методе;
- Приликом обраде тема обавезно користити очигледна наставна средства (дидактичке илустрације, колико је могуће модерну технологију и информатичко комуникационе технологије) и увијек их повезивати са слушаним примјерима и извођачком праксом;
- Активним учествовањем ученика у репродукцији музике, код ученика се развијају одређене музичке али и опште когнитивне способности, сензибилитет за музику и требало би да има рекреативни учинак;
- Групним и појединачним пјевањем и свирањем развија се интересовање ученика за активно учествовање у музичком животу своје средине;

- Музички примјери се слушају поступком активног слушања (одређене композиције или њеног дијела), претходним задавањем одређених задатака;
- Омогућити присуство неког музичког умјетника у циљу живог извођења неког дјела (нпр. Ј. С. Бах: *Двогласна инвенција* бр. 6 или В. А. Моцарт: *Соната за клавир* бр. 16, C-dur, К. 545 – *Facile соната* (дјело може извести ученик музичке школе старијих разреда или сам наставник);
- На једном часу пустити једну или више композиција које су садржајно или тематски сродне и кратке;
- Подстицати групни рад и заједничко договарање око рјешења;
- Користити претходно слушане композиције у циљу провјере усвојености знања или надоградње (употпуњења знања);
- Наставник треба да перманентно ради на подизању нивоа образовања ученика из области музичке и опште културе;
- Наставник треба да презентује основне карактеристике дура и мола, објасни све нове музичке појмове (синкопа, триола и сл.) и те појмове реализује преко одабраних пјесама; подстиче љубав према традиционалној и умјетничкој музици;
- Наставник треба да подстиче музичку фантазију и постепено надограђује и образује музичку личност, као и музичке активности; проширује број ритмичких и других инструмената које ће ученици користити у настави и вредновати их у смислу стваралачког ангажовања ученика;
- Наставник је обавезан да кроз наставу прати и ради на формирању хора или оркестра, кроз развијање гласовних и других могућности ученика, њиховим активним учествовањем у настави извођења музике пјевањем и свирањем;
- Наставни план и програм музичке културе је отворен, што наставнику даје могућност креативности, тј. да сам креира, уз обавезне садржаје, дио наставе узимајући у обзир ученичке могућности и жеље;
- Повезати наставу музичке културе са музичким животом уже и шире друштвене средине и учествовањем на музичким приредбама, такмичењима и културно-умјетничким манифестацијама;
- Наставник ће у интерактивном раду користити: књиге (стручна литература), уџбеник, музичке додатке и приручнике, компакт-диск по НПП-у, видео-снимке, ТВ, ДВД-плејер, клавир, Орфов инструментариј, слике композитора и музичких инструмената, звучну или пак интерактивну таблу, интернет (уколико је могуће);
- Методе и технике у оцјењивању ученика: питања и одговори, самооцјењивање, табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине као и обрасце напредовања, опсервација наставника, презентација;
- Наставник је обавезан да ради на формирању хора и/или оркестра. Ради на једногласним, двогласним и вишегласним композицијама домаћих и страних аутора. У немогућности формирања хора или оркестра формирати мање групе или камерне саставе (вокалне, инструменталне или вокално-инструменталне). Такође, кроз наведене ансамбле, поред рада на промоцији умјетничке музике треба радити и на очувању традиционалне музичке баштине нашег народа.

У процесу праћења напредовања постигнућа ученика у настави музичке културе, неопходно је да наставник претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Оцјењивање се мора спроводити организовано и свеобухватно (развој сваког ученика, његов рад и залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл., степен на којем је ученик савладао програмске захтјеве).

Смисао оцјењивања треба сагледавати тако, да се сваком ученику омогући оптималан развој у оквиру васпитно-образовног рада, а никако да се неодмјереним музичким захтјевима и негативном оцјеном отуђују од музике и музичке умјетности.

Знање ученика провјеравати уз употребу музичких примјера, вербално или кроз одређене квизове, тестове као и писане радове у виду кооперативног учења. У настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате – исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са њиховим способностима и потребама.

Цјелокупно градиво остварује се само у школи, без писмених задатака, писаних тестова, контролних радова и задатака, и то вриједи у свим разредима.

ИСХОДИ УЧЕЊА

- Ученик има свијест о значају музике у животу и потреби учења о музици и музицирања кроз читав живот и развој интереса и жеље за бављењем музиком која треба да постане трајна потреба;
- Ученик има развијен одређени степен критичког мишљења и става о квалитетној и естетски вриједној музици, те зна да критички и аргументовано образлаже свој суд;
- Умије да стечена стваралачка искуства и искуства у слушању музике користи за процјену својих и других музичких дјела;
- Умије да испољи одређене естетске и емоционалне осјетљивости на квалитет музике;
- Ученик умије да активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера и примјењује стечена знања и у новим ситуацијама;
- Ученик зна да препозна и опише основне карактеристике историјско-стилских периода, музичких жанрова и народног стваралаштва;
- Зна да препозна теме из музичких дјела које је слушао или гледао на настави током школске године;
- Ученик је у стању да звучно и визуелно идентификује одређени инструмент, групу инструмената, одређени састав и боју гласа;
- Ученик зна да препозна и разликује одређена изражајна средства и елементе музичке умјетности (тонски род, темпо, мјеру);
- Интерпретира нотни текст (пјевање/свирање), прилагођен захтјевима програма шестог разреда (инструктивне, и примјере из литературе);
- За одређену слику пронађе одговарајући примјер и обрнуто; правилно пореда понуђене дијелове слушане композиције;
- Анализом издвоји главне карактеристике одређеног музичког дјела (уочи солистички инструмент, музички облик);
- Осмисли ритмичку пратњу на дечјим ритмичким инструментима;
- Уобличи и осмисли ритмичку пратњу народних игара и импровизује кореографију за народне игре и пјесме;
- Ствара властите текстове на одређену тематику задану од стране наставника и самостално бира текстове на које жели измислити мелодију;
- Учествује у равномјерном читању нота; изводи примјере по принципу *Дангело*;
- Учествује у народним играма са пјевањем;
- Од понуђених мелодијско-ритмичких фраза направи композицију.

Нормативи радног простора, опреме, наставних средстава и учила

1. **Простор:** специјализована учионица – кабинет за наставу музичке културе
2. **Наставна средства и учила:**
  - а) **информационо комуникациона технологија и мултимедијални технички уређаји:** компјутер (просјечне актуелне конфигурације), мултимедијални пројектор, интерактивна табла, аудио (CD player) и аудио-визуелни (DVD player) технички уређаји за репродукцију аудио и аудио-видео материјала за реализацију НП; квалитетни звучници; обезбијеђена квалитетна интернет конекција. (по 1 ком.);
  - б) **музички инструменти:** клавир или клавинова (1 ком.);
  - в) **уџбеник:** за наставу предмета Музичка култура;
  - г) **штампани материјал:** штампани нотни материјал за извођење музике пјевањем или свирањем према НПП (компл. – 1 ком.);
  - д) **статички визуелни материјал:** фотографије већег формата истакнутих композитора и познатих интерпретатора; фотографије музичких инструмената и различитих вокалних, инструменталних и вокално-инструменталних ансамбала, (компл. – 1 ком.);
  - ђ) **звучни материјал:** носачи звукова (CD, аудио-касете, грамофонске плоче) са снимљеним дјелима, одломцима и музичким материјалима потребним за реализацију наставног плана и програма; (компл. – 1 ком.);
  - е) **аудио-визуелни материјал:** филмови из живота познатих композитора и извођача музике; видео-материјал са снимљеним дјелима, одломцима и музичким материјалима предвиђеним НПП.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Усвајање темељних знања о историји као науци;
- Овладавање основним историјским појмовима (вријеме, простор, рачунање времена, периодизација, историјски извори);
- Оспособљавање за коришћење историјским картама и илустрацијама;
- Његовање и поштовање различитости култура и религија;
- Упознавање са најзначајнијим догађајима, процесима и личностима политичке, економске и културне историје периода праисторије и старог вијека;
- Развијање способности за самосталан рад, рад у пару и тимски рад;
- Развијање способности критичког мишљења;
- Оспособљавање ученика да повезују градиво из различитих наставних предмета.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Увод у историју	4
2. Праисторија	5
3. Стари вијек	27

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Увод у историју (4)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише историју као науку; • објасни зашто је важно проучавати прошлост; • примјењује временске категорије; • користи временску ленту и сналази се на њој; • разликује врсте историјских извора и објасни њихов значај; • наводи периодизацију прошлости људског друштва; • опише различите начине рачунања времена; • схвати значај датирања догађаја (дан-мјесец-година).	<ul style="list-style-type: none"> • Историја као наука и историјски извори. • Рачунање времена. • Периодизација прошлости. <p>ПОЈМОВИ: историја као наука; Херодот; историјски извори (материјални, писани, усмена предања, аудио-визуелни); музеј; архив; библиотека; археологија; хронологија (деценија, вијек, миленијум, ера); хришћанска ера; муслиманска ера; подјела прошлости (присторија-историја); стари, средњи, нови вијек и савремено доба; робовласништво; феудализам; капитализам.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Поређење дефиниције историје са дефиницијама других наставних предмета нпр: биологије, географије... <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • рачунање времена, • читање карата.

Тема 2: Праисторија (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам праисторије; • наведе критеријуме подјеле праисторије; • разликује основна обиљежја старијег и млађег каменог доба (начин обраде камена, заједнице, занимања, настамбе); • препозна значај проналаска ватре; • опише изглед и начин живота првих људи; • објасни улогу рада у развоју човјека; • доведе у везу појаву металног оруђа и оружја са распадањем родовских заједница, појавом класа и настанком државе; • повеже степен развоја и начин живота првобитних људи са њиховим вјеровањима; • покаже на карти најзначајнија праисторијска налазишта на просторима данашње БиХ, Србије, Црне Горе и Хрватске. 	<ul style="list-style-type: none"> • Камено доба. • Метално доба. • Религија и култура праисторијског човјека. • Праисторија на просторима данашње БиХ, Србије, Црне Горе и Хрватске. <p>ПОЈМОВИ: камено доба (палеолит, мезолит, неолит); метално доба; откриће ватре, точка и метала; појава земљорадње, сточарства и занатства; хорда; породица; род; братство; племе; матријархат; патријархат; класно друштво; држава; земунице; сојенице; тотемизам; анимизам; Крапина; Лепенски вир; Бутмир; Вучедол.</p>	<p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • умјетност праисторијског човјека. <p>Мзичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • музички инструменти праисторијског човјека.
Тема 3: Стари вијек (27)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише временске оквири старог вијека; • покаже на карти положај првих држава; • опише природне услове и значај наводњавања за настанак првих држава; • дефинише појам државе; • анализира, на примјеру Египта, структуру друштва у државама Старог Истока; • одреди на ленти времена хронологију Старог Истока; • наведе прва писма и материјале за писање; • процијени значај писма за људско друштво; 	<ul style="list-style-type: none"> • Народи и државе Старог Истока. • Египат. • Месопотамија. • Култура народа Старог Истока. <p>ПОЈМОВИ: Стари Исток; прве државе (Египат и Месопотамија); робовласништво; папирус; фараон; пирамида; балзамовање; Сумер; Акад; Вавилон; Хамурабијев законик; политеизам; хијероглифско, клинасто и фонетско писмо.</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прва писма и значај писмености, • митови, легенде, басне, • античка књижевност. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • умјетност народа Старог Истока, • умјетност народа Старе Грчке, • умјетност народа Старог Рима.

<ul style="list-style-type: none"> • наброји најважније културне тековине народа Старог Истока (архитектура, писменост, наука и умјетност); • покаже на карти географски положај Старе Грчке; • препозна основне одлике критско-микенске културе; • опише Хомерско доба; • дефинише појам полиса; • објасни узроке и правце грчке колонизације; • повеже организацију спартанске државе и спартанског васпитања; • разликује државно уређење Спарте и државно уређење Атине; • разликује робовласничку од модерне демократије; • анализира друштвено уређење Спарте и Атине; • разликује узрок, повод и последице неког догађаја на примјеру Грчко-персијских ратова; • разликује одбрамбени од грађанског рата на примјеру Грчко-персијских и Пелопонеског рата; • анализира грчку религију и митологију; • препозна грчку културу као темељ савремене европске и свјетске културе и цивилизације; • наведе најзначајније представнике грчке књижевности, умјетности и науке; • објасни значај и улогу Александра Великог (Македонског); • дефинише појам хеленистичке културе; • покаже на карти и именује простор на коме је настала римска држава; • преприча легенду о Ромулу и Рему; • објасни основне карактеристике краљевине, републике и царства; 	<ul style="list-style-type: none"> • Најстарији период грчке историје. • Спарта. • Атина. • Грчко-персијски ратови. • Пелопонески рат. • Грчка култура. • Стара Македонија. <p>ПОЈМОВИ: Грчка-Хелада; критско-микенска култура; Ахајци; Илијада; Одисеја; Троја-Илион; полис; Спарта; Дорци; спартијати; перијаци; хелоти; краљ-базилеус; герузија; Апела; спартанско васпитање; Јонци; Атина; еупатриди-аристократија; демос; демократија; колонизација (колонија-метропола); Солон; Перикле; Персија; Маратонска битка; битка у Термопилском кланцу; битка код Саламине; Леонида; Делски савез; Пелопонески савез; Пелопонески рат; политеизам; грчки богови (Зевс, Хера, Посједон...); Олимпијске игре; Хомер; дорски, јонски и коринтски стил; филозофија; Тукидид; Филип II; Демостен; филипике; Александар Македонски; хеленистичка култура; Александрија.</p> <p>Постанак римске државе. Рим као свјетска сила. Унутрашње борбе у Риму. Рим у доба Царства. Пад Западног римског царства. Римска религија, појава и развој хришћанства. Римска култура.</p>	<p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • демократија и грађанска права у Старој Грчкој. <p>Физичко васпитање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • атлетика (трчање, бацање диска и копља, скок у вис, скакање...), • Мале олимпијске игре. <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • арапски и римски бројеви. <p>Православна вјеронаука:</p> <ul style="list-style-type: none"> • постанак хришћанства. • прогон хришћана.
---	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • дефинише појмове „монархија” и „република”; • објасни узроке и резултате друштвених борби у Риму; • стави у везу римску војску и претварање Рима у свјетску силу; • покаже на карти просторе које су Римљани освојили; • наведе карактеристике принципата и домината; • објасни основне карактеристике римске културе; • упореди грчку и римску културу и религију Грка и Римљана; • опише појаву и ширење хришћанства и однос римских власти према хришћанима; • повеже Велику сеобу народа са слабљењем и падом Западног римског царства; • наведе најважније народе које су Римљани затекли на Балканском полуострву; • именује важније римске провинције и градове на просторима данашње БиХ, Србије, Црне Горе и Хрватске; • процијени значај остатака античке културе на просторима данашње БиХ, Србије, Црне Горе и Хрватске. 	<p>Античко доба на просторима данашње БиХ, Србије, Црне Горе и Хрватске.</p> <p>ПОЈМОВИ: Рим – Апенинско полуострво; легенда о вучици (Ромул и Рем); Етрурци; Пирова побједа; краљевство; република; царство; Сенат; Народна скупштина; патрицији; плебејци; Закони 12 таблица; легија; Пунски ратови – Картагина; Ханибал; провинције; латифундије; гладијатори – Спартаков устанак; реформе браће Грах; нобили; диктатура; Цезар; принципат; Октавијан Август; доминат; Диоклецијан; Константин; Теодосије; Милански едикт; римска религија (Јупитер, Јунона, Марс...); монотеизам; хришћанство; варвари; Вандали; Велика сеоба народа; Хуни; Германи; Словени; Авари; Источно римско царство – Византија; Западно римско царство; римска култура; Илири; Келти; Трачани; Дачани; Грци; романизација.</p>	
---	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава историје се у 6. разреду основне школе реализује са једним часом седмично, односно са 36 часова годишње. Ова чињеница претпоставља потребу да у припреми за реализацију наставе наставник изврши квалитетно глобално и оперативно планирање. У самој припреми за наставу потребно је предвидјети и примијенити различите методе и облике рада и коришћење одговарајућих наставних средстава. Код ових активности треба водити посебно рачуна о узрасту ученика, њиховим менталним способностима, као и њиховим знањима и интересовањима.

Наставници морају узети у обзир и услове у којима се настава историје изводи и колико год је то могуће учioniчки простор прилагодити потребама ученика (ленте времена, постери са историјским изворима, историјске карте, фотографије значајних историјских

личности, хронологије догађаја, слике материјалних остатака из античког периода). Специјализована учионица или учионица општег типа треба да буде опремљена савременим наставним средствима: компјутер, видео-бим, пројектно платно, већи број компакт дискова, телевизор и ДВД, историјске карте, историјска литература, прикључак на интернет. Свака од историјских карата може бити замијењена адекватним ЦД или ДВД материјалом, који је у потпуности усклађен са садржајем и темом историјских карата и који својим квалитетом задовољава критеријуме успјешне наставе.

Потребно је анимирати ученике на самостални истраживачки рад, вођење разговора, коришћење и анализу историјских извора, историјских карата, шема и графикана као и материјала које могу наћи на интернету. Уколико је могуће, планирати посјете музејима, архивима, археолошким локалитетима или значајним културно-историјским споменицима.

Праћење напредовања ученика и оцјењивања је континуирано. Поред нивоа знања препознавање, репродукција и разумијевање треба инсистирати на анализи, синтези, упоређивању и могућностима примјене истог. Пожељни истраживачки радови: индивидуални, у пару и групни у областима које то дозвољавају.

Приликом оцјењивања ученика примјењивати Правилник о оцјењивању ученика у основној школи те, ако је могуће, планирати часове за писмену провјеру ученичких постигнућа задацима објективног типа и часове за систематизацију градива на крају полугодишта, односно на крају наставне године.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ДЕМОКРАТИЈА И ЉУДСКА ПРАВА

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Основни циљ овог предмета је формирање и развијање грађанских вјештина које су важне за ефикасно и одговорно учешће у животу демократског друштва.

Посебни циљеви

- Разумијевање понашања у складу са основним демократским вриједностима које се односе на поштивање људских права, достојанства, слобода и једнакости;
- Идентификовање основних концепата и принципа демократског друштва и кратки приказ њиховог историјског, социолошког и политичког аспекта;
- Оспособљавање за идентификацију и поштовање људских и грађанских права у складу са међународним законима уставом БиХ и Републике Српске;
- Оспособљавање за примјену демократских принципа и процедура у рјешавању проблема и конфликта;
- Изграђивање правилног односа према себи, другима, раду, учењу, те личном информисању;
- Подстицање хуманих међуљудских односа;
- Проширивање знања из области демократије и људских права;
- Развијање вјештина тимског рада.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Ауторитет	5
2. Приватност	4
3. Одговорност	4
4. Правда	4
5. Грађанин и власт	4
6. Пројект грађанин	15

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Ауторитет (5)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • спозна основне појмове из концепта Ауторитет; • објасни употребу и врсте ауторитета; • уочи проблеме који могу настати употребом ауторитета;	<ul style="list-style-type: none"> • Појам ауторитета. • Зашто нам треба ауторитет. • Врсте и значај ауторитета. • Гдје налазимо ауторитет и како се он оправдава. • Повезаност ауторитета и моћи.	Познавање друштва.

<ul style="list-style-type: none"> • сагледа и препозна изворе ауторитета; • направи разлику између ауторитета и моћи без ауторитета. 	<ul style="list-style-type: none"> • Разликовање ситуација у којима је употријебљен ауторитет и оних у којима је употријебљена моћ без ауторитета. • Како треба бирати људе на позицију ауторитета. 	
Тема 2: Приватност (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује основне начине задржавања приватности, • препозна врсте приватности: понашања, информација и посматрања; • објасни узроке понашања људи када се ради о приватности и сам наведе примјере из свога окружења; • на основу свог искуства и искуства својих другова објасни понашање људи када је ријеч о приватности; • уочи и опише посљедице приватности (користи, цијене, сигурност...); • препозна начин на који је могуће заштитити приватност. 	<ul style="list-style-type: none"> • Шта је приватност. • Зашто се разликују понашања људи када се ради о приватности. • Посљедице приватности. • Који би требало бити обим и границе приватности. • Како одржати границе приватности. 	
Тема 3. Одговорност (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни појмове: одговорност, награда, казна; • објасни зашто је одговорност важна; • усвоји интелектуална средства за одлучивање о одговорности; • усвоји интелектуална средства за одлучивање ко је за нешто одговоран; • препозна изворе одговорности, разликује посљедице настале преузимањем одговорности (користи и цијене); • изабере између одговорности које су супростављене једна другој. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одговорност. • Неки од извора одговорности. • Посљедице преузимања одговорности. • О чему треба размислити када одлучујемо између одговорности које се супротстављају једна другој. 	

Тема 4: Правда (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни појам правде; • разликује врсте правде (корективна, дистрибутивна и процедурална); • објасни користи и цијене за поједине примјере; • користи интелектуална средства при проучавању дистрибутивне правде; • препозна проблеме који могу настати при употреби принципа сличности; • разумије циљеве корективне правде. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зашто се питање правде дијели у три категорије. • Како се могу користити интелектуална средства при проучавању питања дистрибутивне правде. • Циљеви корективне правде. • Зашто је процедурална правда важна. 	
Тема 5: Грађанин и власт (4)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • може да дефинише појам власти; • разликује појмове као што су: природна права, апсолутна моћ, природно стање, пристанак-сагласност, друштвени уговор...); • разумије разлику између устава као правног документа и власти која произилази на основу устава – уставна власт; • учествује у креирању власти; • учествује у власти као изабрани представник; • је овладао процедурама предлагања за доношење и промјене закона. 	<ul style="list-style-type: none"> • Зашто нам је потребна власт. • Шта је уставна власт. • Како грађани могу учествовати. • Које одлуке ћете доносити као грађани. 	
Тема 6: Пројект грађанин (15)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује проблем јавног живота у средини гдје живи; • разумије начин предлагања и бирања проблема који ће разред-одјељење рјешавати; • идентификује и користи изворе информација потребних за рјешавање изабраног проблема; 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњење програма Пројект „Ја грађанин”. • Идентификација проблема јавног живота у средини у којој живе. • Објашњење појма „јавна политика”. • Преглед задатака за разред. • Практични дио по корацима: 	

<ul style="list-style-type: none"> • разумије начин израде разредног портфолија и задужења за сваки његов дио; • одговорно учествује у презентацији разредног портфолија; • објасни шта су научили радећи овај пројекат. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Идентификација проблема јавног живота у средини у којој живе; 2. Избор проблема који ће разматрати у одјељењу; 3. Прикупљање информација о проблему који ће одјељење проучавати; 4. Израда разредног портфолија (рад по групама – 4 групе); 5. Припреме одјељења за презентацију разредног портфолија; 6. Осврт на научено. 	
---	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

За реализацију програма веома је важно добро глобално и оперативно планирање реализације наставног програма.

Успјех у остваривању образовно-васпитних задатака зависи од примјене одговарајућих облика и метода рада и коришћења одговарајућих наставних средстава. У настави демократије важну улогу имају примјена одговарајућих наставних метода и примјена различитих облика рада при обради наставног градива. Избор наставних метода треба ускладити са садржајем програма, узрастом ученика, њиховим знањима и интересовањима, као и условима у којима се настава реализује. Зато је потребно да се настава демократије одржава у посебно опремљеном кабинету за демократију.

За реализацију програма демократије неопходно је да школа обезбједи бар минимум наставних средстава као што су: чарт-папир, папир А4 формата, бијели и у бојама, хамер папир, фломастере, оловке у бојама, маказе, љепило и слично. Потребно је, ако је могуће, обезбједити сарадњу са другим институцијама и стручњацима. Обрада неких наставних јединица или њених дијелова може се извести у одговарајућој институцији, нарочито приликом рада на пројекту „Ја грађанин”.

Да би ученик успјешно савладао градиво, наставник треба правилно одредити ниво образовно-васпитних захтјева. Правилно одређивање знања на нивоу обавијештености, разумијевања и примјене, помаже наставнику у раду са ученицима, праћењу њиховог напредовања и вредновања рада, усвојених знања и развијених способности и вјештина.

Наставник треба да упућује ученике на повезивање претходних и новостечених знања и коришћење различитих извора информација. Иако је улога наставника да ученицима саопшти основне информације, те је ова метода неизбјежна, ипак не треба да буде доминантна, већ наставник треба да усмјерава ученике да самостално долазе до информација, да те информације размјењују са члановима одјељења радећи у групи/ама, у пару или са цијелим одјељењем. Зато је потребно комбиновати различите облике и методе рада.

У току часа ученике треба усмјеравати да сами, радећи у групама или у пару, дођу до властитог мишљења и става о наставној грађи и садржајима које им нуди. Наставник може ученике додатно мотивисати и заинтересовати за градиво навођењем занимљивих примјера из живота.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ГЕОГРАФИЈА

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ

- Усвајање темељних знања о васиони и васионским појавама, Сунчевом систему и Земљи као небеском тијелу и њеним кретањима;
- Разумијевање основних природно-географских и друштвено-географских појава и процеса и њихове међузависности на локалном, регионалном и глобалном нивоу;
- Разумијевање везе између човјека и природне средине коју он својим радом мијења и себи прилагођава у географску средину;
- Уочавање значаја заштите свих сфера као еколошког оквира за живот на Земљи, развијање одговорности у погледу заштите животне средине, разумијевање ограничених могућности природних ресурса;
- Развијање способности коришћења географске карте, атласа, глобуса и оријентације у простору;
- Оспособљавање ученике за прикупљање географских информација уз коришћење различитих извора;
- Развијање способности опажања на терену, те способности коришћења статистичких и графичких приказа;
- Оспособљавање ученике за примјену стечених знања;
- Оспособљавање ученике за тимски рад и развијање комуникацијских вјештина.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Елементи опште географије	2
2. Васиона и Земља	5
3. Земљина кретања	9
4. Оријентација у простору	8
5. Картографија	10
6. Земљина кора – литосфера	11
7. Ваздушни омотач Земље – атмосфера	7
8. Водени омотач Земље – хидросфера	8
9. Биљни и животињски свијет на Земљи – биосфера	2
10. Друштвено-географска обиљежја Земље	10

Исходи учења	Садржаји програма / Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1. Елементи Опште географије (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише и објасни предмет истраживања географије као науке; • наброји географске дисциплине и објасни предмет њиховог истраживања; • објасни значај географије као природне и друштвене науке. 	<ul style="list-style-type: none"> • Развој географије, предмет проучавања, подјела и значај географије. / Географски омотач, литосфера, атмосфера, хидросфера, биосфера... 	Биологија, историја.
Тема 2: Васиона и Земља (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам васионе, опише врсте небеских тијела и међусобно их разликује; • опише Сунчев систем и наброји планете; • објасни значај Сунца за живот на Земљи; • објасни мјесечеве мијене; • опише облик Земље и наведе њену величину; • наведе и објасни доказе о облику Земље; • схвати значај истраживања васионе; • препознаје на географској карти и глобусу континенте и океане и именује их; • објасни однос копна и мора на Земљи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основне представе о васиони и васионским тијелима. / Васиона, свјетлосна година, звијезда, галаксија, сазвјежђе... • Сунчев систем и његова тијела. Мјесец и његове карактеристике. / Планета, сателит, астероид, комета, метеор, мјесечеве мијене... • Облик Земље и докази за лоптаст облик. Основни подаци о величини Земље (површина, обим, пречник). Распоред копна и мора на Земљи / Геоид, елипсоид, екватор, полови, океани, континенти... 	<p>Математика, физика.</p> <p>Математика, физика</p> <p>Математика, физика, историја.</p>
Тема 3: Земљина кретања (9)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни привидно дневно кретање Сунца; • разликује појмове Земљина ротација и Земљина револуција; • објасни смјену дана и ноћи; • разликује локално и зонално вријеме; 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам ротације и посљедице ротације. Локално и зонално вријеме. / Сунчев дан, граница освијетљености, обданица, ноћ, датумска граница... 	Физика, математика.

<ul style="list-style-type: none"> • наведе у којој временској зони се налази БиХ и РС; • објасни, уз помоћ цртежа, положај Земље у вријеме прољетне и јесење равнодневице, љетне дугодневице и зимске краткодневице, објасни које су последице тих положаја; • наведе топлотне појасеве на Земљи, њихове основне карактеристике и покаже их на географској карти и глобусу; • покаже у којем се топлотном појасу налази БиХ и РС; • образложи значај календара и рачунања времена. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам револуције и последице револуције. / Сунчева год., еклиптика. • Неједнака дужина обданице и ноћи и смјена годишњих доба. / Равнодневица, дугодневица, краткодневица, полови, повратници, поларници... • Распоред топлотних појасева на Земљи. / Поларни дан, поларна ноћ. • Основне временске јединице. Календар. / Преступна и проста година, јулијански календар, грегоријански календар. 	<p>Математика.</p> <p>Математика. Физика.</p> <p>Историја.</p>
<p>Тема 4: Оријентација у простору (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • демонстрира оријентацију у простору и природи користећи различите методе; • употреби компас; • разликује паралеле и меридијане и зна да их покаже на карти и глобусу; • разликује географску ширину и дужину; • израчуна географску ширину и дужину датог мјеста на Земљиној површини; • објасни надморску и релативну висину; • уочи разлике између надморске и релативне висине; 	<ul style="list-style-type: none"> • Оријентација на хоризонту. Оријентација помоћу објеката и појава у природи. / Стојиште, видик, видикова линија, Сјеверњача... • Оријентација помоћу инструмената. / Магнетна игла, компас. • Картографска мрежа (мрежа меридијана и паралела). / Екватор, Гринички меридијан, паралеле, меридијани... • Одређивање тачног положаја тачака на Земљи. / Географска ширина, географска дужина. • Одређивање положаја тачака на Земљи помоћу надморске висине. / Надморска (апсолутна) висина, релативна висина, депресија. 	<p>Математика.</p> <p>Физика.</p> <p>Математика.</p> <p>Математика.</p> <p>Математика.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • образложи значај одређивања положаја тачака на Земљиној површини. 		
Тема 5: Картографија (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје глобус као умањени модел Земље; • објасни разлику представљања Земљине површине на карти и на глобусу; • препознаје географске елементе и садржаје на карти и правилно их тумачи; • наброји врсте географских карата и препознаје их на примјеру; • разликује тематске карте; • дефинише појам размјера и размјерника; • графички прикаже размјер и користи га (одреди удаљеност); • објасни начин преношења мреже меридијана и паралела са глобуса на карту; • објасни начине представљања и писања хидрографских елемената на карти; • наброји и објасни методе представљања рељефа на картама; • објасни начин писања географских назива. 	<ul style="list-style-type: none"> • Представљање површине Земље на глобусу и карти. Елементи садржаја карте. / Глобус, карта, атлас... • Размјер карте и размјерник. Врсте карата према размјери. / Ситни размјер, крупни размјер; размјерник. • Пресликавање мреже меридијана и паралела са глобуса на карту. / Картографске пројекције. • Картографски знаци; Подјела карата према садржају. / Легенда, тематске карте. • Начини представљања хидрографије на карти. / Изобате. • Начини представљања рељефа на карти. / Рељеф, изохипсе, шрафе... 	<p>Математика.</p> <p>Математика.</p> <p>Математика.</p> <p>Ликовна култура.</p> <p>Ликовна култура.</p> <p>Ликовна култура.</p>
Тема 6: Земљина кора – литосфера (11)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише унутрашњу грађу Земље; • објасни настанак Земљине коре и помјерање литосферних плоча; • дефинише минерале и стијене; 	<ul style="list-style-type: none"> • Слојевитост грађе земље. Литосферне плоче. / Литосфера, Пангеа, геологија... • Минерали и стијене. / Минералологија, петрологија, 	<p>Физика.</p> <p>Хемија.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • упореди различите врсте стијена према начину постанка; • анализира и дефинише старост Земље; • објасни настанак рељефа под утицајем орогених покрета; • разликује младе вјеначне од старих громадних планина, објасни њихове карактеристике и покаже примјере на карти; • опише изглед и рад вулкана и покаже на карти примјере вулканских појава; • опише настанак земљотреса, његове негативне посљедице и мјере заштите од земљотреса; • објасни настанак рељефа под утицајем спољашњих сила; • препозна, на фотографији или цртежу, различите облике рељефа настале радом спољашњих сила и опише их; • опажа постојеће облике на терену. 	<p>кристални и аморфни минерали, магма...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Геолошке ере и геолошке периоде. /Геологија, фосили, диносауруси... • Тектонски покрети (епирогени и орогени). Настанак највећих облика рељефа на копну (планине и котлине). / Расједи, боре, вјеначне планине, громадне планине, котлине... • Основне карактеристике вулкана. Карактеристике земљотреса и њихове негативне посљедице. / Лава, гротло, кратер, вулканска купа, хипоцентар, епицентар... • Процес ерозије. Облици рељефа настали распадањем стијена, денудацијом и ријечном ерозијом. / Ријечно корито, ријечна долина, кањон, клисура, водопад, ада, делта... • Облици рељефа настали крашком ерозијом, ледничком ерозијом, еолском ерозијом и абразијом. / Јаме, пећине, вртаче, крашка поља, цирк, валов, дине, клиф, жало... 	<p>Биологија.</p> <p>Физика.</p> <p>Физика.</p> <p>Физика.</p> <p>Хемија.</p>
<p>Тема 7: Ваздушни омотач Земље – атмосфера (7)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • може да наведе састав и особине ваздуха, објасни његов значај за живот човјека; • разликује подјелу у атмосфери; • наведе и објасни основне метеоролошке елементе; • мјери температуру ваздуха; 	<ul style="list-style-type: none"> • Атмосфера као смјеса гасова. Слојевитост атмосфере и њен значај / Озонски омотач, јоносфера, поларна свјетлост... • Елементи стања атмосфере: температура ваздуха, ваздушни притисак. / Метеоролошка 	<p>Хемија. Физика.</p> <p>Хемија. Физика.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • може да опише врсте падавина; • објашњава утицај географске ширине, рељефа и близине мора на температуру ваздуха, ваздушни притисак, вјетрове и падавине; • опише настанак вјетрова и наброји локалне вјетрове; • разликује појмове вријеме и клима; • анализира климатске дијаграме; • разликује и користи инструменте за мјерење климатских елемената; • анализира податке добијене мјерењем појединих климатских елемената; • умије да наброји основне типове климе на Земљи и њихове карактеристике. 	<p>станица, термометар, дијаграм, циклон, антициклон...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Елементи стања атмосфере: вјетрови, влажност ваздуха, падавине, облачност, осунчаност. / Монсуни, испаравање, кондензација, сублимација, облаци... • Појам времена и климе и климатски фактори. / Временска прогноза, синоптичка метеорологија... • Распоред основних типова климе на Земљи и њихове особине. Клима градова. / Екваторијална клима, тропска клима, пустињска клима, смог. 	<p>Хемија. Физика.</p> <p>Математика. Биологија.</p> <p>Биологија.</p>
<p>8. Водени омотач Земље – хидросфера (8)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује одлике хидросфере и објасни кружење воде у природи; • именује копнене и подземне воде, објасни појмове везане за њих и покаже примјере на карти; • опише јединство и подјелу Свјетског океана; • објасни основне физичке, хемијске и динамичке процесе у Свјетском океану; • зна да покаже на карти примјере топлих и хладних морских струја; • препозна облике разуђености обале и покаже их на географској карти; • образложи значај Свјетског океана; 	<ul style="list-style-type: none"> • Кружење воде у природи • Облици разуђености морске обале. / Мора, острва, полуострва, заливи, фјордови, естуари, мореузи... • Кретања воде Свјетског океана. / Таласи, морске струје, плима, осека... • Физичке и хемијске особине морске воде. / Салинитет.... • Свјетски океан као извор енергије и хране и саобраћајни значај. • Загађење и заштита Свјетског океана. 	<p>Хемија.</p> <p>Биологија. Физика.</p> <p>Хемија.</p> <p>Биологија.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • разликује различите врсте извора, ријечних токова, ријечних долина и типове ријечних ушћа; • покаже сливове на карти БиХ; • наброји врсте језера према начину постанка и покаже примјер на карти; • објасни појам мочвара и ледника; • анализира проблеме везане за несташицу воде и заштиту вода од загађења. 	<ul style="list-style-type: none"> • Карактеристике подземних вода. /Издан, извор, минералне воде... • Ријеке и њихове особине. / Ријечни систем, ријечна мрежа, слив... • Језера и њихова подјела. • Мочваре. • Ледници. • Проблем несташице и загађења воде на Земљи. • Заштита копнених вода од загађења. 	<p>Биологија. Хемија.</p> <p>Хемија.</p> <p>Хемија. Биологија.</p>
<p>9. Биљни и животињски свијет на земљи – биосфера (2)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам биосфере; • објасни везу између климе и распрострањања биљног и животињског свијета на Земљи; • наброји и објасни најзначајније биљне и животињске врсте у појединим вегетацијским зонама; • наброји најзначајније биљне и животињске врсте у својој локалној средини; • образложи угроженост појединих биљних и животињских врста и значај њихове заштите. 	<ul style="list-style-type: none"> • Распоред природних зона на Земљи. / Прашуме, саване, степе, тајге... • Промјена природних зона од екватора до полова. / Прерије, пампаси... • Промјена природних зона са порастом надморске висине. • Утицај човјека на распоред биљног и животињског свијета на Земљи. / Ботаничка башта, национални парк. 	<p>Биологија.</p>
<p>10. Друштвено-географска обиљежја Земље (10)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам екумене, разликује екумену од анекумене; • анализира кретање броја становника на Земљи путем графикана; • објасни узроке неравномјерне густине насељености, израчуна 	<ul style="list-style-type: none"> • Екумена и анекумена и њихове границе. • Густина насељености. • Кретање броја становника на Земљи. / Демографски преокрет, попис становништва. 	<p>Историја. Биологија.</p> <p>Историја. Биологија.</p>

<p>густину насељености, покаже на карти примјере различите густине насељености;</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује наталитет и морталитет, израчуна природни прираштај; • наброји врсте миграција и наведе њихове узроке; • дефинише појам урбанизације; • разликује природну од географске средине; • дефинише привреду и наброји привредне гране; • наведе примјере привредно развијених, средње развијених и неразвијених земаља. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природно кретање становништва. / Наталитет, морталитет, природни прираштај, популациона политика... • Просторно кретање становништва, појам и врсте. / Миграциони салдо, емиграција, имиграција... • Појам и подјела насеља. • Процес урбанизације. / Агломерација, конурбација, мегалополис... • Промјена природне средине у географску средину. • Дефиниција привреде и њена подјела. • Основне привредне дјелатности и њихова подјела (пољопривреда, индустрија, саобраћај, туризам...). 	<p>Историја.</p> <p>Историја.</p> <p>Историја.</p> <p>Историја.</p>
--	---	---

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

- Кад год је могуће примјењивати методе непосредног приказивања географске стварности (географско посматрање) и посредног приказивања географске стварности (употреба визуелних, аудио-визуелних и мултимедијалних средстава) како би ученици могли правилно формирати појмове, описивати географске објекте, појаве и процесе и схватити их.
- Што више примјењивати групни облик рада, методу дискусије, презентације од стране ученика како би се развијале способности комуникације и способност тимског рада.
- Што је више могуће примјењивати стечена знања (користити географску карту, глобус, оријентисати се у простору, користити инструменте, статистичке и графичке приказе).
- Прикупљање географских информација и статистичког материјала из различитих извора, њихова обрада и приказивање треба да се обавља уз помоћ наставника.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 4

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 144

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Развијање способности логичког мишљења (правила формалне логике);
- Развијање основних менталних операција: апстраховања, упоређивања, сређивања, уопштавања;
- Развијање социјално-афективних циљева, вриједносних оријентација и позитивних односа према науци;
- Стицање математичких знања и способности неопходних за разумијевање квантитативних и просторних односа и законитости у природи и друштву;
- Развијање способности ученика да правилно расуђују и логички исправно закључују, математички описују и моделирају једноставније појаве и процесе;
- Развијање прецизности и концизности у изражавању;
- Развијање самосталности, систематичности и одговорности према раду;
- Његовање потребе за доградњу и стицање нових знања;
- Развијање свијести о присуству математике у природним и друштвеним наукама, лакше разумијевање одговарајућих садржаја природних и друштвених наука;
- Развијање осјећаја за лијепо путем складности математичких односа и релација;
- Подстицање правилног развоја ученикове личности у интелектуалном, емоционалном и моралном смислу;
- Коришћење савремених математичких инструмената, прибора, рачунских и информационих средстава.

Посебни циљеви

1. Скупови

- Да се упознају са основном логичком симболиком и стичу навике коришћења скуповне симболике, те да обнове постојећа знања о скуповима;
- Развију математичко мишљење, нарочито примјеном мисаоних операција идентификације, диференцијације и закључивања по аналогији (операције са бројевима, операције са скуповима);
- Развију способност уочавања функционалних зависности међу величинама, као и табеларног приказивања тих зависности.

2. Скупови тачака

- Користећи знања о скуповима, затим основне појмове (тачка, права, раван, простор) и значење ријечи између и иза, да дефинишу дуж, полуправу, полураван и полупростор;
- Да се упознају са изломљеном линијом и многоуглом;
- Да обнове и продубе знања о кружности и кругу.

3. Угао

- Да обнове и утврде појам угла и централног угла;
- Да систематизују и продубе знање о сабирању и одузимању углова, конструктивно и рачунски;
- Да се упознају са особинама углова.

4. Дјелљивост бројева

- Да обнове и продубе знања о дјелљивости у скупу $\mathbb{N}_0$ и критеријумима дјелљивости;
- Да се упознају са простим и сложеним бројевима;
- Да усвоје појмове и практичне начине за одређивање највећег заједничког дјелиоца и најмањег заједничког садржиоца.

5. Разломци

- Да се упознају са појмом разломка и рачунским операцијама са њима;
- Да овладају рјешавањем једначина и неједначина са разломцима;
- Да се упознају са појмом размјере и појмом аритметичке средине.

6. Изометријске трансформације

- Да се упознају са осном симетријом у равни и усвоје технику конструисања осно симетричних фигура;
- Да умију да конструишу симетралу дужи и симетралу угла и то примјењују у конструктивним задацима;
- Да знају шта је вектор и операције са векторима (сабирање, одузимање и множење вектора бројем);
- Да знају транслирати и ротирати једноставније геометријске фигуре.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Скупови	16
2. Скупови тачака	14
3. Угао	22
4. Дјелљивост бројева	16
5. Разломци	52
6. Изометријске трансформације	24

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Скупови (16)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препознаје, именује, идентификује, обиљежава и износи основне поставке („својим ријечима”) о појмовима као што су: скуп, елемент скупа, записивање припадности скупу, означавање и задавање скупа, Венов	<ul style="list-style-type: none"> • Примјери скупа, означавање и задавање скупа. • Унија и пресјек скупа. • Разлика скупа. • Комплемент скупа. • Скупови N и N_0. • Изрази са промјенљивим.	<ul style="list-style-type: none"> • Основи информатике

<p>дијаграм, појам подскупа, појам празног скупа, појам скупа N и N_0, поступке и операције са скуповима;</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије, разјасни и изводи основне операције са скуповима; • израчуна, модификује, демонстрира, попуњава табеле по датом правилу, разликује формуле, изразе и исказе; • упоређује, рашчлањује, реорганизује и комбинује различите елементе скупа; • развија хипотезе, планира и осмишљава методологију рјешавања проблема везаних за тзв. „скуповне једначине”, као и текстуалне задатке и проблеме у скуповима N и N_0. 		
<p>Тема 2: Скупови тачака (14)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Препознаје, именује, идентификује, обиљежава и износи основне поставке („својим ријечима”) о појмовима као што су: тачка, права, раван, дуж, полуправа, изломљена линија, многоугао, многоугаона линија, унутрашња област многоугаоне линије, кружница, круг, однос праве и кружнице, тангента, однос двије кружнице, концентричне кружнице до нивоа чињеничног знања; • разумије, разјасни и преброји број правих одређених тачкама, број равни одређених тачкама и помоћу правих и сл., нацрта, модификује, демонстрира скуповне операције на појмовима троугла и четвороугла; • упоређује, рашчлањује, реорганизује и комбинује различите положаје кругова и правих, кругова и кругова; 	<ul style="list-style-type: none"> • Геометријске фигуре као скупови тачака. • Изломљена линија и област. Многоуглови. • Кружница и круг. • Кружница и права, тангента. • Узајамни положај двије кружнице. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основи информатике • Техничко образовање • Ликовна култура

<ul style="list-style-type: none"> • развија хипотезе, планира и осмишљава различите конструкције у равни. 		
Тема 3: Угао (22)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје, именује, идентификује и износи основне поставке („својим ријечима”) о појмовима као што су: угаона линија, тјеме, краци угаоне линије, појам угла, граница угла, централни угао, једнакост централних углова, преношење углова, упоређивање углова, појам сусједних углова, сабирање и одузимање углова, упоредни и унакрсни углови, мјерење угла, јединице за мјерење, углови на трансверзали, углови са паралелним и углови са нормалним крацима, до чињеничног знања; • разумије, разјасни и изводи основне операције са угловима; • израчуна, модификује, демонстрира различита израчунавања углова. 	<ul style="list-style-type: none"> • Угао (елементи, обиљежавање). • Централни угао. Једнакост централних углова. • Разлика скупова. Комплемент скупа. Преношење углова. • Упоређивање углова. • Сусједни углови. Сабирање и одузимање углова. • Упоредни и унакрсни углови. • Мјерење углова (јединице: степен, минута, секунда). Угломјер. • Паралелне праве са трансверзалом и углови које оне чине. • Углови са паралелним крацима. • Углови са нормалним крацима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основи информатике • Техничко образовање • Ликовна култура • Географија
Тема 4: Дјељивост бројева (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје алгоритам дијелења у скупу природних бројева, именује, идентификује и износи основне поставке („својим ријечима”) о појмовима као што су: дјелилац, чинилац, заједнички дјелилац, заједнички садржилац, највећи заједнички дјелилац, најмањи заједнички садржилац, појам дијелења са остатком, дјељивост декадним јединицама, дјељивост са 2, 3, 4, 5, 9, прости и сложени бројеви, до нивоа чињеничког знања; 	<ul style="list-style-type: none"> • Дијелење у скупу $\mathbb{N}_0$. • Дјељивост са остатком. • Дјељивост декадним јединицама. • Дјељивост бројевима 2, 5 и 4. • Дјељивост са 9 и са 3. • Прости и сложени бројеви. • Заједнички дјелиоци бројева. • Заједнички садржиоци бројева. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основи информатике

<ul style="list-style-type: none"> • разумије, разјасни и налази најмањи заједнички садржилац и највећи заједнички дјелилац, исписује просте бројеве у растућем низу, познаје алгоритам изналагања највећег заједничког дјелиоца; • израчуна, демонстрира и одреди најмањи заједнички садржилац; • упоређује, рашчлањује, реорганизује и комбинује растављање броја на чиниоце; • развија хипотезе, планира и осмишљава методологију рјешавања проблема везаних за дјељивост. 		
Тема 5: Разломци (52)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје, именује, идентификује и износи основне поставке („својим ријечима“) о појмовима као што су: разломак, упоређивање разломака, проширивање и скраћивање разломака, децимални запис разломка, појам рационалног броја и бројевна полуправа, сабирање и одузимање разломака, множење и дијељење разломака, операције са децималним бројевима, појам размјере и појам аритметичке средине, до нивоа чињеничког знања; • разумије, разјасни и израчунава вриједност бројевних израза, рјешава једноставније једначине и неједначине; • израчуна, модификује, демонстрира и попуњава табеле по датом правилу; • упоређује, рашчлањује, реорганизује сложеније рационалне изразе, рјешава сложеније једначине и неједначине; 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам разломка a/b, ($a, b \in \mathbb{N}$). • Упоређивање разломака. • Проширивање и скраћивање разломака. • Децимални и процентни запис разломка. • Рационални бројеви и бројевна полуправа. • Сабирање и одузимање разломака облика a/b. • Сабирање и одузимање децималних бројева. • Једначине и неједначине у вези са сабирањем и одузимањем разломака. • Множење и дијељење разломака облика a/b. • Множење и дијељење децималних бројева. • Једначине и неједначине у вези са множењем и дијељењем разломака. • Бројевни изрази са разломцима. • Изрази са промјенљивим величинама. • Једначине, неједначине и примјене. • Размјера. • Аритметичка средина. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основи информатике • Географија • Техничко образовање • Ликовна култура

<ul style="list-style-type: none"> • развија хипотезе, планира и осмишљава методологију рјешавања проблема везаних за постављање и рјешавање проблема са текстом. 		
Тема 6: Изометријске трансформације (24)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје, именује, идентификује и износи основне поставке („својим ријечима”) о појмовима као што су: осна симетрија, осно симетричне тачке, осно симетричне фигуре, симетрала дужи, симетрала угла, појам централне симетрије, централно симетричне тачке, централно симетричне фигуре; • разумије, разјашњава и изводи основне конструкције осно симетричних тачака и осно симетричних фигура, централно симетричних тачака и централно симетричних фигура, симетрале дужи, симетрале угла; • упоређује, рашчлањује, реорганизује и комбинује различите проблеме симетрије; • развија хипотезе, планира и осмишљава методологију рјешавања проблема везаних за осну и централну симетрију; • зна шта је вектор и операције са њим; • извршава транслацију тачке, дужи и троугла за дати вектор; • ротира тачку, дуж и троугао за дати угао око дате тачке. 	<ul style="list-style-type: none"> • Осна симетрија у равни. • Осно симетричне фигуре. • Симетрала дужи и њена конструкција. • Симетрала угла и њена конструкција. • Централна симетрија. • Централно симетричне фигуре. • Појам вектора, операције са векторима. • Транслација. • Ротација. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основи информатике • Техничко образовање • Ликовна култура

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Тема Скупови је уводног карактера за изучавање осталих математичких садржаја од VI до IX разреда, посебно геометријских, као и у погледу увођења математичког језика (терминологија, симболика). Настава о скуповима у VI разреду треба да представља извјестан корак напријед у односу на оно што је ученицима већ познато. Треба, на разноврсним примјерима, користити одговарајуће симболе (знаке) и уочавати законитости скуповних операција уз помоћ Венових дијаграма. На подесним примјерима треба илустровати ријечи: сваки, неки, или, и, не, слиједи. При раду са дијаграмима ове ријечи ће се везивати за скуповне операције. У оквиру краћег осврта треба систематизовати стечена знања о скуповима N и N_0 , рачунским операцијама и основним релацијама (правилна употреба: $=$, $<$, $\leq$, $>$, $\geq$). Посебну пажњу треба обратити на основна својства једнакости и неке њихове примјене. Наводити и примјере других релација. Наставити са даљим изграђивањем појмова: бројевни израз с промјенљивом и придруживање (повезано са рачунским операцијама, одговарајућим једначинама и неједначинама), користећи при томе термине: израз, формула, исказ. Мада се појам пресликавања (функције), као и сам термин, не уведе, треба уочавати и наводити примјере једноставнијих (функцијских) зависности у разним областима (откривање правила придруживања, придруживање по датом правилу: бројева – бројевима, бројева – дужима, бројева – површинама, бројева – именима и др.). При томе нарочито помаже коришћење дијаграма и табела (табела вриједности израза, табела резултата неког пребројавања или мјерења и др.).

Тема Скупови тачака је уводна и нарочито треба да послужи за понављање, допуњавање и сређивање раније стечених знања о важнијим геометријским фигурама (права, дуж, полуправа, раван, кружница и круг, полураван, простор и др.), схватајући их као скупове тачака, уз примјену одговарајућих скуповних ознака и операција, као адекватно описивање. При томе се под појмовима „круг” и „многоугао” подразумијевају дијелови равни који чине граничне линије са њиховим унутрашњим областима.

Угао треба схватити као дио равни који чине двије полуправе са заједничком почетном тачком заједно с једном од тако насталих области. Ученицима треба указати и на то да угао настаје ротацијом полуправе равни око њене почетне тачке a , такође, и као пресјек двије полуравне (то је и конкретан примјер пресјека скупова у геометрији). Без мјерења треба показати како се упоређују дати углови и како се врши класификација углова. Однос између централног угла и одговарајућег лука односно тетиве, треба утврдити експериментално („преношењем”) и то користити за увођење појма јединица за мјерење углова, затим конструкцију угла једнаког датом и за „графичке” операције са угловима. Увести и осмислити појам сусједних, упоредних и унакрсних углова, а уочавати те углове у разним геометријским конфигурацијама. Као важну чињеницу треба истаћи: ако су два упоредна угла једнака, онда су права, као и то да краци правоугла одређују нормалне праве. Коришћењем односа углова које чине пар паралелних правих са трансверзалом, изводити односе углова са паралелним крацима, углова са нормалним крацима и др. Не треба уводити посебне називе за парове неких углова уз трансверзалу паралелних правих (сагласни, супротни и слично).

У оквиру осврта на дијелење у скупу N_0 (дефиниција уз ограничење да дјелилац мора бити различит од нуле) указати на два случаја дијелења (без остатка и са остатком), при чему је битно да се добро разумије веза између дјеленика, дјелиоца, количника и остатка (једнакост $a = bq + r$). У вези са релацијом дјелљивости и појмовима чиниоца и садржиоца природног броја, веома је важно да се зна да $a/b=c$ значи исто као (еквивалентно је са) $a = bc$ и да се умије прочитати на разне начине. И то, као и основна својства релације дјелљивости, илустровати на конкретним примјерима. Садржаји ове теме,

(а посебно правила дјеливости појединим бројевима, појмови простог и сложеног броја, растављање природних бројева на просте чиниоце, као и одређивање НЗД и НЗС) нису сами себи циљ, већ их треба схватити првенствено као примјену код разломака (скраћивање, проширивање, довођење разломака на једнаке имениоце и др.).

Разломци су основа у шестом разреду и зато је неопходно да се добро усвоје. Треба посветити највећу пажњу операцијама са разломцима (нарочито децималним). Разломак се уводи као количник два природна броја, а затим и као размјера. Упоредивање разломака и основне операције с њима неопходно је обављати у обичном и децималном запису, уз постизање добре увјежбаности, при чему треба истицати својства ових операција. Код операција са тзв. мјешовитим бројевима довољно је узимати само најпростије случајеве. Уопште, треба избјегавати гломазне разломке. Илустровање операција на бројевној полуправој повећава степен разумијевања и свјесног усвајања ове, у суштини сложене, материје за ученике овог узраста. Одговорајућим једначинама и неједначинама треба посветити довољну пажњу. Такође је важно правилно формирање и разумијевање појма размјере (преко упоређивања истоимених величина), оспособљавање за њено коришћење у пракси, што налаже да се обрада овог градива подреди практичном циљу. Потребну пажњу треба посветити појму приближне вриједности и заокружљивању бројева, уз оцјену грешке. Реализација ове теме треба у највећој мјери да буде повезана са рјешавањем разних практичних проблема.

Битни садржаји које обухвата тема изометријске трансформације су: тумачење осне симетрије (уз помоћ модела, коришћењем природних ситуација и квадратне мреже), конструкција осно симетричних тачака и фигура, уочавање својстава која остају непромијењена, конструкције симетрале дужи и симетрале угла, као и неке њихове једноставније примјене (конструкција нормале на дату праву кроз дату тачку и др.). Појам вектора увести као оријентисану дуж и научити операције са векторима. Транслацију објаснити као паралелно помјерање. Ротацију објаснити као кружно помјерање.

У току године обавезне су четири школске писмене провјере.

У току школске године обавезне су четири школске писмене задаће са анализом и исправком.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **БИОЛОГИЈА**

РАЗРЕД: **ШЕСТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **72**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Цјеловит и хармоничан развој интелектуалних, социјалних и моралних способности и особина ученика;
- Развијање позитивног односа према живом свијету и заинтересованости за његово проучавање;
- Стицање општих знања из биологије која су неопходна за разумијевање животних појава, разноврсности живог свијета и повезаности живе и неживе природе;
- Изградња правилног односа према природи и мјесту и улози човјека у очувању природе;
- Развијање навика и способности коришћења различитих извора знања.

Посебни циљеви

- Стицање основне језичке и научне писмености у области биолошких наука;
- Развијање навика и способности посматрања и проучавања живог свијета и уочавања основних законитости које владају у природи;
- Развијање вјештина и способности микроскопирања, израде микроскопских препарата и хербаризовања биљака;
- Стицање општих знања о ћелији као основној градивној и функционалној јединици живих бића;
- Стицање основних знања о грађи и животним процесима биљака;
- Усвајање основних знања о болестима зависности и развијање свијести о важности очувања властитог здравља и других вриједности које код човјека уништавају болести зависности;
- Разумијевање организованости живог свијета и класификације у пет царстава;
- Усвајање основних знања о биосистематици, разноврсности, грађи, функционирању и значају: вируса, бактерија, гљива, нижих и виших биљака;
- Сагледавање значаја и улоге биљака у природи и у свакодневном животу човјека.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Биологија – основни појмови	4
2. Ћелија – основни живи систем	8
3. Грађа и животни процеси биљака	22
4. Болести зависности	3
5. Биосистематика и разноврсност биљака	30
6. Значај биљака за човјека	5

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Биологија – основни појмови (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише биологију као природну науку; • објасни шта проучава биологија и подијели је према предмету и проблему изучавања; • објасни значај биологије као науке; • разликује живу од неживе природе и опише зависност живе и неживе природе; • наброји основне особине живих бића; • опише начине упознавања природе. 	<p>Појам, подјела и значај биологије</p> <ul style="list-style-type: none"> • биологија – природна наука, биолошке дисциплине (ботаника, зоологија, микробиологија, антропологија, цитологија, систематика, екологија), значај биологије. <p>Повезаност и зависност живе и неживе природе</p> <ul style="list-style-type: none"> • жива природа, нежива природа, особине живих бића, повезаност биологије и других наука. <p>Како се упознаје природа</p> <ul style="list-style-type: none"> • истраживање, начини упознавања природе (посматрање, сакупљање, експерименти, гајење биљака и животиња, микроскопски препарати, микроскопирање). 	
Тема 2: Ћелија–основни живи систем (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише ћелију као основну градивну и функционалну јединицу живих бића; • анализира од чега зависи облик ћелије, наведе и опише најчешће облике ћелија; • анализира од чега зависи величина ћелије и опише величину ћелија; • дефинише појам ћелијских органела; • наброји ћелијске органеле (ћелијска мембрана, ћелијски зид, протоплазма, цитоплазма, једро, пластиди-хлоропласти, вакуола, скробна зрна); • сваку од наведених органела ћелије укратко опише и објасни коју улогу имају у ћелији; • наведе разлике између биљне и животињске ћелије; 	<p>Појам, облик и величина ћелије</p> <ul style="list-style-type: none"> • ћелија – основна градивна и функционална јединица живих бића, откриће ћелије, облик и величина ћелије. <p>Грађа ћелије</p> <ul style="list-style-type: none"> • ћелијске органеле – грађа и улога: ћелијски зид, ћелијска мембрана, цитоплазма, једро, једарце, пластиди-хлоропласти, вакуола; • сличности и разлике између биљне и животињске ћелије; <p>Лабораторијски прибор и микроскоп</p> <ul style="list-style-type: none"> • лупа, свјетлосни микроскоп; електронски микроскоп, прибор за микроскопирање; • лабораторијска вјежба: микроскопирање ћелија постојеће црвеног лука. 	

<ul style="list-style-type: none"> • наброји и препозна основне дијелове микроскопа и лабораторијског прибора; • рукује микроскопом и основним лабораторијским прибором; • самостално направи препарат и микроскопира; • посматра ћелију помоћу микроскопа, скицира и опише облик, величину ћелије и препозна органеле; • наведе основне особине једноћелијских и вишећелијских организама; • наброји биљна ткива и органе; • укратко објасни грађу и улогу биљних ткива. 	<p>Ткива, органи, организам</p> <ul style="list-style-type: none"> • биљна ткива (творна, трајна), органи, организам – грађа организма; ниже биљке, више биљке. 	
<p>Тема 3: Грађа и животни процеси биљака (22)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји вегетативне и генеративне биљне органе; • наведе основну улогу/функције коријена; • опише грађу коријена; • објасни растење коријена; • наброји и разликује најчешће облике коријена; • наброји врсте стабала; • наведе функције стабла • опише грађу стабла; • објасни раст стабла у висину и ширину; • опише преображај стабла, наброји преобразена и подземна стабла; • објасни значај и улогу стабла у природи и за човјека; • наведе и разликује дијелове листа; • разликује потпуне од непотпуних листова; • разликује просте од сложених листова; • опише унутрашњу грађу листа; • објасни улогу листа (процесе који се дешавају у листу и преко листа); 	<p>Биљни органи.</p> <p>Вегетативни органи:</p> <p>Коријен</p> <ul style="list-style-type: none"> • улога, грађа, растење, облици, значај. <p>Стабло</p> <ul style="list-style-type: none"> • врсте, улога, грађа, растење, преображај, значај. <p>Лист</p> <ul style="list-style-type: none"> • облик, врсте, грађа (спољашња, унутрашња), преобразени листови, функција, значај; • микроскопирање унутрашње грађе листа. <p>Животни процеси:</p> <ul style="list-style-type: none"> • фотосинтеза, транспирација, дисање. 	<p>Географија</p> <p>– сила Земљине теже.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • дефинише појмове и укратко објасни процесе: фотосинтезе, транспирације и дисања; • објасни кретање материја кроз биљку (воде, минералних материја, органских материја); • наброји и разликује дијелове цвијета; • дефинише појмове и препозна: прашник, тучак, поленов прах; • објасни грађу цвијета; • објасни опрашивање и оплођење и процесе који се дешавају послје оплођења; • опише грађу и улогу плода; • наброји врсте плодова; • опише грађу и улогу сјемена; • направи збирке плодова и сјемена; • наброји и опише начине вегетативног размножавања код биљака; • објасни значај вегетативног размножавања; • објасни раст биљке; • разликује покрете код биљака. 	<p>Генеративни органи:</p> <p>Цвијет</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа/дијелови (чашични и крунични листићи, прашници, тучак); • једнополни и двопolni цвјетови; једнодоме и дводоме биљке; цвасти; значај цвјетова; • лабораторијска вјежба: упознавање грађе цвијета; • опрашивање и оплођење. <p>Плод</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа, улога, врсте (пуцајући и непуцајући, суви и сочни), расијавање. <p>Сјеме</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа (сјемени заметак, сјеменећа, језгро, клица, котиледони), монокотиледона и дикотиледона сјемена, улога; • клијање сјемена; • лабораторијска вјежба: израда збирки плодова и сјемена. <p>Вегетативно размножавање биљака:</p> <ul style="list-style-type: none"> • помоћу гранчице, листа, подземног стабла, надземног стабла; калемљење; значај вегетативног размножавања. <p>Раст и покрети биљака</p> <ul style="list-style-type: none"> • како биљке расту, • покрети биљака. 	<p>Географија – оријентација у природи.</p>
<p>Тема 4: Болести зависности (3)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише карактеристике болести зависности: пушење, алкохолизам, наркоманија и остале болести зависности; • наведе врједности код човјека које уништавају болести зависности. 	<p>Болести зависности</p> <ul style="list-style-type: none"> • алкохолизам; • наркоманија; • пушење; • зависност од разних облика савремених комуникација (SMS, MMS, интернет); • остале болести зависности савременог доба. 	

Тема 5: Биосистематика и разноврсност биљака (30)**Ученик може да:**

- дефинише биосистематику;
- наброји и дефинише систематске категорије;
- објасни како су биљке добијале народна и научна имена;
- наброји и објасни пет царстава живог свијета;
- самостално сврста неку биљку у одговарајуће систематске категорије;
- опише грађу прокариота и разликује прокариоте од еукариоте;
- укратко објасни основне карактеристике, грађу и размножавање вируса;
- наведе најпознатије вирусне;
- објасни основне карактеристике, грађу, размножавање и начин исхране бактерија;
- објасни значај бактерија у природи и за човјека;
- наведе најпознатије бактериозе;
- укратко објасни грађу и значај модрозелених алги;
- посматра модрозелене алге помоћу микроскопа и опише њихов изглед;
- објасни основне особине алги;
- наброји најпознатије алге;
- посматра алге помоћу микроскопа и опише њихов изглед;
- објасни основне особине и грађу гљива;
- дефинише појмове: талус, паразити, сапрофити, симбиоза, хифа, мицелијум;
- наброји и препозна најпознатије јестиве и отровне гљиве;
- наведе основне карактеристике и објасни грађу лишајева;
- опише изглед и наведе најпознатије врсте лишајева;

Биосистематике

- појам биосистематике;
- бинарна номенклатура и систематске категорије;
- класификација живог свијета у пет царстава.

Организми ниже тјелесне организације**Вируси**

- основне карактеристике, грађа, размножавање, вирусне.

Бактерије

- основне особине, распрострањеност, грађа, исхрана, размножавање, значај бактерија, бактериозе.

Модрозелене алге

- грађа и значај;
- микроскопирање модрозелених алги.

Алге

- зелене, мрке, силикатне, црвене – основне карактеристике и значај;
- микроскопирање алги.

Гљиве

- основне карактеристике, грађа, начин исхране, сапрофитске и паразитске гљиве (најпознатије врсте), значај;
- посматрање буђи, квасаца и печурки.

Лишајеви

- основне карактеристике, грађа, разноврсност, размножавање, значај.

<ul style="list-style-type: none"> • објасни начин размножавања лишајева; • препозна значај и улогу алги, гљива и лишајева; • наведе основне карактеристике и наброји најзначајније групе виших биљака; • објасни основне особине, грађу и значај маховина; • наведе најпознатије врсте маховина; • дефинише појмове: кормус, ризоид, спора, спорангија; • објасни основне особине, грађу и опише начин размножавања папратњача; • наведе значај папратњача; • дефинише сјеменице и наведе основне карактеристике; • објасни основне особине и грађу голосјеменица; • наведе најпознатије четинаре и укратко опише њихове особине; • објасни основне карактеристике и грађу скривеносјеменица; • анализира разноврсност скривеносјеменица; • објасни разлике у грађи и изгледу дикотила и монокотила; • објасни размножавање дикотила и монокотила; • наведе најпознатије породице дикотила и монокотила и њихове најпознатије врсте; • објасни значај монокотиледоних и дикотиледоних биљака. 	<p>Биљке више тјелесне организације</p> <ul style="list-style-type: none"> • основне карактеристике и најзначајније групе виших биљака; <p>Маховине</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа, начин исхране, размножавање, разноврсност, значај; • микроскопирање маховина. <p>Папратњаче</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа, подјела, размножавање, разноврсност, значај; • микроскопирање спорангија папрати. <p>Сјеменице-цвјетнице</p> <ul style="list-style-type: none"> • основне карактеристике. <p>Голосјеменице</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа, разноврсност, размножавање, значај. <p>Скривеносјеменице</p> <ul style="list-style-type: none"> • заједничке карактеристике, подјела; • дикотиледоне биљке: опште карактеристике, најпознатије породице и врсте, значај; • породице љутића, букви, крсташица, ружа, лептирњача, уснатица, помоћница и главочика; • монокотиледоне биљке: опште карактеристике, најпознатије породице и врсте, значај; • породице нарциса, љиљана и трава. 	
<p>Тема 6: Значај биљака за човјека (5)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји најпознатије врсте пољопривредних биљака; • објасни појмове селекције и хибридизације; • наброји, препозна и укратко опише неке врсте јестивих биљака; • разликује љековите и отровне биљке из најуже околине; 	<p>Пољопривредне биљке</p> <p>Житарице</p> <ul style="list-style-type: none"> • основне карактеристике, најпознатије врсте, селекција, хибридизација, значај. <p>Љековите, јестиве и отровне биљке</p> <ul style="list-style-type: none"> • основне карактеристике, најпознатије врсте, значај. 	<p>Географија</p>

<ul style="list-style-type: none"> • наведе основне принципе гајења биљака; • дефинише појмове: ратарство, житарице, хибрид, селекција, украсне и индустријске биљке. • анализира значај житарица, јестивих, индустријских и украсних биљака. 	<p>Индустријске биљке</p> <ul style="list-style-type: none"> • гајење и значај. <p>Украсне биљке</p> <ul style="list-style-type: none"> • гајење, значај. 	
--	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

За реализацију програма веома је важно добро планирање градива. При изради глобалног и оперативног плана рада треба предвидјети (оквирно) 60% часова за обраду наставног градива и 40% за остале типове часова.

Успјех у остваривању образовно-васпитних задатака зависи од примјене одговарајућих облика и метода рада и коришћења одговарајућих наставних средстава. У настави биологије посебно мјесто имају разговори, илустративно-демонстрационе методе, методе експеримента и самосталан рад ученика. Избор наставних метода треба ускладити са садржајем програма, узрастом ученика, њиховим знањима и интересовањима, као и условима у којима се настава биологије изводи. Зато је потребно да се настава биологије одржава у посебно опремљеном кабинету за биологију.

За реализацију програма биологије неопходно је да школа обезбиједи бар минимум наставних средстава, како је регулисано педагошким стандардима. Ако је могуће обезбиједити сарадњу са другим институцијама и стручњацима, обрада неких наставних јединица или вјежби може се извести у одговарајућој институцији или бити повјерена специјалисти за одређену област.

Да би ученик успјешно савладао градиво, наставник треба правилно одредити ниво образовно-васпитних захтјева. Правилно одређивање знања на нивоу обавијештености, разумијевања и примјене, помаже наставнику у раду са ученицима, праћењу њиховог напредовања и вредновања рада, усвојених знања и развијених способности и вјештина.

У шестом разреду наставник треба да сагледа ниво знања са којим ученици долазе из претходног школовања, с намјером да тим предзнањима прилагоди свој рад на реализацији наставних садржаја предвиђених наставним програмом. Наставник треба да упућује ученике на повезивање претходних и новостечених знања и коришћење различитих извора информација.

Иако је улога наставника да ученицима саопшти основне информације, те је ова метода неизбјежна, ипак не треба да буде доминантна, већ наставник треба да усмјерава ученике да самостално долазе до информација, да уочавају разлике, изводе закључке и откривају узрочно-последичне везе. Зато је потребно комбиновати различите облике и методе рада.

У току часа ученицима треба омогућити да постављају питања и трагају за одговорима. Наставник може ученике додатно мотивисати и заинтересовати за градиво навођењем занимљивости из живота појединих научника, живог свијета (неких врста биљака) и других занимљивости.

Наставник треба да подстиче ученике да користе различите изворе знања: литературу, интернет, медије, да систематски прикупљају и класификују информације.

У шестом разреду се изучавају сљедећи садржаји: основни биолошки појмови, повезаност и зависност живе и неживе природе, ћелија, грађа и животни процеси биљака, болести зависности, биосистематика и разноврсност биљака и значај биљака за човјека.

На почетку изучавања биологије у шестом разреду, по могућности, извести ученике у природу како би уочили и могли објаснити шта проучава биологија, навести подјелу биологије и сагледати повезаност живе и неживе природе.

Посветити довољно пажње градиву о ћелији као основном живом систему. Припремити прибор и микроскоп/е. Показати поступке правилне израде препарата и начин микроскопирања. Посматрање биљне ћелије организовати тако да сваки ученик има прилику да види ћелију помоћу микроскопа. Припремити материјал за израду паноа на коме треба истаћи разлике између биљне и животињске ћелије.

При обради теме „Грађа и животињски процеси биљака” на живом материјалу (биљци), показати и објаснити морфолошку грађу биљних органа. Вјежбе које се односе на посматрање грађе појединих биљних органа организовати у групама. Препарате направити од свјежег материјала. Поставити оглед клијања сјемена. У сарадњи са ученицима направити збирку плодова и сјемена.

Практично показати облике вегетативног размножавања.

При обради сјеменица треба објаснити опрашивање и оплођење, као и стварање сјемена из сјеменог заметка. На примјерима објаснити покрете биљака који су изазвани одређеним врстама дражи.

При обради теме „Болести зависности” користити аудио-визуелна средства, слике, дидактички материјал – животне приче. По могућности посјетити неку институцију у којој се лијече алкохоличари или наркомани.

При обради теме „Биосистематика и разноврсност биљака” ученицима прво објаснити сврставање организама према сличности и међусобној сродности, објаснити нивое сложености биљних организама и разлике између прокариота и еукариота и нижих и виших биљака. На прикупљеном материјалу објаснити нивое сложености виших биљака. Нагласити разлику између голосјеменица и скривеносјеменица, монокотила и дикотила. При упоредном прегледу породица дикотила (љутића, букви, ружа, крсташица, главочика, махунарки, помоћница) и породица монокотила (љуљана, шашева, трава) наставник може да издвоји карактеристичне представнике и на њима објасни најважније морфолошке особине породице којој та врста припада.

Заједно са ученицима направити пано о вирусима и бактериозама и збирке гљива и лишајева.

Кроз наставу о вирусима и бактеријама наставник треба да инсистира на стицању знања која су дио опште културе и формирању хигијенских навика. Ученици треба да схвате значај превентивних мјера у очувању сопственог здравља.

Вјежбе микроскопирања (алги, гљива, маховина, папратљача) организовати по групама и микроскопирати свјеж материјал.

При обради теме „Значај биљака за човјека” заједно са ученицима направити паное: житарица, јестивих, љековитих и отровних биљака.

Сакупити и груписати биљке и направити хербаре.

На примјерима објаснити основне принципе гајења биљака и, ако је могуће, организовати посјету установама које се баве производњом украсних биљака.

Током обраде градива наставник треба да инсистира на разумијевању и трајности усвојених знања. Да би се то постигло, приликом реализације програма, поред коришћења очигледног материјала и извођења огледа и вјежби, наставник треба да инсистира на мисаоној активности ученика у току наставе. То се може остварити кроз активно учешће ученика у свим фазама часа, као и учењем путем открића, примјеном наученог и сл. О разноврсном биљном свијету постоји читаво богатство различитог текстуалног и сликовног материјала. Добро је ученике подстицати да овај материјал користе приликом учења, али да се не задржавају само на посматрању одређених слика и слично, већ их упућивати на прављење различитих шема, прегледа, класификација, итд.

Биљни свијет је зонално распоређен па је неопходно да се изучавање овог градива доведе у везу и са географијом.

Поред инсистирања на усвајању кључних знања, наставник треба да оспособи ученике да самостално, или уз помоћ наставника, изводе одређене лабораторијске вјежбе и мања истраживања. Ученици треба да развију вјештине и способности: микроскопирања, израде микроскопских препарата, хербаризовања биљака...

Након завршетка одређених области, може се организовати округли сто на тему „Чудесни свијет биљака” или „Болести зависности” и сл.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ТЕХНИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Развијање интереса за технику и производњу и информисање ученика о савременим техничким достигнућима;
- Стицање основних техничко-технолошких знања из различитих области технике, умијећа и вјештина и оспособљавање ученика за њихову примјену у учењу, раду и свакодневном животу, као и формирање научног погледа на свијет;
- Развијање прецизности, уредности и тачности у раду, упорност и истрајност приликом рјешавања задатака; комуницирање на језику технике (техничка терминологија, цртеж);
- Развијање стваралачких способности ученика, техничког мишљења, осјећања повјерења у властите снаге, критичности и смисла за акцију, иницијативности, систематичности и стрпљивости у раду;
- Учење о правилној и на науци заснованој организацији рада, рационалном искоришћавању алатки, прибора и материјала, радног времена и стицања повјерења у властите снаге. Развијање позитивних ставова и односа према раду и формирање позитивних својстава личности и карактера;
- Оспособљавање ученика за разумијевање функционисања појединих техничких уређаја и апарата којима се користе у школској средини, као и уређаја који прате савремени живот човјека;
- Формирање способности за колективни рад, рад у групама, паровима, индивидуални и индивидуализирани рад у оквиру вјежби, као и способности за рад са полуготовим и готовим елементима;
- Развијање смисла за естетску страну у свакодневном раду који се обавља у школи и у свакодневном животу;
- Развијање мисаоног представљања и комбиновања просторних односа и облика при конструкторском моделовању;
- Развијање смисла за практично коришћење средстава и уређаја хигијенско-техничке заштите;
- Усвајање нових знања, вјештина и навика о заштити животне средине, развијање одговорности и основне културе понашања у животној околини, као и примјена стечених знања у свакодневном животу;
- Пружање знања и правовремених информација о професионалним позивима и давање искуства која ће ученицима помоћи у правилном избору будућег занимања.

У шестом разреду ученик:

- је способан да своје идеје прикаже скицом и једноставнијим техничким цртежом, као и да их израђује правилном примјеном основног прибора за техничко цртање и једноставних програма на рачунару;

- разликује природне и вјештачке материјале; зна битне карактеристике материјала погодних за механичку обраду;
- умије да састави једноставније статичке и динамичке моделе и макете од дијелова из конструкторског комплета и готових елемената, према одговарајућим упутствима и својим идејама;
- зна начине искоришћавања енергије Сунца, воде и вјетра; значај обновљивих извора енергије, штедње енергије, сировина и рециклаже за заштиту животне средине;
- познаје основна правила и прописе кретања пјешака и бицикла у јавном, саобраћају; познаје хоризонталну, вертикалну и свјетлосну сигнализацију у саобраћају;
- зна да уради план радних поступака; умије самостално да изради једноставније предмете од лако обрадивих материјала, по својој идеји, помоћу одговарајућег прибора и ручног алата, примјеном основних радних операција.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Увод у предмет	2
2. Графичке комуникације (техничко цртање)	9
3. Материјали и технологије	8
4. Енергетика	2
5. Саобраћајни системи и регулисање саобраћаја	3
6. Техника у служби заштите животне средине	2
7. Од идеје до реализације – конструкторско моделовање	10

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Увод у предмет (2)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • разликује природне ресурсе; • спознаје начине управљања ресурсима; • разумије утицај развоја технике на животно окружење; • разумије значај техничког образовања у свакодневном животу човјека; • познаје мјере заштите на раду у кабинету техничког образовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природни ресурси на Земљи: материја, енергија, простор и вријеме. • Појам технике и технологије и њен утицај на живот на Земљи. • Предмет и значај техничког образовања, рад и организација радног мјеста и примјена мјера заштите на раду. 	Корелација са географијом и биологијом.
Тема 2: Графичке комуникације (техничко цртање) (9)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • познаје формате папира; • користи прибор за техничко цртање; 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјерење дужине и углова (рад са метром, лењиром, троугаоницима, угломјерима). 	Корелација с математиком, ликовном културом и информатиком.

<ul style="list-style-type: none"> повлачи паралелне вертикалне, хоризонталне и линије под углом од 30°, 45°, 60°; зна назив, изглед и примјену различитих врста линија; одабере тврдоћу мине оловке у зависности од врсте линије; чита и црта једноставније техничке цртеже; пише техничким словима; црта једноставан графички цртеж користећи програм рачунара MS Word (нпр. правоугаоник, квадрат ... и да га котира). 	<ul style="list-style-type: none"> Ергономија – однос димензија просторија прибора, алата, намјештаја према човјеку. Врсте линија – пуна дебела, пуна танка, испрекидана, линија, тачка, линија, слободноручна. Начини приказивања предмета – објеката: централна пројекција – перспектива, аксонометрија и ортогонална пројекција. Елементи котирања – котна линија, помоћна котна линија, котна стријелица, котни број. Размјера – стандардни односи за увећање, умањење. Техничко писмо–врсте и правила; писање великих, малих слова, бројева и ознака. 	
---	--	--

Тема 3. Материјали и технологије (8)

<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> познаје врсте, важна својства и примјену техничког дрвета, папира, влакана, коже и пластике; уочава утицај поступака прераде материјала на људе и животно окружење; препозна материјал и одреди му намјену; самостално изради једноставније предмете помоћу одговарајућег алата, примјеном основних радних операција; бира одговарајући материјал на основу својства и захтјева конструкције; познаје битне карактеристике материјала погодних за механичку обраду; правилно користи прибор и алате за ручну обраду дрвета, папира, влакана, коже и пластике; 	<ul style="list-style-type: none"> Појам и подјела материјала. Врсте и својства материјала. Дрво, папир, текстил, кожа, пластични материјали. Начин обраде материјала. Принципи дјеловања алата за механичку обраду материјала. Испитивање материјала. Избор материјала, операција, алата и редослиједа њихове примјене. Правилно коришћење алата за ручну обраду материјала, извођење операција и заштита на раду: обиљежавање и сјечење. Правилно коришћење алата за ручну обраду материјала, извођење операција и заштита на раду: завршна обрада (бушење и употреба длијета и равнање и брушење). 	<p>Корелација с математиком, ликовном културом, историјом, географијом и биологијом.</p>
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • умије да изради и реализује мини-пројекат обликовањем модела прибора, алата, употребног средства од дрвета, папира, влакана, коже и пластике; • може да објасни важност рециклаже материјала и заштите животне средине. 	<ul style="list-style-type: none"> • Рециклажа материјала и заштита животне средине. 	
Тема 4. Енергетика (2)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна начине искоришћавања енергије Сунца, воде и вјетра; • разликује најчешће претвараче енергије; • разумије начине штедње енергије. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам и значај енергије. Извори енергије (необновљиви, обновљиви и алтернативни). • Трансформација, коришћење и штедња енергије. • Коришћење енергије Сунца, вјетра и воде. 	Корелација с биологијом и географијом.
Тема 5. Саобраћајни системи и регулисање саобраћаја (3)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје све врсте саобраћајних система; • познаје све врсте саобраћајних знакова; • поштује основна правила и прописе кретања пјешака и бицикла у јавном саобраћају; • издвоји учеснике у саобраћају по праву првенства. 	<ul style="list-style-type: none"> • Саобраћај (појам): врсте, структура, функција. • Регулисање и безбједност друмског саобраћаја. • Пјешак у саобраћају, бицикл у саобраћају. 	Корелација с математиком, српским језиком, ликовном културом и географијом.
Тема 6 . Техника у служби заштите животне средине (2)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје изворе загађивања; • разумије значај коришћења техничких објеката и уређаја у сврху заштите животне средине; • разумије значај правилног селектовања отпада. 	<ul style="list-style-type: none"> • Извори загађивања животне средине. • Управљање отпадом, техничка средства и уређаји за спречавање и отклањање загађења. 	Корелација с биологијом и географијом.
Тема 7 . Од идеје до реализације – конструкторско моделовање (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прикаже своје идеје помоћу скице и техничког цртежа; • самостално изради једноставније предмете од лако обрадивих материјала по својој идеји. 	<ul style="list-style-type: none"> • Израда скице и техничког цртежа по сопственој идеји. • Избор потребног материјала и елемената, планирање редослиједа и 	Корелација с математиком, ликовном културом, географијом, биологијом и информатиком.

	поступака обраде (дрво, папир, текстил, пластика). <ul style="list-style-type: none"> • Обликовање потребних елемената и састављање макета и модела. 	
--	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Тема *Увод у предмет* – Упознати ученике са појмом технике, техничким достигнућима, значајем техничког образовања и организацијом рада у кабинету за техничко образовање, организацијом радног мјеста. Омогућити ученицима да упознају специфичности рада у кабинету техничког образовања. Посебну пажњу треба посветити заштити на раду приликом коришћења алата. Користити и мултимедијалне презентације и едукативне филмове.

Тема *Графичке конструкције (техничко цртање)* – Уводећи их у алгоритам конструкторског моделовања, ученике треба научити како се скицом може изразити идеја и како се примјеном правила (стандарда) израђује технички цртеж. Ученици треба да упознају формате папира. Оспособити ученике да правилно користе прибор за техничко цртање и развију вјештину његовог коришћења. На разради своје идеје ученици треба да упознају врсте линија и њихову примјену, да препознају начине просторног приказивања предмета, појам и елементе котирања. У току рада ученике уводити у појам и врсте размјере и оспособити их да умију да нацртају технички цртеж у различитим размјерама и да га искотирају. С обзиром на способности ученика, задавати задатке различите сложености.

Тема *Материјали и технологије* – Упознати ученике са појмом и подјелом материјала (природни, вјештачки). Врсте и својства материјала (физичка, хемијска и механичка) објаснити на елементарном нивоу. Ученици треба да помоћу једноставног прибора упознају својства материјала (испитивање тврдоће, еластичности, обрадивости итд.). Користити само оне врсте материјала које ће се употребљавати за моделовање и то: дрво, папир, текстил, кожу, пластични материјал. Начин обраде материјала реализовати упознавањем принципа дјеловања алата за механичку обраду материјала. Приказати правилно коришћење алата за ручну обраду материјала и извођење операција и заштита на раду: обилежавање, сјечење, завршна обрада (бушење, равнање, брушење). Поступно увођење ученика у рад са алатом при извођењу разних операција мијења суштински карактер наставе техничког образовања – обрада материјала тако постаје средство креативног изражавања, а не циљ у настави техничког образовања.

Тема *Енергетика* – Обновити наставне садржаје из природе и друштва и познавање природе који се односе на топлоту (Сунце извор свјетлости и топлоте), воду (распрострањеност воде), ваздух (кретање ваздуха – вјетрови), кретање и отпори кретању тијела. Затим упознати ученике са прецизнијим појмом, врстама и значајем енергије за човјечанство. Назначити основне изворе енергије без улажења у детаље. Упознати ученике са начином коришћења и претварања у неке корисне облике енергије Сунца, воде и вјетра као њима већ познатих извора енергије.

Тема *Саобраћајни системи и реулисање саобраћаја* – Дати општи преглед функционисања саобраћаја (појам): врсте, структура, функција. Тежиште је на друмском саобраћају и у том контексту бицикл у саобраћају. Ученици треба да се на интересантан и очигледан начин упознају са правилима и прописима кретања пјешака и бицикла у јавном

собраћају, начинима регулисања саобраћаја и безбједним кретањем од школе до куће. За реализацију ових наставних садржаја, а за практично увјежбавање могу се користити полигони у оквиру школе или саобраћајне макете које могу израдити и ученици на редовним часовима или у раду слободних активности.

Тема *Техника у служби заштите животне средине* – Упознати ученике са најчешћим изворима загађења животне средине, развити код ученика одговорност прикупљања секундарних сировина као једним од извора загађења животне средине, развијати свијест о значају прикупљања и рециклаже свих врста отпада.

Направити изложбу ученичких радова на тему рециклаже поводом дана планете Земље са темом: Опамети се! Опланети се! Рециклирај!

Тема *Од идеје до реализације – конструкторско моделовање* – Пројекат који је настао проласком кроз све етапе од идеје до реализације треба да буде реализован у овом дијелу програма. У зависности од сложености рада за који се ученик определио могуће је урадити и више радова. Ученике треба упознати са могућношћу да се сами определијељују за одређену активност у оквиру дате теме, да могу реализовати своју идеју која је у складу са њиховим способностима, интересовањима и надареностима. При изради „пројекта” ученици примјењују раније стечено знање из пројектовања и конструкторског моделовања, а у модулима примјењују раније стечена знања из обликовања материјала. Остварити корелацију са ликовним васпитањем. Ученици се могу определијелити и за рад пројекта на рачунару.

Наставна средства, методе и облици рада, организација наставе техничког образовања

Наставна средства, дидактички материјал, наставне методе и облици рада треба да подстичу развој техничког мишљења и стваралаштва ученика. С обзиром на различитост функција и карактера појединих дијелова програмских садржаја, као и психофизичких могућности ученика у појединим фазама, у настави техничког образовања се, по правилу, користе сви постојећи облици рада, који су иначе заступљени у осталим наставним предметима: фронтални, групни, рад у паровима и индивидуални рад. Фронтални облик рада примјењује се најчешће зато што је економичан у припремању и одржавању часова и ученицима обезбијеђује поступност, систематичност, као и лакше праћење и контролисање рада и резултата рада ученика.

Међутим, у настави техничког образовања треба водити рачуна и о slabим странама фронталног облика рада као што је спутавање иницијативности и самосталности у раду, немогућност ангажовања свих ученика у раду, појединци не могу да задовоље своје склоности и развију своје способности темпом који им одговара. Групни облик рада се чешће користи у настави техничког образовања, а посебно у реализацији наставних садржаја као што су: упознавање принципа и начина функционисања појединих справа, уређаја, апарата, машина и сл., приликом њиховог расклапања и склапања, проучавања појединих технолошких процеса, примјене практичних знања, умијења и вјештина, рада на рачунару и др. Индивидуални облик у настави техничког образовања има посебну улогу у реализацији модула и конструкторског моделовања. Израда „пројекта” захтијева од наставника индивидуални рад са сваком учеником тако да им омогући рад у складу са њиховим способностима, склоностима и интересовањима. Овај облик рада се примјењује када ученици постигну одређена знања, умијења и вјештине и одређено искуство које могу примјењивати у самосталном раду при реализацији „пројекта”. Избор метода зависи

од циља и задатака наставног часа, опремљености кабинета наставним средствима и изабраног облика рада. Ученике треба оцјењивати према резултатима које постижу у усвајању наставних садржаја, узимајући у обзир и све њихове активности значајне у овој настави (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.). Не треба одвојено оцјењивати теоријска и практична знања, нити примјењивати класично пропитивање ученика, већ изводити оцјене на основу сталног праћења рада ученика.

Посјете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увијек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбиједити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова проблематика.

У овој етапи реализације наставе техничког образовања треба прилагодити – трансформисати простор и опрему у кабинетима – радионицама за примјену иновираних програма техничког образовања. Треба имати у виду да се један дио садржаја односи и на примјену рачунара у настави техничког образовања. Због тога кабинет треба преуредити да буде функционалан и да се сви наставни садржаји могу реализовати. То значи да за поједине врсте операција треба предвидјети намјенски простор и опрему, а да се при томе међусобно не ометају, односно, један дио предвидјети за обраду дрвета и метала. За ове операције пожељно је да се предвиди посебна просторија са неколико радних мјеста. С обзиром на то да се реализује модулarna настава, што значи да ће се ученици истог одјелења моћи одређивати за различите модуле активности, треба предвидјети услове за реализацију такве наставе. Други простор обезбиједити за „пројектовање” – рад на техничкој документацији, затим, мјесто за рад са конструкторима и рад на рачунару. Складном организацијом простора и опреме створиће се повољни услови за диференцирану и индивидуалну наставу.

У случају адаптације постојећег простора или при изградњи нових, треба уважавати сљедеће захтјеве: школски простор организовати тако да омогући све облике диференцираног и индивидуалног рада, са мањим или већим могућностима за вишенамјенско коришћење, да кабинет-радионица посједује једну помоћну просторију, која је повезана са основном, за рад мањих група или појединих ученика у оквиру додатне наставе, слободних техничких активности, за рад са талентованим ученицима, за припрему наставе и др., да намјештај који се набавља буде флексибилан тако да се може брзо и ефикасно прилагодити за рад мањих група и индивидуални рад ученика.

Напомене

- НПП реализовати у тијесној сарадњи са наставом основа информатике. Ученицима дозволити максималну самосталност у раду на часу посебно када се раде часови моделовања.
- У настави користити што више примјера из окружења.
- Дозволити ученицима да сами или у сарадњи са наставником раде на изради презентација.
- У настави користити максимално ДВД и презентације.
- Тамо гдје нема услова за потпуну реализацију наставе настојати корак по корак стварати их.
- У оквиру тема *Од идеје до реализације – конструкторско моделовање*, настојати да ученици своје пројекте презентују путем адекватних програма на рачунару уз помоћ знања стечених кроз наставни предмет основи информатике.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ОСНОВИ ИНФОРМАТИКЕ**

РАЗРЕД: **ШЕСТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **36**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Разумијевање значаја информатике у савременом друштву и стицање основне информатичке писмености;
- Оспособљавање ученика за коришћење рачунара и стицање вјештина и самопоуздања у примјени рачунара и коришћењу ресурса интернета.

Посебни циљеви

- Упознавање основних појмова из информатике;
- Разумијевање конфигурације рачунара;
- Разумијевање јединства хардвера и софтвера;
- Стицање вјештине и рутине при коришћењу тастатуре и миша;
- Разумијевање логичке и физичке организације података у рачунару;
- Савладавање основних техника манипулације подацима;
- Упознавање оперативног система и корисничких програма из његовог окружења;
- Овладавање основним техникама рада у процесору текста;
- Развијање комуникације и тимског рада;
- Овладавање основним сервисима интернета.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Увод у информатику	7
2. Употреба персоналног рачунара	10
3. Рад са подацима	5
4. Обрада текста	9
5. Основни интернет сервиси	5

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Увод у информатику (7)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • разликује позитиван од негативног утицаја рачунара на здравље корисника и животну средину; • поштује протокол понашања и мјере ергономске заштите у кабинету информатике; • разликује податак и информацију;	<ul style="list-style-type: none"> • Рачунар и здравље корисника. Мјере ергономске заштите и протокол понашања у кабинету информатике. • Податак, информација, информатика, рачунар. • Историјат рачунара. Персонални рачунар. • Микрорачунарски систем. Хардвер и софтвер.	<ul style="list-style-type: none"> • Историја. • Биологија. • Енглески језик. • Техничко образовање.

<ul style="list-style-type: none"> • дефинише информатику и рачунар; • разликује механичке, електро-механичке и електронске рачунаре; • може да објасни термине хардвер и софтвер рачунара; • познаје историјски развој рачунара; • наведе шта спада у хардвер персоналног рачунара; • зна класификовати софтвер. 		
Тема 2: Употреба персоналног рачунара (10)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • може да правилно укључи, по потреби рестартује и искључи персонални рачунар; • познаје функцију и дијелове тастатуре и миша; • правилно рукује мишем и тастатуром; • познаје основне дијелове радне површине; • познаје елементе програмског прозора; • манипулише прозорима; • препознаје подешавање палете послова, датума, времена, резолуције екрана и чувара екрана, језика тастатуре и рада миша; • препознаје начин инсталације и уклањања програма и штампача; • познаје класификацију рачунарских вируса и основне технике заштите од истих; • зна набројати основне програме из окружења оперативног система; • зна основне технике коришћења корисничких програма из окружења оперативног система. 	<ul style="list-style-type: none"> • Укључивање, рестарт и искључивање персоналног рачунара. Оперативни систем за персонални рачунар (појам и врсте). • Основни дијелови радног екрана (дугме Старт и стартни мени, палета послова, иконе). • Прозори (елементи и рад са прозорима). • Основна подешавање (палете послова, датума и времена, позадине, резолуције екрана и чувара екрана, језика тастатуре и рада миша и подешавање звука). • Инсталација и уклањање програма. Инсталација штампача. Вируси и заштита од вируса. • Кориснички програми из окружења оперативног система: WordPad, Notepad, Paint и Calculator. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура. • Српски језик. • Математика. • Техничко образовање. • Енглески језик.
Тема 3: Рад са подацима (5)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • може да дефинише функцију Windows Explorera (My Computer); 	<ul style="list-style-type: none"> • Windows Explorer (My Computer) – функција и саставни елементи прозора. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик. • Енглески језик.

<ul style="list-style-type: none"> • разумије логичку и физичку организацију података у рачунару; • препознаје основне дијелове програмског прозора Windows Explorer (My Computer); • разумије значење путање до фолдера или датотеке; • зна креирати, селектовати, копирати, залијепити, пренијети, преименовати и избрисати фолдер или датотеку; • зна функцију канте за отпатке и вратити избрисану датотеку или фолдер; • познаје технике компресије, декомпресије и претраживања података. 	<p>Организација података (логичка и физичка) у рачунару.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појам, именовање, врсте фолдера и типови датотека. Путања до фолдера и датотеке. • Креирање, селектовање, копирање, лијепљење, преношење, преименовање и брисање фолдера и датотека. • Компресија, декомпресија и претраживање података. 	
<p>Тема 4: Обрада текста (9)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна да објасни функцију програма за обраду текста; • зна покренути и затворити програмски прозор програма; • препознаје основне елементе програма за обраду текста; • правилно уноси текст; • селекује, копира, исијеца, премјешта, лијепи и брише текст и његове дијелове; • форматира текст (изабере фонт, промијени величину фонта, поравна, истакне и подвуче текст и користити курзив); • коригује урађени текст; • унесе неопходне симболе и тачке за набрајање у документ; • нумерише странице документа; • уноси заглавље и подножје документа; • зна извршити прелом; • познаје подешавање основних параметара документа; • сачува, отвори и штампа документ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Функција, изглед и покретање програмског прозора. • Избор и наглашавање писма. Селектовање, кориговање и поравнање текста. • Исијецање, копирање, премјештање и лијепљење текста. • Постављање и уклањање тачака за набрајање. Унос симбола. Прелом. • Нумерисање страница документа. Заглавље и подножје документа. • Снимање и отварање постојећег документа, преглед и измјене документа. Поглед прије штампања и штампање. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик. • Ликовна култура. • Техничко образовање. • Енглески језик.

Тема 5: Основни интернет сервиси (5)**Ученик:**

• зна да приступи интернету, • дефинише функцију интернета; • зна да приступи веб-сајту помоћу једног од читача и изврши његов преглед користећи навигацијску дугмад; • разумије структуру интернет адресе (веб-адресе и адресе електронске поште); • зна претраживати податке на интернету; • размијени електронску пошту користећи један од програма за рад са електронском поштом; • наведе функцију осталих сервиса интернета.	• Настанак и значај интернета. Приступ интернету. • Веб-сервис. Веб(web)-адреса. Веб-читач. Претраживање података. • Имејл сервис. Адреса електронске поште (e-mail). Размјена електронске поште. • Остали сервиси интернета.	• Историја. • Српски језик. • Ликовна култура. • Енглески језик.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Наставни садржаји, обједињени у пет наставних тема, омогућавају да се програм реализује у складу са техничким могућностима појединих школа. Квалитетно организована настава подразумева самосталан рад ученика на рачунару. Наставницима који реализују наставни програм остављена је могућност избора оперативног система и апликативних програма у складу са степеном информатичке опремљености рачунарских учионица.

При реализацији теме *Увод у информатику*, користити у складу са могућностима: фотографије, графофолије, некоришћени или покварени рачунар, стручне часописе, CD/DVD и изворе са интернета. При реализацији теме *Употреба персоналног рачунара*, користити у складу са могућностима: шеме, стручне часописе, графофолије, Windows или Linux из Open source software, CD/DVD и изворе са интернета. При реализацији теме *Рад са подацима*, користити у складу са могућностима: шеме, стручне часописе, графофолије и CD/DVD. При реализацији теме *Обрада текста*, користити у складу са могућностима: шеме, текст процесор (Microsoft Word или програм за обраду текста Libre Office из Open source software), готове узорке текстуалног документа, графофолије и CD/DVD. При реализацији теме *Основни интернет сервиси*, користити у складу са могућностима: шеме, фотографије, било који програм за размјену електронске поште (Microsoft Outlook или Novell Evolution, Mozilla Thunderbird из Open source software – бесплатни програми отвореног кода) и веб-читач (Internet Explorer, Mozilla Firefox из Open source software или др.), снимљене интернет презентације на неком од медија, графофолије и CD/DVD.

Препоруке

- Упознати ученике са опасностима са којима се ученици могу срести при коришћењу основних сервиса интернета.
- Упознати ученике са могућим опасностима по здравље ученика при дуготрајном коришћењу рачунара.
- У складу са конфигурацијом рачунара, обезбиједити идентичну инсталацију оперативног система и апликација на свим рачунарима у рачунарској учионици.

Предложене технике и поступци оцјењивања

- Питања са могућношћу избора само једног тачног одговора.
- Питања тачно/нетачно.
- Табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине.
- Групни задаци.
- Презентације.
- Извјештаји.
- Тестови са могућношћу коришћења књигом.
- Електронски тестови.
- Пројекти.
- Микро-задаци (мањи дијелови оцијењени посебно и урађени током времена).
- Практични тестови.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

РАЗРЕД: ШЕСТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Унапређивање и очување здравља, физичке кондиције и менталног здравља;
- Усавршавање моторичких способности, усклађених кретања, умијећа и навика, у складу са узрастним и индивидуалним карактеристикама;
- Оспособљавање за самостално вјежбање, развијање ритма, љепоте и стваралаштва кроз покрет, у простору и времену, васпитање морално вољних особина;
- Унапређивање позитивних социјалних интеракција, позитивне слике о себи, непосредан контакт с другима, сарадње, (не)вербалне комуникације;
- Упознавање и побољшање сопствених физичких, функционалних и психичких особина, врлина, упознавање карактера, црта своје и личности других.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Атлетика	12
2. Рукомет	18
3. Вјежбе на справама и тлу	20
4. Кошарка	8
5. Процјена физичког раста и васпитање моторичких способности	14

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Атлетика (12)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • покаже (технику) ниског старта и спринта на 60 м; • истрчи Ж 600 м (М 800 м), издржи у континуитету; • покаже скок удаљ (згрчно или увинућем); • покаже скок увис опкорачном техником (маказице); • упознаје начине савлађивања препрека, поуке (не)успјеха; • упоређује себе и друге у извршењу, усмјереност на задатак; • вреднује, прати оптерећење; • учи и копира, труди се; • разликује и поштује разлике;	<ul style="list-style-type: none"> • Техника трчања 100 (60) м, техника истрајног трчања, ходања. • Разне хваталице у ограниченом простору. • Скок удаљ (згрчно). • Скок увис маказице (опкорачно). • Бацање кугле бочном техником (О'Брајан), бацање медицинке.	Математика: <ul style="list-style-type: none"> • врсте кретања косо, право, вијугаво..., • брзина хода, трчања 5–15 км/ч., • поређење кретања справе и човјека (физика, биомеханика). Биологија: <ul style="list-style-type: none"> • Дарвинов и Ламарков закон, • кретање-учење (систем мозак-тијело), • кретање не регулише исти дио мозга (не постоји један центар за кретање), • значај трчања, бацања, скакања, боравка у природи, • а(на)еробно вјежба и њена

<ul style="list-style-type: none"> • покаже технику бацања кугле (медицинке, камена); • разумије фазе у савладавању технике, описује их; • испољи, сва моторичка својства; • учествује и вреднује; • развија вјештине и способности; • усваја активан и здрав живот; • воли природна кретања; • зна да одмара и врсте замора, мјери оптерећење срца. 		<p>функција у памћењу, учењу,</p> <ul style="list-style-type: none"> • раст и развој (система) органа. • ВРОЗ: • здравствено васпитање, • стил здравог живота, држања, • хигијена тијела, облачења. <p>Историја:</p> <ul style="list-style-type: none"> • олимпијске, атлетске игре, маратон, пентаклон, 10-бој, борења. <p>Ликовна и музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • основе стила, линије, ритмике такта, врсте пауза и мировања.
--	--	---

<p>Тема 2: Рукомет (18)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • води лопту у мјесту, лаганим и брзим кретањем Л и Д руком; • самостално додаје и хвата лопту у мјесту и кретању (у висини рамена, кука, главе, изнад главе); • шутира искорак Л и Д ноге у скоку и са разних висина; • шутира из вођења 1–3 корака; • чува, затвара простор, пресијеца, одузима и контролише лопту у тимској одбрани; • примјењује стечена ТЕ-ТА (техничко-тактичка) знања у игри; • учествује у игри у и ван школе: у тиму, групи, пару, имитира; • поштује друга, правила, улоге; • рјешава конфликте, дилеме културом ненасилне комуникације; • прилагођава се у свим доменама; • испољава слободу и комуникацију, стваралаштво, сарадњу у тиму; • анализује: акте деструкције, лијепе 	<ul style="list-style-type: none"> • Вођење лопте с промјеном правца. • Хватање и додавање. • Шутирање из мјеста. • „Шасе” корак. • Скок-шут. • Варка – финте кроз игру. • Основна правила у игри рукомета. • Основи тактике, одбрана, појединачна, колективна. • Усавршавање моторичких способности примјеном основних техника рукомета. <p>Напомена: Залагати се за концепцију рада с дјецом ка усвајању кретне културе, а не културе спорта, тј. за осмишљавање покрета човјека ка човјеку, а не покрета човјека против човјека.</p> <p>Обезбиједити емоционалну контролу јер она управља пажњом, значењем и памћењем. Емоције су извор информација, а односе се на учење.</p>	<p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • врсте кретања: косо право, бочно, вијугаво уназад, • брзина помјерања, трчања, • основна статистика и подаци на утакмици и њихов значај. <p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поређење кретања у природи, биомеханици, стрма раван, • приземљење тијела, • основе акробатике. <p>ВРОЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • здравствено васпитање, • стил здравог живота, • хигијена тијела, обуће, • заштита тијела од прекомјерне топлоте и хладноће.

<p>намјере, правду, истину гдје је лопта пала и др.;</p> <ul style="list-style-type: none"> • упоређује и разликује начине игре, аргументује поступке, истину; • води рачуна о свом рјечнику; • исказује, проширује радозналост; • игра видео-игре, гледа ТВ и ради на рачунару кратко, прави паузе; • зна и прати вањске и унутрашње знаке оптерећења организма; • увиђа везу између понашања и исхода (резултата) учења; • суочава се с пријетњом, предузима мјере за превазилажење; • планира рад с наставником. 		
---	--	--

Тема 3: Вјежбе на справама и тлу (20)

<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • практично изведе везане колуте; • покаже звијезду Л и Д; • састави, изведе вјежбу повезивањем; • прескаче козлић, влада техником, • савладајује препреке; • самостално изведе вјежбу; • прихвата одговорност; • покаже став уз помоћ, чувањем; • повезује елементе енергично грациозно; • разумије, развија љепоту покрета, учи кроз покрет; • одигра народно коло и бар један савремени плес; • описује и анализира, упоређује и разликује вјежбе; • асистира другу током вјежбе; • ствара и доживљава естетске вриједности; • исказује вољу и изражава труд. 	<ul style="list-style-type: none"> • Колут напријед, назад повезано (пружено и разножно). • „Свијећа” и мост из лежања на леђима. • Став о шакама. • Премет странице („звјезда”). • Прескок: згрчка, разношка, 110 цм. • Греда (вратило, разбој). • Састав вјежбе с неколико елемената. • Ритмика, народни плес, Дивна, Дивна, Каљинка, Сиртаки. • Вјежбе са реквизитима у три равни (Ж). 	<p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • врсте кретања, равнотеже, косо, право, бочно вијугаво, • врсте равнотеже, • брзина хода, трчања од 5 до 15 км/ч. • поређење с кретањем, брзином тијела у физици, спортиста, реквизита, лопте, возила, животиња у природи. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • значај кретања, трчања и боравка у природи, • значај симетричног раста и развоја организма. <p>ВРОЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • значај воде, сунца, ваздуха и кретања за здравље.
---	--	--

Тема 4: Кошарка (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • води лопту (без гледања у њу); • правилно заузме основни кошаркашки став, анализира га; • држи, хвата, додаје лопту; • зна и влада техником; • зна да омета пара, прими лопту; • разумије и показује двокорак; • правилно изводи слободна бацања; • сарађује, воли рад у пару, тиму; • види, разликује и анализира; • поштује, чува друга, правила; • рјешава неспоразуме договором; • поштено игра, и чува супарника; • учествује и заокупљен је игром; • се суочава с пријетњом, превазилази их и отклања; • аргументује поступке, анализира у игри и последице игре; • каналише емоције, а схвата значај игре побошља учења, креације и отпорност на стрес; • повезује мишљење и кретање. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вођење Л и Д руком, додавање и хватање с ометањем. • Основни став, (паралелни и дијагонални) додавање и хватање лопте. • Кошаркашки двокорак Л и Д. • Слободна бацања и шут-скок. • (Баскет 2:2, 3:3, 4:4) и примјена у игри. 	<p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • врсте кретања и помјерања тијела и дијелова тијела, косо, право, вијугаво, • брзина хода, трчања 5–15 км/ч. <p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поређење с кретањем у животу, природи, затвореном простору, акција-реакција, значај ротације, стабилност тијела. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • значај кретања, трчања и боравка у природи за здравље човјека.
Тема 5: Процјена физичког раста и васпитање моторичких способности (14)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • самостално мјери висину, тежину тијела, анализира односе; • процијењује, јача: снагу, брзину, издржљивост, гипкост и др. моторичке способности; • самостално провјерава своје способности; • континуирано води ЛК лични картон физичког раста и развоја; • уочава своје слабости у развоју, држању тијела; 	<ul style="list-style-type: none"> • Контрола: тест држања тијела. • Мјерење висине и тежине тијела. • Експлозивна снага ногу (скок удаљ из мјеста). • Општа снага – бацање медицинке. • Трчање (ж) 500 м и (м) 800 м. • Снага руку и раменог појаса (издржај у згибу до 120 секунди). • Гипкост (дубоки претклон). 	<p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • просјечне вриједности, • врсте кретања, • стабилност тијела, • помјерања, кретање косо, право, вијугаво, • појам величине, • мјерне јединице • поређење с кретањем у физици, биомеханици. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • значај кретања, трчања и боравка у природи, • вањски и унутрашњи знаци оптерећења и процјена

<ul style="list-style-type: none"> • испољава позитивне моралне и вољне црте, посебно упорности ; • упоређује се међусобно; • закупљен својим наступом; • мотивисан за побољшање свог соматског статуса, усклађује рад појединих дијелова тијела: контрола тијела, покрета око-рука, око-нога; • прихвати, вреднује себе, друге, поштује други пол, физички изглед и различитости, вјештине; • упоређује податке, разликује способности; • зна правилно подићи, носити терет, школску торбу; • пази на правилно држање тијела; • уређује, чува и обогаћује салу; • описује тестове и аргументује значај вјежбе, труди се у њима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Општа координација – одбијање лопте од зид. <p>Напомена:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. За повећање унутрашње мотивације ђака настојати уклонити и избјећи пријетње; 2. Мотивисање ђака за дневно постављање циљева и дјелимично учествовање ђака у избору; 3. Повећање свијести о вриједности учења и њих самих; 4. Усмјерење и контрола емоција током вјежбања. 	<p>оптерећења срца, пулса, боја и изглед лица, коже и сл.</p>
--	---	---

Минимални образовни захтјеви:

Атлетика: трчање на 100 за ученике и 60 м за ученице; скок удаљ и увис – **на резултат.**

Вјежбе на справама и тлу; ученици: наставни садржаји програма вјежби на тлу, прескока, једне справе у упору и једне справе у вису; **ученице:** наставни садржаји програма вјежби на тлу, прескока и греда (ниска). **Плес и народна кола:** уз музичку пратњу, одиграти по једно народно коло и(ли) модерни плес.

Рукомет: и г р а.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Напомена: зависно од услова рада наставник може да изврши блажу прерасподјелу фонда часова у оквиру (корист) часова спортских игара или опште физичке припреме.

АТЛЕТИКА - Обратити пажњу на: правилно дисање, усклађеност рада руку и ногу, исправља типичну грешку и појединце. Објаснити зашто и како трчимо, шта је правилно, држање у ходу и трчању. Примјењено ходање и трчање. **Показати:** вјежбе истезања, опуштање (аутогени тренинг), технику: залет, одраз, лет, доскок. Омогућити дјечи надметања. Доступност таблица и разрадити норме школе.

Наставне методе: игре, усменог излагања и показивања–демонстрације **Облици рада:** фронтални и групни рад, у пару, колони/ама (инструкције).

РУКОМЕТ – Изводити наставу уз концепт, објашњавати на прост начин, давати дјечи оквир за дјеловање, доводити у чешће односе ученика са учеником, показати часове различите артикулације и стила рада, пружати прилику за разне улоге, описне, квалитативне информације и **помоћ** у напретку ученика. Понуда избора садржаја и оптерећења ученицима са слабијим здрављем и потешкоћама у развоју.

Овај циклус реализовати практично примјеном МИНИ-рукомета, спортских игара, елементарних игара забавног карактера. Комбинација сличних игара, усавршавање технике, подстицање (само)иницијативе, дисциплине. Омогућити ученицима да имају улогу судије. Примјена технике и тактичких замисли на часу и разних кретних комбинација из приручника, кинограма анимација (DVD). Исправљати типичну (моторичку) грешку и индивидуално. Анимације амбијента за вјежбање – израда и постављање **витража и мурала** у сали.

Брига за опремањем и поштивање норматива наставних средстава школе доприноси богатијем окружењу, вјежбање подстиче машту током извођења, буја кора мозга и „изазива га”. Важно је то (ис)користити, а ако не, појавиће се досада и смањена активност мозга код ученика. Вјежбањем се обogaћују, усавршавају све развојне димензије: интелектуална, емоционална и моторичка.

Наставне методе: игре, усменог излагања и показивања, демонстрације **Облици рада:** фронтални, групни, кружни рад, у пару, **на** и **са** станицама, колони/ама, инструкције с прекидима рада.

ВЈЕЖБЕ НА СПРАВАМА И ТЛУ – Исправљати грешке, учити ђаке, пажњи, концентрацији, самоконтроли, вољи. Избјежавати пријетње прстом, коришћење непотребних надимака, псовки и сл.

Користити: слике, видео-записе, кинограме, „АБЦ технике” као и игре забавног карактера. Сарадња са КУД, плесним клубом.

Наставне методе: игре, усменог излагања и показивања–демонстрације **Облици рада:** Фронтални и групни рад, рад у врстама (с допунским вјежбањем), у пару, кругу, врсти (инструкције).

КОШАРКА – Припремити наставна средства, помагала, лопте и реквизите. Омогућити дјечи сарадњу и надметање. Вјежбати обје руке. Игра кошарке без строгих правила. Варијанте МИНИ-кошарке. Прекидати игру и давати кратке инструкције, игра с захтјевима. Бацање лопте из разних праваца и удаљености и око рекета на кош, у обиљежена зидна поља. Залагати се за концепцију рада с дјецом ка усвајању кретне културе, а не културе спорта, тј. за **осмишљавање покрета човјека према човјеку**, а не покрета човјека против човјека.

Наставне методе: игре, усменог излагања и показивања, демонстрације **Облици рада:** фронтални, групни, кружни рад, у пару, тројкама, **на** и **са** станицама, колони-ама, инструкције с прекидима рада.

ПРОЦЈЕНА ФИЗИЧКОГ РАСТА И ВАСПИТАЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ – Током процјене ових карактеристика и способности, паралелно

изводити предвиђене наставне садржаје како не би било чекања у току вјежбања. Припремити услове за рад, организовати распоред мјеста.

Обучавати ученике у методологији процјене и уписа резултата и анимирати их за сопствено вођење дневника физичких вјежби. Тестирање се изводи на почетку и крају школске године, у наредним разредима само на крају. Упис најбољег резултата. Пропаганда школске физичке културе (види у Дневнику рада ФВ). Ограничавање дужег коришћења рачунара, Интернет. Упознавање дјецe, родитеља са штетношћу видео-игара и дужег коришћења рачунара. Стварати учење које је бесконачно и које има самоодржавајућу повратну информацију.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације **Облици рада:** фронтални и групни рад, у пару, врсти, групи, колони (инструкције).

Напомена: Наставник у погледу методологије тестирања моторичких способности може да примјењује и батерију тзв. ЕУРОФИТ тестова, уколико има услове и могућности да упоређује резултате с дјецом Европе преко оријентацијских норматива за узраст основне школе: (фламинго I, фламинго II, тапинг, дохват у сједу, скок удаљ, стисак или снага шаке, лежање-сјед, издржај у згибу, 10X5 м и трчање 20 м).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

РАЗРЕД: **ШЕСТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **36**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Одјељењска заједница функционише као ученички колектив који има властиту организацију, али уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина, тј. разредник.

Општи циљеви

- Максималан допринос социјализацији сваког ученика, односно развој социјалних компетенција ученика;
- Допринос развоју когнитивних, емоционалних и радно-акционих компетенција;
- Допринос развоју комплетне личности сваког ученика, његових способности, одговорности и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду;
- Спознаја ученика о себи, друштву и природи, те потреби њиховог очувања.

Посебни циљеви

- Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (физички, социјални, емоционални, интелектуални, морални и естетски развој ученика);
- Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту ученика;
- Упознати ученике са дужностима, задацима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи;
- Упознати ученике са битним факторима наставе и могућим начинима учешћа у функционисању школе;
- Развијати код ученика способности и вјештине да препознају облике насиља, да знају како усмјерити негативне емоције;
- Оспособити ученике за прихватање различитости и ненасилне облике комуникације;
- Развијати осјећај патриотизма и интернационализма;
- Развијати еколошку свијест код ученика, те потребу за очувањем личног здравља и околине;
- Учествовати у реализацији културно-забавних, спортских и других активности у школи и друштвеној средини.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Организација одјељењског колектива	4
2. Култура живљења	8
3. Упознајмо себе	6
4. Превенција насиља	4
5. Дјечја права	2
6. Учење учења	5
7. Здравствено васпитање	2
8. Екологија	1
9. Заштита од мина и ватреног оружја	1
10. Процјена резултата рада	1
11. Теме по избору	2

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Организација одјељењског колектива (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> уозна предмете и наставнике који предају у 6. разреду као и жеље и очекивања (других и своја); саслуша представљање нових другова; износи и образлаже своја мишљења, ставове и увјерења; објасни одговорност појединца при избору руководства, као и одговорност изабраних; објасни важност планирања и програмирања рада; именује и наброји правила важна за функционисање колектива и понаша се у складу са усвојеним правилима. 	<ul style="list-style-type: none"> Постао сам ученик шестог разреда – очекивања и постављање циљева. Избор руководства одјељења (задужења појединца и група). План и програм рада одјељењске заједнице. Правила за наш разред. 	<ul style="list-style-type: none"> Демократија и људска права Српски језик Историја
Тема 2: Култура живљења (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> идентификује, објасни и примјењује облике културног опхођења у школи и на јавним мјестима; образложи значај обиљежавања обичаја и традиција као дио идентитета појединца и народа; 	<ul style="list-style-type: none"> Културно опхођење – бонтон. Понашање према запосленим у школи, друговима у разреду, другим ученицима и на јавним мјестима. Обичаји, традиција, културно наслеђе. 	<ul style="list-style-type: none"> Српски језик Вјеронаука Ликовна култура Историја

<ul style="list-style-type: none"> • објасни улогу и значај Светог Саве; • објасни сличност и разлику између некадашњих и садашњих игара; • аргументује важност богатства разлика међу људима и уважава их; • објашњава појам другарства; • посјећује културне манифестације и објасни њихову важност; • користи прихватљиве облике комуникације у породичним односима; • препознаје и селекује примјерене и непримјерене садржаје на телевизији; • креира и користи слободно вријеме према личним потребама и интересима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Светосавске свечаности. • Како су се играли наше баке и дједови. • Различити, а једнако вриједни. • Посјета културној манифестацији. • Односи у породици – комуникација са родитељима. • Утицај телевизије на формирање здраве личности. • Коришћење слободног времена. 	
Тема 3: Упознајмо себе (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и опише сопствене снаге и слабости; • разликује и прихвати лични и групни идентитет; • изрази самопоштовање; • идентификује и разликује добре и лоше навике; • упореди посљедице доброг и лошег понашања; • објашњава појам пријатељства; • опише особине које цијени код својих другова; • препозна, именује и опише пријатна и непријатна осјећања (емоције) користећи описне придјеве; • илуструје осјећања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ко сам ја: Изграђивање правилног односа према себи. • Самопоштовање и свијест о себи. • Навике: Добре и лоше навике. • Упоређивање доброг и лошег понашања. • Моји другови и ја. • Осјећања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура
Тема 4: Превенција насиља (4)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна насиље; • идентификује насиље и тражи заштиту за себе и друге; • разликује насилника, жртву, посматрача; • препозна физичко и вербално насиље; 	<ul style="list-style-type: none"> • Насиље над дјецом. • Физичко и вербално насиље. • Занемаривање и малтретирање. • Сексуално насиље. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура • Музичка култура

<ul style="list-style-type: none"> • објасни како помоћи себи и другима у ситуацијама насилног понашања; • препозна посљедице физичког и вербалног насиља; • идентификује ријечи којима се врши вербално насиље и препозна емоције које те ријечи изазивају; • препозна и објасни врсте занемаривања и малтретирања; • препозна разне облике сексуалног злостављања, отворено говори о томе и идентификује мјере заштите. 		
Тема 5: Дјечја права (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје основне принципе Конвенције о правима дјетета; • наброји и разликује четири врсте основних дјечјих права, схвати њихов значај за остваривање свих осталих права; • класификује права дјетета. 	<ul style="list-style-type: none"> • Врсте права. • Дјечја недјеља – сви имамо иста права. • Међународни дан дјечјих права – 20. новембар. 	<ul style="list-style-type: none"> • Демократија и људска права • Историја
Тема 6: Учење учења (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује и разликује физичке и органске услове учења; • објасни утицај услова учења на процес учења; • креира план учења на основу стечених сазнања о условима учења; • разликује случајно и намјерно учење у свакодневном животу; • издвоји и примијењује методе успјешног учења. 	<ul style="list-style-type: none"> • Услови учења. • Учење са намјером. • Методе успјешног учења. 	
Тема 7: Здравствено васпитање (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише физичке и психичке карактеристике младих у пубертету; • препозна и одреди развојне промјене које му се дешавају; • препозна и разумије туђа и своја осјећања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Особине пубертета – физичке и психичке карактеристике. • Односи између дјечака и дјевојчица–прве симпатије. 	

Тема 8: Екологија (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји природне и вјештачке изворе загађивања атмосфере; • објасни како настаје смог и киселе кише; • анализира посљедице загађивања ваздуха које настају код живих бића (биљака, животиња и човјека); • препозна опасност од загађујућих материја у својој околини. 	<ul style="list-style-type: none"> • Најчешћи извори загађивања атмосфере. • Посљедице загађивања ваздуха на биљке, животиње и човјека. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Физичко васпитање
Тема 9: Заштита од мина и ватреног оружја (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује и опише опасности у свакодневним ситуацијама; • објасни утицај мина и НУС-а на слободно кретање у угроженим заједницама; • опише основне карактеристике сигурних мјеста за игру. 	<ul style="list-style-type: none"> • Опасни предмети у нашој околини. • Сигурни путеви и сигурна мјеста за игру. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура
Тема 10: Процијена резултата рада (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира и процијени лични рад и успјех; • даје приједлоге за унапређење рада. 	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа рада и приједлози за унапређење. 	<ul style="list-style-type: none"> • Садржаји свих наставних предмета.
Тема 11: Теме по избору (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прати средства информисања; • објасни значај догађаја који се обиљежава; • износи личне ставове и интересовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Садржаји по избору наставника и ученика који се односе на актуелне догађаје, значајне датуме или на специфична интересовања ученика. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Историја

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм васпитно-образовног рада у одјелењској заједници обухвата више наставних области или тема. Наставне теме су релативно аутономне, али се могу наслањати једна на другу. Реализација програмских садржаја васпитно-образовног рада у одјелењској заједници подразумијева флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на моделе рада, тако и на динамику извођења.

Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење исхода учења је могуће и примјеном садржаја по избору одјељењског старјешине или ученика.

Сваки разредник је задужен да креира годишњи програм рада за своје одјељење, уз обавезне консултације и учествовање ученика. Степен учешћа ученика у креирању програма зависиће од узраста ученика.

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје. У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјељењски старјешина добија нову улогу, што подразумева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично. Одјељењски старјешина, у договору са ученицима (колико је то могуће), има потпуну слободу да наставну тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне теме.

Разредник осмишљава активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалних разлика, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа.

Примјеном савремених метода рада на часовима одјељењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а (Васпитни рад с одјељењском заједницом) биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.

За реализацију програмских садржаја тема „Упознајмо себе” и „Учење учења”, одјељењски старјешина може консултовати или укључити педагога и психолога школе, а за реализацију наставне теме „Здравствено васпитање” и „Екологија” може укључити стручне и компетентне појединце из друштвене заједнице.

За реализацију садржаја ВРОЗ-а, односно појединих тема и програмских садржаја, понуђени су следећи приручници:

1. *Бонџон.*
2. *Како учити.*
3. Сузић, Н., Стевић, П. (1996). *Учење учења*, Бања Лука: Глас Српски.
4. Сузић, Н. (2003). *Васпитни рад у одјељењској заједници*, Бања Лука: ТТ центар.
5. Алан, Б. (2004). *Учионица без насилништва*, Београд: Креативни центар.
6. Мајк, К., Чаз, В., Пип, Б., *Научите да учите*, Београд: Креативни центар.
7. Дона, С., (2005). *Одељенски саставници*, Београд: Креативни центар.
8. НВО „Здраво да сте” и сарадници (2005). *Саг разумијем своја њрава*.
9. *Конвенција о њравима дјететиа.*
10. *Приручник за рад на часовима одјељењске заједнице*, Бањалука, 2012. године.
11. *Психосоцијална ѡмоћ у школи*, Републички педагошки завод, Бањалука, 1996. године.
12. *Уѡзоровање на мене и друѡа убојѡиа средсѡва*, Приручник за наставнике основних и средњих школа, Завод за уѡбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. године.
13. Дидактички комплет о превенцији насиља кроз образовни систем Босне и Херцеговине, *Приручник за наставнике о ѡревенцији насиља које укључује дјецу*

Одјељењски старјешина може и треба да користи и сву осталу литературу која му је позната и доступна.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА СЕДМИ РАЗРЕД

Редни број	Наставни предмет	РАЗРЕД	
		Трећа тријада	
		7.	
1.	Српски језик	4	144
2.	_____ језик *	2	72
3.	_____ језик **	4	144
4.	Вјеронаука	1	36
5.	Страни језик 1	2	72
6.	Страни језик 2	2	72
7.	Ликовна култура	1	36
8.	Музичка култура	1	36
9.	Историја	2	72
10.	Географија	2	72
11.	Физика	2	72
12.	Математика	4	144
13.	Биологија	2	72
14.	Техничко образовање ***	1	36
15.	Основи информатике ***	1	36
16.	Физичко васпитање	2	72
17.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	36
УКУПНО		28	1008

* За ученике који наставу остварују на језику конститутивних народа, члан 7 Устава Републике Српске, језик бошњачког народа (бошњачки језик) и језик хрватског народа (хрватски језик).

** Назив језика на коме се остварује настава само за школе у којима се настава одвија на једном од језика народа.

*** Настава техничког образовања и основа информатике изводи се паралелно са подијељеним одјељењем.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 4

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 144

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљеви наставе српског језика су да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, оспособе се за самостално читање и разумијевање књижевних и некњижевних текстова у складу са узрастом, упознају, доживе и тумаче књижевна и друга умјетничка дјела из српске и свјетске баштине, развију способност споразумијевања српским књижевним језиком у усменој и писаној форми у различитим ситуацијама, изграђује свијест о важности језика и књижевности, развија осјећај за љепоту, родољубље, праведност и хуманост.

Задаци наставе српског језика

- Ученици упознају основне законитости и норму савременог српског књижевног језика у мјери предвиђеној наставним програмом;
- Ученици развију и учврсте осјећање за правилно служење српским књижевним језиком;
- Ученици стекну основне ортоепске и правописне навике у свакодневном служењу српским језиком;
- Оспособи ученике за правилно доживљавање и разумијевање књижевног текста;
- Омогући ученицима да упознају и разумију основне одлике главних врста књижевног текста;
- Ученици овладају различитим облицима и видовима приповиједања, описивања, расправљања и извјештавања у усменој и писаној форми.

Посебни циљеви и задаци наставе

- Проширивање знања о сложеној реченици;
- Препознавање и уочавање гласовних промјена у творби и промјени ријечи;
- Упознавање творбе и функције глаголских облика;
- Утврђивање знања о значају и функцији придјевских замјеница;
- Постепено упознавање структуре основних облика усменог и писменог изражавања;
- Оспособљавање ученика за стваралачку употребу језика, тј. за сликовито и оригинално казивање;
- Развијање способности за уочавање и тумачење емоција, мотива и пјесничких слика у лирском тексту;
- Уочавање и тумачење узрочно-последичне везе и исказивање властититих судова и закључака при анализи текста у разним говорним ситуацијама;
- Упознавање с књижевним дјелима трајне умјетничке вриједности.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Језик	50
2. Књижевност	50
3. Лектира	8
4. Читање	6
5. Култура изражавања	30

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
1. Језик (50)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава просте реченице у сложеној; • открива односе простих реченица у сложеној и графички их представља; • препознаје и исказује реченичне чланове синтагмом; • уочава и примјењује везнике и везничке изразе; • објашњава атрибуцку функцију придјева и именица. 	<p>ГРАМАТИКА</p> <p>Реченица (8)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Уочавање границе простих реченица у сложеној. • Независни и зависни односи међу реченицама у сложеној реченици. • Вјежба у исказивању реченичних чланова ријечју и синтагмом. • Уочавање и препознавање везника и везничких израза у реченици. • Атрибуцка и предикативна функција именица и придјева. 	Страни језик
<ul style="list-style-type: none"> • разликује консонанте по мјесту изговора и звучности; • препознаје на примјерима алтернацију вокала; • уочава и разликује гласовне промјене и објашњава њихово значење на конкретним примјерима. 	<p>Гласовне промјене (15)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вокали и консонанти, слоготворно <i>p</i>. • Подјела консонаната по мјесту творбе. • Подјела консонаната по звучности. • Гласовне промјене и вокалске алтернације (уочавање у творби и промјени ријечи). • Палатализација. • Сибиларизација. • Непостојано <i>a</i>. • Промјена гласа <i>л</i> у <i>о</i>. • Замјена кратког Ћ у ијекавском изговору: Ћ > и: а) испред ј (тип: сијати), испред о < л (хтио: хтјела, хтјело, ...) и испред љ (биљежити); Ћ иза р (старјешина: брегови; рјечник). 	

<ul style="list-style-type: none"> • препознаје врсте придјевских замјеница; • уочава падежне облике замјеница; • правилно употребљава повратну замјеницу <i>себе</i>, <i>се</i> и присвојну замјеницу <i>свој</i>. 	Замјенице (6) <ul style="list-style-type: none"> • Придјевске замјенице (разликовање по значењу). • Присвојне, показне, односно-упитне замјенице. • Неодређене, одричне и опште замјенице. • Употреба присвојне замјенице за свако лице. 	
<ul style="list-style-type: none"> • препознаје глаголске облике, објашњава њихову творбу и функцију; • користи одговарајући глаголски облик да изрази вријеме вршење радње. 	Глаголски облици (11) <ul style="list-style-type: none"> • Аорист. • Имперфект. • Плусквамперфекат. • Футур II. • Императив. • Потенцијал. • Трпни глаголски придјев. • Глаголски прилози. • Прости и сложени глаголски облици – систематизација. 	
<ul style="list-style-type: none"> • уочава разлику између дугосилазног и дугоузлазног акцента; • обиљежава дугоузлазни и дугосилазни акцентат. 	Акцент (2) <ul style="list-style-type: none"> • Изговарање дугих акцената: дугоузлазног и дугосилазног. 	Музичка култура.
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • правилно употребљава ријечце <i>ли</i>, <i>не</i>, <i>нај</i>; • исправно пише имена васионских тијела и друга властита имена; • препознаје погрешно написане ријечи и изразе у тексту и исправља грешке. 	ПРАВОПИС (8) <ul style="list-style-type: none"> • Писање ријечце <i>ли</i> и <i>не</i> уз глаголе, именице и придјеве; <i>нај</i> у суперлативу; употреба великог слова и др. – провјеравање и увјежбавање садржаја из претходних разреда. • Писање имена васионских тијела. • Писање глаголских облика које ученици често погрешно изговарају и пишу (радни глаголски придјев, аорист, перфекат, футур I). 	
2. Књижевност (50)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • уочава условљеност догађаја и ситуација; • открива осјећања, сукобе и поступке носилаца радње; • препознаје карактерне особине ликова у епском дјелу; • илуструје властите судове и закључке примјерима из текста; 	<ul style="list-style-type: none"> • Мирослав Антић: <i>Плава звезда</i>. • Иво Андрић: <i>Аска и вук</i>. • Јанко Веселиновић: <i>Хајдук Станко</i> (одломак). • Ђура Јакшић: <i>Вече</i>. • Петар Кочић: <i>Јаблан</i>. • Бранислав Нушић: <i>Аутобиографија</i> (одломци). 	

<ul style="list-style-type: none"> • разликује и портретише главне и споредне ликове; • уочава особине ликова у епском дјелу; • уочава позитивне и негативне поступке ликова; • разликује субјективно и објективно; • уочава и разликује вјерно и маштовито приказивање појава; • објашњава доживљај који изазива лирско дјело; • открива основно осјећање изражено у лирској пјесми; • уочава главне и споредне мотиве у лирској пјесми. 	<ul style="list-style-type: none"> • Алекса Шантић: <i>О, класје моје.</i> • Бранко Ћопић: <i>Чудесна сирава.</i> • Исидора Секулић: <i>На њранама машице.</i> • <i>Смрти мајке Јутовића</i> - народна епска пјесма. • <i>Највећа је жалост за браћом</i> – народна лирска пјесма. • Загонетке, питалице, пословице (избор). • <i>Дванаест мрва</i> – народна приповијетка. • Иван Тургењев: <i>Прољетно јушро.</i> • Сонет (по избору наставника). • Добрица Ерић: <i>Свети Сава.</i> • Војислав Илић: <i>Вече.</i> • Десанка Максимовић: <i>Пролећна пјесма.</i> • Александар С. Јесењин: <i>Писмо мајци.</i> • Светозар Ћоровић: <i>Бојојављенска ноћ.</i> • <i>Дјевојка је њод ђулом засјала</i> – народна пјесма. • Хасан Кикић: <i>Јесен.</i> • Добрица Ћесарић: <i>Воћка њослије кише.</i> • Владимир Видрић: <i>Пејзаж.</i> 	
3. Лектира (8)		
<ul style="list-style-type: none"> • чита дјела из пописа лектире; • прави билешке у току читања; • самостално усмено и писмено исказује своје утиске и закључке о прочитаном дјелу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Џонатан Свифт: <i>Гуливерова путовања.</i> • А. С. Егзепери: <i>Мали њрини.</i> • Петар Кочић: <i>Вуков њај.</i> • <i>Кнежева вечера</i> – народна епска пјесма. • <i>Народне лирске њјесме</i> – шаљиве и обичајне (избор). 	
4. Читање (6)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изражајно чита познати текст; • чита и казује текст по улогама; • чита у складу с природом текста; • брзо чита наглас и у себи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Читање наглас неумјетничког и умјетничког текста. • Изражајно читање (ритам, темпо, јачина и боја гласа, пауза, реченични акценат). • Читање и казивање по улогама. • Читање у себи са унапријед постављеним задацима. 	

5. Култура изражавања (усмено и писмено) (30)

Ученик:

• препознаје на тексту и примјењује у говору и писању елементе композиције; • запажа и описује статичне и динамичне појаве у природи; • запажа и описује елементе пејзажа; • уочава и описује физичке и карактерне особине ликова; • усмено и писмено извјештава о догађајима из ближе околине; • препричава садржај гледаног филма и позоришне представе; • пише службено и приватно писмо у складу са уобичајеном формом.	• Причање с коришћењем елемената композиционе форме. • Описивање динамичних и статичних појава у природи. • Описивање унутрашњег простора. • Портретисање лика из умјетничког дјела. • Портретисање особе из непосредне околине. • Кратак извјештај о некој акцији. • Препричавање филма или позоришне представе. • Шест домаћих писмених задатака и анализа на часу. • Четири школска писмена задатка (1 час за израду, а 2 за исправак). • Писање службеног и приватног писма.	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Језик (граматика и правопис)

Основни програмски захтјев у настави граматике је да се ученицима језик представи и тумачи као систем.

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију српским књижевним језиком. Отуда захтјеви у овом програму нису усмјерени само на језичка правила. На примјер, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција. У II и III разреду се у оквиру вјежби слушања, говорења, читања и писања тек запажају језичке појаве без њиховог именовања, да би се од IV до IX разреда у концентричним круговима и континуираним нивовима граматички садржаји изучавали поступно и селективно у складу са узрастом ученика.

Поступност се обезбијеђује самим избором и распоредом наставних садржаја, а конкретизација нивоа обраде, као врста упутства за наставну праксу у појединим разредима, назначена је описно формулисаним захтјевима садржаним у исходима: запажање, уочавање, препознавање, усвајање, разликовање, употреба, примјена и друго. Оваквим указивањем на ниво програмских захтјева наставницима се помаже у њиховим настојањима да ученике не оптерете обимом и дубином обраде језичке грађе.

Селективност је, поред уобичајеног избора најосновнијих језичких законитости и информација о њима, изложена и неједнаком заступљеношћу језичких нивоа. Тако се, на примјер, садржаји из фонетике не обрађују посебно, већ се на битне гласовне особине ученицима указује у складу са потребама садржаја из морфологије и творбе ријечи.

Оваквим приступом у програму наставници се усмјеравају да тумачење граматичких категорија заснивају на њиховој функцији коју су ученици уочили и њоме, у мањој или већој мјери, овладали у језичкој пракси. Претпостављена поступност и селективност у програму граматике може се уочити на садржајима из свих области језика, на примјер: алтернацију сугласника к, г, х ученици ће прво запажати у творби ријечи и деклинацију у VI разреду, а вјежбама и језичким играма у том и претходним разредима навикавати се на правилну употребу ових консонаната у говору и писању; елементарне информације о палатализацији добиће у VII разреду, а ту материју обновити уз систематизацију битних гласовних особина српског језика у IX разреду. Оваквим начином ће ученици стећи основне информације о гласовним промјенама и алтернацијама, оспособиће се за језичку праксу, а неће бити оптерећени учењем описа и историје ових језичких појава.

Садржаји из језика су дати у посебном предметном подручју уз назнаку приближног броја часова за њихову обраду, понављање, утврђивање и систематизацију. У наставној пракси се посебни часови из граматике и правописа организују претежно за обраду новог градива и систематизацију у предметној настави (рјеђе у V разреду), а вјежбања, обнављања и утврђивања се претежно реализују на комбинованим часовима говорних и писмених вјежби, чији су типови и садржаји предвиђени и у предметном подручју културе изражавања. Принцип међуподручног повезивања испољава се, истина у мањој мјери, и између подручја рад на тексту и подручја језик – стилистичко-синтаксичке вјежбе, анализа стила и језика у књижевним дјелима и друго. Кад се има ово у виду и то да је подручје култура изражавања тијесно повезано са подручјем језика, види се да се вријеме за савладавање програмских захтјева из језика практично увећава у односу на предложени број часова за ово подручје.

Појам независних реченица (обавјештајних, упитних, узвичних) почиње се формирати још у IV разреду. Полазиште у анализи реченице је предикат (а не субјекат) као њен централни члан, што отпочиње у IV разреду, а од IV разреда ученици треба да запажају да је у функцији предиката глагол у личном облику (Пишем писмо. – Ја, прво лице једнине), што ће у VIII разреду олакшати стицање појма о сложеној реченици. При анализи предиката, у одговарајућим разредима посебну пажњу треба обратити на помоћне и непотпуне глаголе у саставу предиката, као и на именски предикат.

Елементарне информације из морфологије почињу се ученицима давати од III разреда и поступно се из разреда у разред проширују и продубљују. Међутим, од самог почетка ученике треба навикавати да уочавају основне морфолошке критеријуме, на примјер разликовање рода и броја код именица и именских врста ријечи, и разликовање лица код глагола. Тим путем ће се ученици поступно и логички уводити, не само у морфолошке, већ и у синтаксичне законитости (разликовање лица код глагола - лични глаголски облици – предикат – реченица). Ријеч увијек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице, у којој се запажају њихове функције, значења и облици.

Не само у настави језика већ и у настави читања и културе изражавања ученика треба у сваком разреду уводити у програмом предвиђене стандарне акценатске норме, а сталним вјежбањем ученике треба навикавати да чују правилно акценатовану ријеч и у крајевима гдје се одступа од акценатске норме да разликују акценат стандардне ријечи од свакога акцента.

Правопис се савлађује путем систематских вјежбања која се организују често, разноврсно и различитим облицима писмених вјежби. Поред тога, ученике врло рано треба упућивати на служење правописом и правописним рјечником.

Садржај вјежби за утврђивање и усвајање обрађених садржаја до нивоа практичне примјене у новим говорним ситуацијама проистиче из програмских захтјева, али је у великој мјери условљен конкретном ситуацијом у одјељењу – говорним одступањима од

књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вјежбања у настави језика мора одређивати и на основу систематског праћења говора и писања ученика. Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилну комуникацију савременим књижевним српским језиком.

Свако читање подразумијева разумијевање прочитаног. Читање текста, по правилу, прати његова обрада која укључује и извођење говорних и писмених вјежби с темама из текстова, богаћење рјечника и савладавање основних појмова о језику.

У току читања и рада на тексту ученике ваља оспособљавати да препричавају потпуно и сажето (реченицу, одјељак и текст као цјелину), да одговарају на постављена питања и да питају; да богате свој говорни стил употребом истих ријечи у различитим значењима, као и успостављањем тачних исказа употребом ријечи које имају предметно значење и оних које показују одређене односе; да формирају јасне реченице с природним и логичким редослиједом ријечи којима исказују своје мисли и осјећања.

Овладавјући вјештином читања и радом на тексту, ученици се навикавају на изражавање: правилно и јасно (да их лако схвате други); чисто (без сувишних и неприкладних ријечи, позајмљеница и локализама, као и неправилне употребе ријечи); изражајно (живо, убједљиво и сажето). Ученици ће тако постепено овладати богатством језичких средстава.

Ученике треба подстицати на читање и укључивање у библиотеку (школску, мјесну), формирањем одјељењске библиотеке, организовањем тематских изложби књига, репродуковањем прочитаних умјетничких текстова, организовањем сусрета и разговора са писцима, практиковањем литерарних игара и такмичења, вођењем дневика о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, реченице и одјељци који су се највише свидјели ученику, главне личности и сл.).

Читање

Рад на тексту заснива се на његовом читању, доживљавању, разумијевању и тумачењу. При томе је квалитет схватања порука непосредно условљен квалитетом читања. Зато су разни облици усмјереног читања основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успјешно уводе у свијет књижевног дјела.

Изражајно читање његује се систематски, уз стално повећавање захтјева и настојање да се што потпуније искористе способности ученика за постизање високог квалитета у вјештини читања. Вјежбања у логичком изражајном читању изводе се плански и уз солидно наставничко и ученичко припремање. У оквиру своје припреме наставник благовремено одабира погодан текст и студиозно проучава све његове особености које утичу на природу изражајног читања. У складу с мисаоно-емотивним садржајем текста наставник заузима одговарајући став и одређује ситуациону условљеност јачине и боје гласа, ритма, темпа, интонације, пауза, реченичког акцента и гласовних трансформација. При томе се повремено служи аудио-снимцима с погодним иптерпретативним читањем.

Пошто се изражајно читање, по правилу, увјежбава на претходно обрађеном и добро схваћеном тексту, то је конкретно и успјешно тумачење датог текста неопходан поступак у припремању ученика за изражајно читање. У оквиру непосредне припреме за читање, повремено се и посебно (у складу са узрастом) анализирају психолошки и језичко-стилски чиниоци који захтијевају одговарајућу говорну реализацију. У појединим случајевима наставник (сам или заједно са ученицима) посебно приређује текст за изражајно читање на тај начин што у њему обиљежава врсте пауза, реченичне акценте, брзину ритма и гласовне модулације.

Изражајно читање увјежбава се на текстовима различите садржине и облика; користе се лирски, епски и драмски текстови у прози и стиху, у наративном, дескриптивном, дијалошком и монолошком облику. Посебна пажња посвећује се емоционалној динамици текста, његовој драматичности и говорењу из перспективе писца и појединих ликова.

У разреду треба обезбиједити одговарајуће услове за изражајно читање и казивање. Ученицима у улози читача и говорника ваља обезбиједити мјесто испред одјељењског колектива, у одјељењу створити добру слушачку публику, заинтересовану и способну да критички и објективно процјењује квалитет читања и казивања и посредством магнетофона ученицима повремено омогућити да чују своје читање и да се критички осврћу на своје умијеће.

Читање у себи најпродуктивнији је облик стицања знања, па му се у настави поклања посебна пажња. Оно је увијек усмјерено и истраживачко; помоћу њега се ученици оспособљавају за свакодневно стицање информација и за учење.

Вјежбе читања у себи непосредно се уклапају у остале облике рада и увијек су у функцији свестранијег стицања знања и разумијевања не само књижевног дјела, већ свих текстова.

Примјена текст методе у настави представља врло ефикасне вјежбе за савладавање брзог читања у себи с разумијевањем и доприноси развијању способности ученика да читају флексибилно, да усклађују брзину читања са циљем читања и карактеристикама текста који читају.

Квалитет читања у себи подстиче се претходним усмјеравањем ученика на текст и давањем одговарајућих задатака, а потом и обавезним провјеравањем разумијевања прочитаног текста, односно остварења добивених задатака. Информативно, продуктивно и аналитичко читање најуспјешније се подстиче самосталним истраживачким задацима који се ученицима дају у припремном поступку за рад на часовима, на тексту или упознавање садржаја из граматике и правописа. Тим путем се унапређује логика и брзина читања и нарочито брзина схватања прочитаног текста, чиме се ученици оспособљавају за самостално учење.

Ученици старијих разреда уводе се у „летимично” читање које је условљено брзином и стварно прочитаним текстом. Оно се састоји од брзог тражења информације и значења у тексту, при чему се не прочита свака ријеч већ се погледом „пролази” кроз текст и чита се на прескок (међунаслови, поднаслови, први редови у одјељцима, увод, закључак). При вјежбању ученика у „летимичном” читању претходно се задају одговарајући задаци (тражење одређених информација, података и сл.), а потом провјерава квалитет њиховог остварења и мјери вријеме за које су задаци извршени. „Летимичним” читањем се ученици такође оспособљавају да ради подсјећања, обнављања и меморисања читају подвучене и на други начин означене дијелове текста приликом ранијег читања с оловком у руци, које треба систематски спроводити као вид припремања ученика за самосталан рад и учење.

Изражајно казивање напамет научених текстова и одломака у прози и стиху значајан је облик рада у развијању говорне културе ученика. Ваља имати у виду да је убједљиво говорење прозног текста полазна основа и неопходан услов за природно и изражајно казивање стихова. Успјех у казивању пјесме биће већи ако се избјегне наглашавање ритма и риме да би се створио утисак о природном прозном казивању. Зато је пожељно да се повремено, на истом часу наизмјенично увјежбава и упоређује говорење текстова у прози и стиху.

Напамет ће се учити разни краћи прозни текстови (нарација, дескрипција, дијалог, монолог), лирске пјесме разних врста и одломци из епских пјесама. Успјех изражајног казивања знатно зависи од начина учења и логичког усвајања текста. Ако се механички учи, као што бива, усвојени аутоматизам се преноси и на начин казивања. Зато је посебан задатак наставника да ученике навикне на осмишљено и интерпретативно учење текста напамет. Током вјежбања треба створити услове да казивање тече „очи у очи”, да говорник посматра лице слушалаца и да с публиком успоставља емоционални контакт. Максимална пажња се посвећује свим вриједностима и изражајним могућностима говорног језика, посебно – природном говорничком ставу, поузданом преношењу информација и сугестивном казивању.

Рад на тексту

Са обрадом текста почиње се последије успјешног интерпретативног читања наглас и читања у себи. Књижевноумјетничко дјело се чита, према потреби, и више пута, све док не изазове одговарајуће доживљаје и утиске који су неопходни за даље упознавање и проучавање текста. Разни облици поновљеног и усмјереног читања дјела у цјелини, или његових одломака, обавезно ће се примјењивати у обради лирске пјесме и краће прозе.

При обради текстова примјењиваће се у већој мјери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. Значајне појединости, елементарне слике, експресивна мјеста и стилско-језички поступци неће се посматрати као усамљене вриједности, већ ће се сагледавати као функционални дијелови виших цјелина и тумачити у природном садејству с другим умјетничким чиниоцима. Књижевном дјелу приступа се као сложенем и непоновљивом организму у коме је све условљено узрочно-последичним везама, подстакнуто животним искуством и уобличено стваралачком маштом.

Ученике треба постепено навикавати на то да своје утиске, ставове и судове о књижевном дјелу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку дјелатност и заузимање критичких ставова према произвољним оцјенама и закључцима.

Наставник ће имати у виду да је тумачење књижевних дјела у основној школи, поготову у млађим разредима, у начелу предтеоријско и да није условљено познавањем стручне терминологије. Но, то нимало не смета да и обичан „разговор о штиву” у млађим разредима буде стручно заснован и изведен са пуно инвентивности и истраживачке радозналости. Вриједније је пројектовање ученика поводом неке умјетничке слике и њено интензивно доживљавање и конкретизовање у учениковој машти него само сазнање да та слика формално спада у ред метафора, персонификација или поређења. Зато се још од првог разреда ученици навикавају да слободно испољавају своје утиске, осјећања, асоцијације и мисли изазване сликовитом и фигуративном примјеном пјесничког језика.

У свим разредима, а посебно у старијим, анализа књижевног дјела биће проткана рјешавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и умјетничким доживљавањем. На тај начин стимулисаће се ученичка радозналост, свјесна активност и истраживачка дјелатност, свестраније ће се упознати дјело и пружити могућност за афирмацију ученика.

Многи текстови, а поготову одломци из дјела, у наставном поступку захтијевају мјесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквире, давање неопходних података о писцу и настанку дјела, као и обавјештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживјети и правилно схватити. Зато прототипску и психолошку реалност, из које потичу тематска грађа, ликови и дубљи подстицаји за стварање, треба дати у пригодном виду и у оном обиму који је неопходан за потпуније доживљавање и поузданије тумачење.

Природа књижевне умјетности, а и васпитни и образовни задаци наставе матерњег језика, захтијевају да школска интерпретација књижевног дјела буде доживљавана, креативна и проналазачка, да залази у дубље слојеве текста и открива скривена исходишта умјетничке сугестије, да истражује скривена значења, наговјештаје и нијансе. Зато ће наставник избјегавати површну, уопштenu и формалистичку анализу која се своди само на препричавање текста, тражење теме, идеје, главних особина ликова и најљепших мјеста. Конкретно уобличена тематска грађа, мотивско богатство и разноврсна предметност свакако су битнији од уопштене теме, па ће ти важнији вриједносни чиниоци бити посебан предмет разматрања. Уопштена идеја, ако није доживљајно усвојена и образложена конкретним поступцима, неће имати васпитну и образовну улогу. Зато се при обради текста посебна пажња обраћа његовом етичком подручју које најчешће нуди већи

број примарних и секундарних идеја. У идејну суштину дјела и његове поруке ученици се најбоље уводе уочавањем узрочно-последичних веза, образлагањем циљева, намјера и поступака ликова и мотивисањем њихове вољне активности и понашања с моралног, друштвеног и психолошког становишта.

При обради епских дјела посебна се пажња посвећује тематској грађи и мотивима, њиховом умјетничком обликовању и распореду у оквиру сижеа. Догађаји, ситуације, сцене, конфликти, осјећања и поступци личности прате се и тумаче са спољашњег (епског) и унутрашњег (лирског) становишта. Књижевни ликови се свестрано посматрају: као носиоци радње, покретачи акција, учесници и свједоци у догађајима, али прије свега, као умјетнички конкретизоване личности које се испољавају у посебним ситуацијама и околностима. Упознавање и анализа ликова је најинтегралније и најдубље понирање у суштину епских и драмских дјела, јер обухвата физичке и духовне особине личности, њихове жеље, осјећања, ставове, погледе на свијет, поступке, односе према другим особама и испољавање помоћу ријечи и дјела.

Још од најмлађих разреда ученици ће се навикавати да људе и животне појаве не посматрају сувише упрошћено, у црно-бијелој пројекцији и на основу само једне доминантне особине. Ваља откривати што више испољених особина ликова и показивати да и позитивне личности могу имати неку негативну особину, а негативне – позитивну.

При обради дескриптивних текстова, пажњу ученика посебно треба усмјеравати на умјетничке слике (елементарне и сложене) и њихове односе, на прецизна запажања и присуство чулних дражи у опису, на расположење субјеката који присутна стварност запажа, на језичко и стилско обликовање приказне предметности и функцију описа у ширем прозном контексту.

У дијалошком тексту и управном говору указује се на условљеност говорне ситуације, откривају се осјећања, жеље и намјере личности, усмјерава се пажња на понашање учесника у разговору, на начин говорења, значење реченога, на исказане и прећутне садржаје, на склад или несклад између ријечи, мисли и дјела.

При обради лирске пјесме, настоји се да се она доживи и осјети у цјелини и појединостима. Тумачење ће обухватити расположења лирског субјекта, утиске које је пјесма изазвала, присуство одговарајућих осјећања код читалаца и пјесника, уочавање и образлагање умјетничке сугестије, елементарних слика, поетских мотива и језичко-стилских средстава.

Књижевне појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. Тако ће се, на примјер, током обраде неке родољубиве пјесме, а уз поредбени осврт на двије-три раније прочитане пјесме исте врсте, развијати појам и стицати сазнање о родољубивој поезији. Упознавање метафоре биће могуће тек када су ученици у претходном и предтеоријском поступку откривали изражајност извјесног броја метафоричних слика, кад неке од њих већ знају напамет и носе их као умјетничке доживљаје. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних умјетничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Функционални појмови се не обрађују посебно, већ се у току наставе указује на њихова примијењена значења. Ученици их спонтано усвајају у процесу рада, у текућим информацијама на часовима, а уз паралелно присуство ријечи и њоме означеног појма. Потребно је само подстицати ученике да наведене ријечи (а и друге сличне њима) разумију и схвате и да их примјењују у одговарајућим ситуацијама. Ако, на примјер, на захтјев да се уоче и објасне околности које утичу на понашање неког лица, ученик наведе те околности, онда је то знак (и провјера) да је тај појам и одговарајућу ријеч схватио у пуном значењу.

У усменом и писменом изражавању узгредно ће се провјеравати да ли ученици правилно схватају и употребљавају ријечи: узрок, услов, ситуација, порука, однос и сл. Током обраде књижевних дјела, као и у оквиру говорних и писмених вјежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осјећања и душевних стања појединих личности, при чему се те ријечи биљеже и тако спонтано богати рјечник функционалним појмовима.

Функционалне појмове не треба ограничити на поједине разреде. Усвајање функционалних појмова је непрекидан процес у току образовања и васпитања, а остварује се и провјерава у току остваривања садржаја свих програмско-наставних подручја.

Домаћа лектира

Увођењем домаће лектире у обавезне програмске садржаје за сваки разред, паралелно и равномјерно са садржајима осталих подручја, истиче се њен пуни допринос у остваривању циљева и задатака наставе српског језика, односно у образовању и васпитању ученика у основној школи. Специфична улога домаће лектире у основној школи јесте у буђењу првог, спонтаног, емотивног интересовања ученика за књигу, па у организованом развијању тога интересовања, треба стварати и навику да се њоме служе.

Методe и облици рада (као у школској лектири) прилагођавају се узрасту ученика. Наставник ће ученике упућивати и подстицати на читање давањем одређених али различитих задатака: да дјело прочитају сви у одјељењу, али да о њему из различитих аспеката говоре или пишу, било сви ученици или пак групе и појединци који се за поједина питања сами определијеле или добију специјалан задатак. Тако ће час лектире заинтересовати цијело одјељење и активирати све ученике.

Наставник ће ученицима крајем текуће и почетком сљедеће школске године сваку књигу представити и приближити, дајући им на избор одређене теме за које ће се у читању књиге определијелити.

Редослијед читања и обраде одабраних дјела лектире наставник благовремено утврђује заједно са ученицима, стручним активима и школским библиотекаром. Часове обраде лектире, утврђене програмом, заједно са насловима књига наставник уноси у свој годишњи план рада. Тај редослијед може у току године да се мијења, о чему ученике треба благовремено обавијестити.

Култура изражавања

Развијање културе усменог и писменог изражавања један је од најважнијих задатака наставе матерњег језика. Овај наставни процес, иако је програмски конституисан као посебно подручје, с посебним садржајима и облицима рада, мора се преносити како на обраду књижевног текста који је најбољи образац изражавања, тако и на граматику с правописом, која нормира правила и дефинише језичке законе. Исто тако, у повратном смјеру, обрада књижевног текста и рад на граматички и правопису књижевног језика мора укључивати и садржаје за његовање културе усменог и писменог изражавања, јер су својим већим дијелом том циљу и подређени. Отуда и бројчано исказивање часова у програму за усмено и писмено изражавање не треба схватити буквално. Рад на богаћењу културе изражавања треба да се интегрише са свим видовима усмених и писмених облика изражавања.

У настави језика и културе изражавања ваља непрестано имати у виду заједнички основни циљ: развијање језичког мишљења и језичке свијести уочавањем језичких законитости, па тек на основу такве свијести прелазити на нормирање и дефинисање. Отуда језик као средство изражавања треба да буде предмет наставне пажње у свим његовим структурама.

Лексичке и морфолошке вјежбе, према томе, треба да богате ученичко сазнање о ријечи као облику, чему служе не само конјугација и деклинација него и систем грађења ријечи (просте, изведене и сложене). Вјежбе у грађењу изведених ријечи и сложеница, по угледу на сличне ријечи у обрађеном тексту, треба да утичу на богаћење ученичког рјечника.

Семантичке вјежбе се повезују са морфолошким и синтаксичким вјежбама и оне треба да развију ученикову свијест о одређеној моћи значења ријечи, на основу чега се једино и може развијати способност и вјештина изражавања.

Синтаксичке вјежбе су, као и морфолошке и семантичке, битнији садржаји наставе изражавања у свим разредима. Тежина захтјева одређује се према узрасту ученика. Те се вјежбе могу изводити и прије него што ученик почне да стиче синтаксичке појмове, с тим што се на том нивоу у наставном разговору не употребљавају стручни називи. До упознавања првих синтаксичких појмова, вјежбе у обликовању реченице треба да формирају свијест ученика о мјесту и положају појединих реченичних дијелова у склопу просте реченице. Кад се стекну први појмови о простој реченици, и вјежбе ће бити конкретније и богатије. Рад на стилистици реченице континуирано се наставља до краја основног школовања. Он се састоји како у анализи и оцјени ученичких реченица из усменог излагања, тако и у анализи и процјени реченица у њиховим писменим задацима, а нарочито и посебно – у анализи реченица из дјела обје лектире и говорног језика.

Све врсте тих вјежбања, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или у току разговора.

Знатан дио говорних вјежбања има за циљ изграђивање културе усменог изражавања. У низу својих задатка (правилност, лакоћа, јасност, једноставност, природност, прецизност, дикција) те вјежбе треба у највећој мјери да приближе учеников говор књижевном изговору. С обзиром на велико шаренило и веома примјетну дијалекатску разноликост говора ученика, а често и наставника, говорење напамет научених одломака у стиху и прози треба да омогући ученику не само његовање правилне дикције него и да убрза процес приближавања књижевном узору.

У свим облицима његовања културе усменог и писменог изражавања образац или узор треба да добије одговарајуће мјесто и његов значај се не смије никако потцијенити. Смишљено одабран узор, примјерен узрасту и врсти, треба да буде циљ до којег се стиже уз одговарајуће напоре. И облици усменог, као и облици писменог изражавања, у свим врстама и типовима треба да се прикажу ученицима у пажљиво одабраним узорцима изражавања. Уколико се једна врста усменог или писменог изражавања континуирано понавља из разреда у разред, онда треба у сваком поновљеном случају, у истом или сљедећем разреду, анализом узорка конкретно показати и обим повећаних захтјева (у садржајном, композиционо-формалном и језичко-стилском погледу).

Да се узорци не би претворили у клише који спутава ученичку индивидуалност и самосталност, вријеме између приказивања узорка и израде одговарајућег писменог задатка треба испунити радом на анализи сличних састава. Ови састави могу бити у форми одабраних текстова које ученици сами проналазе у својим читанкама или лектири, а обавезно и у форми самосталних домаћих писмених или усмених задатака – састава којима се остварује процес овладавања одређеним обликом писменог или усменог изражавања. У анализи узрока треба обратити пажњу на све елементе конкретне језичке структуре: садржај и композиција састава, распоред детаља и изражајност употријебљене лексике и стилских поступака.

Ниједан школски писмени задатак не би требало да се изведе, а да се претходно, на читавом низу смишљено програмираних часова, није говорило како о предмету који ће бити тема писменог састава тако и о облику у којем ће та тема бити обрађена. Сваки писмени састав и писмена вјежба треба да буду прегледани и коментарисани, на тај начин да коментар садржи јасну и инструктивну поруку ученику о томе шта је урадио добро, а шта и на који начин треба поправити да би сљедећи састав био успјешнији.

Ученици треба да савладају писање различитих облика потребних у свакодневном животу (молба, приватно и службено писмо, телеграм, попуњавање различитих образаца). Приватно писмо и записник такође треба да буду предмет наставне пажње и вјежбања.

Један од облика рада на развијању и његовању језичке чистоте јесте и развијање свијести о поплави ријечи из страних језика у нашем језику. Наставник ће, разумљиво, морати да нађе мјеру у објашњавању да сваки језик треба да прихвата и ријечи других народа, нарочито из грчког и латинског језика у стручној терминологији. Он треба да помогне ученицима у разликовању позајмљеница које су добиле право грађанства у нашем језику од оних ријечи које треба енергично гонити из говора. Разговори о томе треба да се воде у свакој конкретној прилици, кад се наиђе на позајмљеницу у тексту или кад се чује у говору ученика; исто тако, са ученицима ваља смишљено трагати за позајмљеницама у свакодневном говору у разним медијима (штампа, радио, телевизија и др.).

Допунски и додатни рад

Допунски рад, допунска настава се организује за ученике који, из објективних разлога, у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умијењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе са којима организује допунски рад (нпр. група ученика са недовољним знањем одређених садржаја и граматике или правописа; група ученика који нису савладали неки од предвиђених елемената књижевне анализе или облика усменог и писменог изражавања; група ученика са артикулационим проблемима итд.). На основу претходног испитивања тешкоћа и узрока, за сваку групу се ствара посебан, одговарајући план рада чијим ће се савладавањем отклонити испољени недостаци у знању, умијењу и вјештини ученика. Допунски рад претпоставља и специфичне облике у савладавању одређених програмских садржаја (индивидуализација наставе; предавањима са друкчијим – очигледнијим примјерима; посебни групни и индивидуални задаци и др.). Нарочито треба водити рачуна о одмјерености захтјева као и стимулисању ученика за показане резултате (похвале, награде, позитивне оцјене).

За додатни рад опредјељују се ученици од IV до IX разреда изнадпросјечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја редовне наставе (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска умјетност).

Додатни рад – заснован на интересовању ученика за проширивање и продубљивање знања, умијења и вјештина – непосредније активира ученика и оспособљава га за самообразовање, развија његову машту, подстиче на стваралачки рад и упућује на самостално коришћење различитих извора сазнања. Под руководством наставника ученици се у додатном раду самостално служе књижевном и некњижевном грађом (у учењу и истраживању), те припремају и излажу своје радове (усмене, писмене, практичне) пред својом групом, разредом или цијелом школом. Знања, умијења и вјештине које су стекли истраживачким, индивидуалним и групним радом, ученици користе у редовној настави, слободним активностима и у другим приликама (конкурси, такмичења, школске и друге приредбе).

Додатни рад из српског језика може се реализовати као индивидуализовани (примјеран појединим ученицима) и групни (за групе ученика једног или више разреда који се посебно интересују за исте програмске садржаје додатног рада). Зависно од интересовања ученика и програмских тема, групе се могу мијењати (флексибилност састава групе).

Ученици се самостално опредјељују за додатни рад из српског језика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРАВОСЛАВНА ВЈЕРОНАУКА

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Увођење ученика у област духовно-вјерског живота, са посебним освртом на православну хришћанску вјеру којој припадају;
- Да ученици постану добро и правилно информисани у складу с њиховим духовним и интелектуалним узрастом, те да се у оквиру породице уведе у практичан хришћански живот;
- Развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно одређити према добру и злу као основним моралним категоријама;
- Развијање самосвјесне и слободне личности, одговорне пред Богом и Црквом као духовном заједницом којој припадају;
- Развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Стари Словени	5
2. Свети Сава и насљедници	10
3. Успон и пад српске државе	7
4. Доба ропства	6
5. Ослобођење од Турака	4
6. Српски народ од ослобођења до 1945. године	4

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Стари Словени		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни многобожачку религију старих Словена, њихову организацију и долазак на Балкан; • објасни почетак покрштавања Срба и оснивање првих српских држава; • именује прве словенске просвјетитеље и објасни њихов мисионарски рад.	<ul style="list-style-type: none"> • Долазак на Балкан, вјерски обичаји, државна организација и покрштавање. • Рашка држава. • Света браћа Ћирило и Методије и њихов укупни рад.	Историја. Српски језик. Географија. Музичка култура. Ликовна култура.
Тема 2: Свети Сава и насљедници		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • процијени значај Светог Саве за род српски и организацију Српске православне цркве; • именује насљеднике Светог Саве.	<ul style="list-style-type: none"> • Стеван Немања. • Свети Сава – живот и рад. • Насљедници Светог Саве. • Пећка патријаршија.	

Тема 3: Успон и пад српске државе		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни успон Српске православне цркве и српске државе; • именује српске задужбинаре и њихове задужбине; • процијени личност цара Душана и његово доба; • процијени личност цара Лазара и прилике на Косову. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски задужбинари. • Цар Душан и његово доба. • Цар Лазар и Косово. 	
Тема 4: Доба ропства		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • процијени улогу Српске православне цркве на очувању јединства српског народа послје пада Косова; • објасни зашто Свети Сава и послје спаљивања његових моштију не пада у заборав, него се још више прославља; • процијени улогу Српске православне цркве у великим сеобама Срба. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српска православна црква послје Косовског боја и њена улога. • Обнова Пећке патријаршије. • Спаљивање моштију Светог Саве. • Велика сеоба Срба. • Друга сеоба Срба. 	
Тема 5: Ослобођење од Турака		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • препозна улогу митрополита, њихово залагање за Српску православну цркву и народ; • процијени улогу Српске православне цркве у борби за ослобођење српског народа. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српска православна црква у Угарској. • Митрополити и њихов рад. • Устанци Срба и улога Цркве у борби за ослобођење. 	
Тема 6: Српски народ од ослобођења до 1945. године		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • процијени стање Српске православне цркве и народа у Црној Гори, Далмацији и БиХ у периоду од ослобођења од Турака до уједињења 1945. године. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српска православна црква у Црној Гори, Далмацији, Босни и Херцеговини. • Уједињење и период до 1945. године. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

На часу користити: уџбеник, карте, иконе, слике манастира, видео-материјал, пјесме о Светом Сави, цару Лазару и Косову, као и текстове из часописа и књига.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: VII (седми) (енглески, први страни језик, 5. година учења)

НИВО ПОСТИГНУЋА: A1

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

- Омогућити развој језичке компетенције ученика, што представља централни, незамјењиви аспект учења језика, а посебно развој комуникацијске способности ученика;
- Боље упознати ученике са њиховом културом, научити их да је цијене, али и да разумију и поштују друге културе;
- Омогућити свим ученицима да уживају у учењу, да буду мотивисани за учење, да науче размишљати, те да се оспособе за даље учешће у самосталном, појединачном или групном учењу, раду или обуци;
- Припремити све ученике за ефикасно и одговорно учешће у друштву, развијајући њихов позитиван став према културалним, вјерским и другим различитостима које су присутне у њиховом друштву, развијајући на тај начин коректно и праведно друштво, које ће да вреднује такве различитости;
- Омогућити ученицима да развију самопоуздање и самопоштовање, чиме утиру пут ка властитом срећном и здравом животу испуњеном задовољством;
- Код ученика развијати радозналост, самосталност и креативност;
- Подстицати ученике на лијепо понашање у школи и на јавним мјестима, као и у кругу њихових породица;
- Развијати код ученика способност да пажљиво слушају и цијене мишљење других;
- Развијати код ученика љубав према природи и еколошку свијест;
- Развијати код ученика принцип хуманог односа између полова;
- Омогућити континуитет и повезаност учења, језичких вјештина на страном језику пратећи кривуљу когнитивног развоја дјете.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ САДРЖАЈ:

Ученици ће учити језик и проширивати свој вокабулар ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ:

Ученици ће (се):

- упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља енглеског говорног подручја на подручју културе, едукације, слободног времена ученика, начина живљења, а у оквиру датих тема;
- навикавати да се учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе о којој уче;
- учити да комуницирају и да се понашају у свакодневним ситуацијама на начин који је природан за културу земље чији језик уче, обраћајући посебну пажњу на односе

међу људима при непосредном контакту, комуникацији, на оно што ученике интересује, итд.;

- научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.;
- развијати свијест о англофоном мултикултурализму.

УЧЕЊЕ КАКО ТРЕБА УЧИТИ:

Ученици ће учити да:

- буду одговорни и активни када уче језик;
- користе различите радне методе и стратегије учења типичне за учење језика, као што је извођење смисла из контекста итд.;
- надограђују знање коришћењем различитих метода, као што је парафразирање;
- користе информационе технологије код учења језика;
- оцјењују своје активности и активности својих другова из одјељења, као и ниво свог и њиховог знања у односу на постављене циљеве и, ако је потребно, мијењају методе рада;
- користе самостално уџбенике, рјечнике и друге приручнике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Тема	Садржаји
Породица	Породица, проширенији рјечник, , нпр.: family gathering;
Школа	Школа, приширенији рјечник, нпр.: school curriculum, some extra-curricular activities;
Моја земља, земље енглеског говорног подручја и друге земље	Моја земља, земље енглеског говорног подручја и друге земље, основни рјечник, нпр.: geography, climate, people, social customs, итд.
Здравље, здрава исхрана	Здравље, здрава исхрана, основни рјечник, нпр.: names of some meals, preparing meals, ordering or serving a meal in a restaurant, culinary art, итд.
Свијет животиња	Свијет животиња, нешто проширенији рјечник, нпр.: pets, domestic and wild animals;
Слободно вријеме	Слободно вријеме, шири рјечник, нпр. go for a walk, go to the cinema, go running, итд.
Вријеме и годишња доба	Вријеме и годишња доба, проширенији рјечник, нпр.: description of climate, seasons of the year, particular weather, outings, итд.

У табели није дат оквирни број часова за реализацију неке теме. Наставник ће приликом планирања и припремања за наставни процес, узимајући у обзир факторе попут нивоа постигнућа ученика, нивоа сложености наставне теме и сл., одредити број часова који је потребан за реализацију појединих садржаја у оквиру неке теме. Преостали часови су предвиђени за писане провјере постигнућа. У току сваког полугодишта потребно је реализовати један ЗОТ и један школски писмени задатак. Поред наведених, наставник планира и реализује и друге врсте писаних провјера постигнућа. Предложене теме су обавезни дио садржаја Наставног програма, али немају обавезујући карактер што се тиче редослиједа наставних цјелина нити повезивања поједине тематике с предложеним језичним структурама, што значи да их не треба схватити као градиво предвиђено за једну лекцију у уџбенику.

Оперативни циљеви/ Исходи	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>РЕЦЕПЦИЈА</p> <p>а) СЛУШАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ</p> <p>Ученици ће да слушају изговорени текст и реагују:</p> <ul style="list-style-type: none"> • одговарањем на питања наставника или других ученика; • састављањем реченица од новонаучених ријечи, итд.; • препричавањем кратких текстова; • спајањем колона А и Б; • рјешавањем задатака вишеструког избора; • означавањем: *одређених ријечи, фраза и реченица *тачних или нетачних тврдњи; • испуњавањем празнина. <p>б) ЧИТАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ</p> <p>Ученици ће читати кратке текстове, у себи или наглас и реаговати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • одговарањем на питања; • препричавањем дијелова текста или цијелих кратких текстова; • рецитовањем; • рјешавањем задатака вишеструког избора и тачних или нетачних тврдњи; • исправљањем погрешака, допуњавањем недовршених реченица. <p>ПРОДУКЦИЈА:</p> <p>а) ГОВОР</p> <p>Ученици ће:</p> <ul style="list-style-type: none"> • састављати дијалоге; • давати специфична обавјештења; • учествовати у разговорима на задате теме; • играти додијелене улоге и драматизовати. 	<p>Ученици ће понављати и/или учити:</p> <p>Именице</p> <ul style="list-style-type: none"> • бројиве, небројиве; • правилну и неправилну множину; <p>Замјенице</p> <ul style="list-style-type: none"> • личне (падеж субјекта и објекта); • показне, (this, that, these, those); • упитне, (who, which, what, whose); • присвојне (mine, his, hers, its, ours, yours, theirs, one's); • неодређене, (somebody, anybody, nobody, something, anything, nothing). <p>Придјеве</p> <ul style="list-style-type: none"> • Детерминаторе: • чланове: a/an, the, zero; • присвојне придјеве; • показне придјеве, this, that, these, those; • придјеве за неодређену количину и број, нпр.: some, any, much, many, all, (a) few, (a) little; • упитне, what, which, whose; • описне придјеве: везане за задане теме; • поређење придјева (правилно и неправилно). <p>Бројеве</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1–1000, редне бројеве <p>Глаголе</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present Simple; • Present Continuous; • Past Simple правилних и неправилних глагола; • Future Simple; • Present Continuous за изражавање будућности; • Going to – облик; • модалне глаголе, can, could, may, have to, must, will, would; 	<p>Корелација са предметима који се изучавају у трећој тријади основне школе. Знања која се стичу у оквиру ових предмета доприносе бољем и успјешнијем развијању постигнућа и вјештина у области изучавања страног језика</p>

<p>б) ПИСАЊЕ</p> <p>Ученици ће писати:</p> <ul style="list-style-type: none"> • диктате; • кратке описе људи, предмета, догађаја, мјеста, итд.; • слагати ријечи у реченице. <p>Ученици ће знати да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • реагују на одговарајући начин на изјаве других људи; • користе јавне услуге (нпр.: супермаркет, телефон, пошту, жељезничку станицу); • изражавају слагање и неслагање у вези са задатим темама; • описују: • људе, предмете, мјеста; • свакодневне активности; • догађаје који су се недавно догодили или још увијек трају; • упоређују: људе, предмете; • говоре о прошлим догађајима и активностима; • изражавају своје мишљење о познатим темама на једноставан начин. 	<ul style="list-style-type: none"> • заповједни начин, сва лица; • фразни глаголи. <p>Прилоге Прилоге за начин са и без наставка – ly;</p> <p>Приједлоге у вези са задатим темама.</p> <p>Везнике</p> <ul style="list-style-type: none"> • and, but, or, because, итд. <p>Реченице</p> <ul style="list-style-type: none"> • ред ријечи у реченици и основне врсте реченица; • временске реченице; • If- реченице (први тип). <p>Осим сталне надоградње свог рјечника, ученици ће научити да користе:</p> <p>Афиксе, у вези са задатим темама нпр.: unhealthy, discovery, national, quickly;</p> <p>Антониме, у вези са задатим темама, нпр.: tall - short, love – hate, dry - wet;</p> <p>Сложенице, у вези са задатим темама нпр.: school orchestra, science fiction, game show</p> <p>Колокације, у вези са задатим темама, нпр.: go cycling, have a paper round, turn left, go straight ahead, go on holiday итд.</p>	
--	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава енглеског језика у основној школи је усмјерена на когнитивно учење. Приликом реализације наставног процеса паралелно се развијају и усмена и писана комуникација. То значи да се пажња подједнако посвећује развоју свих језичких вјештина: слушању и читању у оквиру разумијевања, говорној интеракцији и продукцији, писању и њима се приступа на интегрисан и индивидуалан начин.

Програм првог страног језика намијењен је образовању и васпитању у основној школи. Седми разред представља понављање и утврђивање језичких, граматичких структура које су обрађиване претходних година учења страног језика уз одређено циклично понављање и проширивање.

У реализацији наставног процеса, у средишту пажње је ученик и процес учења. Наставник није више једини извор знања, него је, у складу са методолошким постулатима, модел и треба да упућује ученике да користе друге изворе знања и како да уче.

Атмосфера на часу треба да буде пријатна и радна, јер таква атмосфера дјелује подстицајно на ученике. Код ученика треба развијати демократске и емпатичке особине. Наставник треба да развија код ученика самопоуздање и независност, кооперативност, колаборативност, културу дијалога, толерантност, разумијевање и уважавање различитости, мултикултуралности и плурилингвализма.

У наставном процесу, матерњи језик треба користити што је мање могуће, тј. само у ситуацијама када је то крајње неопходно.

Наставник треба да води рачуна да наставу реализује тако да је прилагођена различитим нивоима постигнућа ученика у одјељењу, као и различитим стилевима учења.

Приликом припремања за наставни процес и у његовој реализацији, наставници треба да користе разноврсне и савремене: методе (метода демонстрације, илустрације, рада са текстом, разговора, рјешавања проблема, итд.), облике рада (рад у пару, рад у групи, индивидуални рад, итд.), типове задатака (underline., circle., fill in., match., write., answer., ask., итд.) и расположива наставна средства (CD-плејер и компакт-дискони са снимљеним аудио-материјалом, видео-бим, постери, рјечници, итд.) што омогућава ученицима да увјежбају и што боље усвоје презентоване садржаје тј. развијање и унапређење језичких компетенција. Наставник треба да подстиче ученике да активно учествују у самом наставном процесу тако што ће им омогућити да и они генеришу неке од додатних материјала који се користе на часу.

Слушање и разумијевање – Наставник треба да користи што разноврсније снимљене прилагођене материјале за слушање с циљем оспособљавања ученика да разумије природан говор и различите дијалекте стандарног говорног језика.

Читање и разумијевање – За развијање ове вјештине треба користити разноврсне изворне прилагођене текстове уз коришћење одговарајуће технике читања. Разумијевање текста се може провјеравати за вријеме или након читања. За провјеравање разумијевања прочитаног текста треба користити разноврсне вјежбе типа допуњавања, повезивања, избора понуђеног одговора, одговора на питање и сл.

За ове двије вјештине је потребно истаћи да ученици не морају разумјети цијели текст од ријечи до ријечи, али је потребно да разумију текст у глобалу и идентификују потребну информацију у тексту.

Говор – Препоручују се активности које омогућавају стварну размјену знања, информација, идеја, мишљења, било да се ради о активностима дијалошког или монолошког типа. Пожељно је да у активностима учествује што више ученика (рад у пару/групи).

Писање – За развијање ове вјештине може се користити писање на задату тему или писање на слободну тему. Ученицима треба указати на важност самог процеса писања и писаног изражавања. Писани текст треба да има одговарајућу форму, лексику, те граматичку, правописну, и интерпункцијску тачност.

У настави енглеског језика, за учење граматичких структура препоручује се индуктивни приступ. Ученици, из низа предочених примјера, идентификују језичке структуре и уоче правила која касније примјењују у пракси.

Граматичке структуре се уводе постепено и примјењују на великом броју вјежбања базираних на реалним ситуацијама. Понављање већ познатих структура омогућава да ученици утврде оне дијелове које нису најбоље савладали у претходном периоду.

Познавање граматичких правила није циљ наставе енглеског језика, стога не треба тражити од ученика да их репродукују уколико их правилно употребљавају.

Лексика је један од битних елемената у учењу страног језика. За објашњавање нове лексике, наставници треба да користе контекстуални приступ. Ученике треба подстицати на усвајање парадигми ријечи и колокација, коришћењем савремених приступа настави лексике, нпр. креирањем мапа ума или мрежа.

Код исправљања грешака, наставник треба да буде обазрив. Ученике не треба прекидати због грешака које праве у току усменог излагања. Наставник треба да укаже на њих по завршетку излагања или да се користи методом тзв. корективне повратне информације (corrective feedback). У писаним радовима, наставник треба да означи врсту грешке. Када је то могуће, треба пружити прилику ученицима да сами исправе своје грешке.

Приликом објашњавања граматичких садржаја наставници треба да сведу употребу сложене терминологије (метајезика) на минимум. Препоручује се писано и усмено тестирање усвојености вокабулара и граматике у контексту, а не директним испитивањем значења ријечи и знања граматичких правила.

Домаћи рад, као наставак рада у школи, омогућава ученику континуитет у усвајању презентованог градива.

Пројекти – Израда пројеката је веома корисна за ученике у настави енглеског језика. Оваква активност омогућава развијање самосталности и одговорности код ученика. Пројектни задатак треба да је јасно дефинисан, са детаљним упутством за израду и прилагођен способностима ученика. Ученици могу реализовати пројектни задатак индивидуално, у пару или у групи (што зависи од плана рада наставника и договора између ученика и наставника). Завршетак рада на пројекту представљају презентације које ученик/пар/група реализују на часу. Презентације могу бити разноврсне – зидне новине, постери, излагања праћена слајдовима, видео-презентације, итд.

Праћење, вредновање и оцјењивање

Приликом оцјењивања ђака, наставници треба да праве разлику између учених и научених структура. Учено градиво, на примјер, које се односи на препознавање одређених глаголских форми, док научно градиво подразумијева тачну употребу одређених глаголских форми у контексту. Када је ријеч о вокабулару, научно градиво се односи на учениково познавање значења ријечи, док усвојени вокабулар подразумијева употребу ријечи у различитим контекстима.

Праћење, вредновање и оцјењивање ученика је континуиран и сталан процес у настави енглеског језика. Наставници прате, вреднују и оцјењују ученике путем усмених и писаних провјера постигнућа.

- Усмене провјере постигнућа се врше у току реализације наставних садржаја на часовима, тј. рада у пару, у групи и индивидуалног рада ученика. Наставник редовно прати и записује запажања о правилном изговору, јасном изражавању, правилној употреби граматике, богатству вокабулара, начину изражавања, сналажењу у разним ситуацијама. У току полугодишта, наставник треба да најмање два пута оцијени ученика према способностима за учествовање у говорној интеракцији и за усмено излагање.
- Писане провјере постигнућа се реализују кроз низове задатака објективног типа, тестове, контролне радове, диктате и вишеминутне провјере постигнућа, писање слободних или састава на задату тему, расправа и извјештаја. Приликом вредновања и оцјењивања води се рачуна о правопису, јасном изражавању мисли, логичком излагању идеја, граматичкој тачности, богатству вокабулара, конструкцији реченица, организацији текста.

На почетку школске године наставници треба да упознају ученике са системом рада и оцјењивања. Поред контролних радова, писаних вјежби, тестова и других врста задатака, оцјењује се ученикова активност на часу. У том смислу би требало избјегавати класично усмено испитивање ученика, већ усмену оцјену извести на основу ученикове активности на часу. Уколико ученик није активан и не одговара на наставничково подстицање да се укључи у рад одјељења, наставник га може усмено испитати и на тај начин провјерити и вредновати његово знање.

ИСХОДИ УЧЕЊА:

Ученици седмог разреда основне школе треба да савладају, у говорној и писаној комуникацији, програмске садржаје дате у Наставном плану и програму, развијајући и унапређујући истовремено све језичке вјештине. Ученици треба да активно учествују у разговору (уз одређену помоћ наставника). Ученици треба да разумију и користе познате свакодневне изразе и једноставне фразе које се односе на испуњавање конкретних потреба у нешто већем нивоу у односу на претходни разред. Могу да представе себе и друге особе, и да одговарају на питања о себи и другима, и о особама које познају тј. стварима које посједују. Могу да воде разговор нешто сложенији у односу на дефинисани ниво А1 (I), под условом да саговорник говори полако и разговјетно и да је спреман да помогне.

ИЗВОРИ:

- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске
- Приручници, граматике и рјечници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЊЕМАЧКИ ЈЕЗИК

* Функција представља сврху за коју ученик мора бити оспособљен учењем другог страног језика и шта мора знати изразити на другом страном језику. Функције (нпр. идентификовати, ставити у односе, исправити, описати итд.) представљају организаторске принципе – важност функције представља основу хронологије функција (структурални и ситуацијски слијед).

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ:

Васпитни циљеви наставе страног језика су усмјерени ка развијању личности ученика и према њиховом уклапању у друштвену средину која превазилази националне оквире.

Ту се подразумева:

- развијање позитивног односа према страном језику и култури;
- разумијевање туђег језика и културе уз уочавање сличности односно разлика међу културама;
- боље упознавање властитог идентитета;
- развијање критичности и уграђивање нових искустава у лично дјеловање;
- извршавање постављених обавеза;
- сарадњу на заједничком остварењу планираних циљева; самопотврђивање и остварење властите;
- посебности и креативности;
- развијање способности вредновања и самовредновања.

Основни образовни циљеви наставе страних језика су стицање основних језичких вјештина, навика и знања на рецептивном и продуктивном плану:

- Способност слушања и и разумијевања усмених порука на страном језику;
- Савладавање основа фонолошких закона, ритма и интонације страног језика. Способност изражавања у складу са обрађеним и усвојеним градивом;
- Савладавање основних правила читања. Читање са разумијевањем краћих текстова у складу са обрађеним градивом;
- Савладавање основа писмености. Способност писменог изражавања у склопу обрађеног градива.

Интеркултурални садржај:

Ученици уче страни језик и продубљују свој фонд ријечи уз помоћ осталих предмета које уче у школи, нпр.:

- уз помоћ цртања, сликања, плеса, итд. (визуелне умјетности);
- уз помоћ спортова и игара (гимнастика, спортови);
- уз помоћ слушања музике (музика).

Интеркултуралне способности и вјештине:

Ученици уче:

- да уоче главне разлике између културе своје земље и културе земаља њемачког говорног подручја и на тај начин науче да цијене културу властите земље;
- да на одговарајући начин комуницирају са људима циљне културе;
- да се у свакодневном животу понашају на природан начин, што такође подразумева
  - * *јовор шијела* (гестикулација рукама, погледи, раздаљина између саговорника, итд.)
  - * *узвике*.

Ученици ће се:

- упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља њемачког говорног подручја из области културе, образовања, слободног времена ученика, начина живљења;
- научити како да се у непосредном контакту учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе земље чији језик уче;
- научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.

Научити како се учи:

Ученици уче како да:

- покажу одговорност и активност у ситуацијама када уче језик;
- процјењују властити успјех у достизању постављеног циља односу на остале ученике из разреда;
- користе различите методе и стратегије учења типичне за учење језика;
- користе информациону технологију код учења језика;
- користе самостално уџбенике, рјечнике и другу литературу;
- развију позитиван став према учењу језика.

Интердисциплинарни садржај:

Ученици ће такође учити њемачки језик ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Теме:

Људи, млади људи	Млади људи и школа, радне обавезе; Разговори о школи, наставницима, вршњацима; Однос према радним обавезама. Шта волиш да радиш, а шта не волиш.
Слободно вријеме	Хоби, активности у слободно вријеме; Како проводим викенд, метеоролошко вријеме; Организовање школске прославе. Прослава рођендана.
Одјећа	Дијелови одјеће, боје; Омиљена одјећа младих, шта најчешће облачим; Одлазак у продавницу и куповање одјеће.
Јело и пиће	Јела и пића у њемачком говорном подручју и код нас; Моје омиљено јело и пиће, рецепти; Прибор за јело; Одлазак у ресторан, наручивање јела и пића.
Школски распуст	Активности за вријеме распуста у мјесту и ван мјеста боравка; Географска карта; План града;

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>РЕЦЕПЦИЈА Слушање са разумијевањем</p> <p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије усмену поруку (глобално разумијевање), не дужу од два до три минута, исказану савременим језиком и уколико се говори темпом споријим од нормалног, пронађе тражене информације (селективно разумијевање); • разумије питања која се односе на лично искуство и свакодневне захтјеве ако му се неко обрати директно; • разумије заповијести у оквиру једноставног рутинског дијалога који се односи на непосредну ситуацију; • глобално разумије кратке садржаје везане за горе наведене теме ако су изговорене јасно и књижевним језиком; 	<p>Глаголи Презент слабих и јаких глагола са одвојивим и неодвојивим префиксом, сложених глагола и модалних глагола; Имперфект помоћних глагола; Перфект правилних и најфреквентнијих неправилних глагола са <i>haben</i> и <i>sein</i>; Императив за друго лице једнине и множине.</p> <p>Члан Одређени и неодређени члан у номинативу, дативу и акузативу једнине и множине.</p> <p>Именице Именице, номинатив, датив, и акузатив једнине и множине.</p> <p>Замјенице Личне и присвојне, номинатив, датив и акузатив једнине и множине, упитна замјеница <i>welcher, e, es</i>.</p> <p>Придјеви Компарација придјева и даље предикативна употреба.</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • на матерњем језику преприча садржај текста који је слушао; • помоћу радњи, гестикулације, мимике покаже да разумије основне изразе и упутства који се понављају у свакодневним ситуацијама, а који садрже вокабулар обрађен у току наставног процеса. <p>Читање са разумијевањем Ученик треба да</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна да гласно, разумљиво и са правилном интонацијом чита познате и неке непознате ријечи и пасусе из кратких текстова из познате тематике; • пронађе информацију из приватних и свакодневних текстова (мејлови, кратка писма, натписи...) писаних кратким реченицама, једноставним језиком о ученику познатим темама при чему, ако је потребно, текст чита више пута; • да након одговарајуће припреме (задаци прије читања) глобално разумије садржај из дидактичко-методички прилагођених текстова. <p>ПРОДУКЦИЈА Усмено изражавање Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи ограничени фонд ријечи и једноставних фраза везаних за тематику која се обрађује у седмом разреду; • поставља и одговара на једноставна питања о томе чиме се бави у слободно вријеме, шта радо облачи, шта једе и пије код куће и за вријеме великог одмора; • поручи јело и пиће у ресторану (интернационални називи); 	<p>Компарација придјева и прилога – правилна и неправилна.</p> <p>Приједлози <i>aus, bei, mit, zu, von, für, gegen, in, an, auf, unter.</i></p> <p>Прилози <i>früher, gestern, leider, ziemlich, manchmal ...</i></p> <p>Бројеви</p> <ul style="list-style-type: none"> • главни од 100 па на даље • редни бројеви без деκлинације. <p>Реченица</p> <p>Проширена реченица. Субјекат + предикат +објекат у дативу +објекат у акузативу. <i>Ich schenke meinem Freund ein Buch zum Geburtstag.</i></p> <p>Проширена реченица са прилошком одредбом. <i>Heute gehe ich mit meinen Freunden ins Kino.</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Независносложене реченице са везником <i>dann, deshalb, also, danach</i> и са везницима <i>und, aber, oder, denn.</i> <p>Ред ријечи у независносложеној реченици.</p>	
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • са неколико кратких реченица, уз помоћ наставника, исприча лични доживљај; • на основу кључних ријечи уз помоћ наставника преприча кратки прочитани или слушани текст; • говори кратке дијалоге према моделу; • тражи и даје информације о томе како да се дође до неког одређеног мјеста у граду; • на географској карти опише којим путем се иде од једног мјеста до другог; • да изрази допадање и недопадање; • води разговор у продавници при чему му повремено може затребати помоћ; • изговара без потешкоћа познате ријечи, али прави примјетне паузе и оклијева кад изговара мање познате ријечи, па потешкоће код изговора могу повремено отежати комуникацију; • влада најосновнијим фондом једноставних, научених израза, основним вокабуларом и основним граматичким структурама. <p>Писмено изражавање Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • се писмено изражава користећи основна правила правописа; • да пише просте и проширене изоловане изразе и реченице личне природе; • опише активности у току радног дана, викенда, распуста; • пише одговоре на задата питања у вези са познатом тематиком и поставља питања на задате одговоре; • саставља кратке дијалоге; 		
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • пише кратке саставе уз помоћ смјерница у вези са тематиком у седмом разреду; • пише једноставне поруке, кратки мејл, разгледницу, СМС поруку; • опише изглед и гардеробу правећи бројне грешке различите природе. <p>Знање о језику У седмом разреду ученици препознају граматичка правила.</p>		
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА:

Рецептивне вјештине

Један од циљева наставе њемачког језика је потпуно или бар суштинско разумијевање дијалогских и монологских језичких исказа у оквиру обрађене тематике, односно оспособљавање ученика да у тексту самостално пронађу и разумију потребну информацију.

Од самог почетка ученици треба да буду суочени са говорним текстовима како би могли да упознају гласовни систем њемачког језика и у њему разазнају и идентификују гласове, гласовне цјелине и прозодијске структуре и да схвате значење исказа. Према томе, наставници треба да што чешће користе звучне записе и презентују говорне текстова како би ученици имали прилику да чују изворне говорнике и да се постепено навикавају на нормалан темпо говора.

Иако се читање писаних текстова у реалном животу одвија најчешће у себи, у настави треба спроводити и гласно читање, посебно на почетном нивоу учења језика јер то помаже побољшању изговора код ученика. Међутим, треба примјењивати и читање у себи како би ученици пронашли потребну/е информацију/е у тексту.

Код говорних и писаних текстова треба примјењивати различите стилове разумијевања. Као ни у реалном животу ни у настави није неопходно да ученици сваки текст разумију детаљно, од ријечи до ријечи. Зависно од врсте текста и од начина формулисања задатака примјењиваће се различити стилови разумијевања: глобални, селективни и детаљни.

Да би се ученицима донекле олакшало суочавање с текстом, прије читања/ слушања текста могу се спровести припремне/уводне вјежбе које имају за циљ да активирају предзнања ученика, да побуде њихову радозналост и да их мотивишу за рад.

То може бити израда асоциограма и проналажење асоцијација на задату ријеч, кориштење визуелних импулса (слика, цртежа, графикона и сл.), стварање претпоставки у вези са садржајем текста на основу наслова, поднаслова или слика које стоје уз текст. У овој фази могу се објаснити кључне ријечи које би олакшале ученицима разумијевање текста.

Пропратне вјежбе које се дају током слушања/читања текста омогућавају ученицима суочавање са текстом и рад на тексту. Код њих треба да постоји одређена поступност, да се иде од оних лакших ка тежим. Међу њима треба да влада разноврсност

како би ученици путем различитих врста вјежби могли изнова да се баве текстом, а често понављање одређених структура довело би до њиховог лакшег запамћивања.

Закључни задаци који се раде послје слушања/читања текста имају за циљ провјеру разумијевања текста. За говорни текст треба формулисати задатке тако да се од ученика не тражи запамћивање читавог текста него проналажење одређене информације и давање одговора нумеричког карактера или у виду имена и назива. Кад је у питању писани текст од ученика се може тражити препричавање текста у кратким цртама, претварање прочитаног текста у другу текстуалну форму и сл.

Рецептивне вјештине не треба схватити као активности у којима ће ученици имати пасивну улогу. У развоју ових вјештина ученици и те како имају активну улогу јер је сва њихова пажња и активност усмјерена на разумијевање текста или проналажење одређених информација у њему.

Продуктивне вјештине

Полази се од тога да се комуникативне језичке активности могу одвијати само уз садејство различитих вјештина. То значи да су за остваривање комуникације неопходне и продуктивне вјештине, писање и говор. Разумијевање писаног и говорног текста и стварање усменог и писаног исказа не могу се посматрати као одвојени и изоловани процеси него као комплексни и међусобно повезани процеси који се дјелимично одвијају симултано. Због тога од самог почетка у наставу треба укључивати и продуктивне вјештине и оспособљавати ученика за стварање писаних и говорних текстова на њемачком језику.

Вјештина писања заузима значајно мјесто у настави страних језика, јер се граматичке вјежбе и вјежбе за усвајање нових ријечи изводе најчешће писаним путем. Затим ученици пишу домаће задатке, контролне радове, писмене задаће, тестове. Али у свим овим активностима писање представља инструмент. Циљ је овдје заправо нешто друго, увјежбавање граматике, вокабулара, правописа или провјера знања ученика. Међутим, писање треба примјењивати прије свега као продуктивну вјештину, гдје ће ученици сами стварати различите врсте текстова у складу са својим знањима и способностима. Да би ученици стекли компетенције на овом плану, неопходно је спроводити вјежбе које доприносе обогаћивању вокабулара ученика, као и вјежбе којима се увјежбава повезивање ријечи у веће цјелине. Такве вјежбе би биле припремне вјежбе, вјежбе састављања елемената и структурне вјежбе. У припремне вјежбе спадају оне којима се увјежбава правопис или прикупљају асоцијације на задату тему, као и једноставне мотивационе вјежбе, обично у форми неке игре ријечима. Помоћу вјежби за састављање елемената ученици уче како да успостављају везу између појединачних ријечи и реченица. Структурним вјежбама уче како да формулишу једноставне фразе и реченице.

Како мотивисати ученике за писање текстова у настави?

Ове активности не би требало да трају дуго. Ефикасније је да се вјежбе за развијање ове вјештине дају у краћим временским размацима. При томе треба користити различите врсте вјежби и нудити различите поводе за писање. Да би писање, које има за циљ успостављање комуникације, имало смисла, може се наћи конкретан прималац. То може бити нпр. неки ученик из разреда којем се пише писмо, разгледница, мејл, позивница или нека друга врста текста, на коју он онда може одговорити.

Да би ученици имали користи од писања, пожељно је бирати вјежбе и врсте текстова које имају неке везе са свакодневним животом ученика.

Вјештина говора, одн. усменог изражавања може се испољавати монолошки и дијалогски. Ова вјештина вјероватно представља и најкомплекснију активност у настави страних језика, јер и поред свих настојања, вјежбања и рада тешко се постиже да ученици

и након неколико година учења течно говоре на страном језику. Због тога треба пажљиво прићи развијању ове вјештине код ученика. Да би се ученици оспособили за комуницирање на њемачком језику и стварање говорних текстова, морају се прво увјежбавати посебне вјештине. Такве вјежбе могу се назвати припремним вјежбама које припремају ученике за комуникацију. Њима се не увјежбава експлицитно вјештина говора него друге вјештине и посебне вјештине.

На првом мјесту стоје вјежбе које се односе на фонетику. Њима треба увјежбавати појединачне гласове, гласовне скупине, акценат и реченичну мелодију. Оне служе томе да се ученици прилагоде новом гласовном систему и пожељно их је проводити посебно на почетном степену учења језика. Овдје се нпр. могу користити тзв. брзалице које служе тренирању говорне апаратуре. Затим ту су вјежбе за обогаћивање вокабулара ученика. За ово су подесни нпр. асоциограм, вјежбе придруживања, сортирање ријечи и сл. И многе граматичке вјежбе спадају у ову групу. Оне доприносе да изражавање на њемачком језику буде што исправније.

Посебну пажњу треба посветити дијалозима који су веома заступљени у уџбеницима њемачког језика. Наставници треба да охрабрују ученике да их што је могуће више изводе усмено. Могу се спроводити већ на почетном нивоу, када ученици уче како се на њемачком језику поздравља, представља, успоставља контакт с неком другом особом и сл. Пошто се ради о свакодневним темама и дијалозима којима се симулирају свакодневне говорне ситуације, треба омогућити ученицима да говоре из властите перспективе и износе властита искуста, а не да само глуме личности из уџбеника, јер ће их то више мотивисати за рад.

За монолошко изражавање може се тражити од ученика да причају о неким личним стварима, нпр. да извјештавају о томе шта су радили, шта су доживјели, куда су путовали и сл. или да опишу неку слику.

Пошто се у учионици углавном симулирају свакодневне говорне ситуације, потребно је добро осмислити повод за разговор, али исто тако важно је створити опуштену атмосферу гдје неће бити страха од грешака, критике, кажњавања или слабих оцјена.

Ученике треба охрабривати да говоре на њемачком језику без обзира што ће бити грешака. Оне су неминовне, јер њемачки језик за њих представља страни језик. При томе треба биљежити грешке које су карактеристичне за читаву групу, а онда циљаним вјежбама радити на отклањању тих грешака.

Вокабулар

Учење ријечи и рад на обогаћивању вокабулара ученика једна је од најважнијих активности у настави страног језика. За успјешну комуникацију познавање ријечи је значајније од познавања граматичких правила. Због тога лексичке вјежбе треба логички осмислити и спроводити. Када се обрађује неко семантичко поље, треба кренути од вјежби препознавања, преко диригованих вјежби до вјежби слободне продукције.

Код прве групе вјежби ученици треба да идентификују одређене ријечи у неком тексту. Разноврсним вјежбама може се понављати и увјежбавати исти језички материјал. Честим понављањем ријечи путем разноврсних вјежби долази до бржег запамћивања ријечи. Овдје се могу изводити нпр. следеће вјежбе:

- ученици треба да пронађу одређену ријеч у тексту,
- у групи ријечи ученици заокружују ријечи које чују приликом слушања текста,
- током слушања текста ученици дају неки знак чим чују одређену ријеч,
- редослијед слова се испретура и ученици треба да одгонетну о којој ријечи се ради,
- у укрштеници ученици треба да идентификују одређену ријеч.

За рад на вокабулару веома су важне технике семантизације. Овдје се наставницима пружају бројне могућности и не би требало одмах посегнути за превођењем. Врло ефикасан је поступак визуелне семантизације, нпр. приказивање саме ствари уколико је у питању неки конкретан предмет, затим коришћење слике, илустрације, мапе, графикона, симбола, пиктограма и сл. Затим, могу се користити и средства невербалне комуникације: гестикулација, мимика, кретање.

Приликом вербалне семантизације ријечи могу се користити синоними, антоними, хипероними, хипоними, парафразе или примјери из ученичког окружења.

Учење ријечи у контексту или у оквиру одређене теме ефикасније је него учење изолованих ријечи. У настави треба користити различите мнемотехничке вјежбе, као нпр. асоцијације и аналогију, за које се сматра да доприносе лакшем и ефикаснијем преносу нове лексике у дуготрајно памћење, што је један од циљева наставе страних језика.

Граматика

Треба имати на уму да је улога граматике у комуникативној методи измијењена у односу на претходне методе и да граматика сада представља средство ка циљу. Настава граматике треба да буде у функцији остварења опште језичке компетенције, а не сама себи сврха. Настава граматике и увјежбавање граматичких правила чине саставни дио свеукупног процеса учења језика, али ни у ком случају не представљају његов централни аспект.

У настави граматике нови граматички феномен треба представљати у контексту, јер ученици не уче само како се тај феномен гради, него и коју функцију има и како се употребљава. Контекст увијек треба садржати језички материјал који је ученицима познат и по могућности довољан број примјера који поткрепљују правило. Терминологију треба свести на основне и довољно разумљиве појмове. За истицање битних елемената правила треба користити визуелна средства као геометријске фигуре, симболе, слике, боје, табеле и сл.

При проналажењу граматичког правила пожељно је да се што више користи индуктивни поступак гдје се полази од примјера пронађених у аутентичним материјалима. На основу сличности у грађењу и употреби одређених језичких елемената ученици самостално или уз наставникову помоћ изводе и формулишу правило, које потом примјењују у другим контекстима. На овај начин код ученика се развија самосталност у раду.

Да би се граматичка правила усвојила и у одређеној мјери усавршила, а по могућности чак и аутоматизовала, она се обавезно морају увјежбавати. Због тога граматичке вјежбе представљају кључни аспект наставе граматике. И овдје треба користити различите типове вјежби, како увјежбавање новог граматичког правила ученицима не би постало монотono.

Игре у настави

Игре су постале саставни дио наставе страних језика и примјењују се на свим нивоима учења. Међутим, игре треба да буду добро осмишљене и да се спроводе плански како се активности ученика не би свеле само на игру. Оне треба да имају и образовни циљ, што значи да ученици треба кроз игру и да уче.

Игре у настави имају бројне предности. Поред језичких вјештина ученици стичу неке ванјезичке квалификације које су значајне за живот, а то су између осталог способност за кооперацију и тимски рад. Играма се активирају сва чула, играма се

поспјешује усвајање језика у ситуацијама које су блиске реалном животу, као нпр. у играма са подијељеним улогама (Rollenspiele). Играма се поспјешује креативност ученика. Оне олакшавају успостављање контаката у разреду, могу позитивно утицати на понашање појединих ученика.

Играма се могу увјежбавати граматичке структуре, лексика, игре поспјешују комбинацију вјештина. Оне мотивишу ученике за учење, ослобађају их страха од потешкоћа које се јављају приликом учења страног језика. Уз игре атмосфера је опуштенија па се у таквом раду активирају и лошији ученици. Све то може утицати на стварање позитивног става према предмету.

Игре би требало примјењивати редовно, у краћим временским размацима. Током часа не треба одвајати много времена на њих како се читав час не би претворио у игру.

Приликом спровођења игара, али и у неким другим врстама вјежби, треба примјењивати разне облике рада: индивидуални рад, групни рад и рад у пару. Уколико вријеме дозвољава, могу се организовати и мини-пројекти у чије организовање и спровођење од самог почетка треба да буду укључени сви ученици.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: РУСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
Човјек (спољашњи изглед и карактер)	6
Кућа	8
Стан	6
Продавница	8
Вријеме	7
Часовник	3
Годишња доба	3
Спорт	6
Слободно вријеме	6
Животиње: домаће и дивље животиње из окружења	6

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> да опише предмете око себе и радње које ради; задавати питања и одговарати на них; добити и дати информације једноставним ријечима у једноставним ситуацијама; оправдати се, изразити задовољство и незадовољство, сложити ти се или се супроставити; честитати другу празник, успјех усвим сверема живота. 	<p>Ученик ће на рецептивном нивоу:</p> <ul style="list-style-type: none"> да овлада и коректно разумије сложенији текст и говорни језик у лаганом темпу; усавршавање изговора – меки сугласници (часы, жить, овощи, музыка, семья, обуви...); акцентовани и неакцентовани самогласници (хорошо, плохо, пожалуйста, спасибо); замјенице (который, какой); род именица: дом-дома, ребёнок-дети, палец, спальня, лыжа, продавщица, время яй цо; садашње, прошло и будуће вријеме глагола; придјиви: высокий, низкий, красивый, хороший, плохой; главни бројеви до 100 и редни до 10, первый, второй, третий итд. 	<p>Српски језик, географија, историја</p>

Према жељи ученика читање стихова и кратки дијалози између ученика. Писање кратких диктата и преводи реченица са руског на српски и обрнуто.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Задаци наставе ликовне културе

- Развијање ликовног и естетског сензибилитета за: спонтани ритам бојених мрља, линија, свјетлости, визуелно споразумијевање, текстуру, свјетлину, боју и свијет уобразиље у ликовним дјелима;
- Показивање интереса и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости свијета облика: свијетло-тамно, облик-боја, простор-композиција;
- Посматрање и естетски доживљај дјела ликовних умјетности;
- Развијање љубави према ликовном наслеђу;
- Оспособљавање за стваралачко преношење визуелно-ликовних искустава у природно-друштвена подручја и развијање интересовања за оплмењивање и заштиту природе и смисла за унапређење културе живљења.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Спонтани ритам бојених мрља, линија, свјетлина	2
2. Визуелно споразумијевање	3
3. Текстура	8
4. Свјетлина	10
5. Боја	10
6. Свијет уобразиље у ликовним дјелима	3

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1: Спонтани ритам бојених мрља, линија, свјетлина (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • употребом бојених мрља, линија, свјетлина, спонтано изрази сензибилитет за ритам; • препозна значење ликовног појма ритам.	<ul style="list-style-type: none"> • Спонтани ритам бојених мрља, линија, свјетлина. • Вјежбе и естетска анализа.	Музичка култура Психологија
Тема 2: Визуелно споразумијевање (3)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • ствара и разумије једноставне визуелне поруке; • објасни значење појма пиктограм.	<ul style="list-style-type: none"> • Визуелно споразумијевање.	Техничко образовање

Тема 3: Текстура (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и разликује основне текстурадне врједности површина и облика: глатко-храпаво, сјајно-мат; • разликује појмове текстура-фактура; • именује основне цртаће, сликарске и вајарске материјале; • ликовно изрази различите квалитете површина и облика цртежом, сликом, скулптуром. 	<ul style="list-style-type: none"> • Текстурадне врједности површине и облика. • Материјали и врсте материјала. • Карактер и врсте текстуре. • Вјежбе, естетска анализа. 	<p>Биологија</p>
Тема 4: Свјетлина (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појмове свјетлост и свјетлина (валер); • објасни које облике видимо: бијеле, црне, сиве; • разликује ријечи којима описујемо свјетлину од материја којима сликамо и цртамо свјетлину; • препозна свјетлину шарених боја; • уради скалу тонова од бијелог до црног; • ликовно се изрази употребом свјетлине. 	<ul style="list-style-type: none"> • Тонске разлике. • Свијетло-тамно. • Степен свјетлине и затамњености. • Градација свјетлости у односу на одређеност извора. • Вјежба. 	<p>Српски језик</p> <p>Физика</p>
Тема 5: Боја (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни значење појма боје; • разликује боје сунчева спектра; • именује основне, изведене и терцијарне боје; • именује парове комплементарних боја; • групише топле и хладне боје; • изведе Оствалдов круг боја; • ликовно се изрази употребљавајући боје. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основне и изведене боје. • Комплементарне боје. • Топле и хладне боје. • Контраст тоталитета. • Слојевито сликање. • Вјежбе. 	<p>Физика</p> <p>Психологија</p>

Тема 6: Свијет уобразиље у ликовним дјелима (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ликовно изрази свијет уобразиље. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сликање снова, бајки ... • Анализа репродукција или оригинала у којима се јавља фантастика: ослобађање од функционалности, транспоновања ствари смјештањем у неуобичајени простор. 	<p>Српски језик</p> <p>Историја умјетности</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

ПЛАНИРАЊЕ

Планирање је усклађивање програма у оквиру школског плана према одређеним условима. Смисао је да се утврде задаци на сваком часу који би најпотпуније развијали све ликовне способности ученика, а нарочито способности које подстичу стварање, као и оне који омогућавају стварање. Стога, градиво треба планирати тако да се постигне:

- виши ниво опажања,
- оспособљеност примања,
- одговарајући ниво разумјевања,
- способност поступања.

Врсте плана

ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА (полугодишњи, мјесечни)

Годишњи план рада треба да садржи преглед ликовних цјелина и број часова предвиђен за одређене садржаје.

Оперативни – мјесечни план треба да буде детаљно разрађен.

Послије завршеног циклуса (самостално ликовно изражавање) слиједи естетска анализа ученичких радова.

РЕАЛИЗАЦИЈА САДРЖАЈА

1. Примањем/учењем – омогућавање ученицима да стичу знања из области ликовне културе; савладавање технолошких поступака ликовног рада у оквиру одређених средстава и медија, упознавање законитости и елемената ликовног језика.
2. Давањем/стварањем – подстицање ученика да се изражавају у оквиру ликовних активности и стварају резултате (увијек на вишем нивоу култивисања и јачања ликовне осјетљивости).

Примарни циљ ликовног образовања је откривање и упознавање комплексне визуелне и ликовне културе (чине је системи стваралаштва и системи коришћења).

Извори

Уџбеници одобрени од стране надлежног министарства, часописи, видео и аудио касете, DVD записи, те стручни уџбеници, литература, интернет, монографије сликара и вајара.

Начин оцјењивања

- Наставник ће пратити напредовање ученика током рада и водити евиденцију о постигнућу сваког ученика појединачно.
- Ученици морају унапријед бити упознати са методама и критеријумима оцјењивања.
- Ученици морају остварити минимум 50% свих резултата учења у свим одабраним методама оцјењивања.

Техника оцјењивања

1. Интервју
  - Оцјењивање резултата учења путем вербалног испитивања;
  - Питања дефинишу ученици или наставник;
  - Оцјењивање може бити од стране колеге ученика или наставника.
2. Усмена презентација
  - Треба да се односи на задане задатке и да траје 5 до 10 минута по ученику;
  - Требају је дати сви ученици, а праћена је питањима ученика и наставника.
3. Самостално ликовно стваралштво
  - Колекција радова ученика сакупљених током године.

Важност

- Интервју 30%
- Усмена презентација 10%
- Самостално ликовно стваралштво 55%
- Присуство и активност на настави 5%

Пролазност

- Довољан (2) 50–60%
- Дobar (3) 61–80%
- Врло добар (4) 81–90%
- Одличан (5) 91–100%

УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

ПЕДАГОШКИ СТАНДАРДИ

1. Специјализована учионица – радни простор – атеље
2. Наставна средства
  - информационо комуникациона технологија и мултимедијални технички уређаји: компјутер (добре актуелне конфигурације), мултимедијални пројектор, интерактивна табла, аудио-визуелни (DVD player), технички уређаји за репродукцију аудио-видео материјала, обезбјеђена квалитетна интернет конекција;
  - штампани материјал;
  - филмови из живота и стваралачког рада познатих сликара, видео-материјал са снимљеним дјелима;
  - потребна литература.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Укупни садржаји наставе ликовне културе могу да се подведу под сљедећу шему информативне структуре:

1. Опазити
2. Примити
3. Разумјети
4. Поступити

Опажање – ниво прве димензије подразумијева три основна фактора: 1) квалитет опажања у садржајном погледу; 2) брзину, тачност перцепције и 3) тачност опажања појединачних елемената у одређеној ситуацији.

Примање – подразумијева способност ученика да приме квалитет опажања и информације од одговарајућег медија .

Разумијевање – обухвата елементе разумијевања, опажања и примљених ликовно-визуелних квалитета.

Поступање – подразумијева примјену у практичном и теоретском раду.

Ова структура представља оријентацију наставницима приликом вредновања знања ученика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљ наставе предмета музичка култура је да се подстицањем, стварањем и даљим његовањем интересовања, навика и потреба за слушањем и репродукцијом вриједних музичких остварења из области умјетничке, дјечје, духовне и традиционалне музике развија, на првом мјесту, код ученика љубав према музици, музичкој умјетности и умјетности уопште. Такође, да развија креативне и интелектуалне потенцијале и да правилним његовањем музичког укуса доприноси њиховом естетском и хуманом развоју као и подизању нивоа њиховог музичког образовања и опште културе.

Посебни циљеви

- Кроз више наставних подручја и дисциплина из области музичке педагогије развија код ученика интересовање и љубав према музици и умјетности уопште, као и когнитивне, емоционалне, социјалне и креативне потенцијале и способности;
- Његује способности заједничког (индивидуалног) репродуковања музичких дјела обрађених на часу;
- Кроз активно пјевање, слушање, свирање, играње и стварање музике ученике уведе у разумјевање музике и њених законитости;
- Континуирано развија музичке способности, музикалност, слух, слушну концентрацију, општу и музичку интелигенцију, музичку меморију и креативност;
- Развија оригиналност, индивидуалност и креативна рјешења;
- Развија код ученика способности да изрази своје мисли, формулише сопствени суд и аргументовано га одбрани (критичко мишљење);
- Кроз слушање и активно музицирање (пјевање/свирање) упозна ученике са изражајним средствима музичке умјетности, музичко-теоријским појмовима и основним карактеристикама музике различитих епоха, стилова и жанрова предвиђених програмом, ради развијања способности разумјевања музичких садржаја;
- Развија код ученика навику да слуша вриједна музичка дјела, изграђује позитиван став према музичкој умјетности, прати музички живот и формира сопствене дискотеке (фонотеке);
- Развија способности за заједничко извођење (пјевање/свирање/играње) познатих примјера из дјела свјетске, српске и босанско-херцеговачке музичке литературе;
- Музички описмењује и упознаје ученике са музичким појавама и појмовима из области мелодике и ритма (F-dur, d-mol, D и G-dur љествица, пунктирана и обрнуто пунктирана јединица бројања, триола, синкопа, тродјелна врста мјере 6/8);
- Развија код ученика неометано повезивање перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике;
- Обогаћује и оплемењује емоционални живот ученика;
- Васпитава ученика у његовању патриотизма, хуманизма и интернационализма;

- Правилним његовањем музичког укуса развија код ученика способност за процјену умјетничке вриједности, тј. да кроз успостављање и усвајање вриједносних мјерила за критичко и естетско процјењивање музике створи компетентног корисника музичке културе;
- Приближи савремене извођаче умјетничке музике и укаже на савремене обраде класичних музичких дјела;
- Указује на везу музичке културе са садржајима других наставних предмета;
- Његује хорско и оркестарско музицирање у школи.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставно подручје

Оквирни број часова

1. Слушање музике	10
2. Увод у основе музичке писмености	12
3. Дјечје музичко стваралаштво	8
4. Извођење музике	6

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Наставно подручје: СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ (10 часова)		
Теме: 1. Вокална музика 2. Инструментална музика 3. Вокално-инструментална музика		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. препозна и именује слушане примјере хорске музике; дефинише и објасни појам хорске пјесме; разликује духовну и свјетовну хорску музику; разликује дјечји, женски, мушки и мјешовити хор; наведе значајне домаће ауторе хорске музике и наведе основне биографске податке о њима; активно учествује у репродукцији обрађених примјера, те динамички и агогички нијансира према оригиналу слушаног музичког примјера; солфеђира тематски материјал композиције који је обрађен са наставником; разликује <i>a capella</i> од вокално-инструменталног извођења хорске пјесме; објасни термин <i>руковеш</i>; варира композиције које су слушали; препозна и погоди из које од двије или три преслушане композиције потиче мелодија коју им наставник свира на инструменту или интонира гласом; учествује у</p>	<p>1. Хорска пјесма – свјетовна и духовна</p> <p>Слушање и репродукција музике:</p> <p>С. Стојановић – Мокрањац: VI Руковет (<i>Расло ми је бадем грво</i>).</p> <p>VII Руковет (<i>Варај Данке</i>).</p> <p>VIII Руковет (<i>Цанум на сред село, Шио Морава муџно њече</i>).</p> <p><i>Херувимска пјесма.</i></p> <p><i>Тебе њојем</i> – за трогласни хор</p> <p><i>Буди њмја Госњодње.</i></p> <p>В. Милошевић: V Руковет (<i>Бијела вила</i>).</p> <p>В. Комадина: <i>Покозарје.</i></p> <p>Ћ. Верди: Хор Јевреја из опере <i>Набуко</i>.</p> <p>Паралитургијске пјесме:</p> <p><i>Хајџе, децо</i></p> <p><i>Госњоде, Боже мој</i></p> <p><i>Ој, бадњаче, бадњаче</i></p> <p><i>Хрисњос дође међу нас</i></p>	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Вјеронаука</p> <p>Информатика</p>

<p>једногласном и двогласном извођењу паралитургијских пјесама.</p> <p>2. Наведите неколико значајних домаћих и страних композитора инструменталне умјетничке музике, те наведете њихове основне биографске податке; препозна, именује и опише солистички инструмент из слушаног примјера; наведете неколико истакнутих домаћих и страних солиста за одређени инструмент; разумије појмове солистичка, камерна и оркестарска музика; разликује врсте камерних ансамбала према броју извођача (дуо, трио, квартет, ...); класификује ансамбле према врсти инструмената који учествују у извођењу одређеног дијела (гудачки квинтет, дувачки квартет, клавирски трио,...); наведете музичке форме у којима учествује оркестар; препозна теме слушаних композиција оркестарске музике; наведете неке од најпознатијих оркестара; препозна теме и инструменте који изводе теме Шахријара и Шехерезаде; опишите улогу диригента.</p> <p>2.4. Препозна и именује слушане музичке примјере; дефинише и објасни појам стилизоване игре; опишите музичке карактеристике обрађених игара; активно учествује у репродукцији</p>	<p>2.1 Солистичка музика Слушање и репродукција музике: Ф. Шопен: <i>Минутини валцер</i> Ј. С. Бах: <i>Двогласна инвенција бр. 8.</i> Л. Ван Бетовен: <i>Месечева соната.</i> Ф. Менделсон: <i>Концерт за виолину ој. 64.</i> Ј. С. Бах: <i>Багинери.</i> Ф. Лист: <i>Игра њајлуљака – концертна етита.</i> Ф. Шопен: <i>Револуционарна етита.</i> К. Черни: <i>Етита бр. 21 ој. 299</i></p> <p>2.2. Камерна музика Слушање и репродуковање музике К. С. Санс: <i>Лабуд – дуо, виолончело/клавир</i> Л. Бокерини: <i>Менуети – гудачки квинтет, трио гитара</i> К. Краицер: <i>Дует за два кларинети.</i> Ј. Хајдн: <i>Трио бр. 39, Нов. XV/25 „Цијански рондо”.</i> В. А. Моцарт: <i>Соната КВ. 304 бр. 21 III сџав – дуо, виолина/клавир.</i></p> <p>2.3. Оркестарска музика Слушање и репродуковање музике В. А. Моцарт: <i>Увертира за оперу Фијарова женидба.</i> В. А. Моцарт: <i>Симфонија бр. 40 I сџав.</i> Л. Ван Бетовен; <i>Симфонија бр. 5 I сџав.</i> Н. Р. Корсаков: <i>Шехерезада.</i> А. Дворжак: <i>Влџава.</i></p> <p>2.4. Стилизоване игре: менует, валцер, ригидон, мазурка, полонеза, чардаш, полка, болеро, самба, регтајм. Слушање и репродуковање музике: В. А. Моцарт: <i>Менует из Мале ноћне музике.</i> Ј. Штраус: <i>На лијејом џлавом Дунаву.</i> Ф. Шопен: <i>Валцер cis-moll</i></p>	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Географија</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Ликовна култура</p>
--	---	---

<p>(солфеђирање, мануелна репродукција ритмичких образаца обрађених игара); наведе сличности и разлике између менуета, валцера, мазурке и полонезе; објасни разлику између валцера као плеса и стилизоване игре; наведе земље поријекла и период настанка обрађених стилизованих игара; учествује у ритмичкој пратњи болера; осмисли ритмичку пратњу на дјечјим ритмичким инструментима; одреди мјеру слушаног примјера помоћу тактирања.</p> <p>3. Препозна и именује слушане примјере соло пјесме домаћих и страних аутора; очу и објасни разлику између соло пјесме и хорске музике; очу и објасни разлику између соло пјесме и арије; разликује народну пјесму од умјетничке; активно учествује у репродукцији обрађених соло пјесама; критички суди о личном и групном извођењу.</p>	<p>П. И. Чајковски: Валцер из балета <i>Усјавана љејојица</i>. Ф. Шопен: <i>Мазурка B-dur</i>. Ф. Шопен: <i>Полонеза A-dur</i>. Ж. Ф. Рамо: <i>Ријигон</i>. Ф. Лист: <i>Мађарска рајсогија бр. 2</i>. Ђ. Балашевић: <i>Девојка са чаргаи нојама</i>. Ј. Штраус: <i>Трич-џрач</i> полка М. Равел: <i>Болеро</i>. С. Цоплин: <i>Синкојације</i>. А. Бородин: <i>Половецке ијре</i> из опере <i>Кнез Ијор</i>. М. Тајчевић: <i>Друја балканска ијра</i>.</p> <p>3. Соло пјесма Слушање и репродукција музике: В. А. Моцарт: <i>Чежња за јрољећем</i>. Ђ. Б. Перголези: <i>Где је онај цвешак жуји</i>. Ф. Шуберт: <i>Лија</i>. Ф. Шуберт: <i>Серенада</i>. <i>(Павароји, Доминјо, Карерас)</i>. Ф. Шуберт: <i>Дивља ружа</i>. Ј. С. Бах: <i>Ах шјо волим</i>. В. А. Моцарт: <i>Арија Пајајена</i> из опере <i>Чаробна фрула</i>. Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера предвиђен за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	<p>Српски језик</p> <p>Енглески језик</p> <p>Ликовна култура</p>
<p>Наставно подручје: УВОД У ОСНОВЕ МУЗИЧКЕ ПИСМЕНОСТИ (12 часова) Тема: 1. Обнављање и утврђивање љествица и ритмичких врста и фигура из претходног разреда 2. Поставка d-mol љествице 3. Мало мол – мало дур (C-dur – c-mol; d-mol – D-dur) 4. Поставка G-dur љествице 5. Пунктирани и обрнуто пунктирани ритам 6. Поставка синкопе 7. Поставка тродјелне мјере (6/8) 8. Поставка триоле</p>		
<p>Ученик може да: 1. препозна пјесме обрађене у претходном разреду и именује љествицу/тоналитет у којој се пјесмица налази; интонира и</p>	<p>Репродукција и слушање пјесама: 1. Репетиторијум градива из шестог разреда: C-dur, a-mol и F-dur љествица;</p>	<p>Српски језик</p> <p>Историја Математика</p>

<p>објасни појам тетрахорда; аудитивно и визуелно идентификује мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених у претходном разреду пјевањем (текстом/солмизационим слововима), свирањем (блок флаута, металофон или ритмички инструменти) и играњем; дефинише и на основу репродукованих и слушаних примјера објасни опште музичко-теоријске појмове: љествица, октава, каденца, ступањ, цијели степен и полустепен ; објасни разлику између дурске и молске љествице и репродукује (пјева/свира) обрађене љествице и примјере у претходном разреду по избору; транспонује пјесмицу за кварту на више; учествује у равномјерном читању нота; изводи примјере по принципу <i>Дангело</i>;</p>	<p>музичко-теоријски појмови: тетрахорд, каденца, ступањ, степен и полустепен; четвородјелна подјела јединице бројања, узмах и претакт. Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ми имамо црну куцу.</i> • <i>Ајде Кајо.</i> • <i>Поноћ је њако њиха.</i> • <i>Ђук сеги.</i> • <i>Све њицице зајјевале.</i> • <i>Лазар ми коло водио.</i> • <i>Ф. Рамо: Сељанчица.</i> • <i>Мечкарска њјесма.</i> • <i>Оја цуја скочи.</i> • <i>Мега Мишко засјао.</i> • <i>Ах, њио волим – Ј. С. Бах.</i> • <i>Коло води Васа.</i> • <i>Дошло њисмо из Босне.</i> 	<p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
<p>2. репродукује пјевањем (текстом/солмизацијом), и препозна обрађене пјесме у <i>d-tolu</i>; свирањем репродукује једноставније примјере; интонира љествицу и каденцу <i>d-tola</i> и објасни појам љествице; изведе напамет научену пјесму; препозна и наведе тетрахорде, степене и полустепене <i>d-tola</i> љествице; аудитивно и визуелно препозна мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава; објасни разлику између дурске и молске љествице и репродукује (пјева/свира) обрађене љествице и примјере у претходном разреду по избору; објасни разлику</p>	<p>2. Поставка <i>d-tol</i> љествице (обнављање и утврђивање F-dur љествице) Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Дошла је зима – З. М. Василевић.</i> • <i>Где је онај цвѣћак жујии – Ђ. Б. Перголези.</i> • <i>Зима – Ј. С. Бах.</i> • <i>Арија из ораторијума. Елиас – Ф. Менделсон.</i> • <i>Јесења њесма – Непознати аутор.</i> • <i>Све њицице зајјевале – народна пјесма.</i> • <i>Поскакуша – народна игра са пјевањем.</i> • <i>Терзије – народна игра са пјевањем.</i> • <i>Гусња ми мајла њаднала – народна пјесма.</i> • <i>Хвалиње, Госњода – Псалм 135.</i> 	<p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Вјеронаука</p>

<p>између природне и хармонске молске љествице; објасни везу између паралелних љествица; равномјерно чита ноте; репродукује примјере из умјетничке литературе и инструктивне примјере солмизационим слоговима заједно са наставником; репродукује пјесме у заједничком извођењу на дјечјим ритмичким инструментима; репродукује пјесме уз хармонску пратњу; учествује у двогласном извођењу пјесама;</p> <p>3. репродукује пјевањем (текстом/солмизацијом) и препозна обрађене пјесме у <i>d-molu</i>; интонира љествицу и каденцу <i>d-mola</i> и објасни појам љествице; напамет изведе научену пјесму; препозна и наведе тетраорде, степене и полустепене <i>d-mola</i> љествице; свирањем изведе једноставније примјере; транспонује мелодије; учествује у народној игри са пјевањем (<i>Дивна, Дивна</i>); репродукује пјесме уз хармонску пратњу; препозна мотиве написане на табли; учествује у двогласном извођењу пјесама; разликује тонске родове, дур и мол;</p> <p>4. репродукује пјевањем (текстом/солмизацијом) и свирањем обрађене пјесме у <i>G-dugu</i>; изведе напамет научену пјесму; интонира љествицу и каденцу <i>G-duga</i> и објасни појам љествице; препозна и наведе тетраорде, степене и полустепене <i>G-dug</i> љествице; аудитивно и визуелно препозна мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ал је лей овај свети</i> – С. С. Мокрањац. • <i>Гле, иіре ли красне</i> – В. А. Моцарт. • <i>Киша йада, тирана расіе</i> – народна пјесма. • <i>Осу се небо звездама</i> – С. С. Мокрањац. • <i>Ти момо, ти девојко</i> – орска пјесма. • <i>Иірале се делије</i> – Б. Јоксимовић. • <i>Сиіан камен до камена</i> – двоглас. <p>3. Мало мол – мало дур (<i>d-mol – D-dur</i>).</p> <p>Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Зеџ коіа реіу</i> – народна пјесма. • <i>Ноћни сііражар</i> – М. Обрадовић. • <i>Фа је у средини.</i> • <i>Леле, дуње ранке</i>, народна игра са пјевањем. • <i>Хајд йоведи весело</i> – народна игра. • <i>Дјевојачко коло</i> – народна игра са пјевањем. • <i>Дивна, Дивна</i> – народна игра. • <i>Рііигон</i> – Ж. Ф. Рамо. • <i>Лиіа</i> – Ф. Шуберт. • <i>Ода радосіи</i> – Л. В. Бетовен. • <i>Чежња за йрољећем</i> – В. А. Моцарт. • <i>Госіоде, Боже мој.</i> <p>4. Постапка <i>G-dug</i> љествице</p> <p>Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Еј, йало иње</i> – народна пјесма • <i>Срећна мајка</i> – М. Бркић • <i>На салашу</i> – народна пјесма из Америке • <i>Пошла румена</i> – народна игра са пјевањем. • <i>Вањевска йодвала</i> – орска пјесма. • Менует из <i>Мале ноћне музике</i> – В. А. Моцарт. • <i>Ох, йролеће</i> – <i>Ј. Маринковић</i> 	<p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Вјеронаука</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Вјеронаука</p>
---	---	---

<p>равномјерно чита ноте; репродукује примјере из умјетничке литературе и инструктивне примјере солмизационим слоговима заједно са наставником; репродукује пјесме у заједничком извођењу на дјечјим ритмичким инструментима; репродукује пјесме уз хармонску пратњу; учествује у двогласном извођењу пјесама; учествује у народној игри са пјевањем (<i>Пошла румена</i>).</p> <p>5. Препозна и активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу; у обрађеним примјерима идентификује и изведе ритмичке фигуре четвртину и осмину са тачком; да од понуђених мотива правилно сложи дијелове композиције у односу на оригинал; интонира литерарним текстом и солмизацијом обрађени тематски материјал; репродукује примјере по принципу <i>Дандело</i> и мануелном репродукцијом; учествује у народној игри са пјевањем (<i>Дивна, Дивна</i>);</p> <p>6. репродукује (текстом, солмизацијом, мануелном репродукцијом) и препозна обрађене музичке примјере са тродјелном подјелом јединице бројања; учествује у тактирању на два потеза и гласном бројању; неометано тапшањем/ тактирањем прелази из дводјелне у тродјелну пјесму (<i>Блистај, блистај звијезда мала – Гушчица</i>); репродукује примјере по принципу <i>Дандело</i> и мануелном репродукцијом;</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ко свейом Николају служи.</i> • <i>Ајрил већ је ѿу –</i> италијанска пјесма. <p>5. Поставка пунктиране и обрнуто пунктиране фигуре на јединици бројања Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>У ливади ѿод јасеном.</i> • <i>Пошла Дуња жиѿио жейѿи.</i> • <i>Цанум насред село.</i> • <i>Сејао сам реју.</i> • <i>Дивна, Дивна – народна иѿра.</i> • <i>Чујеш, чујеш, чујеш секо.</i> • <i>Седела сам за машином.</i> <p>6. Поставка тродјелне мјере 6/8 Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Гушчица –</i> Аустрија. • <i>Блистај, звјездо мала –</i> В. А. Моцарт. • <i>Чин, чин, дрежница –</i> Словенија. • <i>Мали ђачки валцер –</i> Н. Херцигоња. • <i>Влшава –</i> А. Дворжак. • <i>Чежња за ѿрољећем –</i> В. А. Моцарт. • <i>Добродошлица мају (канон) –</i> Ф. Шуберт. • <i>Новојодишња ијесма –</i> П. Ступел. • <i>Хајд'мо, децо –</i> З. Василевић • <i>Хвалиѿе, Госѿода –</i> Псалм 135. 	<p>Српски језик</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Српски језик</p> <p>Географија</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
---	---	---

<p>7. репродукује (текстом, солмизацијом, мануелном репродукцијом) и препозна обрађене музичке примјере који садрже синкопу; репродукује примјере по принципу <i>Дандело</i> и мануелном репродукцијом; допуни непотпуне тактове нотама;</p> <p>8. репродукује (текстом, солмизацијом, мануелном репродукцијом) и препозна обрађене музичке примјере који садрже триолу; неометано прелази из пјесме у пјесму уз тапшање или тактирање (<i>Два се петла побеше – Екете, мекете</i>); репродукује триолу у окружењу дводјелних и четвородјелних ритмичких фигура; репродукује примјере по принципу <i>Дандело</i> и мануелном репродукцијом; учествује у вишегласним ритмичким аранжманима.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Људи ликујуће.</i> <p>7. Поставка синкопе Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>И мама и шаша</i> – народна пјесма. • <i>Јелено, девојко</i> – народна пјесма. • <i>И доћи лоло</i> – староградска пјесма. • <i>Трчи, њрчи, њрчуљак</i> - бројалица. • <i>Гујушо, лалашо</i> – бројалица. <p>8. Поставка триоле Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Два се њешла њобише</i> – народна бројалица. • <i>Екејше, мекешше</i> – бројалица. • VII Руковет (Варај Данке) С. С. Мокрањац. • <i>Лија</i> – Ф. Шуберт. • <i>Хабанера</i> – М. Равел. • <i>Марш на Дрину</i> – С. Бинички. • <i>Веслај, веслај</i>, дјечја народана из Америке. <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	<p>Српски језик</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Енглески језик</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
<p>Наставно подручје: ДЈЕЧЈЕ МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО (8 часова) Тема: Креативна радионица: 1. Варијација пјесама 2. Импровизација 3. Мали композитор</p>		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. варира претходно обрађене музичке примјере;</p> <p>2. импровизује ритам на задане текстове; импровизује мелодију на задани ритам; понуди музичке одговоре на музичка питања упућена од</p>	<p>1. Варијација познатих и претходно обрађених музичких примјера (по избору наставника)</p> <p>2. Импровизација</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осмишљавање ритма на задане текстове. • Осмишљавање мелодије на задани ритам. 	<p>Српски језик</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>

<p>стране наставника; пронађе мелодијски мотив и настави започети ритам; користи тијело као инструмент и дјечје музичке инструменте; уобличи и осмисли ритмичку пратњу народних игара и импровизује кореографију за народне игре и пјесме; ствара властите текстове на одређену тематику задану од стране наставника и самостално бира текстове на које жели измислити мелодију;</p> <p>3. препозна и именује фестивалске пјесме обрађене на часу, те активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Музичка питања и одговори. • Проналажење мелодијских мотива. • Настављање започетог ритма. • Мелодијска допуњалка. • Измишљање текстова на одређену тематику задану од стране наставника. • Игре ронда (импровизација затворених музичких облика). • Импровизовање ритмичке пратње народних игара. • Импровизовање кореографије за народне игре и пјесме. <p>Напомена: Поред текстова познатих пјесника за дјецу препоручују се и текстови из Зборника Републичког фестивала дјечјег литерарног стваралаштва „Дјечје царство” – препустити дјецу самосталан избор текста.</p> <p>3. Избор пјесама дјеце аутора са Републичког фестивала дјечјег музичког стваралаштва „Мали койозиџор”.</p> <ul style="list-style-type: none"> • М. Тишма/И. Марковић: <i>Најљейше доба.</i> • Ј. Станић: <i>Јесења њјесма.</i> • Ц. Марковић: <i>Оглука.</i> • Ј. Лаловић: <i>Моја молиџва.</i> <p>Напомена: Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	<p>Српски језик</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
<p>Наставно подручје: ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ (6 часова) Тема: Разредно музицирање: 1. Свечана пјесма 2. Избор пјесама са републичких музичких фестивала за дјецу 3. Избор пјесама са репертоара дјечјих хорова из Републике Српске 4. Традиција у новом руху</p>		

<p>Ученик може да:</p> <p>1. активно учествује у заједничкој репродукцији обрађених химни; препозна и именује слушане химне;</p> <p>2. препозна и именује фестивалске пјесме обрађене на часу, те активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера.</p> <p>2.1. препозна и именује фестивалске пјесме обрађене на часу, те активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера;</p> <p>3. препозна и именује слушане музичке примјере из репертоара дјечјих хорова, те активно учествује у заједничкој репродукцији обрађених композиција;</p> <p>4. препозна и именује слушане музичке примјере, те активно учествује у заједничкој репродукцији обрађених композиција.</p>	<p>1. Свечана пјесма</p> <ul style="list-style-type: none"> • Химне Републике Српске: <i>Моја Република</i>, М. Матовић. • <i>Химна Св. Сави</i>. • Химна БиХ: <i>Инџермецо</i>, Д. Шестић. <p>2. <i>Бурђевдански фестивал дјечје пјесме</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Т. Прерадовић: <i>Замисли</i>. • Б. Глишић: <i>Свијет је савршен</i>. • М. Матовић: <i>Сан док љуби ме</i>. • Д. Шестић: <i>Звјезда сјајна</i>. • М. Јањанин: <i>Обична дјечја пјесма</i>. • М. Матовић: <i>Ријечи</i>. • Д. Мијатовић/С. Радусин: <i>Медо мегени</i>. <p>(или неки други узрасту одговарајући примјери по слободном избору наставника).</p> <p>2.1. Музички фестивал <i>Дјечја машица може свијет</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • Ђ. Јованчић: <i>Као у бајци</i>. • В. Вујичић: <i>И ми смо свијет</i>. <p>(или неки други узрасту одговарајући примјери по слободном избору наставника).</p> <p>3. Избор пјесама из репертоара дјечјих хорова <i>Врајчићи (Бањалука), Палчићи (Пале), Пчелице (Лакшаши)</i> и <i>Звончићи (Бањалука)</i> – музички примјери према слободном избору наставника.</p> <p>4. Традиција у новом руху (савремене композиције инспирисане традиционалном музиком)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Етно група, <i>Ива</i>. • Етно група, <i>Трај</i>. 	<p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> • (примјери по избору наставника – инсерти из видео-спотова). • <i>Мила мајко</i> (женски камерни хор <i>Бањалучанке</i>). • Слободан Тркуља – <i>Балканойолис</i>. • Биљана Крстић – <i>Бистрик</i>. • Ансамбл <i>Ситиови</i>. 	
--	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

1. Настава музичке културе мора се реализовати на основним дидактичким принципима и требало би да представља активност која ничим не оптерећује ученике;
2. Користити различите наставне методе;
3. Приликом обраде тема обавезно користити очигледна наставна средства (дидактичке илустрације, колико је могуће модерну технологију и информатичко комуникационе технологије) и увијек их повезивати са слушаним примјерима и извођачком праксом;
4. Активним учествовањем ученика у репродукцији музике, код ученика развија одређене музичке али и опште когнитивне способности, сензибилитет за музику и требало би да има рекреативни учинак;
5. Групним и појединачним пјевањем и свирањем развија се интересовање ученика за активно учествовање у музичком животу своје средине;
6. Музички примјери се слушају поступком активног слушања (одређене композиције или њеног дијела), претходним задавањем одређених задатака;
7. Омогућити присуство неког музичког умјетника у циљу живог извођења неког дјела (нпр. „Мазурка В-dur; Полонеза А-dur” Ф. Шопен), дјело може извести ученик музичке школе старијих разреда или сам наставник;
8. На једном часу пустити једну или више композиција које су садржајно или тематски сродне и кратке;
9. Подстицати групни рад и заједничко договарање око рјешења;
10. Користити претходно слушане композиције у циљу провјере усвојености знања или надоградње (употпуњења знања);
11. Наставник треба да перманентно ради на подизању нивоа образовања ученика из области музичке и опште културе;
12. Наставник треба да презентује основне карактеристике дура и мола, објасни све нове музичке појмове (синкопа, триола и сл.) и те појмове реализује преко одабраних пјесама; подстиче љубав према традиционалној и умјетничкој музици;
13. Наставник треба да подстиче музичку фантазију и постепено надограђује и образује музичку личност, као и музичке активности; проширује број ритмичких и других инструмената које ће ученици користити у настави и вредновати их у смислу стваралачког ангажовања ученика;
14. Наставник је обавезан да кроз наставу прати и ради на формирању хора или оркестра, кроз развијање гласовних и других могућности ученика, њиховим активним учествовањем у настави извођења музике пјевањем и свирањем;
15. Наставни план и програм музичке културе је отворен, што наставнику даје могућност креативности, тј. да сам креира, уз обавезне садржаје, дио наставе узимајући у обзир ученичке могућности и жеље;

16. Повезати наставу музичке културе са музичким животом уже и шире друштвене средине и учествовањем на музичким приредбама, такмичењима и културно-умјетничким манифестацијама;
17. Наставник ће у интерактивном раду користити: књиге (стручна литература); уџбеник; музичке додатке и приручнике; компакт-дискове по НПП-у, видео-снимке, ТВ, ДВД-плејер; клавир; Орфов инструментариј; слике композитора и музичких инструмената; звучну или пак интерактивну таблу; интернет (уколико је могуће);
18. Методе и технике у оцјењивању ученика: питања и одговори; самооцјењивање; табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине као и обрасце напредовања; опсервација наставника; презентација;
19. Наставник је обавезан да ради на формирању хора и/или оркестра. Ради на једногласним, двогласним и вишегласним композицијама домаћих и страних аутора. У немогућности формирања хора или оркестра формирати мање групе или камерне саставе (вокалне, инструменталне или вокално-инструменталне). Такође, кроз наведене ансамбле, поред рада на промоцији умјетничке музике треба радити и на очувању традиционалне музичке баштине нашег народа.

У процесу праћења напредовања постигнућа ученика у настави музичке културе, неопходно је да наставник претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Оцјењивање се мора спроводити организовано и свеобухватно (развој сваког ученика, његов рад и залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл.; степен на којем је ученик савладао програмске захтјеве)

Смисао оцјењивања треба сагледавати тако, да се сваком ученику омогући оптималан развој у оквиру васпитно-образовног рада, а никако да се неодмјереним музичким захтјевима и негативном оцјеном отуђују од музике и музичке умјетности.

Знање ученика провјеравати уз употребу музичких примјера, вербално или кроз одређене квизове, тестове као и писане радове у виду кооперативног учења. У настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате-исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са њиховим способностима и потребама.

Цјелокупно градиво остварује се само у школи, без писмених задатака, писаних тестова, контролних радова и задатака ни у једном разреду.

ИСХОДИ УЧЕЊА

- Ученик има свијест о значају музике у животу и потреби учења о музици и музицирања кроз читав живот и развој интереса и жеље за бављењем музиком која треба да постане трајна потреба;
- Ученик има развијен одређени степен критичког мишљења и става о квалитетној и естетски вриједној музици, те зна да критички и аргументовано образлаже свој суд;
- Умије да стечена стваралачка искуства и искуства у слушању музике користи за процјену својих и других музичких дјела;
- Умије да испољи одређене естетске и емоционалне осјетљивости на квалитет музике;
- Ученик умије да активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера и примјењује стечена знања и у новим ситуацијама;
- Ученик зна да препозна и опише основне карактеристике историјско-стилских периода, музичких жанрова и народног стваралаштва;
- Зна да препозна теме из музичких дјела које је слушао или гледао на настави током школске године;

- Ученик је у стању да звучно и визуелно идентификује одређени инструмент, групу инструмената, одређени састав и боју гласа;
- Ученик зна да препозна и разликује одређена изражајна средства и елементе музичке умјетности (тонски род, темпо, мјеру);
- Интерпретирају нотни текст (пјевање/свирање), прилагођен захтјевима програма седмог разреда (инструктивне и примјере из литературе);
- За одређену слику пронађе одговарајући примјер и обрнуто; правилно поређа понуђене дијелове слушане композиције;
- Анализом издвоји главне карактеристике одређеног музичког дјела (уочи солистички инструмент, музички облик);
- Осмисли ритмичку пратњу на дјечјим ритмичким инструментима;
- Уобличи и осмисли ритмичку пратњу народних игара и импровизује кореографију за народне игре и пјесме;
- Ствара властите текстове на одређену тематику задану од стране наставника и самостално бира текстове на које жели измислити мелодију;
- Учествује у равномјерном читању нота; изводи примјере по принципу *Дандело*;
- Учествује у народним играма са пјевањем;
- Од понуђених мелодијско-ритмичких фраза направи композицију.

Нормативи радног простора, опреме, наставних средстава и учила

1. **Простор:** специјализована учионица – кабинет за наставу музичке културе.
2. **Наставна средства и учила:**
  - а) **информационо комуникациона технологија и мултимедијални технички уређаји:** компјутер (просјечне актуелне конфигурације), мултимедијални пројектор, интерактивна табла, аудио (CD player) и аудио-визуелни (DVD player) технички уређаји за репродукцију аудио и аудио-видео материјала за реализацију НП; квалитетни звучници; обезбјеђена квалитетна интернет конекција (по 1 ком.);
  - б) **музички инструменти:** клавир или клавинова (1 ком.);
  - в) **уџбеник:** за наставу предмета Музичка култура;
  - г) **штампани материјал:** штампани нотни материјал за извођење музике пјевањем или свирањем према НПП (компл. – 1 ком.);
  - д) **статички визуелни материјал:** фотографије већег формата истакнутих композитора и познатих интерпретатора; фотографије музичких инструмената и различитих вокалних, инструменталних и вокално-инструменталних ансамбала, (компл. – 1 ком.);
  - е) **звучни материјал:** носачи звукова (CD, аудио-касете, грамофонске плоче) са снимљеним дјелима, одломцима и музичким материјалима потребним за реализацију наставног плана и програма (компл. – 1 ком.);
  - ђ) **аудио-визуелни материјал:** филмови из живота познатих композитора и извођача музике; видео-материјал са снимљеним дјелима, одломцима и музичким материјалима предвиђеним НПП.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Усвајање знања из опште и националне историје средњег вијека;
- Стицање знања о различитим облицима државног и друштвеног уређења, процеса, појава и личности из политичке, економске и културне сфере средњег вијека;
- Развијање способности за разумијевање и критичко промишљање;
- Оспособљавање ученика да повезују градиво из различитих наставних предмета и научних дисциплина;
- Оспособљавање ученика да се самостално служе историјским картама, историјским илустрацијама, графиконима и табелама, историјским подацима у енциклопедијама;
- Оспособљавање за коришћење средстава масовне комуникације;
- Поштовање и његовање различитих култура и религија;
- Његовање радног, моралног и естетског васпитања;
- Развијање способности самосталног рада, рада у пару и рада у групи.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Европа, Византија и арапски свијет у раном средњем вијеку	10
2. Јужни Словени у раном средњем вијеку	14
3. Европа у позном средњем вијеку	8
4. Српске земље у позном средњем вијеку	13
5. Постанак и развој средњовјековне босанске државе	7
6. Сусједи Србије и Босне у позном средњем вијеку	4
7. Балканско полуострво у доба Османских освајања	16

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Европа, Византија и арапски свијет у раном средњем вијеку (10)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише средњи вијек; • пореди по сличностима и разликама положај роба и кмета; • именује основне друштвене класе феудалног друштва и опише њихов положај; • опише структуру вазалних односа; • утврди значај Хуна за почетак Велике сеобе народа; • покаже на карти правце Велике сеобе народа;	<ul style="list-style-type: none"> • Основна обиљежја средњег вијека. • Велика сеоба народа. • Франачка држава. • Византија у раном средњем вијеку. • Арапи у раном средњем вијеку. <p>ПОЈМОВИ: Рани, развијени и позни средњи вијек; феудализам; феудалац; кмет; феуд; властела; витез; сениор; вазал; замак; натурална</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • биографије, житија, хагиографије, родослови; • витешка, епска и лирска поезија. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Европа, Југозападна Азија (Арабија). <p>Вјеронаука:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Цар Константин, • Васељенски сабори, • ислам – појава, ширење и учење,

<ul style="list-style-type: none"> • именује најзначајнија германска племена; • покаже на карти гдје су настале прве германске (варварске) државе; • препознаје посљедице сеоба; • објасни настанак феудалних односа на примјеру Франачке; • упозна живот и дјело Карла Великог; • покаже на карти простор Византије; • објасни настанак, успон и улогу Византије као прве хришћанске државе; • опише покушај обнове Римског царства у доба Јустинијана; • анализира процес стварања феудалног друштва у Византији; • разликује друштвени положај парика и пронијара; • уочи утицај црквеног раскола на будуће историјске догађаје и односе међу државама, народима и црквама; • покаже на карти простор Арабијског полуострва; • опише услове живота у пустињским предјелима; • доведе у везу настанак исламске вјере и стварања државе у Арабији; • објасни улогу Арабљана у ширењу научних достигнућа других народа. 	<p>привреда; Хуни; Германи; Франци; Карло Велики; „врата народа”; Атила „бич божји”; вандализам; Византија; Цариград; Јустинијан; тема; стратег; парик; пронија/пронијар; Аја Софија; Арабијско полуострво; номадско сточарство; ислам; хиџра; Мухамед; Мека; џамија; муслиман.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • велики раскол, • разлике у учењу. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ликовна умјетност, • архитектура. <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • арапски бројеви.
<p>Тема 2: Јужни Словени у раном средњем вијеку (14)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • покаже на карти прадомовину Словена; • опише начин живота Старих Словена; • објасни узроке сеобе Словена; • доведе у везу правце сеобе Словена и формирања три велике словенске групе; • опише однос Словена према старосједиоцима и сусједима; 	<ul style="list-style-type: none"> • Прадомовина Словена и њихове сеобе. • Насељавање Словена на Балканско полуострво. • Српске земље од VII до XII вијека. • Македонија у раном средњем вијеку. • Хрватска и преци данашњих Словенаца у раном средњем вијеку. 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • биографије, житија, хагиографије, родослови; • анализа различитих историјских извора. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ликовна умјетност. • архитектура.

<ul style="list-style-type: none"> • уочи разлоге за успорен процес стварања државе код Јужних Словена; • покаже на карти српске земље и области у раном средњем вијеку; • објасни значај Србије или Рашке као прве српске државе; • опише развој самосталности Дукље и борбу против Византије; • наведе зашто Дукљу или Зету називамо другом српском државом; • објасни настанак српске државе и њене односе са Византијом, Угарском и Бугарском; • покаже на карти простор на коме се налазила Самуилова држава; • повеже историју Самуилове државе са историјом других јужнословенских народа; • покаже простор на којем је настала прва хрватска држава; • именује најистакнутије владаре у времену постојања самосталне хрватске државе; • повеже устанак кнеза Људевита и помен Срба у историјским изворима; • упореди на карти територију Карантаније са територијом данашње Словеније; • разликује паганство (политеизам) од монотеизма; • објасни значај рада Ћирила и Методија за развој словенске писмености; • разликује словенска писма: глагољицу и ћирилицу; • објасни значај писма и језика за један народ; • наведе остале тековине културе Јужних Словена из овог периода. 	<ul style="list-style-type: none"> • Покрштавање Словена. • Култура Јужних Словена у раном средњем вијеку. <p>ПОЈМОВИ: прапостојбина; сеобе Словена; Источни, Западни и Јужни Словени; насељавање Јужних Словена на Балкан; Перун; Авари; Аварски каганат; Власи; Константин Порфирогенит; Рашка; Дукља-Зета; Травунија; Захумље; Паганија; Босна; стварање словенских држава; кнез Властимир; кнез Часлав; Прво бугарско царство; Симеон; кнез Владимир; кнез Михаило; краљевска круна; устанак Људевита Посавског; род Трпимировића; Самуилово царство; покрштавање Словена; Ћирило и Методије; глагољица; ћирилица.</p>	<p>Вјеронаука:</p> <ul style="list-style-type: none"> • долазак (Словена) на Балкан, вјерски обичаји, организација, покрштавање, • Рашка држава, • света браћа Ћирило и Методије и њихов укупни рад, • покрштавање Руса.
---	--	--

Тема 3: Европа у позном средњем вијеку (8)**Ученик може да:**

- опише живот владара, властеле и кметова у феудалном друштву;
- дефинише јерес и инквизицију;
- наведе начине на које је Католичка црква покушавала да поврати углед у народу;
- именује просјачке редове;
- наведе основне узроке сељачких устанака;
- анализира зашто су сељачки устанци били неуспјешни;
- покаже на карти на којем простору настају нови/средњовјековни градови;
- опише изглед средњовјековног града;
- објасни „пут” од шегрта до мајстора;
- упореди натуралну и робноновчану привреду;
- разликује средњовјековни град и село;
- објасни на које начине су градови стицали слободу;
- дефинише појам вјерских ратова;
- опише изглед крсташа;
- наведе друштвене групе које узимају учешћа у крсташким ратовима;
- покаже на карти простор на којем су се одвијали крсташки ратови;
- доведе у везу крсташке ратове и јачање српске државе;
- наведе посљедице крсташких ратова;
- објасни основне одлике средњовјековне културе;
- разликује културне области;
- објасни основна обиљежја умјетничких стилова у средњем вијеку;
- повеже умјетничке стилове са културним областима;
- опише свакодневни живот људи у средњем вијеку.

- Феудално друштво (живот и сукоби).
- Привреда у средњем вијеку и развитак градова.
- Крсташки ратови.
- Култура – опште одлике.
- Културне области у средњем вијеку (обиљежја, стилови).

ПОЈМОВИ: робно-новчана привреда (трговина и занатство); еснаф; цех; караван; самоуправа; вјерски ратови; крсташки; Јерусалим; Христов гроб; Јерусалимска краљевина; католичка црква; јеретици; инквизиција; вјерски ратови; фрањевци; доминиканци; сељачки устанци.

Српски језик:

- романи;
- биографије.

Географија:

- насеља (градска и сеоска насеља).

Демократија и људска права:

- државно и друштвено уређење,
- људска права.

Ликовна култура:

- византијска умјетност,
- историја умјетности (романика, готика),
- средњовјековна умјетност (архитектура, сликарство, вајарство);
- културно-историјски споменици,
- исламска умјетност.

Тема 4: Српске земље у позном средњем вијеку (Србија у доба Немањића) (13)

Ученик може да:

- објасни улогу и значај Стефана Немање као оснивача државе и владарске породице;
- опише вјерску политику Стефана Немање;
- наведе најзначајније задужбине Стефана Немање;
- препозна значај проглашавања српског краљевства за даљи развој и јачање српске државе;
- опише живот и дјело Светог Саве и процијени његов допринос стварању самосталне српске цркве;
- именује најзначајније владаре из династије Немањића;
- објасни појам „светородна династија”;
- прикаже утицај привреде на јачање положаја владара и државе;
- наведе правце ширења српске државе у вријеме краља Милутина;
- процијени значај побједе српске војске у бици код Велбужда;
- покаже на карти границе Српског царства;
- утврди карактер ратова које је Стефан Душан водио против Византије;
- наведе узроке подјеле Српског царства;
- именује обласне господаре који учествују у распарчавању српске државе;
- опише државно уређење српске државе и улогу владара;
- изврши подјелу друштва према Душановом законнику;
- упореди положај различитих слојева српског друштва;

- Српске земље у вријеме Стефана Немање.
- Учвршћивање међународног положаја српске краљевине и цркве.
- Успон српске државе у другој половини XIII и у првој половини XIV вијека.
- Друштво и држава у Србији у доба Немањића.
- Крај Српског царства.
- Средњовјековна култура код Срба.

ПОЈМОВИ: удиони кнез; велики жупан; Стефан Немања – Свети Симеон; Манојло Комнин; примогенитура; Стефан Првовјенчани; проглашење краљевине; Сава Немањић; Охридска архиепископија; аутокефалност; Жича; Света Гора – Хиландар; краљ Урош I; Саси; краљ Драгутин; Дежевски споразум; краљ Милутин; краљ Стефан Дечански; битка код Велбужда; краљ/цар Стефан Душан; проглашење патријаршије; проглашење царства; патријарх Јоаникије; Душанов законик; владар; властела; себри; меропси; сокалници; власи, сеоске занатлије и отроци; ктитори; задужбине; манастир; Жича; Студеница; Милешева; Сопоћани; Високи Дечани; Пећка патријаршија; фреске; свакодневни живот; Урош Нејаки; културна подручја; народна култура; житија; родослови; летописи; *Љетопис йоиа Дукљанина*; *Јањичареве усйомене*; фреске; византијски стил; повеље.

Српски језик:

- епске народне пјесме,
- Свети Сава у књижевности.

Вјеронаука:

- Стефан Немања,
- Свети Сава – живот и рад,
- насљедници Светог Саве,
- Пећка патријаршија,
- српски задужбинари,
- цар Душан и његово доба.

Ликовна култура:

- архитектура,
- сликарство,
- вајарство,
- културно-историјски споменици.

<ul style="list-style-type: none"> • наброји писма која су коришћена у Србији Немањића; • наведе најважније задужбине владара и црквених старјешина; • да критички осврт на Душанов законик; • утврди значај цркава и манастира за очување националног идентитета Срба; • процијени значај српског сликарства у средњем вијеку у европском контексту. 		
Тема 5: Постанак и развој средњовјековне Босанске државе (7)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира развој Босне од географског појма до државе; • покаже на карти првобитни простор средњовјековне Босне; • анализира Повељу бана Кулина дату Дубровчанима и одреди њен историјски значај; • објасни однос између јеретика и босанских владара и властеле; • наведе основна обиљежја цркве босанске; • покаже на карти границе босанске државе за вријеме бана Стјепана II Котроманића; • утврди везе између Србије и Босне у вријеме Твртка I Котроманића; • наведе главне привредне дјелатности у средњовјековној Босни; • опише стећке. 	<ul style="list-style-type: none"> • Постанак и развој средњовјековне Босне до XII вијека. • Средњовјековна Босна у доба Котроманића. • Друштво, привреда и култура Босне у средњем вијеку. <p>ПОЈМОВИ: бан; Борић; Кулин; јеретици; богумили; патарени; Црква босанска; Котроманићи; Стјепан II Котроманић; Твртко I Котроманић; двоструки/сугуби вијенац; кнез Лазар; Рама; Јелисавета; рударство; стећци.</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повеље, • биографије, • љетописи. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • архитектура, • сликарство, • вајарство, • културно-историјски споменици (стећци). <p>Вјеронаука:</p> <ul style="list-style-type: none"> • јереси и јеретички покрети.
Тема 6: Сусједи Србије и Босне у позном средњем вијеку (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • одреди на карти положај Дубровачке републике; • опише процес настанка града Дубровника; • анализира однос романског и словенског становништва; • објасни организацију власти у Дубровачкој републици; 	<ul style="list-style-type: none"> • Дубровник у средњем вијеку. • Хрватска у државној заједници са Угарском. • Бугарска у средњем вијеку. <p>ПОЈМОВИ: Епидаур; Цавтат; Рагуза/Дубрава; Словени; Романи; република; кнез;</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • биографије; • хагиографије; • родослови; • љетописи. <p>Географија</p> <ul style="list-style-type: none"> • европске државе.

<ul style="list-style-type: none"> • објасни значај Дубровника за привредни и културни развој Јужних Словена; • процијени положај Хрватске у државној заједници са Угарском; • повеже слабљење централне власти у Угарској са ширењем власти Шубића на средњовјековну Босну; • опише начин ратовања османских пљачкашких одреда и објасни њихов циљ; • наведе посљедице Крбавске битке; • именује главне периоде у историји бугарске државе; • опише основне друштвене групе у бугарском друштву. 	<p>дубровачка властела; Угарска; „Златна була”; Крбавска битка; Прво бугарско царство; Друго бугарско царство; Симеон; Трново; парици; велики и мали бољари.</p>	<p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • државно и друштвено уређење, • људска права. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • архитектура, • сликарство, • вајарство, • културно-историјски споменици.
<p>Тема 7: Балканско полуострво у доба османских освајања (16)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише постанак и развој Османске државе; • објасни карактеристике османског феудалног система; • анализира улогу и однос султана и спахија у османској држави; • одреди положај и улогу јањичара у Османском царству; • наведе узроке, учеснике и посљедице битке на Марици; • покаже на карти простор Моравске Србије; • анализира улогу кнеза Лазара као владара и задужбинара; • наведе када се одиграла битка на Косову и именује зараћене стране и најважније учеснике; • разликује историјски догађај и легенду на примјеру Косовске битке; • објасни посљедице Косовске битке на даљи развој српске државе; • објасни узроке пада хришћанских земаља под османску власт; 	<ul style="list-style-type: none"> • Османско царство у XIV и XV вијеку (настанак и уређење). • Моравска Србија. • Косовска битка и косовска легенда. • Српска деспотовина. • Слабљење и пад Босне под турску власт. • Зета у вријеме Балшића и Црнојевића. • Сеобе Срба у XV и XVI вијеку, пад Београда и Мохачка битка. <p>ПОЈМОВИ: Турци Османлије; Осман; Галипоље; војнофеудална монархија; султан; спахије; кулук; јањичар; харач; данак у крви; везир; велики везир; пашалук/паша; санџак/санџак-бег; кадија/кадилук; раја; исламизација; Урош Нејаки; млади краљ; Симеон Немањић; Вукашин и Угљеша Мрњавчевић; Лазар Хребелановић; Крушевац; Моравска Србија; Вук Бранковић; Маричка битка; султан Мурат; Косовска битка;</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • епске народне пјесме, • биографије, • родослови, • љетописи. <p>Географија</p> <ul style="list-style-type: none"> • европске државе. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • државно и друштвено уређење, • људска права. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • архитектура, • сликарство, • вајарство, • културно-историјски споменици. <p>Вјеронаука:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Цар Лазар и Косово, • Српска црква послје Косовског боја и њена улога.

<ul style="list-style-type: none"> • опише османски начин освајања; • наведе посљедице битке код Ангоре на прилике у Србији; • анализира двоструко вазалство Стефана Лазаревића према Османском царству и Угарској краљевини; • процијени значај пада Цариграда под османску власт; • одреди вријеме пада Србије под османску власт; • објасни како је настала посебна област Херцеговина; • опише посљедњи период владавине босанског краља Стјепана Томашевића; • именује владарске породице које су се бориле за превласт у Зети; • опише начин супротстављања османским освајачима и коначан пад Зете; • наведе правце сеоба српског становништва; • повеже српске сеобе у XV и XVI вијеку са догађајима у блиској прошлости. 	<p>Краљевић Марко; деспотовина; Српска деспотовина; деспот Стефан Лазаревић; Ђурађ Бранковић; Смедерево; први пад Деспотовине; Хрватинићи; Павловићи; Косаче; херцег; Стјепан Вукчић Косача; Балшићи; Црнојевићи; пад Српске деспотовине; Стјепан Томашевић; пад Босне; пад Херцеговине; пад Црне Горе под османску власт; Јајачка и Сребреничка бановина, Мохачка битка; Мехмед Освајач; правци сеоба српског народа.</p>	
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава историје се у 7. разреду основне школе реализује са два часа седмично, односно са 72 часа годишње. Потребно је да у припреми за реализацију наставе наставник изврши квалитетно глобално и оперативно планирање. У самој припреми за наставу потребно је предвидјети и примијенити различите методе и облике рада и коришћење одговарајућих наставних средстава. Код ових активности треба водити посебно рачуна о узрасту ученика, њиховим менталним способностима, као и њиховим знањима и интересовањима. Наставници морају узети у обзир и услове у којима се настава историје изводи и колико год је то могуће учионички простор прилагодити потребама ученика (ленте времена, постери са историјским изворима, историјске карте, фотографије значајних историјских личности, хронологије догађаја, слике материјалних остатака из античког периода). Специјализована учионица или учионица општег типа треба да буде опремљена савременим наставним средствима: компјутер, видео-бим, пројектно платно, већи број компакт-дискова, телевизор и ДВД, историјске карте, историјска литература, прикључак на интернет. Свака од историјских карата може бити замијењена адекватним ЦД или ДВД материјалом, који је у потпуности усклађен са садржајем и темом историјских карата и који својим квалитетом задовољава потребе успјешне наставе.

Потребно је анимирати ученике на самостални истраживачки рад, вођење разговора, коришћење и анализу историјских извора, историјских карата, шема и графикана као и материјала које могу наћи на интернету. Уколико је могуће, планирати посјете музејима, архивима, археолошким локалитетима или значајним културно-историјским споменицима.

Праћење напредовања ученика и оцјењивања је континуирано. Поред сљедећих нивоа знања: препознавање, репродукција и разумијевање треба инсистирати на анализи, синтези, упоређивању и могућностима примјене усвојеног знања. Пожељни су индивидуални истраживачки радови, у пару и групни у областима које то дозвољавају.

Приликом оцјењивања ученика примјењивати Правилник о оцјењивању ученика у основној школи и ако је могуће планирати часове за писмену провјеру ученичких постигнућа задацима објективног типа и часове за систематизацију градива на крају полугодишта, односно на крају наставне године.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ГЕОГРАФИЈА

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Упознавање са основним природно-географским и друштвено-географским карактеристикама Европе и Руске Федерације;
- Подстицање интереса ученика за проучавање европског простора, упознавање различитих мјеста на европском континенту, њихових просторних односа као и односа људи и простора;
- Оспособљавање ученика за прихваћање и уважавање различитости у односу на друга подручја, народе и културе;
- Развијање способности коришћења географске карте и атласа;
- Оспособљавање ученика за самостално прикупљање географских информација уз коришћење различитих извора, те коришћење и самосталну израду статистичких и графичких приказа;
- Оспособљавање ученика за самостално опажање, анализирање и закључивање о географским објектима, појавама и процесима;
- Развијање комуникативних вјештина и вјештина рада у тиму;
- Развијање способности примјене стечених знања.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Физичко-географске одлике Европе	11
2. Друштвено-географске одлике Европе	10
3. Јужна Европа	13
4. Средња Европа	13
5. Западна Европа	10
6. Сјеверна Европа	5
7. Источна Европа и Руска Федерација	10

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема1:Физичко–географске одлике Европе (11)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • опише положај и границе Европе на карти; • упореди величину Европе са другим континентима; • објасни појам разуђености обала и покаже облике разуђености обала Европе на карти; • образложи значај разуђених обала;	<ul style="list-style-type: none"> • Поријекло имена Европе. / Ереб. • Просторно-географске одреднице (границе, величина...). / Евроазија. • Географски положај. / Колонизација, европеизација... • Обална приморја Европе. / Маритимност, континенталност...	Историја

<ul style="list-style-type: none"> • разликује и опише рељеф Европе и покаже крупне облике рељефа на карти; • наброји типове климе у Европи и опише њихове основне карактеристике; • открије утицај географске ширине, рељефа, близине мора, морских струја и вјетрова на климу Европе; • анализира климатске дијаграме и климатске карте; • наведе сливна подручја и ријеке које им припадају и покаже их на карти; • образложи саобраћајни, енергетски и други значај великих европских ријека; • наведе подјелу европских језера према постанку; • идентификује најпознатија језера у Европи; • наброји природне зоне у Европи; • анализира утицај климе на распоред природних зона Европе; • нацрта основне природне елементе на контурној карти Европе. 	<ul style="list-style-type: none"> • Облици разуђености обала Европе (острва, полуострва, мора, заливи, мореузи). / Естуари, фјордови... • Подјела рељефа Европе према времену и начину постанка. / Старе громадне планине, младе вјеначне планине... • Највећи облици рељефа Европе (плоче, планине, котлине, низије). • Климатски фактори који условљавају климу Европе. / Клима, климатски фактори и елементи... • Основни типови климе у Европи. • Ријечна мрежа Европе. / Ријечни систем, водостај, протицај... • Океански и морски сливови. / Развође. • Природна и вјештачка језера Европе. • Биогеографска подручја Европе (природне зоне). / Биосфера, тундра... 	<p>Српски језик</p> <p>Биологија</p> <p>Физика</p> <p>Биологија</p>
<p>Тема 2: Друштвено-географске одлике Европе (10)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира демографске карактеристике Европе (број становника, густина насељености, миграције, природни прираштај) уз помоћ тематских карти, графикана и статистичких података; 	<ul style="list-style-type: none"> • Број становника и густина насељености Европе. • Природни прираштај у Европи / наталитет, морталитет... • Миграције становништва Европе / емиграција, имиграција... 	<p>Историја</p>

<ul style="list-style-type: none"> • разврста народе Европе по групама; • именује основне религије у Европи; • дискутује о значају Европе у стварању свјетске културе, умјетности; • препозна значај Европе у откривању и колонизацији континента Новог Свијета; • анализира статистичке податке о привреди Европе; • разликује државе и подручја Европе по развијености, наведе примјере индустријализације, урбанизације, конурбације; • именује прве облике економског удруживања европских држава; • објасни систем рада Европске уније; • дискутује о циљевима и начину функционисања Европске уније; • дефинише појам географске регије; • именује географске регије Европе; • препозна и покаже на карти Европе географске регије; • разврста државе Европе према припадности појединим регијама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Расни и етнички састав становништва Европе (групе народа). • Улога Европе у стварању свјетске културе. • Религије у Европи. / Хришћанство... • Политичка подјела Европе. • Колонијална освајања европских држава. / Привреда... • Индустријализација Европе. / Инд. револуција, технологија... • Развој пољопривреде у Европи. • Саобраћај у Европи. • Туристичке регије Европе. • Трговина у Европи и свијету. / Мултинационалне компаније. • Стварање Европске уније. • Циљеви и начин функционисања ЕУ. / Евро, Вијеће ЕУ... • Појам географске регије. • Подјела Европе на пет регија. • Државе према припадности регијама. 	<p>Историја Вјеронаука</p> <p>Историја</p> <p>Историја</p> <p>Историја</p> <p>Историја</p> <p>Српски језик</p>
<p>Тема 3. Јужна Европа (13)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни географски положај, покаже простирање и политичку подјелу на карти; • објасни саобраћајно-географски положај ове регије и његов значај кроз историју; • наброји регионалне цјелине Јужне Европе; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај ЈЕ. • Разуђеност обале. • Рељеф, клима, природне зоне ЈЕ. • Ријеке и језера. • Етнички састав становништва ЈЕ. • Густина насељености и природни прираштај. 	<p>Историја, биологија</p> <p>Историја</p>

<ul style="list-style-type: none"> • издвоји древне културе и цивилизације које су настале у Јужној Европи; • објасни мултикултуралне промјене које су се одвијале на овом простору и значај културно-историјског наслеђа ове регије; • разликује привредно развијене и привредно неразвијене земље; • образложи туристичке карактеристике ове регије; <ul style="list-style-type: none"> • објасни природно-географске и друштвено-географске карактеристике држава Југоисточне Европе – Балканског полуострва (БЈР Македонија, Албанија, Словенија, Грчка, Бугарска, Словенија); <ul style="list-style-type: none"> • наведе природно-географске карактеристике Италије и истакне контраст између развијеног сјевера и неразвијеног југа; 	<ul style="list-style-type: none"> • Привредне одлике ЈЕ. • Политичка подјела регије. <ul style="list-style-type: none"> • Границе, географски положај и природне одлике БЈР Македоније. • Регионална подјела. • Становништво и привреда. • Природно-географске одлике Албаније. • Становништво и привреда Албаније. • Границе, географски положај и природне одлике Словеније. • Национално хомогено становништво. • Основне одлике привреде Словеније. • Границе, географски положај и велика разуђеност обале Грчке. • Релјеф, клима, хидрографија и природне зоне. • Утицај античке Грчке на европску и свјетску културу. • Становништво и привреда Грчке. • Природно-географске одлике Бугарске. • Друштвено-географске одлике Бугарске. • Регионална подјела Бугарске. • Природно-географске одлике Италије. • Утицај античког Рима и Италије на европску културу и умјетност. 	<p>Историја</p> <p>Историја</p> <p>Историја Музичка култура Ликовна култура</p> <p>Историја</p> <p>Историја Ликовна култура Музичка култура</p>
---	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • наведе основне природне и друштвене карактеристике Шпаније и Португала; • нацрта основне природне и друштвене елементе регије на контурним картама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Друштвено-географске одлике Италије. • Привреда: контраст сјевера и југа. • Географски положај Пиринејског полуострва. • Границе, рељеф и клима Шпаније. • Сложен етнички састав Шпаније. • Привреда Шпаније. • Основне географске одлике Португала. 	<p>Историја Музичка култура Ликовна умјетност</p>
<p>Тема 4: Средња Европа (13)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни географски положај, покаже простирање и политичку подјелу на карти; • објасни значај пловног пута Дунав–Мајна–Рајна; • уочи и објасни рељефне, климатске и хидрографске различитости Средње Европе; • уочи и објасни културне и етничке различитости Средње Европе; • анализира на тематским картама густину насељености, природни прираштај и степен урбанизације Средње Европе; • објасни привредни значај Средње Европе; • објасни рељеф Мађарске, специфичности поријекла становништва, те карактеристике Будимпеште као велике конурбације; • истакне природне и друштвене одлике и издвоји регије Румуније; • објасни карактеристике географског положаја и политичке промјене у 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај Средње Европе. • Природно-географске цјелине. • Политичка подјела као резултат бурног историјског развоја. • Етнички састав становништва. • Густина насељености и природни прираштај. • Висок степен урбанизације. • Развијена и разноврсна привреда са регионалним разликама. • Природно-географске одлике Мађарске. • Хомогено становништво. • Привреда у транзицији. • Границе и географске положај Румуније. • Природно-географске регије Румуније. • Становништво и привреда. • Историјско-географски развој Чешке и Словачке. 	<p>Историја Биологија</p> <p>Историја Музичка култура Ликовна култура Вјеронаука</p> <p>Историја Музичка култура</p> <p>Историја Музичка култура</p>

<p>Чешкој и Словачкој;</p> <ul style="list-style-type: none"> • истакне основне одлике положаја, рељефа и друштвене одлике Пољске; • анализира сличности и разлике географских одлика Аустрије и Швајцарске; • објасни положај, рељеф, привредни развој и политичке промјене (разједињење и уједињење) Њемачке; • нацрта основне географске елементе држава Средње Европе на контурној карти. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основне природне и друштвене одлике Чешке. • Основне природне и друштвене одлике Словачке. • Историјско-географски развој Пољске. • Рељеф, клима и воде Пољске. • Становништво и привреда Пољске. • Природно-географске одлике Алпских земаља Средње Европе. • Основне одлике становништва. • Високо развијена привреда. • Основне географске одлике Аустрије. • Основне географске одлике Швајцарске. • Историјски развој СР Њемачке. • Границе и повољан географски положај. • Природно-географске одлике СРЊ. • Основне одлике становништва. • Високо развијена привреда. • Регионална подјела СР Њемачке. 	<p>Историја Музичка култура</p> <p>Историја Ликовна култура Музичка култура</p> <p>Историја</p> <p>Њемачки језик Музичка култура Вјеронаука.</p>
<p>Тема 5: Западна Европа (10)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни географски положај, покаже простирање и политичку подјелу на карти; • објасни саобраћајно-географски положај ове регије и његов значај кроз историју; • разликује рељефне облике, типове климе и густину ријечне мреже Западне Европе; • објасни значај Голфске струје за климу Европе • објасни појмове естуар и полдер; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и повољан географски повољан географски положај Западне Европе. • Природно-географске одлике регије: рељеф, клима, природне зоне, ријеке и језера. / Полдери, естуари... • Топла Голфска струја – значај. 	<p>Историја</p>

<ul style="list-style-type: none"> • издвоји значајна природна богатства ове регије; • анализира густину насељености, природни прираштај, узроке миграција становништва; • истакне највеће градове и конурбације Западне Европе и њихов значај; • образложи узроке високе развијености земаља Западне Европе; • истакне најразвијеније привредне дјелатности; 	<ul style="list-style-type: none"> • Разноврстан етнички састав становништва Западне Европе. • Велика густина насељености Западне Европе. • Низак и негативан природни прираштај. • Висок степен урбанизације. / Агломерација, конурбација. . . • Високо развијена привреда. 	<p>Историја Вјеронаука</p>
<ul style="list-style-type: none"> • објасни природне, привредне и друштвене карактеристике Велике Британије; • објасни привредни развој Велике Британије; • идентификује географске регије Велике Британије; 	<ul style="list-style-type: none"> • Историјско-географски развој Велике Британије. • Рељеф и клима Велике Британије. • Национална структура становништва. • Густина насељености и урбанизација. • Велика Британија као колијевка индустрије. • Високо развијена привреда. • Основне географске одлике Енглеске, Шкотске, Велса и Сјеверне Ирске. • Основне географске одлике Републике Ирске. • Границе и повољан геог. положај. 	<p>Историја Енглески језик</p>
<ul style="list-style-type: none"> • анализира основне географске одлике Француске; 	<ul style="list-style-type: none"> • Разноврстан рељеф и клима Француске. • Становништво и насеља. • Развијена и разноврсна привреда. • Подјела Француске на регије. 	<p>Историја Ликовна култура Музичка култура</p>
<ul style="list-style-type: none"> • наведе основне привредне и друштвене специфичности земаља Бенелукса; • нацрта, на контурној карти, основне природне и друштвене елементе држава регије. 	<ul style="list-style-type: none"> • Природно-географске одлике земаља Бенелукса. /полдери. • Становништво и привреда Бенелукса. • Основне географске одлике Белгије. • Основне географске одлике Холандије. • Основне географске одлике Луксембурга. 	<p>Историја</p>

6. Сјеверна Европа (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни географски положај, покаже простирање и политичку подјелу на карти; • анализира рељефне, климатске и хидрографске карактеристике Сјеверне Европе; • разликује појмове фјорд и фјелд; • образложи везе између природне средине, густине насељености и положаја градова; • наброји природна богатства и објасни везу између природних ресурса и високог стандарда становништва; • анализира значај топле Голфске струје за Сјеверну Европу; • опише основне географске карактеристике држава Сјеверне Европе; • нацрта природне и друштвене одлике држава на контурној карти. 	<ul style="list-style-type: none"> • Географски положај Скандинавског полуострва, пол. Јиланд и Исланда • Рељеф, клима, вегетација и воде Сјеверне Европе. • Друштвено-географске одлике. • Високо развијена привреда. <ul style="list-style-type: none"> • Основне географске одлике Норвешке. / Фјорд, фјелд • Основне географске одлике Финске. • Основне географске одлике Данске. • Основне географске одлике Исланда. / Гејзир... <ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај Шведске. • Географске регије Шведске. • Становништво и привреда Шведске. 	<p>Историја Ликовна култура Музичка култура</p> <p>Историја</p> <p>Историја</p>
7. Источна Европа и Руска Федерација (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни географски положај, величину, покаже простирање и политичку подјелу; • анализира рељефне, климатске, хидрографске и биогеографске карактеристике и њихове међусобне везе; • истакне природна богатства Источне Европе; • објасни друштвено-политичке промјене на овом простору; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај Источне Европе. • Природно-географске одлике регије: рељеф, клима, вегетација, воде. • Историјски развој регије. • Становништво Источне Европе. • Проблеми привредног развоја. • Политичка подјела регије. 	<p>Биологија</p> <p>Историја Биологија</p>

<ul style="list-style-type: none"> • анализира националну шароликост простора; • уочи просторни значај и величину Руске Федерације, њене природне ресурсе, њен политички значај у свијету; • дискутује о утицају руске културе на културу и умјетност других народа; • опише основне географске одлике држава Источне Европе. 	<ul style="list-style-type: none"> • Положај Руске Федерације у Источној Европи и Сјеверној Азији. • Велика разноврсност природно-геог. основе: рељеф, клима, природне зоне, ријеке и језера. • Историјски развој Руске Федерације. • Етничка разноврсност становништва. • Ријетка и неравномјерна насељеност. • Привредна обиљежја. • Регионална подјела Руске Федерације • Границе и географски положај. • Природно-географске одлике Украјине. • Друштвено-геог. одлике и привреда. • Регије Украјине. • Основне географске одлике Бјелорусије. • Основне географске одлике Молдавије. • Основне географске одлике Естоније, Летоније и Литваније. 	<p>Историја Биологија</p> <p>Историја, Српски језик Ликовна култура Музичка култура</p> <p>Историја</p>
---	---	---

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

- Кад год је могуће примјењивати методе непосредног приказивања географске стварности (географско посматрање) и посредног приказивања географске стварности (употреба визуелних, аудио-визуелних и мултимедијалних средстава) како би ученици могли правилно формирати појмове, описивати географске објекте, појаве и процесе и схватити их.
- Што више примјењивати групни облик рада, методу дискусије, презентације од стране ученика како би се развијале способности комуникације и способност тимског рада.
- Што је више могуће примјењивати стечена знања (користити географску карту, глобус, оријентисати се у простору, користити инструменте, статистичке и графичке приказе).
- Подстицање ученика на самостално прикупљање географских информација и статистичког материјала из различитих извора, њихову обраду и графичко приказивање.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ФИЗИКА**

РАЗРЕД: **СЕДМИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **72**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Задаци наставе физике

- Упознавање природних појава, физичких теорија и закона који их описују;
- Повезивање физичких знања са свакодневним приликама;
- Упознавање значаја мјерења и учење извођења експеримената, у групи и самостално;
- Научити како се изводе једноставни експерименти и прикупљају подаци;
- Научити објаснити резултате мјерења и вредновати добијени резултат;
- Стећи правилан однос према училима, материјалним средствима и школској имовини;
- Препознати физичке утицаје (позитивне и негативне) на природу;
- Упознати значај рјешавања физичких задатака и проблема, научити начине како правилно поставити задатак и начине његовог рјешавања;
- Научити принципе анализе и синтезе приликом рјешавања задатака и проблема;
- Овладати начином комуникације у физици као једној од фундаменталних природних наука;
- Научити изражавати физичке законе математичким језиком;
- Овладати физичким јединицама;
- Приказати резултате табеларно, графички и једначином, те бити у стању дискутовати резултате.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Свијет физике	3
2. Мјерења у физици	18
3. Механичко кретање	16
4. Узајамно дјеловање тијела – интеракција	10
5. Структура супстанције и густина	10
6. Притисак	15

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1. Свијет физике (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји природне појаве које проучава физика; • објасни шта је експеримент; • дефинише појам материја и наведе облике постојања материје; • наброји физичка тијела и физичка поља; • разликује тијела и супстанције од којих су она направљена. 	<ul style="list-style-type: none"> • Предмет наставе физике, методе истраживања у физици. • Основни појмови: материја, супстанција, физичко поље, физичко тијело. 	<p>Биологија</p> <p>Хемија</p>
Тема 2. Мјерења у физици (18)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам физичка величина; • објасни шта значи измјерити физичку величину; • наброји основне физичке величине и њихове јединице; • именује префиксе: деци, центи, мили, микро, дека, хекто, кило, мега; • мјери димензије физичког тијела; • мјери вријеме хронометром; • мјери запремину помоћу мензуре; • мјери масу тијела теразијама и дигиталном вагом; • претвара јединице за дужину из већих у мање и обрнуто; • претвара јединице за површину из већих у мање и обрнуто; • претвара јединице за запремину из већих у мање и обрнуто; • претвара јединице за вријеме из већих у мање и обрнуто; • претвара јединице за масу из већих у мање и обрнуто; 	<ul style="list-style-type: none"> • Основне физичке величине и њихове јединице. • Префикси мјерних јединица. • Инструменти и мјерила. • Мјерење дужине. • Мјерење површине. • Мјерење запремине. • Мјерење времена. • Мјерење масе тијела. • Обрада резултата мјерења. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мјерење дужине (метарска трака, лењир), запремине мензуром и времена часовником и хронометром. Приказивање неких мјерних инструмената (вага, термометри, електрични инструменти). <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мјерење димензија малих тијела са лењиром. • Мјерење запремине чврстих тијела неправилног облика помоћу мензуре. 	<p>Математика</p>

<ul style="list-style-type: none"> • израчунава површину, обим и запремину физичких тијела и њихових дијелова; • израчунава средњу вриједност резултата мјерења физичке величине. 		
Тема 3. Механичко кретање (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише када се тијело креће; • објасни релативност кретања и мировања; • дефинише: брзину кретања, пут, путању, референтно тијело и материјалну тачку; • наведе ознаке и јединице физичких величина: брзина кретања, пређени пут, вријеме кретања; • претвара јединице за брзину из већих у мање и обрнуто; • наведе подјелу кретања према облику путање и према брзини; • објасни равномерно кретање; • рјешава задатке гдје је непозната једна од физичких величина: пут, брзина, вријеме; • црта график пута и график брзине равномерног кретања; • израчунава средњу брзину промјенљивог кретања; • дефинише масу тијела; • објасни први Њутнов закон. 	<ul style="list-style-type: none"> • Механичко кретање, релативност кретања. • Елементи кретања, референтно тијело. • Физички појмови: путања, пут, брзина кретања. • Подјела кретања. • Равномјерно праволинијско кретање. • Промјенљиво кретање, средња брзина. • Први Њутнов закон. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кретање куглице по Галилејевом жљебу. Кретање куглице кроз вертикално постављену дугу провидну цијев са течномшћу. • Мјерење пута (нпр. од куће до школе помоћу процијењене дужине корака). <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одређивање средње брзине промјенљивог кретања тијела (помоћу стрме равни). 	<p>Математика</p>
Тема 4. Узајамно дјеловање тијела – интеракција (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише физичко поље, интеракцију, силу; • наброји основне интеракције; • наведе ознаку и јединицу за силу; • израчунава тежину тијела; • разликује силу Земљине теже и тежину тијела; • разликује масу и тежину; 	<ul style="list-style-type: none"> • Узајамно дјеловање и врсте дјеловања тијела у природи, сила. • Гравитациона интеракција. Земљина тежа и тежина тијела. • Електрична интеракција. • Магнетна интеракција. • Еластична сила, Мјерење силе динамометром. • Сила трења. 	

<ul style="list-style-type: none"> • израчунава еластичну силу опруге; • мјери силу динамометром; • објасни од чега зависи сила трења; • наведе примјере штетног и корисног дјеловања силе трења; • сабира силе истог правца графички и рачунски. 	<ul style="list-style-type: none"> • Слагање колинеарних сила. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Истежање и сабијање еластичне опруге. Трење при клизању и котрљању. Слободно падање. Привлачење и одбијање наелектрисаних тијела. Привлачење и одбијање магнета. • Мјерење еластичне силе при истежању и сабијању опруге. Мјерење силе трења. <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мјерење интензитета силе еластичности опруге при истежању и сабијању и графичко приказивање зависности интензитета те силе од деформације. • Баждарење еластичне опруге и мјерење силе динамометром. 	
Тема 5. Структура супстанције и густина (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни структуру супстанције; • разликује молекула од атома, позитивно од негативног наелектрисања; • опише грађу атома; • наведе примјере кохезије, адхезије, дифузије; • наброји карактеристике агрегатних стања; • именује фазе и фазне прелазе воде; • дефинише густину и јединицу густине супстанције; • користи табелу густине различитих супстанција; • израчунава једну од непознатих величина ако зна друге двије (густина, маса, запремина); 	<ul style="list-style-type: none"> • Структура (грађа) тијела – молекули и атоми. • Узајамно дјеловање молекула. Молекуларне силе. • Кретање молекула. Брауново кретање. Дифузија. • Агрегатна стања супстанције, фазе и фазни прелазни. • Густина супстанције и њена маса. • Одређивање густине течности и чврстих тијела. <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одређивање густине чврстих тијела правилног и неправилног облика. 	

<ul style="list-style-type: none"> • изводи оглед међумолекуларних сила; • мјери и одређује густину чврстих тијела и течности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одређивање густине течности мјерењем њене масе и запремине. 	
Тема 6. Притисак (15)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише физичку величину притисак и њену јединицу; • разликује преношење спољашњег притиска у чврстим у односу на течна и гасовита тијела; • објасни Паскалов закон; • објасни Архимедов закон; • наведе од чега зависи хидростатички и атмосферски притисак; • наведе примјене закона спојених посуда; • мјери притисак барометром и манометром; • објасни кад физичко тијело плива и лебди у течности и гасу; • рјешава задатке гдје је непозната једна од физичких величина. 	<ul style="list-style-type: none"> • Притисак као физички појам и његове јединице. • Притисак у мирној течности. Паскалов закон. • Хидростатички притисак, спојене посуде. • Притисак у гасовима. Атмосферски притисак. • Архимедов закон. • Пливање, тоњење и лебдење у течности и гасу. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зависност притиска од величине додирне површине и од тежине тијела. Стаклена цијев са покретним дном за демонстрацију хидростатичког притиска. Преношење притиска кроз течност (стаклена цијев с мембраном, Херонова боца, спојени судови). 	Математика

<p>ДОДАТНА НАСТАВА</p> <p>(Оријентациони садржаји програма)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Видео-запис или симулација рада различитих мјерила и мјерних инструмената на рачунару. 2. Међународни систем мјера (SI) и његово коришћење. 3. Апсолутна и релативна грешка мјерења. Резултат мјерења. Записивање резултата мјерења (таблично, графички). 4. Видео-запис или симулација на рачунару мјерења времена, пута, брзине и силе. 5. Видео-запис или симулација на рачунару различитих врста кретања у свакодневном животу. 6. Релативна брзина праволинијског кретања. 7. Рјешавање проблема у вези са израчунавањем брзине праволинијског кретања. 8. Рјешавање проблема у вези са израчунавањем пута и средње брзине. 9. Таблично и графичко приказивање пређеног пута и брзине у зависности од времена. Коришћење графика. 10. Видео-запис или симулација на рачунару различитих облика међусобних дјеловања тијела.
---

11. Резултујућа сила која делује на тијело (опругу).
12. Рјешавање проблема у вези са истезањем еластичне опруге (динамометра) и тежином тега, односно са калибрисањем опруге.
13. Видео-запис или симулација на рачунару примјера за инертност тијела.
14. Рјешавање проблема у којима се користе величине (маса, тежина, густина).
15. Видео-запис или симулација на рачунару различитих примјера притиска тијела, као и притиска у течности и гасу.
16. Хидростатички притисак (принцип рада водовода, фонтане).
17. Кретање тијела у флуидима (кретање подморнице, ваздушног балона). Примјена Паскаловог закона. Хидраулична преса.
18. Посјета некој лабораторији (кабинету) за физику на факултету, научно истраживачком институту, електрани, фабрици, кабинету у гимназији и др.

УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА ФИЗИКЕ ЗА 7. РАЗРЕД

Упутство за реализацију програма наставе Физике је оквирног карактера. Наставници треба да задовоље исходе предвиђене овим програмом, али вријеме које ће бити потребно за његову реализацију зависи од интеракције ученици – одјељење – наставник и предвиђено вријеме се може разликовати. У том смислу треба схватити и број часова предвиђен за поједине тематске цјелине, те ови бројеви не треба да буду круто правило – већ путоказ за успјешно извођење наставе. За наставнике који изводе додатну наставу такође су оквирно дате теме за реализацију. Наставник може у извјесној мјери одступити од предложених тема за додатну наставу већ према специфичностима одјељења у којим изводи наставу, опремљености кабинета физике, као и интересовањима ученика.

Избор метода логичког закључивања

Од свих метода логичког закључивања које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогiji итд.), ученицима основне школе најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод. На овако изабраним поглављима физике може се у потпуности илустровати суштина методологије која се и данас користи у физици и у свим природним наукама у почетној етапи научног истраживања, тј. у процесу сакупљања експерименталних чињеница и на основу њих формулисања основних закона о појавама које треба да се проуче. Ова етапа сазнајног процеса обухвата: посматрање појаве, уочавање битних својстава система на којима се појава одвија, занемаривање мање значајних својстава и параметара система, мјерење у циљу проналажења међузависности одабраних величина, планирање нових експеримената ради прецизнијег формулисања физичких закона и сл. Са неким научним резултатима, до којих се дошло дедуктивним путем, треба да се упознају и ученици старијих разреда, али на информативном нивоу. Зато програм предвиђа да се нека знања до којих се дошло дедуктивним путем користе при објашњавању одређених физичких процеса у макро и микросвијету.

Једноставни експерименти

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ враћање огледа у наставу физике, развијање радозналости и интереса за физику и истраживачки приступ природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота.

Начин презентовања програма

Програмски садржаји досљедно су приказани у форми која задовољава основне методске захтјеве наставе физике:

Посијуйносїї (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

Очиљедносїї при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску цјелину побројано је више демонстрационих огледа).

Индукциивни їрисїуйї (од појединачног ка општем) при увођењу основних физичких појмова и закона.

Повезаносїї насїивних садржаја (хоризонтална и вертикална).

Стога, приликом остваривања овог програма било би пожељно да се свака тематска цјелина обрађује оним редослиједом који је назначен у програму. Тиме се омогућује да ученик лакше усваја нове појмове и спонтано развија способност за логичко мишљење. Програм предвиђа да се унутар сваке веће тематске цјелине, послије поступног и аналитичног излагања појединачних наставних садржаја, кроз систематизацију и обнављање изложеног градива, изврши синтеза битних чињеница и закључака и да се кроз њихово обнављање омогући да их ученици у потпуности разумију и трајно усвоје. Веома је важно да се кроз рад у разреду испоштује овај захтјев програма, јер се тиме наглашава чињеница да су у физици све области међусобно повезане и омогућује се да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве наслања на резултате проучавања неких претходних. Уз наслов сваке тематске цјелине наведен је (у загради) оквирни број часова за реализацију. При обради садржаја скоро сваке теме, на сваком часу дио времена посвећује се обнављању градива, а дио времена се користи за излагање нових садржаја.

Како програм математике за основну школу не обухвата садржаје из векторске алгебре, у оквиру програма физике није предвиђено да се физичке величине, које имају векторску природу (брзина, сила итд.), експлицитно третирају као вектори, већ као величине које су једнозначно одређене са три податка: бројном вриједношћу, правцем и смјером.

Основни облици наставе и методска упутства за њихово извођење

Циљеви и задаци наставе физике остварују се кроз сљедеће основне облике:

1. излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;
2. рјешавање квалитативних и квантитативних задатака;
3. лабораторијске вјежбе;
4. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумијевању садржаја теме (домаћи задаци, читање популарне литературе из историје физике и сл.);
5. систематско праћење рада сваког појединачног ученика.

Веома је важно да наставник при извођењу прва три облика наставе наглашава њихову обједињеност у јединственом циљу: откривање и формулисање закона и њихова примјена. У противном, ученик ће стећи утисак да постоје три различите физике: једна се слуша на предавањима, друга се ради кроз рачунске задатке, а трећа се користи у лабораторији. Ако још наставник оцјењује ученике само на основу писмених вјежби, ученик ће с правом закључити: У школи је важна само она физика која се ради кроз рачунске задатке, што наравно није тачно.

Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у цјелини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за предавања

Како уз сваку тематску цјелину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим ријечима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. Послије тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и ријечима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми. Оваквим начином излагања садржаја теме наставник помаже ученику да потпуније разумије физичке појаве, трајније запамти усвојено градиво и у други план потисне формализовање усвојеног знања. Ако се инсистира само на математичкој форми закона, долази се некада до бесмислених закључака. На примјер, други Њутнов закон механике $F=ma$ ученик може да напише и у облику $m=F/a$. Са математичке тачке гледишта то је потпуно коректно. Међутим, ако се ова формула исказе ријечима: Маса тијела директно је сразмјерна сили која дјелује на тијело, а обрнуто сразмјерна убрзању тијела, тврђење је са аспекта математике тачно, али је са аспекта физике потпуно погрешно.

Велики физичари, Ајнштајн на примјер, наглашавали су да у макросвијету који нас окружује свака новооткривена истина или закон прво су формулисани ријечима, па тек затим приказани у математичкој форми. Човјек, наиме, своје мисли исказује ријечима, а не формулама. Мајкл Фарадеј, један од највећих експерименталних физичара, у свом лабораторијском дневнику није записао ни једну једину формулу, али је зато сва своја открића формулисао прецизним језиком физике. Ти закони (закон електромагнетне индукције, закони електролизе) и данас се исказују у таквој форми иако их је Фарадеј открио још у 19. вијеку.

Методска упутства за рјешавање рачунских задатака

При рјешавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек послје тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, рјешавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и ријечима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вриједност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. Ако се, на примјер, примјеном Џуловог закона издвоје различите количине топлоте на паралелно везаним отпорницима, треба протумачити зашто се на отпорнику мањег отпора ослобађа већа количина топлоте. Тек ако се од ученика добије коректан одговор, наставник може да буде сигуран да је са својим ученицима задатак рјешавао на прави начин.

Методска упутства за извођење лабораторијских вјежби

Лабораторијске вјежбе чине саставни дио редовне наставе. Минималан број лабораторијских вјежби које ученици треба да ураде је четири у току године (по двије у сваком полугодишту). Уколико наставник не може да реализује неке од предложених лабораторијских вјежби може да изврши замјену са вјежбама које може да изведе, ако се оне односе на програмске садржаје који се уче у том разреду. Вјежбе се раде групно или у паровима.

Час експерименталних вјежби састоји се из: уводног дијела, мјерења и записивања резултата мјерења.

У уводном дијелу часа наставник:

- обнавља дијелове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вјежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила);
- обраћа пажњу на чињеницу да свако мјерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе;
- упознаје ученике с мјерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром;
- указује ученицима на мјере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности, при руковању апаратима, електричним изворима, разним уређајима и сл.

Док ученици врше мјерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже.

При уношењу резултата мјерења у ђачку свеску, процјену грешке треба вршити само за директно мјерене величине (дужину, вријеме, електричну струју, електрични напон и сл.), а не и за величине које се посредно одређују (електрични отпор одређен примјеном Омовог закона). Процјену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе. Ако наставник добро организује рад у лабораторији, ученици ће се овом облику наставе највише радовати.

Методска упутства за друге облике рада

Један од облика рада са ученицима су домаћи задаци. Наставник планира домаће задатке у својој редовној припреми за час. При одабиру задатака, наставник тежину задатка прилагођава могућностима просјечног ученика и даје само оне задатке које ученици могу да ријеше без туђе помоћи. Домаћи задаци односе се на градиво које је обрађено непосредно на часу (1-2 задатка) и на повезивање овог градива са претходним (1 задатак).

О рјешењима домаћих задатака дискутује се на сљедећем часу како би ученици добили повратну информацију о успјешности свог самосталног рада.

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидну контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, рјешавања квантитативних и квалитативних задатака и лабораторијских вјежби. Оцјењивање ученика само на основу резултата које је он постигао на писменим вјежбама непримјерено је ученичком узрасту и физици као научној дисциплини.

Недопустиво је да наставник од ученика, који се први пут среће с физиком, тражи само формално знање умјесто да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију, развија способност да своје мисли јасно и течно формулише и не доживљава физику као научну дисциплину у којој су једино формуле важне.

Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика основне школе, сталним обнављањем најважнијих дијелова из цјелокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике. Истовремено се обезбјеђује да ученик по завршетку основне школе задржи у памћењу све основне појмове и законе физике, као и основну логику и методологију која се користи у физици при проучавању физичких појава у природи.

Допунска и додатна настава

Додатна настава из физике организује се у седмом разреду са по једним часом недјељно. Програмски садржаји ове наставе обухватају:

- изабране садржаје из редовне наставе који се сада обрађују комплексније (користи се и дедуктивни приступ физичким појавама, раде се тежи задаци, изводе прецизнија мјерења на сложенијим апаратима итд.),
- нове садржаје, који се наслањају на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес.

Редослијед тематских садржаја у додатној настави прати редослијед одговарајућих садржаја у редовној настави. Уколико у школи тренутно не постоје технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање. Корисно је да наставник позове истакнуте стручњаке да у оквиру додатне наставе одрже популарна предавања.

Допунска настава се такође организује са по једним часом недјељно. Њу похађају ученици који у редовној настави нису били успјешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм физике у основној школи.

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику, могу се организовати кроз разне секције младих физичара.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 4

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 144

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Оспособити ученике за усвајање елементарних математичких знања која су потребна за схватање појава и законитости у природи и друштву;
- Допринијети развијању елементарних способности и свестраном развоју личности ученика;
- Оспособити ученике за примјену усвојених математичких знања у рјешавању разноврсних задатака из животне праксе;
- Оспособити ученике за успјешно настављање математичког образовања;
- Развијати културне, радне и естетске навике ученика као и математичку радозналост у посматрању и изучавању природних и друштвених појава;
- Изградити позитивне особине ученикове личности као што су: упорност, систематичност, уредност, тачност, одговорност, смисао за самостални рад;
- Ученици треба да стичу навику и обучавају се у коришћењу разноврсних извора знања;
- Ученици увиђају математички садржај у текстуалним задацима и да га могу изразити математичким језиком;
- Уредно цртање лењиром, шестаром и троуглом.

Посебни циљеви

Тема 1. Цијели бројеви (25)

- Ученици треба да знају упоређивати цијеле бројеве, представљати их на бројевној правој;
- Да знају изводити рачунске операције са цијелим бројевима;
- Да знају рјешавати простије једначине и неједначине.

Тема 2. Троугао (34)

- Да знају набројати елементе троугла, израчунавати углове троугла;
- Објаснити односе страница и односе страница и углова у троуглу;
- Набројати врсте троуглова, конструисати неке троуглове;
- Да разликују ставове о подударности троуглова, примјене их у простијим конструктивним задацима;
- Да знају конструисати четири значајне тачке троугла.

Тема 3. Рационални бројеви (45)

- Ученици треба да знају да упоређују рационалне бројеве и приказују их на бројевној правој;
- Да изводе рачунске операције у скупу рационалних бројева;
- Да рјешавају једноставније једначине и неједначине у скупу рационалних бројева;
- Да рјешавају једноставније задатке у виду процената;
- Израчунавају вриједности једноставнијих бројевних израза.

Тема 4. Четвороугао (22)

- Ученици треба да знају основна својства паралелограма, правоугаоника, квадрата, ромба, трапеза, делтоида;
- Конструисати исте и израчунавати њихове углове.

Тема 5. Повшина троугла и четвороугла (18)

- Ученик треба да зна да дефинише једнакости површина геометријских фигура;
- Израчунава величину површине правоугаоника, квадрата, паралелограма, троугла, трапеза и четвороугла са нормалним дијагоналама.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Цијели бројеви	25
2. Троугао	34
3. Рационални бројеви	45
4. Четвороугао	22
5. Повшина троугла и четвороугла	18

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Цијели бројеви (25)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препозна позитивне бројеве, негативне бројеве и апсолутне вриједности; • схвати релације $<$ и $>$ у скупу цијелих бројева; • схвати операције сабирања и одузимања са цијелим бројевима; • рјешава простије једначине и неједначине са цијелим бројевима у вези са сабирањем и одузимањем; • одређује знак производа два цијела броја; • уочи поступак дијелења цијелих бројева; • израчунава вриједности простих бројевних израза уз коришћење правила о приоритету рачунских операција; • развија методологију рјешавања проблема везаних за текстуалне задатке у скупу цијелих бројева.	<ul style="list-style-type: none"> • Појам цијелог негативног броја. Бројевна права. Скуп цијелих бројева. Апсолутна вриједност. Упоредивање цијелих бројева. • Сабирање и одузимање цијелих бројева. • Једначине и неједначине у вези са сабирањем и одузимањем цијелих бројева. • множење цијелих бројева. Својства множења. • Дијелење цијелих бројева. • Једначине у вези са цијелим бројевима. • Неједначине у вези са цијелим бројевима.	<ul style="list-style-type: none"> • Физика (мјерење температуре, одузимање вектора)

Тема 2: Троугао (34)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочава битне особине углова троугла и њихову примјену; • износи основне поставке о особинама троугла; • уочи међусобни однос углова наспрам двије једнаке и наспрам двије неједнаке странице троугла и обрнуто; • упоређује углове на основу познатих односа, наспрамних страница и обрнуто; • конструише неке углове без коришћења угломјера; • препозна подударне троуглове; • препозна по ком ставу су два троугла подударна и на основу тога врши извођење доказа о подударности; • укаже на особине једнакокраких, једнакостраничних и правоуглих троуглова; • конструише троугао којем су позната 3 независна елемента; • умије конструисати описану и уписану кружницу датог троугла; • зна уочити 4 значајне тачке троугла и њихову локацију у односу на троугао; • зна конструисати троугао на основу задатих елемената уз коришћење особина троугла. 	<ul style="list-style-type: none"> • Елементи троугла, обиљежавање. Врсте троугла. • Углови троугла. Збир унутрашњих углова троугла. • Збир спољашњих углова троугла. • Однос страница у троуглу. • Однос страница и углова у троуглу. • Конструкција углова од 60°, 30°, 45°, 90°. • Дефиниција подударних троуглова. Ставови о подударности, први и други став. • Ставови о подударности троуглова, трећи и четврти став. • Примјене подударности: једнакокраки троугао. • Примјене подударности: једнакостранични и правоугли троугао. • Основне конструкције троугла. • Описана и уписана кружница троугла. • Ортоцентар и тежиште троугла. 	<p>Техничко образовање</p>
Тема 3: Рационални бројеви (45)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • правила за сабирање и одузимање у скупу цијелих бројева примјени на скуп рационалних бројева; • зна израчунавати вриједности бројевних израза; • зна рјешавати простије једначине и неједначине; 	<ul style="list-style-type: none"> • Негативан рационални број. Скуп рационалних бројева. Бројевна права. Апсолутна вриједност. • Децимални запис рационалног броја. • Сабирање рационалних бројева. • Супротни бројеви. Разлика два рационална броја. 	<p>Физика</p>

<ul style="list-style-type: none"> • усвоји принципе множења рационалних бројева различитог записа; • сналази се у бројевним изразима са и без заграда; • зна дијелење рационалних бројева у оба записа; • зна израчунавати вриједности двојног разломка; • зна рјешавати простије бројевне изразе у којима су заступљене 4 основне рачунске операције; • схвати проценат као разломак са имениоцем 100; • примијени операције са рационалним бројевима рачунајући проценат или ппроцентни износ; • зна рјешавати простије практичне ситуације у вези са процентима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Рјешавање једначина у вези са сабирањем и одузимањем рационалних бројева. • Рјешавање неједначина у вези са сабирањем и одузимањем рационалних бројева. • Множење рационалних бројева у облику разломка. • Множење рационалних бројева, децимални запис. • Својства множења. Једноставни бројевни изрази. • Дијелење рационалних бројева. • Двојни разломци. • Бројевни изрази са рационалним бројевима. • Једначине у вези са множењем и дијелењем рационалних бројева. • Неједначине у вези са множењем и дијелењем рационалних бројева. • Појам процента. • Израчунавање процента и процентног износа. 	
Тема 4: Четвороугао (22)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • обиљежава и износи основне поставке о појмовима четвороугао, врсте, елементи, углови четвороугла; • зна основне особине квадрата, правоугаоника, паралелограма, ромба, трапеца, делтоида; • зна конструисати паралелограм, трапез, делтоид на основу датих елемената. 	<ul style="list-style-type: none"> • Четвороугао. Елементи и обиљежавање. Врсте четвороугла. Углови четвороугла. • Паралелограми. Особине паралелограма. Врсте паралелограма. • Конструкције паралелограма. • Трапези. Средња линија трапеца. • Конструкције трапеца. • Делтоид. Конструкције делтоида. 	Техничко образовање
Тема 5: Површина четвороугла и троугла (18)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • упоређује површину различитих облика; • израчунава површине паралелограма, ромба, троугла, трапеца, четвороугла са нормалним дијагоналама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам површине. Површина правоугаоника и квадрата. • Једнаке површине. • Површина паралелограма и ромба. 	Физика Техничко образовање

	<ul style="list-style-type: none"> • Површина троугла. • Површина трапеца. • Површина четвороугла са нормалним дијагоналама. 	
--	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Поновити стечена знања о скупу природних бројева. Постепено формирати скуп цијелих бројева.

Коришћењем бројевне праве показати упоређивање позитивних и негативних бројева. Објаснити правила сабирања и множења. и правила за одузимање и дијелење у скупу цијелих бројева. Увјежбати ученике за рјешавање једначина и неједначина на основу дефиниција рачунских операција. Препоручује се употреба зидних слика, геометријског прибора, креда у боји.

Поновити стечено знање о троуглу. Извести доказе о збиру унутрашњих и спољашњих углова троугла.

Објаснити однос страница у троуглу и однос страница и углова у троуглу. Користећи ставове о подударности у конструктивним задацима развијати потребу за образложењем. Показати на повезаности математике и других области кроз упознавање значајних тачака у троуглу.

Користити наставна средства и помагала: геометријски прибор, зидне слике, наставне листиће и друго.

Формирати скуп рационалних бројева дефинисањем операција уз очување њихових законитости из претходно упознатих скупова бројева. Илустровати придруживање тачака бројевне праве било ком рационалном броју. Објаснити рачунске операције тражећи од ученика да користе стечена знања у извођењу правила. Развијати увјежбаност у израчунавању вриједности бројевних израза. Инсистирати на израчунавању процента свођењем на множење и дијелење разломака. Препоручује се употреба графичке илустрације, бројевне праве, наставних листића.

Поновити претходна знања о четвороуглу. Постепено класификовати четвороуглове посвећујући пажњу новим појмовима и односима. Извести доказе теорема о збиру унутрашњих и спољашњих углова четвороугла. Показати конструкције значајних четвороуглова.

Користити наставна средства и помагала: геометријски прибор, зидне слике, наставне листиће.

Формирати појам површине, указати на својства површине која се тичу једнакости и подударности. Коришћењем формуле за израчунавање површине правоугаоника објаснити настанак формула за израчунавање површина паралелограма, троугла, трапеца и четвороугла са нормалним дијагоналама. Користити геометријски прибор, зидне слике и наставне листиће.

У току школске године обавезне су четири школске писмене задаће са анализом и исправком.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **БИОЛОГИЈА**

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Цјеловит и хармоничан развој интелектуалних, социјалних и моралних способности и особина ученика;
- Развијање позитивног става према живом свијету и заинтересованости за његово проучавање;
- Стицање општих знања из биологије која су неопходна за разумијевање животних појава, разноврсности живог свијета и повезаности живе и неживе природе;
- Изградња правилног односа према природи и мјесту и улози човјека у очувању природе;
- Развијање навика и способности коришћења различитих извора знања.

Посебни циљеви

- Стицање основне језичке и научне писмености у области биолошких наука;
- Развијање навика и способности посматрања и проучавања живог свијета и уочавања основних законитости које владају у природи;
- Развијања вјештина и способности припремања микроскопских препарата, микроскопирања и руковања лабораторијским прибором;
- Усвајање основних знања о организованости и савременој класификацији животињског свијета;
- Стицање знања о општим карактеристикама, грађи и начину живота једноћелијских и вишећелијских животиња;
- Развијање свијести о значају и улози животиња у природи и у свакодневном животу човјека;
- Усвајање знања о основним појмовима, доказима, теоријама и факторима еволуције живог свијета;
- Препознавање најпознатијих врста опојних дрога и вриједности које дроге уништавају код зависника.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Животињски свијет – основне карактеристике	8
• Царство протиста – Праживотиње	
2. Вишећелијске животиње	
• Бескичмењаци	28
• Хордати и кичмењаци	28
3. Угроженост и заштита животиња	2
• Угрожавање и заштита животиња	
• Однос људи и животиња	
4. Органска еволуција	3
5. Дроге и посљедице злоупотребе опојних дрога	3

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Животињски свијет (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> дефинише биолошке дисциплине зоологију и систематику; наброји заједничке особине животиња; сврста животињски свијет према сродничким односима у одговарајуће систематске категорије; наброји основне особине и објасни грађу праживотиња; разликује органеле за кретање, варење хране и избацивање штетних материја; наведе и опише начине кретања и подјелу праживотиња према органелама за кретање; разликује и објасни бесполно и полно размножавање; објасни станишта, начин живота и распрострањеност праживотиња; 	<p>Животињски свијет – основне карактеристике</p> <ul style="list-style-type: none"> зоологија, систематика, Карл Лине; једноћелијски организми, колонијални организми, вишећелијски организми; вагилни начин живота, сесилни начин живота; исхрана (хетеротрофна, ауотрофна), дисање, раст и развијање, размножавање; сроднички односи, класификација животињских организама. Праживотиње Једноћелијске животиње: опште карактеристике, основна грађа, начин живота, исхрана, излучивање, размножавање, значај; парамецијум, амеба, бичари; волвокс; паразитске праживотиње: маларични паразити, маларични комарац, маларија; дизентерична амеба, дизентерија; прелазни домаћин, стални домаћин; ћелијске органеле – хранљива вакуола, 	<p>Географија – клима и животињски свијет.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • утврди сличности и разлике између појединих представника праживотиња; • наведе значај праживотиња; • опише животне циклусе паразитских праживотиња; • наведе обољења која изазивају праживотиње (маларија, дизентерија) и објасни како се преносе; • дефинише појмове: паразит, прелазни домаћин, стални домаћин; • опише правила личне хигијене у циљу спречавања заразе паразитским праживотињама; • препозна и нацрта праживотиње које уочи посматрајући инфузум помоћу микроскопа. 	<p>контрактилна вакуола, лажне ножице, трепље, бич.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лабораторијска вјежба: припрема инфузума и микроскопско посматрање праживотиња. 	
<p>Тема 2: Вишећелијске животиње (56)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе основне претпоставке Хекелове и Хацијеве теорије; • препозна постепено усложњавање грађе сваке слједеће у односу на претходну групу животиња; • наброји основне карактеристике вишећелијских животиња; • опише станиште, начин живота, спољашњу и унутрашњу грађу и размножавање сунђера; • опише станиште, начин живота, спољашњу и унутрашњу грађу и размножавање дупљара; • разликује полипе и медузе и објасни њихову грађу; • разликује и дефинише појмове: хермафродит, сесилне животиње, регенерација, зрачна симетрија, ганглије; 	<p>Бескичмењаци (28)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Теорије о поријеклу вишећелијских организама (Хекелова и Хацијева). • Основне карактеристике: ткиво, орган, систем органа, организам; нервни систем (мрежаста, врпчаста, ганглионаран, љествичаст); отворени и затворени крвоток; кожа; спољашњи и унутрашњи скелет; хермафродити, одвојени полови (мушкарци и женке). • Сунђери: начин живота, грађа, исхрана, размножавање. • Дупљари: хидра, корали, морске сасе, медузе: основна грађа, размножавање, начин живота. 	<p>Географија</p> <ul style="list-style-type: none"> – клима и животињски свијет, – биогеографске области.

<ul style="list-style-type: none"> • наведе подјелу дупљара; • објасни основне особине, грађу и начин живота пљоснатих и ваљкастих глиста; • разликује и дефинише појмове: двобочна симетрија, одвојени полови, кутикула, анални отвор, ларва, бобица; • наброји најпознатије пљоснате и ваљкасте глисте; • објасни развиће и наведе обољења која изазивају паразитске пљоснате и ваљкасте глисте; <ul style="list-style-type: none"> • наведе основне карактеристике мекушаца; • објасни основну грађу мекушаца и препозна: плашт, љуштуру, стопало, плаштану дупљу, утробну кесу, радулу, сифоне, пипке; • упореди поједине групе мекушаца, те наведе сличности и разлике; • опише начин живота и значај мекушаца; • наброји најпознатије врсте пужева, шкољки и главоножаца; • направи колекцију љуштурица разних врста мекушаца; • наведе основе карактеристике спољашње и унутрашње грађе чланковитих глиста и дефинише појмове: чланак, клителум; • наведе значај чланковитих глиста; • уради дисекцију кишне глисте и опише спољашњу и унутрашњу грађу; <ul style="list-style-type: none"> • наведе заједничке особине зглавкара, објасни грађу и начин живота, распрострањеност и значај зглавкара; 	<ul style="list-style-type: none"> • Пљоснате глисте: планарија, начин живота грађа. • Паразитске пљоснате глисте: (метиљи и пантљичаре), прилагођеност паразитском начину живота, развојни циклус, начин инфекције, мјере заштите. • Ваљкасте глисте: човјечја глиста (аскарис), дјечја глиста, трихина – опште карактеристике. <ul style="list-style-type: none"> • Мекушци: Пужеви – грађа, исхрана, дисање, размножавање, начин живота, најпознатије врсте, значај; Шкољке – грађа, начин живота, исхрана, дисање, размножавање, најпознатије врсте, значај; Главоношци-лигње, сипе, хоботнице: грађа, начин живота, значај. • Лабораторијска вјежба: прикупити и посматрати грађу и разноврсност мекушаца и направити колекцију од њихових љуштура; • Чланковите (прстенасте) глисте – кишна глиста и пијавица (особине, основна грађа, начин живота). • Лабораторијска вјежба: „Дисекција кишне глисте”, спољашња и унутрашња грађа. <ul style="list-style-type: none"> • Зглавкари (чланконошци): ракови, паучњаци, стоноге, инсекти. • Ракови: опште карактеристике, грађа, дисање, исхрана, 	<p>Географија – клима и животињски свијет, – биогеографске области.</p>
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • упореди особине појединих група зглавкара, те наведе сличности и разлике; • наброји најпознатије врсте ракова и наведе њихов значај; • на живом или конзервираном раку опише спољашњу и унутрашњу грађу (ако је могуће урадити дисекцију); • наброји најпознатије групе пауколиких зглавкара и њихове најпознатије представнике; • објасни улогу и значај инсеката у природи и штетност неких врста инсеката, те објасни начине борбе против штетних инсеката; • дефинише појмове: отворени крвни систем, душњачка плућа, ројење, метаморфоза, ларва, хитин, сложене очи, лутка, трахеје, антене, клијешта, гусјеница; • прикупи разне врсте инсеката у својој ближој околини и формира инсектаријум; • наведе основне карактеристике и опише грађу бодљокожаца; • наброји врсте бодљокожаца; • објасни начин живота и значај бодљокожаца; • наведе заједничке особине и подјелу хордата; • објасни примитивне особине нижих хордата (безлобањаца и плашташа); • објасни грађу и начин живота амфиоксуса те значај упознавања амфиоксуса као модела грађе свих хордата, а посебно кичмењака; • наведе основне карактеристике и опише начин живота плашташа; 	<p>размножавање, најпознатије врсте.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Лабораторијска вјежба: упознавање са спољашњом и унутрашњом грађом ријечног рака. • Пауколики зглавкари: пауци, крпељи, шкорпије, косци, стоноге (начин живота, грађа, дисање, исхрана, размножавање). • Инсекти – основне карактеристике, начин живота, грађа, размножавање, најпознатије врсте, значај. • Лабораторијска вјежба: прикупити најпознатије врсте инсеката, посматрати њихову грађу, формирати инсектаријум. • Бодљокошци: морске звијезде, морски јежеви, морски кринови, морске змијуљице, морски краставци (опште карактеристике, грађа, размножавање, исхрана, дисање). <p>Хордати и кичмењаци (28)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Хордати – заједничке особине и подјела. • Безлобањци – амфиоксус: карактеристике, грађа, размножавање. • Плашташци – асцидије, салпе, апендикуларије: основне карактеристике, подјела, начин живота, грађа, размножавање. 	<p>Географија</p> <ul style="list-style-type: none"> – клима и животињски свијет, – биогеографске области.
--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • наведе најпознатије представнике плашташа; • наведе основне карактеристике и подјелу кичмењака; • дефинише појмове: ембрионални развој (хорда, кичма, шкрге); • наведе основне карактеристике, грађу, размножавање и начин живота риба; • разликује и дефинише појмове: крљушт, рибљи мјехур, бочна линија, мријест; • објасни разноврсност риба и наведе њихове најпознатије представнике; • наведе значај риба за човјека; • опише спољашњу и унутрашњу грађу рибе (по могућности урадити дисекцију); • одређује неке врсте слатководних риба помоћу кључа (ако је могуће); • објасни основне карактеристике, грађу, начин живота и разноврсност водоземаца; • дефинише појмове: метаморфоза, пуноглавац, заштитна боја, ендемична врста; • наведе и објасни основне особине, грађу и начин живота гмизаваца; • објасни размножавање и опише разноврсност гмизаваца; • упореди поједине групе гмизаваца и наведе разлике између њих; • опише значај гмизаваца; 	<ul style="list-style-type: none"> • Кичмењаци: рибе, водоземци, гмизавци, птице и сисари – опште особине; грађа, размножавање и значај; хорда, кичма, цјевасти нервни систем, крвни судови (артерије, вене, капилари), шкрге, крљушти, бочна линија, рибљи мјехур, мријест, метаморфоза, пуноглавац, заштитна обојеност, плућа, оклоп, перје, митарење, крила, длака, лињање, материца, постелица. • Рибе – основне карактеристике и најпознатије врсте: – рибе са хрскавичавим скелетом, – рибе са коштаном скелетом. • Лабораторијска вјежба: упознавање спољашње и унутрашње грађе риба. • Лабораторијска вјежба: детерминација риба према кључу. • Водоземци – основне карактеристике и подјела (репати и безрепи водоземци). • Репати водоземци – начин живота, распрострањеност, грађа тијела, размножавање, најпознатији представници. • Безрепи водоземци – начин живота, распрострањеност, грађа тијела, размножавање, најпознатији представници. • Жабе – исхрана, дисање, размножавање, метаморфоза, значај. • Гмизавци – корњаче, гуштери, змије, крокодили: основне карактеристике, грађа, начин живота, најпознатије врсте, значај. 	
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • разликује и дефинише појмове: отров, плућа, оклоп; • објасни основне карактеристике, грађу, начин живота и распрострањеност змија; • наведе разлике у изгледу отровних и неотровних змија; • објасни основне карактеристике птица; наведе најпознатије групе птица и њихове представнике; • објасни појмове: кљун, клоака, скелет, перје, митарење, селице, станарице; • наведе узроке сеоба птица; • објасни улогу птица у природи и њихов значај за човјека; • објасни основне карактеристике, грађу и начин живота сисара; • разликује сисаре са постелицом и сисаре без постелице и наброји њихове представнике; • опише распрострањеност сисара и наведе њихову подјелу; • препозна и дефинише појмове: длака, лињање, постелица, материца, преживање, млијечне жлијезде, папак, копито, рогови; • објасни улогу сисара у природи и њихов значај за човјека; • анализира начине понашања животиња: дневно-ноћне активности, зимски сан, живот у групама, промјенљиву тјелесну температуру. 	<p>Птице</p> <ul style="list-style-type: none"> • разноврсност птица (тркачице, пливачице, летачице); сеоба птица; улога птица у природи и њихов значај за човјека. <p>Сисари</p> <ul style="list-style-type: none"> • основне карактеристике сисара; разноврсност сисара: сисари без постелице и сисари са постелицом (основна грађа, распрострањеност, начин живота, размножавање и најпознатији представници); • улога сисара у природи и њихов значај за човјека. <p>Понашање животиња – дневно-ноћне активности, зимски сан, живот у групама, промјенљива тјелесна температура.</p>	
<p>3. Угроженост и заштита животиња (2)</p>		
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна ниво угрожености животиња од 	<p>Биодиверзитет</p> <ul style="list-style-type: none"> • угрожености животиња и заштита; 	<p>Географија</p> <ul style="list-style-type: none"> – клима и животињски свијет, – биогеографске области.

<p>стране човјека и неопходност њихове заштите;</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира потребу одговорног односа према животињама; • наведе позитивне стране суживота људи и животиња. 	<ul style="list-style-type: none"> • црвене књиге, суживот. 	
<p>4. Органска еволуција (3)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појмове еволуција и палеонтологија; • наведе основне научне чињенице о историји развоја живог свијета; • укратко опише ток хемијске еволуције неорганских материја, преко простих органских једињења ка сложенијим, те појаву живота и првобитних – најједноставнијих живих бића; • дефинише појмове: фосили, палеонтолошки низ, хомологи и аналози органи; • наведе и објасни најпознатије теорије еволуције живог свијета; • наведе и опише најпознатије доказе еволуције које је дала наука; • наброји и укратко објасни факторе еволуције; • анализира значај изолације у настанку врста. 	<p>Увод у органску еволуцију и докази еволуције</p> <ul style="list-style-type: none"> • еволуција, палеонтологија, хемијска еволуција, докази еволуције, палеонтолошки низови, фосили, хомологи и аналози органи. <p>Теорије еволуције</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дарвинова теорија. • Ламаркова теорија. <p>Фактори еволуције</p> <ul style="list-style-type: none"> • наслѣдност, промјенљивост, борба за опстанак, природно одабирање; • изолација и њен значај у наставку врсте. 	<p>Хемија – неорганске и органске молекуле и једињења.</p> <p>Географија – клима и животињски свијет – биогеографске области.</p>
<p>Тема 4: Дроге и посљедице злоупотребе опојних дрога (3)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише и наброји најпознатије опојне дроге; • наведе вриједности које дроге уништавају код човјека; • препозна штетне ефекте дрога на физичко и психичко здравље људи; 	<p>Дроге</p> <ul style="list-style-type: none"> • појам и врсте, • наркоманија, апстиненција. <p>Посљедице злоупотребе опојних дрога.</p>	

<ul style="list-style-type: none"> опише посљедице конзумирања опојних дрога и анализира како дроге уништавају цјелокупну личност човјека. 	Васпитна превенција – злоупотребе дрога код ученика млађег узраста.	
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

За реализацију програма веома је важно добро планирање градива. При изради глобалног и оперативног плана рада треба предвидјети (оквирно) 60% часова за обраду наставног градива и 40% за остале типове часова.

Успјех у остваривању образовно-васпитних задатака зависи од примјене одговарајућих облика и метода рада и коришћења одговарајућих наставних средстава. У настави биологије посебно мјесто имају разговори, илустративно-демонстративне методе, методе експеримента и самосталан рад ученика. Избор наставних метода треба ускладити са садржајем програма, узрастом ученика, њиховим знањима и интересовањима, као и условима у којима се настава биологије изводи. Зато је неопходно да се настава биологије одржава у посебно опремљеном кабинету за биологију.

За реализацију програма биологије неопходно је да школа обезбиједи минимум наставних средстава, како је и регулисано педагошким стандардима. Треба обезбиједити сарадњу са другим институцијама и стручњацима. Обрада неких наставних јединица или вјежби може се извести у одговарајућој институцији или бити повјерена специјалисти за одређену област.

Да би ученик успјешно савладао градиво, наставник треба правилно одредити ниво образовно-васпитних захтјева. Правилно одређивање знања на нивоу обавјештености, разумијевања и примјене, помаже наставнику у раду са ученицима, праћењу њиховог напредовања и вредновања рада, знања и способности.

У седмом разреду наставник треба да сагледа ниво знања са којим ученици долазе из претходног разреда, с намјером да тим предзнањима прилагоди свој рад на реализацији наставних садржаја предвиђених наставним програмом.

Наставник треба да упућује ученике на повезивање претходних и новостечених знања и на коришћење различитих извора информација.

Иако је улога наставника да ученицима саопшти основне информације, те је ова метода неизбјежна, ипак не треба да буде доминантна, већ наставник треба да усмјерава ученике да самостално долазе до информација, да уочавају разлике, изводе закључке и откривају узрочно-посљедичне везе. Зато је потребно комбиновати различите облике и методе рада.

Наставник може ученике додатно мотивисати и заинтересовати за градиво навођењем занимљивости из живота појединих научника, живог свијета и других занимљивости.

У току часа ученицима треба омогућити да постављају питања и трагају за одговорима.

Наставник треба да подстиче ученике да користе различите изворе знања (литературу, интернет, медије), да систематски прикупљају и класификују информације.

У седмом разреду се изучавају сљедеће теме и тематске цјелине: основне карактеристике животињског свијета, једноћелијске и вишећелијске животиње, органска еволуција и опојне дроге.

На почетку изучавања биологије у седмом разреду, по могућности, извести ученике у природу како би уочили разноврсност живог свијета, повезаност живе и неживе природе и међусобну зависност биљака и животиња, препозна сродничке односе животиња и сврста их у одговарајуће систематске категорије.

Посветити довољно пажње градиву о једноћелијским животињама. При обради ове наставне теме извести лабораторијску вјежбу, посматрање праживотиња. Припремити

микроскоп/е, прибор и инфузум за посматрање парамецијума и других праживотиња. Показати поступке правилне израде препарата и начин микроскопирања. Истаћи значај бичара у еволуцију живог свијета.

При обради тема „Сунђери” и „Дупљари” користити слике, плакате, презентације и по могућности биолошки материјал (скелет сунђера, корала). Припремити материјал за израду паноа на коме ће се истаћи најважније карактеристике ових скупина бескичмењака.

При обради пљоснатих глиста приказати видео-филм или презентацију о паразитским пљоснатим глистама. Припремити шеме о развићу пљоснатих глиста (метиља и пантљичаре).

При обради ваљкастих глиста посебну пажњу обратити на паразитске врсте. Припремити шеме или презентације о циклусу развића човјечје глисте, дјечје глисте и трихине.

У току обраде теме „Мекушци”, у сарадњи са ученицима, прикупити љуштуре и направити збирке пужева и шкољки. Посебно истаћи улогу мекушаца у исхрани.

У циљу лакшег упознавања са спољашњом и унутрашњом грађом кишне глисте, потребно је урадити дисекцију.

За обраду теме „Зглавкари” припремити материјал за израду плаката – паноа о раковима, пауколиким зглавкарима и инсектима. У сарадњи са ученицима направити инсектариј. По могућности извести једнодневни наставни рад у природи ради очигледности у раду и прикупљања материјала, посјетити пчелињак и посебно истаћи значај пчеларства. Истаћи улогу инсеката и других зглавкара у природи и њихов значај за човјека.

Приликом обраде бодљокожаца користити слике, паное или презентације. Обратити пажњу на специфичности у грађи, начину живота и значају бодљокожаца. Направити колекције скелета морских звијезда и морских јежева.

Израдити табеле свих група бескичмењака са основним особинама, грађом и начином живота.

На почетку обраде тематске цјелине „Хордати” истаћи заједничке карактеристике и навести подјелу хордата, те нагласити еволутивну везу између бескичмењака и кичмењака. При обради сваке групе хордата (безлобањаца, плашташа, кичмењака) користити слике, паное и презентације.

За обраду теме „Рибе” припремити плакате/паное о рибама и користити презентације. Нагласити специфичности и разлике риба са хрскавичавим и коштаном скелетом. Истаћи значај риба у исхрани и економији. Припремити и извести лабораторијске вјежбе: „Упознавање спољашње и унутрашње грађе риба-дисекција рибе по избору” и „Детрминација слатководних риба помоћу кључа”. Ако у школи постоји акваријум, посматрати кретање риба у акваријуму. По могућности посјетити рибњак.

На почетку обраде теме „Водоземци” истаћи промјену у грађи организама преласком на копнени начин живота. Нагласити значај животне средине за размножавање водоземаца. Пратити развој жабе (оглед). Приликом упознавања репатих и безрепих водоземаца, користити слике, паное и презентације.

Тему „Гмизавци” обрадити уз коришћење одговарајућих слика, паноа и презентација. У сарадњи са ученицима направити тераријум у кутку школе и истаћи опасност од неких врста отровних гмизаваца. Истаћи значај гмизаваца за човјека.

Тему „Птице” обрадити уз коришћење одговарајућих слика, паноа, презентација, препарираних птица. Посебно објаснити сеобу птица. Истаћи улогу и значај птица у природи и исхрани човјека. По могућности организовати излет на локалитет станишта птица и посјетити фарму перадарства.

Истаћи значај сисара, посебно домаћих животиња, за исхрану и економију. Обратити пажњу на питање сисара као ловне дивљачи. По могућности посјетити зоолошки врт, фарму (говеда, свиња, оваца). Урадити паное са сликама најпознатијих врста сисара без постелице и са постелицом.

Припремити пано организационих група животиња од праживотиња до сисара.

Ако је могуће, планирати и организовати теренску наставу и посматрати понашање животиња.

Објаснити еволутивни развој животињских организама. У сарадњи са ученицима урадити пано угрожених и изумрлих животињских врста.

При обради теме „Органска еволуција” користити разне изворе информација (књиге, слике, видео-презентације). На научним доказима о постанку и развоју живог свијета објаснити теорије еволуције које су најприхватљивије у научном свијету. Објаснити најважније факторе еволуције. Урадити паное са приказима фосилних остатака, палеонтолошких низова, хомологих и аналогих органа. Објаснити значај изолације јединки за настанак врсте (сезонске, топошке, генетичке изолације).

При обради теме „Дроге и посљедице злоупотребе опојних дрога” треба посебно анализирати ефекте дејства које изазивају опојне дроге, описати симптоме акутног и хроничног коришћења дрога и истаћи важност васпитне превенције од злоупотребе опојних дрога. При томе користити дидактички материјал који има васпитни ефекат на ученике на том узрасту, као нпр. животне приче зависника од опојних дрога, наставне филмове на исте и сличне теме и сл. По могућности посјетити неку институцију у којој се лијече зависници.

Током обраде наставног градива, наставник треба да инсистира на разумијевању и трајности усвојених знања. Да би се то постигло, приликом реализације програма, поред коришћења очигледног материјала и реализовања огледа и вјежби, наставник треба да инсистира на мисаоној активности ученика у току наставе. То се може остварити кроз активно учешће ученика у свим фазама часа, као и учењем путем открића, примјеном наученог и сл.

Животињски свијет је, као и биљни, веома разнолик и распоређен на цијелој планети Земљи па је неопходно да се изучавање овог градива доведе у везу са географијом, али и са другим сродним предметима.

О разноврсном животињском свијету постоји читаво богатство различитог текстуалног и сликовног материјала. Добро је ученике подстицати да овај материјал користе приликом учења, али да се не задржавају само на посматрању одређених слика и слично већ их упућивати на прављење различитих шема, прегледа, класификација, итд.

Поред инсистирања на усвајању кључних знања, наставник треба да оспособи ученике да самостално, или уз помоћ наставника, изводе одређене лабораторијске вјежбе, огледе и мања истраживања. Ученици треба да развију вјештине и способности: израде микроскопских препарата, микроскопирања, израде збирки, извођења дисекција, коришћење кључа за одређивање животињских врста, итд.

Након завршетка одређених области или тема, може се организовати округли сто, нпр. на тему „Угроженост животиња од стране човјека и неопходност њихове заштите”, „Дроге и посљедице злоупотребе опојних дрога” и слично.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ТЕХНИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Развијање интереса за технику и производњу и информисање ученика о савременим техничким достигнућима;
- Стицање основних техничко-технолошких знања из различитих области технике, умијећа и вјештина и оспособљавање ученика за њихову примјену у учењу, раду и свакодневном животу, као и формирање научног погледа на свијет;
- Развијање прецизности, уредности и тачности у раду, упорност и истрајност приликом рјешавања задатака; комуницирање на језику технике (техничка терминологија, цртеж);
- Развијање стваралачких способности ученика, техничког мишљења, осјећања повјерења у властите снаге, критичности и смисла за акцију, иницијативности, систематичности и стрпљивости у раду;
- Учење о правилној и на науци заснованој организацији рада, рационалном искоришћавању алатки, прибора и материјала, радног времена и стицања повјерења у властите снаге. Развијање позитивних ставова и односа према раду и формирање позитивних својстава личности и карактера;
- Оспособљавање ученика за разумијевање функционисања појединих техничких уређаја и апарата којима се користе у школској средини, као и уређаја који прате савремени живот човјека;
- Формирање способности за колективни рад, рад у групама, паровима, индивидуални и индивидуализирани рад у оквиру вјешби, као и способности за рад са полуготовим и готовим елементима;
- Развијање смисла за естетску страну у свакодневном раду који се обавља у школи и у свакодневном животу;
- Развијање мисаоног представљања и комбиновања просторних односа и облика при конструкторском моделовању;
- Развијање смисла за практично коришћење средстава и уређаја хигијенско-техничке заштите.
- Усвајање нових знања, вјештина и навика о заштити животне средине, развијање одговорности и основне културе понашања у животној околини, као и примјена стечених знања у свакодневном животу;
- Пружање знања и правовремених информација о професионалним позивима и давање искуства која ће ученицима помоћи у правилном избору будућег занимања.

У седмом разреду ученици

- упознају врсте грађевинских објеката, технике грађења и њихове намјене;
- упознају карактеристике грађевинског техничког цртања и основне грађевинске симболе прибором и уз помоћ одговарајућег софтвера;
- науче да читају и користе једноставније грађевинске цртеже – документацију за изградњу, адаптацију и уређење стана, одговарајуће проспекте; науче да користе готове једноставне софтверске алате за цртање; – упознају основне врсте, карактеристике и примјену грађевинских материјала; – стичу навике за рационално коришћење материјала и енергије;
- стичу и развијају културу становања у савременим условима; упознају функционисање кућне инсталације (водоводне, топлотне и канализационе);
- стекну знања о примјени и битним карактеристикама грађевинских машина; – упознају основне процесе у пољопривредној производњи;

- науче да примјењују једноставније техничке цртеже у пројектовању модела или макета према сопственом избору: грађевинских или саобраћајних објеката; грађевинских или пољопривредних машина и уређаја; детаља из уређивања стана и др.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Увод у архитектуру и грађевинарство	3
2. Графичке комуникације – техничко цртање и планови у грађевинарству	8
3. Технологија грађевинског материјала	3
4. Енергетика, коришћење енергије у грађевинарству	4
5. Техничка средства у грађевинарству	2
6. Култура становања	3
7. Техничка средства у пољопривреди	3
8. Од идеје до реализације – конструкторско моделовање	10

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Увод у архитектуру и грађевинарство (3)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • разликује стилове градње и врсте грађевинских објеката; • разликује конструктивне елементе грађевинских објеката у различитим стиливима градње; • разумије системе градње и препозна предности једног система у односу на други. 	<ul style="list-style-type: none"> • Историја архитектуре (стиливи градње: грчки, римски, етрурски, ренесансни). Врсте грађевинских објеката високоградња, нискоградња, хидроградња. • Конструктивни елементи грађевинског објекта: темељ, зид, стуб, међуспратна конструкција, кров, степенице. • Системи градње у грађевинарству. 	Корелација с математиком, историјом и ликовном културом.
Тема 2: Графичке комуникације – техничко цртање и планови у грађевинарству (8)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • препознаје врсту техничке документације у свим фазама реализације грађевинских објеката; • чита и црта једноставније грађевинске цртеже; • зна правила котирања цртежа у грађевинарству; • зна значење симбола; • зна појам хоризонталног и вертикалног пресека; • умије да нацрта хоризонтални и вертикални пресјек за једну просторију у размјери 1:50 / 1:100; 	<ul style="list-style-type: none"> • Техничка документација (појам, врсте и примјена пројекта). • Технички цртеж као основ за израду пројекта: размјера, котирање. • Симболи и ознаке у грађевинарству. • Графичко представљање предмета објекта прибором. 	Корелација с математиком, ликовном културом и информатиком

<ul style="list-style-type: none"> • умије да изради мини пројекат; • користи рачунар за цртање плана куће (VisIo, или неки други). 		
Тема 3: Технологија грађевинског материјала (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • на основу техничких и технолошких особина одабере одговарајући грађевински материјал за модел или макету; • препозна штетна дјеловања појединих материјала на живот људи и животно окружење; • зна технологију израде појединих грађевинских материјала. 	<ul style="list-style-type: none"> • Подјела и врсте грађевинских материјала. • Природни грађевински материјали. • Вјештачки грађевински материјали. 	<p>Корелација с физиком, математиком, биологијом и историјом (развој грађевинских материјала).</p>
Тема 4: Енергетика, коришћење енергије у грађевинарству (4)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • може да наведе намјену топлотне енергије у грађевинарству; • објасни на које начине се може искористити Сунчева енергија; • познаје изворе топлотне енергије; • одреди положај гријних тијела и димњака у просторији и објекту; • разумије значај извођења топлотне (термо) изолације на објекту у циљу уштеде енергије; • објасни значај економичног коришћења енергије; • опише принцип рада сунчевог колектора. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјере за рационално коришћење топлотне енергије у грађевинарству. • Топлотна изолација зграде. Коришћење сунчеве енергије. 	<p>Корелација с физиком и биологијом.</p>
Тема 5: Техничка средства у грађевинарству (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе примјену и битне карактеристике грађевинских машина; • препозна неке фазе радова код извођења грађевинског објекта; • наведе мјере личне заштите на грађевинском објекту. 	<ul style="list-style-type: none"> • Алати и машине у грађевинарству. • Мјере заштите при извођењу објеката. 	<p>Корелација с физиком и биологијом.</p>

Тема 6: Култура становања (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> покаже да разуме разлику између екстеријера и ентеријера; изради план и приједлог уређења стана (у свесци и на рачунару- SketchUp, VIslo); наведе врсте кућних инсталација. 	<ul style="list-style-type: none"> Етика становања (понашање станара у стану, стамбеној згради, улици). Израда плана стана. Приједлог за уређење стана, уређење екстеријера и ентеријера. Кућне инсталације. 	Корелација с биологијом, ликовном културом и информатиком.
Тема 7: Техничка средства у пољопривреди (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> наведе примјену и битне карактеристике пољопривредних машина; направи модел једноставнијих техничких средстава у пољопривредној производњи; примјењује једноставне техничке цртеже у пројектовању модела машина у пољопривреди. 	<ul style="list-style-type: none"> Машине и уређаји у пољопривредној производњи. Моделовање машина и уређаја у пољопривредној производњи. 	Корелација с физиком, биологијом и ликовном културом.
Тема 8: Од идеје до реализације – конструкторско моделовање (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> састави алгоритам настајања сопственог модела на основу властите идеје; конструише скицу и изради технички цртеж модела на основу; изабере прибор, материјал и алат за реализацију; искаже интересовање, креативност и способност у креирању и реализацији; примјењује једноставне техничке цртеже у пројектовању модела у грађевинарству и пољопривреди. 	<ul style="list-style-type: none"> Алгоритам, скица и технички цртеж. Планирање и припрема потребног материјала, редослиједа и поступака израде пројекта: израда модела према сопственој конструкцији од лако обрадивих материјала (дрво, хартија, текстил, кожа, пластичне масе) или конструкторских елемената. Облагање површина, естетско украшавање. 	Корелација с математиком, физиком, ликовном културом.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Тема *Увод у архитектуру и грађевинарство* – На интересантан начин, уз помоћ медија, приказати развој грађевинарства и архитектуре од праисторије до данас (само на информативном нивоу). Сликама показати репрезентативне објекте из сваког периода

градње. На изабраним примјерима из историје грађевинарства ученици могу да схвате величину људског ума који практично нема граница. У дијелу који се односи на подјелу грађевинарства, појмове високоградње, нискоградње и хидроградње објаснити помоћу карактеристичних грађевинских објеката који су њихови репрезенти. На примјер, за високоградњу сликом ученицима показати једну стамбену зграду, друштвену (биоскоп, позориште, школу...) и привредну (предузеће, индустријску халу)... На једноставном примјеру куће (путем слајдова, макете или путем рачунара у 3D приказу) показати основне конструктивне елементе из којих се састоји грађевински објекат. Поред тога, указати и на остале елементе који чине цјелину грађевинског објекта (прозори, врата, димњаци...).

Тема *Графичке комуникације – техничко цртање и планови у грађевинарству* – У обради ове наставне теме, у уводном дијелу ученицима јасно дефинисати основне фазе у реализацији једног грађевинског објекта. Посебну пажњу треба обратити на специфичности техничког цртежа у грађевинарству (врсте цртежа, размјере које се примјењују, косе црте и котне стрелице, котни бројеви, висинске коте, симболи: приказ врата, прозора, конструктивних елемената у основи и пресјеку и приказ елемената намјештаја у основи и пресјеку). Као вјежбу за примјену знања из овог дијела ученици могу да нацртају хоризонтални пресјек – основу и вертикални пресјек једне просторије (изабрана просторија може бити радна соба ученика, учионица у оквиру школе тако да сва мјерења могу да се изврше на лицу мјеста и пренесу на цртеж) у размјери 1:100. Код ученика треба инсистирати да: правилно исписују текст, користе разне врсте и дебљине линија, буду стрпљиви и прецизни у мјерењу приликом цртања. Такође, према способностима ученика, исту или сличну вјежбу урадити и на рачунару.

Тема *Технологија грађевинског материјала* – На нивоу обавијештености проширити знања о материјалима који се користе у грађевинарству. Не улазити у детаље о производњи и преради материјала. Препоручује се ученицима показати огледне примјере грађевинских материјала који се обрађују (пијесак, цемент...) или њихове моделе (опека, арматура...). Излагање поткријепити проспектима, каталозима и претраживањима на интернету.

Тема *Енергетика, коришћење енергије у грађевинарству* – Нарочито указати на значај врсте изабраног материјала за градњу грађевинских објеката, на могућност штедне енергије и коришћења неконвенционалних извора енергије, како при пројектовању нових објеката, тако и могућност доградње термоизолације на постојећим објектима.

Тема *Техничка средства у грађевинарству* – Алате и машине у грађевинарству обработити тако да се у првом кораку направи груба подјела механизације и за сваку од њих наброје карактеристични представници. Излагања поткријепити сликом и по могућности моделима. У дијелу који се односи на заштиту на раду, код ученика развијати свијест о потреби очувања личног здравља, али и очувања животне средине. Инсистирати на познавању заштитне опреме, обезбјеђивању градилишта, као и чувању животне околине.

Тема *Култура становања* – Увести ученике у ову наставну тему путем посматрања и анализе својих станова. Ученици треба да закључе из којих се дијелова стан састоји, које су њихове функције, који је најповољнији распоред просторија са аспекта функционалности и могућности уштеде и коришћења алтернативних извора енергије. Користећи план стана, ученици треба да науче како се одређује функција сваке просторије и како се врши избор намјештаја имајући у виду функционалност и економичност простора. На основу посматрања планова, макета, слика насеља градских и сеоских, треба објаснити значај околине стамбеног простора са хигијенског и естетског становишта.

Тема *Техничка средства у пољопривреди* – Излагања поткријепити сликом и према могућностима, моделима, филмовима и образовним програмима. Такође ученици ће моћи стечена знања о машинама у пољопривреди и грађевинарству примјењивати у раду са конструкторским елементима.

Тема *Од идеје до реализације – конструкторско моделовање* – Реализација модула омогућава диференцијацију у настави с обзиром да се ученици могу опредјељивати за подручје за које имају више афинитета: моделовање грађевинских објеката високоградње, нискоградње, израда модела разних машина и уређаја у грађевинарству из конструкторских комплета, уређење стана, поправке на кућним инсталацијама и санитарним уређајима, рад на рачунару. Обавеза свих, без обзира на избор активности, је да израде свој „пројекат” по коме изводе моделовање: израда техничке документације, избор материјала, обрада материјала, састављање дијелова, облагање површина и површинска заштита.

Наставна средства, методе и облици рада, организација наставе техничког образовања

Наставна средства, дидактички материјал, наставне методе и облици рада треба да подстичу развој техничког мишљења и стваралаштва ученика. С обзиром на различитост функција и карактера појединих дијелова програмских садржаја, као и психофизичких могућности ученика у појединим фазама, у настави техничког образовања се, по правилу, користе сви постојећи облици рада, који су иначе заступљени у осталим наставним предметима: фронтални, групни, рад у паровима и индивидуални рад. Фронтални облик рада примјењује се најчешће зато што је економичан у припремању и одржавању часова и ученицима обезбјеђује поступност, систематичност, као и лакше праћење и контролисање рада и резултата рада ученика.

Међутим, у настави техничког образовања треба водити рачуна и о slabим странама фронталног облика рада као што је спутавање иницијативности и самосталности у раду, немогућност ангажовања свих ученика у раду, појединци не могу да задовоље своје склоности и развију своје способности темпом који им одговара. Групни облик рада се чешће користи у настави техничког образовања, а посебно у реализацији наставних садржаја као што су: упознавање принципа и начина функционисања појединих справа, уређаја, апарата, машина и сл. приликом њиховог расклапања и склапања; проучавања појединих технолошких процеса; примјена практичних знања, умијења и вјештина, рад на рачунару и др. Индивидуални облик у настави техничког образовања има посебну улогу у реализацији модула и конструкторског моделовања. Израда „пројекта” захтијева од наставника индивидуални рад са сваком учеником тако да им омогући рад у складу са њиховим способностима, склоностима и интересовањима. Овај облик рада се примјењује када ученици постигну одређена знања, умијења и вјештине и одређено искуство које могу примјењивати у самосталном раду при реализацији „пројекта”. Избор метода зависи од циља и задатака наставног часа, опремљености кабинета наставним средствима и изабраног облика рада. Ученике треба оцјењивати према резултатима које постижу у усвајању наставних садржаја, узимајући у обзир и све њихове активности значајне у овој настави (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.). Не треба одвојено оцјењивати теоријска и практична знања, нити примјењивати класично пропитивање ученика, већ изводити оцјене на основу сталног праћења рада ученика.

Посјете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увијек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбиједити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова проблематика.

У овој етапи реализације наставе техничког образовања треба прилагодити – трансформисати простор и опрему у кабинетима – радионицама за примјену иновираних програма техничког образовања. Треба имати у виду да се један дио садржаја односи и на примјену рачунара у настави техничког образовања. Због тога кабинет треба преуредити да буде функционалан и да се сви наставни садржаји могу реализовати. То значи да за поједине врсте операција треба предвидјети намјенски простор и опрему, а да се при томе међусобно не ометају, односно, један дио предвидјети за обраду дрвета и метала. За ове операције пожељно је да се предвиди посебна просторија са неколико радних мјеста. С обзиром да се реализује модулarna настава, што значи да ће се ученици истог одјељења моћи опредјељивати за различите модуле активности, треба предвидјети услове за реализацију такве наставе. Други простор обезбиједити за „пројектовање” – рад на техничкој документацији, затим мјесто за рад са конструкторима и рад на рачунару. Складном организацијом простора и опреме створиће се повољни услови за диференцирану и индивидуалну наставу.

У случају адаптације постојећег простора или при изградњи нових, треба уважавати сљедеће захтјеве: школски простор организовати тако да омогући све облике диференцираног и индивидуалног рада, са мањим или већим могућностима за вишенамјенско коришћење, да кабинет-радионица посједује једну помоћну просторију која је повезана са основном за рад мањих група или појединих ученика у оквиру додатне наставе, слободних техничких активности, за рад са талентованим ученицима, за припрему наставе и др., да намјештај који се набавља буде флексибилан тако да се може брзо и ефикасно прилагодити за рад мањих група и индивидуални рад ученика.

Напомене

- НПП реализовати у тијесној сарадњи са наставом основа информатике.
- Ученицима дозволити максималну самосталност у раду на часу посебно када се раде часови моделовања.
- У настави користити што више примјера из окружења.
- Дозволити ученицима да сами или у сарадњи са наставником раде на изради презентација.
- У настави користити максимално ДВД и презентације.
- Тамо гдје нема услова за потпуну реализацију наставе настојати корак по корак стварати их.
- У оквиру тема *Од идеје до реализације – конструкторско моделовање*, настојати да ученици своје пројекте презентују путем адекватних програма на рачунару уз помоћ знања стечених у наставном предмету основи информатике.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ОСНОВИ ИНФОРМАТИКЕ

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Оспособљавање ученика за коришћење базичних апликација из софтвера за канцеларијско пословање;
- Оспособљавање ученика за коришћење рачунара и стицање вјештина и самопоуздања при примјени уређаја за приказивање података.

Посебни циљеви

- Овладавање техником интеграције табела, новинских чланака и графичких објеката у текст процесору;
- Овладавање основним техникама рада у програму за израду мултимедијалних презентација;
- Овладавање основним техникама рада у програму за табеларне прорачуне;
- Овладавање техником графичког приказивања података.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Објекти у програму за обраду текста	12
2. Израда презентација	12
3. Табеларни прорачуни	12

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Објекти у програму за обраду текста (12)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • креира и измијени табелу; • селекује табелу и дијелове табеле; • брише и умеће редове, колоне и ћелије у табели; • промијени оријентацију текста у ћелији; • промијени висину реда и ширину колоне; • споји раздвојене ћелије; • познаје табличне стилове; • зна поунити бојом ћелије; • унесе и подеси број новинских чланака;	<ul style="list-style-type: none"> • Рад са табелама: креирање и брисање редова, колона и ћелија; селектовања у табели; поравнање текста у ћелији и промјена оријентације текста; измјена ширине колоне и висине реда; попуна ћелија бојом и сјенчење ћелија; спајање раздвојених ћелија; уметање редова, колона и ћелија; унос података у табелу; коришћење табличних стилова.	Српски језик Енглески језик Ликовна култура Математика

<ul style="list-style-type: none"> • унесе графичке објекте у документ; • копира, премјешта и брише графичке објекте; • мијења величину и боје попуне и контурне линије графичких објеката; • промијени величину графичког објекта; • препозна уношење дијаграма у документ; • припреми документ за штампу; • примјењује основне технике штампе. 	<ul style="list-style-type: none"> • Рад са новинским чланцима: унос и подешавање броја новинских чланака. • Рад са графичким објектима: унос, копирање и премјештање графичких објеката; промјена величине, контурне линије и попуне графичких објеката; уметање и форматирање дијаграма у документу. 	
Тема 2: Израда презентација (12)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје функцију и начин покретања програма за израду презентација; • препознаје основне елементе радног окружења; • зна креирати презентацију помоћу шаблона, на основу постојеће или на основу празне презентације; • зна селектовати, додати, премјестити, сакрити и избрисати слајд; • зна изабрати дизајн слајда; • зна користити текстуалне оквире; • зна користити умјетнички текст; • познаје технику нумерисања слајдова; • познаје технику додавања звука и видео-записа у презентацију; • препознаје технику употребе дугмади за навигацију и хипервезу; • препознаје технику додавања анимације објектима у презентацији; • зна сачувати презентацију; • зна приказати презентацију и штампати слајдове. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам, функција и покретање програма за израду презентација. Радно окружење програма и саставни елементи програмског прозора. • Креирање презентације (празна презентација, на основу готових шаблона и на основу постојеће презентације). • Додавање, скривање и уклањање слајдова. Измјена редослиједа слајдова у презентацији. Избор дизајна слајда и презентације. • Рад са текстуалним оквирима. Избор врсте, величине и стила фонта. Умјетнички текст. • Нумерисање слајдова. Уметање и рад са графичким објектима. Уметање табеле, дијаграма, видео и аудио-записа. • Повезивање слајдова дугмадима за навигацију. Постављање хипервезе. • Додавање анимације објектима у презентацији. • Подешавање ефеката код измјене слајдова. • Начини снимања презентације. • Начин приказивања и контролисање презентације. Штампање слајдова презентације. 	<p>Ликовна култура Српски језик Техничко образовање Музичка култура Енглески језик</p>

Тема 3: Табеларни прорачуни (12)**Ученик треба да:**

- зна функцију програма за табеларне прорачуне;
- покрене програм за табеларне прорачуне;
- препозна елементе радног прозора програма за табеларне прорачуне;
- зна дефинисати и разликовати радну свеску и радни лист;
- селекује узастопне и неузастопне ћелије;
- правилно креира формуле;
- правилно користи функције за сумирање, рачунање просјека и пребројавање;
- зна заокруживати бројеве;
- зна уносити текст, број, датум и проценат у ћелију;
- направи једноставну прорачунску табелу са основним рачунским операцијама;
- креира 2 D или 3 D дијаграм на основу једноставне прорачунске табеле;
- зна припремити радну свеску за штампање и штампати исту.

- Покретање и саставни елементи програма за табеларне прорачуне. Радна свеска, радни листови и ћелије. Селектовање ћелија. Унос различитих типова података у ћелије. Измјена унесених података и брисање. Формуле. Аритметички оператори. Редослијед извршавања операција.
- Функције - синтакса. Функције за сумирање, рачунање просјека и пребројавање. Израда прорачунске табеле. Заокруживање бројева.
- Дијаграми-појам и врсте (2D и 3D). Креирање дијаграма на основу прорачунске табеле. Заглавље и подножје. Нумерисање радних листова. Снимање радних табела. Припрема за штампу и штампање.

Математика.
Техничко образовање.
Енглески језик.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ

Наставни садржаји, обједињени у три наставне теме, омогућавају да се програм реализује у складу са техничким могућностима појединих школа. Квалитетно организована настава подразумева самосталан рад ученика на рачунару. Наставницима који реализују наставни програм остављена је могућност избора оперативног система и апликативних програма у складу са степеном информатичке опремљености рачунарских учионица.

При реализацији теме 1. *Објекти у програму за обраду текста* користити у складу са могућностима: шеме, готове узорке документа, текст процесор (Microsoft Word или други програм за обраду текста: Writer, Libre Office из Open source software или др.), графофолије и CD/DVD. При реализацији теме 2. *Израда мултимедијалних презентација* користити у складу са могућностима: шеме, готове презентације, програм за израду презентација (Microsoft Power Point или други програм за израду презентација, Impress из Open source software или др.), графофолије и CD/DVD. При реализацији теме 3. *Табеларни прорачуни* користити у складу са могућностима: шеме, било који софтвер за табеларне прорачуне (Microsoft Excel из Microsoft Office, Calc из Open source software или др.), стручне часописе, графофолије или CD/DVD.

Препоруке

- Упознати ученике са значајем мултимедијалних презентација и графичког приказивања података у настави других наставних предмета.
- Упознати ученике са евентуалним опасностима по здравље ученика при дуготрајном коришћењу рачунара.
- У складу са конфигурацијом рачунара обезбиједити идентичну инсталацију оперативног система и апликација на свим рачунарима у рачунарској учионици.

Предложене технике и поступци оцјењивања

- Питања са могућношћу избора само једног тачног одговора.
- Питања тачно/нетачно.
- Табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине.
- Групни задаци.
- Презентације.
- Извјештаји.
- Тестови са могућношћу кориштења књигом.
- Електронски тестови.
- Пројекти.
- Микро задаци (мањи дијелови оцијењени посебно и урађени током времена).
- Практични тестови.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Унапређивање и очување здравља, физичке кондиције и менталног здравља;
- Усавршавање моторичких способности, усклађених кретања, умијећа и навика, у складу са узрастим и индивидуалним карактеристикама;
- Оспособљавање за самостално вјежбање, развијање ритма, љепоте и стваралаштва кроз покрет, у простору и времену, васпитање морално вољних особина;
- Унапређење позитивних социјалних интеракција, позитивне слике о себи, непосредан контакт с другима, сарадње, (не)вербалне комуникације;
- Упознавање и побољшање сопствених физичких, функционалних и психичких особина, врлина, упознавање карактера, црта своје и личности других.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Атлетика	9
2. Кошарка	18
3. Вјежбе на справама и тлу	16
4. Одбојка	6
5. Рукомет	6
6. Ритмичка гимнастика, народно коло и плес	10
7. Процјена физичког раста и васпитање моторичких способности	7

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Атлетика (9)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • може да покаже технику трчања из ниског старта, описује фазе; • покаже, изводи истрајно трчање, с вољом да издржи; • схвата технику, тактику трчања, с обзиром на своје и могућности других; • покаже врсте скокова удаљ, увис; • учествује у начинима и упоређује савлађивање препрека; • повећа вјештину усвајањем технике: залет, одраз, лет, доскок;	<ul style="list-style-type: none"> • Техника трчања: ниски старт 30–60 м и техника истрајног трч. Ж 600 м, М 800 м. • Скок удаљ (згрчно). • Скок увис: маказице или „Стредл”. • Бацање кугле 3 и 4 кг, бочна (О' Брајан) техника, бацање медицинке. • Обучавање, усавршавање тробоја. • Усавршавање моторичких способности примјеном неких атлетских дисциплина, дионица (природних врста кретања и борења).	Математика: <ul style="list-style-type: none"> • врсте кретања: косо, право, уназад, вијугаво, • брзи ход, ритам трчања. Физика: <ul style="list-style-type: none"> • поређење кретања човјека с кретањем других живих бића. Основни закони физике: акције, реакције, лета, пада, равнотеже, силе тијела и дјеловања на тијело. Биологија: <ul style="list-style-type: none"> • значај кретања, трчања и боравка у природи. ВРОЗ: <ul style="list-style-type: none"> • хигијена исхране и здравља,

<ul style="list-style-type: none"> • показује технику бацања кугле (лоптице), анализира; • покаже, унапређује и одржава моторичке способности у 3-боју; • учествује и(ли) ужива у кретању, вјежбању; • вреднује себе и друге, разликује; • дефинише корист атлетике; • аргументује смисао и поштовање развоја: тијела, покрета, личности и њеног „повратка природи”, јачања здравља; • зна штетност дужег коришћења рачунара и некретања; • зна или препознаје своје слабости, врлине (способности); • прихвата разлике у успјеху и настоји лично да буде бољи; • учи усмјеравајући се на задатак, а не резултат учења. 		<ul style="list-style-type: none"> • штетност и негативан утицај никотина, алкохола, дрога и других опијата на организам, • стална акција у школи и настави за правилно држање тијела у клупи и правилно ношење ђачке торбе до школе и током повратка кући.
<p>Тема 2: Кошарка (18)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • води Л и Д (не гледајући лопту); • заузме правилно основни кошаркашки став, дода и хвата; • додаје и хвата лопту, • изведе Л и Д двокорак из мјеста и кретања; • правилно изводи слободна бацања; анализира положај тијела; • благовремено се зауставља, додаје, шутира; аргументује; • финтира и дриблуге, влада шут-скоком из мјеста и кретања; • брзо доноси одлуке у току игре; • надиграва противника, поштује фер-игру, супарника, правила, игра улоге; • вреднује, разликује себе и друге; 	<ul style="list-style-type: none"> • Вођење Л, Д руком. • Додавање и хватање с ометањем, основни став. • Кошаркашки двокорак Л и Д руком. • Слободна бацања. • Брзо вођење лијево и десно, напријед и назад, заустављање. • Финта шута и дриблинг. • Шут-скок (скок-шут). • Усавршавање моторичких способности примјеном основне кошаркашке технике. • Игра 2:2, 3:3, 4:4 – постепено с нивоом усвајања. <p>Повремена контрола ситуационим кошаркашким тестовима. Залагати се за концепцију рада с дјецом ка усвајању кретне културе, а не културе спорта,</p>	<p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • статистика једне кошаркашке утакмице. <p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • врсте кретања: косо, право, уназад, бочно, • закон акције-реакције, • брзи ход, врсте и ритам кретања трчања, • поређење кретања човјека са кретањем животиња, тијела у физици, судар тијела, • одржавање и врсте равнотеже, биомеханика држања тијела, • равнотежа тијела, ставова. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ламарков и Дарвинов закон – значај кретања, трчања за организам, заштита организма од сунца, хладноће.

<ul style="list-style-type: none"> • примјена технике у игри; • учествује, сарађује у игри парова, забрана понижења и злостваљања („булинга”); • заокупљен је игром и у истој дефинисање и протежирање универзалних вриједности: слободе, равноправности и братства; • аргументује и одржава: хигијену тијела, спортске опреме и обуће; • учи се концентрацији и учи усмјеравајући се на задатак, а не резултат учења; • показује способност за посматрање, доживљавање и стварање естетских вриједности; • подстицање емоција као извора информација за по(д)учавање; • чињење нових и специфичних моторичких подражаја (програма вјежбања) у континуитету. 	<p>тј. за осмишљавање покрета човјека према човјеку, а не покрета човјека против човјека.</p>	<p>Енглески језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • читање енглеског текста и праћење професионалне кошаркашке лиге, спортских информација, слушање стране музике. <p>ВРОЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • хигијена исхране, опреме, контрола оптерећења у раду.
<p>Тема 3: Вјежбе на справама и тлу (16)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изводи свој састав – опис вјежби; • учествује и ужива у креацији, • развије основне способности и усаврши технику извођења; • влада, усваја елементе технике самопоуздањем; • савладава задану препреку/-е; • вреднује себе и друге, пореди; • самостално изведе састав на, без и са справом, упоређује; • одигра народно коло и бар један од савремених плесова у пару; • хуманизује однос међу половима и без страха, устручавања; • цијени сигурност и слободу, кретне (физичке) културе ; 	<ul style="list-style-type: none"> • Састав вјежби на тлу. • Премет напријед (странице). • Прескок разношка, згрчка, 110 цм. • Греда (ж), вратило (м), 2–5 елемената. • Ритмика: вјежбе лоптом, вијачом, обручем – уз музику. • Народна кола: Коло води Васа, Моравац и коло из краја гдје живи. 	<p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • врсте кретања, • акција-реакција, • врсте равнотеже, котрљања, • ритам трчања залета, • поређење човјека, спортисте с кретањем тијела у физици, • амортизација справе. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • значај кретања, трчања, • правилност оптерећења и развој функција и чула. <p>ВРОЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • хигијена опреме, обуће, исхране и здравља, • штетни утицај дрога, алкохола, дувана, неправилног држања тијела, дужег коришћења рачунара на здравље. <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • основне нотне вриједности – солмизација,

<ul style="list-style-type: none"> • усредсријеђује пажњу, учи се концентрацији и васпитању воље; • чињење нових и специфичних моторичких стимулација (програма вјежбања) у континуитету; • аргументује и „обогаћује” се кроз свој или нечији изазов, повратну спрегу, приступ и сарадњу, контакт с учесницима; • стиче ритам, такт, смисао, лијеп осјећај, склад и значај вјежбе; • се идентификује и социјализује. 		<ul style="list-style-type: none"> • значај паузе ритма, дужине контакта, одржавање ритма.
Тема 4: Одбојка (6)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • покаже у пару и игри одбојкашки, паралелни и дијаг. став; • правилно користи технику доњег и горњег чекића (одбијања); • зна сервисати; • у сарадњи с другим поштује правила игре, анализира акције; • провјерава знање, како да напредује у усвајању нових знања; • показује техничко-тактички (стваралачки) приступ у игри; • користи игру ван школе у спортско-рекреативне сврхе; • мисли и игра трећом лоптом; • учествује, пролази све улоге; • усредсријеђује пажњу; • показује способност за посматрање; • доживљавање и стварање естетских вриједности, • разликује истину од грешке; • умије да свједочи и провјери; • учи усмјеравајући се на задатак, а не резултат учења. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одбојкашки став. • Горње одбијање (прстима). • Доње одбијање лопте чекићем и (горњим чекићем). • Сервиси (скраћено). • Игра преко мреже, основна правила. 	<p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • статистика одбојкашке утакмице, • врсте кретања: косо, право, уназад, бочно. <p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поређење кретања спортисте с кретањем тијела у простору: земљи, ваздуху, води, • амортизација тијела, лопте. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • значај кретања, трчања, игре у природи, • хигијена исхране и здравља, • заштита тијела од штетних вањских утицаја.

Тема 5: Рукомет (6)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> покаже кретање у зони; подстицање емоција као извора информација за по(д)учавање; чува противничког играча, затвара простор, пресијеца лопте; ужива и развија способности и вјештине, свој стил; учествује, анализира, упоређује; игра контру или полуконтру; користи научену, праву технику; учествује, одлучује, у сарадњи с другим, поштује правила игре; провјери свој напредак и усвојеност знања и разлику појмова; учествује и заокупљен је игром рукомета у и ван школе; чува свој гол, чува противника; брани се колективно, потпомаже саиграча преузимањем, игра и бира улоге, анализира игру; анализује, учи, зна да пита; разумно прихвата доживљаје (не)успјеха; описује дешавања, свој удио; појачава везе између малог мозга и меморије, просторне оријентације, језика, емоција, пажње, невербалне комуникације и процеса доношења одлука, на крају (побољшава когницију); препознаје и гради добро, а елиминише зло, грубост у игри. 	<ul style="list-style-type: none"> Увјежбавање основа елемената рукомета (вођење, додавање, хватање). „Шасе” и трокорак, шутеви, из скока. Увјежбавање одбране и напада у игри, финте. Увјежбавање напада истрчавање, пресијецање лопти (полуконтра напад, девет – седмерац). <p>Напомена: Током игре вршити контролу и перцепцију: просторних, временских, техничких и динамичких инпута и претварање у један или више излазних оутпута, рјешења.</p>	<p>Математик:</p> <ul style="list-style-type: none"> статистика рукометне утакмице. <p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> врсте кретања: косо, право, уназад, бочно, поређење кретања животиња, човјека, спортисте, справе с кретањем тијела у простору, физици, амортизација тијела, лопте. <p>Енглески језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> читање енглеског текста и праћење професионалне рукомене лиге, спортских информација.
Тема 6: Ритмичка гимнастика и народни плес (10)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> стиче знања, вјештине и ритмике-такта, темпа, паузе; 	<ul style="list-style-type: none"> Осмице вијачом у фронталној равни, сагиталној и трансверзалној равни, скок маказе, јелењи скок. 	<p>ВРОЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> култура понашања, тијела, опхођења, дискусија, питања и одговори, учи од ђака.

<ul style="list-style-type: none"> показује вјештину естетске гимнастике и складности; манипулише, оријентише, усклађује, напреже и опушта; стечена умијећа и способности примјењује научено у свакодневном животу; повезује елементе, креацијом; ствара састав, цјелину – описом; стиче основе кретне културе; вреднује себе и друге у естетском смислу и у сарадњи друга, наставника, родитеља; хуманизација односа међу половима, разликујући (а)морално; стиче љепоту покрета, грациозно, енергично и сливено; одржава чистоћу тијела, опреме; усредсређује своју пажњу; разликује културу понашања, дијалога, контактирања, избора (пара). 	<ul style="list-style-type: none"> Бацање, хватање лопте уз музику. Вртјети обруч око руке спојено с бацањем и хватањем. Краћи састав вијачом и лоптом, скок маказе. Народно: Моравац, Каљинка, Сиртаки, Основи плеса: полка, валцер корак, танго. 	<p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> основи класичне, националне и традиционалне музике.
---	---	--

Тема 7: Процјена физичког раста и развоја и усавршавање моторичких способности (7)

<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> правилно држи тијело, уочава лоше држање; зна да челичи и заштити организам; самостално мјери висину и тежину тијела, функције органа; процијени ниво напретка моторике уз доступне таблице; континуирано води лични картон ЛК физичког раста и развоја и моторичких способности; вјежба и код куће (тестира се); анализира, слабе способности; 	<ul style="list-style-type: none"> Тест: држање тијела. Мјерење висине и масе тијела. Експлозивна снага ногу (скок удаљ, из мјеста). Општа снага (бацање медицинке 4 кг). Трчање 500 м (Ж) и 800м (М). Снага руку и раменог појаса (издржај у згибу до 120 сек.). Гипкост (дубоки претклон). 	<p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> најбољи лични резултат, израчунавање, вредновање резултата и просјечни резултати.
--	---	---

<ul style="list-style-type: none"> • тестира се и вјежба и код куће; • вреднује себе, друге, поређење (не)правилног; • воли кретање, разликује тестове; • прихвата и посједује здрав стил и начин живота; • аргументује своје ставове, зна своје способности, врлине и слабости; • се усмјери на задатак, а не резултат учења; • зна, умије провјерити и свједочити. 		
---	--	--

Минимални образовни захтјеви:

Атлетика: трчање на 800 м ученици и 500 м ученице. Бацање кугле из мјеста (М) 4 и (Ж) 3 кг

Вјежбе на справама и тлу. Ученици: наставни садржаји програма вјежби на тлу, прескока, једне справе у упору и једне справе у вису; **ученице:** наставни садржаји програма вјежби на тлу, прескока, греде. **Ритмика:** Приказати основну технику рада вијачом и лоптом

Кошарка: и г р а.

Народна кола и плесови: Одиграти једну игру, плес уз музику.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Напомена: зависно од услова рада наставник може да изврши блажу прерасподјелу фонда часова у оквиру (корист) часова спортских игара или опште физичке припреме.

АТЛЕТИКА – Изводити наставу уз концепт. (припрему часа). Обратити пажњу на: правилно дисање, усклађеност рада руку и мекоћу доскока ногама, исправљати типичну грешку и појединачно. Објаснити зашто и како трчимо, шта је правилно, држање у ходу и трчању. Примијењена ходања и трчања. Објашњавати простим начином, дати дјечи оквир за дјеловање, доводити их у чешће међусобне односе, показати различите часове, стилове, облике рада, артикулације часа, информисати о напретку, истакнуте похвалити. Комбиновати различите дионице и анализирати и објавити стање раста и способности ђака у школи, општини. Доступност таблица. Показати технику, омогућити разна (само)надметања.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** фронтални и групни, кружни рад, у пару, колони/ама (инструкције).

КОШАРКА – Вјежбати обје руке. Прекидати игру и давати кратке инструкције. Омогућити дјечи надметање екипа, промјене група, партнера и улога, као својеврсан мотив. Бацање лопте из разних праваца и удаљености, око рекета на кош, у обиљежена зидна рекет-поља. Развијати љубав према кошарци и пропагирати начине рада, технике, без пријетњи. Припремити и искористи доступну литературу уџбеник, видео-запис.

Игра с захтјевима. Контрола и перцепција: просторних, временских, техничких и динамичких инпута ка стварању излазног аутпута. Давати инструкције и посебне захтјеве за реализацију различитих кретних комбинација. Веома је важно истовремено усвајајући елементе радити и на побољшању физичких својстава. Ограничење коришћења рачунара, видео-игара. Залагати се за концепцију рада с дјецом ка усвајању кретне културе, а не културе спорта, тј. за **осмишљавање покрета човјека ка човјеку**, а не покрета човјека против човјека.

Наставне методе: игре, усменог излагања и показивања, демонстрације **Облици рада:** фронтални, групни, кружни рад, у пару, тројкама, **на** и **са** станицама, колони/ама, прекиди рада с сугестијама.

ВЈЕЖБЕ НА СПРАВАМА И ТЛУ – Вјежбе на справама изводити уз појачану пажњу, дисциплину, одговорност. Припрема наставних средстава. Оспособити ђака за асистенцију и исправљање у пару. Развити дух: надметање у љепоти покрета, сарадњом, помагањем, разумијевањем, љубављу. Исправљати типичну и појединачне грешке. Користити слике, видео, кинограме, практичне игре забавног карактера, „АЕРОБИК” програм уз огледало код куће. Сарадња с КУД, плесним клубом и родитељима. Развијати осјећај за складност, ритам и љепоту покрета. Користити линије по сали. Показати образац, припрема ђачко вече плеса. Треба вјежбати у пријатном простору и на њему радити.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** фронтални и групни рад, у пару, колони/ама, врстама, с допунским вјежбама, инструкције с исправљањем типичне грешке.

ОДБОЈКА – ТЕСТОВИ усвојености три основна елемента који су школској пракси. Користити лопте, доступну опрему, литературу, видео-записе. Организовати сарадњу у дијади, тројкама, екипи и сл. у виду надметања екипа „ко ће дуже-љепше-мекше” (у пољу од 3 м) или уз зид. Задавати задатке, посебне захтјеве у игри (парови, тројке). Настојати извести акције игром **са 3 додира** и основне **ТЕ-ТА** комбинације.

Наставне методе: игре, усменог излагања и показивања, демонстрације. **Облици рада:** фронтални, групни, кружни рад, у пару, тројкама, **на** и **са** станицама, колони/ама, инструкције с прекидима рада и указивањем на конкретне захтјеве.

РУКОМЕТ – ТЕСТ провјера усвојености три основна елемента који су основе рукомета. Овај спорт извести кроз практичан рад, изводити игрице забавног карактера, организовати надметање. Омогућити ђацима реализацију **ТЕ-ТА**(техничко-тактичких) задатака, кретно-игровних комбинација. Игра 1:1, 2:2, 3:3, цијеле екипе на једном голу у зони шест метара. Исправљање типичних и појединачних грешака. Ангажовати ученике као судије, користи лопте, доступну опрему, видео. Примјена технике и тактичких замисли на часу и разних кретних комбинација из приручника, кинограма анимација (DVD). Исправљати типичну (моторичку) грешку и индивидуалне. Понудити избор садржаја и оптерећења ђацима са слабијим здрављем и потешкоћама у развоју. Комбинација сличних игара, усавршавање технике, подстицање (само)иницијативе, дисциплине. Вјежбањем усавршавати развојне димензије: **интелектуалну, емоционалну и моторичку**.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** фронтални, групни, рад у пару, колони, врстама, с допунским вјежбама (инструкције).

ПРОЦЈЕНА ФИЗИЧКОГ РАСТА И ВАСПИТАЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ

– Током процјене ових карактеристика, способности паралелно изводити предвиђене наставне садржаје како не би било чекања у току вјежбања. Припремити услове за рад, организовати распоред мјеста. Обучавати ученике у методологији процјене и уписа резултата и анимирати их за сопствено вођење дневника рада и физичких вјежби. Тестирање се изводи на крају школске године. Пазити на методологију и упис најбољег резултата. Пропаганда школске физичке културе (видјети у Дневнику рада НФВ). Ограничавање дужег коришћења рачунара, интернета. Упознавање дјецe, родитеља са штетношћу видео-игара и дужег коришћења рачунара. Стварати учење које је бесконачно и које има самоодржавајућу повратну информацију. Анимирати ђаке за вођење сопственог – ЛК дневника физичке активности. Давати инструкције за самосталан рад и домаће вјежбање, биљежење резултата и података о оптерећењу.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** фронтални и групни рад, у пару, индивидуално, врсти, с допунским вјежбама, групи, колони (инструкције).

Напомена: наставник може да примјењује и батерију тзв. ЕУРОФИТ тестова, уколико има услове и могућности да упоређује резултате с дјецом Европе преко оријентацијских норматива за узраст дјецe основне школе: (фламинго I, фламинго II, тапинг, дохват у сједу, скок удаљ, стисак или снага шаке, лежање-сјед, издржај у згибу, 10X5 м и трчање 20 м).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

РАЗРЕД: СЕДМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Одјељењска заједница функционише као ученички колектив који има властиту организацију, али уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина, тј. разредник.

Општи циљеви

- Максималан допринос социјализацији сваког ученика, односно развоју социјалних компетенција ученика;
- Допринос развоју когнитивних, емоционалних и радно-акционих компетенција;
- Допринос развоју комплетне личности сваког ученика, његових способности, одговорности и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду;
- Спознаја ученика о себи, друштву и природи, те потреби њиховог очувања.

Посебни циљеви

- Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (физички, социјални, емоционални, интелектуални, морални и естетски развој ученика);
- Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту ученика;
- Упознати ученике са дужностима, задацима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи;
- Упознати ученике са битним факторима наставе и могућим начинима учешћа у функционисању школе;
- Развијати код ученика способности и вјештине да препознају начине реаговања на насиље код себе и других, те да препознају посљедице насиља;
- Развијати осјећај патриотизма и интернационализма;
- Развијати еколошку свијест код ученика, те потребу за очувањем личног здравља и околине;
- Учествовати у реализацији културно-забавних, спортских и других активности у школи и друштвеној средини.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Организација одјељењског колектива	3
2. Култура живљења	7
3. Упознајмо себе	5
4. Превенција насиља	5
5. Дјечја права	2
6. Учење учења	2
7. Здравствено васпитање	3
8. Екологија	2
9. Професионална оријентација	2
10. Заштита од мина и ватреног оружја	1
11. Процјена резултата рада	1
12. Теме по избору	3

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Организација одјељењског колектива (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни процедуру избора одјељењског руководства и активно учествује у креирању програма рада одјељењске заједнице; • образложи одговорност појединца при избору руководства, као и одговорност изабраних појединаца и група за рад у одјељењској заједници; • процјењује сопствене одлуке и одлуке других; • заступа своје мишљења уз образлагање; • примјењује планове који су повезани с циљевима групе; • идентификује и наброји правила важна за функционисање колектива и понаша се у складу са усвојеним одјељењским правилима и кућним редом школе; • учествује у стварању здраве атмосфере у одјељењу и школи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Избор руководства одјељења, задужења појединаца и група. • Усвајање плана и програма рада одјељењске заједнице. • Правила за наш разред и кућни ред школе. 	

Тема 2: Култура живљења (7)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • образложи значај обиљежавања обичаја и традиција као дио идентитета појединца и народа; • објасни улогу и значај Светог Саве за српско школство; • наведе најмање десет старих заборављених ријечи; • објашњава појам солидарност и разликује праву од лажне солидарности; • опише начине прихватљивог рјешавања сукоба и објасни важност хармоничних односа у породици; • препозна поруку културне манифестације; • објасни потребу одласка у институције културе; • именује и примјењује правила кућног реда (одлагање отпада, поподневни одмор, уважавање других, чување заједничког простора...); • препозна могуће опасности од интернета, различитих медија и видео-клубова и како да их избјегне. 	<ul style="list-style-type: none"> • Обичаји, традиција, културно наслеђе. • Светосавске свечаности. • Старе заборављене ријечи. • Солидарност, хуманост (Кад сам учинио добро дјело). • Односи у породици (рјешавање сукоба). • Посјета културној манифестацији. • Култура становања – бонтон. • Средства масовне комуникације – значај и опасности 	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Вјеронаука</p> <p>Информатика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Музичка култура</p>
Тема 3: Упознајмо себе (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • заузима и брани лични став; • идентификује и опише своје снаге (способности) и слабости; • тумачи и уважава потребе (своје и других); • разликује пожељне од непожељних особина (доброта, несебичност, искреност...); • препозна своје добре и лоше особине; • преузима одговорност за сопствене поступке. 	<ul style="list-style-type: none"> • Лични став. • Самопоштовање. • Особине које цијенимо. • Потребе и уважавање истих. 	

Тема 4: Превенција насиља (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује и објасни краткорочне и дугорочне последице насиља, по жртву и насилника; • препозна и контролише негативна осјећања која могу довести до насиља; • објасни и примјени ненасилне начине реаговања на појаву насиља; • препозна предрасуде и стереотипе; • објасни механизме настанка предрасуда и стереотипа; • образлаже како се борити против стереотипа; • адекватно реагује на насиље изазвано предрасудама; • објасни појам моћи и начине усмјеравања моћи кроз активизам у превенцији насиља; • препозна битност активизма и личног утицаја на превенцију насиља; • дјелује активно на смањење насиља; • препозна ситуације које воде малољетничком преступништву; • исправно доноси одлуке; • препозна и издвоји друштвено неприхватљиво понашање. 	<ul style="list-style-type: none"> • Како реаговати на насиље. • Општи увод у појам предрасуда и стереотипа. • Активизам и ненасиље. • Моћ активизма. • Малољетничко преступништво. • Малољетници у сукобу са законом. 	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p>
Тема 5: Дјечја права (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објашњава и интерпретира дјечја права; • тумачи значај дјечјих права; • објашњава и користи механизме заштите права дјетета; • опише повезаност, недјелљивост и условљеност дјечјих права; • објасни једнакост дјечјих права без обзира на пол, нацију, социјални статус и вјерску припадност. 	<ul style="list-style-type: none"> • „Сад разумијем своја права” • Дјечија недјеља • Дан дјечјих права 	<p>Ликовна култура</p>

Тема 6: Учење учења (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • идентификује и примјењује технике рационалног памћења и учења; • опише процес заборављања и начин спречавања истог. 	<ul style="list-style-type: none"> • Технике рационалног памћења и стратегије учења. • Заборављање. 	
Тема 7: Здравствено васпитање (3)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни опасности по здравље које изазива пушење, алкохолизам и наркоманија; • опише развојне (физиолошке) промјене; • анализира важност хигијенских навика и редовно одржава личну хигијену; • дискутује, образложи како медији и интернет стварају норму изгледа и понашања; • препозна какве емоције стварају медијски притисци везани уз одређени физички изглед и понашање; • анализира негативан утицај различитих ризичних понашања и на који начин да се заштити. 	<ul style="list-style-type: none"> • Болести оvisности: пушење, алкохолизам, наркоманија. • Моје тијело – брига о тијелу, хигијена. • Негативан утицај медија на ученике у пубертету. 	Српски језик Физичко васпитање Ликовна култура Информатика
Тема 8: Екологија (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • наброји најчешће изворе загађивања вода и загађујуће материје; • наведе и опише мјере заштите вода од загађивања; • анализира посљедице које настају коришћењем загађене воде. 	<ul style="list-style-type: none"> • Најчешћи извори загађивања вода и заштита вода од загађивања. • Показатељи загађених вода и посљедице загађености воде на жива бића. 	
Тема 9: Професионална оријентација (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • процијени значај правилног избора занимања; • опише (кратко) различита занимања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Значај и важност избора занимања. • Информације о свијету занимања. 	

Тема 10: Заштита од мина и ватреног оружја (1)		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • препозна потенцијална минирана подручја; • објасни опасност од ватреног оружја. 	<ul style="list-style-type: none"> • Изглед мина и НУС-а у природи. • Опасност од ватреног оружја. 	
Тема 11: Процјена резултата рада (1)		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • анализира и процјени лични рад и успјех; • даје приједлоге за унапређење рада. 	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа рада и приједлози за унапређење 	
Тема 12: Теме по избору (3)		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • прати средства информисања; • објасни значај догађаја који се обиљежава; • износи личне ставове и интересовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Садржаји по избору наставника и ученика који се односе на актуелне догађаје, значајне датуме или на специфична интересовања ученика. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Програм васпитно-образовног рада у одјељењској заједници обухвата више наставних области или тема. Наставне теме су релативно аутономне.

Реализација програмских садржаја васпитно-образовног рада у одјељењској заједници подразумијева флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на модалитете рада, тако и на динамику извођења.

Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење исхода учења, могуће је и примјеном садржаја по избору одјељењског старјешине или ученика.

Сваки разредник је задужен да креира годишњи програм рада за своје одјељење, уз обавезне консултације и учествовање ученика. Степен учешћа ученика у креирању програма зависиће од узраста ученика.

Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје. У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјељењски старјешина добија нову улогу, што подразумијева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично. Одјељењски старјешина, у договору са ученицима (колико је то могуће), има потпуну слободу да наставну тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне теме.

Разредник осмишљава активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалних разлика, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа.

Примјеном савремених метода рада на часовима одјељењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а (Васпитни рад с одјељењском заједницом) биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.

За припрему и реализацију тема: „Учење учења”, „Професионална оријентација” и „Упознајмо себе”, консултовати и укључити педагога и психолога школе, а за реализацију наставне теме „Здравствено васпитање” и „Екологија” може укључити стручне и компетентне појединце из друштвене заједнице.

За реализацију садржаја ВРОЗ-а, односно појединих тема и програмских садржаја, понуђени су слjedeћи приручници:

1. *Бонџон.*
2. *Како учити.*
3. Сузић, Н., Стевић, П. (1996). *Учење учења*, Бања Лука: Глас Српски.
4. Сузић, Н. (2003). *Васпитни рад у одјељењској заједници*, Бања Лука: ТТ центар.
5. Алан, Б. (2004). *Учионица без насилништва*, Београд: Креативни центар.
6. Мајк, К., Чаз, В., Пип, Б., *Научите да учите*, Београд: Креативни центар.
7. Дона, С., (2005). *Одељенски саставници*, Београд: Креативни центар.
8. НВО „Здраво да сте” и сарадници (2005), *Саг разумијем своја њрава*.
9. *Конвенција о њравима дјетета*.
10. *Уџоравање на мине и груџа убојџта средсџва*, Приручник за наставнике основних и средњих школа, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. године.
11. Дидактички комплет о превенцији насиља кроз образовни систем Босне и Херцеговине, *Приручник за наставнике о превенцији насиља које укључује дјецу*.
12. Приручник за ученике, школске психологе, педагоге и наставнике: *Водич кроз занимања за ученике завршног разреда основне школе*, Министарство просвјете и културе Републике Српске.
13. Проф. др Ејуб Њехић: *Које је занимање за мене*, Култура, Београд 1990. године.
14. Оквирни систем критичког мишљења у цјелокупном наставном програму, Центар за образовне иницијативе Step by step, Сарајево, 2000. година.
15. *Приручник за рад на часовима одјељењске заједнице*, Бањалука, 2012. године.
16. *Психосоцијална њомоћ у школи*, Републички педагошки завод, Бањалука, 1996. године.
17. *Заједно до боље школе*, Бањалука, 2014. године.

Одјељењски старјешина може и треба да користи и сву осталу литературу која му је позната и доступна.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ОСМИ РАЗРЕД

Редни број	Наставни предмет	РАЗРЕД	
		Трећа тријада	
		8.	
1.	Српски језик	4	144
2.	језик *	2	72
3.	језик **	4	144
4.	Вјеронаука	1	36
5.	Страни језик 1	2	72
6.	Страни језик 2	2	72
7.	Ликовна култура	1	36
8.	Музичка култура	1	36
9.	Историја	2	72
10.	Географија	2	72
11.	Физика	2	72
12.	Математика	4	144
13.	Биологија	2	72
14.	Хемија	2	72
15.	Техничко образовање ***	1	36
16.	Основи информатике ***	1	36
17.	Физичко васпитање	2	72
18.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	36
УКУПНО		30	1080

* За ученике који наставу остварују на језику конститутивних народа, члан 7 Устава Републике Српске, језик бошњачког народа (бошњачки језик) и језик хрватског народа (хрватски језик).

** Назив језика на коме се остварује настава само за школе у којима се настава одвија на једном од језика народа.

*** Настава техничког образовања и основи информатике изводи се паралелно са подијељеним одјељењем.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 4

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 144

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљеви наставе српског језика су да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, оспособе се за самостално читање и разумијевање књижевних и некњижевних текстова у складу с узрастом, упознају, доживе и тумаче књижевна и друга умјетничка дјела из српске и свјетске баштине, развију способност споразумијевања српским књижевним језиком у усменој и писаној форми у различитим ситауцијама, изграђује свијест о важности језика и књижевности, развија осјећај за љепоту, родољубље, праведност и хуманост.

Задаци наставе српског језика

- Ученици упознају основне законитости и норму савременог српског књижевног језика у мјери предвиђеној наставним програмом;
- Ученици развију и учврсте осјећање за правилно служење српским књижевним језиком;
- Ученици стекну основне ортоепске и правописне навике у свакодневном служењу српским језиком;
- Оспособи ученике за правилно доживљавање и разумијевање књижевног текста;
- Омогући ученицима да упознају и разумију основне одлике главних врста књижевног текста;
- Ученици овладају различитим облицима и видовима приповиједања, описивања, расправљања и извјештавања у усменој и писаној форми.

Посебни циљеви и задаци наставе

- Проширивање знања о сложеним реченицама (независне и зависне);
- Систематско савладавање разних облика усменог и писменог изражавања;
- Осамостаљивање за анализу лирских, епских и драмских дјела;
- Савладавање технике брзог читања у себи и оспособљавање за „летимично” читање и читање с оловком у руци;
- Оспособљавање за успјешну комуникацију, правилно, течно, економично и увјерљиво усмено и писмено изражавање.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Језик	46
2. Књижевност	50
3. Лектира	8
4. Читање	6
5. Култура изражавања	34

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
1. Језик (46)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује дијелове реченице (субјекат: граматички и логички; објекат: прави и неправни; предикат: именски и глаголски); • препознаје и разликује синтаксичке јединице (ријеч, синтагма); • уочава односе у синтагми и зна их графички представити; • наводи напоредне односе међу дијеловима реченице и међу реченицама; • зна основна правила слагања дијелова у реченици; • објасни функцију везника у напоредним односима у сложеној реченици; • препозна безличне и непотпуне реченице; • разликује активно стање и пасивно стање; • уочава врсте простих реченица у независносној; • уочава врсте простих реченица у независносној; • уочава односе међу реченицама у зависносној реченици; • препознаје врсте зависних реченица; 	<p>ГРАМАТИКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • Дијелови реченице (субјекат: граматички и логички; објекат: прави и неправни; предикат: глаголски и именски). • Синтаксичке јединице (ријеч, синтагма). • Напоредни односи међу паралелним објектима, субјектима, атрибутима и прилошким одредбама исказаним ријечју и синтагмом. • Слагање реченичних дијелова. • Функција везника. • Исказивање реченичних чланова у реченицама. • Комуникативне врсте реченица (обавјештајне, упитне, заповједне, жељне, узвичне). • Пасивне реченице. • Појам актива и пасива, исказивање пасива (трпни глаголски придјев, ријечца <i>се</i>). • Везници у напоредним односима међу реченицама. • Комуникативна функција независних реченица. • Безличне и непотпуне реченице. • Независни и зависни однос између простих реченица у сложеној реченици. • Независносној реченица. • Зависносној реченица. • Односне реченице: атрибутске и апозицијске, објекатске реченице – изричне и зависноупитне; прилошкоодредбене реченице: мјесне, временске, узрочне, посљедичне, намјерне, условне, начинске или поредбене и допусне; субјекатске реченице. 	Страни језик

	<ul style="list-style-type: none"> • Односи међу реченицама у зависносној реченици. • Ред реченица и употреба интерпункцијских знакова у сложеној реченици. 	
<ul style="list-style-type: none"> • уочава разлику између краткоузлазног и краткосилазног акцента; • обиљежава краткоузлазни и краткосилазни акценат. 	Акцент (2) <ul style="list-style-type: none"> • Уочавање разлике између кратких акцената: краткоузлазног и краткосилазног. 	Музичка култура
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • пише правилно велико почетно слово у складу са правописном нормом; • уочава и исправља грешке у датом тексту; • правилно употребљава интерпункцију; • користи се Правописом. 	ПРАВОПИС (5) <ul style="list-style-type: none"> • Велико слово. • Интерпункција у сложеној реченици (црта, запета, заграда, тачка и запета). • Употреба Правописа и рјечника страних ријечи. 	
2. Књижевност (50)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • интерпретира књижевни текст; • доказује тврдње, запажања и закључке примјерима из текста; • уочава поетске мотиве и њихове функције, фабулу и композицију, тематику, ликове, описе и идеју у епском дјелу; • у лирском дјелу уочава мотиве, пјесникову осјећања, поетске слике, стилска средства; • уочава сличности и разлике у драмском, лирском и епском дјелу; • користи се одабраном литературом о дјелима и писцима; • објашњава и препознаје појмове: симбол, метафора, алегорија, иронија, љубавна и елегична пјесма, основне лирске врсте, лирске форме (сонет), хумор, сатира. 	<ul style="list-style-type: none"> • Иво Андрић: <i>Прича о кнећу Симану</i>. • Јован Дучић: <i>Погне, Село</i>. • Радоје Домановић: <i>Мриво море</i>. • Јован Ј. Змај: <i>Кажми ми, кажми</i> (Ђулићи). • Десанка Максимовић: <i>Крвава бајка</i>. • Јован С. Поповић: <i>Покондирена шиква</i> (одломак). • Милан Ракић: <i>На Газиместану</i>. • Стеван Раичковић: <i>Небо</i>. • Стефан М. Љубиша: <i>Кањош Мацедоновић</i>. • <i>Мали Радојица</i> – народна епска пјесма. • <i>Љубавни расјанак</i> – народна лирска пјесма. • Пословице и изреке (избор). • Д. Максимовић: <i>Пахуљице снежне</i>. • Бранко Радичевић: <i>Кад млидијак умреши</i>. • А. Шантић: <i>Ми знамо судбу</i>. • Вук С. Карацић: <i>Марко Краљевић</i>. • П. Кочић: <i>Кроз мајлу</i>. • Ђ. Дамјановић: <i>Јефшиш, кад дође зима</i>. • Б. Ћопић: <i>Бишка с ђаволом</i>. 	Историја

	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Урош и Мрњавчевићи</i> – народна епска пјесма. • <i>Диоба Јакишића</i> – народна епска пјесма. • <i>Предраї и Ненаг</i> – народна епско-лирска пјесма. • Мак Диздар: <i>Рука</i>. • Зијо Диздаревић: <i>Просањане јесени</i> или <i>Мајка</i>. • Добрица Цесарић: <i>Балада из њредїраћа</i>. • Тин Ујевић: <i>Дажд</i>. • Х. Хумо: <i>Пјесме</i>. 	
3. Лектира (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • чита дјело с читалачком пажњом и води биљешке у току читања; • усмено и писмено излаже своја запажања о прочитаном дјелу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Перл Бак: <i>Велики њалас</i>. • Светозар Ђоровић: <i>Сїојан Муїшкаша</i>. • Мирослав Антић: <i>Плави чуйерак</i>. • Стеван Сремац: <i>Пої Ђира и њої Сїира</i>. • Сава Немањић: <i>Светїи Сава у књижевностїи</i> (избор Савиних списа, народног предања и умјетничке поезије о Св. Сави). 	
4. Читање (6)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изражајно чита краће прозне и поетске текстове и текст по улогама; • казује напамет краће прозне и поетске текстове; 	<ul style="list-style-type: none"> • Усавршавање изражајног читања. • Развијање флексибилне брзине читања у себи у зависности од текста. • „Летимично” читање (у уџбеницима, другим предметима, у новинским чланцима, лектирама, дописима, огласима, обавјештењима). 	
5. Култура изражавања (34)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује описе ентеријера, екстеријера и портрета; • учествује у расправама о прочитаној књизи, позоришној представи, филму, актуелним проблемима у школи и друштву; • изражава своје мисли, заступа своје мишљење и користи се аргументима; • изражава се и пише у складу с правописном 	<ul style="list-style-type: none"> • Причање о стварном или измишљеном догађају са описима и дијалозима. • Описивање екстеријера и ентеријера. • Портретисање. • Расправљање о прочитаној књизи, позоришној представи, филму, радио-телевизијској емисији, концерту. • Дискусија о актуелним проблемима у школи или друштву, на основу текстова из дневне штампе. 	

<p>нормом (молбе, жалбе, записник, писмо и друге саставе).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Облици новинског изражавања (вијест, извјештај, репортажа). • Шест домаћих писмених задатака и њихова анализа на часу. • Молбе, жалбе, записници. • Четири школска писмена задатка. 	
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Језик (граматика и правопис)

Основни програмски захтјев у настави граматике је да се ученицима језик представи и тумачи као систем.

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију српским књижевним језиком. Отуда захтјеви у овом програму нису усмјерени само на језичка правила. На примјер, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција. У II и III разреду се у оквиру вјежби слушања, говорења, читања и писања тек запажају језичке појаве без њиховог именовања, да би се од IV до IX разреда у концентричним круговима и континуираним низовима граматички садржаји изучавали поступно и селективно у складу са узрастом ученика.

Поступност се обезбјеђује самим избором и распоредом наставних садржаја, а конкретизација нивоа обраде, као врста упутства за наставну праксу у појединим разредима, назначена је описно формулисаним захтјевима садржаним у исходима: запажење, уочавање, препознавање, усвајање, разликовање, употреба, примјена и друго. Оваквим указивањем на ниво програмских захтјева наставницима се помаже у њиховим настојањима да ученике не оптерете обимом и дубином обраде језичке грађе.

Селективност је, поред уобичајеног избора најосновнијих језичких законитости и информација о њима, изложена и неједнаком заступљеношћу језичких нивоа. Тако се, на примјер, садржаји из фонетике не обрађују посебно, већ се на битне гласовне особине ученицима указује у складу са потребама садржаја из морфологије и творбе рјечи.

Оваквим приступом у програму наставници се усмјеравају да тумачење граматичких категорија заснивају на њиховој функцији коју су ученици учили и њоме, у мањој или већој мјери, овладали у језичкој пракси. Претпостављена поступност и селективност у програму граматике може се учити на садржајима из свих области језика, на примјер: алтернацију сугласника к, г, х ученици ће прво запажати у творби ријечи и деklinацију у VI разреду, а вјежбама и језичким играма у том и претходним разредима навикавати се на правилну употребу ових консонаната у говору и писању; елементарне информације о палатализацији добиће у VII разреду, а ту материју обновити уз систематизацију битних гласовних особина српског језика у IX разреду. Оваквим начином ће ученици стећи основне информације о гласовним промјенама и алтернацијама, оспособиће се за језичку праксу, а неће бити оптерећени учењем описа и историје ових језичких појава.

Садржаји из језика су дати у посебном предметном подручју уз назнаку приближног броја часова за њихову обраду, понављање, утврђивање и систематизацију. У

наставној пракси се посебни часови из граматике и правописа организују претежно за обраду новог градива и систематизацију у предметној настави (рјеђе у V разреду), а вјежбања, обнављања и утврђивања се претежно реализују на комбинованим часовима говорних и писмених вјежби, чији су типови и садржаји предвиђени и у предметном подручју културе изражавања. Принцип међуподручног повезивања испољава се, истина у мањој мјери, и између подручја рад на тексту и подручја језик – стилистичко-синтаксичке вјежбе, анализа стила и језика у књижевним дјелима и друго. Кад се има ово у виду и то да је подручје култура изражавања тијесно повезано са подручјем језика, види се да се вријеме за савладавање програмских захтјева из језика практично увећава у односу на предложени број часова за ово подручје.

Појам независних реченица – обавјештајних, упитних, узвичних – почиње се формирати још у IV разреду. Полазиште у анализи реченице је предикат (а не субјекат) као њен централни члан, што отпочиње у IV разреду, а од IV разреда ученици треба да запажају да је у функцији предикат глагол у личном облику (Пишем писмо. – Ја, прво лице једнине), што ће у VIII разреду олакшати стицање појма о сложеној реченици. При анализи предиката, у одговарајућим разредима посебну пажњу треба обратити на помоћне и непотпуне глаголе у саставу предиката, као и на именски предикат.

Елементарне информације из морфологије почињу се ученицима давати од III разреда и поступно се из разреда у разред проширују и продубљују. Међутим, од самог почетка ученике треба навикавати да уочавају основне морфолошке критеријуме, на примјер разликовање рода и броја код именица и именских врста ријечи, и разликовање лица код глагола. Тим путем ће се ученици поступно и логички уводити не само у морфолошке већ и у синтаксичне законитости (разликовање лица код глагола – лични глаголски облици – предикат – реченица). Ријеч увијек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице, у којој се запажају њихове функције, значења и облици.

Не само у настави језика већ и у настави читања и културе изражавања ученика треба у сваком разреду уводити у програмом предвиђене стандарне акценатске норме, а сталним вјежбањем ученике треба навикавати да чују правилно акцентовану ријеч и у крајевима гдје се одступа од акценатске норме да разликују акценат стандардне ријечи од свакога акцента.

Правопис се савлађује путем систематских вјежбања која се организују често, разноврсно и различитим облицима писмених вјежби. Поред тога, ученике врло рано треба упућивати на служење правописом и правописним рјечником.

Садржај вјежби за утврђивање и усвајање обрађених садржаја до нивоа практичне примјене у новим говорним ситуацијама проистиче из програмских захтјева, али је у великој мјери условљен конкретном ситуацијом у одјељењу – говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вјежбања у настави језика мора одређивати и на основу систематског праћења говора и писања ученика. Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилну комуникацију савременим књижевним српским језиком.

Свако читање подразумијева разумијевање прочитаног. Читање текста, по правилу, прати његова обрада која укључују и извођење говорних и писмених вјежби с темама из текстова, богаћење рјечника и савладавање основних појмова о језику.

У току читања и рада на тексту ученике ваља оспособљавати да препричавају потпуно и сажето (реченицу, одјељак и текст као цјелину), да одговарају на постављена питања и да питају; да богате свој говорни стил употребом истих ријечи у различитим значењима, као и успостављањем тачних исказа употребом ријечи које имају предметио значење и оних које показују одређене односе; да формирају јасне реченице с природним и логичким редослиједом ријечи којима исказују своје мисли и осјећања.

Овладавјући вјештином читања и радом на тексту, ученици се навикавају на изражавање: правилно и јасно (да их лако схвате други); чисто (без сувишних и неприкладних ријечи, позајмљеница и локализама, као и неправилне употребе ријечи); изражајно (живо, убједљиво и сажето). Ученици ће тако постепено овладати богатством језичких средстава.

Ученике треба подстицати на читање и укључивање у библиотеку (школску, мјесну), формирањем одјељењске библиотеке, организовањем тематских изложби књига, репродуковањем прочитаних умјетничких текстова, организовањем сусрета и разговора с писцима, практиковањем литерарних игара и такмичења, вођењем дневика о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, реченице и одјелци који су се највише свидјели ученику, главне личности и сл.).

Читање

Рад на тексту заснива се на његовом читању, доживљавању, разумијевању и тумачењу. При томе је квалитет схватања порука непосредно условљен квалитетом читања. Зато су разни облици усмјереног читања основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успјешно уводе у свијет књижевног дјела.

Изражајно читање његује се систематски, уз стално повећавање захтјева и настојање да се што потпуније искористе способности ученика за постизање високог квалитета у вјештини читања. Вјежбања у логичком изражајном читању изводе се плански и уз солидно наставничково и учениково припремање. У оквиру своје припреме наставник благовремено одабира погодан текст и студиозно проучава све његове особености које утичу на природу изражајног читања. У складу с мисаоно-емотивним садржајем текста наставник заузима одговарајући став и одређује ситуациону условљеност јачине и боје гласа, ритма, темпа, интонације, пауза, реченичког акцента и гласовних трансформација. При томе се повремено служи аудио-снимцима с погодним интерпретативним читањем.

Пошто се изражајно читање, по правилу, увјежбава на претходно обрађеном и добро схваћеном тексту, то је конкретно и успјешно тумачење датог текста неопходан поступак у припремању ученика за изражајно читање. У оквиру непосредне припреме за читање, повремено се и посебно (у складу са узрастом) анализирају психолошки и језичко-стилски чиниоци који захтијевају одговарајућу говорну реализацију. У поједним случајевима наставник (сам или заједно са ученицима) посебно приређује текст за изражајно читање на тај начин што у њему обиљежава врсте пауза, реченичне акценте, брзину ритма и гласовне модулације.

Изражајно читање увјежбава се на текстовима различите садржине и облика; користе се лирски, епски и драмски текстови у прози и стиху, у наративном, дескриптивном, дијалошком и монолошком облику. Посебна пажња посвећује се емоционалној динамици текста, његовој драматичности и говорењу из перспективе писца и појединих ликова.

У разреду треба обезбиједити одговарајуће услове за изражајно читање и казивање – ученицима, у улози читача и говорника ваља обезбиједити мјесто испред одјељењског колектива, у одјељењу створити добру слушачку публику, заинтересовану и способну да критички и објективно процјењује квалитет читања и казивања и посредством магнетофона ученицима повремено омогућити да чују своје читање и да се критички осврћу на своје умијење.

Читање у себи најпродуктивнији је облик стицања знања, па му се у настави поклања посебна пажња. Оно је увијек усмјерено и истраживачко; помоћу њега се ученици оспособљавају за свакодневно стицање информација и за учење.

Вјежбе читања у себи непосредно се уклапају у остале облике рада и увијек су у функцији свестранијег стицања знања и разумијевања не само књижевног дјела, већ свих текстова.

Примјена текст методе у настави представља врло ефикасне вјежбе за савладавање брзог читања у себи с разумијевањем и доприноси развијању способности ученика да читају флексибилно, да усклађују брзину читања са циљем читања и карактеристикама текста који читају.

Квалитет читања у себи подстиче се претходним усмјеравањем ученика на текст и давањем одговарајућих задатака, а потом и обавезним провјеравањем разумијевања прочитаног текста, односно остварења добивених задатака. Информативно, продуктивно и аналитичко читање најуспјешније се подстиче самосталним истраживачким задацима који се ученицима дају у припремном поступку за рад на часовима, на тексту или упознавање садржаја из граматике и правописа. Тим путем се унапређује логика и брзина читања и нарочито брзина схватања прочитаног текста, чиме се ученици оспособљавају за самостално учење.

Ученици старијих разреда уводе се у „летимично” читање које је условљено брзином и стварно прочитаним текстом. Оно се састоји од брзог тражења информације и значења у тексту, при чему се не прочита свака ријеч већ се погледом „пролази” кроз текст и чита се на прескок (међунаслови, поднаслови, први редови у одјељцима, увод, закључак). При вјежбању ученика у „летимичном” читању претходно се задају одговарајући задаци (тражење одређених информација, података и сл.), а потом провјерава квалитет њиховог остварења и мјери вријеме за које су задаци извршени. „Летимичним” читањем се ученици такође оспособљавају да ради подсјећања, обнављања и меморисања читају подвучене и на други начин означене дијелове текста приликом ранијег читања с оловком у руци, које треба систематски спроводити као вид припремања ученика за самосталан рад и учење.

Изражајно казивање напамет научених текстова и одломака у прози и стиху значајан је облик рада у развијању говорне културе ученика. Ваља имати у виду да је убједљиво говорење прозног текста полазна основа и неопходан услов за природно и изражајно казивање стихова. Успјех у казивању пјесме биће већи ако се избјегне наглашавање ритма и риме да би се створио утисак о природном прозном казивању. Зато је пожељно да се повремено, на истом часу наизмјенично увјежбава и упоређује говорење текстова у прози и стиху.

Напамет ће се учити разни краћи прозни текстови (нарација, дескрипција, дијалог, монолог), лирске пјесме разних врста и одломци из епских пјесама. Успјех изражајног казивања знатно зависи од начина учења и логичког усвајања текста. Ако се механички учи, као што бива, усвојени аутоматизам се преноси и на начин казивања. Зато је посебан задатак наставника да ученике навикне на осмишљено и интерпретативно учење текста напамет. Током вјежбања треба створити услове да казивање тече „очи у очи”, да говорник посматра лице слушалаца и да с публиком успоставља емоционални контакт. Максимална пажња се посвећује свим вриједностима и изражајним могућностима говорног језика, посебно – природном говорничком ставу, поузданом преношењу информација и сугестивном казивању.

Рад на тексту

Са обрадом текста почиње се последице успјешног интерпретативног читања наглас и читања у себи. Књижевноумјетничко дјело се чита, према потреби, и више пута, све док не изазове одговарајуће доживљаје и утиске који су неопходни за даље упознавање и проучавање текста. Разни облици поновљеног и усмјереног читања дјела у цјелини, или његових одломака, обавезно ће се примјењивати у обради лирске пјесме и краће прозе.

При обради текстова примјењиваће се у већој мјери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. Значајне појединости, елементарне слике, експресивна мјеста и стилско-језички поступци неће се посматрати као усамљене вриједности, већ ће се сагледавати као функционални дијелови виших цјелина и тумачити

у природном садејству с другим умјетничким чиниоцима. Књижевном дјелу приступа се као сложену и непоновљивом организму у коме је све условљено узрочно-последичним везама, подстакнуто животним искуством и уобличено стваралачком маштом.

Ученике треба постепено навикавати на то да своје утиске, ставове и судове о књижевном дјелу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку дјелатност и заузимање критичких ставова према произвољним оцјенама и закључцима.

Наставник ће имати у виду да је тумачење књижевних дјела у основној школи, поготову у млађим разредима, у начелу предтеоријско и да није условљено познавањем стручне терминологије. Но, то нимало не смета да и обичан „разговор о штиву” у млађим разредима буде стручно заснован и изведен са пуно инвентивности и истраживачке радозналости. Вредније је пројектовање ученика поводом неке умјетничке слике и њено интензивно доживљавање и конкретизовање у учениковој машти него само сазнање да та слика формално спада у ред метафора, персонификација или поређења. Зато се још од првог разреда ученици навикавају да слободно испољавају своје утиске, осјећања, асоцијације и мисли изазване сликовитом и фигуративном примјеном пјесничког језика.

У свим разредима, а посебно у старијим, анализа књижевног дјела биће проткана рјешавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и умјетничким доживљавањем. На тај начин стимулисаће се ученичка радозналост, свјесна активност и истраживачка дјелатност, свестраније ће се упознати дјело и пружити могућност за афирмацију ученика.

Многи текстови, а поготову одломци из дјела, у наставном поступку захтијевају мјесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквири, давање неопходних података о писцу и настанку дјела, као и обавјештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживјети и правилно схватити. Зато прототипску и психолошку реалност, из које потичу тематска грађа, ликови и дубљи подстицаји за стварање, треба дати у пригодном виду и у оном обиму који је неопходан за потпуније доживљавање и поузданије тумачење.

Природа књижевне умјетности, а и васпитни и образовни задаци наставе матерњег језика, захтијевају да школска интерпретација књижевног дјела буде доживљавана, креативна и проналазачка, да залази у дубље слојеве текста и открива скривена изходишта умјетничке сугестије, да истражује скривена значења, наговјештаје и нијансе. Зато ће наставник избјегавати површну, уопштenu и формалистичку анализу која се своди само на препричавање текста, тражење теме, идеје, главних особина ликова и најљепших мјеста. Конкретно уобличена тематска грађа, мотивско богатство и разноврсна предметност свакако су битнији од уопштене теме, па ће ти важнији вриједносни чиниоци бити посебан предмет разматрања. Уопштена идеја, ако није доживљајно усвојена и образложена конкретним поступцима, неће имати васпитну и образовну улогу. Зато се при обради текста посебна пажња обраћа његовом етичком подручју које најчешће нуди већи број примарних и секундарних идеја. У идејну суштину дјела и његове поруке ученици се најбоље уводе уочавањем узрочно-последичних веза образлагањем циљева, намјера и поступака ликова и мотивисањем њихове вољне активности и понашања с моралног, друштвеног и психолошког становишта.

При обради епских дјела посебна се пажња посвећује тематској грађи и мотивима, њиховом умјетничком обликовању и распореду у оквиру сижеа. Догађаји, ситуације, сцене, конфликти, осјећања и поступци личности прате се и тумаче са спољашњег (епског) и унутрашњег (лирског) становишта. Књижевни ликови се свестрано посматрају: као носиоци радње, покретачи акција, учесници и свједоци у догађајима, али прије свега, као умјетнички конкретизоване личности које се испољавају у посебним ситуацијама и околностима.

Упознавање и анализа ликова је најинтегралније и најдубље понирање у суштину епских и драмских дјела, јер обухвата физичке и духовне особине личности, њихове жеље, осјећања, ставове, погледе на свијет, поступке, односе према другим особама и испољавање помоћу ријечи и дјела.

Још од најмлађих разреда ученици ће се навикавати да људе и животне појаве не посматрају сувише упрошћено, у црно-бијелој пројекцији и на основу само једне доминантне особине. Ваља откривати што више испољених особина ликова и показивати да и позитивне личности могу имати неку негативну особину, а негативне – позитивну.

При обради дескриптивних текстова, пажњу ученика посебно треба усмјеравати на умјетничке слике (елементарне и сложене) и њихове односе, на прецизна запажања и присуство чулних дражи у опису, на расположење субјеката који присутна стварност запажа, на језичко и стилско обликовање приказне предметности и фунијекцију описа у ширем прозном контексту.

У дијалошком тексту и управном говору указује се на условљеност говорне ситуације, откривају се осјећања, жеље и намјере личности, усмјерава се пажња на понашање учесника у разговору, на начин говорења, значење реченога, на исказане и прећутне садржаје, на склад или несклад између ријечи, мисли и дјела.

При обради лирске пјесме, настоји се да се она доживи и осјети у цјелини и појединостима. Тумачење ће обухватити расположења лирског субјекта, утиске које је пјесма изазвала, присуство одговарајућих осјећања код читалаца и пјесника, уочавање и образлагање умјетничке сугестије, елементарних слика, поетских мотива и језичко-стилских средстава.

Књижевне појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. Тако ће се, на примјер, током обраде неке родољубиве пјесме, а уз поредбени осврт на двије-три раније прочитане пјесме исте врсте, развијати појам и стицати сазнање о родољубивој поезији. Упознавање метафоре биће могуће тек када су ученици у претходном и предтеоријском поступку откривали изражајност извјесног броја метафоричних слика, кад неке од њих већ знају напамет и носе их као умјетничке доживљаје. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних умјетничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Функционални појмови се не обрађују посебно, већ се у току наставе указује на њихова примијењена значења. Ученици их спонтано усвајају у процесу рада, у текућим информацијама на часовима, а уз паралелно присуство ријечи и њоме означеног појма. Потребно је само подстицати ученике да наведене ријечи (а и друге сличне њима) разумију, схвате и да их примјењују у одговарајућим ситуацијама. Ако, на примјер, на захтјев да се уоче и објасне околности које утичу на понашање неког лица, ученик наведе те околности, онда је то знак (и провјера) да је тај појам и одговарајућу ријеч схватио у пуном значењу.

У усменом и писменом изражавању узгредно ће се провјеравати да ли ученици правилно схватају и употребљавају ријечи: узрок, услов, ситуација, порука, однос и сл. Током обраде књижевних дјела, као и у оквиру говорних и писмених вјежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осјећања и душевних стања појединих личности, при чему се те ријечи биљеже и тако спонтано богати рјечник функционалним појмовима.

Функционалне појмове не треба ограничити на поједине разреде. Усвајање функционалних појмова је непрекидан процес у току образовања и васпитања, а остварује се и провјерава у току остваривања садржаја свих програмско-наставних подручја.

Домаћа лектира

Увођењем домаће лектире у обавезне програмске садржаје за сваки разред, паралелно и равномјерно са садржајима осталих подручја, истиче се њен пуни допринос у остваривању циљева и задатака наставе српског језика, одосно у образовању и васпитању ученика у основној школи. Специфична улога домаће лектире у основној школи јесте у буђењу првог, спонтаног, емотивног интересовања ученика за књигу, па у организованом развијању тога интересовања, треба стварати и навику да се њоме служе.

Методe и облици рада (као у школској лектури) прилагођавају се узрасту ученика. Наставник ће ученике упућивати и подстицати на читање давањем одређених али различитих задатака: да дјело прочитају сви у одјељењу, али да о њему из различитих аспеката говоре или пишу, било сви ученици или пак групе и појединци који се за поједина питања сами одредиле или добију специјалан задатак. Тако ће час лектире заинтересовати цијело одјељење и активирати све ученике.

Наставник ће ученицима крајем текуће и почетком сљедеће школске године сваку књигу представити и приближити, дајући им на избор одређене теме за које ће се у читању књиге одредити.

Редослијед читања и обраде одабраних дјела лектире наставник благовремено утврђује заједно са ученицима, стручним активима и школским библиотекарском. Часове обраде лектире, утврђене програмом, заједно са насловима књига наставник уноси у свој годишњи план рада. Тај редослијед може у току године да се мијења, о чему ученике треба благовремено обавијестити.

Култура изражавања

Развијање културе усменог и писменог изражавања један је од најважнијих задатака наставе матерњег језика. Овај наставни процес, иако је програмски конституисан као посебно подручје, с посебним садржајима и облицима рада, мора се преносити како на обраду књижевног текста који је најбољи образац изражавања, тако и на граматику с правописом, која нормира правила и дефинише језичке законе. Исто тако, у повратном смјеру, обрада књижевног текста и рад на граматици и правопису књижевног језика мора укључивати и садржаје за његовање културе усменог и писменог изражавања, јер су својим већим дијелом том циљу и подређени. Отуда и бројчано исказивање часова у програму за усмено и писмено изражавање не треба схватити буквално. Рад на богаћењу културе изражавања треба да се интегрише са свим видовима усмених и писмених облика изражавања.

У настави језика и културе изражавања ваља непрестано имати у виду заједнички основни циљ: развијање језичког мишљења и језичке свијести уочавањем језичких законитости, па тек на основу такве свијести прелазити на нормирање и дефинисање. Отуда језик као средство изражавања треба да буде предмет наставне пажње у свим његовим структурама.

Лексичке и морфолошке вјежбе, према томе, треба да богате ученичко сазнање о ријечи као облику, чему служе не само конјугација и деклинација него и систем грађења ријечи (просте, изведене и сложене). Вјежбе у грађењу изведених ријечи и сложеница, по угледу на сличне ријечи у обрађеном тексту, треба да утичу на богаћење ученичког рјечника.

Семантичке вјежбе се повезују с морфолошким и синтаксичким вјежбама и оне треба да развију ученикову свијест о одређеној моћи значења ријечи, на основу чега се једино и може развијати способност и вјештина изражавања.

Синтаксичке вјежбе су, као и морфолошке и семантичке, битнији садржаји наставе изражавања у свим разредима. Тежина захтјева одређује се према узрасту ученика. Те се вјежбе могу изводити и прије него што ученик почне да стиче синтаксичке појмове, с тим што се на том нивоу у наставном разговору не употребљавају стручни називи. До упознавања првих синтаксичких појмова, вјежбе у обликовању реченице треба да формирају свијест ученика о мјесту и положају појединих реченичних дијелова у склопу просте реченице.

Кад се стекну први појмови о простој реченици, и вјежбе ће бити конкретније и богатије. Рад на стилистици реченице континуирано се наставља до краја основног школовања. Он се састоји како у анализи и оцјени ученичких реченица из усменог излагања, тако и у анализи и процјени реченица у њиховим писменим задацима, а нарочито и посебно – у анализи реченица из дијела обје лектире и говорног језика.

Све врсте тих вјежбања, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или у току разговора.

Знатан дио говорних вјежбања има за циљ изграђивање културе усменог изражавања. У низу својих задатка (правилност, лакоћа, јасност, једноставност, природност, прецизност, дикција) те вјежбе треба у највећој мјери да приближе учеников говор књижевном изговору. С обзиром на велико шаренило и веома примјетну дијалекатску разноликост говора ученика, а често и наставника, говорење напамет научених одломака у стиху и прози треба да омогући ученику не само његовање правилне дикције него и да убрза процес приближавања књижевном узору.

У свим облицима његовања културе усменог и писменог изражавања, образац или узор треба да добије одговарајуће мјесто и његов значај се не смије никако потцијенити. Смишљено одабран узор, примјерен узрасту и врсти, треба да буде циљ до којег се стиже уз одговарајуће напоре. Облици усменог, као и облици писменог изражавања, у свим врстама и типовима треба да се прикажу ученицима у пажљиво одабраним узорцима изражавања. Уколико се једна врста усменог или писменог изражавања континуирано понавља из разреда у разред, онда треба у сваком поновљеном случају, у истом или сљедећем разреду, анализом узорка конкретно показати и обим повећаних захтјева (у садржајном, композиционо-формалном и језичко-стилском погледу).

Да се узорци не би претворили у клише који спутава ученичку индивидуалност и самосталност, вријеме између приказивања узорка и израде одговарајућег писменог задатка треба испунити радом на анализи сличних састава. Ови састави могу бити у форми одабраних текстова које ученици сами проналазе у својим читанкама или лектири, а обавезно и у форми самосталних домаћих писмених или усмених задатака – састава којима се остварује процес овладавања одређеним обликом писменог или усменог изражавања. У анализи узрока треба обратити пажњу на све елементе конкретне језичке структуре: садржај и композиција састава, распоред детаља и изражајност употријебљене лексике и стилских поступака.

Ниједан школски писмени задатак не би требало да се изведе, а да се претходно, на читавом низу смишљено програмираних часова, није говорило како о предмету који ће бити тема писменог састава тако и о облику у којем ће та тема бити обрађена. Сваки писмени састав и писмена вјежба треба да буду прегледани и коментарисани, на тај начин да коментар садржи јасну и инструктивну поруку ученику о томе шта је урадио добро, а шта и на који начин треба поправити да би сљедећи састав био успјешнији.

Ученици треба да савладају писање различитих облика потребних у свакодневном животу (молба, приватно и службено писмо, телеграм, попуњавање различитих образаца). Приватно писмо и записник такође треба да буду предмет наставне пажње и вјежбања.

Један од облика рада на развијању и његовању језичке чистоте јесте и развијање свијести о поплави ријечи из страних језика у нашем језику. Наставник ће, разумљиво, морати да нађе мјеру у објашњавању да сваки језик треба да прихвата и ријечи других народа, нарочито из грчког и латинског језика у стручној терминологији. Он треба да помогне ученицима у разликовању позајмљеница које су добиле право грађанства у нашем језику од оних ријечи које треба енергично гонити из говора. Разговори о томе треба да се воде у свакој конкретној прилици, кад се наиђе на позајмљеницу у тексту или кад се чује у говору ученика; исто тако, са ученицима ваља смишљено трагати за позајмљеницама у свакодневном говору у разним медијима (штампа, радио, телевизија и др.).

Допунски и додатни рад

Допунски рад, допунска настава се организује за ученике који – из објективних разлога – у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умијењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад (нпр. група ученика с недовољним знањем одређених садржаја и граматике или правописа; група ученика који нису савладали неки од предвиђених елемената књижевне анализе или облика усменог и писменог изражавања; група ученика са артикулационим проблемима итд.). На основу претходног испитивања тешкоћа и узрока, за сваку групу се ствара посебан, одговарајући план рада чијим ће се савладавањем отклонити испољени недостаци у знању, умијењу и вјештини ученика. Допунски рад претпоставља и специфичне облике у савладавању одређених програмских садржаја (индивидуализација наставе; предавањима с друкчијим – очигледнијим примјерима; посебни групни и индивидуални задаци и др.). Нарочито треба водити рачуна о одмјерености захтјева као и стимулисању ученика за показане резултате (похвале, награде, позитивне оцјене).

За додатни рад одређују се ученици од IV до IX разреда изнадпросјечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја редовне наставе (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска умјетност).

Додатни рад – заснован на интересовању ученика за проширивање и продубљивање знања, умијења и вјештина – непосредније активира ученика и оспособљава га за самообразовање, развија његову машту, подстиче их на стваралачки рад и упућује на самостално коришћење различитих извора сазнања. Под руководством наставника ученици се у додатном раду самостално служе књижевном и некњижевном грађом (у учењу и истраживању), те припремају и излажу своје радове (усмене, писмене, практичне) пред својом групом, разредом или цијелом школом. Знања, умијења и вјештине које су стекли истраживачким, индивидуалним и групним радом, ученици користе у редовној настави, слободним активностима и у другим приликама (конкурси, такмичења, школске и друге приредбе).

Додатни рад из српског језика може се реализовати као индивидуализовани (примјерен појединим ученицима) и групни (за групе ученика једног или више разреда који се посебно интересују за исте програмске садржаје додатног рада). Зависно од интересовања ученика и програмских тема, групе се могу мијењати (флексибилност састава групе).

Ученици се самостално одређују за додатни рад из српског језика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРАВОСЛАВНА ВЈЕРОНАУКА

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Увођење ученика у област духовно-вјерског живота, са посебним освртом на православну хришћанску вјеру којој припадају;
- Да ученици постану добро и правилно информисани у складу с њиховим духовним и интелектуалним узрастом, те да се у оквиру породице уведе у практичан хришћански живот;
- Развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно опредијелити према добру и злу као основним моралним категоријама;
- Развијање самосвјесне и слободне личности, одговорне пред Богом и Црквом као духовном заједницом којој припадају;
- Развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. О Богопознању	5
2. Човјек и духовност	5
3. Нетачна учења о свијету	6
4. О Господу Исусу Христу	4
5. Есхатологија	6
6. Секте	10

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: О Богопознању		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • прикаже Христа као оснивача цркве; • прикаже цркву као чувара Богооткривених истина о Богу; • процијени научне доказе постојања Бога.	<ul style="list-style-type: none"> • Црква као чувар Богооткривених истина о Богу. • Границе људског Богопознања.	Српски језик Историја Биологија
Тема 2: Човјек и духовност		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препозна улогу хришћанства у спасењу свијета и човјека; • процијени основне истине о настанку човјека и његове душе.	<ul style="list-style-type: none"> • О свијету, духовни и материјални свијет и њихов настанак. • О човјеку и о души. • О људском роду и његовом јединству.	

Тема 3: Нетачна учења о свијету		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • препозна погрешне теорије о настанку свијета; • објасни први гријех и посљедице гријеха, смрти и болести; • објасни божје управљање свијетом кроз Божју промисао. 	<ul style="list-style-type: none"> • Погрешне теорије о настанку свијета и критички осврт на њих. • Први гријех и посљедице. • О промислу Божјем и о фатализму. 	
Тема 4: О Господу Исусу Христу		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни Друго Лице Свете Тројице, Бога Сина, Господа Исуса Христа; • објасни смисао Христовог страдања и васкрсења за људски род. 	<ul style="list-style-type: none"> • Личност Господа Исуса Христа. • Историчност постојања. • Христов рад, страдање и васкрсење. 	
Тема 5: Есхатологија		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • објасни Треће Лице Свете Тројице, Бога Духа Светога; • објасни циљ оснивања Цркве Христове и њена својства; • објасни појам смрти и загробни живот, посљедњи или праведни суд и васкрсење мртвих. 	<ul style="list-style-type: none"> • О Богу, о Духу Светом. • Циљ и својства Цркве. • Смрт и загробни живот. • Посљедњи суд. • Васкрсење мртвих. 	
Тема 6: Секте		
Ученик може да:		
<ul style="list-style-type: none"> • препозна лажна учења секти; • препозна циљ уништења појединца, породице и друштва кроз секте; • наброји секте и објасни њихова погрешна учења. 	<ul style="list-style-type: none"> • О сектама уопште. • Циљ дјеловања, начин рада. • Јеховини свједоци. • Сатанисти. • Адвентисти. • Пентикосталци. • О вјечном животу. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Охрабрите ученике да слободно искажу своје мишљење и питањима их подстицати. Ученицима показати слике стварања свијета и човјека из Дјечје Библије или Илустроване Библије за младе.

Атмосфера на часу мора бити таква да ученици могу слободно исказати своја мишљења.

Вјероучитељ ученике треба саслушати с пажњом и уважавањем.

Код ученика развијати способност да постављају питања, будити у њима дивљење пред животом и упућивати их гдје могу да потраже одговоре на своја питања.

Користити уџбеник, иконе, чланке пригодних часописа и књига.

На часу користити књиге о вјерским сектама или чланке из часописа, из којих се могу прочитати исповијести људи који су били у некој секти и вратили се у крило Српске православне цркве.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: VIII (осми) (енглески, први страни језик, 6. година учења)

НИВО ПОСТИГНУЋА: А2 (I)

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

- Омогућити развој језичке компетенције ученика, што представља централни, незамјењиви аспект учења језика, а посебно развој комуникацијске способности ученика;
- Боље упознати ученике са њиховом културом, научити их да је цијене, али и да разумију и поштују друге културе;
- Омогућити свим ученицима да уживају у учењу, да буду мотивисани за учење, да науче размишљати, те да се оспособе за даље учешће у самосталном, појединачном или групном учењу, раду или обуци;
- Припремити све ученике за ефикасно и одговорно учешће у друштву, развијајући њихов позитиван став према културалним, вјерским и другим различитостима које су присутне у њиховом друштву, развијајући на тај начин коректно и праведно друштво, које ће да вреднује такве различитости;
- Омогућити ученицима да развију самопоуздање и самопоштовање, чиме утиру пут ка властитом срећном и здравом животу испуњеном задовољством;
- Код ученика развијати радозналост, самосталност и креативност;
- Подстицати ученике на лијепо понашање у школи и на јавним мјестима, као и у кругу њихових породица;
- Развијати код ученика способност да пажљиво слушају и цијене мишљење других;
- Развијати код ученика љубав према природи и еколошку свијест;
- Развијати код ученика принцип хуманог односа између полова;
- Омогућити континуитет и повезаност учења, језичких вјештина на страном језику пратећи кривуљу когнитивног развоја дјече.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ САДРЖАЈ:

Ученици ће учити језик и проширивати свој вокабулар ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ:

Ученици ће (се):

- упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља енглеског говорног подручја на подручју културе, едукације, слободног времена ученика, начина живљења, а у оквиру датих тема;
- навикавати да се учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе о којој уче;
- учити да комуницирају и да се понашају у свакодневним ситуацијама на начин који је природан за културу земље чији језик уче, обраћајући посебну пажњу на односе

међу људима при непосредном контакту, комуникацији, на оно што ученике интересује, итд.;

- научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.
- развијати свијест о англофоном мултикултурализму.

УЧЕЊЕ КАКО ТРЕБА УЧИТИ:

Ученици ће учити да:

- буду одговорни и активни када уче језик;
- користе различите радне методе и стратегије учења типичне за учење језика, као што је извођење смисла из контекста итд.;
- надограђују знање коришћењем различитих метода, као што је парафразирање;
- користе информационе технологије код учења језика;
- оцјењују своје активности и активности својих другова из одјељења, као и ниво свог и њиховог знања у односу на постављене циљеве и, ако је потребно, мијењају методе рада;
- користе самостално уџбенике, рјечнике и друге приручнике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Тема	Садржаји
Школа	<ul style="list-style-type: none"> • Школски предмети и просторије у школи, нешто проширенији рјечник, нпр.: crafts room, assembly hall, computer room, gymnasium, laboratory, library, итд.
Пријатељи	<ul style="list-style-type: none"> • Пријатељство, нешто проширенији рјечник, нпр.: good friend, best friend, close friend, old friend.
Наука и технологија	<ul style="list-style-type: none"> • Наука и технологија и њихов утицај на наш свакодневни живот, углавном основни рјечник, нпр.: airplanes, mobile phones, computers, итд. • Култура и умјетност, основни рјечник, нпр.: music, drama, literature, musician, guitarist, orchestra, painter, actor, итд. • Проблеми које треба ријешити: air pollution, heat, earth's crust overheating, deforestation, exhaust fumes, changes in the sun. • Рјешења проблема, reduce car traffic, use lead-free gas/petrol, make cleaner petrol, recycle paper.
Здравље и добра кондиција	<ul style="list-style-type: none"> • Здравље и добра кондиција, основни рјечник, нпр.: smoking, drinking, fast food, итд.
Национални празници и прославе	<ul style="list-style-type: none"> • Национални празници и прославе у различитим земљама, нпр.: weddings, birthday parties, marriages, births, funerals, carnivals, итд.
Животни услови	<ul style="list-style-type: none"> • Животни услови, основни рјечник, нпр.: possessions, employment, unemployment, working conditions, transport, итд.

У табели није дат оквирни број часова за реализацију неке теме. Наставник ће приликом планирања и припремања за наставни процес, узимајући у обзир факторе попут нивоа постигнућа ученика, нивоа сложености наставне теме и сл., одредити број часова који је потребан за реализацију појединих садржаја у оквиру неке теме. Преостали часови су предвиђени за писане провјере постигнућа. У току сваког полугодишта потребно је реализовати један ЗОТ и један школски писмени задатак. Поред наведених, наставник планира и реализује и друге врсте писаних провјера постигнућа. Предложене теме су обавезни дио садржаја Наставног програма, али немају обавезујући карактер што се тиче

редослиједа наставних цјелина нити повезивања поједине тематике с предложеним језичним структурама, што значи да их не треба схватити као градиво предвиђено за једну лекцију у уџбенику.

Оперативни циљеви/ Исходи	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>РЕЦЕПЦИЈА</p> <p>а) СЛУШАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ Ученици ће да слушају изговорени текст и реагују:</p> <ul style="list-style-type: none"> • давањем кратких и нешто дужих одговора; • уочавањем опште и посебне информације; • спајањем питања и одговарајућих одговора, те спајањем колона; • предвиђањем основног садржаја текста; • испуњавањем празнина и табела; • биљежењем кључних ријечи и израза; • рјешавањем задатака: тачно/нетачно, вишеструког избора. <p>б) ЧИТАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ Ученици ће читати кратке текстове, у себи или наглас и реаговаће:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочавањем опште или посебне информације; • предвиђањем садржаја или суштине текста; • рјешавањем задатака: тачно/нетачно, вишеструког избора. <p>ПРОДУКЦИЈА</p> <p>а) ГОВОР Ученици ће да учествују у једноставним:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разговорима и дискусијама из свакодневног живота (нпр.: изражавајући слагање и неслагање, уз образложење); • активностима у којима играју додијелене улоге; 	<p>Ученици ће понављати и/или читати:</p> <p>Именице</p> <ul style="list-style-type: none"> • бројиве, небројиве, у вези са ријечима које изражавају неодређену количину или број: some, any и конструкцијом There is/There are; • сложенице у множини (нпр.: grandmothers, grandfathers). <p>Замјенице</p> <ul style="list-style-type: none"> • личне, показне, упитне, присвојне, неодређене; • односне замјенице (who, which, that). <p>Придјеве</p> <ul style="list-style-type: none"> • Детерминаторе: • чланове: a/an, the, zero; • присвојне придјеве; • показне придјеве; • придјеве за неодређену количину и број, нпр.: some, any, much, many, all, (a) few, (a) little; • упитне придјеве: what, which, whose; • описне придјеве, који се односе на задане теме; • Поређење придјева. <p>Бројеве Главне и редне.</p> <p>Глаголе</p> <ul style="list-style-type: none"> • Present Simple/Continuous; • Past Simple/Past Continuous; • Present Perfect (for, since, just, already, yet); • Present Perfect vs. Past Simple; • модални глаголи: must, have to, may, might, can, could, should; 	<p>Корелација са предметима који се изучавају у трећој тријади основне школе. Знања која се стичу у оквиру ових предмета доприносе бољем и успјешнијем развијању постигнућа и вјештина у области изучавања страног језика</p>

<ul style="list-style-type: none"> раде заједнички на пројекту, рјешавајући проблем како би поднијели извјештај о резултатима; изражавају мишљење у вези са датом темом, при чему ће навести предности и лоше стране онога што образлажу; препричавају причу, догађај или несрећан случај; одрже усмену презентацију која се заснива на претходном читању, слушању, проведеном истраживању или интервјуисању (integrated skills). <p>Б) ПИСАЊЕ Ученици ће да пишу:</p> <ul style="list-style-type: none"> кратке поруке; краћу причу, радове којима се износи мишљење; различите описе; лична писма, разгледнице (које се заснивају на претходном читању, слушању или коришћењу биљежака); кључне ријечи и изразе; диктате; исправљају грешке; попуњавају и пишу упитнике; праве постере, распоред часова, ред возње. <p>Ученици ће моћи /знати да:</p> <ul style="list-style-type: none"> опишу нешто опширније: људе, предмете, мјеста; догађаје у прошлости; неки изум, процес; осјећања; постављају и дају одговоре на лична питања, и дужа питања у вези са мишљењем других; траже, дају и прате упутства (нпр.: како користе неку справу); изразе у усменом или писаном облику: 	<ul style="list-style-type: none"> фразни глаголи, <p>Прилоге Поређење прилога.</p> <p>Приједлоге у конструкцијама:</p> <ul style="list-style-type: none"> придјев + приједлог (нпр.: afraid <u>of</u>, ready <u>for</u>.) <p>Везнике – and, but, or, because, if итд.</p> <p>Реченице</p> <ul style="list-style-type: none"> ред ријечи у реченици; (основне врсте реченица – изјавне/упитне/одричне); If – реченице (први тип); временске (које започињу са when); Директни и индиректни говор (изјаве, заповјести, молбе с уводним глаголом у садашњем времену); Пасив (садашњег и прошлог времена). <p>Поред сталног изграђивања вокабулара, ученици ће учити да користе: Афиксе, у вези са задатим темама, нпр.: friendship, discussion, итд. Антониме, који се односе на задате теме, нпр.: popular, unpopular; obedient, disobedient; sensitive, insensitive; considerate, inconsiderate; итд. Сложенице, које се односе на задате теме, нпр.: schoolday, power station, petrol pump, portrait painter, landscape painter итд. Хомофоне, који се односе на задате теме, нпр.: sun, son; here, hear; new, knew; no, know итд. Колокације, које се односе на задате теме, нпр.: take up an activity, do a sport, go for a walk, go on a diet.</p>	
--	--	--

<p>своје ставове у вези са датим темама, при чему ће износити разлоге за и против;</p> <ul style="list-style-type: none"> • користе јавне услуге (нпр.: банка, жељезничка станица, телефон); • пореде људе и предмете; • говоре и пишу о добрим и лошим странама; • пишу или усмено излажу презентацију (нпр.: утицај науке и технологије на свакодневни живот); • напишу извјештај или чланак на основу проведене анкете на дату тему; • интервјуишу свог саговорника; • раде заједнички на рјешавању проблема; 		
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава енглеског језика у основној школи је усмјерена на когнитивно учење. Приликом реализације наставног процеса паралелно се развијају и усмена и писана комуникација. То значи да се пажња подједнако посвећује развоју свих језичких вјештина: слушању и читању у оквиру разумијевања, говорној интеракцији и продукцији, писању и њима се приступа на интегрисан и индивидуалан начин.

Програм првог страног језика намијењен је образовању и васпитању у основној школи. Осми разред представља понављање и утврђивање основних језичких, граматичких структура које су обрађиване током протеклих година учења страног језика уз одређено циклично понављање и проширивање.

У реализацији наставног процеса, у средишту пажње је ученик и процес учења. Наставник није више једини извор знања, него је, у складу са методолошким постулатима, модел и треба да упућује ученике да користе друге изворе знања и како да уче.

Атмосфера на часу треба да буде пријатна и радна, јер таква атмосфера дјелује подстицајно на ученике. Код ученика треба развијати демократске и емпатичке особине. Наставник треба да развија код ученика самопоуздање и независност, кооперативност, колаборативност, културу дијалога, толерантност, разумијевање и уважавање различитости, мултикултуралности и плурилингвализма.

У наставном процесу, матерњи језик треба користити што је мање могуће, тј. само у ситуацијама када је то крајње неопходно.

Наставник треба да води рачуна да наставу реализује тако да је прилагођена различитим нивоима постигнућа ученика у одјељењу, као и различитим стиливима учења.

Приликом припремања за наставни процес и у његовој реализацији, наставници треба да користе разноврсне и савремене: методе (метода демонстрације, илустрације, рада са текстом, разговора, рјешавања проблема, итд.), облике рада (рад у пару, рад у групи, индивидуални рад, итд.), типове задатака (underline.., circle.., fill in.., match.., write..,

answer., ask., итд.) и расположива наставна средства (CD-плејер и компакт-дискови са снимљеним аудио-материјалом, видео-бим, постери, рјечници, итд.) што омогућава ученицима да увјежбају и што боље усвоје презентоване садржаје тј. развијање и унапређење језичких компетенција. Наставник треба да подстиче ученике да активно учествују у самом наставном процесу тако што ће им омогућити да и они генеришу неке од додатних материјала који се користе на часу.

Слушање и разумијевање – Наставник треба да користи што разноврсније снимљене прилагођене материјале за слушање с циљем оспособљавања ученика да разумије природан говор и различите дијалекте стандарног говорног језика.

Читање и разумијевање – За развијање ове вјештине треба користити разноврсне изворне прилагођене текстове уз коришћење одговарајуће технике читања. Разумијевање текста се може провјеравати за вријеме или након читања. За провјеравање разумијевања прочитаног текста треба користити разноврсне вјежбе типа допуњавања, повезивања, избора понуђеног одговора, одговора на питање и сл.

За ове двије вјештине је потребно истаћи да ученици не морају разумјети цијели текст од ријечи до ријечи, али је потребно да разумију текст у глобалу и идентификују потребну информацију у тексту.

Говор – Препоручују се активности које омогућавају стварну размјену знања, информација, идеја, мишљења, било да се ради о активностима дијалошког или монолошког типа. Пожељно је да у активностима учествује што више ученика (рад у пару/групи).

Писање – За развијање ове вјештине може се користити писање на задату тему или писање на слободну тему. Ученицима треба указати на важност самог процеса писања и писаног изражавања. Писани текст треба да има одговарајућу форму, лексику, те граматичку, правописну, и интерпункцијску тачност. Осим приступа писању као производу, може се почети уводити и приступ писању као процесу, уз повезивање писања са другим језичким вјештинама.

У настави енглеског језика, за учење граматичких структура препоручује се индуктивни приступ. Ученици, из низа предочених примјера, идентификују језичке структуре и уоче правила која касније примјењују у пракси.

Граматичке структуре се уводе постепено и примјењују на великом броју вјежбања базираних на реалним ситуацијама. Понављање већ познатих структура омогућава да ученици утврде оне дијелове које нису најбоље савладали у претходном периоду. Познавање граматичких правила није циљ наставе енглеског језика, стога не треба тражити од ученика да их репродукују уколико их правилно употребљавају.

Лексика је један од битних елемената у учењу страног језика. За објашњавање нове лексике, наставници треба да користе контекстуални приступ. Ученике треба подстицати на усвајање парадигми ријечи и колокација колокација коришћењем савремених приступа настави лексике, нпр. креирањем мапа ума или мрежа.

Код исправљања грешака, наставник треба да буде обазрив. Ученике не треба прекидати због грешака које праве у току усменог излагања. Наставник треба да укаже на њих по завршетку излагања или да се користи методом тзв. корективне повратне информације (corrective feedback). У писаним радовима, наставник треба да означи врсту грешке. Када је то могуће, треба пружити прилику ученицима да сами исправе своје грешке.

Приликом објашњавања граматичких садржаја наставници треба да сведу употребу сложене терминологије (метајезика) на минимум. Препоручује се писано и усмено

тестирање усвојености вокабулара и граматике у контексту, а не директним испитивањем значења ријечи и знања граматичких правила.

Домаћи рад, као наставак рада у школи, омогућава ученику континуитет у усвајању презентованог градива.

Пројекти – Израда пројеката је веома корисна за ученике у настави енглеског језика. Оваква активност омогућава развијање самосталности и одговорности код ученика. Пројектни задатак треба да је јасно дефинисан, са детаљним упутством за израду и прилагођен способностима ученика. Ученици могу реализовати пројектни задатак индивидуално, у пару или у групи (што зависи од плана рада наставника и договора између ученика и наставника). Завршетак рада на пројекту представљају презентације које ученик/пар/група реализују на часу. Презентације могу бити разноврсне – зидне новине, постери, излагања праћена слајдовима, видео-презентације, итд.

Праћење, вредновање и оцјењивање

Приликом оцјењивања ђака, наставници треба да праве разлику између учених и научених структура. Учено градиво, на примјер, односи се на препознавање одређених глаголских форми, док научено градиво подразумијева тачну употребу одређених глаголских форми у контексту. Када је ријеч о вокабулару, научено градиво се односи на учениково познавање значења ријечи, док усвојени вокабулар подразумијева употребу ријечи у различитим контекстима.

Праћење, вредновање и оцјењивање ученика је континуиран и сталан процес у настави енглеског језика. Наставници прате, вреднују и оцјењују ученике путем усмених и писаних провјера постигнућа.

- Писане провјере постигнућа се врше у току реализације наставних садржаја на часовима, тј. рада у пару, у групи и индивидуалног рада ученика. Наставник редовно прати и записује запажања о правилном изговору, јасном изражавању, правилној употреби граматике, богатству вокабулара, начину изражавања, сналажењу у разним ситуацијама. У току полугодишта, наставник треба да најмање два пута оцијени ученика према способностима за учествовање у говорној интеракцији и за усмено излагање.
- Писмене провјере постигнућа се реализују кроз низове задатака објективног типа, тестове, контролне радове, диктате и вишеминутне провјере постигнућа, писање слободних или састава на задату тему, расправа и извјештаја. Приликом вредновања и оцјењивања води се рачуна о правопису, јасном изражавању мисли, логичком излагању идеја, граматичкој тачности, богатству вокабулара, конструкцији реченица, организацији текста.

На почетку школске године наставници треба да упознају ученике са системом рада и оцјењивања. Поред контролних радова, писаних вјежби, тестова и других врста задатака, оцјењује се ученикова активност на часу. У том смислу би требало избјегавати класично усмено испитивање ученика, већ усмену оцјену извести на основу ученикове активности на часу. Уколико ученик није активан и не одговара на наставничково подстицање да се укључи у рад одјељења, наставник га може усмено испитати тј. провјерити и вредновати његово знање.

ИСХОДИ УЧЕЊА:

Ученици осмог разреда основне школе треба да савладају, у говорној и писаној комуникацији, програмске садржаје дате у Наставном плану и програму, развијајући и унапређујући истовремено све језичке вјештине. Ученици треба да активно учествују у

разговору (уз одређену помоћ наставника). Ученици треба да разумију изоловане реченице и често коришћене ријечи из подручја од непосредног личног интереса; да могу комуницирати у једноставним и уобичајеним ситуацијама о познатим темама и активностима; да могу једноставно описати аспекте свог образовања, непосредну околину и садржаје у оквиру задовољавања својих потреба.

ИЗВОРИ:

- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске
- Приручници, граматике и рјечници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЊЕМАЧКИ ЈЕЗИК

* Функција представља сврху за коју ученик мора бити оспособљен учењем другог страног језика и шта мора знати изразити на другом страном језику. Функције (нпр. идентификовати, ставити у односе, исправити, описати итд.) представљају организаторске принципе – важност функције представља основу хронологије функција (структурални и ситуацијски слијед).

РАЗРЕД: **ОСМИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **72**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ:

Васпитни циљеви наставе страног језика су усмјерени ка развијању личности ученика и према њиховом уклапању у друштвену средину која превазилази националне оквире.

Ту се подразумева:

- развијање позитивног односа према страном језику и култури;
- разумевање туђег језика и културе уз уочавање сличности односно разлика међу културама;
- боље упознавање властитог идентитета;
- развијање критичности и уграђивање нових искустава у лично дјеловање;
- извршавање постављених обавеза;
- сарадњу на заједничком остварењу планираних циљева; самопотврђивање и остварење властите; посебности и креативности;
- развијање способности вредновања и самовредновања.

Основни образовни циљеви наставе страних језика су стицање основних језичких вјештина, навика и знања на рецептивном и продуктивном плану:

- Способност слушања и и разумевања усмених порука на страном језику;
- Савладавање основа фонолошких закона, ритма и интонације страног језика; Способност изражавања у складу са обрађеним и усвојеним градивом;
- Савладавање основних правила читања. Читање са разумевањем краћих текстова у складу са обрађеним градивом;
- Савладавање основа писмености. Способност писменог изражавања у склопу обрађеног градива.

Интеркултурални садржај:

Ученици уче страни језик и продубљују свој фонд ријечи уз помоћ осталих предмета које уче у школи, нпр.:

- уз помоћ цртања, сликања, плеса, итд. (визуелне умјетности);
- уз помоћ спортова и игара (гимнастика, спортови);
- уз помоћ слушања музике (музика).

Интеркултуралне способности и вјештине:

Ученици уче:

- да уоче главне разлике између културе своје земље и културе земаља њемачког говорног подручја и на тај и начин науче да цијене културу властите земље;
- да на одговарајући начин комуницирају са људима циљне културе;
- да се у свакодневном животу понашају на природан начин, што такође подразумијева
  - * *јовор њијела* (гестикулација рукама, погледи, раздаљина између саговорника, итд.)
  - * *узвике*.

Ученици ће се:

- упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља њемачког говорног подручја из области културе, образовања, слободног времена ученика, начина живљења...
- научити како да се у непосредном контакту учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе земље чији језик уче;
- научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.

Научити како се учи:

Ученици уче како да:

- покажу одговорност и активност у ситуацијама када уче језик;
- процјењују властити успјех у достизању постављеног циља у односу на остале ученике из разреда;
- користе различите методе и стратегије учења типичне за учење језика;
- користе информациону технологију код учења језика;
- користе самостално уџбенике, рјечнике и другу литературу;
- развију позитиван став према учењу језика.

Интердисциплинарни садржај:

Ученици ће такође учити њемачки језик ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Теме:

Спорт	Врсте спортова, спорт у школи, спорт у слободно вријеме, професионални спорт, мој омиљени спорт; Спорт и здравље, људско тијело – дијелови тијела, одлазак код љекара;
Музика	Врсте музике, музика некад и сад; Познати музичари и музички бендови, врсте инструмената; Моја омиљена музика, одлазак на концерт.
Становање	Становање на селу и у граду; Врсте кућа – кућа за једну породицу и за више породица, стан; Намјештај у стану/кући, намјештање стана, расподјела послова у кући у оквиру породице.
Познате личности	Славне личности из науке, књижевности, спорта, музике, моде; Писање биографије.
Породична славља и обичаји	Празници – врсте празника; Обиљежавање породичних празника у земљама њемачког говорног подручја; Обиљежавање празника код нас.

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Рецепција Слушање са разумијевањем Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије једноставне и често коришћене реченице нпр. кратке информације о некој познатој особи из свијета књижевности, спорта, музике; • разумије обавјештења, упутства, кратке монологе и дијалоге, прилагођене кратке одломке из прилагођених или оригиналних прича написаних лаким стилем; • разумије битне ствари из кратких једноставних обавјести и прича; • информише о кратким текстовима које је слушао; • прати стандардан говор о познатим темама уколико се говори темпом споријим од нормалног и ако му се неко обраћа директно, често мора захтијевати да му се нешто понови; 	<p>Глаголи Презент. Перфекат правилних и неправилних глагола са <i>haben</i> и <i>sein</i>. Имперфекат модалних глагола. Повратни глаголи са повратном замјеницом у дативу и акузативу <i>es gibt</i> + акузатив. Члан Одређени и неодређени члан (употреба члана уз лична имена, имена градова и држава). Именице Властита имена: генитив: <i>Peters Bücher, Herr Müllers Tochter</i>. Замјенице Неодређена замјеница <i>man</i>. Присвојне и неодређене замјенице: <i>meiner, keiner, eins, keins, meins, deins; einen, meinen, deinen</i>. <i>PL. welche, welchen</i>. Придјеви Придјеви у атрибутивној употреби – номинатив и</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • полако се навикава на изговор и интонацију изворних говорника. <p>Читање са разумијевањем</p> <p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • гласно прочита познате и неке непознате ријечи и пасусе из кратких текстова, које највећим дијелом садрже вокабулар у оквиру обрађених тема; • проналази у огласима, проспектима, јеловницима, реду возње, конкретне информације; • разумије кратка једноставна писма, мејлове, СМС поруке; • разумије натписе који се често појављују на јавним мјестима; • глобално и селективно разумије кратке нпр. новинске текстове, кратке приче, лакше текстове (детаљно) и обавјештења уколико га је наставник различитим методским поступцима (задаци прије читања) у кратким цртама упознао са темом. <p>Продукција</p> <p>Усмено изражавање</p> <p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • говори којим се спортом бави, коју музику слуша, како је намјештена његова соба, који су његови омиљени књижевници и спортисти; • да образложи све ово горе наведено (Ја волим тенис, јер...); • да изрази и образложи допадање и недопадање, слагање и неслагање; • говори, уз претходну припрему, о задатој теми уз услов да му се јасно формулишу смјернице о којима ће да прича; 	<p>акузатив;</p> <p>Прилози</p> <ul style="list-style-type: none"> • за начин: <i>leider, ziemlich, manchmal;</i> <p>вријеме и мјесто.</p> <p>Приједлози</p> <p><i>Wechselpräpositionen</i> и глаголи <i>sein, stehen, liegen, sitzen, hängen, stecken, bleiben, setzen, stellen, legen, komme.</i></p> <p>Бројеви: новац и мјере за тежину и дужину.</p> <p>Реченица</p> <p>Зависносложене реченице са везницима: <i>dass, weil, wenn</i> – кондиционална реална реченица.</p> <p><i>(Ich gehe ins Kino, wenn es noch Karten gibt.)</i></p>	
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • разговара са другим особама о свакодневним темама ограничено због малог фонда ријечи; • употреба углавном једноставних структура; • изговара неке ријечи уз потешкоће које повремено отежавају комуникацију усљед чега може доћи до неспоразума; • говори страним нагласком који се лако примијети; • влада најосновнијим фондом једноставних, научених израза, основним вокабуларом и основним граматичким структурама. <p>Писмено изражавање Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пише кратке саставе прилично тачно употребљавајући најфреквентније ријечи, при томе прави граматичке и лексичке грешке и неспретно формулише оно што жели да саопшти (употребљава формулације у духу матерњег језика), али се из контекста може закључити порука; • пише забиљешке приликом читања текста; • допуњава дијелове текста који недостају; • препричава једноставним рјечником прочитани текст након што је обрађен на часу; • креативно писање – писање дијела приче који недостаје или краја приче. <p>Знање о језику Ученици почињу свјесно да усвајају знање о језику.</p>		
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА:

Рецептивне вјештине

Један од циљева наставе њемачког језика је потпуно или бар суштинско разумијевање дијалогских и монологских језичких исказа у оквиру обрађене тематике, односно оспособљавање ученика да у тексту самостално пронађу и разумију потребну информацију.

Од самог почетка ученици треба да буду суочени са говорним текстовима како би могли да упознају гласовни систем њемачког језика и у њему разазнају и идентификују гласове, гласовне цјелине и прозодијске структуре и да схвате значење исказа. Према томе, наставници треба да што чешће користе звучне записе и презентују говорне текстове како би ученици имали прилику да чују изворне говорнике и да се постепено навикавају на нормалан темпо говора.

Иако се читање писаних текстова у реалном животу одвија најчешће у себи, у настави треба спроводити и гласно читање, посебно на почетном нивоу учења језика, јер то помаже побољшању изговора код ученика. Међутим, треба примјењивати и читање у себи како би ученици пронашли потребну/е информацију/е у тексту.

Код говорних и писаних текстова треба примјењивати различите стилове разумијевања. Као ни у реалном животу ни у настави није неопходно да ученици сваки текст разумију детаљно, од ријечи до ријечи. Зависно од врсте текста и од начина формулисања задатака примјењиваће се различити стилови разумијевања: глобални, селективни и детаљни.

Да би се ученицима донекле олакшало суочавање с текстом, прије читања/ слушања текста могу се спровести припремне/уводне вјежбе које имају за циљ да активирају предзнања ученика, да побуде њихову радозналост и да их мотивишу за рад.

То може бити израда асоциограма и проналажење асоцијација на задату ријеч, коришћење визуелних импулса (слика, цртежа, графикона и сл.), стварање претпоставки у вези са садржајем текста на основу наслова, поднаслова или слика које стоје уз текст. У овој фази могу се објаснити кључне ријечи које би олакшале ученицима разумијевање текста.

Пропратне вјежбе које се дају током слушања/читања текста омогућавају ученицима суочавање са текстом и рад на тексту. Код њих треба да постоји одређена поступност, да се иде од оних лакших ка тежим. Међу њима треба да влада разноврсност како би ученици путем различитих врста вјежби могли изнова да се баве текстом, а често понављање одређених структура довело би до њиховог лакшег запамћивања.

Закључни задаци који се раде после слушања/читања текста имају за циљ провјеру разумијевања текста. За говорни текст треба формулисати задатке тако да се од ученика не тражи запамћивање читавог текста него проналажење одређене информације и давање одговора нумеричког карактера или у виду имена и назива. Кад је у питању писани текст од ученика се може тражити препричавање текста у кратким цртама, претварање прочитаног текста у другу текстуалну форму и сл.

Рецептивне вјештине не треба схватити као активности у којима ће ученици имати пасивну улогу. У развоју ових вјештина ученици и те како имају активну улогу, јер је сва њихова пажња и активност усмјерена на разумијевање текста или проналажење одређених информација у њему.

Продуктивне вјештине

Полази се од тога да се комуникативне језичке активности могу одвијати само уз садејство различитих вјештина. То значи да су за остваривање комуникације неопходне и продуктивне вјештине, писање и говор. Разумијевање писаног и говорног текста и стварање усменог и писаног исказа не могу се посматрати као одвојени и изоловани процеси него као комплексни и међусобно повезани процеси који се дјелимично одвијају симултано. Због тога од самог почетка у наставу треба укључивати и продуктивне вјештине и оспособљавати ученика за стварање писаних и говорних текстова на њемачком језику.

Вјештина писања заузима значајно мјесто у настави страних језика, јер се граматичке вјежбе и вјежбе за усвајање нових ријечи изводе најчешће писаним путем. Затим ученици пишу домаће задатке, контролне радове, писмене задаће, тестове. Али у свим овим активностима писање представља инструмент. Циљ је овдје заправо нешто друго, увјежбавање граматике, вокабулара, правописа или провјера знања ученика. Међутим, писање треба примјењивати прије свега као продуктивну вјештину, гдје ће ученици сами стварати различите врсте текстова у складу са својим знањима и способностима. Да би ученици стекли компетенције на овом плану, неопходно је спроводити вјежбе које доприносе обогаћивању вокабулара ученика, као и вјежбе којима се увјежбава повезивање ријечи у веће цјелине. Такве вјежбе би биле припремне вјежбе, вјежбе састављања елемената и структурне вјежбе. У припремне вјежбе спадају оне којима се увјежбава правопис или прикупљају асоцијације на задату тему, као и једноставне мотивационе вјежбе, обично у форми неке игре ријечима. Помоћу вјежби за састављање елемената ученици уче како да успостављају везу између појединачних ријечи и реченица. Структурним вјежбама уче како да формулишу једноставне фразе и реченице.

Како мотивисати ученике за писање текстова у настави?

Ове активности не би требало да трају дуго. Ефикасније је да се вјежбе за развијање ове вјештине дају у краћим временским размацима. При томе треба користити различите врсте вјежби и нудити различите поводе за писање. Да би писање, које има за циљ успостављање комуникације, имало смисла, може се наћи конкретан прималац. То може бити нпр. неки ученик из разреда којем се пише писмо, разгледница, мејл, позивница или нека друга врста текста, на коју он онда може одговорити.

Да би ученици имали користи од писања, пожељно је бирати вјежбе и врсте текстова које имају неке везе са свакодневним животом ученика.

Вјештина говора, одн. усменог изражавања може се испољавати монолошки и дијалошки. Ова вјештина вјероватно представља и најкомплекснију активност у настави страних језика, јер и поред свих настојања, вјежбања и рада тешко се постиже да ученици и након неколико година учења течно говоре на страном језику. Због тога треба пажљиво прићи развијању ове вјештине код ученика. Да би се ученици оспособили за комуницирање на њемачком језику и стварање говорних текстова, морају се прво увјежбавати посебне вјештине. Такве вјежбе могу се назвати припремним вјежбама које припремају ученике за комуникацију. Њима се не увјежбава експлицитно вјештина говора него друге вјештине и посебне вјештине.

На првом мјесту стоје вјежбе које се односе на фонетику. Њима треба увјежбавати појединачне гласове, гласовне скупине, акценат и реченичну мелодију. Оне служе томе да се ученици прилагоде новом гласовном систему и пожељно их је проводити посебно на почетном степену учења језика. Овдје се нпр. могу користити тзв. брзалице које служе тренирању говорне апаратуре. Затим ту су вјежбе за обогаћивање вокабулара ученика. За ово су подесни нпр. асоциограм, вјежбе придруживања, сортирање ријечи и сл.

И многе граматичке вјежбе спадају у ову групу. Оне доприносе да изражавање на њемачком језику буде што исправније.

Посебну пажњу треба посветити дијалозима који су веома заступљени у уџбеницима њемачког језика. Наставници треба да охрабрују ученике да их што је могуће више изводе усмено. Могу се спроводити већ на почетном нивоу, када ученици уче како се на њемачком језику поздравља, представља, успоставља контакт с неком другом особом и сл. Пошто се ради о свакодневним темама и дијалозима којима се симулирају свакодневне говорне ситуације, треба омогућити ученицима да говоре из властите перспективе и износе властита искуста, а не да само глуме личности из уџбеника, јер ће их то више мотивисати за рад.

За монолошко изражавање може се тражити од ученика да причају о неким личним стварима, нпр. да извјештавају о томе шта су радили, шта су доживјели, куда су путовали и сл. или да опишу неку слику.

Пошто се у учионици углавном симулирају свакодневне говорне ситуације, потребно је добро осмислити повод за разговор, али исто тако важно је створити опуштenu атмосферу гдје неће бити страха од грешака, критике, кажњавања или слабих оцјена.

Ученике треба охрабривати да говоре на њемачком језику без обзира што ће бити грешака. Оне су неминовне, јер њемачки језик за њих представља страни језик. При томе треба биљежити грешке које су карактеристичне за читаву групу, а онда циљаним вјежбама радити на отклањању тих грешака.

Вокабулар

Учење ријечи и рад на обогаћивању вокабулара ученика једна је од најважнијих активности у настави страног језика. За успјешну комуникацију познавање ријечи је значајније од познавања граматичких правила. Због тога лексичке вјежбе треба логички осмислити и спроводити. Када се обрађује неко семантичко поље, треба кренути од вјежби препознавања, преко диригованих вјежби до вјежби слободне продукције.

Код прве групе вјежби ученици треба да идентификују одређене ријечи у неком тексту. Разноврсним вјежбама може се понављати и увјежбавати исти језички материјал. Честим понављањем ријечи путем разноврсних вјежби долази до бржег запамћивања ријечи. Овдје се могу изводити нпр. слједеће вјежбе:

- ученици треба да пронађу одређену ријеч у тексту,
- у групи ријечи ученици заокружују ријечи које чују приликом слушања текста,
- током слушања текста ученици дају неки знак чим чују одређену ријеч,
- редослијед слова се испретура и ученици треба да одгонетну о којој ријечи се ради,
- у укрштеници ученици треба да идентификују одређену ријеч.

За рад на вокабулару веома су важне технике семантизације. Овдје се наставницима пружају бројне могућности и не би требало одмах посегнути за превођењем. Врло ефикасан је поступак визуелне семантизације, нпр. приказивање саме ствари уколико је у питању неки конкретан предмет, затим коришћење слике, илустрације, мапе, графикона, симбола, пиктограма и сл. Затим, могу се користити и средства невербалне комуникације: гестикулација, мимика, кретање.

Приликом вербалне семантизације ријечи могу се користити синоними, антоними, хипероними, хипоними, парафразе или примјери из ученичког окружења.

Учење ријечи у контексту или у оквиру одређене теме ефикасније је него учење изолованих ријечи. У настави треба користити различите мнемотехничке вјежбе, као нпр. асоцијације и аналогију, за које се сматра да доприносе лакшем и ефикаснијем преносу нове лексике у дуготрајно памћење, што је један од циљева наставе страних језика.

Граматика

Треба имати на уму да је улога граматике у комуникативној методи измијењена у односу на претходне методе и да граматика сада представља средство ка циљу. Настава граматике треба да буде у функцији остварења опште језичке компетенције, а не сама себи сврха. Настава граматике и увјежбавање граматичких правила чине саставни дио свеукупног процеса учења језика, али ни у ком случају не представљају његов централни аспект.

У настави граматике нови граматички феномен треба представљати у контексту, јер ученици не уче само како се тај феномен гради, него и коју функцију има и како се употребљава. Контекст увијек треба садржати језички материјал који је ученицима познат и по могућности довољан број примјера који поткрепљују правило. Терминологију треба свести на основне и довољно разумљиве појмове. За истицање битних елемената правила треба користити визуелна средства као геометријске фигуре, симболе, слике, боје, табеле и сл.

При проналажењу граматичког правила пожељно је да се што више користи индуктивни поступак гдје се полази од примјера пронађених у аутентичним материјалима. На основу сличности у грађењу и употреби одређених језичких елемената ученици самостално или уз наставникову помоћ изводе и формулишу правило, које потом примјењују у другим контекстима. На овај начин код ученика се развија самосталност у раду.

Да би се граматичка правила усвојила и у одређеној мјери усавршила, а по могућности чак и аутоматизовала, она се обавезно морају увјежбавати. Због тога граматичке вјежбе представљају кључни аспект наставе граматике. И овдје треба користити различите типове вјежби, како увјежбавање новог граматичког правила ученицима не би постало монотono.

Игре у настави

Игре су постале саставни дио наставе страних језика и примјењују се на свим нивоима учења. Међутим, игре треба да буду добро осмишљене и да се спроводе плански како се активности ученика не би свеле само на игру. Оне треба да имају и образовни циљ, што значи да ученици треба кроз игру и да уче.

Игре у настави имају бројне предности. Поред језичких вјештина ученици стичу неке ванјезичке квалификације које су значајне за живот, а то су између осталог способност за кооперацију и тимски рад. Играма се активирају сва чула, играма се поспјешује усвајање језика у ситуацијама које су блиске реалном животу, као нпр. у играма са подијељеним улогама (Rollenspiele). Играма се поспјешује креативност ученика. Оне олакшавају успостављање контаката у разреду, могу позитивно утицати на понашање појединих ученика.

Играма се могу увјежбавати граматичке структуре, лексика, игре поспјешују комбинацију вјештина. Оне мотивишу ученике за учење, ослобађају их страха од потешкоћа које се јављају приликом учења страног језика. Уз игре атмосфера је опуштенија па се у таквом раду активирају и лошији ученици. Све то може утицати на стварање позитивног става према предмету.

Игре би требало примјењивати редовно, у краћим временским размацима. Током часа не треба одвајати много времена на њих како се читав час не би претворио у игру.

Приликом спровођења игара, али и у неким другим врстама вјежби, треба примјењивати разне облике рада: индивидуални рад, групни рад и рад у пару. Уколико вријеме дозвољава, могу се организовати и мини-пројекти у чије организовање и спровођење од самог почетка треба да буду укључени сви ученици.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: РУСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: **ОСМИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **72**

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

Робна кућа	6
Професија	8
Здравље	10
Природа	12
Транспорт	8
Говорни модели	8
Стихови, пјесме, кратке руске приче	10

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Ученик ће знати да изрази:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дозволу, • забрану, • молбу, • осјећање радости, туге, • саставити реченицу, • обратити се лекару, • куповати у продавници, ситуација на каси, • описати одјећу, спољни изглед итд., • испричати текст и одређену ситуацију, • испричати о жељеној професији и професији својих родитеља, • причати на задану тему, • детаљније, описати карактер човјеков. <p>На продуктивном плану. Брже и тачније говори на задану тему, корист ИК у моделима, образује дијалоге на задану тему, започиње игру, прича анегдоте, пјева пјесме, допуњава реченице.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Слуша и разумије говор у нормалном темпу. • Чита кратке текстове и на њих поставља питања и одговоре даје. 	<p>Замјенице: неодређене:кто-то, што-то, кто-нибудь, что-нибудь,</p> <ul style="list-style-type: none"> • одређене: сам, самый, каждый, всякий, любой, • одричне: никто, ничто, • именице: лев, медведь, цветы, цвета, черешня, дыня, овца, озеро, море, море, дерево (деревья). • Глаголска времена: Образовање и употреба садашњег и прошлог времена и трансформација из једног у друго вријеме. • глаголски вид, заповиједни начин (Давайте, дайте, возьмите, пожалуйста). <p>Компарација придјева (длинее, короче, дешевле, лучше, хуже, самый красивый, красивейший).</p> <p>Прилози: хорошо, плохо, поздно, вечером, утром, сегодня, вчера, завтра, здесь, там.</p> <p>Бројеви: редни и основни. Датум: какое число сегодня, вчера было, завтра будет,</p> <ul style="list-style-type: none"> • дата рождения, дата (день и месяц). 	<p>Српски језик, географија историја</p>

Читање и рецитоване стихова руских пјесника, пјевање руских познатих пјесама, како народних тако и забавних. Читање у оквиру лектуре кратких прича.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

Задаци наставе ликовне културе

- Проширује искуства у ликовном изражавању и развија ликовно естетски сензибилитет за: графику, пропорције, композицију и простор, обједињавање покрета игре и звука;
- Упознаје основне елементе ликовне организације и припреме за самостално колективно преобликовање одређеног простора;
- Оспособљава ученике да повезују ликовни рад са литерарним и сценским изразом, звуком и покретом;
- Упознаје обликовање и вриједности споменика културе и културну баштину завичаја.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Графика	8
2. Пропорције	6
3. Композиција и простор	18
4. Објашњавање покрета, игре и звука	4

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1: Графика (8)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препозна и протумачи појам графике; • да разликује три врсте штампе (дубоку, високу и равну); • креативно се изрази техником линореза.	<ul style="list-style-type: none"> • Скица, • Рад на клишеу, • Штампа.	
Тема 2: Пропорције (6)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • препозна најједноставније композиције; • протумачи појам канона или мјера; • примијени одговарајуће мјере приликом цртања, сликања, вајања.	<ul style="list-style-type: none"> • Златни рез (канон). • Пропорције. • Вјежба и естетска анализа.	Геометрија Музичка култура

Тема 3: Композиција и простор (18)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам композиције; • анализира односе у композицији; • се креативно изрази. 	<ul style="list-style-type: none"> • Равнотежа облика у простору. • Равнотежа масе у простору. • Равнотежа боје у простору. • Компоновање величина у простору. • Компоновање више величина у простору. • Компоновање више ритмичких цјелина различитог значења у простору. • Понављање облика у простору. • Степеновање облика у одређеном простору. • Вјежба. 	<p>Геометрија</p> <p>Музичка култура</p>
Тема 4: Објашњавање покрета игре и звука (4)		
<p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и разумије улогу покрета, игре и звука; • покаже креативан покрет инспирисан музиком. 	<ul style="list-style-type: none"> • Објашњавање покрета, игре и звука. 	<p>Књижевност</p> <p>Музичка култура</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

ПЛАНИРАЊЕ

Планирање је усклађивање програма у оквиру школског плана према одређеним условима. Смисао је да се утврде задаци на сваком часу који би најпотпуније развијали све ликовне способности ученика, а нарочито способности које подстичу стварање, као и оне који омогућавају стварање. Стога, градиво треба планирати тако да се постигне:

- виши ниво опажања,
- оспособљеност примања,
- одговарајући ниво разумијевања,
- способност поступања.

Врсте плана

ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА (полугодишњи, мјесечни)

Годишњи план рада треба да садржи преглед ликовних цјелина и број часова предвиђен за одређене садржаје.

Оперативни – мјесечни план треба да буде детаљно разрађен.

Послије завршеног циклуса (самостално ликовно изражавње) слиједи естетска анализа ученичких радова.

РЕАЛИЗАЦИЈА САДРЖАЈА

1. Примањем/учењем – омогућавање ученицима да стичу знања из области ликовне културе; савладавање технолошких поступака ликовног рада у оквиру одређених средстава и медија, упознавање законитости и елемената ликовног језика.
2. Давањем/стварањем – подстицање ученика да се изражавају у оквиру ликовних активности и стварају резултате (увијек на вишем нивоу култивисања и јачања ликовне осјетљивости).

Примарни циљ ликовног образовања је откривање и упознавање комплексне визуелне и ликовне културе (чине је системи стваралаштва и системи коришћења).

Извори

Уџбеници одобрени од стране надлежног министарства, часописи, видео и аудио касете, DVD записи, те стручни уџбеници, литература, интернет, монографије сликара и вајара.

Начин оцјењивања

- Наставник ће пратити напредовање ученика током рада и водити евиденцију о постигнућу сваког ученика појединачно.
- Ученици морају унапријед бити упознати са методама и критеријумима оцјењивања.
- Ученици морају остварити минимум 50% свих резултата учења у свим одабраним методама оцјењивања.

Техника оцјењивања

1. Интервју
  - Оцјењивање резултата учења путем вербалног испитивања;
  - Питања дефинишу ученици или наставник;
  - Оцјењивање може бити од стране колеге ученика или наставника.
2. Усмена презентација
  - Треба да се односи на задане задатке и да траје 5 до 10 минута по ученику;
  - Требају је дати сви ученици, а праћена је питањима ученика и наставника.
3. Самостално ликовно стваралаштво
  - Колекција радова ученика сакупљених током године.

Важност

Интервју	30%
Усмена презентација	10%
Самостално ликовно стваралаштво	55%
Присуство и активност на настави	5%

Пролазност

Довољан (2)	50–60%
Добар (3)	61–80%
Врло добар (4)	81–90%
Одличан (5)	91–100%

УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ

ПЕДАГОШКИ СТАНДАРДИ

1. Специјализована учионица – радни простор – атеље
2. Наставна средства
  - информационо комуникациона технологија и мултимедијални технички уређаји: компјутер (добре актуелне конфигурације), мултимедијални пројектор, интерактивна табла, аудио-визуелни (DVD-player), технички уређаји за репродукцију аудио-видео материјала, обезбјеђена квалитетна интернет конекција;
  - штампани материјал;
  - филмови из живота и стваралачког рада познатих сликара, видео-материјал са снимљеним дјелима;
  - потребна литература.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Укупни садржаји наставе ликовне културе могу да се подведу под сљедећу шему информативне структуре:

1. Опазити
2. Примити
3. Разумјети
4. Поступити

Опажање – ниво прве димензије подразумијева три основна фактора: 1) квалитет опажања у садржајном погледу; 2) брзину, тачност перцепције и 3) тачност опажања појединачних елемената у одређеној ситуацији.

Примање – подразумијева способност ученика да приме квалитет опажања и информације од одговарајућег медија .

Разумијевање – обухвата елементе разумијевања, опажања и примљених ликовно-визуелних квалитета.

Поступање – подразумијева примјену у практичном и теоретском раду.

Ова структура представља оријентацију наставницима приликом вредновања знања ученика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљ наставе предмета музичка култура је да подстицањем, стварањем и даљим његовањем интересовања, навика и потреба за слушањем и репродукцијом вриједних музичких остварења из области умјетничке, дјечје, духовне и традиционалне музике развија, на првом мјесту, код ученика љубав према музици, музичкој умјетности и умјетности уопште. Такође, да развија креативне и интелектуалне потенцијале и да правилним његовањем музичког укуса доприноси њиховом естетском и хуманом развоју као и подизању нивоа њиховог музичког образовања и опште културе.

Посебни циљеви

- Кроз више наставних подручја и дисциплина из области музичке педагогије развија код ученика интересовање и љубав према музици и умјетности уопште, као и когнитивне, емоционалне, социјалне и креативне потенцијале и способности;
- Његује способности заједничког (индивидуалног) репродуковања музичких дјела обрађених на часу;
- Кроз активно пјевање, слушање, свирање, играње и стварање музике ученике уведе у разумијевање музике и њених законитости;
- Континуирано развија музичке способности: музикалност, слух, слушну концентрацију, општу и музичку интелигенцију, музичку меморију и креативност;
- Развија оригиналност, индивидуалност и креативна рјешења;
- Развија код ученика способности да изрази своје мисли, формулише сопствени суд и аргументовано га одбрани (критичко мишљење);
- Кроз слушање и активно музицирање (пјевање/свирање) упозна ученике са изражајним средствима музичке умјетности, музичко-теоријским појмовима и основним карактеристикама музике различитих епоха, стилова и жанрова предвиђених програмом, ради развијања способности разумијевања музичких садржаја;
- Развија код ученика навику да слуша вриједна музичка дјела, изграђује позитиван став према музичкој умјетности, прати музички живот и формира сопствене дискотеке (фонотеке);
- Развија способности за заједничко извођење (пјевање/свирање/играње) познатих примјера из дјела свјетске, српске и босанско-херцеговачке музичке литературе;
- Музички описмењује и упознаје ученике са музичким појавама и појмовима из области мелодике и ритма (C-dur, a-mol, F-dur, d-mol, D-dur и G-dur љествица, четвородјелна подјела јединице бројања, пунктирана и обрнуто пунктирана јединица бројања, триола, синкопа, тродјелне врсте мјере 6/8);
- Развија код ученика неометано повезивање перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике;
- Обогаћује и оплемењује емоционални живот ученика;

- Васпитава ученика у његовању патриотизама, хуманизма и интернационализма;
- Правилним његовањем музичког укуса развија код ученика способност за процјену умјетничке вриједности, тј. да кроз успостављање и усвајање вриједносних мјерила за критичко и естетско процјењивање музике створи компетентног корисника музичке културе;
- Приближи савремене извођаче умјетничке музике и укаже на савремене обраде класичних музичких дјела;
- Указује на везу музичке културе са садржајима других наставних предмета;
- Његује хорско и оркестарско музицирање у школи.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Репетиторијум градива претходног разреда	3
2. Праисторија и стари вијек	2
3. Музика средњег вијека	2
4. Музика ренесансе	3
5. Барок	6
6. Рококо, галантни стил	1
7. Музика класицизма	7
8. Креативна радионица	6
9. Разредно музицирање	3
10. Примјењена музика	3

Оперативни циљеви/ Исходи	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Репетиторијум градива претходних разреда (3 часа) 1. Обнављање и утврђивање љествица, ритмичких врста/ фигура и обрађених музичко-теоријских појмова из 6. и 7. разреда		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. Препозна пјесме обрађене у претходним разредима и именује љествицу/тоналитет у којој се пјесма налази; интонира и објасни појам тетрахорда; аудитивно и визуелно идентификује мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених у претходном разреду пјевањем (текстом/солмизационим слоговима), свирањем и играњем; дефинише и на основу репродукованих и слушаних примјера објасни опште музичко-теоријске</p>	<p>1. Обнављање и утврђивање љествица и ритмичких врста и фигура из 6. и 7. разреда: C-dur, a-mol, F-dur, d-mol, D-dur и G-dur љествица; музичко-теоријски појмови: тетрахорд, каденца, ступањ, степен и полустепен; пунктирана и обрнуто пунктирана фигура на јединици бројања, четвородјелна подјела јединице бројања, узмах и предтакт.</p> <p>Репродукција и слушање:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ми имамо црну куцу,</i> • <i>Ајде Кајо,</i> • <i>У ливади под јасеном,</i> • <i>Пошла Дуња жишо жњеши,</i> • <i>Поноћ је шако шиха,</i> 	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>

<p>појмове: љествица, октава, каденца, ступањ, цијели степен и полустепен; објасни разлику између дурске и молске љествице и репродукује (пјева/свира) обрађене љествице и примјере из претходних разреда по избору; транспонује пјесмицу за кварту на више; учествује у равномјерном читању нота; изводи примјере по принципу <i>Дангело</i>.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ћук сеги,</i> • <i>Мечкарска њјесма,</i> • <i>Ојна цуџа скочи,</i> • <i>Мега Мишко засџао,</i> • <i>Дошло њјисмо из Босне,</i> • <i>Дошла је зима – З. М. Васиљевић,</i> • <i>Где је онај цвџтак жуџи – Ђ. Б. Перголези,</i> • <i>Ноћни сџражар – М. Обрадовић,</i> • <i>Ода радосџи – Л. В. Бетовен,</i> • <i>Еј, џало џње – народна пјесма,</i> • <i>На салашу – народна пјесма из Америке.</i> 	
--	--	--

Тема 2: Праисторија и стари вијек (2 часа) 1. Музика првобитне друштвене заједнице 2. Музика Блиског и Далеког истока 3. Музика старог вијека – Грчка и Рим

<p>Ученик може да:</p> <p>1. Наведе и опише основна обиљезја музике у првобитној друштвеној заједници; објасни настанак и наброји прве музичке инструменте; препозна и именује слушане примјере; објасни шта се подразумева под појмом импровизација; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу.</p> <p>2. Одреди историјски оквир, те да наведе и опише основне карактеристике музике Блиског и Далеког истока; објасни функцију музике у старом вијеку; на основу слушаног и репродукованог примјера, препозна и дефинише појам пентатонике, те да наведе и визуелно препозна инструменте музичког инструментаријума старог вијека.</p>	<p>1. Поријекло и улога музике у првобитној друштвеној заједници; изражајна средства музике – настанак првих инструмената; слушање, пјевање и свирање примјера. Обрада/обнављање појмова: импровизација, ритам, мелодија. Музика афричких племена – слушање и репродукција:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Афрички џлес</i> (стари плес из Конга), • <i>Традиционална џџра из Боџване,</i> • <i>Рџџмички канон</i> (по афричким мотивима), • <i>Обредни најџев племена Веде са Цејлона.</i> <p>2. Музика Блиског и Далеког истока – Египат, Индија, Месопотамија, Кина (функција музике у друштву), Пентатоника – извођење примјера и упознавање специфичног инструментаријума. Слушање и репродукција примјера у пентатонској љествици:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Сџарокинеска мелодија,</i> • <i>О, Сузана</i> (познат примјер у пентатонској љествици). 	<p>Историја</p> <p>Географија</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Историја</p> <p>Географија</p> <p>Ликовна култура</p>
---	---	--

<p>3. Одреди историјски оквир и наведе основна обиљежја музике у античкој Грчкој и музике у доба Римског царства; визуелно препозна и наведе карактеристичне инструменте и објасни шта се подразумева под појмовима дитирамб и грчка трагедија); објасни положај и разлику између друштвене функције музике у античкој Грчкој и старом Риму.</p>	<p>3. Музика у античкој Грчкој и у доба Римског царства – музика и мит, инструменти (лира, китара, аулос) и видови музицирања (дитирамб и грчка трагедија, хорско пјевање). Слушање и репродукција:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Старогрчки напјев: <i>Химна Хомеру</i>, • Старогрчки напјев: <i>Секилова њесма</i>. 	<p>Ликовна култура Историја Географија</p>
<p>Тема 3: Музика средњег вијека (2 часа) 1. Музика и хришћанство – источно православно и западно-европско римокатоличко црквено пјевање</p>		
<p>Ученик може да: 1. Објасни еволуцију настанка нотног писма и наведе најзначајније карактеристике византијског пјевања и литургијског богослужења; наведе основне карактеристике осмогласника и грегоријанског пјевања и наброји ране облике вишегласја; активно учествује у заједничкој репродукцији обрађених музичких примјера; од понуђених мотива правилно сложи дијелове композиције у односу на оригинал.</p>	<p>1. Музичка основа хришћанске музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> • развој нотног писма – настанак солмизације (Гвидо из Арца); • византијско пјевање и литургија као облик богослужења; • рани облици вишегласја на западу; • појава осмогласника и грегоријанског корала. <p>Слушање и репродукција:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кир Стефан Србин: <i>Ниња сили</i>, • Грегоријански корал: <i>Kyrie eleison</i>, • Исаије Србин: <i>Ускршњи шройар</i>, • Грегоријански напјев: <i>Aleluja</i>, • Грегоријански корал: <i>Salve Regina</i>, • <i>ENIGMA: Gregorian Chant</i> (примјер савременог третмана грегоријанског корала у популарној музици), • М. Преторијус: <i>Живјела музика</i> (канон). <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду.</p>	<p>Историја Ликовна култура Српски језик Вјеронаука</p>

	Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.	
Тема 4: Музика ренесансе (3 часа) 1. Опште карактеристике епохе 2. Развој вишегласја и најистакнутији представници ренесансе 3. Инструментална музика 16. вијека		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. Наведе главне карактеристике епохе и препозна примјере ренесансне музике.</p> <p>2. Наведе и опише прве облике вишегласја; именује најзначајније композиторе ренесансе и њихова најпознатија дјела; препозна слушане примјере и варира обрађене композиције; исприча једну анегдоту у вези са неким познатим композитором ренесансе; наведе најзначајније представнике епохе са јужнословенских простора.</p> <p>3. Наведе, те аудитивно и визуелно идентификује инструменте ренесансне епохе; наброји и у кратким цртама опише типичне облике инструменталне музике 16.</p>	<p>1. Карактеристике епохе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • историјски оквири идеја ренесансе – враћање античким вриједностима у новом руху; • стил у умјетности. <p>2. Развој вишегласја:</p> <ul style="list-style-type: none"> • појам полифоније и хомофоније, • настанак протестантског корала, • почетак развоја <i>монодије</i>, • <i>миса, мојшеј, магријал и шансона</i>, • Ђовани Пјерлуиђи да Палестрина и Орландо ди Ласо, • Фрањо Босанац и Андреја Мотовуњанин – представници ренесансе са јужнословенских простора. <p>Слушање музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Орландо ди Ласо: <i>Matona mia cara</i>, • Ђ. П. да Палестрина: <i>Missa brevis</i>, • Јакоб Галус: <i>Esse quomodomoriturus</i>, • Ђ. П. да Палестрина: <i>Kyrie</i> из Мисе папе Марчелија, • Гијом Дифај: <i>Kyrie</i> из Мисе <i>L'homme arm</i>, • Томас Луис де Викторија: <i>Duo Seraphim</i>. <p>3. Инструментална музика 16. вијека</p> <ul style="list-style-type: none"> • Интензивирање развоја инструменталне музике и постепено стицање самосталности у односу на вокалну. 	<p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Историја</p>

<p>вијека; препозна слушане примјере познатих композитора ренесансе.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Типични инструменти (оргуље, лаута и виола да брача и виола да гамба). • Настанак инструменталних облика који воде поријекло од вокалних (ричеркар, канциона и фантазија). • Почетак развоја музике за нове инструменте са диркама (клавикорд и клавичембало). • Облици засновани на импровизацији (токата, капричо и прелудијум). <p>Слушање (репродукција):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Клаудио Меруло: <i>Toccata quarta del sexto tono.</i> • Ђироламо Фрескобалди: <i>Токаћа бр. 7.</i> • Андреа Габриели: <i>Ricercar arioso.</i> • Ђовани Габриели: <i>Канциона бр. 1.</i> • Адриано Банкијери: <i>Фантазија бр. 5.</i> • Ђироламо Фрескобалди: <i>Capriccio Pastoral.</i> 	<p>Ликовна култура</p> <p>Историја</p>
<p>Тема 5: Барок (6 часова) 1. Опште карактеристике стила 2. Зачетак и развој опере 3. Музички инструменти, инструментална и вокално-инструментална музика барока 4. Хендл и Бах – великани барокне епохе 5. Опера у 18. вијеку 6. Рококо</p>		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. препозна музику барокне епохе, објасни и наведе основне карактеристике барокног музичког стила.</p> <p>2. Објасни и дефинише појам опере, наведе њене основне изражајне карактеристике, те наведе имена најзначајнијих представника барокне опере; дефинише и објасни појам монодије. Аудитивно идентификује слушане примјере познатих композитора барокне опере.</p>	<p>1. Карактеристике стила</p> <ul style="list-style-type: none"> • Историјски оквир. • Изражајна средства и одлике музичког језика (успостављање дур-мол система, каденца). • Музички облици. <p>2. Зачетак и развој опере</p> <ul style="list-style-type: none"> • Појава монодије као посљедица отпора ренесансној полифонији. • Италија – колијевка опере (<i>Фиренђинска камераћа</i>). • Изражајне карактеристике првих опера (митолошки садржај, раскошна сценографија, увођење елемената балета). • Најзначајнији представник барокне опере. 	<p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Ликовна култура</p>

<p>3. Наведите и опишите, те аудитивно и визуелно разликује најзначајније инструменте барока; опишите типичне инструменталне облике барокне епохе; објасните еволуцију настанка вокално-инструменталних облика барокне епохе; дефинишите и укаже на изражајна средства сваког облика појединачно.</p> <p>3.1. Препознаване слушане примјере познатих композитора инструменталне музике барока и аудитивно разликује аутентична извођења у односу на савремени третман барокних дјела у популарној музици.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Најистакнутији представници (Клаудио Монтеверди, Хенри Перс, Ж. Б. Лили, Ж. Ф. Рамо). <p>Слушање музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ж. Б. Лили: <i>Дуети из опере „ATYS”</i>, • К. Монтеверди: <i>Орфејева њесма</i> (из опере Орфеј), • К. Монтеверди: <i>Тужаљка</i> (из опере Аријана). <p>3. Музички инструменти, инструментална и вокално-инструментална музика барока</p> <ul style="list-style-type: none"> • Развој инструмената у бароку. • (Гудачки, дрвени и лимени дувачки, инструменти са диркама и трзачки инструменти). • Инструментални барокни облици (<i>барокна свиџа, барокни концерти, фуџа</i>). <p>3.1. Вокално-инструментални облици барока</p> <ul style="list-style-type: none"> • Тежња цркве за стварањем монументалних дјела духовне музике. • Ораторијум, пасија и кантата (опште карактеристике и изражајна средства). <p>Слушање (репродукција):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Т. Албинони: <i>Концерти бр. 2 за обоу и џугаче, d-moll, ор. 9</i>, • Ђ. Тартини: <i>Концерти за џурубу у D-duru</i>, • Т. Албинони: <i>Adagio у g-mollu</i>, • Компарација: Remix „Albinoni's Adagio” by Japanese Pop-Opera Norimasa Fujisawa (примјер савременог третмана барокног дјела у популарној музици), • Ђ. Тартини: <i>Бавољи џурилер, соната у g-mollu</i>, 	<p>Ликовна култура</p>
---	--	------------------------

<p>4. Разликује и препозна примјере Ј. С. Баха и Г. Ф. Хендла који су обрађени на часу; изврши компарацију њиховог стваралаштва.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • А. Вивалди: <i>Годишња доба: Зима и Љећо</i> (Компарација: <i>Љећо: Hip-Hop Remix by Kate Tsvetaeva</i> и <i>Зима: обрада поп пијанисте Choi Soo Min-a</i>) – примјери савременог третмана барокног концерта у популарној музици. <p>4. Хендл и Бах – великани барокне музичке епохе и најзначајнији композитори прве половине 18. вијека Слушање музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Г. Ф. Хендл: <i>Алелуја</i> – хор из ораторијума <i>Месија</i> (компарација: <i>Jazz Aleluja</i>, цез-госпел обрада), • Г. Ф. Хендл: <i>Сарабанга, d-moll</i> (Компарација: <i>The Sarabande Of Haendel - Metal Cover, Nils Courbaron</i> – примјер савременог третмана барокног дјела у популарној/метал музици), • Г. Ф. Хендл: <i>Музика на води</i>, • Ј. С. Бах: <i>Фуџа и џокаџа, d-moll</i> (компарација: савремена обрада Vanessa Mae), • Ј. С. Бах: <i>Брандербуршки концерти бр. 3 у G-duri, BWV 1048</i>, • Ј. С. Бах: <i>Gloria из Мисе у h-moll</i>, • Ј. С. Бах: <i>Имај милосџи</i> – арија тенора из <i>Пасије џо Маџеју</i>. 	<p>Историја</p>
<p>5. Објасни и опише развој опере у 18. вијеку; наведе основне карактеристике Глукове реформе; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу.</p>	<p>5. Развој опере у 18. вијеку</p> <ul style="list-style-type: none"> • Реформа опере (Кристоф Вилибалд Глук), • Опера <i>Буфо</i> (Ђовани Б. Перголези), • Слушање музике: • К. В. Глук: <i>Арија Орфеја</i> из опере <i>Орфеј и Еуридика</i>, • Г. Ф. Хендл: <i>Sara Sposa</i> – Риналдова арија из опере <i>Риналдо</i> (погледати сегменте из дугометражног филма <i>Фаринели</i>), 	<p>Ликовна култура</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Ђовани Б. Перголези: <i>Убертинова арија</i> из опере <i>Слушкиња јосифарица</i>. <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	
Тема 6: Рококо, галантни стил (1 час)		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. Препозна музику рококо стила; наведе и објасни најзначајније карактеристике галантног стила; аудитивно идентификује слушане примјере и наброји најистакнутије представнике.</p>	<p>1. Рококо – галантни стил</p> <ul style="list-style-type: none"> • Историјски оквир и опште карактеристике. • Представници: Франсоа Купрен, Жан Ф. Рамо и Доменико Скарлати. • Ф. Купрен: <i>Сарабанда</i>. • Д. Скарлати: <i>Соната у Е-дур, К 380</i>. • Ф. Купрен: <i>La Sultane</i>. 	<p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p>
Тема 7: Музика класицизма (7 часова) 1. Преткласика 2. Опште карактеристике стила 3. Бечки класичари: 3.1. Симфонијска и камерна музика Ф. Ј. Хајдна 3.2. Инструментална музика В. А. Моцарта 3.3. Вокално-инструментално стваралаштво В. А. Моцарта 3.4. Инструментална музика Л. В. Бетовена		
<p>Ученик може да:</p> <p>1 Препозна музику преткласике, наведе најистакнутије представнике и опише најзначајније карактеристике стила.</p> <p>2. Одреди историјски оквир и препозна музику класицизма; наведе и опише најзначајније карактеристике музике класицизма; препозна и наброји карактеристичне класичарске форме;</p>	<p>1. Преткласика – основне карактеристике стила и најистакнутији представници (К. Ф. Бах, Ј. В. Штамиц, М. Клементи, Л. Бокерини). Слушање музике: Л. Бокерини: <i>Минуетио</i>.</p> <p>2. Историјски оквир и општи преглед класичарске музичке епохе</p> <ul style="list-style-type: none"> • Сонатни облик. • Сонатно-симфонијски циклус. • Цикличне класичарске форме (соната, симфонија, концерт и гудачки квартет). 	<p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p>

<p>3.1. Препозна слушане примјере музике Ф. Ј. Хајдна; наведе Хајднова најпознатија дјела и основне биографске податке из живота композитора; разумије и објасни појмове солистичка, камерна и оркестарска музика; разликује врсте камерних ансамбала према броју извођача (дуо, трио, квартет,...); класификује ансамбле према врсти инструмената који учествују у извођењу одређеног дјела; наведе музичке форме у којима учествује оркестар; препозна теме слушаних композиција оркестарске музике;</p> <p>3.2. Идентификује слушане примјере инструменталне музике В. А. Моцарта; наведе најпознатија дјела инструменталне музике и основне биографске податке из живота композитора; разумије појмове солистичка, камерна и оркестарска музика; разликује врсте камерних ансамбала према броју извођача (дуо, трио, квартет, ..); класификује ансамбле према врсти инструмената који учествују у извођењу одређеног дјела; наведе музичке форме у којима учествује оркестар; препозна теме слушаних композиција оркестарске музике; уочи, именује и опише главни инструмент у одређеном дјелу; аудитивно и визуелно идентификује мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава; разликује одређена изражајна средства и елементе музичке умјетности (тонски род, темпо, мјеру); од понуђених мотива правилно сложи дијелове композиције у односу на оригинал.</p>	<p>3. <i>Бечки класичари</i>: (Ф. Ј. Хајдн, В. А. Моцарт и Л. В. Бетовен).</p> <p>а) Симфонијска и камерна музика Ф. Ј. Хајдна</p> <p>Слушање музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ф. Ј. Хајдн: <i>Симфонија бр. 94 у G-duru</i>, I став, • Ф. Ј. Хајдн: <i>Симфонија бр. 88</i>, IV став, • Ф. Ј. Хајдн: <i>Гудачки кваријетт у d-толи</i>, Оп. 76, бр. 2. <p>б) Инструментална музика В. А. Моцарта</p> <ul style="list-style-type: none"> • Симфоније. • Концерти. • Камерна дјела и клавирска музика. <p>Слушање музике (репродукција) музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> • В. А. Моцарт: <i>Соната за клавир</i> бр. 11 у A- duru, К 331, • В. А. Моцарт: <i>Концерт за кларинет и оркестар</i>, D- dur, • В. А. Моцарт: <i>Симфонија бр. 40</i>, g-mol, • В. А. Моцарт: <i>Симфонија бр. 41, C-гур (Јувијетер)</i>, • В. А. Моцарт: <i>Симфонија бр. 31, D-dur (Париска симфонија)</i>, • одломци из филма <i>Амагеус</i>. <p>в) Вокално-инструментално стваралаштво В. А. Моцарта</p> <p>Слушање (репродукција) музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> • В. А. Моцарт: <i>Арија Фиџара</i> из опере <i>Фиџарова женица</i>. 	<p>Историја</p>
--	---	-----------------

<p>3.3. Препозна слушане примјере вокално-инструменталне музике В. А. Моцарта и наброји његова најзначајнија вокално-инструментална дјела.</p> <p>3.4. Аудитивно идентификује слушане примјере инструменталне музике Л. В. Бетовена; наведе најпознатије инструменталне композиције и основне биографске податке из живота композитора; разумије појмове солистичка, камерна и оркестарска музика; разликује врсте камерних ансамбала према броју извођача (дуо, трио, квартет,...); класификује ансамбле према врсти инструмената који учествују у извођењу одређеног дјела; наведе музичке форме у којима учествује оркестар; препозна теме слушаних композиција оркестарске музике; уочи, именује и опише главни инструмент у одређеном дјелу; аудитивно и визуелно идентификује мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава; разликује одређена изражајна средства и елементе музичке умјетности (тонски род, темпо, мјеру); од понуђених мотива правилно сложи дијелове композиције у односу на оригинал.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • В. А. Моцарт: <i>Арија Лейорела</i> из опере <i>Дон Ђовани</i>. • В. А. Моцарт: <i>Дуети Пајајена и Пајајене</i> из опере <i>Чаробна фрула</i>. • В. А. Моцарт: <i>Арија краљице ноћи</i> из опере <i>Чаробна фрула</i>. • В. А. Моцарт: <i>Реквијем</i> (одломци по избору наставника). <p>г) Инструментална музика Л. В. Бетовена:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Концерти • Камерна музика • Симфоније • Клавирска музика <p>Слушање (репродукција) музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Л. В. Бетовен: <i>Мјесечева соната</i>. • Л. В. Бетовен: <i>За Елизу</i> (компарација: <i>Чежња за њобом</i> – популарна обрада Ж. Петровић). • Л. В. Бетовен: <i>Клавирски концерти бр. 4, G-dur, ой. 58</i>. • Л. В. Бетовен: <i>Гудачки квариети бр. 12, ES-dur, ой. 127</i>. • Л. В. Бетовен: <i>IX симфонија</i> (почетак IV става – <i>Ода радосћи</i>). • Л. В. Бетовен: <i>V симфонија, I сџ</i>. • Л. В. Бетовен: <i>III симфонија (Ероика, I сџав)</i>. <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	
--	---	--

Тема 8: Креативна радионица: 1. Варијација пјесама 2. Импровизација 3. Мали композитор (6 часова)

<p>Ученик може да:</p> <p>1. Варира претходно обрађене музичке примјере.</p> <p>2. Импровизује ритам на задане текстове, импровизује мелодију на задани ритам, понуди музичке одговоре на музичка питања упућена од стране наставника, пронађе мелодијски мотив и настави започети ритам; користи тијело као инструмент и дјечје музичке инструменте; уобличи и осмисли ритмичку пратњу народних игара и импровизује кореографију за народне игре и пјесме; ствара властите текстове на одређену тематику задану од стране наставника и самостално бира текстове на које жели измислити мелодију.</p> <p>3. Препозна и именује фестивалске пјесме обрађене на часу, те активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера.</p>	<p>1. Варијација познатих и претходно обрађених музичких примјера (по избору наставника).</p> <p>2. Импровизација</p> <ul style="list-style-type: none"> • Осмишљавање ритма на задане текстове. • Осмишљавање мелодије на задани ритам. • Музичка питања и одговори. • Проналажење мелодијских мотива. • Настављање започетог ритма. • Мелодијска допуњалка. • Измишљање текстова на одређену тематику задану од стране наставника. • Игре ронда (импровизација затворених музичких облика). • Импровизовање ритмичке пратње народних игара. • Импровизовање кореографије за народне игре и пјесме. <p>(Поред текстова познатих пјесника за дјецу препоручују се и текстови из Зборника Републичког фестивала дјечјег литерарног стваралаштва „Дјечје царство” – препустити дјецу самосталан избор текста.)</p> <p>3. Избор пјесама дјеце аутора са Републичког фестивала дјечјег музичког стваралаштва „Мали композитор”</p> <ul style="list-style-type: none"> • С. Бокоњић/М. Ивановић: <i>Дај ми чинџав свијет.</i> • Ј. Крајишник: <i>Добро јујиро.</i> • Д. Татић: <i>Прољеће.</i> <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући</p>	<p>Српски језик</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Српски језик</p> <p>Математика</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
---	---	---

	број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.	Српски језик Математика Ликовна култура Физичко васпитање
Тема 9: Разредно музицирање (3 часа) 1. Свечана пјесма 2. Традиција као инспирација		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. Објасни и дефинише појам свечане пјесме; препозна, именује и активно учествује у групном музицирању обрађених примјера свечане пјесме.</p> <p>2. Препозна и именује слушане музичке примјере, те активно учествује у заједничкој репродукцији обрађених композиција.</p>	<p>1. Свечана пјесма:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Химна Републике Српске: <i>Моја Република</i>, М. Матовић. • <i>Химна Св. Сави</i>. • Химна БиХ: <i>Инџермецо</i>, Д. Шестић. <p>2. Пјесме из нашег завичаја – <i>Традиција у новом руху</i> (савремене композиције инспирисане традиционалном музиком)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Етно група „Траї” • Група „Врело” • Биљана Крстић и „Бисџрик” • Етно група „Ива” • <i>Слободан Тркуља/ Балканойолис</i> • Ансамбл „Теодулија” <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Географија</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Физичко васпитање</p>
Тема 10: Примијењена музика (3 часа): Музика на филму, радију, телевизији и YouTube		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. препозна теме из филмова које су обрађене и слушане на часу Музичке културе; наведе дјела која су емитована у оквиру радио (ТВ) емисије коју је препоручио наставник.</p>	<p>1. Прилагођавање музике другим умјетностима и медијима (избор познатих тема и нумера из домаће и стране кинематографије). Слушање/репродукција музике:</p>	<p>Српски језик</p> <p>Информатика</p>

	<p>Избор тема из стране кинематографије: <i>Робин Худ, Господар џрџенова, Љејошница и звијер; James Bond Theme; Шиндлерова листа; Покахонтиас;</i></p> <p>Теме из домаћих филмова и серија: <i>Ко њо њамо њева; Сјећаш ли се Доли Бел; Зона замфирова; Ми нисмо Анђели; Бољи животи, Кажу зашто ме остави;</i></p> <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

1. Настава музичке културе мора се реализовати на основним дидактичким принципима и требало би да представља активност која ничим не оптерећује ученике;
2. Користити различите наставне методе;
3. Приликом обраде тема обавезно користити очигледна наставна средства (дидактичке илустрације, колико је могуће модерну технологију и информатичко комуникационе технологије) и увијек их повезивати са слушаним примјерима и извођачком праксом;
4. Активним учествовањем ученика у репродукцији музике, код ученика развија одређене музичке али и опште когнитивне способности, сензибилитет за музику и требало би да има рекреативни учинак;
5. Групним и појединачним пјевањем и свирањем развија се интересовање ученика за активно учествовање у музичком животу своје средине;
6. Музички примјери се слушају поступком активног слушања (одређене композиције или њеног дијела), претходним задавањем одређених задатака;
7. Омогућити присуство неког музичког умјетника у циљу живог извођења неког дјела (нпр. Л. В. Бетовен: *Мјесечева соната*, може је извести ученик музичке школе старијих разреда или сам наставник);
8. На једном часу пустити једну или више композиција које су садржајно или тематски сродне и кратке;
9. Подстицати групни рад и заједничко договарање око рјешења;

10. Користити претходно слушане композиције у циљу провјере усвојености знања или надоградње (употпуњења знања);
11. Наставник треба да перманентно ради на подизању нивоа образовања ученика из области музичке и опште културе;
12. Наставник треба да презентује основне карактеристике дура и мола, објасни све нове музичке појмове (синкопа, триола и сл.) и те појмове реализује преко одабраних пјесама; подстиче љубав према традиционалној и умјетничкој музици;
13. Наставник треба да подстиче музичку фантазију и постепено надограђује и образује музичку личност, као и музичке активности; проширује број ритмичких и других инструмената које ће ученици користити у настави и вредновати их у смислу стваралачког ангажовања ученика;
14. Наставник је обавезан да кроз наставу прати и ради на формирању хора или оркестра, кроз развијање гласовних и других могућности ученика, њиховим активним учествовањем у настави извођења музике пјевањем и свирањем;
15. Наставни план и програм музичке културе је отворен, што наставнику даје могућност креативности, тј. да сам креира, уз обавезне садржаје, дио наставе узимајући у обзир ученичке могућности и жеље;
16. Повезати наставу музичке културе са музичким животом уже и шире друштвене средине и учествовањем на музичким приредбама, такмичењима и културно-умјетничким манифестацијама;
17. Наставник ће у интерактивном раду користити: књиге (стручна литература); уџбеник; музичке додатке и приручнике; компакт-дискове по НПП-у, видео-снимке, ТВ, DVD-player; клавир; Орфов инструментариј; слике композитора и музичких инструмената; звучну или пак интерактивну таблу; интернет (уколико је могуће);
18. Методе и технике у оцјењивању ученика: питања и одговори; самооцјењивање; оцјењивање од стране колега/ученика; табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине као и обрасце напредовања; опсервација наставника; презентација;
19. Наставник је обавезан да ради на формирању хора и/или оркестра. Ради на једногласним, двогласним и вишегласним композицијама домаћих и страних аутора. У немогућности формирања хора или оркестра формирати мање групе или камерне саставе (вокалне, инструменталне или вокално-инструменталне). Такође, кроз наведене ансамбле, поред рада на промоцији умјетничке музике треба радити и на очувању традиционалне музичке баштине нашег народа.

У процесу праћења напредовања постигнућа ученика у настави музичке културе, неопходно је да наставник претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Оцјењивање се мора спроводити организовано и свеобухватно (развој сваког ученика, његов рад и залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл.; степен на којем је ученик савладао програмске захтјеве).

Смисао оцјењивања треба сагледавати тако, да се сваком ученику омогући оптималан развој у оквиру васпитно-образовног рада, а никако да се неодмјереним музичким захтјевима и негативном оцјеном отуђују од музике и музичке умјетности.

Знање ученика провјеравати уз употребу музичких примјера, вербално или кроз одређене квизове, тестове као и писане радове у виду кооперативног учења. У настави музичке културе за исте васпитно образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате – исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са њиховим способностима и потребама.

Цјелокупно градиво остварује се само у школи, без писмених задатака, писаних тестова, контролних радова и задатака ни у једном разреду.

ИСХОДИ УЧЕЊА

- Ученик има свијест о значају музике у животу и потреби учења о музици и музицирања кроз читав живот и развој интереса и жеље за бављењем музиком која треба да постане трајна потреба;
- Ученик има развијен одређени степен критичког мишљења и става о квалитетној и естетски вриједној музици, те зна да критички и аргументовано образлаже свој суд;
- Умије да стечена стваралачка искуства и искуства у слушању музике користи за процјену својих и других музичких дјела;
- Умије да испољи одређене естетске и емоционалне осјетљивости на квалитет музике;
- Ученик умије да активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера и примјењује стечена знања и у новим ситуацијама;
- Ученик зна да препозна и опише основне карактеристике историјско-стилских периода, музичких жанрова и народног стваралаштва;
- Зна да препозна теме из музичких дјела које је слушао или гледао на настави током школске године;
- Ученик је у стању да звучно и визуелно идентификује одређени инструмент, групу инструмената, одређени састав и боју гласа;
- Ученик зна да препозна и разликује одређена изражајна средства и елементе музичке умјетности (тонски род, темпо, мјеру);
- Интерпретирају нотни текст (пјевање/свирање), прилагођен захтјевима програма осмог разреда (инструктивне, и примјере из литературе);
- За одређену слику пронађе одговарајући примјер и обрнуто; правилно поређа понуђене дијелове слушане композиције;
- Анализом издвоји главне карактеристике одређеног музичког дјела (уочи солистички инструмент, музички облик);
- Осмисли ритмичку пратњу на дјечјим ритмичким инструментима;
- Уобличи и осмисли ритмичку пратњу народних игара и импровизује кореографију за народне игре и пјесме;
- Ствара властите текстове на одређену тематику задану од стране наставника и самостално бира текстове на које жели измислити мелодију;
- Учествоје у равномјерном читању нота; изводи примјере по принципу *Дангело*;
- Учествоје у народним играма са пјевањем;
- Од понуђених мелодијско-ритмичких фраза направи композицију.

Нормативи радног простора, опреме, наставних средстава и учила

1. **Простор:** специјализована учионица – кабинет за наставу музичке културе
2. **Наставна средства и учила:**
  - а) **информационо комуникациона технологија и мултимедијални технички уређаји:** компјутер (просјечне актуелне конфигурације), мултимедијални пројектор, интерактивна табла, аудио (CD player) и аудио-визуелни (DVD player) технички уређаји за репродукцију аудио и аудио-видео материјала за реализацију НП; квалитетни звучници; обезбијеђена квалитетна интернет конекција. (по 1 ком.);
  - б) **музички инструменти:** клавир или клавинова (1 ком.);

- в) **учбеник:** за наставу предмета Музичка култура;
- г) **штампани материјал:** штампани нотни материјал за извођење музике пјевањем или свирањем према НПП (компл. – 1 ком.);
- д) **статички визуелни материјал:** фотографије већег формата истакнутих композитора и познатих интерпретатора; фотографије музичких инструмената и различитих вокалних, инструменталних и вокално-инструменталних ансамбала, (компл. – 1 ком.);
- ђ) **звучни материјал:** носачи звукова (CD, аудио-касете, грамофонске плоче) са снимљеним дјелима, одломцима и музичким материјалима потребним за реализацију наставног плана и програма; (компл. – 1 ком.);
- е) **аудио-визуелни материјал:** филмови из живота познатих композитора и извођача музике; видео-материјал са снимљеним дјелима, одломцима и музичким материјалима предвиђеним НПП.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Усвајање темељних знања из опште и националне историје новог вијека;
- Стицање знања о најзначајнијим догађајима, процесима и личностима политичке, економске и културне историје периода новог вијека;
- Оспособљавање ученика да се самостално служе историјским картама, историјским илустрацијама, графиконима, табелама, историјским подацима у енциклопедијама;
- Његовање и поштовања различитости култура и религија;
- Развијање способности самосталног рада, рада у пару и тимског рада;
- Развијање способности критичког мишљења;
- Оспособљавање ученика да повезују градиво из различитих наставних предмета.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Европа у новом вијеку (XVI – XVIII вијек)	8
2. Јужнословенски народи под турском, аустријском и млетачком влашћу	15
3. Револуционална грађанска Европа и свијет у XVIII и XIX вијеку	16
4. Јужнословенски народи крајем XVIII и првој половини XIX вијека	25
5. Јужнословенски народи од средине XIX вијека до Берлинског конгреса	8

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Европа у новом вијеку (XVI – XVIII вијек) (8)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише који временски период обухвата нови вијек; • наведе основне карактеристике новог вијека; • упореди по сличностима и разликама период средњег и новог вијека; • именује најзначајнија техничка открића; • објасни узроке великих географских открића; • наведе имена најзначајнијих морепловаца; • објасни значај Колумбовог и Магелановог путовања;	<ul style="list-style-type: none"> • Основне одлике новог вијека и позног феудализма. • Велика географска открића. • Развој привреде и друштва. • Хуманизам и ренесанса. • Европске апсолутистичке монархије. <p>ПОЈМОВИ: Нови свијет; капитал; реформација; протестанска црква; контрареформација; хуманизам и ренесанса; апсолутизам; револуција; буржоазија; поморска трговина;</p>	<p>Математика, физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познати математичари, физичари, астрономи, (Никола Коперник, Ђордано Бруно, Галилео Галилеи...); • научно-техничка достигнућа. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • миграције становништва; • колонизација; • откриће новог континента. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • архитектура; • сликарство; • вајарство;

<ul style="list-style-type: none"> • разликује позитивне и негативне посљедице географских открића; • наведе разлику између занатске и мануфактурне производње; • опише процес организације рада у мануфактурној производњи; • наведе неке од посљедица мануфактурне производње; • дефинише појмове: хуманизам и ренесанса; • наброји најистакнутије представнике хуманизма и ренесансе; • упореди културу средњег вијека са културом хуманизма и ренесансе; • наведе основна обиљежја апсолутистичке монархије; • наброји најзначајније примјере апсолутистичких монархија и њихове владаре. 	<p>Средоземље; Васко да Гама, Бартоломео Дијаз; Кристофор Колумбо; Индијанци; Америго Веспучи, Фернандо Магелан, колонизација; Маје; Инке; Астеци; мануфактура; капиталистичка производња, профит, најамни радници; буржоаска револуција; Д. Алигијери; Ф. Петрарка; Ђ. Бокачо; Леонардо да Винчи; М. Буонароти; Н. Коперник; Томас Мор; апсолутизам; најамничка војска; финансије, чиновнички апарат.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • познати градитељи, сликари и вајари (Леонардо да Винчи, Микеланђело Буонароти, Рафаело Санти, Тицијан...).
--	--	--

Тема 2: Јужнословенски народи под турском, аустријском и млетачком влашћу (15)

<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни положај хришћанског становништва под османском влашћу; • наведе разлоге преласка хришћана на ислам; • наброји облике отпора хришћанског становништва османској власти; • опише улогу хајдука и ускока; • дефинише појам патријаршије; • објасни улогу, значај и разлоге за укидање Пећке патријаршије; • покаже на карти положај Босанског пашалука; • наведе сједишта пашалука и санџака који су га чинили; • анализира друштвене и економске карактеристике Босанског пашалука; • препозна улогу Срба у ратовима хришћанских 	<ul style="list-style-type: none"> • Положај покороног балканског становништва под османском влашћу (облици отпора). • Пећка патријаршија. • Босна и Херцеговина под турском влашћу до краја XVIII вијека. • Ратови хришћанских држава против Османског царства. Велика сеоба Срба. • Срби у Хабсбуршкој монархији од XVI до XVIII вијека. • Срби под млетачком влашћу. Дубровачка република. • Срби у Јужној Угарској од краја XVII до краја XVIII вијека. <p>ПОЈМОВИ: спахија; кулук; тимар; јањичар; харач; данак у крви, султан; диван; велики везир; везир; паша; беглер-бег;</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • епска народна књижевност; • биографије. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • миграције становништва. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • архитектура, вајарство, сликарство; • културно-историјски споменици. <p>Православна вјеронаука:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Пећка патријаршија, • Карловачка митрополија, • улога православне цркве у очувању националног идентитета. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • облици државног и друштвеног уређења, људска права;
---	---	--

<p>сила против Османског царства;</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе узроке и правце сеоба Срба; • анализира културни, вјерски и политички положај Срба у Хабзбуршкој монархији; • уочи сличности и разлике у положају Срба на простору Хабзбуршке монархије; • објасни појам унијаћења; • процијени улогу и значај дјелатности Доситеја Обрадовића; • опише развој Дубровачке републике; • наведе специфичности привредних, друштвених и културних прилика Дубровника. 	<p>санџак-бег; санџак; кадија; раја; исламизација; читлучење; Бечки рат; Велика сеоба Срба; Арсеније Чарнојевић, Пећка патријаршија; Мехмед-паша Соколовић, Макарије Соколовић, Ферхат-паша Соколовић, капетаније, босански беговат, оцаклук тимари, епархије, Карловачка митрополија, Влашки статут, привилегије, Д. Обрадовић, паланка, махала; чаршија; џамија; хан; зулум; хајдуци; јатак; ускоци; Војна крајина; Млетачка република; генерални провидур, унијаћење, Дубровник – република.</p>	
<p>Тема 3: Револуционарна грађанска Европа и свијет у XVIII и XIX вијеку (16)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише привредне прилике у Европи у XVIII вијеку; • наведе карактеристике друштвених односа у Европи у XVIII вијеку; • препозна улогу просвјетитеља у процесу модернизације држава; • именује основне техничке проналаске који су утицали на појаву индустрије; • опише положај радника у XVIII вијеку; • уочи друштвене супротности које су настале као посљедица индустријске револуције; • опише револуцију у Низоземској; • уочи најзначајније етапе револуције у Енглеској; • објасни узроке и посљедице рата за независност САД-а; • анализира Декларацију о независности; • опише друштвене и политичке прилике у Француској уочи револуције; • именује идеологе просвјетитељства; 	<ul style="list-style-type: none"> • Нови привредни и друштвени односи у западној Европи и свијету у XVIII вијеку. • Индустријска револуција. • Грађанске револуције у Низоземској и Енглеској. • Рат за независност и постанак САД-а. • Француска буржоаска револуција. • Европа и Наполеонове ратове. • Револуција 1848. у Европи. Раднички и социјалистички покрет. • Реформе Турског царства крајем XVIII и у XIX вијеку. • Међународни односи (уједињење Италије и уједињење Њемачке). • Велике силе и Балкан. <p>ПОЈМОВИ: индустрија; трговина; банкарство; сељаштво; племство; грађанство/буржоазија; просветитељство; технички проналасци; парна машина;</p>	<p>Математика, физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познати математичари, физичари, научници; • научно-техничка достигнућа. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • државно и друштвено уређење; • људска права. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • културно-историјски споменици.

<ul style="list-style-type: none"> • наведе најзначајније догађаје током Француске буржоаске револуције; • објасни циљеве и значај Француске буржоаске револуције; • опише Јакобинску диктатуру; • анализира Декларацију права човјека и грађанина; • опише процес уздицања Наполеона Бонапарте; • објасни карактер и значај Наполеонових ратова; • наведе најзначајније одлуке Бечког конгреса; • уочи разлике у узроцима револуција 1848. године; • упореди циљеве и резултате револуција 1848. године; • наведе облике борбе радничке класе за боље услове живота и рада; • наведе представнике социјалистичких учења; • објасни циљ реформи у Османском царству у XIX вијеку; • утврди узроке неуспјеха реформи; • наведе основне узроке и посљедице грађанског рата у САД-у; • објасни значај уједињења Њемачке и улогу Бизмарка; • објасни значај уједињења Италије и улогу Пијемонта (Камило Кавур); • препозна историјски значај Париске комуне; • дефинише појам Источно питање; • наброји најзначајније етапе у процесу рјешавања Источног питања; • опише улогу балканских народа у рјешавању Источног питања. 	<p>пароброд; локомотива; радничка класа; миграције; Низоземска; провинције; Холандија; Виљем Орански; Утрехтска унија; Оливер Кромвел; република; рестаурација; парламентарна монархија; колонија; експлоатација; Конгрес; Џорџ Вашингтон; Декларација о независности; Сједињене Америчке Државе; сталежи; Скупштина; Бастиља; парламентарна монархија; Декларација о правима човјека и грађанина; жирондинци; јакобинци; М. Робеспјер; контрареволуција; диктатура; гилјотина; Термидорска реакција; Наполеон Бонапарта; Директоријум; конзул; царство; Европска коалиција; Континентална блокада; „Битка народа”; Бечки конгрес; индустријализација; Друго царство у Француској; Њемачки савез; Пруска; Пијемонт; пролетери; Шарл Фурије; Сен Симон; Робер Овен; научни социјализам; К. Маркс, Ф. Енгелс; Савез комуниста; Интернационала; Париска комуна; Селим III; танзимат; неуспјех реформи; САД; плантажна производња; црнци робови; А. Линколн; Пијемонт; К. Кавур; Ђ. Гарибалди; Пруска; Ото фон Бизмарк; Француско-пруски рат; Версај; Источно питање; Берлински конгрес.</p>	
<p>Тема 4: Јужнословенски народи крајем XVIII и у првој половини XIX вијека (25)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе узроке слабљења Османског царства; • опише друштвени и 	<ul style="list-style-type: none"> • Први српски устанак до 1805. године. • Даљи ток Првог српског устанка (1805–1813). 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • епске народне пјесме.

<p>економски положај Срба у Београдском пашалуку;</p> <ul style="list-style-type: none"> • покаже на карти положај Београдског пашалука у оквиру Османског царства; • објасни појам „дахијске управе” у Београдском пашалуку; • дефинише узроке и повод за избијање Првог српског устанка; • наброји најзначајније битке у Првом српском устанку; • опише процес формирања устаничке власти и улогу Карађорђа Петровића; • наведе узроке и посљедице слома Првог српског устанка; • процијени значај оснивања Велике школе у Београду; • опише прилике у Србији након слома Првог српског устанка; • препозна узрок избијања Другог српског устанка; • објасни улогу Милоша Обреновића у Другом српском устанку; • упореди по сличностима и разликама владавину Карађорђа и Милоша Обреновића; • наведе у чему је значај Другог српског устанка; • објасни значај дјелатности Вука Караџића као историографа; • опише унутрашњу и спољну политику коју су водили уставобранитељи; • опише прилике у Црној Гори крајем XVIII вијека; • образложи како је дошло до стварања црногорске државе; • дефинише улогу Цетињске митрополије; • опише прилике у Босанском пашалуку; • наведе разлоге за отпор босанског беговата реформама; • објасни културни, вјерски и политички положај 	<ul style="list-style-type: none"> • Организација устаничке власти. • Други српски устанак. • Прва владавина Милоша Обреновића. • Вук С. Караџић историограф српске револуције. • Период владавине уставобранитеља. • Стварање државе у Црној Гори. • Босна и Херцеговина крајем XVIII и почетком XIX вијека. • Положај словенских народа у Хабзбуршкој монархији. • Револуција 1848. у Војводини. <p>ПОЈМОВИ: реформе у Београдском пашалуку; дахије; сјеча кнезова; Орашац; Ђорђе Петровић Карађорђе; Хафиз-паша; битка на Иванковцу; битка на Мишару; М. Стојковић; П. Добрњац; Кулин капетан; битка код Делиграда; Ичков мир; битка на Чегру; С. Синђелић; Ћеле-кула; Букурешки мир; вожд; Народна скупштина; Правитељствујушчи совјет; попечитељства; Сенат; Д. Обрадовић; Велика школа; Сулејман-паша Скопљак; Хаци-Продан Глигоријевић; Таково; Милош Обреновић; Марашли Али-паша; Народна канцеларија; хатишериф; берат; аутономија; династија Обреновић; Ђакова буна; Милетина буна; Сретењски устав; Д. Давидовић; Турски устав; историографија; Вук С. Караџић; Српски рјечник; Даница; Михаило Обреновић; уствабранитељи; Александар Карађорђевић; Тома Вучић Перишић; Народна скупштина; Илија Гарашанин; Начертаније; Светоандрејска</p>	<p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • територија Србије, • територија БиХ, • територија Црне Горе . <p>Православна вјеронаука:</p> <ul style="list-style-type: none"> • устанци Срба и улога цркве у борби за ослобођење, • митрополити и њихов рад. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • народ и власт, • уставна власт. <p>Ликовна и музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сликарство, • први оркестри у Србији, • музичко стваралаштво, • културно-историјски споменици.
---	---	---

<p>словенских народа унутар Хабзбуршке монархије;</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни циљ, ток и исход револуције 1848. године у Војводини. 	<p>скупштина; племена; братства; главари; филурија; Општи црногорски збор; Петар I Петровић Његош; Правитељство суда црногорског и брдског; Петар II Петровић Његош; Сенат; Гвардија; Перјаничка гарда; Цетиње; штампарија; беговат; Јанчићева буна; поп Јовичина буна; Хусеин-капетан Градашчевић; Али-паша Ризванбеговић; Смаил-ага Ченгић; црквено-школска аутономија; Матица српска; Илирске провинције; Илирски покрет; Српска Војводина; Мајска скупштина; Стеван Шупљикац.</p>	
<p>Тема 5: Јужнословенски народи од средине XIX вијека до Берлинског конгреса (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише другу владавину кнеза Милоша Обреновића (1858-1860); • наведе најбитније карактеристике унутрашње и спољне политике Михаила Обреновића; • наведе посљедице ослободилачких ратова по Србију; • наведе одлуке Берлинског конгреса које су се односиле на Србију; • критички процијени период владавине Милана Обреновића; • прикаже стање у БиХ у оквиру Османског царства од средине XIX вијека до Берлинског конгреса; • опише положај сеоског становништва; • објасни узроке и ток Херцеговачког устанка 1875. године; • наведе одлуке Берлинског конгреса које су се односиле на БиХ; • објасни појам „теократске власти“; • наведе најзначајније етапе у развоју црногорске државности; • наведе одлуке Берлинског конгреса које су се односиле на Црну Гору. 	<ul style="list-style-type: none"> • Србија од 1858. до 1878. године. • Босна и Херцеговина од средине XIX вијека до Берлинског конгреса. • Црна Гора од 1852. до 1878. године. <p>ПОЈМОВИ: династија Обреновић; Михаило Обреновић; Чукур-чесма; добијање градова; Милан Обреновић; намјесништво; ослободилачки ратови; независност, Омер-паша Латас; Новопазарски санџак; вилајет; Врховно вилајетско вијеће; Лука Вукаловић; Петар Петровић Пеција; Санстефански уговор; Берлински конгрес; књаз Данило; разграничење; књаз Никола; Вучји до; Фундина.</p>	<p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • закони и устави, • људска права. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • територије Отоманског царства, • миграције, • рељеф, • структура становништва, • границе Хабзбуршке монархије, • политичка карта Србије и Црне Горе. <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • химна, <i>Боже њравде</i>, • <i>Онамо, 'намо</i>.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава историје се у 8. разреду основне школе реализује са два часа седмично, односно са 72 часа годишње. Потребно је да у припреми за реализацију наставе наставник изврши квалитетно глобално и оперативно планирање. У самој припреми за наставу потребно је предвидјети и примијенити различите методе и облике рада и коришћење одговарајућих наставних средстава. Код ових активности треба водити посебно рачуна о узрасту ученика, њиховим менталним способностима, као и њиховим знањима и интересовањима. Наставници морају узети у обзир и услове у којима се настава историје изводи и колико год је то могуће учионички простор прилагодити потребама ученика (ленге времена, постери са историјским изворима, историјске карте, фотографије значајних историјских личности, хронологије догађаја, слике материјалних остатака из античког периода). Специјализована учионица или учионица општег типа треба да буде опремљена савременим наставним средствима: компјутер, видео-бим, пројектно платно, већи број компакт-дискова, телевизор и ДВД, историјске карте, историјска литература, прикључак на интернет. Свака од историјских карата може бити замијењена адекватним ЦД или ДВД материјалом, који је у потпуности усклађен са садржајем и темом историјских карата и који својим квалитетом задовољава потребе успјешне наставе.

Потребно је анимирати ученике на самосталан истраживачки рад, вођење разговора, коришћење и анализу историјских извора, историјских карата, шема и графикана као и материјала које могу наћи на интернету. Уколико је могуће, планирати посјете музејима, архивима, археолошким локалитетима или значајним културно-историјским споменицима.

Праћење напредовања ученика и оцјењивања је континуирано. Поред сљедећих нивоа знања: препознавање, репродукција и разумијевање треба инсистирати на анализи, синтези, упоређивању и могућностима примјене усвојеног знања. Пожељни индивидуални истраживачки радови, у пару и групни у областима које то дозвољавају.

Приликом оцјењивања ученика примјењивати Правилник о оцјењивању ученика у основној школи и ако је могуће планирати часове за писмену провјеру ученичких постигнућа задацима објективног типа и часове за систематизацију градива на крају полугодишта, односно на крају наставне године.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ГЕОГРАФИЈА

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Усвајање знања о физичко-географским и друштвено-географским карактеристикама ваневропских континената;
- Упознавање са друштвеним и привредним активностима и начином живота људи на различитим континентима;
- Знати и моћи објаснити важност друштвених процеса као што су индустријализација, урбанизација, глобализација, производња, трговина, комуникације и других и проблеме везане за њих;
- Развијање способности географског мишљења, самосталног закључивања и критичког мишљења;
- Оспособљавање за уочавање и рјешавање проблема;
- Развијање способности коришћења карте и атласа;
- Оспособљавање ученика за самостално прикупљање географских информација уз коришћење различитих извора, те коришћење и самосталну израду статистичких и графичких приказа;
- Знати формирати ставове и вриједности везане за еколошку, економску и друштвену одрживост на глобалном нивоу;
- Развијање способности за тимски рад и комуникацијских вјештина.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Азија	26
2. Африка	17
3. Америка	19
4. Аустралија и Океанија	6
5. Поларне области	4

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Азија (26)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • објасни географски положај Азије, границе и простирање и покаже их на карти; • упореди величину Азије са другим континентима; • опише разуђеност обала Азије и покаже облике разуђености на карти;	<ul style="list-style-type: none"> • Име, границе, географски положај и површина Азије. • Разуђеност обала Азије. • Истраживања Азије. • Најзначајније рељефне цјелине Азије. / Чомолунгма, Сагармата, депресија...	Историја Српски језик

<ul style="list-style-type: none"> • опише рељеф Азије, његов постанак (настанак Хималаја, кретање литосферних плоча, настанак вулкана и земљотреса) и покаже крупне облике рељефа на карти; • покаже на карти „ватрени појас Пацифика” и опише карактеристике вулканског рељефа; • објасни основне хидрографске карактеристике Азије; • издвоји климатске и вегетацијске зоне у Азији и покаже их на карти; • наброји природна богатства Азије, упореди их са природним богатствима Европе и оцијени њихов значај; • упореди број становника Азије са бројем становника других континената; • анализира утицај природно-географских и друштвено-географских елемената и фактора на густину насељености, природни прираштај и миграције становништва Азије; • наброји древне културе и цивилизације које су постојале на тлу Азије; • издвоји најразвијеније и најнеразвијеније земље Азије; • покаже регије Азије и њихове границе; 	<ul style="list-style-type: none"> • Фактори који одређују климу Азије. / Монсуни... • Основни типови климе у Азији. • Океански и морски сливови Азије и најважније ријеке. • Унутрашњи (ендореични) слив. • Најзначајнија језера у Азији. • Најважније природне зоне Азије: распоред и особине. • Број становника и густина насељености Азије. / Демографска експлозија. • Расне, етничке, вјерске и језичке посебности становништва Азије. / Хиндуизам, будизам... • Основне привредне карактеристике. / „Азијски тигрови”... • Политичка и регионална подјела Азије. 	<p>Биологија</p> <p>Историја Вјеронаука</p>
<p>ЈУГОЗАПАДНА АЗИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> • процијени значај географског положаја Југозападне Азије; • препозна на карти облике рељефа; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај регије. / Блиски исток... • Разуђеност обале. • Рељеф, клима, природне зоне, воде. / Оазе, вадии... 	<p>Биологија</p>

<ul style="list-style-type: none"> • објасни узрок настанка пустиња; • препозна типове климе на климатским дијаграмима; • објасни хидрографију и биљни и животињски свијет Југозападне Азије; • открије узроке настанка различитих религија на овом простору; • покаже највеће градове регије; • анализира узроке ратних сукоба у Југозападној Азији; • покаже на карти подручја богата нафтом; • образложи значај нафтног богатства за привреду регије; 	<ul style="list-style-type: none"> • Етничка и религијска измјешаност становништва регије. • Ријетка насељеност и висок природни прираштај. • Стално кризно жариште. • Нафта – велико природно богатство. • Политичка подјела регије. 	<p>Историја Вјеронаука</p>
<p>ЈУЖНА АЗИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира географски положај Јужне Азије; • препозна на карти облике рељефа и опише њихове карактеристике; • објасни настанак монсуна и њихов значај за становништво и пољопривреду; • образложи значај већих ријека регије; • образложи значај заштите џунгле; • анализира утицај рељефа, климе и хидрографије на густину насељености становништва; • анализира узроке високог природног прираштаја; • наведе природна богатства Индијског потконтинента и најважније привредне дјелатности; • аргументује негативан утицај каста; • повезује негативан утицај колонијализма на политичку подјелу и привредну неразвијеност; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе, географски положај, облици разуђености обале. • Велике рељефне разлике. • Климатске и вегетацијске особине регије. / Монсуни... • Хидрографија регије. • Број становника и густина насељености. • Расне и етничке карактеристике. • Вјерска подвојеност. / Касте... • Основне привредне дјелатности. • Политичка подјела као резултат колонијализма. 	<p>Биологија</p> <p>Историја Вјеронаука</p>

<p>ЈУГОИСТОЧНА АЗИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира географски положај Југоисточне Азије; • препозна најзначајније елементе разуђеност обале у регији; • препозна облике рељефа и типове климе, те наведе хидрографске карактеристике регије; • појасни припадност регије „Ватреном појасу Пацифика”; • процијени негативан утицај колонијализма на развој регије; • објасни узроке и посљедице честих сукоба; • анализира узроке високог природног прираштаја; • пореди етничке и религијске одлике становништва ЈЗ Азије са осталим регијама; • објасни привредне карактеристике регије; • анализира политичку подјелу регије; 	<ul style="list-style-type: none"> • Географски положај регије. / Екватор, жарки појас... • Велика разуђеност обале. / Архипелаг ... • Рељеф, клима, вегетација, воде, / „Ватрени појас Пацифика” ... • Број становништва и густина насељености. • Расне и етничке карактеристике становништва регије. • Религијска измијешаност. / Пагоде... • Привредне дјелатности. / Плантаже... • Политичка подјела као резултат колонијалних освајања. 	<p>Биологија Физика</p> <p>Историја Вјеронаука</p>
<p>ИСТОЧНА АЗИЈА</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише границе и простирање Источне Азије; • анализира географски положај, рељеф, климу, хидрографију Источне Азије; • објасни „демографску експлозију” и њене негативне посљедице за регију; • наброји државе у регији; • објасни границе и географски положај Јапана; • уочи природне непогоде и њихов утицај на живот становника Јапана; • пореди традиционални и модерни начин живота у Јапану; • објасни „Јапанско привредно чудо”; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај. / Далеки исток... • Рељеф, клима и воде регије. / Лес... • Велики број становника жуте расе. • Старе азијске религије: / Будизам, шинтоизам, конфучионизам... • Политичка подјела регије. • Географски положај, разуђеност обале и основни подаци о Јапану. • Рељеф и клима Јапана. / Тајфуни, цунами... • Становништво – спој традиционалног и модерног. / Кимоно... • Високо развијена привреда. / „Јапанско привредно чудо”, Шинкасен. 	<p>Историја Биологија</p> <p>Историја. Музичка култура Ликовна култура</p>

<ul style="list-style-type: none"> • покаже климатско-вегетацијске зоне Африке; • покаже највеће ријеке и језера Африке; • наброји природна богатства Африке и оцијени њихов значај; • анализира кретање броја становника Африке на графикону, те густину насељености и природни прираштај на тематским картама; • опише расну, етничку и вјерску структуру становништва Африке; • наброји најзаступљеније пољопривредне културе Африке; • образложи узроке привредне неразвијености земаља Африке; • разликује појмове колонијализам и неоколонијализам; 	<ul style="list-style-type: none"> • Распоред природних зона. / Прашуме, саване... • Хидрографске одлике Африке. • Број становника, насељеност и природни прираштај у Африци. • Расни и етнички састав. • Колонијална освајања Африке. • Деколонијација и неоколонијализам. • Регионална подјела Африке. 	<p>Историја Вјеронаука</p>
<p>СЈЕВЕРНА АФРИКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира географски положај, рељеф, типове климе и хидрографске карактеристике регије; • образложи узроке ширења Сахаре и проблеме везане за то; • наброји природна богатства: нафта...; • објасни значај развоја туризма у Сјеверној Африци; • истакне природне и друштвене специфичности држава Сјеверне Африке; • објасни политичку подјелу регије и анализира узроке честих сукоба; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај регије. • Значај Суецког канала. • Рељеф Сјеверне Африке, • Клима и вегетација. / Хамаде, ергови, дине... / Шотови, вади... • Расни и етнички састав становништва. • Неравномјерна густина насељености. • Велика природна богатства: нафта... / Основне привредне дјелатности. • Политичка нестабилност регије. • Политичка подјела регије 	<p>Историја Биологија</p> <p>Историја Вјеронаука</p>

<p>ИСТОЧНА АФРИКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира географски положај, рељеф, типове климе и хидрографске карактеристике регије; • открије повезаност рељефа са климатским и вегетацијским карактеристикама; • разврста ријеке према сливовима; • именује највећа језера; • објасни политичку подјелу регије; • наведе разлоге привредне неразвијености; • аргументује честе сукобе у регији и анализира њихове узроке; • истакне проблеме становништва регије везане за висок природни прираштај; • покаже највеће градове; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај регије. • Основне одлике рељефа. / „Кров Африке”... • Климатско-вегетацијске зоне регије. • Хидрографске одлике регије. • Источна Африка као мозаик раса, народа и религија. • Најважније привредне дјелатности. • Политичка подјела регије. 	<p>Биологија</p> <p>Историја</p>
<p>ЗАПАДНА АФРИКА (ГВИНЕЈСКА АФРИКА И БАСЕН КОНГА)</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира географски положај, рељеф, типове климе, хидрографске и вегетацијске карактеристике регије и упореди их са оним у Источној Африци; • истакне природна богатства регије; • наведе специфичности земаља уз Гвинејски залив и у заливу басена Конга; • анализира негативне посљедице колонијализма; • аргументује честе вјерске сукобе у појединим државама; • објасни привредне могућности регије; 	<ul style="list-style-type: none"> • Географски положај Гвинејске Африке. • Рељеф регије. • Климатско-вегетацијске зоне. / Сахел... • Велика природна богатства регије. • Политичка подјела Гвинејске Африке. • Стални етнички сукоби. • Положај и границе Басена Конго. • Рељеф Басена Конго. • Клима и воде Басена Конго. • Значајно рудно богатство регије. • Политичка подјела регије. 	<p>Биологија</p> <p>Историја</p> <p>Биологија</p> <p>Историја</p>
<p>ЈУЖНА АФРИКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира географски положај, рељеф, типове климе, хидрографске и вегетацијске карактеристике регије; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај регије. • Рељеф Јужне Африке. • Зоналност климе и вегетације. 	<p>Историја</p>

<ul style="list-style-type: none"> • објасни појам апартхејд и аргументује његове негативне карактеристике; • образложи предуслове привредне развијености Јужне Африке и истакне њене најзначајније производе; • повеже колонијализам и политичку подјелу регије. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хидрографске одлике регије. • Основне одлике становништва. • Колонијализам и неоколонијализам у Јужној Африци. / Апартхејд... • Политичка подјела регије. 	
Тема 3: Америка (19)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни границе, географски положај и простирање Америке; • наведе географска открића Америке, те правце и посљедице насељавања; • разликује Англо и Латинску Америку; • образложи значај Панамског канала; • покаже на карти и опише рељефне цјелине Сјеверне и Јужне Америке; • покаже климатско-вегетацијске зоне Сјеверне и Јужне Америке; • анализира број становника и структуру становништва; • опише подјелу Америке према природним и друштвеним одликама; 	<ul style="list-style-type: none"> • Откриће Америке и поријекло имена. • Географски положај, величина и границе Америке. • Подјела Америке према природним и друштвеним одликама. / Англоамерика, Латинска Америка... • Насељавање Америке. / Европеизација. 	<p>Историја</p>
<p>СЈЕВЕРНА АМЕРИКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира географски положај и природне одлике Сјеверне Америке; • објасни одлике становништва и привреде Сјеверне Америке; • објасни основне природне одлике САД; • анализира друштвене одлике САД; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај Сјеверне Америке. • Разуђеност обала Сјеверне Америке. • Највеће рељефне цјелине Сјеверне Америке. • Климатско-вегетацијске зоне. / Прерије, ураган, торнадо. • Хидрографија Сјеверне Америке. • Основне одлике становништва Сјеверне Америке. • Колонизација Сјеверне Америке. / Резервати, „дивљи запад”... • Високо развијена привреда. 	<p>Историја</p> <p>Историја</p>

<ul style="list-style-type: none"> • образложи велики привредни и политички значај САД-а у свијету; • покаже највеће градове САД-а; • објасни географски положај, природне одлике, одлике становништва и привреде Канаде; • објасни положај Средње Америке у односу на Сјеверну у Јужну; • објасни разлоге прокопавања Панамског канала; • именује највеће облике разуђености обале; • наведе основне географске одлике Средње Америке; • анализира последице колонијализма у Средњој Америци; • разврста становништво према расним и етничким карактеристикама; • аргументује разлоге настанка и нестанка индијанских цивилизација у Средњој Америци; • објасни границе и географски положај Мексика; • пореди климу и рељеф Мексика са САД; 	<ul style="list-style-type: none"> • Историјски развој САД. • Границе и географски положај САД. • Рељеф, клима, вегетација, воде. • Велика природна богатства САД. • Основне одлике становништва САД / „Котао за претапање”, американизација. • Политички и војни утицај САД у свијету. / Глобализација... • Разлози високо развијене привреде САД. • Најважније привредне дјелатности. • Границе и географски положај Канаде. • Физичко-географске одлике Канаде. • Основне одлике становништва Канаде. • Високо развијена привреда. • Геог. положај Средње Америке. • Значај Панамског канала. • Разуђеност обале Средње Америке. • Рељеф и климатско-вегетацијске зоне. • Основне одлике становништва. / Маје, Астеци, мелези, местици, мулати, замбоси, креоли... • Неразвијена привреда. • Географски положај Мексика. • Рељеф Мексика. / „Ватрени појас Пацифика”... 	<p>Историја Биологија</p> <p>Биологија Историја</p> <p>Историја Биологија Историја</p>
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • објасни економску повезаност Мексика са САД-ом; • објасни миграције становништва Мексика; • наведе природна богатства Мексика; • објасни одлике и значај туризма у Мексику; 	<ul style="list-style-type: none"> • Климатско-вегетацијске зоне. • Посљедице шпанске колонизације. • Природни прираштај и насељеност. • Привредни развој Мексика. 	<p>Биологија</p> <p>Историја</p>
<p>ЈУЖНА АМЕРИКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира географски положај и природно-географске карактеристике Јужне Америке; • истакне специфичности Анда и Амазоније; • образложи значај заштите тропских кишних шума Амазоније; • анализира распоред климе и вегетације у Јужној Америци; • разликује и дефинише појмове: селвас, љанос, кампос, пампас; • наброји најзначајније водене токове континента и њихов привредни значај; • анализира одлике становништва Јужне Америке; • објасни посљедице колонијалних освајања у Јужној Америци; • наброји природна богатства континента; • упореди привредни развој Јужне, Средње и Сјеверне Америке; • наброји и покаже државе Јужне Америке; • објасни основне природне и друштвене одлике држава Јужне Америке; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе, географски положај и величина Јужне Америке. • Три рељефне цјелине. • Климатско-вегетацијске зоне. / Љанос, кампос, пампас, селвас. • Хидрографске одлике континента. • Разноврстан расни и етнички састав становништва. / Мелези... • Старе цивилизације Ј. Америке. / Инке, конквистадори... • Велике разлике у развоју привреде. • Политичка подјела Јужне Америке. • Физичко-географске и друштвене одлике Карипских држава Јужне Америке. • Физичко-географске и друштвене одлике Пацифичких држава Јужне Америке. • Физичко-географске и друштвене одлике Атлантских држава Јужне Америке. 	<p>Биологија</p> <p>Историја</p> <p>Биологија</p> <p>Историја</p> <p>Биологија</p>

<ul style="list-style-type: none"> • објасни границе, географски положај и величину Бразила; • објасни регионалну подјелу Бразила; • анализира проблеме становништва Бразила; • наброји природна богатства и анализира привредни развој Бразила. 	<ul style="list-style-type: none"> • Континенталне државе Јужне Америке. • Величина, границе и географски положај Бразила. • Регије Бразила. • Основне одлике становништва. / Фавеле... • Велика природна богатства. • Привредне карактеристике Бразила. 	
Тема 4: Аустралија и Океанија (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • покаже границе и простирање Аустралије; • анализира географски положај и природно-географске карактеристике Аустралије; • образложи проблем снабдијевања питком водом; • открије узроке појаве специфичног биљног и животињског свијета; <ul style="list-style-type: none"> • објасни насељавање Аустралије и анализира узроке неравнојерне густине насељености; • објасни привредни развој Аустралије; • покаже највеће градове Аустралије; <ul style="list-style-type: none"> • објасни географски положај, рељеф и обиљежја привреде Новог Зеланда; • упореди основне географске одлике Новог Зеланда и острвских држава на другим континентима (Велика Британија, Исланд, Јапан...); 	<ul style="list-style-type: none"> • Касно откриће Аустралије. • Границе и географски положај. • Слабо разуђена обала. / Корали... • Три велике рељефне цјелине. • Климатско-вегетацијске зоне. • Ендемске врсте биљака и животиња. • Хидрографске одлике. / Артешки извори, крикови... <ul style="list-style-type: none"> • Колонизација Аустралије. • Историјски развој Аустралије. • Основне одлике аутохтоног и досељеног становништва. / Аборицини. • Велика природна богатства. • Високо развијена привреда. <ul style="list-style-type: none"> • Географски положај и разуђеност обала Новог Зеланда. • Основне природне одлике. / Гејзири... • Насељавање Новог Зеланда. / Маори. • Привредне одлике. <ul style="list-style-type: none"> • Географски положај Океаније. 	<p>Историја Биологија Физика</p> <p>Историја Ликовна култура. Музичка култура</p> <p>Биологија. Историја.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • разумије појам и подјелу Океаније; • објасни начин настанка острва Океаније; • наброји државе Океаније и зависне територије. 	<ul style="list-style-type: none"> • Подјела Океаније и начин постанка острва. / Архипелаг. • Климатске карактеристике Океаније. • Одлике становништва и привреде. • Политичка подјела. 	<p>Историја</p>
<p>Тема 5: Поларне области (4)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појмове Арктик и Антарктик; • упоредити географски положај, климу, биљни и животињски свијет Арктика и Антарктика; • појасни проблеме истраживања Арктика и Антарктика; • упореди политичку подјелу Арктика и Антарктика; • аргументује велики значај у заштити природне средине поларних области на Земљи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Арктик –поријекло имена. / Арктос. • Геог. положај и границе Арктика. • Истраживања Арктика. / Сјеверни пол. • Климатске одлике, животињски и биљни свијет. / Тундре... • Становништво Арктика. • Географски положај Антарктика. • Истраживања Антарктика./ Јужни пол. • Животињски свијет Антарктика. 	<p>Историја Биологија</p> <p>Историја Биологија Хемија</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

- Кад год је могуће примјењивати методе непосредног приказивања географске стварности (географско посматрање) и посредног приказивања географске стварности (употреба визуелних, аудио-визуелних и мултимедијалних средстава) како би ученици могли правилно формирати појмове, описивати географске објекте, појаве и процесе и схватити их.
- Што више примјењивати групни облик рада, методу дискусије, презентације од стране ученика како би се развијале способности комуникације и способност тимског рада.
- Што је више могуће примјењивати стечена знања (користити географску карту, глобус, оријентисати се у простору, користити инструменте, статистичке и графичке приказе).
- Подстицати ученике на самостално прикупљање географских информација и статистичког материјала из различитих извора, њихову обраду и графичко приказивање.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ФИЗИКА

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Задаци наставе физике

- Упознати природне појаве, физичке теорије и законе који их описују;
- Повезати физичка знања са свакодневним приликама;
- Упознати значај мјерења, учити изводити експерименте у групи и самостално;
- Научити како се изводе једноставни експерименти и прикупљају подаци;
- Научити објаснити резултате мјерења и вредновати добијени резултат;
- Стећи правилан однос према училима, материјалним средствима и школској имовини;
- Препознати физичке утицаје (позитивне и негативне) на природу;
- Упознати значај рјешавања физичких задатака и проблема, учити начине како правилно поставити задатак и начине његовог рјешавања;
- Научити принципе анализе и синтезе приликом рјешавања задатака и проблема;
- Овладати начином комуникације у физици као једној од фундаменталних природних наука;
- Научити изражавати физичке законе математичким језиком;
- Овладати физичким јединицама;
- Приказати резултате табеларно, графички и једначином, те бити у стању дискутовати резултате.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Кинематика и динамика тијела	18
2. Гравитационо поље	13
3. Равнотежна стања тијела	16
4. Рад, енергија и снага	13
5. Топлота	12

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1. Кинематика и динамика тијела (18)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише равномерно промјенљиво праволинијско кретање; • именује основне појмове равномерно промјенљивог праволинијског кретања;	<ul style="list-style-type: none"> • Равномјерно промјенљиво праволинијско кретање. Промјена брзине. Појмови: средња и тренутна брзина, убрзање.	Математика

<ul style="list-style-type: none"> • разликује кретање у односу на путању, брзину и убрзање; • разликује јединицу брзине и убрзања; • препознаје график пута промјенљивог кретања; • црта графике брзине и убрзања; • објасни Њутнове законе; • објасни када се тијело креће по инерцији; • израчунава импулс тијела и импулс силе; • наброји физичке величине које повезују други Њутнов закон, њихове ознаке и јединице; • дефинише јединицу за силу; • мјери силу динамички; • разликује силу акције и реакције; • рјешава задатке из промјенљивог кретања у којима је једна од величина непозната. 	<ul style="list-style-type: none"> • Облици кретања тијела у односу на путању, брзину и убрзање. • Аналитичко и графичко описивање кретања. График пута, брзине и убрзања. • Основни закони кретања. • Први Њутнов закон – кретање тијела по инерцији. • Импулс тијела. Импулс силе. • Други Њутнов закон – однос физичких величина: силе, масе и убрзања тијела. • Трећи Њутнов закон. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Илустровање инерције тијела помоћу папира и тега. Кретање куглице низ Галилејев жљеб. Кретање тијела под дејством сталне силе. Мјерење силе динамометром. Илустровање закона акције и реакције помоћу динамометра и колица.</p> <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одређивање сталног убрзања при кретању куглице низ жљеб. • Провјера другог Њутновог закона помоћу покретног тијела (колица) или помоћу Аत्वудове машине. 	
Тема 2. Гравитационо поље (13)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише Њутнов закон гравитације; • објасни вектор гравитационог поља: правац, смјер и интензитет; • опише слободно падање тијела; 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам гравитације. Гравитационо поље. • Гравитационо поље Земљине теже. Слободно падање. • Сила теже и тежина тијела. 	Математика

<ul style="list-style-type: none"> • израчунава брзину и пут код слободног падања тијела; • разликује силу теже од тежине тијела и нападну тачку силе теже од нападне тачке тежине; • израчунава тежину тијела; • разликује врсте хитаца; • рјешава задатке из вертикалног хица; • дефинише прву космичку брзину; • објасни бестежинско стање на примјеру тијела које је на веома великој удаљености од Земље. 	<ul style="list-style-type: none"> • Кретање тијела у гравитационом пољу. Хитац у вис. • Земљини сателити. • Бестежинско стање. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Слободно падање тијела различитих облика и маса (Њутнова цијев). Падање тијела у разним срединама.</p> <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одређивање убрзања тијела које слободно пада 	
Тема 3. Равнотежна стања тијела (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • прикаже силу као векторску величину; • разликује: интензитет, смјер и нападну тачку силе; • дефинише када је тијело у равнотежи; • прикаже графички слагање и разлагање сила, колинеарних и неколинеарних; • дефинише момент силе; • објасни просте машине: полугу и стрму раван; • разликује врсте равнотеже; • рјешава задатке примјењујући услове равнотеже. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сила као векторска величина, њен интензитет, правац, смјер и нападна тачка. • Тијело у равнотежи. Слагање и разлагање сила. • Момент силе – полуга. • Услови равнотеже тијела. Равнотежа тијела на стрмој равни. • Врсте равнотеже. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Врсте равнотеже помоћу лењира или штапа. Равнотежа полуге.</p>	Математика
Тема 4. Рад енергија и снага (13)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише механички рад и снагу; • наброји физичке величине које их дефинишу; • именује јединицу за рад и снагу; • разликује потенцијалну и кинетичку енергију; • објасни од чега зависи потенцијална и кинетичка енергија; • именује јединицу за енергију; 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам механичког рада и физичке величине која га дефинише. Јединице за рад и снагу. • Потенцијална енергија. • Кинетичка енергија. • Рад као мјера промјене механичке енергије. • Снага, коефицијент корисног дејства. • Закон одржања механичке енергије на примјерима (слободан пад, осциловање клатна...). 	Математика

<ul style="list-style-type: none"> • објасни на примјеру везу између рада и промјене енергије; • објасни на примјерима закон одржања механичке енергије; • рјешава задатке гдје је непозната једна од физичких величина у изразима за механички рад, снагу, кинетичку и потенцијалну енергију, коефицијент корисног дејства. 	<p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Илустровање рада утрошеног на савладавање силе трења при клизању тијела по различитим подлогама, уз коришћење динамометра. Коришћење потенцијалне енергије воде или енергије надуваног балона за вршење механичког рада. Примјери механичке енергије тијела. Закон о одржању механичке енергије (Максвелов точак).</p> <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Одређивање рада силе под чијим дејством се тијело креће по различитим подлогама. • Провјера закона одржања механичке енергије помоћу колица. 	
Тема 5. Топлота (12)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише унутрашњу енергију и топлоту; • прикаже цртежом кретање молекула гаса; • уочи однос између повећања брзине молекула и њихове кинетичке енергије; • пронађе везу између промјене температуре и промјене неких физичких величина; • наброји начине преношења унутрашње енергије; • именује јединицу температуре; • врши претварање из Целзијусове температурне скале у Келвинову и обрнуто; • користи термометар са живом или алкохолном; • на примјеру покаже топлотни биланс; • израчуна количину топлоте коју тијело прими при 	<ul style="list-style-type: none"> • Структура супстанције и кретање молекула. Унутрашња енергија. • Температура и средња кинетичка енергија молекула. Одређивање температуре тијела. • Преношење унутрашње енергије тијела. • Једначина топлотне равнотеже. Количина топлоте. • Унутрашња енергија. Фазни прелази. Термичко ширење тијела. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Дифузија и Брауново кретање. Ширење чврстих тијела, течности и гасова.</p>	Хемија

загријавању или отпусти при хлађењу; • разликује испаравање, топљење и кључање; • препозна термичко ширење тијела у свакодневном животу.	ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ • Мјерење температуре мјешавине топле и хладне воде после успостављања топлотне равнотеже.	
--	--	--

ДОДАТНА НАСТАВА:

(Оријентациони садржаји програма)

1. Рјешавање проблема везаних за слагање и разлагање сила и равнотежу тијела.
2. Видео-запис или симулација на рачунару различитих облика слагања и разлагања сила, равнотеже тијела и примјене полуге.
3. Тијела на стрмој равни.
4. Рјешавање проблема кретања тијела с константним убрзањем.
5. Графичко рјешавање проблема код равномерно промјенљивог кретања и њихова примјена.
6. Примјери за примјену Њутнових закона динамике.
7. Видео-запис или симулација на рачунару различитих облика механичког кретања под дејством силе теже.
8. Кеплерови закони. Кретање планета. Сунчев систем.
9. Занимљивости из астрономије.
10. Видео-запис или симулација на рачунару различитих облика механичког рада у свакодневном животу.
11. Принцип рада простих машина.
12. Видео-запис или симулација на рачунару кинетичке и потенцијалне енергије тијела, претварања потенцијалне енергије у кинетичку и обрнуто, закона одржања механичке енергије и др.
13. Рјешавање проблема везаних за рад, енергију тијела и законе кретања.
14. Одређивање специфичног топлотног капацитета тијела. Механизми преношења топлоте с једног тијела на друго (примјери). Топлотна равнотежа.
15. Видео-запис или симулација на рачунару тијела и супстанција на различитим температурама, термичког ширења тијела, промјене агрегатних стања и сл.
16. Вода на различитим температурама и њено другачије понашање у односу на остале течности.
17. Посјета некој лабораторији (кабинету) за физику на факултету, научноистраживачком институту, опсерваторији, електрани, фабрици, кабинету у гимназији и др.

Поред понуђених садржаја могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање.

УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА ФИЗИКЕ ЗА 8. РАЗРЕД

Упутство за реализацију програма наставе Физике је оквирног карактера. Наставници треба да задовоље исходе предвиђене овим програмом, али вријеме које ће бити потребно за његову реализацију зависи од интеракције ученици – одјељење – наставник и предвиђено вријеме се може разликовати. У том смислу треба схватити и број часова предвиђен за поједине тематске цјелине, те ови бројеви не треба да буду круто правило – већ путоказ за успјешно извођење наставе. За наставнике који изводе додатну наставу такође су оквирно дате теме за реализацију. Наставник може у извјесној мјери одступити од предложених тема за додатну наставу већ према специфичностима одјељења у којим изводи наставу, опремљености кабинета физике, као и интересовањима ученика.

Избор метода логичког закључивања

Од свих метода логичког закључивања које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогiji итд.), ученицима основне школе најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод. На овако изабраним поглављима физике може се у потпуности илустровати суштина методологије која се и данас користи у физици и у свим природним наукама у почетној етапи научног истраживања, тј. у процесу сакупљања експерименталних чињеница и на основу њих формулисања основних закона о појавама које треба да се проуче. Ова етапа сазнајног процеса обухвата: посматрање појаве, уочавање битних својстава система на којима се појава одвија, занемаривање мање значајних својстава и параметара система, мјерење у циљу проналажења међузависности одабраних величина, планирање нових експеримената ради прецизнијег формулисања физичких закона и сл. Са неким научним резултатима, до којих се дошло дедуктивним путем, треба да се упознају и ученици старијих разреда, али на информативном нивоу. Зато програм предвиђа да се нека знања до којих се дошло дедуктивним путем користе при објашњавању одређених физичких процеса у макро и микросвијету.

Једноставни експерименти

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ враћање огледа у наставу физике, развијање радозналости и интереса за физику и истраживачки приступ природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота.

Начин презентовања програма

Програмски садржаји досљедно су приказани у форми која задовољава основне методске захтјеве наставе физике:

Посиљивности (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

Очиљедности при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску цјелину побројано је више демонстрационих огледа).

Индуктивни иприслији (од појединачног ка општем) при увођењу основних физичких појмова и закона.

Повезаност наставних садржаја (хоризонтална и вертикална).

Приликом остваривања овог програма било би пожељно да се свака тематска цјелина обрађује оним редослиједом који је назначен у програму. Тиме се омогућује да ученик лакше усваја нове појмове и спонтано развија способност за логичко мишљење. Програм предвиђа да се унутар сваке веће тематске цјелине, послје поступног и аналитичног излагања појединачних наставних садржаја, кроз систематизацију и обнављање изложеног градива, изврши синтеза битних чињеница и закључака и да се кроз њихово обнављање омогући да их ученици у потпуности разумију и трајно усвоје. Веома је важно да се кроз рад у разреду испоштује овај захтјев програма, јер се тиме наглашава чињеница да су у физици све области међусобно повезане и омогућује се да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве наслања на резултате проучавања неких претходних. Уз наслов сваке тематске цјелине наведен је (у загради) оквирни број часова за реализацију. При обради садржаја скоро сваке теме, на сваком часу дио времена посвећује се обнављању градива, а дио времена се користи за излагање нових садржаја.

Како програм математике за основну школу не обухвата садржаје из векторске алгебре, у оквиру програма физике није предвиђено да се физичке величине, које имају векторску природу (брзина, сила итд.), експлицитно третирају као вектори, већ као величине које су једнозначно одређене са три податка: бројном вриједношћу, правцем и смјером.

Основни облици наставе и методска упутства за њихово извођење

Циљеви и задаци наставе физике остварују се кроз сљедеће основне облике:

1. излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;
2. рјешавање квалитативних и квантитативних задатака;
3. лабораторијске вјежбе;
4. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумијевању садржаја теме (домаћи задаци, читање популарне литературе из историје физике и сл.);
5. систематско праћење рада сваког појединачног ученика.

Веома је важно да наставник при извођењу прва три облика наставе наглашава њихову обједињеност у јединственом циљу: откривање и формулисање закона и њихова примјена. У противном, ученик ће стећи утисак да постоје три различите физике: једна се слуша на предавањима, друга се ради кроз рачунске задатке, а трећа се користи у лабораторији. Ако још наставник оцијењује ученике само на основу писмених вјежби, ученик ће с правом закључити: У школи је важна само она физика која се ради кроз рачунске задатке, што наравно није тачно.

Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у цјелини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за предавања

Како уз сваку тематску цјелину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим ријечима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. Послје тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и ријечима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми. Оваквим начином излагања садржаја теме наставник помаже ученику да потпуније разумије физичке појаве, трајније запамти усвојено градиво и у други план потисне формализовање усвојеног знања. Ако се

инсистира само на математичкој форми закона, долази се некада до бесмислених закључака. На примјер, други Њутнов закон механике $F=ma$ ученик може да напише и у облику $m=F/a$. Са математичке тачке гледишта то је потпуно коректно. Међутим, ако се ова формула исказе ријечима: Маса тијела директно је сразмјерна сили која дјелује на тијело, а обрнуто сразмјерна убрзању тијела, тврђење је са аспекта математике тачно, али је са аспекта физике потпуно погрешно.

Велики физичари, Ајнштајн на примјер, наглашавали су да у макросвијету који нас окружује свака новооткривена истина или закон прво су формулисани ријечима, па тек затим приказани у математичкој форми. Човјек, наиме, своје мисли исказује ријечима, а не формулама. Мајкл Фарадеј, један од највећих експерименталних физичара, у свом лабораторијском дневнику није записао ни једну једину формулу, али је зато сва своја открића формулисао прецизним језиком физике. Ти закони (закон електромагнетне индукције, закони електролизе) и данас се исказују у таквој форми иако их је Фарадеј открио још у 19. вијеку.

Методска упутства за рјешавање рачунских задатака

При рјешавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, рјешавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и ријечима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вриједност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. Ако се, на примјер, примјеном Џуловог закона издвоје различите количине топлоте на паралелно везаним отпорницима, треба протумачити зашто се на отпорнику мањег отпора ослобађа већа количина топлоте. Тек ако се од ученика добије коректан одговор, наставник може да буде сигуран да је са својим ученицима задатак рјешавао на прави начин.

Методска упутства за извођење лабораторијских вјежби

Лабораторијске вјежбе чине саставни дио редовне наставе. Минималан број лабораторијских вјежби које ученици треба да ураде је четири у току године (по двије у сваком полугодишту). Уколико наставник не може да реализује неке од предложених лабораторијских вјежби може да изврши замјену са вјежбама које може да изведе, ако се оне односе на програмске садржаје који се уче у том разреду. Вјежбе се раде групно или у паровима.

Час експерименталних вјежби састоји се из: уводног дијела, мјерења и записивања резултата мјерења.

У уводном дијелу часа наставник:

- обнавља дијелове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вјежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила);
- обраћа пажњу на чињеницу да свако мјерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе;
- упознаје ученике с мјерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром;
- указује ученицима на мјере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности, при руковању апаратима, електричним изворима, разним уређајима и сл.

Док ученици врше мјерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже.

При уношењу резултата мјерења у ђачку свеску, процјену грешке треба вршити само за директно мјерене величине (дужину, вријеме, електричну струју, електрични напон и сл.), а не и за величине које се посредно одређују (електрични отпор одређен примјеном Омовог закона). Процјену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе. Ако наставник добро организује рад у лабораторији, ученици ће се овом облику наставе највише радовати.

Методска упутства за друге облике рада

Један од облика рада са ученицима су домаћи задаци. Наставник планира домаће задатке у својој редовној припреми за час. При одабиру задатака, наставник тежину задатка прилагођава могућностима просјечног ученика и даје само оне задатке које ученици могу да ријеше без туђе помоћи. Домаћи задаци односе се на градиво које је обрађено непосредно на часу (1–2 задатка) и на повезивање овог градива са претходним (1 задатак).

О рјешењима домаћих задатака дискутује се на сљедећем часу како би ученици добили повратну информацију о успјешности свог самосталног рада.

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидну контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, рјешавања квантитативних и квалитативних задатака и лабораторијских вјежби. Оцјењивање ученика само на основу резултата које је он постигао на писменим вјежбама непримјерено је ученичком узрасту и физици као научној дисциплини.

Недопустиво је да наставник од ученика, који се први пут среће с физиком, тражи само формално знање умјесто да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију, развија способност да своје мисли јасно и течно формулише и не доживљава физику као научну дисциплину у којој су једино формуле важне.

Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика основне школе, сталним обнављањем најважнијих дијелова из цјелокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике. Истовремено се обезбијеђује да ученик по завршетку основне школе задржи у памћењу све основне појмове и законе физике, као и основну логику и методологију која се користи у физици при проучавању физичких појава у природи.

Допунска и додатна настава

Додатна настава из физике организује се у осмом разреду са по једним часом недјељно. Програмски садржаји ове наставе обухватају: изабране садржаје из редовне наставе који се сада обрађују комплексније (користи се и дедуктивни приступ физичким појавама, раде се тежи задаци, изводе прецизнија мјерења на сложенијим апаратима итд.), нове садржаје, који се наслањају на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес.

Уколико у школи тренутно не постоје технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу

посебно интересовање. Корисно је да наставник позове истакнуте стручњаке да у оквиру додатне наставе одрже популарна предавања.

Допунска настава се такође организује са по једним часом недјељно. Њу похађају ученици који у редовној настави нису били успјешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм физике у основној школи.

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику, могу се организовати кроз разне секције младих физичара.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 4

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 144

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

У свим земљама математика се третира као један од есенцијалних образовних предмета у школи. Разлог томе је што математичка логика, њена јасноћа изражавања и креативност у рјешавању проблема, као и зависност од доказа, доприноси развијању размишљања ученика. Циљ овог предметног НПП-а је да математику учини корисном и разумљивом за ученике и да се базира на међународним стандардима.

Општи циљеви

- Помоћи развијање знатижеље и логичког размишљања, посматрања, опажања, стваралачког и апстрактног мишљења;
- Учинити ученике свјесним љепоте математике;
- Развијати основну математичку културу, потребну за откривање улоге и примјене математике у различитим подручјима човјекове дјелатности;
- Оспособити ученике за коришћење савремених математичких инструмената, прибора, рачунских и информатичких средстава;
- Успостављати однос математике с другим предметима и савладати вјештине за примјену математичких знања у ситуацијама из свакодневног живота;
- Развијати способност усменог и писменог математичког изражавања са свим његовим квалитетима (јасност, прецизност, једноставност, потпуност итд.);
- Изграђивање позитивних особина ученикове личности (упорност, уредност, систематичност, тачност, одговорност);
- Развијање способности ученика да правилно расуђују и логички исправно закључују, математички описују и моделирају једноставније појаве и процесе;
- Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (соцојални, интелектуални);
- Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту ученика;
- Упознати ученике са битним факторима наставе математике и могућим начинима учешћа у њој;
- Упознати ученике са дужностима, задацима, обавезама и одговорностима;
- Помоћи ученицима да вјешто примјењују математичку логику;
- Развијати вјештине ученика у примјени математичких знања;
- Стицање знања неопходних за разумијевање квантитативних и просторних односа и законитости у разним појавама у природи, друштву и свакодневном животу;
- Развијање способности за проналажење пречица у математичким расуђивањима.

Посебни циљеви

Тема 1. Реални бројеви (15)

- Поновити скуп рационалних бројева, посебно множење;
- Правилно формирати квадратни коријен и појам ирационалног броја;
- Као примјере узимати $\sqrt{2}$, $\sqrt{3}$, $\sqrt{5}$ и др.;
- Ставити акценат на примјенљивост основних закона рачунања с рационалним бројевима у скупу реалних бројева;
- Скуп реалних бројева увести као унију скупова рационалних и ирационалних бројева.

Тема 2. Питагорина теорема (20)

- Однос између страница правоуглог троугла $a^2 + b^2 = c^2$ показати помоћу модела Питагорине теореме;
- Подстаћи ученике да из познатих страница троугла испитају да ли је троугао правоугли;
- Извести доказ Питагорине теореме и увјежбати њену примјену.

Тема 3. Рационални алгебарски изрази (42)

- Објаснити ученицима да се рачунске операције с мононимима и полиномима (у сређеном облику) врше на основу познатих закона рачунања операција с бројевима;
- Демонстрирати извођење рачунских операција са степенима и полиномима;
- Преко приступачних примјера указивати на разлику између различитих облика представљања полинома;
- Препоручује се коришћење зидних слика са формулама, програмирани материјал, наставних листића и др.

Тема 4. Многоугао (13)

- Поновити претходна знања о изломљеној линији и области;
- Дефинисати многоугао као унију многоугаоне линије у равни и њене унутрашње области;
- Указати на зависност збира углова и броја дијагонала многоугла од броја страница;
- Инсистирати на тачној конструкцији правилних многоуглова са 6, 8 и 12 страница;
- Обратити пажњу на симетрију правилног многоугла;
- Препоручује се коришћење зидних слика са формулама, програмираног материјала, геометријског прибора, наставних листића и др.

Тема 5. Круг (15)

- Поновити са ученицима претходна знања о кругу;
- Демонстрирати централни и периферијски угао и конструкцију тангенте;
- Информативно упознати ученике са бројем π и његовом природом (ирационалан број).

Тема 6. Неке основне функције (18)

- Поновити са ученицима бројну праву;
- Демонстрирати приказивање функција у правоуглом координатном систему;
- Указати на обострано једнозначно придруживање уређених парова реалних бројева тачкама правоуглог координатног система;
- Научити их рјешавање и примјену пропорција у текстуалним задацима.

Тема 7. Сличност (21)

- Поновити пропорције;
- Објаснити мјерење дужи и појам садржилац и заједничка мјера више дужи;
- Показати и доказати Талесову теорему;
- Правилно формирати појам коефицијента сличности;
- Показати примјену теорема о сличности троугла у разним задацима.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Реални бројеви	15
2. Питагорина теорема	20
3. Рационални алгебарски изрази	42
4. Многоугао	13
5. Круг	15
6. Неке основне функције	18
7. Сличност	21

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Реални бројеви (15 часова)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам квадрата рационалног броја, дефинише појмове квадратног коријена и ирационалног броја; • замијени бесконачни децимални запис приближним децималним бројем; • упоређује два реална броја; • придружи реалне бројеве тачкама бројевне праве; • користи таблице квадрата и коријена, кад поткорјена величина није цио број; • користи операције у скупу реалних бројева на примјерима из свакодневног живота. 	<ul style="list-style-type: none"> • Квадрат рационалних бројева. • Рјешење једначине $x^2=a$ ($a>0$). Квадратни коријен. Појам ирационалног броја. • Скуп реалних бројева (R) као унија скупа рационалних бројева (Q) и скупа ирационалних бројева (I). • Децимални запис реалног броја. • Упорјеђивање реалних бројева. Бројевна права. • Једнакост $\sqrt{a^2} = a$. • Приближна вриједност реалног броја. • Основна својства операција са реалним бројевима. 	<p>Музичка култура: на часовима везаним за одређивање мјере тактова.</p> <p>Физика: садржаји везани за рјешавање рачунских задатака.</p> <p>Физичко васпитање: садржаји везани за мјерење масе и висине ученика.</p> <p>Хемија: садржаји везани за масу хемијских елемената (атомска, моларна) густоћа.</p>
Тема 2: Питагорина теорема и њена примјена (20 часова)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • интерпретира Питагорину теорему; • примјени Питагорину теорему код свих изучаваних геометријских фигура у којима се 	<ul style="list-style-type: none"> • Питагорина теорема (формулација и докази). • Примјена Питагорине теореме на правоугаоник и квадрат. 	<p>Физика: садржаји везани за стрму раван.</p> <p>Техничко образовање: садржаји везани за ортогоналну пројекцију.</p>

<p>појављује правоугли троугао;</p> <ul style="list-style-type: none"> • примјењује Питагорину теорему на примјере из свакодневног живота; • конструише тачке на бр. правој које одговарају бројевима $\sqrt{2}$, $\sqrt{3}$ и $\sqrt{5}$; • примјењује Питагорину теорему при конструкцији квадрата једнаких збиру и разлици датих квадрата. 	<ul style="list-style-type: none"> • Примјена Питагорине теореме на једнакократи и једнакостранични троугао. • Примјена Питагорине теореме на ромб. • Примјена Питагорине теореме на једнакократи трапез. • Конструкција тачака на бројевној правој које одговарају бројевима $\sqrt{2}$, $\sqrt{3}$ и $\sqrt{5}$. • Примјена Питагорине теореме-конструктивни задаци. 	<p>Географија: одређивање најкраћег растојања на географским картама и уопште у природи.</p> <p>Физичко васпитање: садржаји везани за израчунавање димензија спортских терена.</p>
<p>Тема 3: Рационални алгебарски изрази (42 часа)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препознаје степен; • дефинише појам степена; • изводи основне рачунске операције са степенима; • препозна алгебарске изразе (моном, бином, трином); • израчунава бројевну вриједност рационалног алгебарског израза; • изводи основне рачунске операције са полиномима; • препозна квадрат бинома и разлику квадрата; • користи квадрат бинома и разлику квадрата; • примјени закон дистрибутивности у растављању полинома на чиниоце; • раставља простије облике квадрата бинома и разлике квадрата. 	<ul style="list-style-type: none"> • Степен чији је изложилац природан број. • Операције са степенима- множење степена једнаких основа. • Дијељење степена једнаких основа. • Степен производа. Производ степена једнаких изложилаца. • Степен количника. Количник степена једнаких изложилаца. • Алгебарски израз. Бројевна вриједност рационалног алгебарског израза. Полиноми (моном, бином, трином). • Сабирање сличних монома. Сређени (стандардни) облик полинома. • Сабирање полинома. • Супротни полиноми. Разлика полинома. • Множење монома. Множење полинома мономом. • Множење полинома полиномом. • Квадрат бинома. • Растављање полинома на чиниоце примјеном закона дистрибутивности. • Разлика квадрата. • Растављање полинома облика разлике квадрата на чиниоце. 	<p>Физика: садржаји везани за мјере и мјерења.</p> <p>Основи информатике: садржаји везани за бројевне системе (бинарни).</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Растављање на чиниоце полинома облика $a^2 + 2ab + b^2$ и $a^2 - 2ab + b^2$. 	
Тема 4: Многоугао (13 часова)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише многоугао, • наброји својства многоугла; • препозна карактеристичан троугао у правилном шестоуглу, осмоуглу и дванаестоуглу, • израчунава збир унутрашњих углова и број дијагонала ма ког многоугла; • конструише правилан многоугао са 6, 8 и 12 страница; • примјењује формуле за обим и површину правилних многоуглова; • препознаје многоугао у свом окружењу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам многоугла. • Врсте многоуглова. • Број дијагонала многоугла. • Збир углова многоугла. • Правилни многоуглови, појам и својства. • Конструкција правилних многоуглова. • Обим и површина многоуглова. 	<p>Физичко васпитање: садржаји везани за спортске терене.</p> <p>Техничко образовање: садржаји везани за конструктивне елементе гађевинског објекта.</p> <p>Ликовна култура: садржаји везани за облике.</p> <p>Физика: садржаји везани за електрицитет и оптику.</p>
Тема 5: Круг (15 часова)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји својства круга; • дефинише и израчуна централни и периферијски угао круга; • конструише тангенту круга; • примјени формуле за обим и површину круга; • препознаје дијелове круга; • користи формуле за израчунавање површина дијелова круга. 	<ul style="list-style-type: none"> • Централни и периферијски угао круга. • Конструкција тангенте круга. • Обим круга. Број π. • Дужина кружног лука. • Површина круга. • Површина кружног исјечка и кружног прстена. 	<p>Техничко образовање: садржаји везани за конструкторско моделовање.</p> <p>Ликовна култура: садржаји везани за златни пресјек.</p> <p>Географија: садржаји везани за приказивање статистичких података демографске структуре становништва.</p>
Тема 6: Неке основне функције (18 часова)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам координатног система; • уочи функционалне зависности у разним областима; • прикаже уређен пар у координатном систему; • разликује функције директне и обрнуте пропорционалности; 	<ul style="list-style-type: none"> • Правоугли координатни систем у равни. • Функција и њен график. • Директна пропорционалност-функција $y = kx$. • Обрнута пропорционалност-функција $y = k/x$. • Пропорција и њена својства. 	<p>Физика: садржаји везани за графичко приказивање кретања, израчунавање физичких величина.</p> <p>Хемија: примјена пропорција код хемијских једначина.</p> <p>Географија: садржаји везани за размјеру.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • прикаже функције табеларно и графички; • рјешава једноставније пропорције; • примјењује директну и обрнуту пропорционалност на примјере из живота. 	<ul style="list-style-type: none"> • Примјена директне и обрнуте пропорционалности. 	Техничко образовање: садржаји везани за размјеру, однос димензија у простору.
Тема 7: Сличност (21 час)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише размјеру дужи и коефицијент размјере; • наброји својства пропорције; • израчуна дужину непознате дужи примјеном пропорције; • дијели дуж на једнаке дијелове и у датој размјери; • интерпретира Талесову теорему; • Разликује и примјењује теореме о сличности троуглова; • упоређује обиме и површине сличних многоуглова. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјерење дужи. Самјерљиве и несамјерљиве дужи. • Размјера дужи. Пропорционалне дужи. Талесова теорема и њена примјена. • Сличност. • Сличност троуглова. Теореме о сличности троуглова. • Сличност многоуглова. • Однос обима и површина сличних многоуглова. 	<p>Ликовна култура: садржаји везани за орнаменте.</p> <p>Физика: садржаји везани за оптику, стрму раван.</p> <p>Техничко образовање: садржаји везани за пројектовање.</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

У оквиру теме реални бројеви, неопходно је поновити скуп рационалних бројева, с посебним освртом на множење.

Наставник уводи, упознаје ученике о појму ирационалног броја и квадратног коријена, стављајући акценат на примјењивост основних закона рачунања с рационалним бројевима у скупу реалних бројева. Помоћу Венових дијаграма ученицима треба показати однос скупа рационалних и ирационалних бројева (увести унију).

На почетку теме Питагорина теорема, треба са ученицима поновити троугао, посебно правоугли троугао. Објаснити ученицима однос између страница правоуглог троугла, користећи моделе, слике, конструкције. Доказати Питагорину теорему и увјежбати њену примјену. Наставник подстиче ученике да на основу познатих страница троугла испитују да ли је троугао правоугли.

Наставник подстиче ученике да међусобно дискутују и доносе закључке, да у групама рјешавају једноставне проблеме из свакодневног живота.

У наставној теми Рационални алгебарски изрази ученицима треба демонстрирати извођење рачунских операција са степенима и полиномима. Потребно је ученицима објаснити да се рачунске операције са мононимима и полиномима врше на основу познатих закона рачунања операција са бројевима. Наставник уз учешће ученика појасни везу симболичког и формалног језика како би боље разумјели различите облике представљања полинома.

При обради теме о многоугловима неопходно је поновити стечено знање о изломљеној линији и области. Наставник подстиче ученике да дођу до појма многоугла

као затворене изломљене линије, тј., дефинише многоугао као унију многоугаоне линије у равни и њене унутрашње области. Треба указати на зависност збира углова и броја дијагонала многоугла од броја страница, демонстрирати конструкцију правилних многоуглова са 6, 8 и 12 страница, притом инсистирати на прецизности конструисања. Обратити пажњу на симетрију правилног многоугла и примијенити на примјере из свакодневног живота. За реализацију користити зидне слике са формулама, програмирани материјал, креде у боји, геометријски прибор и др.

Код обраде теме о кругу са ученицима, кроз дискусију, поновити научено о кружности и кругу. Дефинисати централни, периферијски угао, тангенту и објаснити њихове конструкције. Истаћи значај везе између централног и периферијског угла, са освртом на значај угла над пречником. Помоћу огледа доћи до образаца за обим и површину круга и његових дијелова (користити маказе, картон и љепило). Информативно упознати ученике са бројем π и његовом природом (иррационални број).

У наставној теми о функцијама неопходно је са ученицима поновити бројевну праву. Истаћи цивилизацијски значај Декартовог правоуглог координатног система (коришћењем „каро” свезака указати на његову практичност). Ученицима демонстрирати приказивање функција у правоуглом координатном систему. Указати на обострано једнозначно придруживање уређених парова реалних бројева тачкама правоуглог координатног система. Наставник подстиче и наводи ученике да уоче зависност међу величинама, да је запишу и примјењују на практичним примјерима. Обратити пажњу на дефинисање геометријске средине за два броја, примјену теоријских особина пропорција на практичне проблеме.

Код обраде хомотетије најприје објаснити ученицима да мјерење неке величине представља упоређивање те величине са унапријед одређеном величином исте врсте (јединицом мјере). Навести неколико примјера, тражећи од ученика да именују одговарајућу јединицу мјере. На примјер, поменути: масу, вријеме, површину. Ученици сами наведу неки примјер, а затим ученичку пажњу усмјерити на мјерење дужи, појам садржиоца и заједничке мјере више дужи. Несмјерљиве дужи повезати са ирационалним бројевима. Показати и доказати Талесову теорему, као и њену примјену. Правилно формирати појам коефицијента сличности. Дефинисати сличност фигура уопште и сличност троуглова па указати на аналогију са подударношћу троуглова, користећи слике, конструкције. Разговором и дискусијом, уз помоћ примјера из живота, зидних слика, графо фолија наставник омогућује да ученици у потпуности разумију и примјењују теореме о сличности троуглова.

У току школске године обавезне су четири школске писмене задаће са анализом и исправком задатака.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **БИОЛОГИЈА**

РАЗРЕД: **ОСМИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **72**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

Општи циљеви и задаци наставе биологије

- Цјеловит и хармоничан развој интелектуалних, социјалних и моралних способности и особина ученика;
- Развијање позитивног односа према живом свијету и заинтересованости за његово проучавање;
- Стицање општих знања из биологије која су неопходна за разумијевање животних појава, разноврсности живог свијета и повезаности живе и неживе природе;
- Изградња правилног односа према природи и мјесту и улози човјека у очувању природе;
- Развијање навика и способности коришћења различитих извора знања.

Посебни циљеви и задаци наставе биологије

- Стицање основне језичке и научне писмености у области биолошких наука;
- Развијање навика и способности посматрања и проучавања живог свијета и сагледавање односа који владају у природи;
- Усвајање и разумијевање основних еколошких појмова и принципа;
- Развијање правилног односа према животној средини и јачање еколошке свијести;
- Изградња позитивног става о улози човјека у очувању природе и унапређивању животне средине.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Екологија – дефиниција и основни појмови	16
2. Типови екосистема	30
3. Заштита, обнова и унапређивање животне средине	18
4. Заштита природе	8

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
1. Екологија – дефиниција и основни појмови (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише екологију као биолошку дисциплину; • објасни историјски развој екологије, њен значај и везу са другим наукама; • дефинише појам еколошких фактора и објасни њихов утицај на жива бића; • наведе подјелу еколошких фактора; • објасни законитости које владају у природи и начин прилагођавања живих бића промјенама еколошких фактора; • дефинише еколошку валенцу и наведе подјелу организама према ширини еколошке валенце; • изведе оглед (у кабинету, учioniци) и утврди да ли сунчева свјетлост убрзава или успорава раст биљке; • дефинише и објасни сљедеће појмове: биотоп, животна средина, спољашња средина, животна форма, еколошка ниша (и наведе примјере); • објасни узајамне односе живих бића и животне средине (акције, реакције и коакције); • наброји и разликује нивое биолошких и еколошких интеграција; • дефинише појам популације; • наброји и објасни основне карактеристике популације; • изведе вјежбу одређивања густине и просторног распореда популације неке биљне врсте, нпр. ливадске биљке (боквице, маслачка) у току њеног вегетационог периода; 	<p>Екологија – дефиниција и основни појмови – историјски развој, подјела екологије, веза са другим наукама, значај;</p> <ul style="list-style-type: none"> • еколошки фактори: абиотички (климатски, орографски, едафски), биотички (фитогени, зоогени и антропогени), еколошка валенца; • активност/оглед „Да ли сунчева свјетлост успорава или убрзава раст биљке”; <p>• биотоп, животна средина, спољашња средина, животна станиште – животна форма, еколошка ниша.</p> <p>Природни степени/нивои организације живих бића – еколошке интеграције:</p> <ul style="list-style-type: none"> • популација – појам, карактеристике: наталитет, морталитет, просторни распоред, узрасна структура, густина, временска структура; • вјежба „Одређивање густине и просторног распореда популације неке врсте (нпр. ливадске биљке); • биоценоза – појам, карактеристике, односи исхране (произвођачи, потрошачи, разлагачи), ланци исхране, еколошке пирамиде. 	<p>Географија – клима и састав Земљишта.</p> <p>Хемија – састав ваздуха и воде – материја и супстанца.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • објасни како су популације различитих врста удружене у биоценозу, те какви односи постоје између њих; • прати и опише сезонске промјене у оближњој биоценози (током касне јесени, зиме, прољећа и раног љета) и своја запажања биљежи и поткријепи сликама и фотографијама, и на основу тога уради фенолошки дневник; • објасни основне односе исхране и повезаност произвођача, потрошача и разлагача у ланце исхране; • састави ланац исхране и објасни трофичку пирамиду; • дефинише појам екосистем; • анализира законитости кружења материје и протицање енергије у екосистему (на примјерима кружења водоника, угљеника, кисеоника и азота); • опише значај еколошке равнотеже за очување екосистема; • дефинише појмове биом и биосфера и наведе основне карактеристике. 	<ul style="list-style-type: none"> • активност „Праћење и уочавање сезонских промјена у некој оближњој биоценози (нпр. шуми или ливади); • Екосистем – јединство биотопа и биоценозе; • кружења материје и протицање енергије у екосистему – биогеохемијски циклуси (Н, С, О, N); • груписање и класификација екосистема; • очување екосистема. • Биом и биосфера – појам и основне карактеристике. 	
2. Типови екосистема (30)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји животне области; • опише основне карактеристике екосистема слатких вода; • дефинише појмове: језерски, барски, мочварни екосистем; планктон, нектон, тресет; • наведе разлике између језера, बारे и мочваре; • опише какви услови владају у екосистемима копнених вода; • наведе карактеристичне организме у воденим екосистемима; 	<p>Животне области – типови екосистема:</p> <ul style="list-style-type: none"> • екосистеми копнених вода, • екосистеми мора и океана и екосистеми сувоземних области живота. <p>Екосистеми копнених – слатких вода</p> <ul style="list-style-type: none"> • настанак, опште карактеристике, зоналност, живи свијет; • језеро као екосистем; • мочварни екосистеми; • бара као екосистем; • екосистеми текућих вода; • оглед „зашто вода у 	<p>Физика – притисак.</p> <p>Географија – клима, – стајаће и текуће воде, мора и океани – биогеографске области.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • изведе оглед у школи или код куће и закључи зашто вода у језерима и барама не мрзне до дна; • састави (напише) неколико ланаца исхране у екосистемима стајаћих вода и екосистемима текућих вода; • опише какви услови владају у екосистемима мора и океана; • дефинише појмове: салинитет, планктон, нектон, бентал, литорал, пелагијал; • наброји основне карактеристике сувоземних области живота; • састави (напише) неколико ланаца исхране у шумским екосистемима; • разликује копнене екосистеме; • наброји основне карактеристике и наведе разлике између појединих шумских екосистема; • објасни распоред организама по спратовима у шумским екосистемима; • анализира значај шума; • дефинише појмове: спратовност, ефемере, флора, вегетација, ендем, реликт, макија, гарига; • наведе основне еколошке карактеристике травних екосистема; • наведе разлике између ливада и пашњака; • разликује долинске, брдске и планинске ливаде; • наведе карактеристичне биљке и животиње у травним екосистемима; • објасни ланце исхране – повезаност биљака и животиња у травним екосистемима; • дефинише појмове: рудине, слатине, степе, саване, ливаде, пашњаци, миграције, агроекосистеми, монокултуре, инсектициди, хербициди; 	<p>језерима и барама не мрзне до дна”.</p> <p>Екосистеми мора и океана</p> <ul style="list-style-type: none"> • опште карактеристике, живи свијет, обалско и пучинско подручје, планктонски и нектонски организми, салинитет, литорал, пелагијал, бентал, бентосни организми. <p>Копнени/сувоземни системи</p> <ul style="list-style-type: none"> • опште карактеристике, настанак, зоналност, живи свијет, односи исхране; аспект, спратовност, ефемере, флора, вегетација, ендем, реликт, деградација, макија, гарига. • Шумски екосистеми – листопадне шуме; четинарске шуме; тврдолисне зимзелене шуме. • Травни екосистеми – основне карактеристике; врсте травних екосистема (ливаде, пашњаци, рудине, слатине, степе); карактеристичне биљке и животиње, ланци исхране. 	<p>Географија</p> <p>– клима, – стајаће и текуће воде, мора и океани – биогеографске области.</p>
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • наброји и опише основне карактеристике агроекосистема; • састави (напише) неколико ланаца исхране у агроекосистемима; • опише урбане екосистеме; • наброји и укратко опише карактеристике водених и копнених биома и објасни законитости њиховог распореда на планети. 	<ul style="list-style-type: none"> • Агроекосистеми карактеристике, ланци исхране. • Урбани екосистеми Карактеристике. 	
3. Заштита, обнова и унапређивање животне средине (18)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни положај и улогу човјека/његов утицај на биљни и животињски свијет и животну средину/биосферу; • наброји природне и вјештачке изворе загађивања животне средине; • дефинише појмове: загађивање, извори загађивања, уништавање, деградација, деструкција, микроклима, мониторинг, радиоактивност, токсин, тератоген, мутаген, канцероген; • наведе глобалне посљедице загађивања животне средине; • објасни како настају: смог, киселе кише, озонске „рупе“; ефекат „стаклене баште“; • помоћу лишајева (као индикатора) изведе закључак да ли је у датој средини ваздух загађен; • анализира посљедице загађивања животне средине и наведе обољења која при томе настају; • наброји и објасни мјере заштите ваздуха, воде, земљишта и животних намирница; • дефинише појмове: отпадне воде, секундарне сировине, рециклажа, животне намирнице, адитиви; 	<p>Човјек и животна средина</p> <ul style="list-style-type: none"> • природни и вјештачки загађивачи животне средине и могућности заштите; • еколошка равнотежа; загађивање, загађујуће материје, извори загађивања (природни, вјештачки), смог, киселе кише, озонске „рупе“, ефекат „стаклене баште“, секундарне сировине, рециклажа, животне намирнице, адитиви, бука, радијација, мониторинг; • загађивање и заштита ваздуха; • активност/оглед „Упознавање биљака као индикатора загађености животне средине“; • загађивање и заштита вода; • загађивање и заштита земљишта; • загађивање и заштита животних намирница; • угрожавање и заштита биодиверзитета; • бука и заштита од буке; • радијација и заштита од зрачења. 	<p>Географија – клима, – стајаће и текуће воде, мора и океани – биогеографске области.</p> <p>Хемија — састав ваздуха, воде, хране, – оксиди и оксидација, – киселине, базе, соли.</p> <p>Физика – звук, – радијација.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • препозна значај и објасни начине заштите биодиверзитета; • дефинише појмове: бука, јачина звука/децибел, радијација; • наведе посљедице утицаја буке и радијације и могућности заштите; • препозна улогу и важност личног ангажовања у заштити животне средине и неопходност њеног очувања и заштите. 		
4. Заштита природе (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам природних ресурса и наведе њихову подјелу; • разликује обновљиве и необновљиве ресурсе; • објасни стање и ограниченост природних ресурса, значај њиховог рационалног коришћења и могуће начине заштите; • опише начине коришћења природних ресурса и секундарних сировина; • разликује и опише рационално и нерационално коришћење енергије; • препозна опасности од нерационалне експлоатације природних ресурса у локалним и глобалним размјерама; • опише могуће начине заштите појединих природних добара; • укратко објасни појам и концепт одрживог развоја; • дефинише појмове: национални парк, резерват природе, споменик природе; • упозна заштићена подручја у Републици Српској и БиХ и у окружењу; • анализира потребу проглашења и неких других подручја заштићеним. 	<p>Природни ресурси</p> <ul style="list-style-type: none"> • појам и подјела (необновљиви и обновљиви ресурси); • коришћење и одржавање природних ресурса; • коришћење секундарних сировина; • рационално коришћење енергије; • заштита природних добара и културне баштине: угрожена флора и фауна, паркови природе, специјални резервати природе, национални паркови, споменици природе и природне ријеткости. 	<p>Географија</p> <p>– регије Републике Српске и БиХ.</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

За реализацију програма веома је важно добро планирање градива. При изради глобалног и оперативног плана рада треба предвидјети (оквирно) 60% часова за обраду наставног градива и 40% за остале типове часова.

Успјех у остваривању образовно-васпитних задатака зависи од примјене одговарајућих облика и метода рада и коришћења одговарајућих наставних средстава. У настави биологије посебно мјесто имају разговори, илустративно-демонстративне методе, методе експеримента и самосталан рад ученика. Избор наставних метода треба ускладити са садржајем програма, узрастом ученика, њиховим знањима и интересовањима, као и условима у којима се настава биологије изводи. Зато је неопходно да се настава биологије одржава у посебно опремљеном кабинету за биологију.

За реализацију програма биологије неопходно је да школа обезбиједи минимум наставних средстава, како је и регулисано педагошким стандардима. Треба обезбиједити сарадњу са другим институцијама и стручњацима. Обрада неких наставних јединица или вјежби може се извести у одговарајућој институцији или бити повјерена специјалисти за одређену област.

Да би ученик успјешно савладао градиво, наставник треба правилно одредити ниво образовно-васпитних захтјева. Правилно одређивање знања на нивоу обавијештености, разумијевања и примјене, помаже наставнику у раду са ученицима, праћењу њиховог напредовања, али и вредновања рада, стечених знања и способности.

У осмом разреду наставник треба да сагледа ниво знања са којим ученици долазе из претходног разреда, с намјером да тим предзнањима прилагоди свој рад на реализацији наставних садржаја предвиђених наставним програмом.

Наставник треба да упућује ученике на повезивање претходних и новостечених знања и коришћење различитих извора информација. Иако је улога наставника да ученицима саопшти основне информације, те је ова метода неизбјежна, ипак не треба да буде доминантна, већ наставник треба да усмјерава ученике да самостално долазе до информација, да уочавају разлике, изводе закључке и откривају узрочно-последичне везе. Зато је потребно комбиновати различите облике и методе рада.

Наставник може ученике додатно мотивисати и заинтересовати за градиво навођењем занимљивости из живота појединих научника, неких врста биљака и животиња и других занимљивости.

У току часа ученицима треба омогућити да постављају питања и трагају за одговорима.

Наставник треба да подстиче ученике да користе различите изворе знања (литературу, интернет, медије), да систематски прикупљају и класификују информације.

У осмом разреду се изучавају сљедеће теме и тематске цјелине: екологија – дефиниција и основни појмови, типови екосистема, заштита, обнова и унапређивање животне средине и заштита природе. На почетку наставне године, по могућности, извести ученике у природу како би уочили разноврсност живог свијета и међусобну зависност живе и неживе природе.

Ученике упознати са основним еколошким појмовима и указати на значај проучавања екологије у данашње вријеме. Објаснити различите нивое биолошких и еколошких интеграција и извођењем теренске наставе ученике упознати са нивоима еколошких интеграција. Посебно нагласити значај очувања биолошке равнотеже. У сарадњи са ученицима направити паное, нпр. различитих ланаца исхране и тофичких пирамида и објаснити повезаност организама у животним заједницама. На терену прикупити неопходан материјал и у кабинету/лабораторији кроз очигледан наставни рад утврдити

појмове из области екологије. Од прикупљеног материјала формирати збирке (инсеката, гљива) и хербаријуме.

Ученицима објаснити основне карактеристике свих типова екосистема и указати на разлику између природних и антропогених екосистема. Указати на зоналност у воденој средини и специфичности различитих водених екосистема. Објаснити разлику између четинарских и листопадних шума, спратовност и утицај еколошких фактора у овим екосистемима. Истаћи значај шума и последице које настају уништавањем шума.

На примјерима објаснити могуће начине загађења ваздуха, воде, земљишта и животних намирница. Упознати ученике са могућим начинима угрожавања и заштите биодиверзитета. На терену мјерити буку и сагледати начине заштите. Ученике упознати са дејством радиоактивних материја у природи и могућим начинима заштите. Упознати ученике са могућностима рационалног коришћења енергије.

Организовати рад еколошке секције. Направити паное са примјерима загађења животне средине и приједлозима заштите и рационалног коришћења природних ресурса.

Кроз практичан рад на терену сагледати режиме заштите природних добара и стварања услова за унапређивање заштићених подручја из свог окружења. Организовати чишћење најближе ријеке или свог кутка.

Током обраде градива наставник треба да инсистира на разумијевању и трајности усвојених знања. Да би се то постигло, приликом реализације програма, поред коришћења очигледног материјала и реализовања вјежби и огледа, наставник треба да инсистира на мисаоној активности ученика у току наставе. То се може остварити кроз активно учешће ученика у свим фазама часа, као и учењем путем открића, примјеном наученог и сл.

Животињски и биљни свијет је веома разнолик и распоређен је на цијелој планети Земљи па је неопходно да се изучавање овог градива доведе у везу и са географијом, али и са другим сродним наставним предметима (хемијом, физиком).

О живом свијету и односима унутар живе и неживе природе постоји читаво богатство различитог текстуалног и сликовног материјала. Добро је ученике подстицати да овај материјал користе приликом учења, али да се не задржавају само на посматрању одређених слика и слично, већ их упућивати на прављење различитих шема, плаката, итд. Ученици треба да развију вјештине и способности: израде микроскопских препарата, микроскопирања, израде збирки, хербаријума, итд.

Поред инсистирања на усвајању кључних знања, наставник треба да оспособи ученике да самостално, или уз помоћ наставника, изводе одређене огледе и мања истраживања.

Након завршетка одређених области или тема, може се организовати округли сто, нпр. на тему „Угроженост животне средине од стране човјека и неопходност њене заштите”.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ХЕМИЈА

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Задаци наставе хемије

- Развијање логичког размишљања и закључивања, а самим тим и процјена властите способности и правилан однос према раду;
- Стицање основног знања о хемијским појавама, промјенама и законитостима, и развијање научног погледа на свијет;
- Стицање потребе за даље учење, надоградњу и примјену нових технологија и комуникација;
- Путем експерименталне наставе (демонстрациони огледи које изводи наставник и лабораторијске вјежбе које изводе ученици) развијају се стваралачке способности и критичко мишљење ученика;
- Развија се потреба заштите природе, животне и радне средине;
- Развија се потреба за сталном примјеном знања из хемије, за срећнију будућност, а не за злоупотребу.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Хемија и њен значај	2
2. Основни хемијски појмови	14
3. Структура супстанце	34
4. Неорганска једињења	22

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Хемија и њен значај (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише хемију као природну науку и да пронађе њено мјесто у оквиру природних наука.	<ul style="list-style-type: none"> • Предмет изучавања хемије. • Хемија у склопу природних наука и њена примјена.	Физика Биологија Математика
Тема2: Основни хемијски појмови (14)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • упозна и разликује појам: материја-супстанца; • наброји својства супстанци; • уочи разлику између физичких и хемијских промјена;	<ul style="list-style-type: none"> • Материја, супстанца. • Својства супстанци. • Физичке и хемијске промјене супстанци.	Физика: физичке особине материје и агрегатна стања.

<ul style="list-style-type: none"> • разликује елемент од једињења као и смјешу од једињења; • дефинише раствор и растворљивост; • уочи разлике у припреми раствора; • идентификује анализу и синтезу и наведе примјере, објасни шта се дешава са масом при хемијским промјенама супстанце. 	<ul style="list-style-type: none"> • Чисте супстанце. • Елементи и једињења. • Смјеше. Раздвајање састојака смјеше. • Раствор и растворљивост. • Анализа и синтеза. • Закон о одржању масе. 	
Тема 3: Структура супстанце (34)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни основну грађу атома; • научи 30-ак основних хемијских симбола; • објасни значење атомског и масеног броја; • разликује појмове релативне атомске масе, релативне молекулске масе, мола и количине супстанце и зна израчунати моларну масу, мол и количину супстанце; • зна користити периодни систем елемената на основу податка; • повеже типове хемијских веза са положајем елемената у периодном систему елемената; • разумије да хемијски знаци имају квантитативно и квалитативно значење; • да зна да хемијске реакције представљају прегруписавање атома и атомских група и да их прикаже хемијским једначинама; • да рјешава једноставне стехиометријске задатке. 	<ul style="list-style-type: none"> • Атом. Грађа атома. Хемијски симболи. • Атомски и масени број. • Релативна атомска маса. Релативна молекулска маса. Моларна маса. • Количина супстанце. Мол. Авогадров број. • Електронски омотач. • Периодни систем елемената. • Таблице периодног система елемената. • Ковалентна веза. Молекули. Хемијске формуле. • Грађење молекула елемената и једињења. Поларна ковалентна веза. • Валенца. Валенција елемената у једињењима грађеним ковалентном везом. • Јонска веза. Валенца елемената грађених јонском везом. • Хемијске реакције. Хемијске једначине. 	<p>Физика: структура атома, елементарне честице и јединица елементарног наелектрисања.</p> <p>Математика: рачунске операције при израчунавању апсолутне атомске масе.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Хемијско израчунавање. • Закон сталних односа маса. 	
Тема: Неорганска једињења (22)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • схвати значај воде и кисеоника за живи свијет; • разликује метале од неметала по физичким и хемијским особинама према положају у периодном систему елемената; • разумије киселинско-базне карактеристике оксида елемената као анхидриде киселина и анхидриде база; • зна да поред оксида, киселина и база постоје соли као врста једињења карактеристичних особина и да између њих постоји веза; • примијени стечено знање кроз задатке и праксу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Водоник. Вода. Значај воде за живи свијет. • Кисеоник. Значај кисеоника за живи свијет. • Оксидација. Оксиди. • Анхидриди киселина. • Киселине. • Анхидриди база. Базе. • Соли. • Раствори електролита. Електролитичка дисоцијација. • Израчунавање концентрације раствора помоћу масеног удјела. 	<p>Математика: познавање рачунских операција које су потребне за израду задатака.</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

При реализацији наставних садржаја по темама могу се користити сљедећа наставна средства и извести демонстрациони огледи, односно вјежбе:

Тема: ХЕМИЈА И ЊЕН ЗНАЧАЈ

Посјетити хемијски лабораториј

Тема: ОСНОВНИ ХЕМИЈСКИ ПОЈМОВИ

- Користити узорке различитих материјала (елемент, једињење);
- Организовати вјежбе припремања раствора;
- Раздвајање смјеше сумпорног праха и праха гвожђа магнетом и загријавање исте смјеше при чему настаје гвожђе-сулфид;
- Раздвајање смјеше (суспензије) креде у води филтрацијом.

ТЕМА: СТРУКТУРА СУПСТАНЦЕ

- Користити цртеже, шеме и моделе атома;
- Припремити примјере за илустрацију хемијске везе;

- Користити периодни систем елемената;
- Вјежбати састављање хемијских формула на основу познавања начина остваривања везе у молекулу;
- Рјешавање већег броја стехиометријских задатака везаних за релативну атомску и молекулску масу, количину супстанце и моларну запремину.

Тема: НЕОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА

- Испитати особине водоника и кисеоника (водоник гори, кисеоник подржава горење);
- Испитати особине киселина и база.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ТЕХНИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Развијање интереса за технику и производњу и информисање ученика о савременим техничким достигнућима;
- Стицање основних техничко-технолошких знања из различитих области технике, умијећа и вјештина и оспособљавање ученика за њихову примјену у учењу, раду и свакодневном животу, као и формирање научног погледа на свијет;
- Развијање прецизности, уредности и тачности у раду, упорност и истрајност приликом рјешавања задатака; комуницирање на језику технике (техничка терминологија, цртеж);
- Развијање стваралачких способности ученика, техничког мишљења, осјећања повјерења у властите снаге, критичности и смисла за акцију, иницијативности, систематичности и стрпљивости у раду;
- Учење о правилној и на науци заснованој организацији рада, рационалном искоришћавању алатки, прибора и материјала, радног времена и стицања повјерења у властите снаге. Развијање позитивних ставова и односа према раду и формирање позитивних својстава личности и карактера;
- Оспособљавање ученика за разумијевање функционисања појединих техничких уређаја и апарата којима се користе у школској средини, као и уређаја који прате савремени живот човјека;
- Формирање способности за колективни рад, рад у групама, паровима, индивидуални и индивидуализирани рад у оквиру вјежби, као и способности за рад са полуготовим и готовим елементима;
- Развијање смисла за естетску страну у свакодневном раду који се обавља у школи и у свакодневном животу;
- Развијање мисаоног представљања и комбиновања просторних односа и облика при конструкторском моделовању;
- Развијање смисла за практично коришћење средстава и уређаја хигијенско-техничке заштите;
- Усвајање нових знања, вјештина и навика о заштити животне средине, развијање одговорности и основне културе понашања у животној околини, као и примјена стечених знања у свакодневном животу;
- Пружање знања и правовремених информација о професионалним позивима и давање искуства која ће ученицима помоћи у правилном избору будућег занимања.

У осмом разреду ученици треба да:

- комуницирају на језику технике – користе стручну терминологију и израђују технички цртеж основним прибором за техничко цртање и уз помоћ софтвера (Google SketchUp) или др.;
- користе рачунар у прикупљању информација као и у њиховој обради и презентацији;

- служе се мјерним инструментима за мјерење дужине, углава, масе, силе, препознају елементе из области машинства и да их компонују у једноставније функционалне цјелине (графички и кроз моделе и/или употребне предмете), одређују адекватне везе између елемената (завртањ, закивак, ...);
- примјењују одговарајуће поступке обраде материјала кроз алгоритам, разумију технолошке процесе и производе различитих технологија;
- препознају природне ресурсе, њихову ограниченост у коришћењу, прилагоде динамичке конструкције (моделе) енергетском претварачу, одаберу програм за управљање рачунаром;
- примјењују мјере и средства за личну заштиту при раду, знају мјере заштите и потребе за обнову и унапређивање животног окружења;
- на основу знања о врстама дјелатности и сагледавања својих интересовања и знања, правилно одаберу своју будућу професију у оквиру машинства и мехатронике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Увод у машинску технику	1
2. Графичке комуникације – техничко цртање у машинству	5
3. Машински материјали	2
4. Мјерење и контрола	3
5. Технологија обраде материјала	3
6. Машине и механизми	6
7. Енергетика – мотори	5
8. Роботика	2
9. Од идеје до реализације – конструкторско моделовање	9

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Увод у машинску технику (1)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • схвата значај повезаности науке и технике, као и практичну примјену закона природних наука у свим сферама техничких достигнућа; • разумије значај индустријске револуције за развој човјечанства; • објасни појам машина и механизма; • разумије законитости природних и техничких наука. 	<ul style="list-style-type: none"> • Историјски појмови везани за машинску технику. • Механизми и машине, основни појмови. 	Корелација с историјом и физиком

Тема 2: Графичке комуникације – техничко цртање у машинству (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи техничку документацију при пројектовању машинских склопова; • примјењује техничке цртеже и да на цртежу представи једноставан предмет у ортогоналној пројекцији; • нацрта једноставан предмет у пресјеку; • просторно прикаже предмете; • користи програме за техничко цртање на рачунару. 	<ul style="list-style-type: none"> • Техничка документација у машинству. • Ортогонална пројекција. • Котирање. • Пресједи и упрошћавање. • Просторно приказивање. • Google Sketcup. 	Корелација с физиком, хемијом и информатиком.
Тема 3: Машински материјали (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе основне карактеристике метала; • објасни шта су легуре; • препозна механичка својства метала и легура; • изврши одабир материјала за израду употребног предмета или модела на основу особина материјала. 	<ul style="list-style-type: none"> • Машински материјали: метали, легуре, композити, погонски материјали. • Својства метала и легура, испитивање тврдоће, чврстоће и др.). 	Корелација с физиком и хемијом.
Тема 4: Мјерење и контрола (3)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје мјерења и мјерна средства: дужине, угла, масе и момента; • контролише, размјерава и обиљежава. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјерења и мјерна средства: дужине, угла, масе и момента. • Појам контроле, размјеравање и обиљежавање. 	Корелација с физиком, математиком и хемијом.
Тема 5: Технологија обраде материјала (3)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије разлику између обраде метала са и без скидања струготине; • познаје алате који се користе за обраду метала; • зна елементе којима се остварује раскидива и нераскидива веза; • зна поступке површинске заштите метала; • зна да одабере и правилно користи одговарајући алат и прибор; 	<ul style="list-style-type: none"> • Принципи обраде метала са и без скидања струготине. • Спајање металних дијелова. • Мјере заштите на раду. 	Корелација с физиком и хемијом.

<ul style="list-style-type: none"> • примјењује одговарајуће поступке обраде материјала. 		
Тема 6: Машине и механизми (6)		
<p>Ученик да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна просте механизме и законе на којима се заснива њихов рад; • самостално и на различите начине, примјењује елементе за везу; • зна намјену елемената за пренос снаге и кретања и њихову примјену; • препознаје машине унутрашњег транспорта; • препознаје машине спољњег транспорта. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основни појмови и принципи рада машина и механизма. • Елементи машина и механизма: елементи за везу. • Елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи. • Производне машине, принцип рада, састав, коришћење. • Машине спољашњег и унутрашњег транспорта. 	Корелација с математиком, физиком.
Тема 7: Енергетика – мотори (7)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна изворне облике енергије; • разумије принцип рада хидрауличних и пнеуматских мотора; • разумије принцип рада топлотних мотора; • разумије принцип рада клипних мотора; • разумије принцип рада реактивних мотора. 	<ul style="list-style-type: none"> • Извори, коришћење и трансформација енергије. • Погонске машине мотори: хидраулични, пнеуматски. Погонске машине-мотори: топлотни мотори (парне машине и турбине). • Двотактни и четворотактни бензински. • Дизел-мотори. Остали типови мотора. 	Корелација с физиком, хемијом, биологијом и математиком.
Тема 8: Роботика (2)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије начин израде и управљање роботима; • препозна мјеста примјене робота. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам робота. Врсте робота, намјена, мјесто примјене. • Конструкција робота (механика, погон, управљање). 	Корелација с математиком, физиком и информатиком.
Тема 9: Од идеје до реализације – конструкторско моделовање (9)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • самостално реализује своје идеје, израдом производа или модела, избором материјала и поступака рада; • кроз практичну израду модела покаже радне навике, развија психомоторичке способности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Израда пројекта са техничком документацијом (по алгоритму од идеје до реализације по сопственом избору). • Обиљежавање на материјалу, самосталан рад на сопственом пројекту према алгоритму. 	Корелација с математиком, физиком и информатиком.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Тема *Увод у машинску технику* има задатак да уведе и заинтересује ученике за нову техничку област – машинство. Увођење у машинство остварити обрадом основних појмова из области машина и механизма. На основу знања из претходних разреда о ресурсима, увести ученике у основе трансформације материје и енергије, пренос и трансформације оптерећења и кретања.

Тема *Графичке конструкције – техничко цртање у машинству*. У оквиру техничког цртања проширивати знања са ортогоналним пројектовањем и просторним приказивањем објеката, затим специфичностима у области машинства (техничка документација у машинству, ортогонална пројекција, котирање, пресјечи и упрошћавање, просторно приказивање). За техничко цртање на рачунару користити програм Google Sketchup или неки други. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва – Од идеје до реализације.

Тема *Машински материјали*. Проширити знања о техничким материјалима које су ученици стекли у претходним разредима. Акцент је на машинским материјалима: метали, легуре, композити, неметали, погонски материјали. Упознати ученике са својствима метала и легура (испитивање тврдоће, чврстоће и др.) који се најчешће користе у машинству. Остварити везу са хемијом тако што треба ускладити вријеме и обим реализације у оба наставна предмета.

Тема *Мјерење и контрола* се надовезује на наставне садржаје из физике из претходног разреда. За техничко образовање посебно је важно да ученици упознају мјерење и мјерна средства: дужине, угла, масе, силе и момента, размјеравање и обиљежавање на металу. Ученици треба да науче да рукују помичним мјерилом, микрометром, калибрима и угаоником.

Тема *Технологија обраде материјала* се такође ослања на наставне садржаје из претходних разреда. У току реализације треба указати на принципе обраде метала са и без скидања струготине, разлике у обради метала у односу на друге материјале, као и спајање металних дијелова. Осим ручне обраде уз одговарајуће мултимедијалне софтвере обрадити производне машине – принцип рада, састав, коришћење. Није предвиђено да ученици раде на обради тешко обрадивих материјала. Посебно обратити пажњу на мјере заштите на раду.

Тема *Машине и механизми* представља комплексну област која обухвата: основне појмове и принципе рада машина и механизма, елементе машина и механизма, елементе за везу, елементе за пренос снаге и кретања, специјалне елементи. Обрада ових елементарних појмова представља основу за следеће садржаје у оквиру ове теме тј. подсистеме саобраћајних машина и уређаја: машине спољашњег (бицикл, аутомобил, жељезничка возила, бродови, авиони и др.) и унутрашњег транспорта (транспортери, дизалице и др.) – принцип рада, састав, коришћење. Повезати са садржајима из енергетике тако да ученици могу да схвате међусобне односе погонских и преносних елемената у саобраћајним средствима.

Тема *Енергетика – мотори*. Ученици треба да упознају принципе рада енергетских претварача, изворе, коришћење и трансформацију енергије. Упознати ученике са развојем погонских машина – мотора, као и врстама: хидраулични, пнеуматски, топлотни (цилиндри, турбине, парне машине и турбине, четворотактни бензински мотор, дизел мотор и остали мотори). Детаљније обрадити принципе рада и дијелове СУС мотора. При реализацији треба користити дијелове мотора, моделе и аудио-визуелне медије, односно мултимедију.

Тема *Роботика*. Роботика је област која треба да интегриса наставне садржаје других области као што су информатичка технологија, машине и механизме, енергетика, технологија обраде материјала. Ученици треба да упознају врсте робота, намјену, конструкцију (механика, погон и управљање) итд., а такође и појам и намјену мехатронике. За реализацију ове теме треба користити адекватне мултимедијалне презентације. Посебно је погодно организовати моделовање робота из конструкторских комплета и коришћење интерфејса.

Тема *Од идеје до реализације – конструкторско моделовање*. Реализација модула је заснована на примјени конструкторских елемената и самосталној изради појединих дијелова конструкције на основу пројекта. Ученици се могу определијелити по сопственом избору за различите модуле: конструкција модела машина и механизма, интерфејс технологија, роботика, рад на рачунару и др. Реализацијом модула остварује се диференцијација и индивидуализација ученика према способностима, интересовању и полу. Ученици приступају реализацији модула израдом пројекта који садржи алгоритам од идеје до реализације. У изради техничке документације за пројекат могу се користити једноставни бесплатни програми за техничко цртање.

Наставна средства, методе и облици рада, организација наставе техничког образовања

Наставна средства, дидактички материјал, наставне методе и облици рада треба да подстичу развој техничког мишљења и стваралаштва ученика. С обзиром на различитост функција и карактера појединих дијелова програмских садржаја, као и психофизичких могућности ученика у појединим фазама, у настави техничког образовања се, по правилу користе сви постојећи облици рада, који су иначе заступљени у осталим наставним предметима: фронтални, групни, рад у паровима и индивидуални рад. Фронтални облик рада примјењује се најчешће зато што је економичан у припремању и одржавању часова и ученицима обезбјеђује поступност, систематичност, као и лакше праћење и контролисање рада и резултата рада ученика.

Међутим, у настави техничког образовања треба водити рачуна и о slabим странама фронталног облика рада као што је спутавање иницијативности и самосталности у раду, немогућност ангажовања свих ученика у раду, појединци не могу да задовоље своје склоности и развију своје способности темпом који им одговара. Групни облик рада се чешће користи у настави техничког образовања, а посебно у реализацији наставних садржаја као што су: упознавање принципа и начина функционисања појединих справа, уређаја, апарата, машина и сл., приликом њиховог расклапања и склапања; проучавања појединих технолошких процеса; примјене практичних знања, умијења и вјештина, рада на рачунару и др. Индивидуални облик у настави техничког образовања има посебну улогу у реализацији модула и конструкторског моделовања. Израда „пројекта” захтијева од наставника индивидуални рад са сваким учеником тако да им омогући рад у складу са

њиховим способностима, склоностима и интересовањима. Овај облик рада се примјењује када ученици постигну одређена знања, умијења и вјештине и одређено искуство које могу примјењивати у самосталном раду при реализацији „пројекта”. Избор метода зависи од циља и задатака наставног часа, опремљености кабинета наставним средствима и изабраног облика рада. Ученике треба оцјењивати према резултатима које постижу у усвајању наставних садржаја, узимајући у обзир и све њихове активности значајне у овој настави (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.). Не треба одвојено оцјењивати теоријска и практична знања, нити примјењивати класично пропитивање ученика, већ изводити оцјене на основу сталног праћења рада ученика.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увијек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбиједити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова проблематика.

У овој етапи реализације наставе техничког образовања треба прилагодити – трансформисати простор и опрему у кабинетима-радионицама за примјену иновираних програма техничког образовања. Треба имати у виду да се један дио садржаја односи и на примјену рачунара у настави техничког образовања. Због тога кабинет треба преуредити да буде функционалан и да се сви наставни садржаји могу реализовати. То значи да за поједине врсте операција треба предвидјети намјенски простор и опрему, а да се при томе међусобно не ометају, односно један дио предвидјети за обраду дрвета и метала. За ове операције пожељно је да се предвиди посебна просторија са неколико радних мјеста. С обзиром на то да се реализује модулarna настава, што значи да ће се ученици истог одјелења моћи опредјелјивати за различите модуле активности, треба предвидјети услове за реализацију такве наставе. Други простор обезбиједити за „пројектовање” - рад на техничкој документацији, затим, мјесто за рад са конструкторима и рад на рачунару. Складном организацијом простора и опреме створиће се повољни услови за диференцирану и индивидуалну наставу.

У случају адаптације постојећег простора или при изградњи нових, треба уважавати сљедеће захтјеве: школски простор организовати тако да омогући све облике диференцираног и индивидуалног рада, са мањим или већим могућностима за вишенамјенско коришћење, да кабинет-радионица посједује једну помоћну просторију која је повезана са основном за рад мањих група или појединих ученика у оквиру додатне наставе, слободних техничких активности, за рад са талентованим ученицима, за припрему наставе и др., да намјештај који се набавља буде флексибилан тако да се може брзо и ефикасно прилагодити за рад мањих група и индивидуални рад ученика.

Напомене

- НПП предмета техничко образовање реализовати у тијесној сарадњи са наставом основа информатике.
- Ученицима дозволити максималну самосталност у раду на часу, посебно када се раде часови моделовања.
- У настави користити што више примјера из окружења.
- Дозволити ученицима да сами или у сарадњи са наставником раде на изради презентација.
- У настави користити максимално ДВД и различите врсте презентације.

- Тамо гдје нема услова за потпуну реализацију наставе, настојати корак по корак стварати их.
- У оквиру теме *Од идеје до реализације – конструкторско моделовање*, настојати да ученици своје пројекте презентују путем адекватних програма на рачунару уз помоћ знања стечених кроз наставни предмет основи информатике.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ОСНОВИ ИНФОРМАТИКЕ

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 36

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Оспособљавање ученика за коришћење рачунара и стицање вјештина и самопоуздања у коришћењу и примјени рачунара и комуникацији путем мреже;
- Упознавање ученика са математичким основама рада рачунара, основним карактеристикама програмских језика и начинима рјешавања проблема помоћу рачунара.

Посебни циљеви

- Стицање знања о могућностима рјешавања једноставнијих проблема помоћу линијских и разгранатих алгоритама;
- Проширивање знања о функцији и значају оперативног система кроз упознавање мрежних комуникација;
- Разумијевање значаја бројевних система у рачунарству, њихове међусобне конверзије и операција са бинарним бројевима;
- Разумијевање значаја алфанумеричких кодова у рачунарству;
- Стицање основних знања о базама података.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Програмирање и програмски језик	11
2. Мрежне комуникације	6
3. Математичке основе рачунара	8
4. Базе података	11

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Програмирање и програмски језик (11)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише програмирање, алгоритам и програм; • нацрта дијаграм тока просте и разгранате линијске структуре; • наброји важније више програмске језике; • препозна и користи основне наредбе у програмском језику;	<ul style="list-style-type: none"> • Појам и фазе програмирања. Алгоритам – појам и особине. Линијске и разгранате алгоритамске структуре. • Програмски језик. Промјенљиве и константе. Основне наредбе улаза, обраде и излаза. Карактеристике програмског језика.	Математика. Техничко образовање. Енглески језик.

<ul style="list-style-type: none"> • разумије и примјењује команде из логичке провјере; • разумије функцију релацијских и логичких оператора; • користи важније уграђене функције; • рјешава једноставније проблеме из математике и физике помоћу линијских и разгранатих алгоритама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Логичка провјера. Релацијски и логички оператори. • Претварање и издвајање података (уграђене функције). 	
Тема 2: Мрежне комуникације (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји мреже; • препозна основне елементе конфигурације локалне рачунарске мреже; • схвати потребу и предност дијелења докумената, фолдера и штампача; • прихвати предност мрежног рада и дијелења заједничких ресурса. 	<ul style="list-style-type: none"> • Рачунарске мреже – подјела. Елементи мрежне конфигурације. • Начини спајања рачунара у LAN мрежи. • Подјела мрежа према принципу рада. • Дијелење фолдера и штампача. 	<p>Математика Техничко образовање Физика Енглески језик</p>
Тема 3: Математичке основе рачунара (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје значења бита и бајта; • разликује бројевне системе, који се примјењују у информатици; • изврши конверзију бројева из једног у други бројевни систем; • примјењује операције сабирања, одузимања, множења и дијелења са бинарним бројевима; • елементарно препознаје улогу алфанумеричких кодова. 	<ul style="list-style-type: none"> • Представљање података у рачунару. Бит и бајт. Бинарни, декадни, октални и хексадекадни бројевни системи. • Конверзија бројева из једног у други бројевни систем. • Операције са бинарним бројевима. Кодирање. Алфанумерички кодови. 	<p>Математика Енглески језик</p>
Тема 4: Базе података (11)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише базу података; • зна набројати моделе базе података; • покрене и препозна софтвер за израду базе података; • креира и правилно попуни подацима табелу или 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам и модели базе података. Покретање и саставни елементи програма за управљање базама података. • Креирање табеле и обрасца базе података на основу чаробњака. 	<p>Математика Енглески језик</p>

<p>образац на основу чаробњака;</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна креирати упит по неком од критеријума; • зна сачувати и отворити базу података; • зна приказати извјештај и одштампати га. 	<ul style="list-style-type: none"> • Попуњавање табеле (обрасца) и одређивање типа података и описа поља. Рад са обрасцима. Израда упита. • Снимање и отварање базе података. Израда извјештаја и штампање. 	
--	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Наставни садржаји, обједињени у четири наставне теме, омогућавају да се програм реализује у складу са техничким могућностима појединих школа. Квалитетно организована настава подразумева самосталан рад ученика на рачунару. Наставницима који реализују наставни програм остављена је могућност избора оперативног система и апликативних програма у складу са степеном информатичке опремљености рачунарских учионица.

При реализацији теме *Програмирање и програмски језик* користити у складу са могућностима: шеме, било који виши програмски језик (QBasic, Pascal, Visual Basic, C, C++ или други), урађене програме; стручне часописе, графофолије и CD/DVD. При реализацији теме *Мрежне комуникације* користити у складу са могућностима: шеме, рачунар под оперативним системом из фамилије Windows (дозвољена је употреба и других оперативних система, на примјер Linux), LAN мрежу у школи (рачунарској учионици), стручне часописе, графофолије и CD/DVD. При реализацији теме *Математичке основе рачунара* користити у складу са могућностима: шеме, стручне часописе, графофолије, рачунарски калкулатор и CD/DVD. При реализацији теме *Базе података* користити у складу са могућностима: шеме, програм за рад са базама података (Microsoft Access из Microsoft Office, Base из Open source software или др), стручне часописе, графофолије и CD/DVD.

Препоруке

- Упознати ученике са опасностима по здравље ученика при дуготрајном коришћењу рачунара и опасностима са којима се ученици могу сусрести користећи интернет.
- Упознати ученике са начином рјешавања конкретних проблема из свакодневног живота помоћу рачунара.
- У складу са конфигурацијом рачунара обезбиједити одговарајућу идентичну инсталацију оперативног система, апликација и едитора програмског језика на свим рачунарима у рачунарској учионици.

Предложене технике и поступци оцјењивања

- Питања са могућношћу избора само једног тачног одговора.
- Питања тачно/нетачно.
- Табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине.
- Групни задаци.
- Презентације.

- Извјештаји.
- Тестови са могућношћу коришћења књигом.
- Електронски тестови.
- Пројекти.
- Микрозадаци (мањи дијелови оцијењени посебно и урађени током времена).
- Практични тестови.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

РАЗРЕД: ОСМИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 72

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Унапређивање и очување здравља, физичке кондиције и менталног здравља;
- Усавршавање моторичких способности, усклађених кретања, умијећа и навика, у складу са узрастним и индивидуалним карактеристикама;
- Оспособљавање за самостално вјежбање, развијање ритма, љепоте и стваралаштва кроз покрет, у простору и времену, васпитање морално вољних особина;
- Унапређивање позитивних социјалних интеракција, позитивне слике о себи, непосредан контакт с другима, сарадње, (не)вербалне комуникације;
- Упознавање и побољшање сопствених физичких, функционалних и психичких особина, врлина, упознавање црта своје и личности и других.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Атлетика	15
2. Одбојка	18
3. Вјежбе на справама и тлу	12
4. Кошарка	6
5. Рукомет	6
6. Ритмичка гимнастика и народни плес	8
7. Процјена физичког раста и васпитање моторичких способности	7

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Атлетика (15)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • влада ниским стартом, анализира; • зна се концентрисати, подноси оптерећење, описује покрете; • влада техником и тактиком трчања, с обзиром на своје и могућности других; • зна, врши примопредају штафете; • познаје и показује технику рада ногу руку усклађених с дисањем; • познаје и изводи технике скакања (скока) и начина савлађивања препрека; • прикаже технику бацања кугле;	<ul style="list-style-type: none"> • Техника брзог трчања: ниски старт 100(60) м Ж и М и техника истрајног трчања Ж 500 и М 800 м. • Техника штафетног трчања 4 x 60 (100м). • Скок у даљ (згрчно) • Скок увис: маказице или „Стредл”. • Бацање кугле бочно О'Брајан (медицинке). • Обучавање, усавршавање тробоја. • Комбиновати различите дионице (циклична кретања различитим темпом до 10 мин.) или надметање у тробоју.	Математика и физика: <ul style="list-style-type: none"> • просјек, обрада података, • врсте кретања, брзина испољавања, везе са законима из физике, динамика кретања, појам апсолутне и релативне снаге, • Њутнови закони, акција-реакција, • испољавање центрипеталне /центрифугалне силе, трчање у кривини, сила/теже. Биологија: <ul style="list-style-type: none"> • урођеност и стеченост, • подстицај раста, развоја,

<ul style="list-style-type: none"> • унаприједи своје моторне способности у овладавању технике залет, одраз, лет, доскок; • вреднује и прати рад функција прије, у току и послије оптерећења; • стиче издржљивост (вољу) у трчању до 10 минута; • вреднује резултате у таблицама; • усредсређује пажњу, учи се концентрацији, ланцу покрета; • анализује (не)успјех и начин како се побољшава стање; • учи усмјеравајући се на задатак, а не резултат учења. 		<ul style="list-style-type: none"> • Дарвинов и Ламарков закон, • утицај вјежбања на организам, функције, органе, психу. <p>ВРОЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • значај спреге кретање – мозак, • опасност од кожных, полних болести, порока, СИДЕ. <p>Историја:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Олимпијске игре, маратон, пентаклон.
<p>Тема 2: Одбојка (18)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна паралелни и дијагонални став; • примјењује доње и горње одбијање; • мијења мјеста у игри, предвиђа; • зна, поштује дефинише правила и ротацију мјеста ; • примјени у игри сервис (тенис, школски), прима сервис смјело; • примјени смеч и блок; • вреднује, повећава ниво усвојености знања и термина; • показује интересовање, тактику; • користи одбојку ван школе; • успоставља сарадничке и тимске односе, разликује врсте игре; • суди, културно навија и фер игра, уз аргументе и став; • игра разне улоге (играчко биће); • показује способност за посматрање, доживљавање и стварање естетских вриједности; • разликује истину од грешке; • описује (зна) редослијед потеза, ситуације. 	<ul style="list-style-type: none"> • Одбојкашки став и кретање у одбојкашком ставу • Горње одбијање (прстима). • Доње одбијање (чекићем). • Тенис сервис (школски). • Смеч и блок (поједин. и двојни). • Усавршавање моторичких способности примјеном основне одбојкашке технике. • Системи игре – у одбрани (пријем). – у нападу (смеч). • Акције с 3 додира и основне ТЕ-ТА замисли. <p>Напомена. Контрола и перцепција: просторних, временских, техничких и динамичких инпута и извођење излазног аутпута, рјешења.</p>	<p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • контакт с лоптом, ротације, равнотежа, • акција реакција, брзина тијела, лопте, • покривање простора. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • насљедни и • средински фактори у развоју способности.

Тема 3: Вјежбе на справама и тлу (12)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> зна став о шакама, уз зид, Л или Д звијезду, покушава, труди се; влада равнотежом у мировању и кретању, разликује осјећаје; састави, повезује, вјежба пруженим тијелом и контролше га; прескоком савлада препреку/е; разликује вјежбе и упоређује их; самостално изведе вјежбу, својим стилем, координирано; манипулише реквизитима; има самопоуздање, без страха; одигра народно коло и бар један од класичних плесова у пару; препознаје естетске квалитете: сливеност, оригиналност, грациозност током музике; врши припреме, чини мјере чувања, обезбјеђења; усредсређује пажњу, учи се концентрацији, (не)тачном. 	<ul style="list-style-type: none"> Премет странице у лијеву и десну страну и повезан састав: скок, окрети, мост и вага. Став у упору – колут. Прескок разношком и згрчком. Вратило (узмак, њих, у вису и саскок са пола окрета). Висока (ниска) греда. Вјежбе с реквизитима лопта, обруч и вијача или без реквизита – уз музику. 	<p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> стрма равна, врсте равнотеже, ротације. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> развој тијела здравствено васпитање, хигијена тијела, одјеће, обуће и становања. <p>ВРОЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> животна, васпитна филозофија, здрав стил живота, живот у природи.
Тема 4: Кошарка (6)		
<ul style="list-style-type: none"> правилно и кроз игру примјени основе кошаркашке технике, (кошаркашки став, дода и хвата лопту води Л и Д руком без гледања у лопту, изведе Л и Д двокорак, слободна бацања); благовремено и у брзини се зауставља, финтира и шутира; финтом (и дриблингом) надигра противника, пара, анализира их; кроз игру баскета показује способност, сарадњу, црте личности; игра тимски, мудро, (уз музику); разликује играче, простор, улогу; 	<ul style="list-style-type: none"> Основне кошаркашке технике, њихова примјена у игри баскета 3:3, 4:4. Финта шута, шут-скок (скок-шут) обучавање и усавршавање бацања из рекета. Стварање ситуације за доношење одлуке у сложенијим условима игре (пресинг). Комбинације игре како би се побољшала моторичка и ТЕ-ТА техничко-тактичка спремност ђака. (Тест: провјера овладаношћу основа кошарке). 	<p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> кинетика, облици кретања, механика кретања, отпори, окрети, ротације, закон акције и реакције, скок, судар лопте с таблом, амортизација скока лопте, праволинијска и дијагонална кретања, врсте равнотеже, основна приземљења при паду, ваздушни ђоновци, коси хитац, врсте путања лопте. <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> основна статистика на утакмици – кључни подаци.

<ul style="list-style-type: none"> • изражава, контролише став и покрете, стил игре, свој рјечник; • упоређује и прати технику; • рјешава дилеме у игри, моменту, конфликте у игри ненасилном (не)вербалном комуникацијом; • усредсређује пажњу, учи се концентрацији, откривању (лијепом); • показује способност за посматрање, доживљавање и стварање естетских вриједности; • учи се (не)успјеху у дуелу. 		
Тема 5: Рукомет (6)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи рукомет рекреативно или се активно бави; • развија сарадњу, додаје ближем; • игра тимски, маштовито, промишљено; • тестира напредовање усвојеног знања, ниво физичких способности; • примијени варијанте игре, додаје ближем, има преглед, предвиђа; • примијени основне (ТЕ-ТА) замисли и комбинације; • зна да суди, навија, зна да опише основна правила, иде на сигурно; • учи и разликује истину од грешке, свједочи и провјерава; • изражава стил игре, несебичност, самоиницијативу, аргументовано. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основи технике рукомета (вођење, додавање, хватање, финте). • Игра у нападу са шутевима на гол и одбрана од истих. • Реализација ТЕ-ТА задатака и кретно-игровних комбинација. • Тест: провјера овладаним основима рукомета. 	<p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • врсте равнотеже, • основна акробатика, • приземљење при паду, • акција-реакција. <p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • основна статистика на утакмици.
Тема 6: Ритмичка гимнастика и народни плес (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје основне вјештине ритмике, • зна плесати и играти народно коло; • осјећа ритам покрета, концентрише се на задатке, вјежбе; 	<ul style="list-style-type: none"> • Дјечји скокови, суножни, мачји скок. • Краћи састав научених покрета с реквизитом. • Врањанка (Каљинка). • Цоко, Цоко (Сиртаки). • Енглески валцер, полка. 	<p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • основне нотне вриједности, • ритмика и естетика покрета, плес, кола. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • врсте дисања, • васпитање држања тијела.

<ul style="list-style-type: none"> • изражава вјештину покретом у естетској гимнастици и ритмици; • примјењује стечена знања, умијења и способности у свакодневном животу, мисли, контролише; • изводи плес у пару, коло у врсти; • показује свакодневно хумани однос међу половима; • учи усмјеравајући се на задатак, а не резултат учења; • изражава љепоту покрета, грациозност, пруженост тијела, емоције, осјећања кроз покрет; • усредсређује пажњу, учи се концентрацији, на (не)правилно; • се ослобађа стреса игром, плесом, вјежбама релаксације, „стречингом”, разговором. 	<ul style="list-style-type: none"> • Једна игра из краја у којој се школа налази. • Усавршавање вјежбе с реквизитом који се испољава у: фронталној, сагиталној, трансверзалној равни – уз музику. • Народно коло у сарадњи са плесним клубом и/или КУД у МЗ. • Напомена: Инсистирати на љепоти покрета, понашања, опхођења у игри; на забрани псовки, пријетњи, злостављања („булинг”). 	
--	---	--

Тема 7: Процјена физичког раста и васпитање моторичких способности (7)

<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познаје и разликује лоше држање; • (из)мјери самостално висину, тежину тијела, упоређује односе; • (пр)оцјењује и пореди ниво развоја моторичких способности; • зна извести тест и анализовати га; • упоређује стање из КФР и напретка моторичких способности; • упознаје своје слабости и предности и других у тестирању; • пореди способности и побољшава их уз нове информације; • зна и схвата значај усклађивања дневног ритма: учења, одмора, игре, опуштања, сна (исхране); • вреднује, зна сврху тестова, вјежба код куће, зна (не)исправно; 	<ul style="list-style-type: none"> • Тест: држања тијела. • Мјерење висине и масе тијела. • Експлозивна снага ногу (скок удаљ из мјеста). • Општа снага (бацање медицинке 4 кг). • Трчање 500 м Ж и 800 м М. • Снага руку и раменог појаса (издржај у згибу до 120 секунди). • Гипкост (дубоки претклон). <p>Напомена: Нормативе учинити доступним ученику. Анимирати ученика за вођење сопственог дневника физичке активности, у циљу добијања повратних информација.</p>	<p>Математика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • методологија процјене и упис најбољих резултата, • статистичка обрада података. <p>Биологија: Знање о важности држања тијела, функцијама система и органа, јачање општих биолошких својстава (веће мишићне гр.).</p>
--	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • здравствено се васпитава, схвата и аргументује значај тестова; • учи се концентрацији, пази. 		
---	--	--

Минимални образовни захтјеви

Атлетика: Трчање на 100 м (Ж) и (М), и на 500 м ученице и 800 м ученици.

Бацање кугле из мјеста (Ж) 3 и (М) 4 кг.

Вјежбе на справама и тлу:

– **ученици:** наставни садржаји програма вјежби на тлу, прескок, једне справе у упору и једне справе у вису;

– **ученице:** наставни садржаји програма вјежби на тлу, прескока, греде.

Ритмика: Приказати основну технику рада вијачом и лоптом.

Народна кола и плесови: Одиграти једну игру, коло, плес уз музику (показати образац).

Одбојка: и г р а.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Напомена. Зависно од услова рада, наставник може да изврши блажу прерасподјелу фонда часова у оквиру (корист) часова спортских игара или опште физичке припреме.

АТЛЕТИКА – Изводити наставу уз концепт (**припрема часа обавеза је не само за обраду, тј. обучавање него и остале етапе часа**). Показати технику, омогућити надметање у 3-боју. Обратити пажњу на: правилно дисање, усклађеност рада руку и мекоћу доскока ногама. Исправљати типичну (моторичку) грешку и појединачне. Објаснити зашто и како трчимо, шта је правилно, држање тијела, у ходу, трчању. Примијењено ходање и трчање. Објашњавати простим начином, **дати дјечи оквир за дјеловање и сопствену креацију**, доводити их у **чешће међусобне односе**, показати различите часове, стилове, облике рада, артикулације часа, информисати о напретку, а истакнуте ученике похвалити. Комбиновати различите дионице, анализирати и објавити стање раста, способности, (не)правилног држања тијела ученика у школи (општини). Доступност таблица. Показати технику, омогућити разна (**само**)надметања. Штетност дужег коришћења рачунара, интернета.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** фронтални и групни, кружни рад, у пару, колонама (инструкције).

ОДБОЈКА. Изводити наставу уз концепт, објашњавати на прост начин, дати дјечи оквир за дјеловање, доводити их у чешће односе ученик-ученик, показати различите стилове рада, артикулације часа, пружати прилику за разне улоге, информације о напретку путем теста.

Користити лопте, доступну опрему, литературу, видео-запис. Организовати надметања екипа 2:2, 3:3, **са различитим задацима**. Примјена тактике и инструкције с прекидима рада и указивањем на конкретне захтјеве. Тест: провјера усвојености основне технике.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** фронтални, групни, кружни рад, у колонама, паровима, тројкама, врсти, с допунским вјежбама, **на и са** станицама.

ВЈЕЖБЕ НА СПРАВАМА И ТЛУ – Припрема наставних средстава. У сали вјежбе на справама изводити уз појачану пажњу, дисциплину и одговорност. Оспособити се за асистенцију, у пару. Развити дух: лијепог и стваралачког покрета, сарадње, љубави, фер надметања. Исправљати типичну и појединачне грешке. Користити: „АБЦ технике”, слике, видео, практичне игре забавног карактера, „АЕРОБИК” програм уз огледало код куће (у сали). Сарадња с КУД, плесним клубом и родитељима. Развијати осјећај за склад, ритам и љепоту покрета. Користити линије по сали. Показати образац игре, **припрема ђачке вечери и плеса**. Треба вјежбати у пријатном простору и обезбјеђивати га на нивоу школе. „АЕРОБИК” – Акцент на **обликовању кретања**.

Наставне методе: усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** полигон, групни рад, у пару, врсти, с допунским вјежбом.

РИТМИЧКА ГИМНАСТИКА И НАРОДНИ ПЛЕС – Указивати на правилност вјежбе и рада уз музику по избору. Развијати осјећај за складност и љепоту покрета. Примјена у плесним вечерима. Љепота односа међу људима, активан животни, спортски стил. Указивати, стварати богатство културе покрета.

Наставне методе: усменог излагања, демонстрације, игром. **Облици рада:** групни, пару, врсти и кругу и допунска вјежбања, паралелно М и Ж.

КОШАРКА – Вјежбати обје руке. Омогућити дјечи надметање и промјену парова, екипа као својеврсне мотивације. Прекидати игру и давати кратке инструкције. Бацање лопте из разних праваца и удаљености на кош, у рекету, око рекета, у обиљежена зидна поља. Развијати љубав према кошарци и пропагирати начине рада, технике, без пријетњи. Припремити и искористи доступну литературу уџбеник, видео-запис, Игре с захтјевима. **Контрола и перцепција:** просторних, временских, техничких и динамичких инпута ка стварању излазног аутопута, правога рјешења, потеза. Давати инструкције и посебне захтјеве за реализацију у виду кретних комбинација. Веома је важно истовремено усвајајући елементе радити и на побољшању, васпитању физичких својстава посебно оних на које се још може утицати. Ограничење коришћења рачунара, видео-игре у школи и код куће. Залогати се за концепцију рада с дјецом **ка усвајању кретне културе**, а не културе спорта, тј. за **осмишљавање покрета човјека према човјеку**, а не покрета човјека против човјека. Побољшање и обогаћивање окружења, амбијента, услова рада (уз музику).

Наставне методе: игре, усменог излагања и показивања, демонстрације. **Облици рада:** фронтални, групни, кружни рад, у пару, тројкама, **на** и **са** станицама, колони/ама, инструкције с прекидима током погрешног рада.

РУКОМЕТ – Ову тему, спорт извести кроз практичан рад, изводити игру рукомета на једном (два) голу и омогућити ђацима надметање екипа. Ангажовати ђаке као судије. Користити стручну литературу, презентације и основне податке успјеха са (званичних) утакмица рукомета. Тест: провјера усвојености три основна елемента. Изводити игрице забавног карактера, организовати надметање. Омогућити ђацима реализацију **ТЕ-ТА** (техничко-тактичких) задатака, кретно-игровних комбинација. Игра 1:1, 2:2, 3:3, 5:5, цијеле екипе на једном голу у зони шест (осам) метара. Исправљање типичних и појединачних грешака. Користити све доступне лопте, доступну опрему, видео. Примјена технике и тактичких замисли на часу и разних кретних комбинација из приручника, кинограма анимација (DVD), приказ покрета мобилним телефоном. Исправљати типичну

(моторичку) и индивидуалне грешке. Понудити избор садржаја, вјежби и оптерећења ђацима слабијег здравља и потешкоћама у развоју. Комбинација сличних игара, усавршавање технике, подстицање (само)иницијативе, дисциплине. Вјежбањем се усавршавају развојне димензије ученика: **интелектуална, емоционална и моторичка**.

Наставне методе: усменог излагања, демонстрације и игре. **Облици рада:** групни, у пару, тројкама, врсти и колонама и допунска вјежбања за побољшање физичких способности.

ПРОЦЈЕНА ФИЗИЧКОГ РАСТА И ВАСПИТАЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ

Током тестирања није добро да се дуже чека. Треба паралелно изводити предвиђене наставне садржаје, може да се изводи програм вјежби „Сам свој тренер”. Култура држања тијела. Закључите, генерализујте податке, коментари с ђацима, По(р)ука самостално вјежбање код куће. Обучавати ученике у методологији процјене, уписа резултата и анимације за сопствено вођење дневника физичких вјежби. Тестирање (евентуално уз музику) се изводи на крају школске године. Пазити на методологију тестирања и уписивати најбољи резултат. Упућивати ученике на ограничено коришћење рачунара, интернета, а посебно видео-игрица. Упознавање дјецe, родитеља са штетности видео-игара и дужег коришћења рачунара. Стварати вјежбовно учење (усмјереност на задатак, а не поређењем ђака) које је бесконачно и које има самоодржавајућу повратну информацију. Анимирати ђаке за вођење сопственог – личног картона (ЛК), дневника физичке активности. Давати инструкције за самосталан рад и домаће вјежбање, биљежење резултата и (само)вредновање.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** фронтални и групни рад, у пару, индивидуално, врсти (с допунским вјежбама), групи, колони.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

РАЗРЕД: **ОСМИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **36**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Одјељењска заједница функционише као ученички колектив који има властиту организацију, али уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина, тј. разредник.

Општи циљеви

- Максималан допринос социјализацији сваког ученика, односно развој социјалних компетенција ученика;
- Допринос развоју когнитивних, емоционалних и радно-акционих компетенција;
- Допринос развоју комплетне личности сваког ученика, његових способности, одговорности и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду;
- Спознаја ученика о себи, друштву и природи, те потреби њиховог очувања.

Посебни циљеви

- Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (физички, социјални, емоционални, интелектуални, морални и естетски);
- Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту;
- Упознати ученике са: дужностима, задацима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи;
- Упознати ученике са битним факторима наставе и могућим начинима учешћа у функционисању школе;
- Развијати код ученика позитиван став према ненасиљу, те промовисању поштовања различитости;
- Развијати осјећај патриотизма и интернационализма;
- Развијати еколошку свијест код ученика, те потребу за очувањем личног здравља и околине;
- Учествовати у реализацији културно-забавних, спортских и других активности у школи и друштвеној средини;
- Упознати ученике са интелектуалним и физичким захтјевима појединих занимања.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Организација одјељењског колектива	3
2. Култура живљења	5
3. Упознајмо себе	4
4. Превенција насиља	5
5. Дјечја права	2
6. Учење учења	2
7. Здравствено васпитање	5
8. Екологија	2
9. Професионална оријентација	4
10. Заштита од мина и ватреног оружја	1
11. Процјена резултата рада	1
12. Теме по избору	2

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Организација одјељењског колектива (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • примијени процедуру избора одјељењског руководства и активно учествује у креирању програма рада одјељењске заједнице; • анализира важност планирања и програмирања рада; • образложи одговорност појединца при избору руководства, као и одговорност изабраних појединаца и група за рад у одјељењској заједници; • разликује одјељењска правила и кућни ред школе и поштује их; • износи и образлаже своја мишљења, ставове и увјерења; • идентификује и наброји правила важна за функционисање колектива и понаша се у складу са усвојеним правилима; • учествује у стварању здраве атмосфере у одјељењу и школи. 	<ul style="list-style-type: none"> • Избор руководства одјељења, задужења појединаца и група. • План и програм рада одјељењске заједнице. • Правила за наше одјељење и кућни ред школе. • Очекивања и постављање циљева. 	Српски језик

Тема 2: Култура живљења (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • образложи значај обиљежавања обичаја и традиција као дио идентитета појединца и народа; • објасни улогу и значај Светог Саве за српско школство; • учествује у припремању и обиљежавању Светосавске свечаности; • показује осјетљивост за оне којима је помоћ потребна, за људе у невољи; • издвоји и примјењује процедуре око покретања хуманитарних акција; • препознаје културу одијевања и прилагоди одијевање различитим приликама; • препознаје истинске вриједности и понаша се у складу са њима; • опише важност међусобне сарадње и уважавања оног што други говоре (ученик–наставник–родитељ). 	<ul style="list-style-type: none"> • Обичаји, традиција, културно наслеђе. • Светосавске свечаности. • Материјални остаци културног наслеђа. • Васпитање за хуманост (како могу покренути неку хуманитарну акцију). • Бонтон – култура одијевања. • Систем вриједности. • Заједничко рјешавање проблема (ученик – наставник – родитељ). 	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Вјеронаука</p> <p>Географија</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Музичка култура</p>
Тема 3: Упознајмо себе (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • процијени личне снаге и слабости; • говори о себи са уважавањем пред другима; • представи мисли и осјећања ријечима и сликом; • објасни животни циклус и неминовност смрти. 	<ul style="list-style-type: none"> • Препознавање личних снага. • Уважавање себе и слобода говора о себи пред другима (асертивност). • Одлазак. 	<p>Ликовна култура</p> <p>Српски језик</p>
Тема 4: Превенција насиља (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни појам инклузивности; • наведе карактеристике инклузивне школе; • анализира да ли је и у коликој мјери одјељење које похађа инклузивно; • анализира инклузивност школе; 	<ul style="list-style-type: none"> • Инклузивна школа. • Процјена инклузивности одјељења. • План акције за унапређење инклузивности одјељења. • Малољетничко преступништво. • Улоге различитих институција у 	

<ul style="list-style-type: none"> • уради план активности за унапређење инклузивности одјељења; • уради план за смањење насиља у школи; • упореди и утврди улогу школе, центра за социјални рад, полиције и других институција у превенцији малољетничког преступништва; • препозна ситуације када се требају обратити школи, центру за социјални рад или полицији за подршку у тешким ситуацијама. 	<p>малољетничком преступништву.</p>	
<p>Тема 5: Дјечја права (2)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • повеже права и одговорности; • објасни одговорности за остваривање личних права и да се неугрожавају права других; • анализира утицај личног понашања на друге; • анализира однос између оног што се од нас очекује и нашег понашања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Права и одговорности. • Уз права иду и дужности. 	
<p>Тема 6: Учење учења (2)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • процијени властито учење и осмисли начин унапређивања истог. 	<ul style="list-style-type: none"> • Самопроцјена процеса учења, унапређивање. • Мотивација за учење. • Активно учење. 	
<p>Тема 7: Здравствено васпитање (5)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни конфликт и препозна врсте конфликта; • објасни поступак ненасилног рјешавања конфликта; • препозна и објасни механизме превазилажења стресних ситуација; • идентификује/наброји врсте одбрамбених механизма; • образложи важност одбрамбених механизма; • објасни шта је АИДС; • препозна и протумачи ризично понашање; 	<ul style="list-style-type: none"> • Ненасилно рјешавање конфликта. • Медијација – неутралност у конфликту. • Стрес. • Одбрамбени механизми. • АИДС. • Утицај вршњачке групе на ризична понашања. 	<p>Српски језик</p> <p>Биологија</p>

<ul style="list-style-type: none"> • опише негативан утицај различитих ризичних понашања и начин заштите од истих; • примјењује вјештину доношења одлука; • препознаје притиске и ризичне ситуације у пријатељским-партнерским односима; • препозна и одбије вршњачке притиске на ризична понашања. 		
Тема 8: Екологија (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује и опише рационално и нерационално коришћење природних добара (шума, извора енергије), препозна опасности од неправилног искоришћавања природних добара у ужем и ширем окружењу; • опише могућности заштите појединих природних добара; • учествује у акцији чишћења околине у непосредном окружењу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Нерационално искоришћавање природних добара. • Заштита природних добара (флоре, фауне, националних паркова). • Екологија–свијест–акција. 	
Тема 9: Професионална оријентација (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • образложи факторе који утичу на избор занимања; • идентификује струке и образовне профиле за које испољава интерес; • повезује психофизичке захтјеве струка и занимања са личним склоностима и интересовањима за одређена занимања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Фактори у избору занимања. • Преглед струка и образовних профила. • Психофизички захтјеви струка и занимања (избор према интересу ученика), –физички и чулни захтјеви, –склоности и интересовања, –ментални захтјеви. 	
Тема 10: Заштита од мина и ватреног оружја (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише како мине и НУС-а изгледају у природи; • објасни разлику између сигурних од несигурних подручја; • наброји индикаторе који су препознатљиви за ризично и минирано подручје. 	<ul style="list-style-type: none"> • Индиректни показатељи минираних подручја. • Необилежена минирана подручја. • Сигурни облици понашања. 	

Тема 11: Процјена резултата рада (1)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • анализира и процјени лични рад и успјех; • даје приједлоге за унапређење рада. 	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа рада и приједлози за унапређење. 	
Тема 12: Теме по избору (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • образложи, опише актуелне догађаје; • објасни значај догађаја који се обиљежава; • износи личне ставове и интересовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Садржаји по избору наставника и ученика који се односе на актуелне догађаје, значајне датуме или на специфична интересовања ученика. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

- Програм васпитно-образовног рада у одјељењској заједници обухвата више наставних области или тема. Наставне теме су релативно аутономне.
- Реализација програмских садржаја васпитно-образовног рада у одјељењској заједници подразумијева флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на модалитете рада, тако и на динамику извођења.
- Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење исхода учења, могуће је и примјеном садржаја по избору одјељењског старјешине или ученика.
- Сваки разредник је задужен да креира годишњи програм рада за своје одјељење, уз обавезне консултације и учествовање ученика. Степен учешћа ученика у креирању програма зависиће од узраста ученика.
- Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје. У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјељењски старјешина добија нову улогу, што подразумијева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично. Одјељењски старјешина, у договору са ученицима (колико је то могуће), има потпуну слободу да наставну тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне теме.
- Разредник осмишљава активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалних разлика, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа.
- Примјеном савремених метода рада на часовима одјељењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а (Васпитни рад с одјељењском заједницом) биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.
- За припрему и реализацију тема: „Учење учења”, „Професионална оријентација” и „Упознајмо себе”, треба консултовати и укључити педагога и психолога школе, а за реализацију наставне теме „Здравствено васпитање” и „Екологија” могу се укључити стручни и компетентни појединци из друштвене заједнице.
- За реализацију садржаја ВРОЗ-а, односно појединих тема и програмских садржаја, понуђени су слjedeћи приручници:

1. *Бонџон.*
2. *Како учиии.*
3. Сузић, Н., Стевић, П. (1996). *Учење учења*, Бања Лука: Глас Српски.
4. Сузић, Н. (2003). *Васпийни рад у одјељењској заједници*, Бања Лука: ТТ центар.
5. Алан, Б. (2004). *Учионица без насилништва*. Београд: Креативни центар.
6. Мајк, К., Чаз, В., Пип, Б., *Научиће да учиие*, Београд: Креативни центар.
7. Дона, С., (2005). *Одељенски саспјанци*, Београд: Креативни центар.
8. НВО „Здраво да сте” и сарадници (2005), *Саг разумијем своја йрава*.
9. *Конвенција о йравима дјешетиа.*
10. *Уйозоравање на мине и друиа убојийиа средсйва*, Приручник за наставнике основних и средњих школа, Завод за учбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. године.
11. Дидактички комплет о превенцији насиља кроз образовни систем Босне и Херцеговине, *Приручник за наставнике о йревенцији насиља које укључује дјецу*.
12. Приручник за ученике, школске психологе, педагоге и наставнике: *Водич кроз занимања за ученике завршној разреда основне школе*, Министарство просвјете и културе Републике Српске.
13. Проф. др Ејуб Ћехић: *Које је занимање за мене*, Култура, Београд: 1990. године.
14. *Приручник за рад на часовима одјељењске заједнице*, Бањалука, 2012. године.
15. *Психосоцијална йомоћ у школи*, Републички педагошки завод, Бањалука, 1996. године.

Одјељењски старјешина може и треба да користи и сву осталу литературу која му је позната и доступна.

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ЗА ДЕВЕТИ РАЗРЕД

Редни број	Наставни предмет	РАЗРЕД	
		Трећа тријада	
		9.	
1.	Српски језик	4	136
2.	_____ језик *	2	68
3.	_____ језик **	4	136
4.	Вјеронаука	1	34
5.	Страни језик 1	2	68
6.	Страни језик 2	2	68
7.	Ликовна култура	1	34
8.	Музичка култура	1	34
9.	Историја	2	68
10.	Географија	2	68
11.	Физика	2	68
12.	Математика	4	136
13.	Биологија	2	68
14.	Хемија	2	68
15.	Техничко образовање ***	1	34
16.	Основи информатике ***	1	34
17.	Физичко васпитање	2	68
18.	Васпитни рад у одјељењској заједници	1	34
УКУПНО		30	1020

* За ученике који наставу остварују на језику конститутивних народа, члан 7 Устава Републике Српске, језик бошњачког народа (бошњачки језик) и језик хрватског народа (хрватски језик).

** Назив језика на коме се остварује настава само за школе у којима се настава одвија на једном од језика народа.

*** Настава техничког образовања и основа информатике изводи се паралелно са подијељеним одјељењем.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: СРПСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 4

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 136

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљеви наставе српског језика су да ученици овладају основним законитостима српског књижевног језика, оспособе се за самостално читање и разумијевање књижевних и некњижевних текстова у складу са узрастом, упознају, доживе и тумаче књижевна и друга умјетничка дјела из српске и свјетске баштине, развију способност споразумијевања српским књижевним језиком у усменој и писаној форми у различитим ситауцијама, изграђују свијест о важности језика и књижевности, развијају осјећај за љепоту, родољубље, праведност и хуманост.

Задаци наставе српског језика

- Ученици упознају основне законитости и норму савременог српског књижевног језика у мјери предвиђеној наставним програмом;
- Ученици развијају и учвршћују осјећање за правилно служење српским књижевним језиком;
- Ученици стичу основне ортоепске и правописне навике у свакодневном служењу српским језиком;
- Ученици се оспособљавају за правилно доживљавање и разумијевање књижевног текста;
- Ученицима се омогућава да упознају и разумију основне одлике главних врста књижевног текста;
- Ученици овладавају различитим облицима и видовима приповиједања, описивања, расправљања и извјештавања у усменој и писаној форми.

Посебни циљеви и задаци наставе

- Обнављање и проширивање знања о језику као најсавршенијем средству комуникације;
- Стицање знања о стварању и развоју српског књижевног језика;
- Утврђивање знања о гласовним промјенама, творби и промјени ријечи;
- Проширивање знања о падежима;
- Утврђивање знања о глаголским облицима и замјеницама;
- Проширивање и утврђивање знања о акценатском систему српског језика;
- Оспособљавање за разумијевање, анализу и тумачење књижевних дјела;
- Богаћење рјечника и језичко и стилско изражавање;
- Оспособљавање за логичко и критичко схватање прочитаног текста;
- Подстицање ученика на самостално стваралаштво.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Језик	46
2. Књижевност	45
3. Лектира	8
4. Читање	5
5. Култура изражавања	32

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
1. Језик (46)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни појам језика; • наведе сличности и разлике језика и других средстава комуникације; • одреди распрострањеност српског језика; • наведе основне особине српског језика (фонетске, морфолошке, лексичке и синтаксичке); • наведе подјелу штокавског дијалекта на нарјечја; • познаје стварање и развој српског књижевног језика; • објасни Вукову реформу српског језика и правописа. 	<p>ГРАМАТИКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • Језик као средство споразумијевања. • Српски језик у породици словенских језика. • Дијалекатска основица српског књижевног језика. • Историјски развој српског књижевног језика. • Значај Вуковог рада на реформи српског језика и правописа. 	<p>Вјештачки језици</p> <p>Страни језик</p> <p>Историја</p>
<ul style="list-style-type: none"> • изводи ријечи, користи поступак деривације и слагања, комбиновану творбу и творбу претварањем; • препознаје гласовне промјене до којих долази при слагању ријечи. 	<p>Творба ријечи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Грађење ријечи слагањем. • Комбиновано грађење ријечи. 	<p>Страни језик</p>
<ul style="list-style-type: none"> • објасни морфолошке карактеристике врста ријечи и њихову функцију у реченици; • објасни падежну синонимију. 	<p>Врсте ријечи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Промјенљиве и непромјенљиве ријечи. • Падежна синонимија – генитив и инструментал. 	
<ul style="list-style-type: none"> • наведе подјелу глагола на подскупове; • уочава различита значења наведених глаголских облика у тексту; • прошири знање о глаголским облицима. 	<p>Глаголи</p> <ul style="list-style-type: none"> • Подјела глагола по виду и предмету радње. • Категорије, врсте, начин, лице, род и број глагола. • Лични и безлични глаголски облици. 	

	<ul style="list-style-type: none"> Приповједачко значење презента, аориста и футура, футурско значење презента. 	
<ul style="list-style-type: none"> утврди знање о гласовним промјенама; уочава одређене гласовне промјене на примјерима. 	Гласовне промјене <ul style="list-style-type: none"> Гласовне промјене и алтернација у оквиру деклинације, конјугације и компарације придјева и прилога. 	
<ul style="list-style-type: none"> познаје акценатски систем српског језика; правилно обиљежава акценте; разликује акцензоване и неакцензоване ријечи; одреди акценат познатих ријечи. 	Акценат (2) <ul style="list-style-type: none"> Акценатски систем српског књижевног језика и његово обиљежавање. 	
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> правилно пише полусложенице; пише велико почетно слово у складу са правописним правилима; поштује правила о састављеном и растављеном писању ријечи; правилно пише скраћенице; уочава погрешно написане ријечи у тексту; исправља правописне грешке; зна да се служи рјечницима и регистрима у библиотеци. 	ПРАВОПИС (8) <ul style="list-style-type: none"> Писање полусложеница. Употреба великог слова. Интерпункција. Правописни знаци. Састављено и растављено писање ријечи. Писање скраћеница. Служење правописним рјечником, рјечницима страних ријечи, енциклопедијом, библиографијом, регистром појмова, регистром књига у библиотеци. 	
2. Књижевност (45)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> објасни доживљај који изазива лирско дјело; открива осјећања и мотиве, композицију, врсту лирске пјесме, стилска средства, атмосферу и поенту; разликује, анализира и карактерише главне и споредне ликове, композицију и приповједачки поступак; објасни како би он поступио на мјесту главног лика; супротстави, користи одабрану литературу о дјелима и писцима; 	<ul style="list-style-type: none"> Ђура Јакшић: <i>Ошацибина</i>. Вук С. Караџић: <i>Избор из рјечника</i> (о народним пјевачима). Јован Јовановић Змај: <i>Свејли њрбови</i>. Лаза Лазаревић: <i>Све ће њо народ њозлајшији</i> и <i>На бунару</i>. Љубомир Ненадовић: <i>Писма из Италије</i> (одломак о Његошу). Прота М. Ненадовић: <i>Мемоари</i> (одломак). Петар П. Његош: <i>Горски вијенац</i> (одломак). 	<p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p>

<ul style="list-style-type: none"> • процјењује идејно-естетске, језичко-стилске и друге вриједности умјетничког дјела; • познаје врсте народне поезије; • усваја функционалне појмове: етичко, документовано, теза, рефлексивна. 	<ul style="list-style-type: none"> • Милош Црњански: <i>Сеобе</i> (прва књига, одломак). • Добрица Ћосић: <i>Деобе</i> (Откриће). • А. С. Јесењин: <i>Песма о керуши</i>. • Симо Матавуљ: <i>Пилипенда</i>. • Иван Г. Ковачић: <i>Јама</i> (десето пјевање). • Петар Кочић: <i>Кроз мећаву</i>. • Јован Дучић: <i>Пјесме (избор)</i>. • Бранко Ћопић: <i>Злајне бајке о људима</i> (једна приповијетка по избору). • Иван Мажуранић: <i>Смри Смаил-аџе Ченџића</i> (Аџовање). • Војислав Илић: <i>У њозну јесен</i>. • Иво Андрић: <i>Коса</i>. • <i>Женидба Миџића барјакџара</i> – народна пјесма. • <i>Почетак буне њрошћив дахија</i> – народна епска пјесма. • <i>Зидане Скадра</i> – народна епска пјесма. 	
	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Зравице, зајонейке, њиџалице</i> (избор). • <i>Хасанаџиница</i> – народна епско-лирска пјесма. • М. Селимовић: <i>Скелеџија</i>. • Мак Диздар: <i>Модра ријека</i>. • Иван Гундулић: <i>Дубравка – Химна слободи</i>. • Славко Колар: <i>Бреза</i>. • Зуко Цумхур: <i>Пуџоџис</i>. 	
3. Лектира (8)		
<ul style="list-style-type: none"> • чита дјело с пажњом и води биљешке у току читања; • у усменој и писменој форми излаже своја запажања и закључке о ликовима и дјелу; • учествује у дебатама о теми из дјела које се може актуелизовати; 	<ul style="list-style-type: none"> • Иво Андрић: <i>Избор њриџовиједака о дјеци</i>. • Добрица Ћосић, <i>Време смрти, (одломак)</i>. • Десанка Максимовић: <i>На шеснаестии рођендан</i>. • <i>Избор из савремене српске њоезије и њрозе</i>. 	
4. Читање (5)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изражајно чита различите врсте текстова; • чита, ради истраживање и тумачи текст; 	<ul style="list-style-type: none"> • Изражајно читање. • Развијање личног тона при читању и казивању 	

<ul style="list-style-type: none"> • учи напамет краће прозне и поетске текстове. 	<p>напамет научених прозних и поетских цјелина.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Читању познатог текста ради истраживања. 	
<p>5. Култура изражавања (32)</p>		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • говори или пише о различитим темама; • прича, описује, расправља, прави критички приказ прочитаног, слушаног, виђеног; • дијелове састава повезује у цјелину – увод, разрада, закључак; • учествује у дебатама; • записује своје утиске о гледаном филму, позоршној представи, концерту, спортским приредбама; • пише репортажу; • попуњава различите обрасце; • пише молбу и записник; • изражава се и самостално критички анализира своје и туђе радове; 	<ul style="list-style-type: none"> • Причање о сопственим и туђим доживљајима с ефектним почетком и завршетком. • Описивање сложених предмета (школски апарати, фабричке машине). • Описивање сложенијих радних поступака са појачаним захтјевима у односу на прецизност (хемијски елемент, сецирање на часу биологије...). • Расправљање о књизи, позоришној представи, филму, изложби и сл. • Критички приказ филма, радио-телевизијске емисије, концерта и спортског такмичења. • Репортажа с различитом тематиком. • Подстицање ученика на самостално стваралаштво, читање радова и разговор о њима. • Молба, записник, попуњавање различитих образаца. • Четири домаћа писмена задатака и њихова анализа на часу. • Четири школска писмена задатка. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Језик (граматика и правопис)

Основни програмски захтјев у настави граматике је да се ученицима језик представи и тумачи као систем.

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писмену комуникацију српским књижевним језиком. Отуда захтјеви у овом програму нису усмјерени само на језичка правила. На примјер, реченица се не упознаје само као граматичка јединица (са становишта њене структуре) већ и као комуникативна јединица (са становишта њене функције у комуникацији).

Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција. У II и III разреду се у оквиру вјежби слушања, говорења, читања и писања тек запажају језичке појаве без њиховог именовања, да би се од IV до IX разреда у концентричним круговима и континуираним нивовима граматички садржаји изучавали поступно и селективно у складу са узрастом ученика.

Поступност се обезбјеђује самим избором и распоредом наставних садржаја, а конкретизација нивоа обраде, као врста упутства за наставну праксу у појединим разредима, назначена је описно формулисаним захтјевима садржаним у исходима: запажење, уочавање, препознавање, усвајање, разликовање, употреба, примјена и друго. Оваквим указивањем на ниво програмских захтјева наставницима се помаже у њиховим настојањима да ученике не оптерете обимом и дубином обраде језичке грађе.

Селективност је, поред уобичајеног избора најосновнијих језичких законитости и информација о њима, изложена и неједнаком заступљеношћу језичких нивоа. Тако се, на примјер, садржаји из фонетике не обрађују посебно, већ се на битне гласовне особине ученицима указује у складу са потребама садржаја из морфологије и творбе рјечи.

Оваквим приступом у програму наставници се усмјеравају да тумачење граматичких категорија заснивају на њиховој функцији коју су ученици уочили и њоме, у мањој или већој мјери, овладали у језичкој пракси. Претпостављена поступност и селективност у програму граматике може се учити на садржајима из свих области језика, на примјер: алтернацију сугласника к, г, х ученици ће прво запажати у творби ријечи и деklinацију у VI разреду, а вјежбама и језичким играма у том и претходним разредима навикавати се на правилну употребу ових консонаната у говору и писању; елементарне информације о палатализацији добиће у VII разреду, а ту материју обновити уз систематизацију битних гласовних особина српског језика у IX разреду. Оваквим начином ће ученици стећи основне информације о гласовним промјенама и алтернацијама, оспособиће се за језичку праксу, а неће бити оптерећени учењем описа и историје ових језичких појава.

Садржаји из језика су дати у посебном предметном подручју уз назнаку приближног броја часова за њихову обраду, понављање, утврђивање и систематизацију. У наставној пракси се посебни часови из граматике и правописа организују претежно за обраду новог градива и систематизацију у предметној настави (рјеђе у V разреду), а вјежбања, обнављања и утврђивања се претежно реализују на комбинованим часовима говорних и писмених вјежби, чији су типови и садржаји предвиђени и у предметном подручју културе изражавања. Принцип међуподручног повезивања испољава се, истина у мањој мјери, и између подручја рад па тексту и подручја језик – стилистичко-синтаксичке вјежбе, анализа стила и језика у књижевним дјелима и друго. Кад се има ово у виду и то да је подручје култура изражавања тијесно повезано са подручјем језика, види се да се вријеме за савладавање програмских захтјева из језика практично увећава у односу на предложени број часова за ово подручје.

Појам независних реченица – обавјештајних, упитних, узвичних – почиње се формирати још у IV разреду. Полазиште у анализи реченице је предикат (а не субјекат) као њен централни члан, што отпочиње у IV разреду, а од IV разреда ученици треба да запажају да је у функцији предикат глагол у личном облику (Пишем писмо. – Ја, прво лице једине), што ће у VIII разреду олакшати стицање појма о сложеној реченици. При анализи предиката, у одговарајућим разредима посебну пажњу треба обратити на помоћне и непотпуне глаголе у саставу предиката, као и на именски предикат.

Елементарне информације из морфологије почињу се ученицима давати од III разреда и поступно се из разреда у разред проширују и продубљују. Међутим, од самог почетка ученике треба навикавати да уочавају основне морфолошке критеријуме, на примјер разликовање рода и броја код именица и именских врста ријечи, и разликовање

лица код глагола. Тим путем ће се ученици поступно и логички уводити не само у морфолошке већ и у синтаксичне законитости (разликовање лица код глагола – лични глаголски облици – предикат – реченица). Ријеч увијек треба уочавати и обрађивати у оквиру реченице, у којој се запајају њихове функције, значења и облици.

Не само у настави језика већ и у настави читања и културе изражавања ученика треба у сваком разреду уводити у програмом предвиђене стандарне акценатске норме, а сталним вјежбањем ученике треба навикавати да чују правилно акценатовану ријеч и у крајевима гдје се одступа од акценатске норме да разликују акценат стандардне ријечи од свакога акцента.

Правопис се савлађује путем систематских вјежбања која се организују често, разноврсно и различитим облицима писмених вјежби. Поред тога, ученике врло рано треба упућивати на служење правописом и правописним рјечником.

Садржај вјежби за утврђивање и усвајање обрађених садржаја до нивоа практичне примјене у новим говорним ситуацијама проистиче из програмских захтјева, али је у великој мјери условљен конкретном ситуацијом у одјељењу – говорним одступањима од књижевног језика, колебањима, грешкама које се јављају у писменом изражавању ученика. Стога се садржај вјежбања у настави језика мора одређивати и на основу систематског праћења говора и писања ученика. Тако ће настава језика бити у функцији оспособљавања ученика за правилну комуникацију савременим књижевним српским језиком.

Свако читање подразумијева разумијевање прочитаног. Читање текста, по правилу, прати његова обрада која укључују и извођење говорних и писмених вјежби с темама из текстова, богаћење рјечника и савладавање основних појмова о језику.

У току читања и рада на тексту ученике ваља оспособљавати да препричавају потпуно и сажето (реченицу, одјељак и текст као цјелину), да одговарају на постављена питања и да питају; да богате свој говорни стил употребом истих ријечи у различитим значењима, као и успостављањем тачних исказа употребом ријечи које имају предметио значење и оних које показују одређене односе; да формирају јасне реченице с природним и логичким редослиједом ријечи којима исказују своје мисли и осјећања.

Овладавјући вјештином читања и радом на тексту, ученици се навикавају на изражавање: правилно и јасно (да их лако схвате други); чисто (без сувишних и неприкладних ријечи, позајмљеница и локализама, као и неправилне употребе ријечи); изражајно (живо, убједљиво и сажето). Ученици ће тако постепено овладати богатством језичких средстава.

Ученике треба подстицати на читање и укључивање у библиотеку (школску, мјесну), формирањем одјељењске библиотеке, организовањем тематских изложби књига, репродуковањем прочитаних умјетничких текстова, организовањем сусрета и разговора с писцима, практиковањем литерарних игара и такмичења, вођењем дневика о прочитаним књигама (наслов, писац, утисци, реченице и одјељци који су се највише свидјели ученику, главне личности и сл.).

Читање

Рад на тексту заснива се на његовом читању, доживљавању, разумијевању и тумачењу. При томе је квалитет схватања порука непосредно условљен квалитетом читања. Зато су разни облици усмјереног читања основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успјешно уводе у свијет књижевног дјела.

Изражајно читање његује се систематски, уз стално повећавање захтјева и настојање да се што потпуније искористе способности ученика за постизање високог квалитета у вјештини читања. Вјежбања у логичком изражајном читању изводе се плански и уз солидно наставничково и учениково припремање. У оквиру своје припреме наставник благовремено одабира погодан текст и студиозно проучава све његове особености које

утичу на природу изражајног читања. У складу с мисаоно-емотивним садржајем текста наставник заузима одговарајући став и одређује ситуациону условљеност јачине и боје гласа, ритма, темпа, интонације, пауза, реченичког акцента и гласовних трансформација. При томе се повремено служи аудио-снимцима с погодним интерпретативним читањем.

Пошто се изражајно читање, по правилу, увјежбава на претходно обрађеном и добро схваћеном тексту, то је конкретно и успјешно тумачење датог текста неопходан поступак у припремању ученика за изражајно читање. У оквиру непосредне припреме за читање, повремено се и посебно (у складу са узрастом) анализирају психолошки и језичко-стилски чиниоци који захтијевају одговарајућу говорну реализацију. У поједним случајевима наставник (сам или заједно са ученицима) посебно приређује текст за изражајно читање на тај начин што у њему обиљежава врсте пауза, реченичне акценте, брзину ритма и гласовне модулације.

Изражајно читање увјежбава се на текстовима различите садржине и облика; користе се лирски, епски и драмски текстови у прози и стиху, у наративном, дескриптивном, дијалошком и монолошком облику. Посебна пажња посвећује се емоционалној динамици текста, његовој драматичности и говорењу из перспективе писца и појединих ликова.

У разреду треба обезбиједити одговарајуће услове за изражајно читање и казивање – ученицима у улози читача и говорника ваља обезбиједити мјесто испред одјељењског колектива, у одјељењу створити добру слушачку публику, заинтересовану и способну да критички и објективно процјењује квалитет читања и казивања и посредством магнетфона ученицима повремено омогућити да чују своје читање и да се критички осврћу на своје умијење.

Читање у себи најпродуктивнији је облик стицања знања, па му се у настави поклања посебна пажња. Оно је увијек усмјерено и истраживачко; помоћу њега се ученици оспособљавају за свакодневно стицање информација и за учење.

Вјежбе читања у себи непосредно се уклапају у остале облике рада и увијек су у функцији свестранијег стицања знања и разумијевања не само књижевног дјела, већ свих текстова.

Примјена текст методе у настави представља врло ефикасне вјежбе за савладавање брзог читања у себи с разумијевањем и доприноси развијању способности ученика да читају флексибилно, да усклађују брзину читања са циљем читања и карактеристикама текста који читају.

Квалитет читања у себи подстиче се претходним усмјеравањем ученика на текст и давањем одговарајућих задатака, а потом и обавезним провјеравањем разумијевања прочитаног текста, односно остварења добивених задатака. Информативно, продуктивно и аналитичко читање најуспјешније се подстиче самосталним истраживачким задацима који се ученицима дају у припремном поступку за рад на часовима, на тексту или упознавање садржаја из граматике и правописа. Тим путем се унапређује логика и брзина читања и нарочито брзина схватања прочитаног текста, чиме се ученици оспособљавају за самостално учење.

Ученици старијих разреда уводе се у „летимично” читање које је условљено брзином и стварно прочитаним текстом. Оно се састоји од брзог тражења информације и значења у тексту, при чему се не прочита свака ријеч већ се погледом „пролази” кроз текст и чита се на прескок (међунаслови, поднаслови, први редови у одјељцима, увод, закључак). При вјежбању ученика у „летимичном” читању претходно се задају одговарајући задаци (тражење одређених информација, података и сл.), а потом провјерава квалитет њиховог остварења и мјери вријеме за које су задаци извршени. „Летимичним” читањем се ученици такође оспособљавају да ради подсјећања, обнављања и меморисања читају подвучене и на други начин означене дијелове текста приликом

ранијег читања с оловком у руци, које треба систематски спроводити као вид припремања ученика за самосталан рад и учење.

Изражајно казивање напамет научених текстова и одломака у прози и стиху значајан је облик рада у развијању говорне културе ученика. Ваља имати у виду да је убједљиво говорење прозног текста полазна основа и неопходан услов за природно и изражајно казивање стихова. Успјех у казивању пјесме биће већи ако се избјегне наглашавање ритма и риме да би се створио утисак о природном прозном казивању. Зато је пожељно да се повремено, на истом часу наизмјенично увјежбава и упоређује говорење текстова у прози и стиху.

Напамет ће се учити разни краћи прозни текстови (нарација, дескрипција, дијалог, монолог), лирске пјесме разних врста и одломци из епских пјесама. Успјех изражајног казивања знатно зависи од начина учења и логичког усвајања текста. Ако се механички учи, као што бива, усвојени аутоматизам се преноси и на начин казивања. Зато је посебан задатак наставника да ученике навикне на осмишљено и интерпретативно учење текста напамет. Током вјежбања треба створити услове да казивање тече „очи у очи“, да говорник посматра лице слушалаца и да с публиком успоставља емоционални контакт. Максимална пажња се посвећује свим вриједностима и изражајним могућностима говорног језика, посебно – природном говорничком ставу, поузданом преношењу информација и сугестивном казивању.

Рад на тексту

Са обрадом текста почиње се последице успјешног интерпретативног читања наглас и читања у себи. Књижевноумјетничко дјело се чита, према потреби, и више пута, све док не изазове одговарајуће доживљаје и утиске који су неопходни за даље упознавање и проучавање текста. Разни облици поновљеног и усмјереног читања дјела у цјелини, или његових одломака, обавезно ће се примјењивати у обради лирске пјесме и краће прозе.

При обради текстова примјењиваће се у већој мјери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. Значајне појединости, елементарне слике, експресивна мјеста и стилско-језички поступци неће се посматрати као усамљене вриједности, већ ће се сагледавати као функционални дијелови виших цјелина и тумачити у природном садејству с другим умјетничким чиниоцима. Књижевном дјелу приступа се као сложенем и непоновљивом организму у коме је све условљено узрочно-последичним везама, подстакнуто животним искуством и уобличено стваралачком маштом.

Ученике треба постепено навикавати на то да своје утиске, ставове и судове о књижевном дјелу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку дјелатност и заузимање критичких ставова према произвољним оцјенама и закључцима.

Наставник ће имати у виду да је тумачење књижевних дјела у основној школи, поготову у млађим разредима, у начелу предтеоријско и да није условљено познавањем стручне терминологије. Но, то нимало не смета да и обичан „разговор о штиву“ у млађим разредима буде стручно заснован и изведен са пуно инвентивности и истраживачке радозналости. Вредније је пројектовање ученика поводом неке умјетничке слике и њено интензивно доживљавање и конкретизовање у учениковој машти него само сазнање да та слика формално спада у ред метафора, персонификација или поређења. Зато се још од првог разреда ученици навикавају да слободно испољавају своје утиске, осјећања, асоцијације и мисли изазване сликовитом и фигуративном примјеном пјесничког језика.

У свим разредима, а посебно у старијим, анализа књижевног дјела биће проткана рјешавањем проблемских питања која су подстакнута текстом и умјетничким доживљавањем. На тај начин стимулисаће се ученичка радозналост, свјесна активност и истраживачка дјелатност, свестраније ће се упознати дјело и пружити могућност за афирмацију ученика.

Многи текстови, а поготову одломци из дјела, у наставном поступку захтијевају мјесну локализацију, често и вишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквири, давање неопходних података о писцу и настанку дјела, као и обавјештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживјети и правилно схватити. Зато прототипску и психолошку реалност, из које потичу тематска грађа, ликови и дубљи подстицаји за стварање, треба дати у пригодном виду и у оном обиму који је неопходан за потпуније доживљавање и поузданије тумачење.

Природа књижевне умјетности, а и васпитни и образовни задаци наставе матерњег језика, захтијевају да школска интерпретација књижевног дјела буде доживљавана, креативна и проналазачка, да залази у дубље слојеве текста и открива скривена исходишта умјетничке сугестије, да истражује скривена значења, наговјештаје и нијансе. Зато ће наставник избјегавати површну, уопштenu и формалистичку анализу која се своди само на препричавање текста, тражење теме, идеје, главних особина ликова и најљепших мјеста. Конкретно уобличена тематска грађа, мотивско богатство и разноврсна предметност свакако су битнији од уопштене теме, па ће ти важнији вриједносни чиниоци бити посебан предмет разматрања. Уопштена идеја, ако није доживљајно усвојена и образложена конкретним поступцима, неће имати васпитну и образовну улогу. Зато се при обради текста посебна пажња обраћа његовом етичком подручју које најчешће нуди већи број примарних и секундарних идеја. У идејну суштину дјела и његове поруке ученици се најбоље уводе уочавањем узрочно-последичних веза, образлагањем циљева, намјера и поступака ликова и мотивисањем њихове вољне активности и понашања с моралног, друштвеног и психолошког становишта.

При обради епских дјела посебна се пажња посвећује тематској грађи и мотивима, њиховом умјетничком обликовању и распореду у оквиру сижеа. Догађаји, ситуације, сцене, конфликти, осјећања и поступци личности прате се и тумаче са спољашњег (епског) и унутрашњег (лирског) становишта. Књижевни ликови се свестрано посматрају: као носиоци радње, покретачи акција, учесници и свједоци у догађајима, али прије свега, као умјетнички конкретизоване личности које се испољавају у посебним ситуацијама и околностима. Упознавање и анализа ликова је најинтегралније и најдубље понирање у суштину епских и драмских дјела, јер обухвата физичке и духовне особине личности, њихове жеље, осјећања, ставове, погледе на свијет, поступке, односе према другим особама и испољавање помоћу ријечи и дјела.

Још од најмлађих разреда ученици ће се навикавати да људе и животне појаве не посматрају сувише упрошћено, у црно-бијелој пројекцији и на основу само једне доминантне особине. Ваља откривати што више испољених особина ликова и показивати да и позитивне личности могу имати неку негативну особину, а негативне - позитивну.

При обради дескриптивних текстова, пажњу ученика посебно треба усмјеравати на умјетничке слике (елементарне и сложене) и њихове односе, на прецизна запажања и присуство чулних дражи у опису, на расположење субјеката који присутна стварност запажа, на језичко и стилско обликовање приказне предметности и фунијкцију описа у ширем прозном контексту.

У дијалoшкoм тексту и управном говору указује се на условљеност говорне ситуације, откривају се осјећања, жеље и намјере личности, усмјерава се пажња на понашање учесника у разговору, на начин говорења, значење реченога, на исказане и прећутне садржаје, на склад или несклад између ријечи, мисли и дјела.

При обради лирске пјесме, настоји се да се она доживи и осјети у цјелини и појединостима. Тумачење ће обухватити расположења лирског субјекта, утиске које је пјесма изазвала, присуство одговарајућих осјећања код читалаца и пјесника, уочавање и

образлагање умјетничке сугестије, елементарних слика, поетских мотива и језичко-стилских средстава.

Књижевне појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. Тако ће се, на примјер, током обраде неке родољубиве пјесме, а уз поредбени осврт на двије-три раније прочитапе пјесме исте врсте, развијати појам и стицати сазнање о родољубивој поезији. Упознавање метафоре биће могуће тек када су ученици у претходном и предтеоријском поступку откривали изражајност извјесног броја метафоричних слика, кад неке од њих већ знају напамет и носе их као умјетничке доживљаје. Језичко-стилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазиће се од изазваних умјетничких утисака и естетичке сугестије, па ће се потом истраживати њихова језичко-стилска условљеност.

Функционални појмови се не обрађују посебно, већ се у току наставе указује на њихова примијењена значења. Ученици их спонтано усвајају у процесу рада, у текућим информацијама на часовима, а уз паралелно присуство ријечи и њоме означеног појма. Потребно је само подстицати ученике да наведене ријечи (а и друге сличне њима) разумију, схвате и да их примјењују у одговарајућим ситуацијама. Ако, на примјер, на захтјев да се уоче и објасне околности које утичу на понашање неког лица, ученик наведе те околности, онда је то знак (и провјера) да је тај појам и одговарајућу ријеч схватио у пуном значењу.

У усменом и писменом изражавању узгредно ће се провјеравати да ли ученици правилно схватају и употребљавају ријечи: узрок, услов, ситуација, порука, однос и сл. Током обраде књижевних дјела, као и у оквиру говорних и писмених вјежби, настојаће се да ученици откривају што више особина, осјећања и душевних стања појединих личности, при чему се те ријечи биљеже и тако спонтано богати рјечник функционалним појмовима.

Функционалне појмове не треба ограничити на поједине разреде. Усвајање функционалних појмова је непрекидан процес у току образовања и васпитања, а остварује се и провјерава у току остваривања садржаја свих програмско-наставних подручја.

Домаћа лектира

Увођењем домаће лектире у обавезне програмске садржаје за сваки разред, паралелно и равномјерно са садржајима осталих подручја, истиче се њен пуни допринос у остваривању циљева и задатака наставе српског језика, одосно у образовању и васпитању ученика у основној школи. Специфична улога домаће лектире у основној школи јесте у буђењу првог, спонтаног, емотивног интересовања ученика за књигу, па у организованом развијању тога интересовања, треба стварати и навику да се њоме служе.

Методe и облици рада (као у школској лектури) прилагођавају се узрасту ученика. Наставник ће ученике упућивати и подстицати на читање давањем одређених али различитих задатака: да дјело прочитају сви у одјељењу, али да о њему из различитих аспеката говоре или пишу, било сви ученици или пак групе и појединци који се за поједина питања сами определијеле или добију специјалан задатак. Тако ће час лектире заинтересовати цијело одјељење и активирати све ученике.

Наставник ће ученицима крајем текуће и почетком сљедеће школске године сваку књигу представити и приближити, дајући им на избор одређене теме за које ће се у читању књиге определијелити.

Редослијед читања и обраде одабраних дјела лектире наставник благовремено утврђује заједно са ученицима, стручним активима и школским библиотекарком. Часове обраде лектире, утврђене програмом, заједно са насловима књига наставник уноси у свој годишњи план рада, Тај редослијед може у току године да се мијења, о чему ученике треба благовремено обавијестити.

Култура изражавања

Развијање културе усменог и писменог изражавања један је од најважнијих задатака наставе матерњег језика. Овај наставни процес, иако је програмски конституисан као посебно подручје, с посебним садржајима и облицима рада, мора се преносити како на обраду књижевног текста који је најбољи образац изражавања, тако и на граматику с правописом, која нормира правила и дефинише језичке законе. Исто тако, у повратном смјеру, обрада књижевног текста и рад на граматици и правопису књижевног језика мора укључивати и садржаје за његовање културе усменог и писменог изражавања, јер су својим већим дијелом том циљу и подређени. Отуда и бројчано исказивање часова у програму за усмено и писмено изражавање не треба схватити буквално. Рад на богаћењу културе изражавања треба да се интегрише са свим видовима усмених и писмених облика изражавања.

У настави језика и културе изражавања ваља непрестано имати у виду заједнички основни циљ: развијање језичког мишљења и језичке свијести уочавањем језичких законитости, па тек на основу такве свијести прелазити на нормирање и дефинисање. Отуда језик као средство изражавања треба да буде предмет наставне пажње у свим његовим структурама.

Лексичке и морфолошке вјежбе, према томе, треба да богате ученичко сазнање о ријечи као облику, чему служе не само конјугација и деклинација него и систем грађења ријечи (просте, изведене и сложене). Вјежбе у грађењу изведених ријечи и сложеница, по угледу на сличне рјечи у обрађеном тексту, треба да утичу на богаћење ученичког рјечника.

Семантичке вјежбе се повезују с морфолошким и синтаксичким вјежбама и оне треба да развију ученикову свијест о одређеној моћи значења ријечи, на основу чега се једино и може развијати способност и вјештина изражавања.

Синтаксичке вјежбе су, као и морфолошке и семантичке, битнији садржаји наставе изражавања у свим разредима. Тежина захтјева одређује се према узрасту ученика. Те се вјежбе могу изводити и прије него што ученик почне да стиче синтаксичке појмове, с тим што се на том нивоу у наставном разговору не употребљавају стручни називи. До упознавања првих синтаксичких појмова, вјежбе у обликовању реченице треба да формирају свијест ученика о мјесту и положају појединих реченичних дијелова у склопу просте реченице. Кад се стекну први појмови о простој реченици, и вјежбе ће бити конкретније и богатије. Рад на стилистици реченице континуирано се наставља до краја основног школовања. Он се састоји како у анализи и оцјени ученичких реченица из усменог излагања, тако и у анализи и процјени реченица у њиховим писменим задацима, а нарочито и посебно - у анализи реченица из дијела обје лектире и говорног језика.

Све врсте тих вјежбања, чији је циљ развијање језичког мишљења, изводе се на тексту или у току разговора.

Знатан дио говорних вјежбања има за циљ изграђивање културе усменог изражавања. У низу својих задатка (правилност, лакоћа, јасност, једноставност, природност, прецизност, дикција) те вјежбе треба у највећој мјери да приближе учеников говор књижевном изговору. С обзиром на велико шаренило и веома примјетну дијалекатску разноликост говора ученика, а често и наставника, говорење напамет научених одломака у стиху и прози треба да омогући ученику не само његовање правилне дикције него и да убрза процес приближавања књижевном узору.

У свим облицима његовања културе усменог и писменог изражавања образац или узор треба да добије одговарајуће мјесто и његов значај се не смије никако потцијенити. Смишљено одабран узор, примјерен узрасту и врсти, треба да буде циљ до којег се стиже уз одговарајуће напоре. Облици усменог, као и облици писменог изражавања, у свим врстама и типовима треба да се прикажу ученицима у пажљиво одабраним узорцима

изражавања. Уколико се једна врста усменог или писменог изражавања континуирано понавља из разреда у разред, онда треба у сваком поновљеном случају, у истом или сљедећем разреду, анализом узорка конкретно показати и обим повећаних захтјева (у садржајном, композиционо-формалном и језичко-стилском погледу).

Да се узорци не би претворили у клише који спутава ученичку индивидуалност и самосталност, вријеме између приказивања узорка и израде одговарајућег писменог задатка треба испунити радом на анализи сличних састава. Ови састави могу бити у форми одабраних текстова које ученици сами проналазе у својим читанкама или лектири, а обавезно и у форми самосталних домаћих писмених или усмених задатака – састава којима се остварује процес овладавања одређеним обликом писменог или усменог изражавања. У анализи узрока треба обратити пажњу на све елементе конкретне језичке структуре: садржај и композиција састава, распоред детаља и изражајност употријебљене лексике и стилских поступака.

Ниједан школски писмени задатак не би требало да се изведе, а да се претходно, на читавом низу смишљено програмираних часова, није говорило како о предмету који ће бити тема писменог састава тако и о облику у којем ће та тема бити обрађена. Сваки писмени састав и писмена вјежба треба да буду прегледани и коментарисани, на тај начин да коментар садржи јасну и инструктивну поруку ученику о томе шта је урадио добро, а шта и на који начин треба поправити да би сљедећи састав био успјешнији.

Ученици треба да савладају писање различитих облика потребних у свакодневном животу (молба, приватно и службено писмо, телеграм, попуњавање различитих образаца). Приватно писмо и записник такође треба да буду предмет наставне пажње и вјежбања.

Један од облика рада на развијању и његовању језичке чистоте јесте и развијање свијести о поплави ријечи из страних језика у нашем језику. Наставник ће, разумљиво, морати да нађе мјеру у објашњавању да сваки језик треба да прихвата и ријечи других народа, нарочито из грчког и латинског језика у стручној терминологији. Он треба да помогне ученицима у разликовању позајмљеница које су добиле право грађанства у нашем језику од оних ријечи које треба енергично гонити из говора. Разговори о томе треба да се воде у свакој конкретној прилици, кад се наиђе на позајмљеницу у тексту или кад се чује у говору ученика; исто тако, са ученицима ваља смишљено трагати за позајмљеницама у свакодневном говору у разним медијима (штампа, радио, телевизија и др.).

Допунски и додатни рад

Допунски рад, допунска настава се организује за ученике који – из објективних разлога – у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умијењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад (нпр. група ученика с недовољним знањем одређених садржаја и граматике или правописа; група ученика који нису савладали неки од предвиђених елемената књижевне анализе или облика усменог и писменог изражавања; група ученика са артикулационим проблемима итд.). На основу претходног испитивања тешкоћа и узрока, за сваку групу се ствара посебан, одговарајући план рада чијим ће се савладавањем отклонити испољени недостаци у знању, умијењу и вјештини ученика. Допунски рад претпоставља и специфичне облике у савладавању одређених програмских садржаја (индивидуализација наставе; предавањима с друкчијим – очигледнијим примјерима; посебни групни и индивидуални задаци и др.). Нарочито треба водити рачуна о одмјерености захтјева као и стимулисању ученика за показане резултате (похвале, награде, позитивне оцјене).

За додатни рад опредјељују се ученици од IV до IX разреда изнадпросјечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја редовне наставе (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска умјетност).

Додатни рад – заснован на интересовању ученика за проширивање и продубљивање знања, умијења и вјештина – непосредније активира ученика и оспособљава га за самообразовање, развија његову машту, подстиче их на стваралачки рад и упућује на самостално коришћење различитих извора сазнања. Под руководством наставника ученици се у додатном раду самостално служе књижевном и некњижевном грађом (у учењу и истраживању), те припремају и излажу своје радове (усмене, писмене, практичне) пред својом групом, разредом или цијелом школом. Знања, умијења и вјештине које су стекли истраживачким, индивидуалним и групним радом, ученици користе у редовној настави, слободним активностима и у другим приликама (конкурси, такмичења, школске и друге приредбе).

Додатни рад из српског језика може се реализовати као индивидуализовани (примјерен појединим ученицима) и групни (за групе ученика једног или више разреда који се посебно интересују за исте програмске садржаје додатног рада). Зависно од интересовања ученика и програмских тема, групе се могу мијењати (флексибилност састава групе).

Ученици се самостално опредјељују за додатни рад из српског језика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ПРАВОСЛАВНА ВЈЕРОНАУКА

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 34

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Увођење ученика у област духовно-вјерског живота, са посебним освртом на православну хришћанску вјеру којој припадају;
- Да ученици постану добро и правилно информисани у складу с њиховим духовним и интелектуалним узрастом, те да се у оквиру породице уведе у практичан хришћански живот;
- Развијање осјећаја личне одговорности и самосвјесне обавезе, да би се могли правилно опредијелити према добру и злу као основним моралним категоријама;
- Развијање самосвјесне и слободне личности, одговорне пред Богом и Црквом као духовном заједницом којој припадају;
- Развијање правилног односа према породици и друштву, према људима који другачије живе, мисле и вјерују.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Човјек и морал	6
2. Хришћанске дужности	5
3. Хришћанске врлине	18
4. Међусобни и остали односи хришћана	5

Исходи учења	Садржаји програма /Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Човјек и морал		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • процијени да је човјек једино морално биће на земљи; • објасни морални закон; • препозна гријех, нарушавање моралног закона и посљедице; • прикаже могућност покајања и борбу против гријеха.	<ul style="list-style-type: none"> • Човјек као морално биће. • Морални закон и његове врсте, нарушавање и посљедице. • Гријеси и њихове врсте. • Покајање и борба против гријеха, начин покајања.	Српски језик. Васпитни рад у одјељењској заједници.
Тема 2: Хришћанске дужности		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • процијени да човјек има савјест и различита стања савјести; • објасни слободу воље; • разликује дужности према Богу, ближњима и себи.	<ul style="list-style-type: none"> • О савјести и слободи воље. • Дужности према Богу, ближњем и према себи.	

Тема 3: Хришћанске врлине		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји хришћанске врлине; • наброји гријехе против хришћанских врлина; • објасни поријекло и морални значај поста; • наброји ступњеве духовног усавршавања; • наброји тјелесна и духовна милосрђа; • наброји и објасни хришћанске дужности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Вјера, нада и љубав. • Смјерност, дарежљивост, ревност у вјери, морална чистота, милосрђе и уздржљивост. • Гријеси против хришћанских врлина. • О посту. • О заклетви и завјету. • Ступњеве духовног усавршавања. • О смирености, кајању, кротости и правди. • О милосрђу, миротворству и страдању уопште. • Хришћанство и заједница, о браку и дужностима супружника. • Дужности старјешина. • Дужности према отаџбини и Цркви. 	
Тема 4: Међусобни и остали односи хришћана		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни црквене прописе; • објасни начин опхођења хришћана према свештенослужитељима, сектама, иновјернима и невјернима. 	<ul style="list-style-type: none"> • О црквеним прописима. • Однос према свештенослужитељима. • Однос према иновјерним, сектама и невјерним. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Подстаћи ученике да слободно искажу своје мишљење о наставним садржајима који се реализују на часу.

На часу користити примјере из Светог писма, Библијске приче и догађаје, светоотачку литературу и поуке из Пролога.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: IX (девети) (енглески, први страни језик, 7. година учења)

НИВО ПОСТИГНУЋА: А2 (II)

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 68

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

- Омогућити развој језичке компетенције ученика, што представља централни, незамјењиви аспект учења језика, а посебно развој комуникацијске способности ученика;
- Боље упознати ученике са њиховом културом, научити их да је цијене, али и да разумеју и поштују друге културе;
- Омогућити свим ученицима да уживају у учењу, да буду мотивисани за учење, да науче размишљати, те да се оспособе за даље учешће у самосталном, појединачном или групном учењу, раду или обуци;
- Припремити све ученике за ефикасно и одговорно учешће у друштву, развијајући њихов позитиван став према културалним, вјерским и другим различитостима које су присутне у њиховом друштву, развијајући на тај начин коректно и праведно друштво, које ће да вреднује такве различитости;
- Омогућити ученицима да развију самопоуздање и самопоштовање, чиме утиру пут ка властитом срећном и здравом животу испуњеном задовољством;
- Код ученика развијати радозналост, самосталност и креативност;
- Подстицати ученике на лијепо понашање у школи и на јавним мјестима, као и у кругу њихових породица;
- Развијати код ученика способност да пажљиво слушају и цијене мишљење других;
- Развијати код ученика љубав према природи и еколошку свијест;
- Развијати код ученика принцип хуманог односа између полова;
- Омогућити континуитет и повезаност учења језичких вјештина на страном језику пратећи кривуљу когнитивног развоја дјете, да се поједностави прелаз из основне у средњу школу.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ САДРЖАЈ:

Ученици ће учити језик и проширивати свој вокабулар ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

ИНТЕРКУЛТУРАЛНЕ ВЈЕШТИНЕ:

Ученици ће (се):

- упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља енглеског говорног подручја на подручју културе, едукације, слободног времена ученика, начина живљења, а у оквиру датих тема;
- навикавати да се учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе о којој уче;
- учити да комуницирају и да се понашају у свакодневним ситуацијама на начин који је природан за културу земље чији језик уче, обраћајући посебну пажњу на односе

међу људима при непосредном контакту, комуникацији, на оно што ученике интересује, итд.;

- научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.;
- развијати свијест о англофоном мултикултурализму.

УЧЕЊЕ КАКО ТРЕБА УЧИТИ:

Ученици ће учити да:

- буду одговорни и активни када уче језик;
- користе различите радне методе и стратегије учења типичне за учење језика, као што је извођење смисла из контекста итд.;
- надограђују знање коришћењем различитих метода, као што је парафразирање;
- користе информационе технологије код учења језика;
- оцјењују своје активности и активности својих другова из одјељења, као и ниво свог и њиховог знања у односу на постављене циљеве и, ако је потребно, мијењају методе рада;
- користе самостално уџбенике, рјечнике и друге приручнике.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Тема	Садржаји
Учење и школовање	<ul style="list-style-type: none"> • Учење како треба учити, основни вокабулар нпр.: the importance of education, self-assessment, life-long learning, итд.
Путовање	<ul style="list-style-type: none"> • Различити начини путовања, нешто проширенији вокабулар нпр.: journey, excursion, trip, outing.
Слободно вријеме	<ul style="list-style-type: none"> • Слободно вријеме, шири рјечник, нпр. outdoor/indoor activities, unusual hobbies, итд.
Традиције	<ul style="list-style-type: none"> • Традиције, обичаји обиљежавања значајних празника, датума и манифестација из разних земаља Women's Day, Thanksgiving, All Fool's Day, EDL.
Легенде, празновјерја	<ul style="list-style-type: none"> • Старе легенде, празновјерја, из разних земаља, основни вокабулар, нпр.: superstition, belief, knight, dragon, итд.
Врсте послова и каријера	<ul style="list-style-type: none"> • Каријера, основни вокабулар уз употребу фразних глагола и израза, као што су: set up, drop out, leave, apply for a job, freelance, give up, attend a training course, read and advert.

У табели није дат оквирни број часова за реализацију неке теме. Наставник ће приликом планирања и припремања за наставни процес, узимајући у обзир факторе попут нивоа постигнућа ученика, нивоа сложености наставне теме и сл., одредити број часова који је потребан за реализацију појединих садржаја у оквиру неке теме. Преостали часови су предвиђени за писане провјере постигнућа. У току сваког полугодишта потребно је реализовати један ЗОТ и један школски писмени задатак. Поред наведених, наставник планира и реализује и друге врсте писаних провјера постигнућа. Предложене теме су обавезни дио садржаја Наставног програма, али немају обавезујући карактер што се тиче редослиједа наставних цјелина нити повезивања поједине тематике с предложеним језичним структурама, што значи да их не треба схватити као градиво предвиђено за једну лекцију у уџбенику.

Оперативни циљеви/Исходи	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>РЕЦЕПЦИЈА</p> <p>а) СЛУШАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ</p> <p>Ученици ће да слушају изговорени текст и реагују:</p> <ul style="list-style-type: none"> • давањем кратких и дужих одговора; • уочавањем опште и посебне информације; • повезивањем одговарајућих дијелова; • предвиђањем основног садржаја текста; • испуњавањем празнина и табела; • биљежењем кључних ријечи и израза; • рјешавањем задатака: тачно/нетачно, вишеструки избор. <p>б) ЧИТАЊЕ И РЕАГОВАЊЕ</p> <p>Ученици ће читати кратке текстове, у себи или наглас и реаговаће:</p> <ul style="list-style-type: none"> • уочавањем опште или посебне информације; • предвиђањем садржаја или суштине текста; • рјешавањем задатака: тачно или нетачно, вишеструког избора. <p>ПРОДУКЦИЈА</p> <p>а) ГОВОР</p> <p>Ученици ће да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • учествују у разговорима, дебатама и панел дискусијама; • структурираним дискусијама; играју додијелене улоге; • изразе мишљење, наводећи предности и недостатке нечега, у оквиру задате теме; 	<p>Ученици ће понављати и/или учити:</p> <p>Именице</p> <ul style="list-style-type: none"> • број, род и падеж (нпр.: He gave me a letter. He gave a letter to me). <p>Замјенице</p> <ul style="list-style-type: none"> • личне, показне, упитне, присвојне, неодређене, односне (who, which, that, whose). <p>Придјеве</p> <ul style="list-style-type: none"> • Детерминаторе: • чланове: a/an, the, zero, • присвојне придјеве, • показне придјеве, • придјеве за неодређену количину и број, нпр.: some, any, much, many, all, (a) few, (a) little, итд. • упитне придјеве: what, which, whose, • описне придјеве који се односе на теме, • придјеве и прилоге (нпр.: good–well, friendly- in a friendly way/manner). <p>Бројеве Главне и редне бројеве</p> <p>Глаголе Present Simple; Present Continuous; Past Simple; Past Continuous; Present Perfect; Future Tense; Going to – облик; Present Perfect Continuous; (for, since); Past Perfect (ca after/when/before);</p> <ul style="list-style-type: none"> • модалне глаголе: have to/not have to, must, mustn't, needn't; • глаголе који захтијевају допуну придјевом (нпр.: 	<p>Корелација са предметима који се изучавају у трећој тријади основне школе. Знања која се стичу у оквиру ових предмета доприносе бољем и успјешнијем развијању постигнућа и вјештина у области изучавања страног језика</p>

<ul style="list-style-type: none"> • препричавају причу, догађај или несрећан случај; • одрже усмену презентацију која се заснива на претходном слушању, читању или проведеном истраживању. <p>б) ПИСАЊЕ</p> <p>Ученици ће да пишу:</p> <ul style="list-style-type: none"> • диктат, кратке поруке, лична писма, разгледнице (активности које води наставник, а које се заснивају на претходном читању, слушању или коришћењу биљежака); • краћу причу, радове у којима се износи мишљење; • различите описе; • попуњавају обрасце и пишу упитнике; • праве постере, распоред часова; • исправљају грешке. <p>Ученици ће моћи/ знати да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • изразе усмено или у писаном облику; • свој став у вези са задатим темама, дајући аргументе за и против; • допадање и недопадање; • слагање и неслагање; • опишу нешто опширније: • људе, предмете, мјеста; • осјећања; • неки догађај у прошлости; • неки изум, процес; • пореде људе и предмете; • траже, дају и слиједи упутства нпр.: како се користи неки уређај; • пишу: • пријаву на дати оглас; • чланак; • користе јавне услуге нпр.: банку, жељезницу, телефон; • говоре или пишу о добрим и лошим странама нечега у оквиру задате теме; 	<p>appear upset, seem right, look nice, smell/taste/sound);</p> <ul style="list-style-type: none"> • глаголе иза којих слиједи герунд и/или инфинитив (begin reading/to read, enjoy walking, want to walk); • фразне глаголе; • Passive voice (садашње, прошло и будуће вријеме). <p>Прилоге Поређење прилога;</p> <p>Приједлоге у конструкцијама: придјев + приједлог (interested in, keen on, good at).</p> <p>Везнике</p> <ul style="list-style-type: none"> • нпр. if, when, before, unless, итд. <p>Реченице</p> <ul style="list-style-type: none"> • ред ријечи у реченици и основне врсте реченица); • <i>If</i>-реченице (1. и 2. тип); • Временске; • Односне (defining, non-defining relative cl); • Question tags; • Директни и индиректни говор (изјаве, заповјести, молбе, питања), уводни глагол у садашњем времену; • Passive voice (садашње, прошло и будуће вријеме). <p>Поред тога што ће непрестано дограђивати вокабулар, ученици ће учити да користе: Афиксе, који се односе на задате теме, нпр.: scholarship, apprenticeship, irregular, indefinite, unpopular, unfair, итд. Антониме, који се односе на задате теме, нпр.: reliable-unreliable, possible-impossible, moral-immoral, Сложенице, које се односе на задате теме, нпр.: self-service, self-control, Хетерониме, који се односе на задате теме, нпр.: use (именица) и use (глагол); record (им) и record (гл).</p>	
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> • воде анкету у вези са датом темом, на основу чега ће написати извјештај, чланак или усмено излагати; • интервјуишу свога друга, сусједа, познату личност, итд.; • раде заједнички на рјешавању проблема. 	Колокације, које се односе на задате теме, нпр.: do some revision, take an exam, fail/pass an exam, fill in the application form, go for a first/final interview;	
--	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава енглеског језика у основној школи је усмјерена на когнитивно учење. Приликом реализације наставног процеса паралелно се развијају и усмена и писана комуникација. То значи да се пажња подједнако посвећује развоју свих језичких вјештина: слушању и читању у оквиру разумијевања, говорној интеракцији и продукцији, те писању и њима се приступа и на интегрисан и на индивидуалан начин.

Програм првог страног језика намијењен је образовању и васпитању у основној школи. Девети разред представља понављање и утврђивање основних језичких, граматичких структура које су обрађиване током претходних година учења страног језика уз одређено циклично понављање и проширивање.

У реализацији наставног процеса, у средишту пажње је ученик и процес учења. Наставник није више једини извор знања, него је, у складу са методолошким постулатима, модел и треба да упућује ученике да користе друге изворе знања и како да уче.

Атмосфера на часу треба да буде пријатна и радна, јер таква атмосфера дјелује подстицајно на ученике. Код ученика треба развијати демократске и емпатичке особине. Наставник треба да развија код ученика самопоуздање и независност, кооперативност, колаборативност, културу дијалога, толерантност, разумијевање и уважавање различитости, мултикултуралности и плурилингвализма.

У наставном процесу, матерњи језик треба користити што је мање могуће, тј. само у ситуацијама када је то крајње неопходно.

Наставник треба да води рачуна да наставу реализује тако да је прилагођена различитим нивоима постигнућа ученика у одјељењу, као и различитим стиливима учења и индивидуалним потребама што је и основа приступа окренутог појединцу који је потребно почети уводити на овом нивоу.

Приликом припремања за наставни процес и у његовој реализацији, наставници треба да користе разноврсне и савремене: методе (метода демонстрације, илустрације, рада са текстом, разговора, рјешавања проблема, итд.), облике рада (рад у пару, рад у групи, индивидуални рад, итд.), типове задатака (underline., circle., fill in., match., write., answer., ask., итд.) и расположива наставна средства (CD-плејер и компакт-дискони са снимљеним аудио-материјалом, видео-бим, постери, рјечници, итд.) што омогућава ученицима да увјежбају и што боље усвоје презентоване садржаје тј. развијање и унапређење језичких компетенција. Наставник треба да подстиче ученике да активно учествују у самом наставном процесу тако што ће им омогућити да и они генеришу неке од додатних материјала који се користе на часу.

Слушање и разумијевање – Наставник треба да користи што разноврсније снимљене прилагођене материјале за слушање с циљем оспособљавања ученика да разумије природан говор и различите дијалекте стандардног говорног језика.

Читање и разумијевање – За развијање ове вјештине треба користити разноврсне изворне прилагођене текстове уз коришћење одговарајуће технике читања. Разумијевање текста се може провјеравати за вријеме или након читања. За провјеравање разумијевања прочитаног текста треба користити разноврсне вјежбе типа допуњавања, повезивања, избора понуђеног одговора, одговора на питање и сл.

За ове двије вјештине је потребно истаћи да ученици не морају разумјети цијели текст од ријечи до ријечи, али је потребно да разумију текст у глобалу и идентификују потребну информацију у тексту.

Говор – Препоручују се активности које омогућавају стварну размјену знања, информација, идеја, мишљења, било да се ради о активностима дијалошког или монолошког типа. Пожељно је да у активностима учествује што више ученика (рад у пару/групи).

Писање – За развијање ове вјештине може се користити писање на задату тему или писање на слободну тему. Ученицима треба указати на важност самог процеса писања и писаног изражавања. Писани текст треба да има одговарајућу форму, лексику, те граматичку, правописну, и интерпункцијску тачност. Осим приступа писању као производу, може се почети уводити и приступ писању као процесу, уз повезивање писања са другим језичким вјештинама.

У настави енглеског језика, за учење граматичких структура препоручује се индуктивни приступ. Ученици, из низа предочених примјера, идентификују језичке структуре и уоче правила која касније примјењују у пракси.

Граматичке структуре се уводе постепено и примјењују на великом броју вјежбања базираних на реалним ситуацијама. Понављање већ познатих структура омогућава да ученици утврде оне дијелове које нису најбоље савладали у претходном периоду. Познавање граматичких правила није циљ наставе енглеског језика, стога не треба тражити од ученика да их репродукују уколико их правилно употребљавају.

Лексика је један од битних елемената у учењу страног језика. За објашњавање нове лексике, наставници треба да користе контекстуални приступ. Ученике треба подстицати на усвајање парадигми ријечи и колокација, коришћењем савремених приступа настави лексике, нпр. креирањем мапа ума или мрежа.

Код исправљања грешака, наставник треба да буде обазрив. Ученике не треба прекидати због грешака које праве у току усменог излагања. Наставник треба да укаже на њих по завршетку излагања или да се користи методом тзв. корективне повратне информације (corrective feedback). У писаним радовима, наставник треба да означи врсту грешке. Када је то могуће, треба пружити прилику ученицима да сами исправе своје грешке.

Приликом објашњавања граматичких садржаја наставници треба да сведу употребу сложене терминологије (метајезика) на минимум. Препоручује се писано и усмено тестирање усвојености вокабулара и граматике у контексту, а не директним испитивањем значења ријечи и знања граматичких правила.

Домаћи рад, као наставак рада у школи, омогућава ученику континуитет у усвајању презентованог градива.

Пројекти – Израда пројеката је веома корисна за ученике у настави енглеског језика. Оваква активност омогућава развијање самосталности и одговорности код ученика. Пројектни задатак треба да је јасно дефинисан, са детаљним упутством за израду и прилагођен способностима ученика. Ученици могу реализовати пројектни задатак

индивидуално, у пару или у групи (што зависи од плана рада наставника и договора између ученика и наставника). Завршетак рада на пројекту представљају презентације које ученик/пар/група реализују на часу. Презентације могу бити разноврсне – зидне новине, постери, излагања праћена слајдовима, видео-презентације, итд.

Праћење, вредновање и оцјењивање

Приликом оцјењивања ђака, наставници треба да праве разлику између учених и научених структура. Учено градиво, на примјер, се односи на препознавање одређених глаголских форми, док научно градиво подразумијева тачну употребу одређених глаголских форми у контексту. Када је ријеч о вокабулару, научно градиво се односи на учениково познавање значења ријечи, док усвојени вокабулар подразумијева употребу ријечи у различитим контекстима.

Праћење, вредновање и оцјењивање ученика је континуиран и сталан процес у настави енглеског језика. Наставници прате, вреднују и оцјењују ученике путем усмених и писаних провјера постигнућа.

- Усне провјере постигнућа се врше у току реализације наставних садржаја на часовима, тј. рада у пару, у групи и индивидуалног рада ученика. Наставник редовно прати и записује запажања о правилном изговору, јасном изражавању, правилној употреби граматике, богатству вокабулара, начину изражавања, сналажењу у разним ситуацијама. У току полугодишта, наставник треба да најмање два пута оцијени ученика према способностима за учествовање у говорној интеракцији и за усмено излагање.
- Писане провјере постигнућа се реализују кроз низове задатака објективног типа, тестове, контролне радове, диктате и вишеминутне провјере постигнућа, писање слободних или састава на задату тему, расправа и извјештаја. Приликом вредновања и оцјењивања води се рачуна о правопису, јасном изражавању мисли, логичком излагању идеја, граматичкој тачности, богатству вокабулара, конструкцији реченица, организацији текста.

На почетку школске године наставници треба да упознају ученике са системом рада и оцјењивања. Поред контролних радова, писаних вјежби, тестова и других врста задатака, оцјењује се ученикова активност на часу. У том смислу би требало избјежавати класично усмено испитивање ученика, већ усмену оцјену извести на основу ученикове активности на часу. Уколико ученик није активан и не одговара на наставничково подстицање да се укључи у рад одјељења, наставник га може усмено испитати и на тај начин провјерити и вредновати његово знање.

ИЗВОРИ:

- Уџбеници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.
- Приручници, граматике и рјечници које је одобрило Министарство просвјете и културе Републике Српске.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ЊЕМАЧКИ ЈЕЗИК**

* Функција представља сврху за коју ученик мора бити оспособљен учењем другог страног језика и шта мора знати изразити на другом страном језику. Функције (нпр. идентификовати, ставити у односе, исправити, описати итд.) представљају организаторске принципе – важност функције представља основу хронологије функција (структурални и ситуацијски слијед).

РАЗРЕД: **ДЕВЕТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **68**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ:

Васпитни циљеви наставе страног језика су усмјерени ка развијању личности ученика и према њиховом уклапању у друштвену средину која превазилази националне оквире.

Ту се подразумева:

- развијање позитивног односа према страном језику и култури;
- разумијевање туђег језика и културе уз уочавање сличности односно разлика међу културама;
- боље упознавање властитог идентитета;
- развијање критичности и уграђивање нових искустава у лично дјеловање;
- извршавање постављених обавеза;
- сарадњу на заједничком остварењу планираних циљева; самопотврђивање и остварење властите посебности и креативности;
- развијање способности вредновања и самовредновања.

Основни образовни циљеви наставе страних језика су стицање основних језичких вјештина, навика и знања на рецептивном и продуктивном плану:

- Способност слушања и и разумијевања усмених порука на страном језику;
- Савладавање основа фонолошких закона, ритма и интонације страног језика. Способност изражавања у складу са обрађеним и усвојеним градивом;
- Савладавање основних правила читања. Читање са разумијевањем краћих текстова у складу са обрађеним градивом.
- Савладавање основа писмености. Способност писменог изражавања у склопу обрађеног градива.

Интеркултурални садржај:

Ученици уче страни језик и продубљују свој фонд ријечи уз помоћ осталих предмета које уче у школи, нпр.:

- уз помоћ цртања, сликања, плеса, итд. (визуелне умјетности);
- уз помоћ спортова и игара (гимнастика, спортови);
- уз помоћ слушања музике (музика).

Интеркултуралне способности и вјештине:

Ученици уче:

- да уоче главне разлике између културе своје земље и културе земаља њемачког говорног подручја и на тај и начин науче да цијене културу властите земље;
- да на одговарајући начин комуницирају са људима циљне културе;
- да се у свакодневном животу понашају на природан начин, што такође подразумејева:
  - * *јовор шијела* (гестикулација рукама, погледи, раздаљина између саговорника, итд.)
  - * *узвике*.

Ученици ће се:

- упознавати са сличностима и различитостима између њихове земље и земаља њемачког говорног подручја из области културе, образовања, слободног времена ученика, начина живљења...
- научити како да се у непосредном контакту учтиво понашају у комуникацији са припадницима културе земље чији језик уче;
- научити да поштују традицију, обичаје, навике других људи, итд.

Научити како се учи:

Ученици уче како да:

- покажу одговорност и активност у ситуацијама када уче језик;
- процјењују властити успјех у достизању постављеног циља у односу на остале ученике из разреда;
- користе различите методе и стратегије учења типичне за учење језика;
- користе информациону технологију код учења језика;
- користе самостално уџбенике, рјечнике и другу литературу;
- развију позитиван став према учењу језика.

Интердисциплинарни садржај:

Ученици ће такође учити њемачки језик ослањајући се на знање стечено кроз учење других наставних предмета, а у оквиру датих тема.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Теме:

Медији и информације	Телевизија, емисије за младе; Школске новине; Интернет – извор информација или овисност, скајп, четовање, мобилни телефон.
Мода и изглед	Мода прије и сада, маркирана одјећа; Одјећа за различите прилике; Пирсинг и тетоважа; Пластична хирургија да или не.
Путовање	Ученичка екскурзија, припрема за путовање, избор дестинације, проспекти, цијене. Куповање карата, ред вожње, превозна средства, посјета културноисторијским споменицима. Путовање у Њемачку, распуст у мјесту сталног боравка – код куће.
Позиви и занимања	Избор занимања; Мушка занимања – женска занимања; Мој позив снова.

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Рецепција</p> <p>Слушање и разумијевање</p> <p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> уз извјестан напор разумије једноставан, формалан и неформалан разговор о темама које су обрађене у току наставног процеса; разумије кратке једноставне поруке, упутства, објаве; дјелимично разумије радњу филма и садржај забавних емисија на радију и телевизији; донекле прати излагање стручних особа о пирсингу, тетоважи, пластичној хирургији; разумије кратка јавна обавјештења са разгласа на аеродрому, жељезничкој станици, једноставна обавјештења преко телефона; разумије саговорника у директном разговору ако овај говори јасно 	<p>Глаголи Перфекат правилних и неправилних глагола. Глаголи са приједлозима, коњунктив II <i>können, ich hätte, ich würde (An deiner Stelle würde ich...; Könnten Sie mir bitte sagen, ..., Ich hätte gern...).</i></p> <p>Именице</p> <ul style="list-style-type: none"> Систематизација еп–деклинација (<i>der Junge</i>) у вези са познатим вокабуларом. <p>Члан Одређени и неодређени члан (употреба члана уз лична имена, имена градова и држава, ријека, језера, мора, планина).</p> <p>Замјенице Повратне замјенице (датов и акузатив). Показне замјенице: <i>der, die, das</i> (номинатив и акузатив). <i>Wie findest du den Film? Den finde ich interessant.</i></p> <p>Замјенички прилози: <i>woher, womit, wofür, wozu, wogegen ...</i></p>	

<p>књижевним језиком и прилагођеном брзином, при чему понекад захтијева да му се нешто понови;</p> <ul style="list-style-type: none"> • као пасиван слушалац разумије само одломке из разговора трећих особа. <p>Читање и разумијевање</p> <p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разумије кратке једноставне текстове који садрже најфреквентнији вокабулар (приватна писма, кратке вијести, једноставна упутства); • глобално, селективно и детаљно разумије текстове познате тематике који се састоје од неколико пасуса; • из контекста одреди значење непознатих ријечи и израза; • нађе одређену информацију у једноставним писаним материјалима као што су огласи, проспекти, јеловници, возни редови; • чита и детаљно разумије краће лаке текстове и писма; • споро чита и теже разумије чак и релативно кратке одломке непознатог текста. <p>Усмено изражавање</p> <p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • употребом једноставних реченица и кратких израза, уз претходну припрему, учествује у разговорима о њему познатим особама и познатим садржајима и конкретним ситуацијама из њихове непосредне околине; • поставља једноставна питања и одговара како на питања тако и на потпитања, а у случају потребе помаже се 	<p>Придјиви</p> <ul style="list-style-type: none"> • Придјиви у атрибутивној употреби, номинатив, датив и акузатив једнине и множине, • атрибутивна употреба компаратива и суперлатива. <p>Приједлози Понављање и проширивање приједлога.</p> <p>Бројеви</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>erstens, zweitens, einmal, zweimal, einfach, zweifach, doppelt,</i> <p>разломљени бројеви.</p> <p>Реченица Индиректна питања: <i>Ich weiß nicht, ob er kommt. ..., wohin sie geht usw.</i> Допусне реченице: <i>Obwohl es regnet, hat er keinen Regenschirm mitgenommen.</i></p>	
---	--	--

<p>мимиком и гестикулацијом;</p> <ul style="list-style-type: none"> • изрази пристанак или одбијање; • реагује на извињење; • јасно и смислено опише у неколико реченица које се надовезују једна на другу, уз употребу везника (<i>und, aber, oder, denn, weil, wenn</i>) уз помоћ увјежбаних израза своје стање и осјећаје. <p>Писмено изражавање</p> <p>Ученик ће бити способан да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пише састав на основу смјерница; • преприча неки текст помоћу питања; • пише кратке и једноставне поруке и забиљешке, писма, позивнице; • испуњава обрасце; • опише уобичајене свакодневне ситуације; • кратким цртама опише неки догађај и раније активности; • пише кратка писма, биљешке, молбе, телефонске поруке; • допуњава дијелове текста који недостају; • прави забиљешке приликом читања или слушања неког текста; • напише сажетак; • користи основни вокабулар повезујући двије просте реченице најчешће употребљаваним везницима; • прави грешке у конструкцији реченице и даје неспретне формулације; • креативно писање – писање новог краја приче или дијела приче који недостаје. 		
---	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА

Рецептивне вјештине

Један од циљева наставе њемачког језика је потпуно или бар суштинско разумијевање дијалошких и монолошких језичких исказа у оквиру обрађене тематике, односно оспособљавање ученика да у тексту самостално пронађу и разумију потребну информацију.

Од самог почетка ученици треба да буду суочени са говорним текстовима како би могли да упознају гласовни систем њемачког језика и у њему разазнају и идентификују гласове, гласовне цјелине и прозодијске структуре и да схвате значење исказа. Према томе, наставници треба да што чешће користе звучне записе и презентују говорне текстова како би ученици имали прилику да чују изворне говорнике и да се постепено навикавају на нормалан темпо говора.

Иако се читање писаних текстова у реалном животу одвија најчешће у себи, у настави треба спроводити и гласно читање, посебно на почетном нивоу учења језика, јер то помаже побољшању изговора код ученика. Међутим, треба примјењивати и читање у себи како би ученици пронашли потребну/е информацију/е у тексту.

Код говорних и писаних текстова треба примјењивати различите стилове разумијевања. Као ни у реалном животу ни у настави није неопходно да ученици сваки текст разумију детаљно, од ријечи до ријечи. Зависно од врсте текста и од начина формулисања задатака примјењиваће се различити стилови разумијевања: глобални, селективни и детаљни.

Да би се ученицима донекле олакшало суочавање с текстом, прије читања/ слушања текста могу се спровести припремне/уводне вјежбе које имају за циљ да активирају предзнања ученика, да побуде њихову радозналост и да их мотивишу за рад.

То може бити израда асоцијограма и проналажење асоцијација на задату ријеч, коришћење визуелних импулса (слика, цртежа, графикана и сл.), стварање претпоставки у вези са садржајем текста на основу наслова, поднаслова или слика које стоје уз текст. У овој фази могу се објаснити кључне ријечи које би олакшале ученицима разумијевање текста.

Пропратне вјежбе које се дају током слушања/читања текста омогућавају ученицима суочавање са текстом и рад на тексту. Код њих треба да постоји одређена поступност, да се иде од оних лакших ка тежим. Међу њима треба да влада разноврсност како би ученици путем различитих врста вјежби могли изнова да се баве текстом, а често понављање одређених структура довело би до њиховог лакшег запамћивања.

Закључни задаци који се раде после слушања/читања текста имају за циљ провјеру разумијевања текста. За говорни текст треба формулисати задатке тако да се од ученика не тражи запамћивање читавог текста него проналажење одређене информације и давање одговора нумеричког карактера или у виду имена и назива. Кад је у питању писани текст од ученика се може тражити препричавање текста у кратким цртама, претварање прочитаног текста у другу текстуалну форму и сл.

Рецептивне вјештине не треба схватити као активности у којима ће ученици имати пасивну улогу. У развоју ових вјештина ученици и те како имају активну улогу јер је сва њихова пажња и активност усмјерена на разумијевање текста или проналажење одређених информација у њему.

Продуктивне вјештине

Полази се од тога да се комуникативне језичке активности могу одвијати само уз садејство различитих вјештина. То значи да су за остваривање комуникације неопходне и продуктивне вјештине, писање и говор. Разумијевање писаног и говорног текста и стварање усменог и писаног исказа не могу се посматрати као одвојени и изоловани процеси него као комплексни и међусобно повезани процеси који се дјелимично одвијају симултано. Због тога од самог почетка у наставу треба укључивати и продуктивне вјештине и оспособљавати ученика за стварање писаних и говорних текстова на њемачком језику.

Вјештина писања заузима значајно мјесто у настави страних језика, јер се граматичке вјежбе и вјежбе за усвајање нових ријечи изводе најчешће писаним путем. Затим ученици пишу домаће задатке, контролне радове, писмене задаће, тестове. Али у свим овим активностима писање представља инструмент. Циљ је овдје заправо нешто друго, увјежбавање граматике, вокабулара, правописа или провјера знања ученика. Међутим, писање треба примјењивати прије свега као продуктивну вјештину, гдје ће ученици сами стварати различите врсте текстова у складу са својим знањима и способностима. Да би ученици стекли компетенције на овом плану, неопходно је спроводити вјежбе које доприносе обогаћивању вокабулара ученика, као и вјежбе којима се увјежбава повезивање ријечи у веће цјелине. Такве вјежбе би биле припремне вјежбе, вјежбе састављања елемената и структурне вјежбе. У припремне вјежбе спадају оне којима се увјежбава правопис или прикупљају асоцијације на задату тему, као и једноставне мотивационе вјежбе, обично у форми неке игре ријечима. Помоћу вјежби за састављање елемената ученици уче како да успостављају везу између појединачних ријечи и реченица. Структурним вјежбама уче како да формулишу једноставне фразе и реченице.

Како мотивисати ученике за писање текстова у настави?

Ове активности не би требало да трају дуго. Ефикасније је да се вјежбе за развијање ове вјештине дају у краћим временским размацима. При томе треба користити различите врсте вјежби и нудити различите поводе за писање. Да би писање, које има за циљ успостављање комуникације, имало смисла, може се наћи конкретан прималац. То може бити нпр. неки ученик из разреда којем се пише писмо, разгледница, мејл, позивница или нека друга врста текста, на коју он онда може одговорити.

Да би ученици имали користи од писања, пожељно је бирати вјежбе и врсте текстова које имају неке везе са свакодневним животом ученика.

Вјештина говора, одн. усменог изражавања може се испољавати монолошки и дијалошки. Ова вјештина вјероватно представља и најкомплекснију активност у настави страних језика, јер и поред свих настојања, вјежбања и рада тешко се постиже да ученици и након неколико година учења течно говоре на страном језику. Због тога треба пажљиво прићи развијању ове вјештине код ученика. Да би се ученици оспособили за комуницирање на њемачком језику и стварање говорних текстова, морају се прво увјежбавати посебне вјештине. Такве вјежбе могу се назвати припремним вјежбама које припремају ученике за комуникацију. Њима се не увјежбава експлицитно вјештина говора него друге вјештине и посебне вјештине.

На првом мјесту стоје вјежбе које се односе на фонетику. Њима треба увјежбавати појединачне гласове, гласовне скупине, акценат и реченичну мелодију. Оне служе томе да се ученици прилагоде новом гласовном систему и пожељно их је проводити посебно на почетном степену учења језика. Овдје се нпр. могу користити тзв. брзалице које служе тренирању говорне апаратуре. Затим ту су вјежбе за обогаћивање вокабулара ученика. За ово су подесни нпр. асоциограм, вјежбе придруживања, сортирање ријечи и сл. И многе граматичке вјежбе спадају у ову групу. Оне доприносе да изражавање на њемачком језику буде што исправније.

Посебну пажњу треба посветити дијалозима који су веома заступљени у уџбеницима њемачког језика. Наставници треба да охрабрују ученике да их што је могуће више изводе усмено. Могу се спроводити већ на почетном нивоу, када ученици уче како се на њемачком језику поздравља, представља, успоставља контакт с неком другом особом и сл. Пошто се ради о свакодневним темама и дијалозима којима се симулирају свакодневне говорне ситуације, треба омогућити ученицима да говоре из властите перспективе и износе властита искуста, а не да само глуме личности из уџбеника, јер ће их то више мотивисати за рад.

За монолошко изражавање може се тражити од ученика да причају о неким личним стварима, нпр. да извјештавају о томе шта су радили, шта су доживјели, куда су путовали и сл. или да опишу неку слику.

Пошто се у учионици углавном симулирају свакодневне говорне ситуације, потребно је добро осмислити повод за разговор, али исто тако важно је створити опуштenu атмосферу гдје неће бити страха од грешака, критике, кажњавања или слабих оцјена.

Ученике треба охрабривати да говоре на њемачком језику без обзира што ће бити грешака. Оне су неминовне, јер њемачки језик за њих представља страни језик. При томе треба биљежити грешке које су карактеристичне за читаву групу, а онда циљаним вјежбама радити на отклањању тих грешака.

Вокабулар

Учење ријечи и рад на обогаћивању вокабулара ученика једна је од најважнијих активности у настави страног језика. За успјешну комуникацију познавање ријечи је значајније од познавања граматичких правила. Због тога лексичке вјежбе треба логички осмислити и спроводити. Када се обрађује неко семантичко поље, треба кренути од вјежби препознавања, преко диригованих вјежби до вјежби слободне продукције.

Код прве групе вјежби ученици треба да идентификују одређене ријечи у неком тексту. Разноврсним вјежбама може се понављати и увјежбавати исти језички материјал. Честим понављањем ријечи путем разноврсних вјежби долази до бржег запамћивања ријечи. Овдје се могу изводити нпр. слједеће вјежбе:

- ученици треба да пронађу одређену ријеч у тексту,
- у групи ријечи ученици заокружују ријечи које чују приликом слушања текста,
- током слушања текста ученици дају неки знак чим чују одређену ријеч,
- редослијед слова се испретура и ученици треба да одгонетну о којој ријечи се ради,
- у укрштеници ученици треба да идентификују одређену ријеч.

За рад на вокабулару веома су важне технике семантизације. Овдје се наставницима пружају бројне могућности и не би требало одмах посегнути за превођењем. Врло ефикасан је поступак визуелне семантизације, нпр. приказивање саме ствари уколико је у питању неки конкретан предмет, затим коришћење слике, илустрације, мапе, графикона, симбола, пиктограма и сл. Затим, могу се користити и средства невербалне комуникације: гестикулација, мимика, кретање.

Приликом вербалне семантизације ријечи могу се користити синоними, антоними, хипероними, хипоними, парафразе или примјери из ученичког окружења.

Учење ријечи у контексту или у оквиру одређене теме ефикасније је него учење изолованих ријечи. У настави треба користити различите мнемотехничке вјежбе, као нпр. асоцијације и аналогију, за које се сматра да доприносе лакшем и ефикаснијем преносу нове лексике у дуготрајно памћење, што је један од циљева наставе страних језика.

Граматика

Треба имати на уму да је улога граматике у комуникативној методи измијењена у односу на претходне методе и да граматика сада представља средство ка циљу. Настава граматике треба да буде у функцији остварења опште језичке компетенције, а не сама себи сврха. Настава граматике и увјежбавање граматичких правила чине саставни дио свеукупног процеса учења језика, али ни у ком случају не представљају његов централни аспект.

У настави граматике нови граматички феномен треба представљати у контексту, јер ученици не уче само како се тај феномен гради, него и коју функцију има и како се употребљава. Контекст увијек треба садржати језички материјал који је ученицима познат и по могућности довољан број примјера који поткрепљују правило. Терминологију треба свести на основне и довољно разумљиве појмове. За истицање битних елемената правила треба користити визуелна средства као геометријске фигуре, симболе, слике, боје, табеле и сл.

При проналажењу граматичког правила пожељно је да се што више користи индуктивни поступак гдје се полази од примјера пронађених у аутентичним материјалима. На основу сличности у грађењу и употреби одређених језичких елемената ученици самостално или уз наставникову помоћ изводе и формулишу правило, које потом примјењују у другим контекстима. На овај начин код ученика се развија самосталност у раду.

Да би се граматичка правила усвојила и у одређеној мјери усавршила, а по могућности чак и аутоматизовала, она се обавезно морају увјежбавати. Због тога граматичке вјежбе представљају кључни аспект наставе граматике. И овдје треба користити различите типове вјежби, како увјежбавање новог граматичког правила ученицима не би постало монотono.

Игре у настави

Игре су постале саставни дио наставе страних језика и примјењују се на свим нивоима учења. Међутим, игре треба да буду добро осмишљене и да се спроводе плански како се активности ученика не би свеле само на игру. Оне треба да имају и образовни циљ, што значи да ученици треба кроз игру и да уче.

Игре у настави имају бројне предности. Поред језичких вјештина ученици стичу неке ванјезичке квалификације које су значајне за живот, а то су између осталог способност за кооперацију и тимски рад. Играма се активирају сва чула, играма се поспјешује усвајање језика у ситуацијама које су блиске реалном животу, као нпр. у играма са подијељеним улогама (Rollenspiele). Играма се поспјешује креативност ученика. Оне олакшавају успостављање контаката у разреду, могу позитивно утицати на понашање појединих ученика.

Играма се могу увјежбавати граматичке структуре, лексика, игре поспјешују комбинацију вјештина. Оне мотивишу ученике за учење, ослобађају их страха од потешкоћа које се јављају приликом учења страног језика. Уз игре атмосфера је опуштенија па се у таквом раду активирају и лошији ученици. Све то може утицати на стварање позитивног става према предмету.

Игре би требало примјењивати редовно, у краћим временским размацима. Током часа не треба одвајати много времена на њих како се читав час не би претворио у игру.

Приликом спровођења игара, али и у неким другим врстама вјежби, треба примјењивати разне облике рада: индивидуални рад, групни рад и рад у пару. Уколико вријеме дозвољава, могу се организовати и мини-пројекти у чије организовање и спровођење од самог почетка треба да буду укључени сви ученици.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: РУСКИ ЈЕЗИК

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 68

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
Дружење	8
Телефон	6
Разнода	6
Хоби	6
Знаменитости	8
Путовање	8
Култура	6
Умјетност	6
Говорни модели	8
Честитања	6

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
<p>Ученик ће знати:</p> <ul style="list-style-type: none"> да телефонира другу, пријатељици да тражи помоћ, објашњење и јави неки догађај; да прича о свом хобију; да измјењује запажања о филму, о спортском догађају, музици; да прича о свом граду, о путовању, екскурзији; да изрази незадовољство, срдачност, огорчење, љубав, радост, презир; <p>Упоређивати: људе, предмете и стања доживљено у разним ситуацијама, да се захвали свима који су му нешто добро учинили.</p> <ul style="list-style-type: none"> Да каже шта жели; Да прича о породици и себи и њиховој професији. Рецитује кратке стихове познатих руских пјесника. Чита кратке приче и препричава их по моделу који је поставио наставник. 	<p>Ученик ће на рецептивном нивоу:</p> <ul style="list-style-type: none"> да слуша и разумије говорни језик и одговара на постављена питања и да пита шта га интересује; издваја одговарајуће ријечи и фразе, разликује истините и лажне исказе; парафразира прочитано, завршава реченице, чита стихове, рецитује и пјева неке пјесме; води кратке дијалоге у оквиру задате теме, даје информације; учествује у разговору на задану тему; извршава задатке и износи своје мишљење са животним темама. <p>Пише писмене вјежбе и кратке саставе на задану тему, пише диктате, писмено одговара на постављена питања.</p> <p>Граматичко градиво:</p>	<p>Српски језик и књижевност, историја, географија.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • Говорни модели : честитања. <p>Писмено и усмено познатој и некад и непознатој особи.(Модел: Поздравляю вас (тебя с днём рождения, С праздником!).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Телефон: изражавање срдачности, огорчења, нестрпљења. 	<p>: разломци: Пять десятых. Две четвёртых. Одна третья.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Глаголи кретања: ехать-ездить, лететь летать, плыть –плавать, и другие. • Придјеви краћи и дужи облик: Эта юбка узкая (широкая) компарација придјева. С днём рождения! Поздравляю тебя, вас. Алло! Слушаю вас.... Передайте им привет от.... • Именице сва три рода, даљи рад на именицама. Употреба бројева у реченици. 	
---	---	--

Читање и рецитовање поезије познатих руских пјеника и пјевање руских народних и забавних пјесама, гледање филмова актуелних за тај узраст.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ЛИКОВНА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 34

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Задаци наставе ликовне културе

- Оспособљавање ученика да опажају и представљају: слободне композиције, визуелне метафорике, контрасте, јединства и доминанте у простору фантастике;
- Формирање навика за виши ниво културе рада, квалитета производа, културе живота и слободног времена;
- Сlikовно-визуелно описмењавање, развијање креативне способности, припремање за ефикасно и савремено укључивање у рад, односно за различита занимања.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Слободно компоновање	6
2. Визуелна метафорика	4
3. Контраст, јединство и доминанта у простору	16
4. Слободно компоновање и фантастика	4
5. Визуелно споразумијевање	4

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Повезаност са другим наставним предметима
Тема 1: Слободно компоновање (6)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам слободног компоновања; • препозна основне одлике експресионизма, импресионизма и кубизма; • слободно компонујући изведе композицију у експресионистичком стилу; • изведе ликовну композицију ритмички умножавајући облике; • изведе композицију ритмичном алтернацијом облика.	<ul style="list-style-type: none"> • Експресивни израз. • Ритмичко хармонијска композиција (однос боје и форме). • Систем низања скупова, линија, боја, облика, према одређеној шеми. (вјежба)	Музичка култура Математика Српски језик
Тема 2: Визуелна метафорика (3)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појмове: амблем, симбол, знак, алегорија, хералдика;	<ul style="list-style-type: none"> • Амблем, симбол, знак, персонификација, алегорија, хералдика.	Техничко образовање Српски језик

<ul style="list-style-type: none"> по сопственом избору: амблем, симбол, знак, персонификација, метафора, алегорија и хералдика, изведе ликовни рад. 		
Тема 3: Контраст, јединство и доминанта у простору (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> наброји елементе ликовне композиције; именује начела компоновања; дефинише компоновање; именује врсте ликовних композиција; изведе ликовну композицију по начелима хармоније, контраста, ритма, равнотеже и доминације. 	<ul style="list-style-type: none"> Сродност ликовних вриједности. Контраст као супротност ликовних вриједности. Јединство као основна вриједност композиције. Статично и динамично јединство. Јединство израза. Јединство и равнотежа. Доминанта као услов повезивања разнородних елемената. (вјежба) 	<p>Музичка култура</p> <p>Српски језик</p>
Тема 4: Слободно компоновање и фантастика (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> наброји основне умјетничке правце XX вијека; препозна основне одлике надреализма; слободно компонујући изведе ликовну композицију. 	<ul style="list-style-type: none"> Реални облици у нереалним односима. (вјежба) 	<p>Српски језик</p>
Тема 5: Визуелно споразумијевање (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> објасни улогу симбола у савременом свијету; разликује пиктограмско, идеограмско, слоговно и гласовно писмо; препознаје пропагандне, рекламне, економске ... поруке; ликовно изведе пиктограм. 	<ul style="list-style-type: none"> Психолошко и социолошко дјеловање знакова. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

ПЛАНИРАЊЕ

Планирање је усклађивање програма у оквиру школског плана према одређеним условима. Смисао је да се утврде задаци на сваком часу који би најпотпуније развијали све ликовне способности ученика, а нарочито способности које подстичу стварање, као и оне који омогућавају стварање. Стога, градиво треба планирати тако да се постигне:

- виши ниво опажања,
- оспособљеност примања,
- одговарајући ниво разумијевања,
- способност поступања.

Врсте плана

ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

ОПЕРАТИВНИ ПЛАН РАДА (полугодишњи, мјесечни)

Годишњи план рада треба да садржи преглед ликовних цјелина и број часова предвиђен за одређене садржаје.

Оперативни – мјесечни план треба да буде детаљно разрађен.

Послије завршеног циклуса (самостално ликовно изражавње) слиједи естетска анализа ученичких радова.

РЕАЛИЗАЦИЈА САДРЖАЈА

1. Примањем/учењем – омогућавање ученицима да стичу знања из области ликовне културе; савладавање технолошких поступака ликовног рада у оквиру одређених средстава и медија, упознавање законитости и елемената ликовног језика.
2. Давањем/стварањем – подстицање ученика да се изражавају у оквиру ликовних активности и стварају резултате (увијек на вишем нивоу култивисања и јачања ликовне осјетљивости).

Примарни циљ ликовног образовања је откривање и упознавање комплексне визуелне и ликовне културе (чине је системи стваралаштва и системи коришћења).

Извори

Уџбеници одобрени од стране надлежног министарства, часописи, видео и аудио касете, DVD записи, те стручни уџбеници, литература, интернет, монографије сликара и вајара.

Начин оцјењивања

- Наставник ће пратити напредовање ученика током рада и водити евиденцију о постигнућу сваког ученика појединачно.
- Ученици морају унапријед бити упознати са методама и критеријумима оцјењивања.
- Ученици морају остварити минимум 50% свих резултата учења у свим одабраним методама оцјењивања.

Техника оцјењивања

1. Интервју
  - Оцјењивање резултата учења путем вербалног испитивања;
  - Питања дефинишу ученици или наставник.
2. Усмена презентација
  - Треба да се односи на задане задатке и да траје 5 до 10 минута по ученику;
  - Требају је дати сви ученици, а праћена је питањима ученика и наставника.
3. Самостално ликовно стваралштво
  - Колекција радова ученика сакупљених током године.

Важност

Интервју	30%
Усмена презентација	10%
Самостално ликовно стваралштво	55%
Присуство и активност на настави	5%

Пролазност

Довољан (2)	50–60%
Добар (3)	61–80%
Врло добар (4)	81–90%
Одличан (5)	91–100%

УСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ**ПЕДАГОШКИ СТАНДАРДИ**

1. Специјализована учионица – радни простор – атеље
2. Наставна средства
  - информационо комуникациона технологија и мултимедијални технички уређаји: компјутер (добре актуелне конфигурације), мултимедијални пројектор, интерактивна табла, аудио-визуелни (DVD player), технички уређаји за репродукцију аудио-видео материјала, обезбјеђена квалитетна интернет конекција;
  - штампани материјал;
  - филмови из живота и стваралачког рада познатих сликара, видео-материјал са снимљеним дјелима;
  - потребна литература.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Укупни садржаји наставе ликовне културе могу да се подведу под сљедећу шему информативне структуре:

1. Опазити
2. Примити
3. Разумјети
4. Поступити

Опажање – ниво прве димензије подразумијева три основна фактора; 1) квалитет опажања у садржајном погледу; 2) брзину, тачност перцепције и 3) тачност опажања појединачних елемената у одређеној ситуацији.

Примање – подразумијева способност ученика да приме квалитет опажања и информације од одговарајућег медија .

Разумијевање – обухвата елементе разумијевања, опажања и примљених ликовно-визуелних квалитета.

Поступање – подразумијева примјену у практичном и теоретском раду.

Ова структура представља оријентацију наставницима приликом вредновања знања ученика.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МУЗИЧКА КУЛТУРА

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 34

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

Циљ наставе предмета музичка култура је да подстицањем, стварањем и даљим његовањем интересовања, навика и потреба за слушањем и репродукцијом вриједних музичких остварења из области: умјетничке, дјечје, духовне и традиционалне музике развија, на првом мјесту, код ученика љубав према музици, музичкој умјетности и умјетности уопште. Такође, да развија креативне и интелектуалне потенцијале и да правилним његовањем музичког укуса доприноси њиховом естетском и хуманом развоју као и подизању нивоа њиховог музичког образовања и опште културе.

Посебни циљеви

- Кроз више наставних подручја и дисциплина из области музичке педагогије развија код ученика интересовање и љубав према музици и умјетности уопште, као и когнитивне, емоционалне, социјалне и креативне потенцијале и способности;
- Његује способности заједничког (индивидуалног) репродуковања музичких дјела обрађених на часу;
- Кроз активно пјевање, слушање, свирање, играње и стварање музике ученике уведе у разумијевање музике и њених законитости;
- Континуирано развија музичке способности: музикалност, слух, слушну концентрацију, општу и музичку интелигенцију, музичку меморију и креативност;
- Развија оригиналност, индивидуалност и креативна рјешења;
- Развија код ученика способности да изрази своје мисли, формулише сопствени суд и аргументовано га одбрани (критичко мишљење);
- Кроз слушање и активно музицирање (пјевање/свирање) упозна ученике са изражајним средствима музичке умјетности, музичко-теоријским појмовима и основним карактеристикама музике различитих епоха, стилова и жанрова предвиђених програмом, ради развијања способности разумијевања музичких садржаја;
- Развија код ученика навику да слуша вриједна музичка дјела, изграђује позитиван став према музичкој умјетности, прати музички живот и формира сопствене дискотеке (фонотеке);
- Развија способности за заједничко извођење (пјевање/свирање/играње) познатих примјера из дјела свјетске, српске и босанско-херцеговачке музичке литературе;
- Музички описмењује и упознаје ученике са музичким појавама и појмовима из области мелодике и ритма (репетиторијум градива претходних разреда);
- Развија код ученика неометано повезивање перцепције и рецепције музике: од нотне слике до звука и од звука до нотне слике;
- Обогаћује и оплемењује емоционални живот ученика;
- Васпитава ученика у његовању патриотизама, хуманизма и интернационализма;

- Правилним његовањем музичког укуса развија код ученика способност за процјену умјетничке вриједности, тј. да кроз успостављање и усвајање вриједносних мјерила за критичко и естетско процјењивање музике створи компетентног корисника музичке културе;
- Приближи савремене извођаче умјетничке музике и укаже на савремене обраде класичних музичких дјела;
- Указује на везу музичке културе са садржајима других наставних предмета;
- Његује хорско и оркестарско музицирање у школи.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Репетиторијум градива претходног разреда	3
2. Музика романтизма	12
3. Импресионизам	1
4. Музика XX вијека	4
5. Џез и популарна музика	5
6. Примијењена музика	2
7. Плесне форме и модерни друштвени плесови	4
8. Музички завичај	5

Оперативни циљеви/ Исходи	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Репетиторијум градива претходног разреда (3 часа) 1. Барок и класика 2. Музичко-теоријске појаве и појмови обрађени у претходним разредима 3. Могућности примјене информационо комуникационе технологије у стварању фонотека умјетничке музике		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. хронолошки поређа и наведе стилске епохе обрађене у претходном разреду; препозна и именује слушане примјере из осмог разреда; разликује жанрове у музици; наведе разлике између музичких дјела барока и дјела из стилске епохе класике; наведе музичке облике карактеристичне за ова два музичка стила и наведе најпознатија дјела композитора ових стилских епоха; од понуђених мотива правилно поређа дијелове композиције у односу на оригинал; солфеђира тематски материјал композиције који је обрађен са наставником; варира композиције које су слушале; учествује у једногласном и двогласном извођењу.</p>	<p>Слушање и репродукција</p> <p>1. Стилске епохе, врсте и жанрови музике. Музичка изражајна средства. (репетиторијум градива из претходног градива).</p> <p>Слушање и репродукција музике:</p> <p>Химна Републике Српске: <i>Моја Република</i>, М. Матовић; <i>Химна Св. Сави</i>; Химна БиХ: <i>Интермецо</i>, Д. Шестић,</p> <p>– А. Вивалди: <i>Годишња доба</i> (став из концерта по избору), Г. Ф. Хендл: Хор <i>Алелуја</i> из ораторијума <i>Месија</i>, Ј. С. Бах: <i>Бадинери</i> из <i>Друје оркестарске свиће</i>, В. А. Моцарт: <i>Арија Пајајена</i> из опере <i>Чаробна фрула</i>, Филм: <i>Амагеус</i> (инсерти),</p>	<p>Ликовна култура</p> <p>Историја</p> <p>Географија</p>

<p>2. Препозна и разликује одређена изражајна средства и елементе музичке умјетности (тонски род, темпо, мјеру, ...); опази, именује и опише главни солистички инструмент у одређеном дјелу; препозна аудитивно и визуелно идентификује мотиве одсвиране од стране наставника или емитоване са аудитивних наставних средстава. Активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу пјевањем, свирањем (блок флаута, металофон или ритмички инструменти) или играњем. Интонира литерарним текстом и солмизацијом (солфеђира) обрађени тематски материјал из композиције коју су слушали и обрадили на часу. Наведите примјер полифоне и хомофоне композиције. Способан да интерпретира примјере, љествице, ритмичке врсте и фигуре обрађене у претходним разредима.</p> <p>3. Користи информационо комуникационе технологије за стварање сопствене дискотеке.</p>	<p>2. Музички инструменти барока и класике. Теоријско-музички појмови обрађени у претходним разредима. Слушање (репродукција) музике: В. А. Моцарт: <i>Арија Краљице ноћи</i> из опере <i>Чаробна фула Дуеи Пајајена и Пајајене</i> из опере <i>Чаробна фула</i> Извођење: <i>Менуеи, Јавоша, канон</i>. Опажање и извођење дводјелних и тродјелних мјера тактирањем. Опажање тонског рода и темпа. Рад на препознавању мотива. Утврђивање мелодијских и ритмичких појава и појмова (љествице, ритмичке врсте и фигуре) обрађених у претходним разредима – репетиторијум гравива (спроводити кроз цио девети разред).</p> <p>3. Основни софтвери и рад са њима за стварање фонотека и видеотека умјетничке музике. Интернет као могућност „гледања” музике.</p>	<p>Ликовна култура</p> <p>Историја</p> <p>Географија</p> <p>Основи информатике</p>
<p>Тема 2: Музика романтизма (12) 1. Опште карактеристике стила 2. Музика раног романтизма 3. Програмска музика у романтизму 4. Позни романтизам 5. Опера и други сценски жанрови 6. Романтизам у словенским земљама 7. Предромантизам и романтизам у српској музици</p>		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. наведе основне карактеристике стила. Активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу (солфеђира и мануелно репродукује).</p>	<p>1. Карактеристике стила:</p> <ul style="list-style-type: none"> • историјски оквир, • идеја националног, • жанрови, музички облици, одлике музичког језика. <p>Слушање и репродукција: Л. В. Бетовен: <i>Ода радосији V симфонија у це- молу</i> (обрада, У. Malmsteen, електрична гитара – компарација).</p>	<p>Историја</p> <p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p>

<p>2. Препозна слушане примјере раних романтичара и наведе њихова најпознатија дјела; опише клавир и наведе инструменте са диркама; мануелном репродукцијом изводи метроритмичке обрасце мазурке, полонезе и на исте импровизује мелодије; солмизацијом интерпретира нотне примјере обрађене на часу; објасни разлику између плеса и стилизоване игре; осмисли ритмичку пратњу на дјечјим ритмичким инструментима; одреди мјеру слушаног примјера помоћу тактирања.</p>	<p>2. Њемачки рани романтичари; Фредерик Шопен; Клавирска музика и соло пјесма. Концерти романтичара. Слушање музике: Ф. Шопен: <i>Минутини валцер</i>, Ф. Шопен: <i>Полонеза Ас-гур</i>, Ф. Шопен: <i>Мазурка Це-гур Ой. 67 бр. 3</i>, Ф. Шуберт: <i>Ave Maria</i>, Ф. Шуберт: <i>Дивља ружица</i>, Р. Шуман: <i>Сањарење</i>, Р. Шуман: <i>Карневал Ой. 9</i>, Ф. Менделсон: <i>Концерт за виолину у е-молу</i>, Ф. Шопен: <i>Први клавирски концерт у е-молу, ой. 11, III став</i>. Р. Шуман: <i>Клавирски концерт а-мол, I став</i>, П. И. Чајковски: <i>Клавирски концерт у бе-молу</i>, Н. Паганини: обрада <i>Кајричо бр 24</i>. – Vanessa Mae.</p>	<p>Ликовна култура</p>
<p>3. Препозна слушане примјере композитора програмске музике и наведе њихова најпознатија дјела; наведе композиторе позноромантичарске симфоније; наведе музичке облике које су компоновали Лист и Берлиоз; ствара властите текстове на одређену тематику задану од стране наставника и самостално бира текстове на које жели измислити мелодију.</p>	<p>3. Програмска музика Хектора Берлиоза, Франца Листа и Бецих Сметане; Слушање музике: Х. Берлиоз : <i>Фантасијична симфонија ой. 14 – V став (Вјештичије њосело)</i> Ф. Лист: <i>Прелиуди</i>, симфонијска поема бр. 3, Ф. Лист: <i>Мађарска рајсогија бр. 2</i>.</p>	<p>Ликовна култура</p>
<p>4. Препозна слушане примјере; наведе неколико ставова из <i>Карневала живојиња</i>; опише разлику између класичне симфоније и симфонијске поеме; солмизацијом интерпретира нотне примјере обрађене на часу;</p>	<p>4. Њемачка и француска музика друге половине XIX вијека Слушање музике: Ј. Брамс: <i>Мађарска иџра бр. 5</i>, Ј. Брамс: <i>Усџаванка</i>, Ј. Брамс: <i>Трећа симфонија, III став</i>, Р. Штраус: <i>Тако је џоворио Зарџусџра</i>, К. Сен-Санс: <i>Карневал живојиња</i>.</p>	<p>Ликовна култура</p>

<p>5. Препозна слушане примјере из опера, оперета, и балета композитора XIX вијека и наведе њихова најпознатија дјела; солфеђира тематски материјал композиције коју су слушали; варира композиције које су слушали; препозна и погоди из које од двије или три саслушане композиције потиче мелодија коју им наставник свира на инструменту или пјева; преприча сиже једне од обрађених опера; исприча једну анегдоту о композиторима обрађеним на часу; критички суди о личном и групном извођењу; репродукује пјесме уз хармонску пратњу; учествује у двогласном извођењу пјесама.</p> <p>6. Препозна слушане примјере композитора словенских националних школа и наведе њихова најпознатија дјела;</p>	<p>5. Опера прве половине XIX вијека:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Музичка драма (Вагнер, Верди); • Француска лирска опера и оперета; • Национална опера; • Балет (музичка професија – балерина). <p>Слушање и репродукција музике:</p> <p>Ђ. Росини: <i>Уверџира</i> – опера <i>Севилски берберин</i>, К. М. Вебер: <i>Хор ловаца</i> из опере <i>Чаробни сирелац</i>, Р. Вагнер: <i>Јахање валкира</i>, Ђ. Верди: <i>Арија La dona e mobile</i> из опере <i>Риолејџо</i> (Луциано Павароти), Ђ. Верди: <i>Тријумфални марш</i> из опере <i>Аида</i> Ђ. Верди: <i>Хор Јевреја</i> из опере <i>Набуко</i>, Ђ. Верди: <i>Винска пјесма</i> из опере <i>Травијата</i>, Ж. Бизе: <i>Хабанера</i> из опере <i>Кармен</i>, Ж. Бизе: <i>Дјечји хор</i> из опере <i>Кармен</i>, Ж. Бизе: <i>Огломак из арије Ескамиља</i> из опере <i>Кармен</i>, Ж. Офенбаф: <i>Кан-кан</i> из оперете <i>Орфеј у подземљу</i>, Ј. Штраус: <i>Уверџира</i> – оперета <i>Слиједи миш</i>, А. Бородин: <i>Половецке пјере</i> из опере <i>Кнез Игор</i>, Л. Делиб – <i>Мазурка</i>, балет <i>Коиџија</i>, П. И. Чајковски: Балет <i>Лабудово језеро</i>, II чин (<i>Плес малих лабудова</i>), П. И. Чајковски: Балет <i>Криво орашчић</i> (<i>Валцер цвећа</i>, <i>Кинески плес</i>, <i>Марш</i>, <i>Трејак</i>); Балет <i>Усјавана лејошница</i> – Валцер, Ж. Бизе: <i>Ира са касијањешама</i>, из опере <i>Кармен</i>.</p> <p>6. Националне школе у романтизму. Слушање музике: М. П. Мусоргски: <i>Слике са изложбе</i> – <i>Сјари замак</i></p>	<p>Ликовна култура</p> <p>Српски језик</p> <p>Географија</p>
--	---	--

<p>напише кратак писмени састав или ликовно илуструје за време слушања одређене композиције.</p>	<p>М. П. Мусоргски: <i>Ноћ на њусиој њланини</i> (Дизнијев анимирани филм – <i>Фаниазија</i>), П. И. Чајковски: <i>Клавирски концерти у бе-мол</i>, П. И. Чајковски: <i>Италијанска њесма</i> оп. 39 бр. 15 Н. Римски-Косаков: <i>Бумбаров лей</i>, Б. Сметана: <i>Влиава</i>, А. Дворжак: <i>Словенске иџра џе-мол</i>, оп.46 бр.8, И. Албенис: <i>Asturias</i> (John Williams), М. де Фаља: <i>Шпански џлес</i> бр. 1, Е. Гранаџос: <i>Шпански џлес</i> бр. 1 и 5, Е. Григ: <i>У џалаџи џорскоџ краља</i>, свита <i>Пер Гинџи</i>, Е. Григ: <i>Hall of the Mountain King</i>, обраџа групе <i>Аросалурџа</i>.</p>	<p>Српски језик Ликовна култура</p>
<p>7. Препозна слушане примјере К. Станковића и С. Мокрањца и наведе њихова најпознатија дјела; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу; динамички и агогички нијансира према оригиналу слушаног музичког примјера; наброји значајне српске ауторе хорске свјетовне и духовне музике на прелазу XIX и XX вијека и наведе основне биографске податке о њима.</p>	<p>7. Предромантизам – Корнелије Станковић и његови савременици; Мокрањчево доба; Једногласно и двогласно извођење народних пјесама које се налазе у <i>Руковешима</i> С. С. Мокрањца (<i>Осу се небо звездама</i>, <i>Разџрана се џрана јорџована</i>, <i>Шџо Морава муџно џече</i>, <i>Биљана џлаџно белеше</i>); Српска музика на прелазу XIX и XX вијека. Српска духовна музика у 19. вијеку. Слушање и репродукција музике: К. Станковић – <i>Шџо се боре мисли моје</i>, Д. Јенко: <i>Боже џравде</i>, Д. Јенко: <i>Срџкиња</i>, С. С. Мокрањац: <i>Десеџа руковеш</i> С. С. Мокрањац: <i>Шесеџа руковеш</i>, С. С. Мокрањац : <i>Тебе џојем</i>, С. С. Мокрањац: <i>Акаџисџи Боџородиџи</i>, С. Бинички: <i>Марш на Дрину</i> (Viva Vox), И. Бајић: Чочек, опера <i>Кнез Иво од Семберије</i>,</p>	<p>Српски језик Ликовна култура</p>

	<p>И. Бајић: <i>Све док је твоја блаво ока,</i> К. Станковић: <i>Достојно јесћ</i> Ј. Маринковић: <i>Ойче наш,</i></p> <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	
Тема 3: Импресионизам (1): Опште карактеристике стила и њени најзначајнији представници.		
<p>Ученик може да: 1. препозна слушане примјере композитора импресионизма и наведе њихова најпознатија дјела; наведе неколико сликара из импресионизма; ликовно илуструје под утиском слушања одређене композиције; активно учествује у мануелној репродукцији ритма.</p>	<p>1. Опште карактеристике стила; Музика Клода Дебисија и Мориса Равела. Слушање музике: К. Дебиси: <i>Арабеска бр. 1,</i> К. Дебиси: <i>Прелид за њојогне једној фауна,</i> М. Равел: <i>Болеро ,</i> М. Равел: <i>Тзиане,</i> рапсодија за виолину и оркестар.</p>	<p>Ликовна култура Српски језик</p>
Тема 4: Музика XX вијека (4): 1. Опште карактеристике епохе и експресионизам у музици 2. Националне школе и неоправци у музици XX вијека 3. Музичко стваралаштво у Босни и Херцеговини и Србији у XX вијеку.		
<p>Ученик може да: 1. наведе и опише основна обиљежја музике XX вијека; наведе композиторе експресионизма и њихова најпознатија дјела. 2. Препозна слушане примјере и наведе неке од најпознатијих композитора неоправаца.</p>	<p>1. Карактеристике епохе: • Стилски плуаризам, • жанрови, музички облици, одлике музичког језика, • Арнолд Шенберг, • Модерна и постмодерна Слушање музике: А. Шенберг: <i>Пјеро мјесечар,</i> К. Штокхаузен: <i>Хеликоптер – квартијет.</i></p> <p>2. Игор Стравински, Бела Барток, К. Орф, С. Прокофјев и Бенџамин Бритн. Слушање музике: И. Стравински: <i>Прољећни рићуали,</i> Б. Барток: <i>Румунске ијре,</i> К. Орф: <i>Carmina Burana – бр.1,</i> <i>Fortuna Imperatrix Mundi,</i></p>	<p>Историја Ликовна култура Ликовна култура</p>

<p>3. Препозна слушане примјере композитора XX вијека из БиХ и Србије и наведе њихова најпознатија дјела; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу; наведе савремене српске композиторе и извођаче умјетничке музике.</p>	<p>С. Прокофјев: <i>Класична симфонија Де-дур</i>, I став, С. Прокофјев: <i>Гавоџа</i>, Б. Бритн: <i>Водич за оркестар и омладину</i>.</p> <p>3. Музичко стваралаштво у БиХ у XX вијеку: Владо Милошевић, Цвијетко Рихтман, Војин Комадина...). Развој музике у Србији у XX и XXI вијеку (савремени композитори и извођачи). Слушање и репродукција музике: В. Милошевић: <i>V руковет Ој, Дубице (Бјела вила; Сјај мјесече)</i>, В. Милошевић: <i>Воћка њослије кише</i>, В. Комадина: <i>Пошкозарје</i>, М. Милојевић: <i>Муха и комарац</i>, С. Христић: <i>Охридска лејенда – Грлица</i>, П. Коњовић: <i>Кошћана</i>, симфонијски триптихон – <i>Велика чочечка иџра</i>, М. Тајчевић: <i>Седам балканских иџара</i>, К. Бабић: <i>Какав живоић човек води</i>.</p> <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p>
---	---	--

Тема 5: Цез и популарна музика (5): 1. Мала историја цеза 2. Поп и рок музика XX вијека у свијету 3. Кратка историја поп и рок музике на простору бивше СФРЈ 4. Савремена поп и рок музика у Босни и Херцеговини, Србији и Хрватској.

Ученик може да:

1. Препозна слушане примјере и наведе одређен број композитора цез, поп и рок музике са домаће и стране сцене; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу; препоручи одређено музичко дјело.

2. Препозна слушане примјере и наведе одређен број поп и рок звијезда XX вијека и на почетку новог вијека; пореда дате дијелове композиције према оригиналу; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу; препозна извођача са понуђене визуелне илустрације; активно учествује у креирању заједничких кореографија на одређену музику.

3. Препозна слушане примјере и наведе одређен број рок и поп извођача са простора бивших република СФРЈ; учествује у групном извођењу одређеног броја обрађених примјера; класификује пјесме и инструменталне примјере по жанровима; репродукује гласом или покретом слушане композиције..

1. Пuteви развоја цез, рок и поп музике код нас и у свијету
Слушање (гледање) музике:
Louis Armstrong – *What a wonderful world*,
Billie Holiday – *I craid for you*,
Kenny G – *Silhouett*,
Sade – *Smooth operator*,
Jamiroquai – *Cosmic girls*,
Incognito: *Talkin Loud*,
Влада Маричић трио: *Расло ми је багем грво*.

2. Поп и рок музика XX вијека
Слушање (гледање – видео-спотови):
Elvis Presley: *Always on my mind*,
The Beatles: *Let it be*,
Queen: *Tie your mother down*,
James Brown: *I feel good*,
AC/DC: *Thunderstruck*,
Tina Turner: *Simply the best*,
Michael Jackson: *Billie Jean*,
Metallica: *Enter Sandmen*,
Mariah Carey: *Without you*,
Rihhana: *Umbrella*,
Red hot chilli papers: *By the way*.

3. Почетак и развој рок и поп музике на простору бивше СФРЈ.
Слушање (гледање), пјевање и играње:
Ј. Стојаковић: *Што те нема*,
Ј. Лисац: *Данас сам луда*,
З. Чолић: *Ти си ми у крви*,
Ћ. Балашевић: *Неки нови клинци*,
Индекси: *Баџила је све низ ријеку*,
Бијело дугме: *Не сјавај мала моја*,
Идоли: *Девојко мала*,
Рибља чорба: *Два динара груже*,
ЕКВ: *Заједно*.

Историја

Ликовна култура

Српски језик

Историја

Ликовна култура

Српски језик

Енглески језик

Историја

Ликовна култура

Српски језик

<p>4. Препозна слушане примјере и наведе одређен број савремених рок и поп извођача са простора БиХ, Србије и Хрватске, као и да учествује у групном извођењу одређеног броја обрађених примјера; напише рад и изврши презентацију у PowerPoint-у – (кооперативно учење); класификује пјесме и инструменталне примјере по жанровима; анализом издвоји дијелове композиције; разликује дурски од молског рода; препозна извођача са понуђене визуелне илустрације. Препоручи одређено музичко дјело; активно учествује у заједничкој репродукцији (репује, пјева, игра) музичких примјера обрађених на часу; направи поређење између гуслара и репера („савременог гуслара”).</p>	<p>4. Савремени рок и поп састави на простору БиХ, Србије и Хрватске. Слушање (гледање) и репродукција музике: Забрањено пушење: <i>Зеница блуз</i>, Црвена јабука: <i>Некако с њрољећа</i>, Плави оркестар: <i>Ако су њо биле само лажи</i>, Д. Мерлин: <i>Сујермен</i>, Van Gogh: <i>Неко ње има ноћас</i>, С.А.Р.С.: <i>Персијекѡива</i>, В. Георгијев: <i>Реци ми да знам</i>, Ж. Јоксимовић: <i>Луд и ѡносан</i>, А. Ковач: <i>Ти</i>, Gibonni: <i>Чиним ѡраву сѡвар</i>, Д. Дворник: <i>Ти си ми у мислима</i>.</p> <p>Напомена: Препоручени примјери представљају смјернице наставницима и шири избор, а не обавезујући број примјера за обраду. Садржај програма у оквиру наставног подручја може обухватити и музичке примјере по избору наставника, усклађене са исходима учења и постављеним васпитно-образовним циљевима НПП-а.</p>	<p>Историја</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Српски језик</p> <p>Основи информатике</p>
<p>Тема 6: Примењена музика (2): Музика на филму, радију, телевизији и <i>YouTube</i></p>		
<p>Ученик може да: 1. препозна теме из филмова које су обрађене и слушане на часу Музичке културе, наведе дјела која су пуштана у оквиру радио (ТВ) емисије коју је препоручио наставник.</p>	<p>1. Прилагођавање музике другим умјетностима и медијима. Слушање музике: Теме из страних филмова: <i>James Bond, The Godfather, Mission: Impossible, Titanik, The Pink Panther, Hair: Let the sun shine in</i>. Теме из домаћих филмова и серија: <i>Национална класа (Флојд), Заборављени</i>. Слушање радио-емисије: <i>Најсвјетлије сѡранице умјешничке музике, РТРС</i>.</p>	<p>Ликовна култура</p> <p>Српски језик</p>

Тема 7: Плесне форме и модерни друштвени плесови (4): 1. Класични (стандардни), латино-амерички и традиционални плесови 2. Свинг плесови, <i>Street dance</i> и савремене плесне групе.		
<p>Ученик може да:</p> <p>1. наведе одређени број стандардних, латино-америчких и традиционалних плесова; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу; наведе неколико ударачких инструмената који се користе приликом извођења латино-америчких плесова; препозна плесове који су приказани у појединим филмовима; разликује примјере умјетничке музике који представљају стилизоване игре од примјера намијењених за плес; неведе плесове који спадају у спортске плесове и у којој спорској дисциплини на зимским олимпијским играма се користе плесне форме.</p>	<p>1. Класични (европски) плесови (валцер, танго), латино-амерички плесови (мамбо), традиционални плесови (полка). Слушање, репродукција плесова и гледање (видео-презентације): <i>Бечки валцер: Дунавски валови</i> <i>Танџо: Libertango - Astor Piazzola.</i> <i>Мамбо:</i> (инсерт из филма <i>Краљеви мамба</i>, <i>Полка: Пицикајџо њолка</i>, Јохан и Јозеф Штраус.</p>	<p>Физичко васпитање</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Географија</p> <p>Српски језик</p>
<p>2. Наброји и класификује одређени број свинг плесова и <i>Street dance</i>; активно учествује у заједничкој репродукцији (репује, пјева, игра) музичких примјера обрађених на часу; препозна плесове који су приказани у појединим филмовима; препозна слушане примјере и наведе одређен број најпознатијих извођача музичких нумера које одговарају наведеним друштвеним плесовим; репује уз снимак домаће или стране хип-хоп групе – „<i>савремени џуслар</i>”. користи тијело као музички инструмент; учествује у заједничкој или индивидуалној креацији кореографије; конструише и развија мелодију на понуђеним литерарним текстовима по својој креацији, идеји, музичкој машти, а сходно својим индивидуалним музичким способностима.</p>	<p>2. Свинг плесови (Rock'n'Roll, Boogie-woogie, Disco fox), <i>Street dance</i> (Breakdance, Hip Hop, House) и савремене плесне групе (Riverdance). Слушање, пјевање, реповање, репродукција плесова и гледање (видео-презентације): <i>Jive: Born to hand Jive</i> (инсерт из филма <i>Grease</i>), <i>Boogie: Boogie woogie country man</i>, Jarry Lee Lewis, <i>Disco fox: What a feeling</i> (инсерт из филма <i>Flashdance</i>), <i>Breakdance:</i> (инсерт из филма <i>Breakdance</i>), <i>Реп/хип-хоп: Приказе</i>, Едо Маајка; Београдски синдикат <i>Lord of the dance</i>, Riverdance.</p>	<p>Физичко васпитање</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Географија</p> <p>Српски језик</p>

Тема 8: Музички завичај (5) 1. Музичка традиција на простору РС, БиХ 2. Фолклорне игре на простору Републике Српске, БиХ и Србије 3. Истакнута аматерска музичка друштва у Републици Српској, Босни и Херцеговини и региону.

<p>Ученик може да:</p> <p>1. наведе основне карактеристике сеоске музичке традиције на простору Републике Српске, БиХ; направи разлику између пјесама поријеклом са села и града; активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера обрађених на часу (једногласно и двогласно).</p> <p>2. Наведите најпознатија и препозна најпознатија кола са простора Републике Српске, БиХ и Србије; активно учествује у плесању обрађених народних игара (кола) на часу препозна музички примјер и класификује према географском поријеклу; препозна одређене кораке обрађеног кола; наведе у којим композицијама умјетничке музике аутора са простора бивше СФРЈ је коришћена народна игра или музика из народних игара; користи тијело као музички инструмент; направи музички инструмент од материјала који су му доступни; користи металне кашике, дрвене варјаче, пластичне чаше, ... приликом учествовања у заједничкој репродукцији обрађених музичких примјера.</p>	<p>1. Основне карактеристике сеоске и градске музичке традиције на простору БиХ Слушање и репродукција пјесама: <i>Бјела вила – Рајсково,</i> <i>Љепо прође, нишпа не њољубих – Босанска крајина,</i> <i>Ој, јабуко – Змијање,</i> <i>Ој, дјевојко душо моја – Пошкочарје,</i> <i>Гори јора, јори боровина – Грмеч,</i> <i>Севдалинке</i> <i>Кад ја њоћох на Бембашу,</i> <i>Да зна зора,</i></p> <p><i>Колика је Јахорина њланина,</i> Етно-група <i>Ива: Снјеј њаде,</i> Етно-група <i>Трај: Месечина.</i></p> <p>2. Сеоска и градска плесна традиција на простору Републике Српске, БиХ. Слушање, репродукција народних игара (пјевање, играње – <i>шестерац, њлењено</i>) и гледање (видео-презентације): <i>Гламочко немо коло,</i> <i>Озренски вез,</i> <i>Козарачко коло,</i> <i>Линђо,</i> <i>Ужичко коло,</i> <i>Ерско коло,</i> <i>Бојерка</i> (национални ансамбл из Србије – <i>Коло</i>).</p>	<p>Српски језик</p> <p>Историја</p> <p>Физичко васпитање</p> <p>Географија</p> <p>Српски језик</p> <p>Историја</p>
---	--	--

<p>3. Наведите и опишите рад аматерских музичких удружења на подручју своје општине; наведите и опишите рад аматерских музичких удружења на подручју Републике Српске, Босне и Херцеговине и земаља у окружењу, као и најзначајније концертне дворане на овим просторима; наведите и опишите инструменте које је запазио на концерту; наведите музичка дјела и ауторе који су били на програму концерта; наведите неке од најважнијих музичких центара и оперских кућа код нас и у свијету.</p>	<p>3. Музичка аматерска друштва, културне установе и дворане. Истакнута музичка аматерска друштва на подручју Републике Српске, Босне и Херцеговине и земаља у окружењу, као и најзначајније концертне дворане на овим просторима. Одлазак на концерте и посјета музичким аматерским друштвима и музичким институцијама. Музичка географија.</p>	<p>Српски језик Историја</p>
---	--	----------------------------------

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

1. Настава музичке културе мора се реализовати на основним дидактичким принципима и требало би да представља активност која ничим не оптерећује ученике;
2. Користити различите наставне методе;
3. Приликом обраде тема обавезно користити очигледна наставна средства (дидактичке илустрације, колико је могуће модерну технологију и информатичко комуникационе технологије) и увијек их повезивати са слушаним примјерима и извођачком праксом;
4. Активним учествовањем ученика у репродукцији музике, код ученика развија одређене музичке али и опште когнитивне способности, сензибилитет за музику и требало би да има рекреативни утицај;
5. Групним и појединачним пјевањем и свирањем развија се интересовање ученика за активно учествовање у музичком животу своје средине;
6. Музички примјери се слушају поступком активног слушања (одређене композиције или њеног дијела), претходним задавањем одређених задатака;
7. Омогућити присуство неког музичког умјетника у циљу живог извођења неког дјела (нпр., Ј. Брамс: *Мађарска иџра* бр. 5, може ученик музичке школе старијих разреда или сам наставник);
8. На једном часу пустити једну или више композиција које су садржајно или тематски сродне и кратке;
9. Подстицати групни рад и заједничко договарање око ријешења;
10. Користити претходно слушане композиције у циљу провјере усвојености знања или надоградње (употпуњења знања);
11. Наставник треба да перманентно ради на подизању нивоа образовања ученика из области музичке и опште културе;
12. Наставник треба да понови са ученицима музичке термине и појмове обрађене у претходним разредима; подстиче љубав према традиционалној и умјетничкој музици;
13. Наставник треба да подстиче музичку фантазију и постепено надограђује и образује музичку личност, као и музичке активности; проширује број ритмичких и

других инструмената које ће ученици користити у настави и вредновати их у смислу стваралачког ангажовања ученика;

14. Наставник је обавезан да кроз наставу прати и ради на формирању хора или оркестра, кроз развијање гласовних и других могућности ученика, њиховим активним судјеловањем у настави извођења музике пјевањем и свирањем;
15. Наставни план и програм музичке културе је отворен, што наставнику даје могућност креативности, тј. да сам креира, уз обавезне садржаје, дио наставе узимајући у обзир ученичке могућности и жеље;
16. Повезати наставу музичке културе са музичким животом уже и шире друштвене средине и учествовањем на музичким приредбама, такмичењима и културно-умјетничким манифестацијама;
17. Наставник ће у интерактивном раду користити: књиге (стручна литература); уџбеник; музичке додатке и приручнике; компакт-дискове по НПП-у, видео-снимке, ТВ, ДВД плејер; клавир; Орфов инструментариј; слике композитора и музичких инструмената; звучну или пак интерактивну таблу; интернет (уколико је могуће);
18. Методе и технике у оцјењивању ученика: питања и одговори; самооцјењивање; оцјењивање од стране колега/ученика; табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине као и обрасце напредовања; опсервација наставника; презентација;
19. Наставник је обавезан да ради на формирању хора и/или оркестра. Ради на једногласним, двогласним и вишегласним композицијама домаћих и страних аутора. У немогућности формирања хора или оркестра формирати мање групе или камерне саставе (вокалне, инструменталне или вокално-инструменталне). Такође, кроз наведене ансамбле, поред рада на промоцији умјетничке музике треба радити и на очувању традиционалне музичке баштине нашег народа.

У процесу праћења напредовања постигнућа ученика у настави музичке културе, неопходно је да наставник претходно упозна и идентификује музичке способности сваког ученика.

Оцјењивање се мора спроводити организовано и свеобухватно (развој сваког ученика, његов рад и залагање, интересовање, навике, став, умјешност, креативност и сл.; степен на којем је ученик савладао програмске захтјеве).

Смисао оцјењивања треба сагледавати тако, што се сваком ученику омогући оптималан развој у оквиру васпитно образовног рада, а никако да се неодмјереним музичким захтјевима и негативном оцјеном отуђују од музике и музичке умјетности.

Знање ученика провјеравати уз употребу музичких примјера, вербално или кроз одређене квизове, тестове као и писане радове у виду кооперативног учења. У настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке се могу добити различите оцјене, као и за различите резултате – исте оцјене, због тога што се тренутни резултати упоређују са њиховим способностима и потребама.

Цјелокупно градиво остварује се само у школи, без писмених задатака, писаних тестова, контролних радова и задатака ни у једном разреду.

ИСХОДИ УЧЕЊА

- Ученик има свијест о значају музике у животу и потреби учења о музици и музицирања кроз читав живот и развој интереса и жеље за бављењем музиком која треба да постане трајна потреба;
- Ученик има развијен одређени степен критичког мишљења и става о квалитетној и естетски вриједној музици, те зна да критички и аргументовано образлаже свој суд;

- Умије да стечена стваралачка искуства и искуства у слушању музике користи за процјену својих и других музичких дјела;
- Умије да испољи одређене естетске и емоционалне осјетљивости на квалитет музике;
- Ученик умије да активно учествује у заједничкој репродукцији музичких примјера и примјењује стечена знања и у новим ситуацијама;
- Ученик зна да препозна и опише основне карактеристике историјско-стилских периода, музичких жанрова и народног стваралаштва;
- Зна да препозна теме из музичких дјела које је слушао или гледао на настави током школске године;
- Ученик је у стању да звучно и визуелно идентификује одређени инструмент, групу инструмената, одређени састав и боју гласа;
- Ученик зна да препозна и разликује одређена изражајна средства и елементе музичке умјетности (тонски род, темпо, мјеру);
- Интерпретирају нотни текст (пјевање/свирање), прилагођен захтјевима програма деветог разреда (инструктивне и примјере из литературе);
- За одређену слику пронађе одговарајући примјер и обрнуто; правилно поређа понуђене дијелове слушане композиције;
- Анализом издвоји главне карактеристике одређеног музичког дјела (уочи солистички инструмент, музички облик);
- Осмисли ритмичку пратњу на дјечјим ритмичким инструментима;
- Уобличи и осмисли ритмичку пратњу народних игара и импровизује кореографију за народне игре и пјесме;
- Ствара властите текстове на одређену тематику задану од стране наставника и самостално бира текстове на које жели измислити мелодију;
- Учествује у равномјерном читању нота; изводи примјере по принципу *Дандело*;
- Учествује у народним играма са пјевањем;
- Од понуђених мелодијско-ритмичких фраза направи композицију.

Нормативи радног простора, опреме, наставних средстава и учила

1. **Простор:** специјализована учионица – кабинет за наставу музичке културе
2. **Наставна средства и учила:**
  - а) **информационо комуникациона технологија и мултимедијални технички уређаји:** компјутер (просјечне актуелне конфигурације), мултимедијални пројектор, интерактивна табла, аудио (CD player) и аудио-визуелни (DVD player) технички уређаји за репродукцију аудио и аудио-видео материјала за реализацију НП; квалитетни звучници; обезбјеђена квалитетна интернет конекција. (по 1 ком.);
  - б) **музички инструменти:** клавир или клавинова (1 ком.);
  - в) **уџбеник:** за наставу предмета Музичка култура;
  - г) **штампани материјал:** штампани нотни материјал за извођење музике пјевањем или свирањем према НПП (компл. – 1 ком.);
  - д) **статички визуелни материјал:** фотографије већег формата истакнутих композитора и познатих интерпретатора; фотографије музичких инструмената и различитих вокалних, инструменталних и вокално-инструменталних ансамбала, (компл. – 1 ком.);
  - ђ) **звучни материјал:** носачи звукова (CD, аудио-касете, грамофонске плоче) са снимљеним дјелима, одломцима и музичким материјалима потребним за реализацију наставног плана и програма (компл. – 1 ком.);

е) **аудио-визуелни материјал:** филмови из живота познатих композитора и извођача музике; видео-материјал са снимљеним дјелима, одломцима и музичким материјалима предвиђеним НПП.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ИСТОРИЈА

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 68

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Усвајање темељних знања о општој и националној историји краја XIX и у XX вијеку;
- Развијање способности разумијевања историјског времена, простора и употребе историјске литературе и терминологије;
- Развијање способности коришћења и критичког процјењивања историјских извора;
- Развијање способности коришћења историјским картама и илустрацијама, графиконима и табелама, историјским подацима у енциклопедијама;
- Упознавање са значајним догађајима, процесима и личностима политичке, економске и културне историје, које су обиљежиле крај XIX и XX вијек;
- Афирмисање садржаја из националне историје којима се остварује развој националног идентитета;
- Његовање и поштовања различитости култура и религија;
- Развијање способности за самосталан рад, рад у пару и тимски рад, писање есеја;
- Развијање способности критичког мишљења;
- Оспособљавање ученика да повезују градиво из различитих наставних предмета.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Свијет крајем XIX и почетком XX вијека	3
2. Балканске земље и међународни односи од 1878. до 1914. године	11
3. Први свјетски рат 1914–1918. године	4
4. Србија, БиХ и Црна Гора у Првом свјетском рату	8
5. Свијет између Првог и Другог свјетског рата	4
6. Југославија између два свјетска рата	7
7. Други свјетски рат	6
8. Југославија у Другом свјетском рату	8
9. Свијет после Другог свјетског рата	5
10. Југославија после Другог свјетског рата	10

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Свијет крајем XIX и почетком XX вијека (3)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • опише промјене у привреди и друштву настале у свијету крајем XIX вијека; • наведе кључне карактеристике међународних односа	<ul style="list-style-type: none"> • Промјене у привреди и друштву. • Међународни односи. • Развој науке, технике и културе.	Српски језик: <ul style="list-style-type: none"> • Џек Лондон Физика: <ul style="list-style-type: none"> • Никола Тесла, Едисон, Бел и Греј, Михајло Пупин; • Рудолф Дизел, Рентген,

<p>крајем XIX и почетком XX вијека;</p> <ul style="list-style-type: none"> • упореди по сличностима и разликама либерализам и империјализам; • препозна чланице војно-политичких блокова; • процијени улогу међународних радничких удружења; • наведе најзначајније промјене настале као посљедица научно-техничких достигнућа; • опише културне прилике у свијету. 	<p>ПОЈМОВИ: капитал; либерални капитализам; монополистички капитализам/империјализам; монопол; колонијална политика; Централне силе; Антанта; Лудистички и Чартистички покрет; Прва и Друга интернационала; К. Маркс и Ф. Енгелс; научно-техничка достигнућа; Друга индустријска револуција; Сименс; Тесла; Пупин; Едисон; Бел и Греј; Пастер; Нобел; реализам; познати књижевници; сликари и музичари.</p>	<p>Алберт Ајнштајн, Планк, Бор, Радефорд, Пјер Кири.</p> <p>Хемија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • научно-техничка достигнућа (Марија Кири, Алфред Нобел, Пастер), • Менделејејев. <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чарлс Дарвин. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Моне, Реноар, Дега. • Сезан, Гоген, Ван Гог. <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Вагнер, Верди, Пучини, Дебиси, Равел; Чајковски, Мусоргски, Римски-Корсаков; • Антоњин Дворжак и Беджих Сметана.
--	---	--

Тема 2: Балканске земље и међународни односи од 1878. до 1914. године (11)

<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира најзначајније одлуке Берлинског конгреса; • објасни посљедице одлука Берлинског конгреса на Србију и Црну Гору; • опише привредни, политички и културни развој Србије након Берлинског конгреса; • објасни посљедице аустрофилске политике Милана Обреновића; • именује најзначајније политичке партије и њихове представнике; • опише процес смјене власти између Обреновића и Карађорђевића; • процијени улогу Николе Петровића у изградњи црногорске државе; • опише државни и привредни развој Црне Горе након Берлинског конгреса; • наведе јужнословенске територије које су аустроугарском нагодбом 	<ul style="list-style-type: none"> • Берлински конгрес. • Србија од 1878. до 1912. године. • Црна Гора у другој половини XIX и почетком XX вијека. • Аустроугарска нагодба и положај потчињених народа у Аустрији и Угарској. • БиХ под аустроугарском влашћу (1878–1914). • Балкански ратови. <p>ПОЈМОВИ: Берлински конгрес; Милан Обреновић; динар; привредни успон; културне прилике; Радикална; Либерална; Напредњачка странка; Н. Пашић; Тимочка буна; Српско-бугарски рат; Александар Обреновић; Мајски преврат; Д. Димитријевић Апис; Петар I Карађорђевић; Царински рат; анексиона криза; абдикација; Никола Петровић; октроисани устав; бомбашка афера; Аустроугарска нагодба;</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пјесничка дјела; • романи, приповијетке; • Алекса Шнатић, Јован Јовановић Змај, Војислав Илић, • Петар Кочић <i>Вуков њај</i>, • Љубомир Ненадовић <i>Писма из Иџалије</i>. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • државно и друштвено уређење; • закони и устав; • људска права. <p>Ликовна и музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сликарство; • познати сликари; • музичко стваралаштво; • културно-историјски споменици.
--	---	---

<p>припале Аустрији и оне које су припале Уграској;</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира културни, вјерски и политички положај Срба у Аустроугарској монархији; • објасни појам црквено-школске аутономије; • наведе најзначајније догађаје из Првог и Другог балканског рата; • препозна значај и карактер Првог и Другог балканског рата; • опише посљедице Балканских ратова. 	<p>Светозар Милетић; црквено-школска аутономија; Балкански савез; битка код Куманова; битка код Битоља; битка на Брегалници; Лондонски мир; Пиринска; Егејска и Вардарска Македонија.</p>	
<p>Тема 3: Први свјетски рат 1914–1918. година (4)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе најважније узроке Првог свјетског рата; • именује учеснике и опише Сарајевски атентат; • разликује узроке од повода за Први свјетски рат; • наброји зараћене стране (блокове) и кључне државе у тим блоковима у Првом свјетском рату; • наведе главне фронтове и велике битке у Првом свјетском рату; • утврди због чега је 1917. година прекретница у Првом свјетском рату; • објасни карактер и посљедице Првог свјетског рата; • наведе најзначајније одлуке Версајског мировног уговора. 	<ul style="list-style-type: none"> • Први свјетски рат 1914 – 1918. године <p>ПОЈМОВИ: Тројни савез; Антанта; Сарајевски атентат; рововски рат; Западни фронт; Источни фронт, Италијански фронт, битка на Марни; битка код Вердена; битка на Соми; битка код Јитланда; Балкански фронт; тенкови; авиони; подморнице; митраљез; Лондонски уговор; Солунски фронт; улазак САД у рат; револуција у Русији; сепаратни мир; посљедице рата; Версајски мир.</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пјесничка дјела; • романи, приповијетке. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • миграције становништва. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • људска права. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сликарство.
<p>Тема 4: Србија, БиХ и Црна Гора у Првом свјетском рату (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише почетак рата у Србији; • опише најзначајније битке које су водиле Србија и Црна Гора у Првом свјетском рату; • наброји неке од најзначајнијих војсковођа у Првом свјетском рату; • опише положај становништва у окупираној Србији и Црној Гори; 	<ul style="list-style-type: none"> • Србија и Црна Гора у Првом свјетском рату. • Срби у БиХ током Првог свјетског рата. • Стварање Краљевине СХС. <p>ПОЈМОВИ: аустроугарски ултиматум Србији; Оскар Потјорек; Мекензен; Церска битка; Колубарска битка; одбрана Београда; Драгутин</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Милутин Бојић <i>Плава јробица</i>, • Лаза Лазаревић <i>Све ће њо народ јозлаишии</i>, • Добрица Ћосић <i>Време смрти</i>, <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • миграције становништва.

<ul style="list-style-type: none"> • наведе значај Топличког устанка 1917. године; • опише страдање Срба током повлачења и у избјеглиштву; • анализира положај Срба у БиХ током Првог свјетског рата; • наведе најважније догађаје у процесу стварања југословенске/јужнословенске државе; • наведе када је проглашена Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. 	<p>Гавриловић; Мојковачка битка; сердар Јанко Вукотић; Степа Степановић; Живојин Мишић; Радомир Путник; Петар Бојовић; „Албанска голгота“; „плава гробница“; битка на Кајмакчалану; Топлички устанак; пробој Солунског фронта; велеиздајнички процес; Прва српска добровољачка дивизија; југословенска идеја; Нишка декларација; Југословенски одбор; Анте Трумбић; Крфска декларација; Мајска декларација, Никола Пашић; Држава Словенаца, Хрвата и Срба; проглашење Краљевине СХС; регент Александар Карађорђевић.</p>	<p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • људска права. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сликарство (Надежда Петровић). <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <i>Марш на Дрину</i>.
<p>Тема 5: Свијет између Првог и Другог свјетског рата (6)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни друштвено-политичке прилике у Европи и свијету послје Првог свјетског рата; • наведе основни циљ оснивања Друштва народа; • опише главне карактеристике земаља грађанске демократије (В. Британија, Француска, Вајмарска Њемачка, САД); • упореди по сличностима и разликама новонастале идеологије (комунизам, фашизам, нацизам); • образложи узроке и посљедице велике економске кризе (1929–1933); • наброји прве фашистичке агресије; • анализира значај науке, технике и културе у изградњи модерног свијета. 	<ul style="list-style-type: none"> • Привредни развој и економска криза. • Узроци појава нових идеологија. • Пут у Други свјетски рат. • Развој науке, технике и културе. <p>ПОЈМОВИ: мировни уговори; Друштво народа; Вудро Вилсон; економска криза; хиперпродукција; инфлација; Њу дил; грађанска демократија; Вајмарска Њемачка; проглашење СССР-а; Владимир Иљич Лењин; Јосиф Висарионович Стаљин; Стаљинове „чистке“; комунизам; фашизам; Бенито Мусолини; национал-социјализам (нацизам); Адолф Хитлер; милитаризам; расна политика; пета колона; аншлус Аустрије; Минхенски споразум; Тројни пакт; Шпански грађански рат; генерал Франко; европски центри културе; надреализам, браћа Лимијер.</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • модерна књижевност, • поезија, проза, • Сергеј Јесењин, • футуризам, надреализам, • позоришна и филмска умјетност. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • економска географија, • миграције становништва. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • људска права. <p>Ликовна култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • апстрактна умјетност, • архитектура, • вајарство, • Пикасо <i>Герника</i>, • Салвадор Дали.

Тема 6: Југославија између два свјетска рата (7)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • упореди по сличностима и по разликама економску, политичку и културну развијеност дијелова Краљевине СХС; • објасни процес развоја уставности и парламентаризма у Краљевини СХС; • опише политичке прилике у којима је дошло до увођења Шестојануарске диктатуре; • препозна правац спољне политике коју је водио Александар Карађорђевић; • опише политичке прилике и почетак сепаратизма у Југославији након убиства краља Аллександра Карађорђевића; • објасни спољнополитичке прилике у којима се налазила Југославија уочи потписивања Тројног пакта; • анализира посљедице мартовских догађаја 1941. године. 	<p>Краљевина СХС 1918–1929. Године. Краљевина Југославија 1929–1939. Године. Државно-правно уређење Краљевине Југославије 1939. године. Мартовски догађаји 1941. године.</p> <p>ПОЈМОВИ: Видовдански устав; парламентаризам; краљ; Народна скупштина; политичке странке; Никола Пашић; Стјепан Радић; атентат у Народној скупштини; Шестојануарска диктатура; политичка и економска криза; Александар Карађорђевић; девет бановина; Краљевина Југославија; Октроисани устав; Врбаска бановина; Мала Антанта; тероризам – усташе; атентат у Марсељу; намјесништво; кнез Павле Карађорђевић; Милан Стојадиновић; хрватско питање; споразум Цветковић–Мачек; Хрватска бановина; Иван Шубашић; научно-техничка достигнућа.</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пјесничка дјела, • романи, • истакнути југословенски књижевници (Бранислав Нушић, Јован Дучић, Иво Андрић, Милош Црњански...), • лингвистика, • позоришна умјетност, • Ђура Јакшић <i>Ойцабина</i>. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • економска географија, • миграције становништва, • Јован Цвијић. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • људска права. <p>Математика, физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • познати математичари, физичари, научници (Михаило Петровић Алас, Милутин Миланковић; Никола Тесла, Михајло Пупин...), • научно-техничка достигнућа. <p>Ликовна култура и музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • архитектура, • сликарство (Урош Предић, Паја Јовановић, Сава Шумановић...), • вајарство (Иван Мештровић), • културно-историјски споменици, • музичко стваралаштво (Стеван Христић, Владо Милошевић, Петар Коњовић).
Тема 7: Други свјетски рат (6)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе догађај који се сматра за почетак Другог свјетског рата; • покаже на карти процес њемачког освајања у првој 	<ul style="list-style-type: none"> • Прва фаза рата (1939. до напада на СССР). • Друга фаза рата (од јуна 1941. до капитулације Италије 1943. године). 	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • поезија и проза са тематиком Другог свјетског рата.

<p>фази рата (Пољска, Данска, Норвешка, Белгија, Холандија, Француска, СССР);</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појам „квислинг“; • образложи зашто је дошло до стварања антихитлеровске коалиције; • објасни значај ратишта у сјеверној Африци и на Далеком истоку; • наброји најважније битке у Другом свјетском рату: • опише услове у којима је дошло до капитулације Италије; • наброји најважније савезничке конференције и наведе њихове најважније одлуке (Техеран, Јалта и Потсдам); • наведе како је и када дошло до капитулације Италије, Њемачке и Јапана; • анализира карактер и последице Другог свјетског рата. 	<ul style="list-style-type: none"> • Трећа фаза рата (од капитулације Италије до капитулације Јапана 1945. године). • Резултати и последице Другог свјетског рата. <p>ПОЈМОВИ: муњевити рат; напад Њемачке на Пољску; окупација земаља западне и сјеверне Европе; квислинг; капитулација Француске; План Барбароса; Антифашистичка коалиција; Винстон Черчил, Френклин Рузвелт; Ј. В. Стаљин, Атлантска повеља; напад Јапана на Перл Харбур; улазак САД у Други свјетски рат; Стаљинградска битка; ратне операције у сјеверној Африци; Ервин Ромел, Бернард Монтгомери; конференција у Казабланки; Курска битка; конференција у Техерану; искрцавање на Сицилију, капитулација Италије; покрет отпора у Француској; искрцавање у Нормандији; конференција у Јалти; побједа Антифашистичке коалиције; капитулација Њемачке; конференција у Потсдаму; атомска бомба; Хирошима, Нагасаки; капитулација Јапана; геноцид; холокауст; карактер и последице Другог свјетског рата.</p>	<p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • економска географија, • миграције становништва. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • људска права.
<p>Тема 8: Југославија у Другом свјетском рату (8)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наведе када је и из којих праваца извршен напад на Краљевину Југославију; • покаже на карти како је подијељена територија Краљевине Југославије после априлског рата 1941. године; • наведе када је проглашена НДХ и каква је била њена политика према Србима, Јеврејима и Ромима; • процијени положај становништва у 	<ul style="list-style-type: none"> • Априлски рат и подјела Југославије. • Различити приступи рату у Југославији. • Рат у Југославији 1942. и 1943. године. • Рат у Југославији 1944. и 1945. године. <p>ПОЈМОВИ: мартовски догађаји; генерали Б. Мирковић и Д. Симоновић; априлски рат; краљ Петар II Карађорђевић, подјела</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пјесничка дјела, • романи, • филмска умјетност, • Десанка Максимовић <i>Крвава бајка</i>, • Добрица Ћосић <i>Деобе (Ошкриће)</i>, • Иван Г. Ковачић: <i>Јама</i>, • Бранко Ћопић. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • економска географија, • миграције становништва.

<p>окупираним подручјима Србије, Словеније, Македоније, Црне Горе, Војводине и Космета;</p> <ul style="list-style-type: none"> • да критички осврт на два покрета отпора настала на окупираном простору Југославије; • наброји најзначајније ратне операције које су у Другом свјетском рату, вођене на територији Југославије; • опише процес изградње комунистичке власти; • опише завршне борбе за ослобођење Југославије; • процијени допринос Југославије у борби против фашизма. 	<p>Краљевине Југославије; проглашење НДХ; Анте Павелић; концентрациони логори (Стара Градишка, Јасеновац); Партизански покрет отпора; Јосип Броз Тито; Равногорски покрет; Југословенска војска у отаџбини; Драгољуб Дража Михаиловић; устанци у Југославији; Ужичка република; битка на Козари; Игмански марш; Прво засједање АВНОЈ-а; битка на Неретви; битка на Сутјесци; ЗАВНОБиХ; Друго засједање АВНОЈ-а; десант на Дрвар; ослобођење Београда; Сремски фронт; побједа над фашизмом; посљедице Другог свјетског рата.</p>	<p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • људска права. <p>Ликовна и музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сликарство, • познати сликари, • музичко стваралаштво.
<p>Тема 9: Свијет послје Другог свјетског рата (5)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише друштвено-политичке промјене у Европи послје Другог свјетског рата; • наведе када је и зашто основана Организација уједињених нација; • објасни појам „хладни рат“; • објасни шта је проузроковало стварање војних блокова; • препозна на карти државе које су припадале Варшавском и оне које су припадале НАТО пакту; • наброји најзначајније регионалне ратове и кризе у другој половини XX вијека; • разумије појам деколонизације; • препозна суштину покрета несврстаних; • наведе највеће домете у области науке и културе; • препозна разлоге слома социјализма у Европи и Совјетском Савезу; • разумије шта је глобализација. 	<ul style="list-style-type: none"> • Блоковска подјела, хладни рат и деколонизација. • Наука и култура. • Слом социјализма и настанак нових држава. <p>ПОЈМОВИ: мировни уговори; мировне конференције; ОУН; хладни рат; Маршалов план; НАТО пакт; Варшавски пакт; регионални ратови; Корејски рат, Израелско-арапски сукоб; Кубанска криза; Вијетнамски рат; социјалистичке земље; деколонизација; покрет несврстаних; развој науке и културе; пад Берлинског зида; Европска унија; евро; Савјет Европе; глобализација.</p>	<p>Српски језик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пјесничка дјела, • романи. <p>Географија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • економска географија, • миграције становништва, • стварање нових држава. <p>Демократија и људска права:</p> <ul style="list-style-type: none"> • људска права. <p>Ликовна и музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • сликарство, • музичко стваралаштво, • културно-историјски споменици.

Тема 10: Југославија после Другог свјетског рата (10)**Ученик може да:**

- опише друштвено-политичке промјене у Југославији после Другог свјетског рата;
- опише период послејератне обнове и изградње;
- упореди спољну политику Југославије прије и после 1948. године;
- објасни појам радничко самоуправљање;
- опише развој културе и просвјете у социјалистичкој Југославији;
- опише како је дошло до насилне сецесије и распада СФРЈ;
- наведе последице и резултате рата у БиХ;
- опише услове у којима је дошло до НАТО бомбардовања СРЈ;
- процијени мјесто и улогу Републике Српске у процесу глобализације.

- Социјалистичка Југославија од 1945. до 1974. године.
- Политички односи у Југославији од 1974. до 1991. године.
- Насилна сецесија и распад СФРЈ.
- Рат у БиХ и настанак Републике Српске (1992–1995).
- Сепаратизам на Косову и интервенција НАТО пакта.
- Глобализација.

ПОЈМОВИ: обнова земље; радне акције; аграрна реформа; колонизација; национализација; Информбиро; Голи оток; увођење самоуправљања; СФРЈ; Покрет несврстаних; дезинтеграција Југославије; распад Југославије; осамостаљивање република; вишестраначки систем; грађански рат у БиХ; Дејтонски споразум; Република Српска и ФБиХ, Република Српска и глобализација.

Српски језик:

- пјесничка дјела,
- романи, приповијетке.

Географија:

- економска географија,
- миграције становништва.

Демократија и људска права:

- људска права.

Ликовна и музичка култура:

- сликарство,
- познати сликари,
- музичко стваралаштво,
- културно-историјски споменици.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Настава историје се у 9. разреду основне школе реализује са два часа седмично, односно са 68 часова годишње. Потребно је да у припреми за реализацију наставе наставник изврши квалитетно глобално и оперативно планирање. У самој припреми за наставу потребно је предвидјети и примијенити различите методе и облике рада и коришћење одговарајућих наставних средстава. Код ових активности треба водити посебно рачуна о узрасту ученика, њиховим менталним способностима, као и њиховим знањима и интересовањима.

Наставници морају узети у обзир и услове у којима се настава историје изводи и колико год је то могуће учионички простор прилагодити потребама ученика (ленте времена, постери са историјским изворима, историјске карте, фотографије значајних историјских личности, хронологије догађаја, слике материјалних остатака из античког периода). Специјализована учионица или учионица општег типа треба да буде опремљена савременим наставним средствима: компјутер, видео-бим, пројектно платно, већи број компакт дискова, телевизор и ДВД, историјске карте, историјска литература, прикључак на интернет. Свака од историјских карата може бити замијењена адекватним ЦД или ДВД

материјалом, који је у потпуности усклађен са садржајем и темом историјских карата и који својим квалитетом задовољава потребе успјешне наставе.

Потребно је анимирати ученике на самостални истраживачки рад, вођење разговора, коришћење и анализу историјских извора, историјских карата, шема и графикана као и материјала које могу наћи на интернету. Уколико је могуће, планирати посјете музејима, архивима, археолошким локалитетима или значајним културно-историјским споменицима.

Праћење напредовања ученика и оцјењивања је континуирано. Поред нивоа знања препознавање, репродукција и разумијевање треба инсистирати на анализи, синтези, упоређивању и могућностима примјене усвојеног знања. Пожељни истраживачки радови: индивидуални, у пару и групни у областима које то дозвољавају.

Приликом оцјењивања ученика примјењивати Правилник о оцјењивању ученика у основној школи и ако је могуће планирати часове за писмену провјеру ученичких постигнућа задацима објективног типа и часове за систематизацију градива на крају полугодишта, односно на крају наставне године.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ГЕОГРАФИЈА

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 68

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Усвајање знања о природно-географским и друштвено-географским карактеристикама Босне и Херцеговине;
- Схватање регионално-географских цјелина и њихових веза и односа како у РС тако и у ФБиХ;
- Развијање способности географског мишљења, способности самосталног закључивања и критичког мишљења;
- Оспособљавање за уочавање и рјешавање проблема на локалном и регионалном нивоу;
- Развијање способности коришћења карте и атласа;
- Оспособљавање ученика за самостално прикупљање географских информација уз коришћење различитих извора, те коришћење и самосталну израду статистичких и графичких приказа;
- Развијање патриотизма и хуманизма;
- Знати формирати ставове и вриједности везане за еколошку, економску и друштвену одрживост на локалном и регионалном нивоу;
- Развијање комуникацијских вјештина и вјештина рада у тиму.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Општа географска обиљежја Југоисточне Европе	14
2. Историјско-географски развој и географски положај БиХ и РС	3
3. Природно-географске одлике БиХ и РС	12
4. Друштвено-географске одлике БиХ и РС	15
5. Географске регије БиХ и РС	20
6. Заштита и унапређење животне средине	2
7. Географија завичаја	2

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Општа географска обиљежја Југоисточне Европе (14)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • опише географска обиљежја Југоисточне Европе; • објасни географске карактеристике Републике Хрватске, Републике Србије и Републике Црне Горе; • анализира друштвено географске карактеристике земаља у сусједству;	<ul style="list-style-type: none"> • Границе и географски положај ЈИ Европе (Балканско полуострво). • Физичко-географске одлике ЈИ Европе (рељеф, клима...). • Основне одлике становништва. • Привреда држава ЈИ Европе. • Историјски развој држава ЈИ Европе.	Историја. Биологија. Вјеронаука.

<ul style="list-style-type: none"> • препозна географске карактеристике регије, земаља у окружењу. 	<ul style="list-style-type: none"> • Политичка подјела ЈИ Европе. • Настанак Републике Хрватске. • Границе и географски положај Хрватске. • Рељеф, клима и воде (ријеке, језера, Јадранско море) Хрватске. • Број становника, прир. прираштај, миграције, насеља. • Најважније привредне дјелатности. • Географске регије: Панонска, Планинска и Јадранска Хрватска. • Историјски развој Црне Горе. • Границе, геогр. положај, величина. • Физичко-географска обиљежја (рељеф, клима, биљни свијет, воде). • Број становника, густина насељености, природни прираштај, насеља. • Привреда Црне Горе. • Географске регије: Јадранска и Планинско-котлинска Црна Гора. • Историјски развој Републике Србије. • Границе Републике Србије. • Географски положај Реп. Србије. • Основне одлике рељефа Србије. • Климатски фактори и типови климе. • Морски сливови и најважније ријеке. • Природна и вјештачка језера Србије. • Национални паркови Србије. • Број становника, природни прираштај, миграције, 	<p>Историја Биологија</p> <p>Историја Биологија</p> <p>Историја Биологија</p> <p>Историја Вјеронаука Биологија</p> <p>Историја</p> <p>Биологија</p> <p>Историја</p>
---	---	---

	<p>етнички састав становништва.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Основне карактеристике насеља. • Привредни развој Србије. <p>• Регионална подјела Србије.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Планинско-котлинска регија Србије. • Панонска регија Србије. 	<p>Вјеронаука</p> <p>Биологија</p>
<p>Тема 2: Историјско-географски развој и географски положај БиХ и РС (3)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни настанак и историјско-географски развој БиХ; • опише и анализира географски положај БиХ у оквиру Европе и Балкана; • дефинише и анализира облик територије и географски положај РС у оквиру БиХ; • објасни настанак и формирање РС на територији бивше СР БиХ; • објасни и анализира историјско-географске процесе насељавања и живљења Срба на територији претходне СФРЈ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Историјски развој БиХ. / СФР Југославија, Дејтонски мировни споразум... • Границе и величина БиХ. • Административна подјела БиХ. • Положај БиХ у оквиру Европе. • Положај БиХ у оквиру ЈИ Европе. <ul style="list-style-type: none"> • Настанак Републике Српске. • Границе и величина Реп. Српске. • Основни видови геогр. положаја Републике Српске (математички, физичко-географски, економски...). 	<p>Историја Српски језик</p> <p>Историја Математика</p>
<p>Тема 3: Природно-географске одлике БиХ и РС (12)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <p>РЕЉЕФ</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује врсте стијена у БиХ према начину постанка; • објасни и анализира основне облике рељефа према изгледу, старости и начину постанка на српском геопростору с посебним освртом на геопростор РС и ФБиХ; • објасни географско простирање и морфолошки изглед планинско-котлинске области на геопростору претходне СФРЈ с посебним освртом на геопростор РС и ФБиХ; 	<ul style="list-style-type: none"> • Рељеф БиХ према времену настанка. • Подјела рељефа БиХ према надм. висини. • Основни облици рељефа према начину постанка. <ul style="list-style-type: none"> • Панонска рељефна област. / Хорст, флиш... • Планинско-котлинска рељефна област. / Било, крашко поље... • Јадранска рељефна област. / Абразија, хумине, рудине... 	<p>Физика Српски језик</p> <p>Биологија</p>

<ul style="list-style-type: none"> • покаже на карти главне планинске системе у оквиру ове рељефне цјелине; • објасни географско простирање и морфолошки изглед панонске области на геопростору претходне СФРЈ с посебним освртом на перипанонски дио РС; • идентификује главне острвске (хорст) планине, алувијалне равни; • разликује крашке облике рељефа у БиХ. <p>КЛИМА</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни основне климатске елементе и факторе на подручју главних рељефних цјелина; • објасни условљеност климатских одлика од климатских елемената и фактора; • објасни и анализира основне одлике главних типова климе на подручју РС и БиХ; • разликује поједине типове климе; • нацрта и анализира климадијаграме; • анализира узроке загађености ваздуха у већим градовима у РС и ФБиХ; • открије посљедице временских непогода на живот и рад људи у РС и ФБиХ; <p>ВОДЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • издвоји Јадранско море као топло море и идентификује физичке и хемијске особине воде Јадранског мора; • објасни подјелу језера према постанку и покаже на карти највећа језера; • идентификује главне ријечне токове и одреди њихову припадност морском сливу; 	<ul style="list-style-type: none"> • Дефиниције времена и климе. • Фактори који одређују климу БиХ и РС (геогр. ширина, рељеф, тло и биљни покривач, човјек). • Основни климатски елементи и њихове карактеристике (температура ваздуха, ваздушни притисак, падавине...). • Загађеност ваздуха у БиХ и РС и мјере заштите. <ul style="list-style-type: none"> • Јадранско море (физичке и хемијске особине, кретања воде Јадранског мора, пружање, дубина...). / Салинитет... • Природна и вјештачка језера у БиХ и РС. • Основне одлике термоминералних вода и бање у БиХ и РС. 	<p>Хемија Физика</p> <p>Биологија Физика Хемија</p>
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • разликује термалне и минералне воде и идентификује налазишта ових хидролошких појава на подручју РС и ФБиХ; • открије значај заштите од поплава и важност мелиорације; • анализира значај заштите вода од загађења; • анализира проблеме везане за водоснабдијевање. <p>ТЛО, БИЉНИ И ЖИВОТИЊСКИ СВИЈЕТ</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише и објасни биогеографске области и типове земљишта у БиХ и РС. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ријечна мрежа БиХ и РС. / Ријечни систем, ријечна мрежа, развође... • Главне одлике ријека Црноморског слива у БиХ и РС. • Главне одлике ријека Јадранског слива у БиХ и РС. / Понорнице... • Загађеност вода у БиХ и РС и њихова заштита. <ul style="list-style-type: none"> • Појам тла (земљишта). / Педогенеза, хумус... • Врсте земљишта у БиХ и РС: зонална и азонална земљишта (гајњаче, смонице, подзоли...) • Биогеографске област у БиХ и РС. 	<p>Биологија Хемија</p> <p>Биологија Хемија</p>
---	--	--

Тема 4: Друштвено-географске одлике БиХ и РС (15)

<p>Ученик може да:</p> <p>СТАНОВНИШТВО</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира на графикону кретање броја становника у другој половини прошлог вијека у бившој БиХ; • анализира на карти различиту густину насељености појединих подручја РС и ФБиХ; • дефинише природни прираштај становништва и уочи различите стопе прираштаја на подручју РС; • идентификује главне типове миграција становништва; • објасни главне одлике биолошких, економске, образовне и националне структуре становништва РС и ФБиХ. 	<ul style="list-style-type: none"> • Кретање броја становника БиХ кроз историјске периоде. / Попис становништва. • Резултати посљедњег пописа становништва у БиХ из 2013. • Природни прираштај у БиХ и РС. / Наталитет, морталитет, „бијела куга”... • Територијални размјештај становништва и густина насеља. • Основне карактеристике миграција. / Емиграција, имиграција, колонизација. • Појам, структура, становништва. • Биолошка структура становништва у БиХ и РС. / Полна, старосна структура. • Национална (етничка) структура. / националне мањине... • Економске структуре становништва у БиХ и РС. 	<p>Историја</p> <p>Историја Вјеронаука</p> <p>Биологија Вјеронаука</p>
---	--	--

<p>НАСЕЉА</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује главне функције сеоских насеља и анализира њихову подјелу према положају и изгледу; • идентификује главне функције градских насеља и објасни процес урбанизације; • покаже на карти веће градове у РС и ФБиХ. <p>ПРИВРЕДА</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише привреду и објасни подјелу на секторе и гране; • идентификује систем привредног и друштвеног развоја бивше БиХ и упореди са данашњим системом; • објаснити значај пољопривреде у привредном развоју РС и БиХ; • разликује екстензивни и интензивни начин пољопривредне производње; • анализира географски размјештај пољопривредне производње у РС и ФБиХ; • објасни значај енергетике и рударства за привредни развој РС и ФБиХ; • идентификује највеће енергетске објекте и најважније руднике; • дефинише индустрију и објасни њен значај за привредни развој РС и ФБиХ; • идентификује главне гране тешке и лаке индустрије; • анализира географски размјештај најважнијих индустријских капацитета у РС и ФБиХ; 	<ul style="list-style-type: none"> • Подјела насеља према различитим карактеристикама: величина, изглед, функције. • Основне карактеристике и подјела села у БиХ и РС. • Процес урбанизације у БиХ и РС. • Подјела градова БиХ и РС према функцијама. <ul style="list-style-type: none"> • Појам и подјела привреде. • Природни услови за развој привреде у БиХ и РС. • Друштвени услови привредног развоја. <ul style="list-style-type: none"> • Појам и подјела пољопривреде. • Значај и развој пољопривреде у БиХ. • Земљорадња у БиХ и РС и гране земљорадње. • Сточарство, лов, риболов. <ul style="list-style-type: none"> • Развој рударства у БиХ. • Главна налазишта руда метала и неметала у БиХ. • Енергетски ресурси у БиХ. • Распоред енергетских објеката: ХЕ и ТЕ. <ul style="list-style-type: none"> • Појам и подјела индустрије. • Проблеми индустријског развоја у БиХ. • Географски размјештај индустрије у БиХ и РС. • Гране тешке индустрије. • Гране лаке индустрије. 	<p>Историја</p> <p>Историја</p> <p>Биологија</p> <p>Физика Хемија</p>
---	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • идентификује основне врсте услужних дјелатности и објаснити њихов значај за РС и ФБиХ; • аргуентује проблеме развоја саобраћаја у РС и БиХ; • анализира географски размјештај туристичких објеката у БиХ и РС. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам и подјела услужних дјелатности. • Услови за развој саобраћаја у БиХ. • Основни видови саобраћаја у БиХ. • Унутрашња и спољна трговина БиХ. • Услови за развој туризма у БиХ и РС. 	
Тема 5: Географске регије БиХ и РС (20)		
<p>Ученик може да: РЕГИЈЕ – РЕПУБЛИКА СРПСКА</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји органе власти у РС; • објасни административну подјелу РС; • дефинише појмове регија и регионализација; • наброји основне принципе регионализације БиХ и РС; • аргуентује избор нодално-функционалног принципа у регионализацији РС; • одреди границе и објасни географски положај Бањалучке, Добојско-бијељинске, Источносарајевско-зворничке и Требињско-фочанске регије РС; • идентификује главна природно-географска обиљежја регија РС; • идентификује демографске карактеристике регија РС; • наброји природна богатства регија РС; • објасни главне путне правце регија РС; • наброји привредне гране регија РС; • дефинише основне географске карактеристике Дистрикта Брчко. 	<ul style="list-style-type: none"> • Државно уређење РС. Органи извршне и законодавне власти. / Скупштина..., обиљежја РС. • Административна подјела РС. / Општина, МЗ. • Појам регије и регионализације. • Принципи регионализације. • Нодално-функционални принцип. • Нодално- функционалне регије у РС. • Границе и административна подјела Бањалучке регије. / Општина... • Рељефне цјелине регије. • Клима и вегетација регије. • Хидрографија регије. • Најзначајнија природна богатства. • Површина, број стан. и густина насељености. • Привредни развој регије. • Најзначајнији привредни центри Регије. • Границе и административна подјела Добојско-бијељинске регије. • Рељефне цјелине регије. • Клима, вегетација и воде. • Природна богатства регије. 	<p>Демократија и људска права Историја</p> <p>Историја Биологија Српски језик</p> <p>Историја Вјеронаука Српски језик</p> <p>Историја Биологија Српски језик</p>

<p>РЕГИЈЕ – ФЕДЕРАЦИЈА БиХ</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни административну подјелу ФБиХ; • опише основне природно-географске одлике регија у ФБиХ; 	<ul style="list-style-type: none"> • Површина, број становника и густина насељености. • Привредне дјелатности. • Привредни центри. • Дистрикт Брчко – основни подаци. <ul style="list-style-type: none"> • Границе и административна подјела Источносарајевско-зворничке регије. • Релјефне цјелине регије. • Клима, вегетација и воде. • Природна богатства регије. <ul style="list-style-type: none"> • Површина, број становника и густина насељености. • Најважније привредне дјелатности. • Најзначајнији привредни центри. <ul style="list-style-type: none"> • Границе и административна подјела Требињско-фочанске регије. • Релјеф, клима и вегетација регије. • Хидрографске посебности регије. • Природна богатства регије. • Површина, број становника и густ. насељености регије. • Најважније привредне дјелатности. • Градови, привредни центри. <ul style="list-style-type: none"> • Границе Сарајевско-зеничке регије. • Основне физичко-географске одлике. • Становништво регије. • Привредни развој. • Најзначајнији привредни центри. <ul style="list-style-type: none"> • Границе Тузланске регије. • Релјеф, клима, воде. • Одлике становништва. • Привреда и привредни центри. 	<p>Историја Вјеронаука Српски језик</p> <p>Историја, биологија, српски језик.</p> <p>Историја, вјеронаука, српски језик.</p> <p>Историја, биологија, српски језик.</p> <p>Историја, вјеронаука, српски језик.</p>
--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • објасни основне друштвено-географске одлике регија ФБиХ; 	<ul style="list-style-type: none"> • Границе Мостарско-ливањске регије. • Физичко-географске одлике. • Становништво регије. • Привреда и привредни центри. • Границе Бихаћке регије. • Рељеф, клима, воде. • Становништво и привреда регије. 	<p>Историја, биологија, српски језик.</p> <p>Историја, биологија, српски језик.</p> <p>Историја, биологија.</p> <p>Историја, биологија, српски језик.</p>
--	---	---

Тема 6: Заштита и унапређење животне средине (2)

<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • аргументује улогу географије у заштити животне средине; • идентификује главне загађиваче животне средине у БиХ и РС; • објасни проблеме заштите животне средине у РС и локалној заједници. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мјесто и улога географије у заштити животне средине. • Највећи загађивачи у БиХ и РС. • Проблеми заштите животне средине у БиХ и РС. 	<p>Биологија</p>
--	--	------------------

Тема 7: Географија завичаја (2)

<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује и анализира основне одлике географског положаја, природно-географских елемената, становништва и привредне структуре свог краја (завичаја). 	<ul style="list-style-type: none"> • Географски положај завичаја. • Рељеф, клима, вегетација и воде. • Основне одлике становништва завичаја. • Најважније привредне дјелатности. 	<p>Историја, биологија.</p>
---	--	-----------------------------

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

- Кад год је могуће примјењивати методе непосредног приказивања географске стварности (географско посматрање) и посредног приказивања географске стварности (употреба визуелних, аудио-визуелних и мултимедијалних средстава) како би ученици могли правилно формирати појмове, описивати географске објекте, појаве и процесе и схватити их.

- Што више примјењивати групни облик рада, методу дискусије, презентације од стране ученика како би се развијале способности комуникације и способност тимског рада.
- Што је више могуће примјењивати стечена знања (користити географску карту, глобус, оријентисати се у простору, користити инструменте, статистичке и графичке приказе).
- Подстицати ученике на самостално прикупљање географских информација и статистичког материјала из различитих извора, њихову обраду и графичко приказивање.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ФИЗИКА

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 68

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ И ПРОГРАМА

Задаци наставе физике

- Упозна природне појаве, физичке теорије и законе које их описују;
- Повезује физичка знања са свакодневним приликама;
- Упозна значај мјерења и учи изводити експерименте, у групи и самостално;
- Научи како се изводе једноставни експерименти и прикупљају подаци;
- Научи објаснити резултате мјерења и вредновати добијени резултат;
- Стекне правилан однос према училима, материјалним средствима и школској имовини;
- Препознаје физичке утицаје (позитивне и негативне) на природу;
- Упозна значај рјешавања физичких задатака и проблема, да учи начине како правилно поставити задатак и начине његовог рјешавања;
- Научи принципе анализе и синтезе приликом рјешавања задатака и проблема;
- Овлада начином комуникације у физици као једној од фундаменталних природних наука;
- Научи изражавати физичке законе математичким језиком;
- Овлада физичким јединицама;
- Прикаже резултате табеларно, графички и једначином, те је у стању дискутовати резултате.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Осцилације и таласи	9
2. Електрицитет	10
3. Електрична струја	19
4. Магнетизам	11
5. Оптика	16
6. Физика микросвијета	3

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1. Осцилације и таласи (9)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • опише осцилаторно кретање; • дефинише појмове: амплитуда, елонгација, период, фреквенција; • помоћу математичког клатна објасни основне појмове осцилаторног кретања; • израчуна период осциловања математичког клатна; • објасни настанак и врсте таласа; • објасни шта је звук; • разликује интензитет, висину и боју тона; • наброји примјене ултразвука; • објасни штетност и корисност механичке резонанције; • наброји начине заштите од буке; • израчунава брзину звука, таласну дужину и фреквенцију. 	<ul style="list-style-type: none"> • Осцилаторно кретање и њихова подјела. Појмови: амплитуда, елонгација, период, фреквенција. • Математичко клатно. • Настанак и врсте таласа. • Звук, подјела и особине. • Механичка резонанција. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Осциловање куглице клатна и тијела објешеног о опругу. Осциловање жица и ваздушних стубова (различите затегнуте жице, једнаке стаклене флаше са различитим нивоима воде). Одакле долази звук (канап и двије пластичне чаше).</p> <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мјерење периода осциловања клатна. 	Математика
Тема 2. Електрицитет (10)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује двије врсте наелектрисања; • тијела наелектрише на више начина; • опише узајамно дјеловање наелектрисаних тијела; • користи електроскоп (електрометар); • именује јединицу за количину наелектрисања; • дефинише закон о одржању наелектрисања; • именује добре проводнике и изолаторе; • дефинише Кулонов закон и наброји величине које он повезује; • израчунава Кулонову силу; • прикаже графички електрично поље; 	<ul style="list-style-type: none"> • Наелектрисање тијела и њихово међудјеловање, количина електрицитета, јединица количине електрицитета. • Кулонов закон. Проводници и изолатори. • Електрично поље. Електрични потенцијал и напон. • Електрични капацитет тијела. • Електричне појаве у атмосфери. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Наелектрисавање чврстих изолатора и проводника.</p>	Хемија

<ul style="list-style-type: none"> • именује ознаку и јединицу потенцијала, напона и капацитета; • објасни улогу кондензатора; • разликује везе кондензатора и израчунава еквивалентни капацитет серијске и паралелне везе; • објасни настанак муње и грома; • објасни улогу громобрана и правилну заштиту од удара грома. 	<p>Електрофор, електрично клатно и електроскоп. Фарадејев кавез. Инфлуентна машина. Модел громобрана.</p>	
<p>Тема 3. Електрична струја (19)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – дефинише електричну струју, – објасни употребу и врсте извора електричне струје, – наброји дјеловања електричне струје, – шематски прикаже просто коло електричне струје, – састави просто и разгранато коло електричне струје – изабере проводник помоћу кога може електрични отпор: <ul style="list-style-type: none"> а) повећати, б) смањити – црта еквивалентну шему отпорника, – израчунава еквивалентни отпор серијске, паралелне и мјешовите везе отпорника, – израчунава јачине електричне струје у појединим гранама кола, – мјери јачину, напон и отпор електричне струје, – именује ознаку и јединицу за рад и снагу електричне струје, – израчунава рад и снагу електричне струје, – израчуна потрошњу електричне енергије неког електричног уређаја за одређени временски период, – наброји примјене термоелемената и фотоелемената. 	<ul style="list-style-type: none"> • Постанак, особине, јачина и дјеловање електричне струје. • Коло електричне струје. Мјерење јачине електричне струје и напона. • Извори истосмјерне струје: галвански елементи и акумулатори. • Електрични отпор (отпорност). • Омов закон • Отпорници. Везивање отпорника. • Рад и снага електричне струје. • Џулов закон. • Термо-елементи и фото-елементи. • Мјере опреза при раду са електричном струјом. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Демонстрациони амперметар у струјном колу. Регулисање електричне струје у колу реостатом и потенциометром. Графитна мина (оловке) као потенциометар. Мјерење електричне отпорности омметром. Загријавање проводника електричном струјом. Лимун као батерија.</p>	<p>Математика</p>

	<p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Зависност електричне струје од напона на проводнику (таблични и графички приказ зависности). • Одређивање електричне отпорности отпора у колу помоћу амперметра и волтметра. • Мјерење електричне струје и напона у колу са серијски и паралелно везаним отпорницима и одређивање еквивалентне отпорности. 	
Тема 4. Магнетизам (11)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује сталне и привремене магнете; • покаже узајамно дјеловање магнетних полова; • користи компас; • прикаже графички линије сила магнетног поља праволинијског струјног проводника; • одреди смјер магнетног поља праволинијског проводника електричне струје; • објасни разлику између сталног магнета и електромагнета; • објасни помјерање проводника кроз који протиче струја када се налази између полова магнета; • дефинише магнетну индукцију; • именује јединицу магнетне индукције; • дефинише магнетни флуks; • наброји услове настанка индуковане струје; • објасни Фарадејев закон електромагнетне индукције; • дефинише Ленцово правило; • наброји особине наизмјеничне струје и њене предности у односу на једносмјерну; 	<ul style="list-style-type: none"> • Магнетно поље. Магнетно поље Земље и стални магнети. • Магнетно поље струјних проводника. • Струјни проводник у магнетном пољу. Примјена електромагнета. • Магнетни флуks. • Електромагнетна индукција. • Наизмјенична струја. Трансформатор. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Линије сила магнетног поља потковичастог магнета и магнетне шипке. Магнетна игла и школски компас. Ерстедов оглед. Електромагнет. Узајамно дјеловање два паралелна проводника кроз који протиче струја.</p>	

<ul style="list-style-type: none"> • опише рад трансформатора; • опише рад генератора; • наведе примјере примјене трансформатора. 		
Тема 5. Оптика (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • покаже помоћу огледа да се свјетлост простира праволинијски; • разликује брзину свјетлости у вакууму од брзине свјетлости у другим срединама; • израчунава брзину свјетлости у некој средини; • дефинише закон одбијања свјетлости; • конструише лик датог предмета у равном огледалу; • наведе елементе и карактеристичне зраке сферног огледала; • конструише лик предмета у сферном огледалу; • прикаже цртежом прелазак свјетлосног зрака из једне оптичке средине у другу; • прикаже цртежом упадни, преломни и излазни зрак код оптичке призме; • наведе елементе и карактеристичне зраке сочива; • конструише лик предмета код сочива; • објасни начин добијања лика код ока и лупе. 	<ul style="list-style-type: none"> • Свјетлост. Простирање свјетлости. • Брзина свјетлости. Индекс преламања. • Одбијање свјетлости. Равна огледала. • Сферна огледала, врсте и карактеристични зраци. • Конструкција ликова и једначина сферног огледала. • Преламање свјетлости и тотална рефлексија. • Оптичка призма, оптичка сочива. • Конструкција ликова код сочива и једначина сочива. • Оптички инструменти, око и лупа. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Сјенке. Хартлијева плоча за илустровање закона о одбијању и преламању свјетлости. Преламање свјетлости (штапић дјелимично уроњен у чашу с водом, новчић у чаши са водом и испод ње). Преламање бијеле свјетлости при проласку кроз призму. Преламање свјетлости кроз сочиво, око и корекција вида (оптичка клупа, стаклена флаша са водом као сочиво). Лупа и микроскоп.</p> <p style="text-align: center;">ЛАБОРАТОРИЈСКЕ ВЈЕЖБЕ</p> <ul style="list-style-type: none"> • Провјера закона одбијања свјетлости коришћењем равног огледала. • Одређивање жижне даљине сабирног сочива. 	<p>Математика</p>

Тема 6. Физика микросвијета (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни однос позитивних и негативних честица у атому; • разликује алфа, бета и гама зрачење; • објасни заштиту од нуклеарног зрачења; • објасни нуклеарно загађење. 	<ul style="list-style-type: none"> • Структура супстанције. • Радиоактивност. <p style="text-align: center;">ДЕМОНСТРАЦИОНИ ОГЛЕДИ</p> <p>Детекција присуства радиоактивног зрачења (школски Гајгер-Милеров бројач).</p>	Хемија

ДОДАТНА НАСТАВА

(Оријентациони садржаји програма)

1. Феномен Доплеровог ефекта. Ултра звук. Проблем буке.
2. Резонанција. Одређивање брзине звука у ваздуху.
3. Видео-запис или симулација на рачунару различитих облика електричних појава у свакодневном животу.
4. Рјешавање проблема који се односе на закон о одржању количине наелектрисања, Кулонов закон, рад у електричном пољу и напон.
5. Амперметар и волтметар у електричном колу. Коришћење мултиметра.
6. Рјешавање проблема који се односе на Омов закон, рад и снагу електричне струје и Џулов закон.
7. Коришћење рачунара у обради експерименталних резултата мјерења на примјеру Омовог закона.
8. Кирхофова правила.
9. Рјешавање проблема примјеном Кирхофових правила.
10. Симулација на рачунару електричног кола једносмјерне струје с промјенљивим параметрима.
11. Видео-запис или симулација на рачунару различитих облика магнетних појава.
12. Рјешавање проблема из области електромагнетне индукције.
13. Магнетно поље Земље и Сунца. Одређивање хоризонталне компоненте магнетног поља Земље.
14. Употреба компаса.
15. Теслин трансформатор и његова примјена у кабинету за физику.
16. Видео-запис или симулација на рачунару различитих свјетлосних појава у свакодневном животу.
17. Посматрање удаљених тијела помоћу телескопа или посматрање малих објеката помоћу микроскопа.
18. Помрачење Сунца и Мјесеца.
19. Ератостенов оглед за одређивање полупречника Земље.
20. Рјешавање проблема који се односе на закон одбијања свјетлости, сферна огледала и конструкцију лика.
21. Тотална рефлексија свјетлости и њена примјена.
22. Око и корекција вида.
23. Рјешавање проблема који се односе на закон преламања свјетлости, тоталну

рефлексију, сочива и оптичке инструменте.

24. Видео-запис или симулација на рачунару различитих модела атома, језгра, нуклеарних реакција и сл.

25. Интеракција радиоактивног зрачења с материјом.

26. Примјена радиоактивних препарата, регистрација присуства радиоактивности и природни фон. Мјере заштите од радиоактивног зрачења.

27. Посјета лабораторији за физику на факултету, научноистраживачком институту, електрани, фабрици, кабинету у гимназији, музеју Николе Тесле...

Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање или их сами предложе.

УПУТСТВО ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА ФИЗИКЕ ЗА 9. РАЗРЕД

Упутство за реализацију програма наставе Физике је оквирног карактера. Наставници треба да задовоље исходе предвиђене овим програмом, али вријеме које ће бити потребно за његову реализацију зависи од интеракције ученици – одјељење – наставник и предвиђено вријеме се може разликовати. У том смислу треба схватити и број часова предвиђен за поједине тематске цјелине, те ови бројеви не треба да буду круто правило – већ путоказ за успјешно извођење наставе. За наставнике који изводе додатну наставу такође су оквирно дате теме за реализацију. Наставник може у извјесној мјери одступити од предложених тема за додатну наставу већ према специфичностима одјељења у којим изводи наставу, опремљености кабинета физике, као и интересовањима ученика.

Избор метода логичког закључивања

Од свих метода логичког закључивања које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији итд.), ученицима основне школе најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод. На овако изабраним поглављима физике може се у потпуности илустровати суштина методологије која се и данас користи у физици и у свим природним наукама у почетној етапи научног истраживања, тј. у процесу сакупљања експерименталних чињеница и на основу њих формулисања основних закона о појавама које треба да се проуче. Ова етапа сазнајног процеса обухвата: посматрање појаве, уочавање битних својстава система на којима се појава одвија, занемаривање мање значајних својстава и параметара система, мјерење у циљу проналажења међузависности одабраних величина, планирање нових експеримената ради прецизнијег формулисања физичких закона и сл. Са неким научним резултатима, до којих се дошло дедуктивним путем, треба да се упознају и ученици старијих разреда, али на информативном нивоу. Зато програм предвиђа да се нека знања до којих се дошло дедуктивним путем користе при објашњавању одређених физичких процеса у макро и микросвијету.

Једноставни експерименти

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ враћање огледа у наставу физике, развијање радозналости и интереса за физику и истраживачки приступ природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота.

Начин презентовања програма

Програмски садржаји досљедно су приказани у форми која задовољава основне методске захтјеве наставе физике:

Посиљивосћ (од простијег ка сложенијем) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

Очиљедносћ при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску цјелину побројано је више демонстрационих огледа).

Индуктивни ирисћуи (од појединачног ка општем) при увођењу основних физичких појмова и закона.

Повезаносћ настћавних садржаја (хоризонтална и вертикална).

Приликом остваривања овог програма било би пожељно да се свака тематска цјелина обрађује оним редослиједом који је назначен у програму. Тиме се омогућује да ученик лакше усваја нове појмове и спонтано развија способност за логичко мишљење. Програм предвиђа да се унутар сваке веће тематске цјелине, послје поступног и аналитичног излагања појединачних наставних садржаја, кроз систематизацију и обнављање изложеног градива, изврши синтеза битних чињеница и закључака и да се кроз њихово обнављање омогући да их ученици у потпуности разумију и трајно усвоје. Веома је важно да се кроз рад у разреду испоштује овај захтијев програма јер се тиме наглашава чињеница да су у физици све области међусобно повезане и омогућује се да ученик сагледа физику као кохерентну научну дисциплину у којој се почетак проучавања нове појаве наслања на резултате проучавања неких претходних. Уз наслов сваке тематске цјелине наведен је (у загради) оквирни број часова за реализацију. При обради садржаја скоро сваке теме, на сваком часу дио времена посвећује се обнављању градива, а дио времена се користи за излагање нових садржаја.

Како програм математике за основну школу не обухвата садржаје из векторске алгебре, у оквиру програма физике није предвиђено да се физичке величине, које имају векторску природу (јачина електричног поља, сила итд.), експлицитно третирају као вектори, већ као величине које су једнозначно одређене са три податка: бројном вриједношћу, правцем и смјером.

Основни облици наставе и методска упутства за њихово извођење

Циљеви и задаци наставе физике остварују се кроз следеће основне облике:

1. излагање садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;
2. рјешавање квалитативних и квантитативних задатака;
3. лабораторијске вјежбе;
4. коришћење и других начина рада који доприносе бољем разумијевању садржаја теме (домаћи задаци, читање популарне литературе из историје физике и сл.);
5. систематско праћење рада сваког појединачног ученика.

Веома је важно да наставник при извођењу прва три облика наставе наглашава њихову обједињеност у јединственом циљу: откривање и формулисање закона и њихова примјена. У противном, ученик ће стећи утисак да постоје три различите физике: једна се слуша на предавањима, друга се ради кроз рачунске задатке, а трећа се користи у лабораторији. Ако још наставник оцијењује ученике само на основу писмених вјежби, ученик ће с правом закључити: У школи је важна само она физика која се ради кроз рачунске задатке, што наравно није тачно.

Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у цјелини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима.

Методска упутства за предавања

Како уз сваку тематску цјелину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим ријечима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. Послије тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и ријечима формулише закон појаве. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми. Оваквим начином излагања садржаја теме наставник помаже ученику да потпуније разумије физичке појаве, трајније запамти усвојено градиво и у други план потисне формализовање усвојеног знања. Ако се инсистира само на математичкој форми закона, долази се некада до бесмислених закључака. На примјер, други Њутнов закон механике $F=ma$ ученик може да напише и у облику $m=F/a$. Са математичке тачке гледишта то је потпуно коректно. Међутим, ако се ова формула исказе ријечима: Маса тијела директно је сразмјерна сили која дјелује на тијело, а обрнуто сразмјерна убрзању тијела, тврђење је са аспекта математике тачно, али је са аспекта физике потпуно погрешно.

Велики физичари, Ајнштајн на примјер, наглашавали су да у макросвијету који нас окружује свака новооткривена истина или закон прво су формулисани ријечима, па тек затим приказани у математичкој форми. Човјек, наиме, своје мисли исказује ријечима, а не формулама. Мајкл Фарадеј, један од највећих експерименталних физичара, у свом лабораторијском дневнику није записао ни једну једину формулу, али је зато сва своја открића формулисао прецизним језиком физике. Ти закони (закон електромагнетне индукције, закони електролизе) и данас се исказују у таквој форми иако их је Фарадеј открио још у 19. вијеку.

Методска упутства за рјешавање рачунских задатака

При рјешавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек послје тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, рјешавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и ријечима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вриједност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. Ако се, на примјер, примјеном Џуловог закона издвоје различите количине топлоте на паралелно везаним отпорницима, треба протумачити зашто се на отпорнику мањег отпора ослобађа већа количина топлоте. Тек ако се од ученика добије коректан одговор, наставник може да буде сигуран да је са својим ученицима задатак рјешавао на прави начин.

Методска упутства за извођење лабораторијских вјежби

Лабораторијске вјежбе чине саставни дио редовне наставе. Минималан број лабораторијских вјежби које ученици треба да ураде је четири у току године (по двије у сваком полугодишту). Уколико наставник не може да реализује неке од предложених лабораторијских вјежби може да изврши замјену са вјежбама које може да изведе, ако се оне односе на програмске садржаје који се уче у том разреду. Вјежбе се раде групно или у паровима.

Час експерименталних вјежби састоји се из: уводног дијела, мјерења и записивања резултата мјерења.

У уводном дијелу часа наставник:

- обнавља дијелове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вјежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се

величина одредила);

- обраћа пажњу на чињеницу да свако мјерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе;
- упознаје ученике с мјерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром;
- указује ученицима на мјере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности, при руковању апаратима, електричним изворима, разним уређајима и сл.

Док ученици врше мјерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже.

При уношењу резултата мјерења у ђачку свеску, процјену грешке треба вршити само за директно мјерене величине (дужину, вријеме, електричну струју, електрични напон и сл.), а не и за величине које се посредно одређују (електрични отпор одређен примјеном Омовог закона). Процјену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе. Ако наставник добро организује рад у лабораторији, ученици ће се овом облику наставе највише радовати.

Методска упутства за друге облике рада

Један од облика рада са ученицима су домаћи задаци. Наставник планира домаће задатке у својој редовној припреми за час. При одабиру задатака, наставник тежину задатка прилагођава могућностима просјечног ученика и даје само оне задатке које ученици могу да ријеше без туђе помоћи. Домаћи задаци односе се на градиво које је обрађено непосредно на часу (1–2 задатка) и на повезивање овог градива са претходним (1 задатак).

О рјешењима домаћих задатака дискутује се на сљедећем часу како би ученици добили повратну информацију о успјешности свог самосталног рада.

Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидну контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, рјешавања квантитативних и квалитативних задатака и лабораторијских вјежби. Оцјењивање ученика само на основу резултата које је он постигао на писменим вјежбама непримјерено је ученичком узрасту и физици као научној дисциплини.

Недопустиво је да наставник од ученика, који се први пут среће с физиком, тражи само формално знање умјесто да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију, развија способност да своје мисли јасно и течно формулише и не доживљава физику као научну дисциплину у којој су једино формуле важне.

Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика основне школе, сталним обнављањем најважнијих дијелова из цјелокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике. Истовремено се обезбјеђује да ученик по завршетку основне школе задржи у памћењу све основне појмове и законе физике, као и основну логику и методологију која се користи у физици при проучавању физичких појава у природи.

Допунска и додатна настава

Додатна настава из физике организује се у деветом разреду са по једним часом

недјељно. Програмски садржаји ове наставе обухватају:

- изабране садржаје из редовне наставе који се сада обрађују комплексније (користи се и дедуктивни приступ физичким појавама, раде се тежи задаци, изводе прецизнија мјерења на сложенијим апаратима итд.),
- нове садржаје, који се наслањају на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес.

Редослијед тематских садржаја у додатној настави прати редослијед одговарајућих садржаја у редовној настави. Уколико у школи тренутно не постоје технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање. Корисно је да наставник позове истакнуте стручњаке да у оквиру додатне наставе одрже популарна предавања.

Допунска настава се такође организује са по једним часом недјељно. Њу похађају ученици који у редовној настави нису били успјешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм физике у основној школи.

Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику, могу се организовати кроз разне секције младих физичара.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: МАТЕМАТИКА

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 4

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 136

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА:

Општи циљеви

- Развијање основних менталних операција: апстраховања, упоређивања, сређивања, уопштавања;
- Развијање социјално-афективних циљева, вриједносних оријентација и позитивних односа према науци;
- Стицање математичких знања и способности неопходних за разумијевање квантитативних и просторних односа и законитости у природи и друштву;
- Развијање способности ученика да правилно расуђују и логички исправно закључују, математички описују и моделирају једноставније појаве и процесе;
- Развијање прецизности и концизности у изражавању;
- Развијање самосталности, систематичности и одговорности према раду;
- Његовање потребе за доградњу и стицање нових знања;
- Развијање свијести о присуству математике у природним и друштвеним наукама, навођењем примјера из физике, хемије, географије и економије;
- Подстицање правилног развоја ученикове личности у интелектуалном, емоционалном и моралном смислу.

Посебни циљеви

(1) Тачка, права и раван

- да ученици препознају основне геометријске појмове;
- да објасне међусобне односе тачака, правих и равних у простору;
- да знају да наброје битне чињенице о пројекцијама на раван.

(2) Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом

- да ученици знају да рјешавају линеарне једначине и неједначине са једном непознатом;
- да знају да примјењују једначине и неједначине у текстуалним задацима;
- да знају да саставе и рјешавају линеарну једначину из исказа;
- да знају да ријеше линеарне једначине и неједначине са апсолутним вриједностима.

(3) Призма

- ученик треба да зна да дефинише призму;
- да нацрта мрежу призме;
- да користи формуле за израчунавање површине и запремине призме;
- да примјењује знање на практичним задацима.

(4) Пирамида

- ученик треба да зна да дефинише пирамиду;
- да зна да нацрта мрежу пирамиде;

- да зна да израчунава површину и запремину пирамиде;
- да примјењује знање на практичним задацима.

(5) Линеарна функција

- ученик ће моћи да разликује експлицитни од имплицитног облика функције;
- да прикаже функцију табеларно и графички;
- трансформише експлицитни у имплицитни облик функције;
- да зна да нацрта график разломљене функције.

(6) Ваљак

- ученик треба да зна да дефинише ваљак;
- да нацрта мрежу ваљка;
- да израчунава површину и запремину ваљка;
- да примјењује знање на практичним задацима.

(7) Систем линеарних једначина са двије непознате

- ученик треба да зна да рјешава систем линеарних једначина са двије непознате методама:
  - графичком методом,
  - методом супротних коефицијената,
  - методом замјене.
- да примјењује систем линеарних једначина са двије непознате у рјешавању различитих проблема.

(8) Купа

- ученик ће бити способан да дефинише купу;
- да нацрта мрежу купе;
- да израчунава површину и запремину купе;
- да примјењује знање на практичним задацима.

(9) Лопта

- ученик ће бити способан да дефинише сферу и лопту;
- да разликује пресеке и дијелове лопте;
- да израчунава површину и запремину лопте;
- да примјењује знање на практичним задацима.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Тачка, права и раван	8
2. Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом	26
3. Призма	14
4. Пирамида	21
5. Линеарна функција	18
6. Ваљак	9
7. Систем линеарних једначина са двије непознате	19
8. Купа	11
9. Лопта	10

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Тачка, права и раван (8)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна основне геометријске појмове; • објасни међусобне односе тачака, правих и равних у простору; • наброји битне чињенице о пројекцијама на равни. 	<ul style="list-style-type: none"> • Однос тачке и праве. Однос тачке и равни. Одређеност праве. Одређеност равни. • Однос правих. Однос праве и равни. • Однос двије равни. Диедар. • Ортогонална пројекција на раван. Рогољ. Полиедар. 	Техничко образовање
Тема 2: Линеарне једначине и неједначине са једном непознатом (26)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • рјешава линеарне једначине и неједначине са једном непознатом; • примјењује једначине и неједначине у текстуалним задацима; • саставља и рјешава линеарну једначину из исказа; • рјешава једначине и неједначине са апсолутним вриједностима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Линеарне једначине, општи појмови. • Еквивалентне једначине. • Рјешавање линеарне једначине са једном непознатом. • Примјена линеарних једначина са једном непознатом. • Једначине са апсолутном вриједношћу. • Линеарне неједначине, општи појмови. • Еквивалентне неједначине. • Рјешавање линеарних неједначина са једном непознатом. • Неједначине са апсолутном вриједношћу. • Примјена једначина и неједначина на разне задатке. 	Физика Информатика Хемија
Тема 3: Призма (14)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише призму; • нацрта мрежу призме; • користи формуле за израчунавање површине и запремине призме; • примјењује знање на практичним задацима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Призма: појам, врсте и елементи призме. • Мрежа призме. Површина призме, квадра и коцке. • Површина тростране и правилне тростране призме. • Површина шестостране призме. • Запремина призме. Запремина квадра и коцке. • Запремина тростране и правилне тростране призме. 	Физика

Тема 4: Пирамида (21)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише пирамиду; • нацрта мрежу пирамиде; • израчунава површину и запремину пирамиде. 	<ul style="list-style-type: none"> • Пирамида: појам, врсте, елементи, мрежа пирамиде. • Површина пирамиде, површина четворостране пирамиде. • Површина тростране пирамиде. • Површина правилне шестостране пирамиде. • Запремина пирамиде. 	Физика
Тема 5: Линеарна функција (18)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује експлицитни од имплицитног облика функције; • прикаже функцију табеларно и графички; • трансформише експлицитни у имплицитни облик функције; • зна да нацрта график разломљене функције; • примијени средњу вриједност на практичне задатке. 	<ul style="list-style-type: none"> • Линеарна функција, експлицитни и имплицитни облик. • График линеарне функције. • График разломљене функције. • Нула, знак и ток линеарне функције. • Популација, узорак. • Средње вриједности и примјена. 	Информатика
Тема 6: Ваљак (9)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише ваљак; • нацрта мрежу ваљка; • да израчунава површину и запремину ваљка. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ваљак: настанак, елементи, врсте. • Мрежа и површина ваљка. • Запремина ваљка. 	Физика
Тема 7: Систем линеарних једначина са двије непознате (19)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • рјешава систем лин. једначина са двије непознате методама: графичком методом, методом супротних коефицијената и методом замјене; • примјењује систем лин. једначина са двије непознате у рјешавању различитих проблема. 	<ul style="list-style-type: none"> • Линеарне једначине са двије непознате и њено рјешење. • Појам система линеарних једначина са двије непознате, рјешење система, еквивалентни системи. • Графичко рјешавање система линеарних једначина. • Рјешавање система методом супротних коефицијената. • Рјешавање система методом замјене. 	Физика Хемија

	<ul style="list-style-type: none"> • Примјена система линеарних једначина са двије непознате у рјешавању проблема. 	
Тема 8: Купа (11)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише купу; • нацрта мрежу купе; • израчунава површину и запремину купе. 	<ul style="list-style-type: none"> • Купа, конусна површ, настанак, елементи и врсте. • Мрежа и површина купе. • Запремина купе. 	Физика
Тема 9: Лопта (10)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише сферу и лопту; • разликује пресеке и дијелове лопте; • израчунава површину и запремину лопте. 	<ul style="list-style-type: none"> • Сфера и лопта. Пресеци лопте и дијелови лопте. • Површина лопте. • Запремина лопте. 	Географија Физика

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Користити моделе и макете за приказивање различитих положаја између тачака, правих и равни. Полиедар треба дефинисати као тијело омеђено полигонима.

Код обраде линеарних једначина објаснити појмове еквивалентних трансформација и еквивалентних једначина. Инсистирати на записивању рјешења неједначина на више начина (рачунски, на бројевној правој, у интервалу).

Помоћу мреже призме правити моделе од картона за различите врсте призми. Истаћи везу између запремине, масе и густине тијела. Приликом израде задатака инсистирати на цртању скица.

Помоћу мреже правити моделе тростране и четворостране пирамиде од картона. Показати експериментално да је однос запремина призме и пирамиде са истим основама и висинама $3 : 1$. Истаћи везу између запремине, масе и густине тијела.

Приликом обраде линеарне функције поновити функцију директне пропорционалности, а затим увести појам линеарне функције.

Кроз одабране примјере објаснити имплицитни и експлицитни облик функције, нула, знак, ток и график линеарне функције.

Примијенити средње вриједности на адекватним примјерима из свакодневног живота ученика (просјечна оцјена, успјех итд.).

Користити моделе, мреже, геометријски прибор, скице и слике при реализацији теме о ваљку. Навести да ваљак спада у такозвана ротациона тијела и навести примјере како се ротацијом квадрата и правоугаоника долази до ваљка. Инсистирати на коришћењу скице приликом рјешавања задатака. Истаћи везу између запремине, масе и густине тијела.

Полазећи од међусобног положаја двије праве у равни увести појмове одређеног, неодређеног и немогућег система. Користећи графичку методу, методу супротних коефицијената и методу замјене демонстрирати рјешавање система од двије линеарне једначине са двије непознате. Рјешавати сложеније проблеме из разних области примјеном наведених метода.

Купу дефинисати као ротационо тијело које настаје ротацијом једнакокраког троугла око своје осе. Користити моделе, геометријски прибор, мреже, скице и слике при

реализацији теме. На моделу показати настањак и пресјеке купе. Инсистирати на коришћењу скице приликом рјешавања задатака. Истаћи везу између запремине, масе и густине тијела.

Лопту дефинисати као ротационо тијело које настаје ротацијом круга око пречника. На моделу показати настањак, пресјеке и дијелове лопте. Објаснити формуле за израчунавање површине и запремине лопте. Користити геометријски прибор и модел лопте. Код израде задатака инсистирати на цртању скица. Истаћи везу између запремине, масе и густине тијела.

У току школске године обавезне су четири школске писмене задаће са анализом и исправком задатака.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **БИОЛОГИЈА**

РАЗРЕД: **ДЕВЕТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **2**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **68**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Цјеловит и хармоничан развој интелектуалних, социјалних и моралних способности и особина ученика;
- Развијање позитивног односа према живом свијету и заинтересованости за његово проучавање;
- Стицање општих знања из биологије која су неопходна за разумијевање животних појава, разноврсности живог свијета и повезаности живе и неживе природе;
- Изградња правилног односа према природи и мјесту и улози човјека у очувању природе;
- Развијање навика и способности коришћења различитих извора знања.

Посебни циљеви

- Стицање основне језичке и научне писмености у области биолошких наука;
- Развијање навика и способности посматрања и проучавања живог свијета, уочавање и разумијевање односа који владају у природи;
- Изградња позитивног става о улози човјека у очувању природе и унапређивању животне средине;
- Усвајање основних знања о анатомској грађи и физиолошким функцијама система органа човјека;
- Развијање правилног односа према властитом здрављу, укључујући и репродуктивно здравље;
- Усвајање основних знања о поријеклу и развоју људске врсте.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Антропологија	2
2. Састав човјечјег тијела	57
3. Репродуктивно здравље	6
4. Поријекло и развој људске врсте	3

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1. Антропологија – наука о човјеку (2)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • дефинише антропологију као науку која проучава анатомске и физиолошке карактеристике човјека, културу, сличности и разлике међу људима;	<ul style="list-style-type: none"> • Антропологија - предмет и значај проучавања, подјела и веза са другим наукама; • Основни појмови: антропос, антрополози, човјек (<i>Homo sapiens</i>);	Географија – људска друштва. Историја – предисторија, – етнологија.

<ul style="list-style-type: none"> опише значај антропологије; наведе подјелу и повезаност са другим научним дисциплинама. 	<p>палеоантропологија, биоантропологија, археологија предисторије, етнологија.</p>	
<p>Тема 2. Састав човјечјег тијела (57)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> дефинише ћелију, објасни величину и опише најчешће облике животињских ћелија; објасни зависност облика ћелије од улоге коју обавља; наброји основне дијелове ћелије (ћелијске органеле) и објасни њихову улогу у ћелији; препозна ћелијске органеле и опише њихов изглед и основну грађу; направи микроскопски препарат и микроскопира; објасни суштину митозе и мејозе, наброји фазе диобе и опише најважнија дешавања/процесе који се одвијају у свакој фази; упореди митозу и мејозу и разликује исходе ових диоба; разликује и објасни биолошко насљеђивање и биолошку промјенљивост; дефинише појмове: генетика, хромозом, ген, нуклеинске киселине; објасни грађу и улогу хромозома, гена и нуклеинских киселина; објасни разлику у структури ДНК и РНК; наброји типове РНК и опише њихову улогу; наведе број хромозома код човјека и објасни разлику у броју хромозома у тјелесним и полним ћелијама; објасни биосинтезу протеина (транскрипцију и транслацију); објасни механизме насљеђивања особина (доминантност и рецесивност) и наведе неки примјер (нпр. боја очију); наведе најпознатија насљедна обољења и објасни узроке њиховог настанка; разликује степене биолошких интеграција (повезаности ћелија, ткива, органа, система органа у организма као јединствену цјелину); наброји ткива, објасни основну грађу и функцију; 	<p>Ћелија – појам, облик, величина, основна грађа: ћелијска мембрана, цитоплазма, једро, цитоскелет; органеле: центриоли, рибозоми, ендоплазматски ретикулум, Голџијев апарат, лизозоми, митохондрије, ћелијске инклузије.</p> <ul style="list-style-type: none"> Микроскопирање ћелије (вјежба). <p>Ћелијски циклус – фазе ћелијског циклуса; суштина и фазе диобе ћелије (митозе и мејозе).</p> <p>Генетика – основни појмови и значај биолошког насљеђивања.</p> <ul style="list-style-type: none"> Хромозоми, гени, нуклеинске киселине (ДНК, РНК). Биосинтеза протеина. Механизми биолошког насљеђивања. Насљедне болести. <p>Ткива, органи, системи органа, организам</p>	<p>Хемија – аминокиселине и бјеланчевине.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • наведе функције и објасни грађу коже; • наведе улогу: покожице, крзна, длаке, знојних жлијезда, лојних жлијезда, крвних судова, нервних завршетака; • наведе најчешћа обољења коже; • објасни начин заштите и његу коже; • пружи прву помоћ при повреди коже; • опише основне функције скелетног система; • објасни грађу коштане ћелије; • наведе подјелу костију према облику и величини и објасни њихову грађу; • наведе и објасни везе између костију; • наведе подјелу и објасни грађу скелета главе, трупа и удова; • објасни шта користи а шта штети костима; <ul style="list-style-type: none"> • опише грађу мишићне ћелије; • објасни облике и основну грађу мишића; • наведе подјелу мишића према основним карактеристикама миоцита; • објасни физиолошке особине односно рад мишића – кретање, замор и одмор мишића; • наведе шта користи а шта штети коштаном-мишићном систему и опише његу и одржавање хигијене; • препозна значај одржавања личне хигијене у циљу превенције болести; • наброји најчешћа обољења коштаном-мишићног система и наведе узроке и последице; • примијени прву помоћ при повреди костију и мишића; <ul style="list-style-type: none"> • опише основне функције нервног система; • објасни грађу нервне ћелије и дефинише појмове дендрити и неурит/аксон; • објасни функцију неурона; 	<p>Ткива – грађа и функција: епително, покровно, везивно, мишићно, нервно.</p> <p>Органи, системи органа, организам:</p> <p>Кожни систем</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа коже – покожица, крзно, поткожно ткиво, крвни судови, нерви и нервни завршеци, рожни деривати (длаке, нокти), жлијезде (знојне, лојне); • функција коже; • њега, заштита и болести коже; • практични рад – прва помоћ при повреди коже, појави рана и опекотина (вјежба). <p>Скелетни систем</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа – коштане ћелије, кости (облик, величина), везе међу костима (покретне, зглоб, непокретне, еластичне), покосница, хрскавица, коштана срж, неорганске материје, осеин; • скелет: кости главе, трупа и удова; • функција скелета/костију. <p>Мишићни систем</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа – мишићне ћелије, миофибриле, облици и грађа мишића (попречно-пругасти, глатки, срчани); • физиолошке особине мишића (осјетљивост, надражљивост, контрактилност, еластичност), моторна плоча, замор и одмор, кретање; • њега, обољења и хигијена органа за кретање; • практични рад – прва помоћ при имобилизацији, угануће, ишчашење, прелом костију. <p>Нервни систем</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа и функција – нервна ћелија/неурон, дендрити, 	
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • дефинише појмове: нерв и ганглије; • разликује врсте нерава и објасни њихову функцију; • објасни грађу и функцију синапси; • дефинише појмове: драж, надражај, праг дражи; • опише нервна влакна и начин преноса нервних импулса; • препозна и опише дијелове нервног система (централни, периферни и кичмена мождина); • објасни функцију мозга (великог, међумозга, средњег, малог и продужене мождине); • опише сиву и бијелу масу мозга; • објасни рефлекс, рефлексни лук и провођење надражаја; • испита рефлекс мишића руке; • дефинише вегетативни нервни систем и објасни његову улогу; • наведе и укратко опише карактеристике најчешћих обољења нервног система; <ul style="list-style-type: none"> • опише основну улогу чулних органа; • наведе подјелу чула (општа и специјална чула); • дефинише пријемнике дражи/рецепторе и наведе њихову подјелу; • наброји органе чулног система; • опише грађу појединих чулних органа; • објасни улогу чула: додира, бола, топло-хладно, мириса, укуса, вида, слуха и равнотеже; • наброји и препозна главне дијелове ока; • објасни како видимо; • објасни жуту и слијепу мрљу; • изведе вјежбу „одређивање чулних органа коже”; • наброји основне дијелове чула слуха и равнотеже; • дефинише појмове: пуж, Кортијев орган, тријем; • објасни како чујемо; • наведе недостатке, мане и болести чулног система/чулних органа; <ul style="list-style-type: none"> • изведе вјежбу „Провјеравање слуха”; 	<ul style="list-style-type: none"> аксон, нервни ткиво, нерв, ганглије; • провођење надражаја, рецептори, синапсе, акциони потенцијал, неуротрансмитери; • подјела нервног система: централни нервни систем – мозак и кичмена мождина, сива и бијела нервна маса, ликвор, мождано-мождинске овојнице; • рефлекс (урођени, условни) и рефлексни лук, драж, праг дражи; • практични рад – испитивање рефлекса мишића руке; • периферни и вегетативни нервни систем, симпатикус, парасимпатикус; • њега и обољења нервног система. <p>Систем чулних органа</p> <ul style="list-style-type: none"> • општа чула, специјална чула, рецептори (механорецептори, хеморецептори, барорецептори, фоторецептори, ерморецептори); • чулни органи коже/тактилна чула (чуло додира, бола, топлоте и хладноће), чула унутрашње осјетљивости; • чуло мириса и укуса; • практични рад (вјежба): • „Одређивање чулних органа коже и одређивање мириса и укуса неке животне намирнице по избору”; • чуло вида – грађа ока, функција, мане, болести и заштита; • практични рад (вјежба): • „Одређивање осјетљивости ока за боје”; • чуло слуха и равнотеже – грађа уха (спољашње ухо, средње ухо, унутрашње ухо, слушне кошчице, еустахијева труба, бубна 	
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • наброји и објасни грађу органа за варење; • објасни улогу органа за варење и начин варења; • наброји основне хранљиве материје и објасни пирамиду правилне исхране; • опише болести, начин заштите и његу органа за варење те правила личне хигијене у току исхране; <ul style="list-style-type: none"> • наброји и објасни грађу органа циркулаторног система; • објасни састав и улогу тјелесних течности; • објасни функционисање система органа за крвоток и лимфног система; • објасни мали и велики крвоток; • наведе врсте имунитета и укратко опише значај имуног система; • наброји крвне групе, дефинише појмове антиген, антитијело и RH фактор; • опише најпознатије болести циркулаторног система, начин заштите и његу; • примијени прву помоћ спречавања крварења из оштећеног крвног суда; <ul style="list-style-type: none"> • наброји и објасни грађу органа за дисање; • објасни функционисање система органа за размјену гасова; • дефинише појам плућног и ћелијског дисања и виталног капацитета плућа; • објасни размјену гасова путем циркулације; 	<p>опна), функција уха/како чујемо, одржавање равнотеже, њега и болести;</p> <ul style="list-style-type: none"> • практични рад (вјежба): „Провјеравање слуха”. <p>Систем органа за варење:</p> <ul style="list-style-type: none"> • пробавни канал: усна шупљина, језик, зуби, пљувачне жлијезде, ждријело, једњак, желудац, јетра, жучна кеса, гуштерача, цријева (дванаестопалачно, танко, дебело, право); • варења хране (механичка и хемијска обрада), ферменти/ензими, хранљиве материје; • болести и њега органа за варење хране; • правила личне хигијене у току исхране. <p>Циркулаторни систем</p> <ul style="list-style-type: none"> • систем органа крвотока: срце (преткоморе, коморе, срчани залисци), импулс, крвни притисак, крвни судови (артерије, вене, капилари), крв (еритроцити, леукоцити, тромбоцити, крвна плазма), велики и мали крвоток; • лимфни систем: лимфни судови, лимфа, лимфни чворови, грудна жлијезда, слезина, крајници; • имуни систем: спољна и унутрашња баријера, урођени и стечени имунитет; • крвне групе и трансфузија; • одбрамбене способности организма, болести, заштита и њега циркулаторног система органа; • практичан рад (вјежба): „Прва помоћ спречавања крварења”. <p>Систем органа за размјену гасова/респираторни систем</p> <ul style="list-style-type: none"> • носна дупља, ждријело, гркљан, душник, плућа – алвеоле, бронхиоле, капилари; • плућно и ћелијско дисање; 	<p>Физика</p> <ul style="list-style-type: none"> – оптика, – акустика.
---	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • објасни настанак гласа и говора; • опише болести, начин заштите и његу органа за дисање; • пружи прву помоћ при престанку дисања; • објасни појам и начине излучивања; • наброји органе за излучивање; • објасни грађу, функцију и значај органа за излучивање у промету материја у организму; • опише болести, начин заштите и његу органа за излучивање; • изведе дисекцију бубрега, посматра грађу бубрега и нацрта у свеску; <ul style="list-style-type: none"> • наброји ендокрине жлијезде; • објасни функцију и наведе значај ендокриних жлијезда; • опише дејство хормона у организму; • опише поремећаје у раду ендокриних жлијезда; <ul style="list-style-type: none"> • разликује врсте и опише улогу полних органа (мушких и женских); • наброји и мушке и женске полне органе; • објасни грађу, функционисање и карактеристике система органа за размножавање; • наведе и опише фазе у полном сазријевању човјека; • разликује и дефинише појмове: оплодња, трудноћа, развој ембриона, порођај; • објасни насљеђивање пола; 	<ul style="list-style-type: none"> • глас и говор; • заштита, њега и болести органа за дисање; • практични рад (вјежба) „Прва помоћ при престанку дисања”. <p>Систем органа за излучивање</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа и функција – бубрези (нефрон, бубрежна срж, кора бубрега), мокраћоводи, мокраћни путеви, мокраћна бешика, мокраћна цијев; • настанак мокраће, други начини излучивања; • њега и болести органа за излучивање; • практични рад (вјежба): „Дисекција бубрега (свиње)”. <p>Ендокрини систем (систем жлијезда са унутрашњим лучењем)</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа и функције ендокриних жлијезда (хипофиза, епифиза, штитна, параштитна, грудна, гуштерача, надбубрежне и полне жлијезде); • регулација хормона у организму (хормон раста, тироксин, адреналин, инсулин, глукагон, тестостерон, естроген, прогестерон); • поремећаји у раду ендокриних жлијезда. <p>Полни систем/систем органа за размножавање</p> <ul style="list-style-type: none"> • грађа и функције полних органа, полне карактеристике, гонаде, гамети; • мушки полни систем (тестиси, изводни канали, помоћне жлијезде, полни орган, мокраћни мјехур, мокраћна цијев), сперматозоиди, одводни каналићи, пасјеменик, сјемевод, простата; • женски полни систем 	<p>Хемија – биолошки важна органска и неорганска једињења; – ензими (биокатализатори).</p> <p>Хемија – оксидација и редукција.</p>
---	---	---

	<p>(јајници, јајоводи, материца, родница, спољашњи полни органи, мокраћни мјехур, мокраћна цијев), јајна ћелија, овулација, Графов фоликул;</p> <ul style="list-style-type: none"> • оплођење, трудноћа, ембрион, фетус, порођај; • наслеђивање пола; • полне карактеристике и фазе у сазријевању личности; 	
<p>Тема 3. Репродуктивно здравље (6)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • дефинише појмове репродуктивно здравље, адолесценција, пубертет; • опише тјелесне промјене и психосоцијални развој адолесцената (дјевојчица и дјечака) у раној, средњој и касној фази адолесценције; • дефинише сексуалност, сексуални нагон, љубав; • наведе ризична понашања у периоду адолесценције; • дефинише појам абортус и контрацепција; • наброји средства за контрацепцију и објасни начин примјене; • разликује и опише појмове: пол, род, родни идентитет, родне улоге и родни однос; • наброји најчешће полно преносиве болести и опише симптоме; • објасни превенцију и лијечење полно преносивих болести; • опише однос адолесцент – породица; • опише пут од дјетињства до одрасле особе, зреле и самосталне; • наведе и укратко опише најважније факторе који утичу на рађање здравог дјетета; • напише реферат и/или учествује у раду округлог стола на тему: „Репродуктивно здравље” и „Како родити здраво дијете”. 	<p>Адолесценција и пубертет</p> <ul style="list-style-type: none"> • адолесценција, тјелесни и психосоцијални развој у току адолесценције; • рана адолесценција – пубертет, средња адолесценција, касна адолесценција; • особине адолесцената – физичке и психичке промјене у току пубертета (код дјевојчица и дјечака). <p>Хуманизација односа међу половима</p> <ul style="list-style-type: none"> • сексуалност, сексуални нагон, љубав, секс; • ризично понашање у периоду адолесценције; • абортус и контрацепција; • пол, род, родни идентитет, родне улоге и родни однос; • адолесцент и породица; • пут од дјетињства до одрасле особе, зреле и самосталне. <p>Полно преносиве болести</p> <ul style="list-style-type: none"> • основне карактеристике, симптоми, превенција и лијечење болести које се преносе полним путем (сида, сифилис, гонореја, хламидија, кандидијаза, стидна вашљивост, генитални херпес). <p>Како родити здраво дијете:</p> <ul style="list-style-type: none"> • припремне активности за трудноћу, почетак трудноће, утврђивање трудноће и гинеколошки прегледи, 	

	<p>ризичне трудноће, спонтани побачаји, старије мајке, вантјелесна зачећа/трудноћа, вишеплодне трудноће, дијабетес и трудноћа, тегобе у току трудноће, прехрана и физичка активност у току трудноће;</p> <ul style="list-style-type: none"> • савјетовалишта за труднице и психофизичка припрема за порођај, послије порођајна стања, лактација и дојење. 	
4. Поријекло и развој људске врсте (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни сличности савременог човјека са другим приматима/човјеколиким мајмунима; • наведе разлике између данашњег човјека и његових предака; • опише етапе у еволутивном развоју савременог човјека; • дефинише појмове атавизам и рудимент; • објасни стварање људских раса; • опише етапе у еволутивном развоју савременог човјека и значај човјека као друштвеног бића; • наведе последице дискриминације људи према боји коже. 	<p>Примати</p> <ul style="list-style-type: none"> • сличност човјека са човјеколиким мајмунима (шимпанза, орангутан, горила), еволуција, атавизам, рудименти. <p>Преци данашњег човјека</p> <ul style="list-style-type: none"> • предчовјек, прачовјек, усправни/јавански човјек, неандерталац, кромањонац, крапински човјек, савремени човјек (<i>Homo sapiens</i>). <p>Човјек данас</p> <ul style="list-style-type: none"> • људске расе – бијела, црна, жута. 	<p>Историја – праисторија.</p> <p>Географија – геолошка доба.</p>

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

За реализацију програма веома је важно добро планирање градива. При изради глобалног и оперативног плана рада треба предвидјети (оквирно) 60% часова за обраду наставног градива и 40% за остале типове часова.

Успјех у остваривању образовно-васпитних задатака зависи од примјене одговарајућих облика и метода рада и коришћења одговарајућих наставних средстава. У настави биологије посебно мјесто имају разговори, илустративно-демонстрационе методе, методе експеримента и самосталан рад ученика. Избор наставних метода треба ускладити са садржајем програма, узрастом ученика, њиховим знањима и интересовањима, као и условима у којима се настава биологије изводи. Веома је важно да се настава биологије одржава у посебно опремљеном кабинету за биологију. За реализацију програма биологије, у складу са захтјевима савремене наставе, неопходно је да школа обезбиједи бар минимум наставних средстава, како је и регулисано педагошким стандардима. По могућности треба обезбиједити сарадњу са другим институцијама и стручњацима. Обрада неких наставних јединица или вјежби може се извести у одговарајућој институцији или бити повјерена специјалисти за одређену област.

Да би ученик успјешно савладао градиво наставник треба правилно одредити ниво образовно-васпитних захтјева. Правилно одређивање знања на нивоу обавјештености, разумијевања и примјене, помаже наставнику у раду са ученицима, праћењу њиховог напредовања, али и вредновања рада, знања и способности.

У деветом разреду наставник треба да сагледа ниво знања са којим ученици долазе из претходног разреда, с намјером да тим предзнањима прилагоди свој рад на реализацији наставних садржаја предвиђених наставним програмом.

Наставник треба да упућује ученике на повезивање претходних и новостечених знања и на коришћење различитих извора информација. Иако је улога наставника да ученицима саопшти основне информације, те је ова метода неизбјежна, ипак не треба да буде доминантна, већ наставник треба да усмјерава ученике да самостално долазе до информација, да уочавају разлике, изводе закључке и откривају узрочно-последичне везе. Зато је потребно комбиновати различите облике и методе рада. У току часа ученицима треба омогућити да постављају питања и трагају за одговорима. Наставник треба да подстиче ученике да користе различите изворе знања (литературу, интернет, медије), да систематски прикупљају и класификују информације.

У деветом разреду се изучавају сљедеће теме и тематске цјелине: антропологија, састав човјечјег тијела, репродуктивно здравље и поријекло и развој људске врсте. Наставник може ученике додатно мотивисати и заинтересовати за градиво навођењем занимљивости о грађи и физиолошким функцијама човјека, о репродуктивном здрављу и поријеклу и развоју људске врсте.

На почетку изучавања биологије у деветом разреду истаћи значај антропологије и њену повезаност са другим наукама. Указати на усклађеност рада органа и органских система у организму.

Ћелију обрадити лабораторијском експерименталном методом. Ангажовати ученике да ураде плакат о диоби ћелије.

При обради садржаја из генетике упознати ученике са начинима наслеђивања и наслеђним болестима. Користити видео-презентацију или шематски приказ структуре ДНК и РНК.

Током обраде кожног система органа посебно нагласити значај хигијене руку и осталих дијелова тијела. По могућности посјетити дерматолошку клинику. Микроскопирати ћелије и ткива са готових препарата. Користити одговарајуће видео-презентације, слике, уџбеник.

Скелетни систем обрадити уз коришћење модела и/или слике костура човјека. Посебно истаћи значај зглобова. Указати на неправилно сједење и кретање. Објаснити правила хигијене коштаног и мишићног система.

Приликом обраде нервног система користити модел мозга и показати распоред сиве и бијеле масе и нервних центара. Одабрати одговарајуће видео-презентације и на сликама мозга и кичмене мождине показати центре за рефлексе. Израдити плакат нервног система.

При обради система чулних органа користити моделе или слике и видео-презентације (ока и уха) и показати све дијелове. Посебно скренути пажњу ученицима на значај хигијене чула вида и слуха.

Систем органа за варење обрадити уз употребу слика или видео-презентације. Посебну пажњу посветити физиологији варења хране, болестима, заштити, њези, те правилима личне хигијене у току исхране са тежиштем на значај хигијене у циљу сузбијања паразитских болести. У сарадњи са ученицима израдити плакат о правилној исхрани. По могућности користити видео-филм „Здрава храна”.

За обраду циркулаторног система органа користити модел срца, слике или одговарајућу видео-презентацију са приказом малог и великог крвотока. Демонстрирати мјерење крвног притиска. Израдити плакат „Срце, крвни и лимфни судови”. Посебно истаћи значај физичких активности за правилан рад и заштиту органа за циркулацију.

За обраду система органа за дисање припремити модел плућа, одговарајуће слике или видео-презентацију и плакат „Систем органа за дисање”. Посебно истаћи значај хигијене органа за дисање.

За обраду система органа за излучивање и ендокриног система припремити одговарајуће моделе (модел бубрега или биолошки материјал), слике, видео-презентације. Направити одговарајуће плакате „Органи за излучивање” и „Ендокрини систем”. Ако је могуће, обезбиједити видео-филм „Хормонске болести”.

Приликом обраде полног система органа посебно истаћи значај хигијене за полни живот и заштиту од полно преносивих болести. Приказати видео-филм о сиду.

Нарочиту пажњу посветити обради теме „**Репродуктивно здравље**”. Припремити и користити одговарајућа наставна средства и дидактички материјал (видео-презентације, слике, стручну литературу, итд.). Посебну пажњу обратити на питања која се односе на особине адолесцената (физичке и психичке промјене у току пубертета), хуманизацију односа међу половима и стварање здравог потомства.

При обради теме „Поријекло и развој људске врсте” користити додатну стручну литературу, одговарајуће слике, видео-презентације, итд. Обратити пажњу на питања везана за етапе у еволутивном развоју савременог човјека и последице дискриминације људи према боји коже.

У настави биологије наставник треба да инсистира на разумијевању и трајности усвојених знања. Да би се то постигло, поред коришћења очигледног материјала и извођења вјежби и огледа, наставник треба да инсистира на мисаоној активности ученика у току наставе. То се може остварити кроз активно учешће ученика у свим фазама часа, као и учењем путем открића, примјеном наученог и сл. Поред тога, неопходно је да се изучавање овог градива доведе у везу са сродним наставним предметима (хемија, физика, историја, итд.).

О човјеку, његовој анатомској грађи и физиолошким функцијама, његовом поријеклу и еволуцији, постоји читаво богатство различитог текстуалног и сликовног материјала као и видео-записа. Добро је ученике подстицати да овај материјал користе приликом учења, али да се не задржавају само на посматрању одређених слика и слично, већ их упућивати на прављење различитих шема, прегледа, класификација, итд.

Поред инсистирања на усвајању кључних знања, наставник треба да оспособи ученике да самостално, или уз помоћ наставника, изводе одређене огледе, вјежбе и истраживања.

Након завршетка одређених области или тема, може се организовати округли сто, нпр. на тему „Репродуктивно здравље” и слично.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ХЕМИЈА

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 68

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Задаци наставе хемије

- Оспособљавање ученика за примјену знања из хемије у свакодневном животу;
- Развијање хемијске научне писмености и способности комуникације у хемији;
- Схватање значаја хемијског експеримента као основног метода сазнавања у хемији;
- Разумијевање појава и процеса у природи са аспекта хемијског изучавања;
- Развијање логичког и критичког мишљења, одговорности, систематичности и прецизности у раду, те позитиван став према учењу;
- Омогућити овладавање основним знањем из области органске хемије;
- Упознавање са специфичностима грађе атома угљеника;
- Стицање правилне представе о грађи органских једињења, особинама и значењу;
- Развијање практичних способности радом ученика у лабораторији;
- Развијање квалитета сарадње кроз групни и индивидуални рад ученика у лабораторијама;
- Омогућити ученицима да разумију значај органских једињења;
- Развијати одговорност и критичко процјењивање самосталног рада и рада других.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Преглед важнијих неметала у периодном систему елемената	12
2. Преглед важнијих метала у периодном систему елемената	9
3. Увод у органску хемију	2
4. Угљоводоници	17
5. Ациклична органска једињења са кисеоником	12
6. Биолошки важна органска једињења	16

Оперативни циљеви/ Исходи	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Преглед важнијих неметала у ПСЕ (12)		
Ученик може да: <ul style="list-style-type: none"> • помоћу експеримента проучи основна својства неметала и повеже их са њиховим положајем у периодном систему елемената; • схвати да су већина ових спојева загађивачи	Хлор и једињења хлора. Сумпор и једињења сумпора. Азот и једињења азота. Угљеник и једињења угљеника.	Биологија: Значај азота фосфора за живу материју, угљеник као биогени елемент. Физика: Међумолекуларне силе и њихов утицај на физичке особине. Математика: Стехиометријска израчунавања.

Тема 2: Преглед важнијих метала у псе (9)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • идентификује (препозна метале у периодном систему елемената); • уочи сличности и разлике међу металима; • да прикаже хемијске реакције хемијским једначинама; • примијени знање у пракси. 	<p>Метали. Физичке и хемијске особине метала.</p> <p>Алкални метали.</p> <p>Земноалкални метали.</p> <p>Гвожђе (налажење, особине, корозија). Бакар, Алуминијум.</p>	<p>Биологија: Натријум и калијум као биогени елементи.</p> <p>Физика: Кристализација и кристални системи.</p> <p>Географија: Руде и минерали.</p>
Тема 3: Увод у органску хемију (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна да органских једињења има огроман број; • објасни која особина угљениковог атома омогућава овако велик број његових једињења; • разумије да су органска једињења уствари једињења угљеника; • прикаже структуру, грађу, начин везивања угљениковог атома; • наброји неколико органских једињења из живота. 	<p>Угљеник у живој и неживој природи.</p> <p>Особине угљениковог атома.</p> <p>Многобројност и подјела органских једињења.</p>	<p>Биологија: Особине природних органских једињења.</p>
Тема 4: Угљоводоници (17)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни различитост хемијске везе код угљоводоника; • наведе карактеристична својства метана, етена и етина; • представи хемијским једначинама реакцију супституције, адиције и полимеризације; • рјешава једноставнија стехиометријска израчунавања; • препозна разлику ациклични-циклични; • наброји главне природне изворе угљеникових једињења; • наброји важније деривате нафте; 	<p>Подјела и опште карактеристике угљоводоника. Алкани, Изомерија, Метан, Супституција. Алкени, Етен, Адиција и полимеризација. Алкени, Етин, Ароматични угљоводоници. Бензен. Нафта.</p>	<p>Екологија: загађивање природне средине сагоријевањем угљоводоника – ефекат „стаклене баште”.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • објасни појам фракционе дестилације; • објасни појам октанског броја; • наведе лични став о чувању околине. 		
Тема 5: Ациклична органска једињења са кисеоником (12)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна и разликује функционалне групе; • наведе главне представнике појединих група; • уочи на узорцима сличности и различитости ових једињења; • прикаже хемијске реакције хемијским једначинама; • познаје значај и штетност ове групе једињења на здравље људи. 	<p>Алкохоли.</p> <p>Етанол.</p> <p>Глицерол.</p> <p>Алдехиди и кетони.</p> <p>Карбоксилне киселине.</p> <p>Сирћетна киселина. Више – масне киселине.</p> <p>Естри.</p>	<p>Биологија:</p> <p>Алкохолно врење као ензимска реакција, органске киселине у природним органским једињењима.</p>
Тема 6: Биолошки важна органска једињења (16)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна да су масти и уља естри; • разликује путер од маргарина; • схвати појам хидрогенизације; • упозна појам сапонификације; • објасни појам назива угљени-хидрати; • објасни на процесу фотосинтезе настајање шећера и њихову хидролизу у животињским организмима; • наведе подјелу угљених хидрата, представнике и значајне особине; • објасни шта је то дијабетес; • дефинише аминокиселине; • наброји главне представнике и какав им је значај; • објасни значај протеина као биолошких једињења; 	<p>Масти и уља.</p> <p>Угљени хидрати. Подјела угљених хидрата и опште карактеристике.</p> <p>Моносахариди. Глукоза и фруктоза.</p> <p>Дисахариди. Сахароза.</p> <p>Скроб и целулоза.</p> <p>Амино-киселине.</p> <p>Протеини.</p> <p>Загађивање природе различитим супстанцама и мјере заштите.</p>	<p>Биологија:</p> <p>Варење и метаболизам масти.</p>

<ul style="list-style-type: none"> • схвати да су протеини значајни састојци наше исхране, а и важни индустријски материјали; • зна да се у млијеку поред албумина налази и казеин, а у крви хемоглобин; • наведе разлику између природне свиле (по саставу протеин), а вјештачки дериват целулозе. 		
--	--	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

При реализацији наставних садржаја по темама могу се користити сљедећа наставна средства и извести демонстрациони огледи, односно вјежбе:

Тема: ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ НЕМЕТАЛА У ПСЕ

- Непосредно посматрање и уочавање посљедица фабричког загађивања отпадним водама и гасовима.

Тема: ПРЕГЛЕД ВАЖНИЈИХ МЕТАЛА У ПСЕ

- Показати узорке метала и њихових једињења;
- Приказати филм (добивање метала из руда);
- Објаснити заједничке особине метала;
- Користити ПСЕ за објашњавање заједничких особина алкалних и земноалкалних метала;
- Припремити узорке минерала Na, K, Ca, Mg;
- Припремити графофолије или слике кристалне структуре метала;
- Организовати рад у групама (бојење пламена помоћу јона метала, реакција Na и K са водом, растварање CaO у води).

Тема: УВОД У ОРГАНСКУ ХЕМИЈУ

- Користити моделе молекула за састављање органских молекула.

Тема: УГЉОВОДОНИЦИ

- Користити моделе молекула за састављање органских молекула.

Тема: АЦИКЛИЧНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА СА КИСЕОНИКОМ

- Хемијске реакције алкохола – оксидација етанола.

Тема: БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА

- Организовати рад у пару (значај глукозе, сахарозе, целулозе и скроба);
- Организовати рад у групи (улога глукозе и гликогена у организму);
- Организовати рад у пару (вјежба писања хемијске реакције настајања пептида).

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ТЕХНИЧКО ОБРАЗОВАЊЕ**

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 34

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Развијање интереса за технику и производњу и информисање ученика о савременим техничким достигнућима;
- Стицање основних техничко-технолошких знања из различитих области технике, умијећа и вјештина и оспособљавање ученика за њихову примјену у учењу, раду и свакодневном животу, као и формирање научног погледа на свијет;
- Развијање прецизности, уредности и тачности у раду, упорност и истрајност приликом рјешавања задатака; комуницирање на језику технике (техничка терминологија, цртеж);
- Развијање стваралачких способности ученика, техничког мишљења, осјећања повјерења у властите снаге, критичности и смисла за акцију, иницијативности, систематичности и стрпљивости у раду;
- Учење о правилној и на науци заснованој организацији рада, рационалном искоришћавању алатки, прибора и материјала, радног времена и стицања повјерења у властите снаге. Развијање позитивних ставова и односа према раду и формирање позитивних својстава личности и карактера;
- Оспособљавање ученика за разумијевање функционисања појединих техничких уређаја и апарата којима се користе у школској средини, као и уређаја који прате савремени живот човјека;
- Формирање способности за колективни рад, рад у групама, паровима, индивидуални и индивидуализирани рад у оквиру вјежби, као и способности за рад са полуготовим и готовим елементима;
- Развијање смисла за естетску страну у свакодневном раду који се обавља у школи и у свакодневном животу;
- Развијање мисаоног представљања и комбиновања просторних односа и облика при конструкторском моделовању;
- Развијање смисла за практично коришћење средстава и уређаја хигијенско- техничке заштите;
- Усвајање нових знања, вјештина и навика о заштити животне средине, развијање одговорности и основне културе понашања у животној околини, као и примјена стечених знања у свакодневном животу;
- Пружање знања и правовремених информација о професионалним позивима и давање искуства која ће ученицима помоћи у правилном избору будућег занимања.

У деветом разреду ученици треба да:

- упознају подсистеме електроенергетског система;
- стекну појам о дистрибуцији електричне енергије, развију осећај за личну одговорност и штедњу електричне и осталих облика енергије;
- упознају електроинсталациони материјал и елементе према стандардима наведених електроматеријала;
- упознају основне електротехничке симболе;
- науче да читају електротехничке шеме, а једноставније користе у практичном раду, умију да израде једноставније шеме код којих су примјењени основни електротехнички и електронски симболи, а такође да користе одговарајући софтвер за израду електротехничке документације;
- користе рачунар у прикупљању информација као и у њиховој обради и презентацији;
- стекну основна практична знања и умијећа у састављању струјних кола;

- упознају основне дијелове електротермичких и електродинамичких апарата и уређаја у домаћинству и науче да правилно користе електричне уређаје и апарате;
- схвате принципе рада телекомуникационих и аудио-визуелних уређаја у домаћинству, развијају конструкторске способности израдом и склапањем модела електротехничких и електронских уређаја и апарата према одговарајућим шемама.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Електричне машине и уређаји	8
2. Електротехнички материјали и инсталације	8
3. Дигитална електроника	8
4. Од идеје до реализације – конструкторско моделовање	10

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Електричне машине и уређаји (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • може да објасни како се производи, трансформише и преноси електрична енергија; • наведе алтернативне изворе електричне енергије као и њихов значај за будућност; • правилно користи електричне апарате и уређаје у домаћинству; • умије да изради модел једноставног електричног елемента; • зна примјену електромагнета; • умије да препозна различите врсте електричних машина; • зна намјену и принцип рада електричних уређаја у моторним возилима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Производња, трансформација и пренос електричне енергије. • Алтернативни извори електричне енергије. • Електротехнички апарати и уређаји у домаћинству. • Електротермички, електромеханички, комбиновани и расхладни уређаји. • Својства и примјена електромагнета. • Електричне машине. • Електрични уређаји у моторним возилима. 	Корелација с физиком, математиком, хемијом и информатиком.
Тема 2: Електротехнички материјали и инсталације (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна користити електротехничке материјале; • препознаје стандардне електроинсталационе елементе; • зна намјену техничко-технолошке документације у електротехници и електроници; 	<ul style="list-style-type: none"> • Електротехнички материјали. • Стандардни електроинсталациони елементи. • Техничка документација у електротехници. • Кућне електричне инсталације. 	Корелација с физиком, математиком, хемијом и информатиком.

<ul style="list-style-type: none"> • чита једноставне електричне шеме; • зна састав електричне кућне инсталације; • умије да састави модел једноставног струјног кола; • правилно користи електричне и електронске уређаје у домаћинству; • зна начине заштите од струјног удара. 	<ul style="list-style-type: none"> • Опасности и заштита од струјног удара. 	
Тема 3: Дигитална електроника (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује аналогну од дигиталне технологије; • зна намјену основних електронских компоненти; • зна намјену основних дијелова рачунара; • умије да користи електронске уређаје; • зна карактеристике телекомуникационих система; • користи телекомуникационе уређаје и системе. 	<ul style="list-style-type: none"> • Основи аналогне и дигиталне технологије. • Основни електронски елементи. • Пасивни електронски елементи. • Активни електронски елементи. • Структура рачунара. • Електронски уређаји у домаћинству. • Интерфејс кола. • Телекомуникације и аудио-визуелна средства: мобилна телефонија, GPS системи, кабловска и сателитска телевизија. 	Корелација с физиком, математиком, хемијом и информатиком.
Тема 4: Од идеје до реализације – конструкторско моделовање (10)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • умије да изради једноставна електрична и електронска кола – склопове; • зна намјену интерфејса, • умије да управља роботом. 	<ul style="list-style-type: none"> • Практична израда електричних и електронских кола. • Моделовање електричних машина и уређаја. • Рад са интерфејсом и практично управљање роботом. 	Корелација с физиком, математиком и информатиком.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Тема *Електричне машине и уређаји*, као област, реализује се у тијесној корелацији са наставним садржајима физике, посебно са аспекта закона електротехнике на којима су засновани разни уређаји на електротермичком или електромагнетном дејству електричне струје. Тежиште је на производњи, трансформацији и преносу електричне енергије. Дио садржаја посветити алтернативним изворима електричне енергије. Упознавање електротермичких апарата и уређаја у домаћинству почети од једноставнијих као што су решо, пегла, гријалице, а затим упознати и сложеније као што су штедњак, пећ, бојлер. Упознавањем конструкције релеја, упознати примјену електромагнета и у другим

уређајима који раде на сличном принципу као што је електрично звонце, електромагнетна дизалица и др. Упознавање електричних машина (генератор, електромотор) и њихове примјене код аутомобила и апарата за домаћинство захтијева одговарајуће техничке услове за реализацију. Ту се прије свега мисли на разне цртеже, шеме, моделе, узорке, пресеке као и на мултимедијалне презентације.

Тема *Електроинженерски материјали и инсталације* омогућава практичну примјену претходних садржаја о материјалима и графичким комуникацијама. Упознавање електроинсталационог материјала и прибора најефикасније се може остварити примјеном у различитим конструкцијама струјних кола. Електроинсталациони материјали и прибор - својства и примјена (проводници, суперпроводници, изолатори, прекидачи, утикачи, сијалична грла, осигурачи, електрично бројило, уклонни сат). Ову област реализовати тако да се оствари логична и функционална цјелина са садржајима који су изучавани претходних година. Водити рачуна да се ради само са напонима до 24V. Посебне могућности пружају адекватни софтвери који омогућавају конструкцију различитих струјних кола у виртуелном облику. Посебно нагласити опасност и заштиту од струјног удара. Упознати ученике са могућим нежељеним посљедицама дејства електричне струје, начином заштите од струјног удара и пружања прве помоћи.

Тема *Дигитална електроника* – Упознати ученике са основама на којима је заснована аналогна технологија, која је на заласку примјене, и основе дигиталне технологије, која је у све већој примјени. Објаснити предности дигиталне технологије над аналогном. Упознати основне електронске елементе, логичка кола, интегрисана електронска кола. Такође, са аспеката дигиталне електронике, представити основне дијелове рачунара: матична плоча, процесор, меморија, интерфејс, модем. Електронски уређаји у домаћинству – прелазак аналогне на дигиталну технику, телекомуникације и аудио-визуелна средства (радио и ТВ), мобилна телефонија, GPS системи, интернет и кабловска телевизија.

Тема *Од идеје до реализације – конструкторско моделовање* – У складу са интенцијама документа „Европске димензије у образовању”, у којој се наводи „Циљ основне школе је да обезбиједи ученицима основу за наредне нивое образовања, да оспособи ученике да користе и усмјеравају своје искуство из свијета око себе како би и даље развијали своје психомоторне вјештине..” као и ... „развијање и коришћење облика рада који омогућава индивидуални прилаз настави и учења и истовремено стварање услова за заједничко учење, унапређење учења путем открића, подршка пројектном раду у учењу који се заснива на интердисциплинарним глобалним темама”, настава техничког образовања организује се кроз модуле који пружају могућност индивидуализације и диференцијације наставе. У реализацији ове теме оставља се могућност да ученици изразе своје личне афинитете, способности, интересовања, па и пол, како би се оприједилили за неку од понуђених области: Практична израда електричних кола – експеримент – истраживање, од конструкторског материјала и симулација коришћењем рачунарског софтвера, Практични примјери управљања помоћу рачунара, Моделовање електричних машина и уређаја, аутоматских система и робота. Исто тако, могуће је изабрати интензивнији рад за обраду текста, података, табела, графика и анимације, припрема презентација. Свака активност за коју се ученици опредијеле раде по алгоритму од идеје до реализације. Такође, даје се могућност представљања алгоритма рачунаром, односно представљање пројекта мултимедијалним софтвером.

Наставна средства, методе и облици рада, организација наставе техничког образовања

Наставна средства, дидактички материјал, наставне методе и облици рада треба да подстичу развој техничког мишљења и стваралаштва ученика. С обзиром на то да различитост функција и карактера појединих дијелова програмских садржаја, као и психофизичких могућности ученика у појединим фазама, у настави техничког образовања се, по правилу користе сви постојећи облици рада, који су иначе заступљени у осталим наставним предметима: фронтални, групни, рад у паровима и индивидуални рад. Фронтални облик рада примјењује се најчешће зато што је економичан у припремању и одржавању часова и ученицима обезбјеђује поступност, систематичност, као и лакше праћење и контролисање рада и резултата рада ученика.

Међутим, у настави техничког образовања треба водити рачуна и о slabим странама фронталног облика рада као што је спутавање иницијативности и самосталности у раду, немогућност ангажовања свих ученика у раду, појединци не могу да задовоље своје склоности и развију своје способности темпом који им одговара. Групни облик рада се чешће користи у настави техничког образовања, а посебно у реализацији наставних садржаја као што су упознавање принципа и начина функционисања појединих справа, уређаја, апарата, машина и сл., приликом њиховог расклапања и склапања, проучавања појединих технолошких процеса, примјене практичних знања, умијења и вјештина, рад на рачунару и др. Индивидуални облик у настави техничког образовања има посебну улогу у реализацији модула и конструкторског моделовања. Израда „пројекта” захтијева од наставника индивидуални рад са сваким учеником тако да им омогући рад у складу са њиховим способностима, склоностима и интересовањима. Овај облик рада се примјењује када ученици постигну одређена знања, умијења и вјештине и одређено искуство које могу примјењивати у самосталном раду при реализацији „пројекта”. Избор метода зависи од циља и задатака наставног часа, опремљености кабинета наставним средствима и изабраног облика рада. Ученике треба оцјењивати према резултатима које постижу у усвајању наставних садржаја, узимајући у обзир и све њихове активности значајне у овој настави (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.). Не треба одвојено оцјењивати теоријска и практична знања, нити примјењивати класично пропитивање ученика, већ изводити оцјене на основу сталног праћења рада ученика.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увијек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбиједити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова проблематика.

У овој етапи реализације наставе техничког образовања треба прилагодити – трансформисати простор и опрему у кабинетима-радионицама за примјену иновираних програма техничког образовања. Треба имати у виду да се један дио садржаја односи и на примјену рачунара у настави техничког образовања. Због тога кабинет треба преуредити да буде функционалан и да се сви наставни садржаји могу реализовати. То значи да за поједине врсте операција треба предвидјети намјенски простор и опрему, а да се при томе међусобно не ометају, односно, један дио предвидјети за обраду дрвета и метала. За ове операције пожељно је да се предвиди посебна просторија са неколико радних мјеста. С обзиром на то да се реализује модулarna настава, што значи да ће се ученици истог одјелења моћи одређивати за различите модуле активности, треба предвидјети услове

за реализацију такве nastave. Други простор, обезбиједити за „пројектовање” – рад на техничкој документацији, затим мјесто за рад са конструкторима и рад на рачунару. Складном организацијом простора и опреме створиће се повољни услови за диференцирану и индивидуалну наставу.

У случају адаптације постојећег простора или при изградњи нових, треба уважавати следеће захтјеве: школски простор организовати тако да омогући све облике диференцираног и индивидуалног рада, са мањим или већим могућностима за вишенамјенско коришћење, да кабинет-радионица посједује једну помоћну просторију која је повезана са основном за рад мањих група или појединих ученика у оквиру додатне nastave, слободних техничких активности, за рад са талентованим ученицима, за припрему nastave и др., да намјештај који се набавља буде флексибилан тако да се може брзо и ефикасно прилагодити за рад мањих група и индивидуални рад ученика.

Напомене

- НПП реализовати у тијесној сарадњи са наставом основа информатике.
- Ученицима дозволити максималну самосталност у раду на часу посебно када се раде часови моделовања.
- У настави користити што више примјера из окружења.
- Дозволити ученицима да сами или у сарадњи са наставником раде на изради презентација.
- У настави користити максимално ДВД и презентације.
- Тамо гдје нема услова за потпуну реализацију nastave настојати корак по корак стварати их.
- У оквиру тема *Од идеје до реализације – конструкторско моделовање* настојати да ученици своје пројекте презентују путем адекватних програма на рачунару уз помоћ знања стечених кроз наставни предмет основи информатике.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ОСНОВИ ИНФОРМАТИКЕ

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 1

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 34

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Општи циљеви

- Оспособљавање ученика за коришћење рачунара и стицање вјештина и самопоуздања у коришћењу и примјени рачунара;
- Оспособљавање ученика за коришћење програмских алата као средство за учење и истраживање и као начин за рјешавање проблема.

Посебни циљеви:

- Проширивање знања о основама програмирања у вишем програмском језику;
- Стицање знања о могућностима рјешавања проблема помоћу петљи и низова;
- Елементарно разумијевање генерисања звука и графике помоћу програмирања;
- Стицање основних знања из графичког дизајна;
- Стицање основних знања из веб-програмирања;
- Оспособљавање за стицање знања о изради личног веб-сајта коришћењем готовог шаблона.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Програмирање и програмски језик	9
2. Увод у графички дизајн	8
3. Основе HTML језика	8
4. Израда веб-сајта	9

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Програмирање и програмски језик (9)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • може да графички представи алгоритамску структуру петље; • познаје значење команди код програмских петљи (анализа бројчаних података FOR ... NEXT петљом, анализа било којих података DO ... LOOP и WHILE ... WEND петљом); • препознаје термине „члана низа” и „индекс низа”;	<ul style="list-style-type: none"> • Програмске петље (FOR ... NEXT, DO ... LOOP и WHILE ... WEND). • Низови. Члан и индекс низа. Димензионисање низа. • Једнодимензионални и вишедимензионални низови. • Генерисање случајних бројева. • Звук и графика.	<ul style="list-style-type: none"> • Математика • Енглески језик • Техничко образовање • Ликовна култура • Музичка култура

<ul style="list-style-type: none"> • зна команду за димензионисање низа; • познаје команду за генерисање случајних бројева; • примјењује команду за прелазак у графички мод; • зна команде за цртање тачке, линије, кружнице и квадрата; • примјењује основне команде за генерисање звука. 		
Тема 2: Увод у графички дизајн (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује термине „векторска графика” и „битмап графика”; • зна основна подешавања странице (формат, резолуција, палета боја); • може да нацрта основне облике; • може да измијени основни облик коришћењем чворова; • селекује и брише објекат; • мијења величину објекта, ротира га и накоси; • групише и разгрупише два или више објеката, • препознаје технике дуплирања објекта; • уноси умјетнички и параграф текста; • испуњава објекат бојом и мијења дебљину и боју контурне линије; • користи интерактивне алате за сјенчење, извлачење треће димензије и транспарентност; • снима датотеку; • користи поглед прије штампања и штампа графику. 	<ul style="list-style-type: none"> • Векторска и битмапна графика. Цртање основних облика. Селектовање и брисање објеката. Промјена величине објеката. Ротирање и накошење објекта. Груписање и разгруписивање објеката. Дуплирање објекта. Рад са умјетничким и параграф текстом. • Рад са чворовима. • Испуњавање објеката и контурне линије. • Интерактивни алати: сјенчење, извлачење треће димензије и транспарентност. • Увоз и извоз датотека. • Снимање графичке датотеке. Поглед прије штампања и штампање. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ликовна култура • Српски језик • Техничко образовање • Енглески језик
Тема 3: Основе HTML језика (8)		
<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • разликује значење термина HTML и URL; • препознаје основне тагове за: почетак и крај HTML програма, заглавље, назив 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам HTML-а. Структура HTML документа. • Коришћење тагова: <html>, <head>, </head>, <title>, </title>, <body>, </body>, h 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура • Енглески језик

<p>документа, садржај документа, величину фонта наслова и поднаслова, параграф, масна слова, курзив, нумерисане и ненумерисане листе, центрирање, хоризонтална линија, унос и позиционирање слике и табеле, унос и позиционирање основних форми;</p> <ul style="list-style-type: none"> • зна сачувати HTML програма у екстензији .html и покренути датотеку у Internet Exploreru. 	<p>тагови, параграфи <p> и bold-italic тагови.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ненумерисане и нумерисане листе. Поравнање, хоризонтална линија, адреса, коментари, линкови. • HTML команде за слике и табеле. Основне HTML форме. Креирање HTML датотеке читљиве у Internet Exploreru. 	
---	---	--

Тема 4: Израда веб-сајта (9)

<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • може да припреми податке за веб-сајт; • прави план или визуелну скицу веб-сајта; • изради веб-сајт коришћењем готових шаблона; • именује почетну и друге странице веб-сајта; • препознаје технику уноса текста помоћу табела; • препознаје технику уноса графичких елемената; • препознаје додавање навигације; • прегледа веб-сајт у читачу; • познаје начин снимања и препознаје објављивање веб-сајта; • изради лични или одјељењски веб-сајт помоћу готовог шаблона. 	<ul style="list-style-type: none"> • Појам и структура веб-сајта. Почетна страница. Именовање, додавање и уклањање страница. Унос и поравнање текста, коришћење табела. Унос графичких елемената. • Додавање навигације. Израда личног или веб-сајта одјељења коришћењем шаблона. Преглед веб-сајта у веб-читачу. Чување и објављивање веб-сајта. 	<ul style="list-style-type: none"> • Српски језик • Ликовна култура • Техничко образовање • Енглески језик
---	---	--

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Наставни садржаји, обједињени у четири наставне теме, омогућавају да се програм реализује у складу са техничким могућностима појединих школа. Квалитетно организована настава подразумијева самосталан рад ученика на рачунару. Наставницима који реализују наставни програм остављена је могућност избора оперативног система и апликативних програма у складу са степеном информатичке опремљености рачунарских учионица.

При реализацији теме *Програмирање и програмски језик* користити у складу са могућностима: шеме, било који виши програмски језик (QBasic, C, C++, Pascal, Visual Basic или други), урађене програме, стручне часописе, графофолије и CD/DVD. При

реализацији теме *Увод у графички дизајн* користити у складу са могућностима: шеме, комерцијалне програме (Corel DRAW, Photo Shop), бесплатне програме (Open source software): Inkscape (замјена за Corel DRAW) или Gimp (замјена за Photo Shop), стручне часописе, графофолије и CD/DVD. При реализацији теме *Основе HTML језика* користити у складу са могућностима: шеме, Note Pad и Internet Explorer или друге одговарајуће стручне часописе, графофолије и CD/DVD. При реализацији теме *Израда веб-сајта* користити у складу са могућностима: шеме, комерцијалне програме (Microsoft Front Page, Microsoft Publisher, Dream Weaver или др.), бесплатне програме (Fresh Creator или др.), стручне часописе, графофолије и CD/DVD.

Препоруке

- У складу са конфигурацијом рачунара обезбиједити одговарајућу идентичну инсталацију оперативног система, апликација и едитора програмског језика на свим рачунарима у рачунарској учионици.
- Упознати ученике са опасностима са којима се ученици могу срести при коришћењу основних сервиса интернета.
- Упознати ученике са начином рјешавања конкретних проблема помоћу рачунара у настави других предмета.
- Упознати ученике са опасностима по здравље ученика при дуготрајном коришћењу рачунара.
- При планирању и програмирању наставних садржаја основа информатике за 9. разред, искључиво у школској 2014/2015. години, планирати већи број часова за тему *Програмирање и програмски језик* у односу на предложени оквирни број часова, у циљу усклађивања новог и претходно важећег наставног програма основа информатике. Од школске 2015/2016. године придржавати се оквирног броја часова предвиђених за прву тему.

Предложене технике и поступци оцјењивања

- Питања са могућношћу избора само једног тачног одговора.
- Питања тачно/нетачно.
- Табеларни приказ способности ученика за одређене вјештине.
- Групни задаци.
- Презентације.
- Извјештаји.
- Тестови са могућношћу коришћења књигом.
- Електронски тестови.
- Пројекти.
- Микрозадаци (мањи дијелови оцијењени посебно и урађени током времена).
- Практични тестови.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

РАЗРЕД: ДЕВЕТИ

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: 2

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: 68

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

- Унапређивање и очување здравља, физичке кондиције и менталног здравља;
- Усавршавање моторичких способности, усклађених кретања, умијећа и навика, у складу са узрастим и индивидуалним карактеристикама;
- Оспособљавање за самостално вјежбање, развијање ритма, љепоте и стваралаштва кроз покрет, у простору и времену, васпитање морално-вољних особина;
- Унапређивање позитивних социјалних интеракција, позитивне слике о себи, непосредан контакт с другима, сарадње, (не)вербалне комуникације;
- Упознавање и побољшање сопствених физичких, функционалних и психичких особина, врлина, упознавање црта своје и личности других.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема	Оквирни број часова
1. Атлетика	10
2. Изборни програм	32
3. Вјежбе на справама и тлу	10
4. Ритмичка гимнастика и народни плес	8
5. Процјена физичког раста и васпитање моторичких способности	8

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Атлетика (10)		
Ученик: <ul style="list-style-type: none"> • се прилагођава, мјери разна оптерећења (пуле), упоређује их; • влада техником и тактиком трчања, зна и разумије своје и могућности других; • показује, описује основе технике; • врши примопредају штафете палице, дефинише циљ технике; • зна природу скока као једног од начина савлађивања препрека; • испољава своје моторичке способности у савладавању технике залет, одраз, лет, доскок; • разликује технике, зна 3, 7, 10-бој;	<ul style="list-style-type: none"> • Техника брзог трчања: ниски старт 100 и техника истрајног трчања Ж 500, М 800 м . • Техника штафетног трчања 4 x 60 (100 м). • Скок у даљ (згрчно). • Скок увис – маказице „Флоп” или „Стредл”. • Бацање кугле бочна техника 4–5кг (О' Брајан). • Обучавање, усавршавање тробоја. <p>Таблице, норме за контролу праћења резултата требају бити доступне ученику.</p>	Математика и физика: <ul style="list-style-type: none"> • просјечи и обрада података, • врсте кретања, брзина испољавања, • везе са законима физике – динамика кретања, • Њутнови закон: сила теже, сила акције и реакције, • појам апсолутне и релативне снаге, • трчање у кривини, испољавање центрипеталне/центрифугалне силе. Биологија: <ul style="list-style-type: none"> • подстицај развоју тијела, психе, закони Ламарка, Дарвина, утицај на организам, функције,

<ul style="list-style-type: none"> • зна функционисање организма, зна утицај и користи спорта, општа и специфична људска добра која се стичу честим (а)цикличним кретањима; • аргументује (значај) ових радњи; • разликује способности, замор; • разликује материјално, а схвата корисност духовних вриједности; • се поучава за ограничење коришћења рачунара и његову штетност за раст и развој организма; • се усмјерава, тежи концентрацији; • зна коју храну, врсте и састав, и пиће треба да користи. 		<ul style="list-style-type: none"> • витални капацитет плућа, • усходни и нисходни путеви ЦНС и ВНС кичмене мождине.
--	--	--

Тема 2: Изборни програм (32)

<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> • влада основним техничко-тактичким знањима и мјерама; • усвоји правила и примјењује их у игри; • у различитим улогама показује (не)одговарајуће понашање и емоције; • обучава и усавршава различите кретне варијанте, комбинације; • суди, културно навија; • одигра игру користећи разне облике сарадње, фер и игре улога; • развија, упоређује црте личности; • испољава своје моторичке способности и упоређује их; • поштује различитости: други пол, особу, физички изглед, вјеру, хендикеп, пази на рјечник и др.; • показује играчко, стваралачко биће, улогу лидера, слѣдбеника; • изражава свој стил и особеност; • дефинише опште и специфично; 	<ul style="list-style-type: none"> • Изборни спорт (обућавање и усавршавање технике али и различитих кретних комбинација). • Рад на техничко-тактичким (ТЕ-ТА) замислима. • Развој опште и специфичне физичке припреме основним техникама изабране спортске гране. 	<p>Математика: анализа и статистика резултата у одређеном спорту.</p> <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • насљедни и средински фактори утицаја на раст и развој организма. <p>ВРОЗ – (не)насилна комуникација,</p> <ul style="list-style-type: none"> • поштивање правила и (са)учесника у игри. <p>Музичка култура: ритам и темпо у игри, вјежбању.</p>
--	--	---

<ul style="list-style-type: none"> • анализује разлике, описима; • аргументује и разликује у игри човјекољубље од славољубље; • заступа дух сарадње, толеранције, а не ривалитета, сегрегације; • из пораза извлачи поуке, разлоге, а у побједи се не горди; • разликује истину од грешке, провјерава и свједочи; • учи, усмјеравајући се на задатак, а не резултат учења; • зна (не)тачно, правилно мисли; • зна штетност видео-игара, ТВ-а и сл. 		
Тема 3: Вјежбе на справама и тлу (10)		
<p>Ученик</p> <ul style="list-style-type: none"> • може да састави вјежбу, анализира је; • овладава је техником извођења; • савлада је препреку/е; обезбјеђује сувјежбача, чува га, пажљив је; • има самопоуздање, (само)поштовање; • самосталан је, усмјерен на вјежбу; • аргументује значај свих техника; • манипулише реквизитима; • да одигра народно коло и бар један од савремених плесова у пару; • посједује и примјењује знање, навике, животне вјештине за унапређивање здравља, ношење терета; • разликује чување, обезбјеђење; • показује здравствене мјере, навике дистанцирања од пушења, алкохола, дрога, разних опијата; • превазилази страх, у циљу слободније, богатије културе покрета. 	<ul style="list-style-type: none"> • Премет странице у Л и Д страну и повезано у саставу вјежбе: скок, окрети и вага. • Прескок разношком и згрчком. • Вратило (узмак, њих, у вису и саскок с пола окрета). • Висока (ниска) греда. • Рад с реквизитима уз музику: лопта, обруч и вијача. • Гимнастички тробој, самостално ствара и изводи вјежбе. 	<p>Физика:</p> <ul style="list-style-type: none"> • апсолутна и релативна снага, појам силе снаге, инерције, отпора, трења, • врсте равнотеже и равни, стрма раван, ротације, окрети, кракови, полуге, <p>Биологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> • симетричан подстицај развоју људског тијела, • кретање – мозак, • утицај и заштита од опијата. <p>Музичка култура:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ритам и темпо вјежбе.

Тема 4: Ритмичка гимнастика и народни плес (8)**Ученик:**

- изражава вјештину и смисао естетске гимнастике и ритмике;
- загријава се, истеже, релаксира;
- покаже знања о својим стварним вриједностима и вјештинама из ритмике, плесова, народних кола;
- примијени стечена знања умијења и способности у животу;
- учи, усмјеравајући се на задатак, а не резултат учења;
- изводи плес у пару, коло у кругу, врсти, упоређује активности;
- изражава емоције, осјећања, креацију, зна да се опусти;
- стиче префињен осјећај за ритам и темпо, поштовање љепшег пола;
- стиче, осјећа мекоћу покрета;
- врши здравствене мјере, навике;
- разликује појмове и вјежбе;
- оплемењује своје играчко биће.

- Краћи састав (обруч, вијача, лопта и сл.).
- Скокови кроз обруч, суножни, мачји скок.
- Валцер, корак, полка.
- Врањанка, Цоко, Цоко.
- Народно коло: моравац, каљинка, сиртаки.
- Једна игра из краја у којој се школа налази.
- Обнова, усавршавање вјежби с реквизитом који су вјежбани (у фронталној, сагиталној и трансверзалној равни).

ВРОЗ:

- култура: понашања, становања, одијевања, опхођења, покрета,
- хуманизација личности, **игром међу половима.**

Музичка култура:

- основне нотне вриједности, такт, ритам, темпо, пауза;
- кретање (ход, скок, трчање) уз музику.

Тема 5: Процјена физичког раста и васпитање моторичких способности (8)**Ученик:**

- контролише држање тијела;
- зна да самостално измјери висину, тежину тијела, јача и анализира физичке способности;
- процијени ниво својих моторичких особина и њихов значај;
- континуирано води лични картон ЛК физичког раста и стања моторичких способности код куће;
- упознаје умањене способности, и користи тестове код куће;
- бира здравље као стил живота;

- Тест држања тијела.
- Мјерење висине и масе тијела.
- Експлозивна снага ногу (скок удаљ из мјеста).
- Општа снага (бацање медицинке 4 кг).
- Трчање 500 м Ж и 800 м М.
- Снага руку и раменог појаса (издржај у згибу до 120 секунди).
- Гипкост (дубоки претклон).

Напомена: Упис контролних провјера и вредновање резултата, Иванић, С.:

Биологија:

- раст и развој човјека,
- насљедне и стечене физичке способности,
- анатомија и састав човјековог ткива и грађе,
- утицај на (систем) органа,
- а(на)еробно вјежбање.

Физика:

- основне физичке величине у човјеку (врсте снаге, масе, трења, инерције, полуге, издржљивости, брзине), израчунавање.

<ul style="list-style-type: none"> • прихвата себе и друге, упоређује; • формира активан, учеснички став према подизању кретне културе; • прати вањско-унутрашње оптерећење организма, зна правилно да подиже и носи терет, торбу; • упоређује и разликује опште и специфичне особине, комбинује; • аргументује податке и процјењује слабости и врлине свог развоја. 	<p>Методологија, ГССО, Београд, 1996.</p>	
---	--	--

Минимални образовни захтјеви

Атлетика: петобој (тробој) – трчање 100 и 500 м за ученице, 100 и 800 м за ученике; скок удаљ, скок увис и бацање кугле (Ж) 3, 4, и (М) 4, 5 кг.

Вјежбе на справама и тлу: гимнастички тробој (Ж) – вјежбе на тлу, греда и прескок; и (М)- вјежбе на тлу, прескок и справа у вису (равнотеже).

Спортска игра: овладаност техником и тактиком **изборног спорта** и примјена правила.

Ритмика: Приказати основну технику рада вијачом (лоптом).

Народна кола и плесови: Одиграти једну игру и један плес уз музику.

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

Напомена: зависно од услова рада наставник може да изврши блажу прерасподјелу фонда часова у оквиру (корист) часова спортских игара или опште физичке припреме.

АТЛЕТИКА – Припремити безбједна радна мјеста и простор, струњаче, расположиву опрему. Комбиновати различите дионице. Показати технику и омогућити надметање у тробоју. Самоорганизовање дјецe и омладине у кретноигровним активностима код куће у МЗ (мјесна заједница). Посебно обратити пажњу на правилно дисање. Знати шта је витални капацитет и од чега зависи. Усклађеност рада руку и мекоћу доскока ногама. Исправљати типичну и појединачне грешке. Објаснити зашто је важно истрајно трчање, спринт, како трчимо, шта је правилно, држање у ходу и трчању. Примијењено ходање и трчање. Објашњавати простим начином, дати дјечи оквир за дјеловање, доводити их у чешће међусобне односе, показати различите часове, стилове, облике рада, артикулације часа, (само)информисати о напретку, боље похвалити. Комбиновати различите дионице, анализирати и објавити стање раста, способности, (не)правилног држања тијела ђака у школи (општини). До чега доводи дуже коришћење рачунара, интернета, неправилно сједење и опасности неправилног подизања и ношења терета. Доступност таблица. Показати технику, омогућити разна (само)надметања – оријентација на задатак.

Наставне методе: усменог излагања, демонстрације, игром. **Облици рада:** фронтални, у пару, **на** и **са** станицама, групни, кружни рад, колони/ама, у таласима, врсти, с допунском вјежбом, посебно М и Ж.

ИЗБОРНИ СПОРТ – Изводити наставу уз концепт, с тим да се разрађују припреме часа по етапама. Писмена припрема часа није само за обучавање него и разне етапе усавршавања. Објашњавати на прост начин, дати дјечи оквир за дјеловање, доводити их у чешће међусобне сарадничке односе, показати различите стилове рада, артикулације часа у нпр. у три или два дијела, пружати прилику ђацима за разне улоге, информације напретка Тест: провјера усвојености техничких елемената упражњаваног спорта. Користити доступну опрему, литературу, видео. Развијати осјећај љубави према изабраном спорту ученика и анимирати их начином рада, промјенама група, организовати надметање (са самим собом). Сарађивати партнерски и без конфликта. Свима пружити прилику за неку од улога у игри. Суштина изборног спорта **је усмјерити се ка развоју игре, постајању играчког бића**, а не искључиво ка побеђивању.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** фронтални и групни рад, у пару, индивидуално, врсти (с допунским вјежбама), групи, колони.

ВЈЕЖБЕ НА СПРАВАМА И ТЛУ (Ритмичка гимнастика и народни плес) – Постојање просторних услова за рад у сали, музике, реквизита. Припрема наставних средстава и реквизита. У сали вјежбе на справама изводити уз појачану концентрацију, пажњу, самодисциплину и одговорност. Оспособити ученика за асистенцију или у пару. Развити дух: лијепим покретом, сарадњом, љубави, фер надметања, користити: „АБЦ технике”, кинограме, слике, видео, практичне игре забавног карактера уз музику. Увести плесни аеробик (Ж и М), уз огледало у сали и код куће. Исправљати типичну и појединачне грешке. Сарадња с КУД, плесним клубом, учеником који предњачи. Развијати осјећај за складност, ритам и љепоту покрета. Користити: рипстол, ситне реквизите, линије по сали. Показати образац игре, припрема за ђачке сусрете и вечери плеса. Треба вјежбати у пријатном простору и уљепшавати га како би вјежбање било пријатније, а мотивација за рад већа. Ово је задатак на нивоу школе. „АЕРОБИК” – давати акценат **обликовању кретања**.

Наставне методе: игром, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** врста, полукруг, колона, полигон, групни рад, паралелни рад, рад у пару, врсти с допунском вјежбом.

ПРОЦЈЕНА ФИЗИЧКОГ РАСТА И ВАСПИТАЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ. Истаћи разлике у тјелесном статусу и моторичким способностима дјечака и дјевојчица. Припремити услове за рад, организовати распоред радних мјеста у сали. Током тестирања не смије бити чекања, треба паралелно изводити предвиђене наставне садржаје, може да се изводи индивидуални програм вјежби „Сам свој тренер”. Култура држања тијела. Закључите, генерализујте податке, коментари ученика. По(р)ука: (ИНДИВИДУАЛНИ ПРОГРАМ ФК) самостално вјежбање код куће. Овладаност елементарним кретним навикама: пливање, скијање, клизање, вожња ролера и бицикла. Обучавати ученике у методологији процјене и уписа резултата и анимирати их за сопствено вођење дневника физичких вјежби. Тестирање извршити **обавезно** на крају школске године. Пазити на методологију тестирања и уписивати најбољи резултат. Пропаганда школске физичке културе (види у Дневнику рада НФВ). Упућивати ђаке на ограничено коришћење рачунара, интернета, а посебно видео-игрица. Упознавање дјече, родитеља како се користи рачунар и са штетношћу видео-игара и дужег коришћења рачунара. Стварати вјежбовно учење које је бесконачно и које има самоодржавајућу функцију и повратну информацију. Анимирати ђаке за вођење сопственог – личног картона (ЛК), дневника физичке активности. Давати инструкције за самосталан рад и домаће вјежбање, биљежење резултата и (само)вредновање.

Наставне методе: игре, усменог излагања и демонстрације. **Облици рада:** Гронтални и групни рад, у пару, индивидуално, врсти (с допунским вјежбама), групи, колони.

Препоручена литература:

1. Вишњић, Д., Јовановић, А. и Милетић, К.: *Теорија и методика физичког васпитања*, ФСФВ, Београд, 2004.
2. Илић, Д., Здански, И., Галић, М.: *Основе дидактике физичког васпитања*, Комесграфика, Бањалука – Београд, 2009.
3. Јенсен, Е.: *Подучавање с мозгом на уму*, Едука, Педагошка раскршћа, Београд, 2013.
4. Кејн, Џ. Е.: *Психологија и сториј, психолошки видови физичког васпитања и сторија*, Нолит, Београд, 1984.
5. Крсмановић, Б., Берковић, Л.: *Теорија и методика физичког васпитања*, Универзитет у Новом Саду, ФФК, Нови Сад, 1999.
6. Матић, М., Бокан. Б.: *Општа теорија физичке културе*, ФСФВ, Београд, 2005.
7. *Programski zadaci nastave TZK, A i B program od V do VIII razreda osnovne škole: Програм TZK, Prosvjetni vjesnik, br. 6 od 13. marta, Zagreb, 1984.*
8. Ђорђевић, В.: *Школско физичко васпитање*, ФСФВ, Универзитет у Новом Саду, 2012.

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Физичко васпитање, с обзиром на задатак и улогу коју има на укупни **развој личности**, значајан је и интегралан чинилац у васпитно-образовном раду у основној школи.

Обавезан наставни предмет физичко васпитање у новом концепту и осмишљене наставе физичког васпитања од I до IX разреда, са јасно дефинисаним исходима и садржајима здравственог васпитања, треба да постигне и остварује опште циљеве физичког васпитања, а то су: **очување и унапређење здравља, усавршавање моторичких способности, умијећа, навика у складу са узрастним и индивидуалним особеностима дјетета, оспособљавање за самостално вјежбање у слободно вријеме, промовисање позитивних социјалних интеракција, васпитање позитивне слике о себи (црта личности) и васпитање кретне културе и креативности кроз покрет.**

Концепцију програма физичког васпитања у основној школи карактерише настојање да ученик буде активна личност у смислу ослобођеног индивидуалитета и друштвености и да постаје полазна тачка у физичком васпитању које је у потпуности окренуто њему, његовим индивидуалним садашњим и могућим будућим потребама.

Развојем физичког васпитања, које постаје свакодневна животна потреба дјетета, превазилази се дидактичко-методички формализам. Нова концепција изискује више педагошке креативности наставника и више креативне експресивности, изражајности ученика.

Циљ и задаци физичког васпитања произилазе из циља и задатака основног васпитања и образовања и полазна су основа нове концепције, а наставни план и програм школског физичког васпитања је устав за сваког учитеља и наставника.

Свакој школи остављено је да самостално, на приједлог стручног актива наставника физичког васпитања, **пронађе најпогоднији модел којим ће реализовати програм физичког васпитања.** При том треба имати у виду потребе ученика и просторне и остале услове који утичу на остваривање циља физичког васпитања.

Годишњи план, програме, распоред излета, крос, логоровања, такмичења, зимовања, утврђује на почетку школске године наставничко вијеће на приједлог стручног актива наставника физичког васпитања и стручног актива учитеља.

Садржаји програма физичког васпитања усмјерени су на **три тематска¹ подручја**:

- васпитање моторичких способности,
- спортско-техничко образовање и
- повезивање физичког васпитања са животом и радом.

Основни елементи за реализацију наставног плана и програма су:

Од IV до IX разреда физичко васпитање се изводи два пута седмично у трајању од по једног часа.

Излети, као облик активности у природи (два пута годишње).

Дани спорта који се користе за јесењи и прољећни крос.

Школска и друга спортска такмичења као интегрална компонента програма физичког васпитања.

Корективно вјежбање, са по два часа седмично, за ученике који усљед ослабљеног здравља или смањених физичких могућности и способности не могу да прате редован програм. Они не похађају часове редовног програма.

Логоровање и зимовање. У принципу, сваки ученик би требало у току школовања да борави на једном логоровању и зимовању, на којима се реализују програмски садржаји који се не могу реализовати у току редовне наставе и који истовремено доприносе активном одмору ученика.

Организација и начела рада са ученицима од I до IX разреда

Физичко васпитање дјеце се реализује са по два часа физичког васпитања седмично (изузев **првог** разреда гдје је настава физичког васпитања свакодневна (интегрисана) и **другог, трећег и четвртог** разреда са по три часа седмично) на којима се остварују задаци и садржаји заједничког наставног програма.

Ради задовољавања савремених дидактичких принципа и постизања што бољих резултата, у спортско-техничком образовању, настава се у свим разредима овог узраста организује у циклусима, који у сваком од наведених разреда у току школске године има пет и који се реализују у распону 6–20 часова. Наставник зависно од потреба, просторних и осталих услова, прецизира трајање сваког циклуса, као и редослијед њиховог садржаја, у договору са колегама из стручног актива, с обзиром на то да се заједнички користе објекти, опрема, наставна средства и остало.

Садржаје појединих циклуса треба планирати на нивоу школе.

Садржај појединих циклуса су за:

- провјеру (процјену) нивоа знања на крају школске године, процјене физичког раста и усавршавања моторичких способности – пола циклуса;
- атлетику – један и по;
- вјежбе на справама и тлу – један циклус;
- спортску игру која је програмом предвиђена – два циклуса (двје спортске игре).

У школама које немају одговарајуће услове за рад (простор) у зимском периоду (вјежбе на справама и тлу), за спортску игру се планирају три, а за атлетику један и по циклус. У школама које имају могућности да организују обуку пливања, од шестог до деветог разреда се планира за спортску игру један циклус, а за пливање један.

Иако су за сваки разред предвиђени и садржаји из плеса, он се не реализује у оквиру посебног циклуса, већ током цијеле године, у оквиру осталих циклуса, када је то могуће (гимнастика, спортска игра) при чему се елементи плеса користе као вјежбе за рјешавање задатака **припремног и завршног** дијела часа.

¹Тематско подручје у физичком васпитању је јединство мисаоних процеса, тјеловјежбовних, и кретно-игровних активности сродних по одређеним критеријумима и карактеристикама.

Часови у току седмице треба да буду распоређени у **једнаким интервалима**, не смију се одржавати као блок-часови. Спортска игралишта, а посебно сале за кретно-игровне и спортске активности која су по својој површини и хигијенским захтјевима предвиђене за једно одјелење, не могу се користити истовремено за одржавање наставе с два одјелења.

У свим разредима овог узраста, настава физичког васпитања се реализује одвојено за дјечаке и одвојено за дјевојчице само у школама које имају по два паралелна објекта за физичко васпитање (двје сале или два игралишта, базен и салу итд.).

По својој концепцији, програм уклања границу између наставе и ванчасовних активности. Због тога је потребно да школа, заједно са друштвеним организацијама, помаже свим облицима слободних активности ученика (спортске секције, школска друштва за физичку културу), а у првом реду обезбјеђивању стручног кадра, материјалних и просторних услова.

У основним школама треба наћи погодна, **права** рјешења да се процес физичког васпитања дјеце и омладине не прекида суботом и недјељом, као ни током школског распуста. Кретно-игровни и спортско-рекреативни живот треба континуирано да се одвија током цијеле школске године. Школе су дужне да за стручно руковођење тим активностима ангажују стручне наставнике.

Програм физичког васпитања захтијева савременији дидактичко-методички поступак наставника, који се односи, у првом реду, на слободнију реализацију и композицију (логичка структура наставних садржаја, савремена артикулација и структура часа) физичког васпитања и на усавршавање и осавремењавање технологије радних процеса у самом његовом току.

Четверодјелну композицију (структуру) часа не треба схватити обавезно иако је она полазиште које обезбјеђује оптималне психолошке, физиолошке и педагошке предуслове за реализацију непосредних задатака часа физичког васпитања. На тој основи, са доста слободе, треба и компоновати коначну структуру часа за сваки садржај, задатак. Неопходно важно је да се користе интензивније методе рада као што су: **метод допунског вјежбања, кружноинтервални метод, метод станица -са и на станицама, кружни рад, полигон, циљани тренинг** и сл. Да би интензитет вјежбања био оптималан треба водити рачуна о рационалном коришћењу објеката, справа, реквизита и осталих наставних помагала, рационалније коришћење расположивог времена за час и сл. Неопходно је да се у организацији часова физичког васпитања користе: демонстрација припремљеног ученика, и ако се може обезбиједити: дијафилм, скица-цртеж, анимације, фотографије, кинограми, луп-филмови, као и комплет за видео-моторну обуку.

Технологију рада наставник физичког васпитања може у знатној мјери усавршити и коришћењем инструмената и уређаја у раду, као што су: разгласни уређаји (којима може да се озвучи сала за физичко васпитање и сви отворени школски терени), батеријски мегафон, комплет плоча са приручником за ритмичку гимнастику, комплет плоча и музичких касета с приручницима за употребу при обради **дјечјих кола, народних кола, плеса и игара**, као и уређеј за електронско мјерење резултата у трчању. Усавршавање и оптимализација технологије радних процеса, захтијева да све основне школе држе уређеним и уредним справарнице и кабинете за физичко васпитање и употпуне их уређајима и инструментима.

Васпитање (усавршавање) моторичких способности

Програмом је предвиђено да се на усавршавању моторичких способности ради на сваком часу у свим разредима и како је предвиђено годишњим програмом рада. Посебну пажњу треба посветити:

- усавршавању (васпитању) основних елемената физичке кондиције (координације, снаге, брзине, равнотеже, спретности, издржљивости, окретности, прецизности и др.);
- учвршћивању нормалног природног држања тијела у мировању и кретању.

Програмирање врши наставник према стању физичког развоја и моторичких способности, потенцијалних могућности и потреба дјетета. Ученици се према способностима групишу у три групе, наставник одређује вјежбе и дозира оптерећења за сваку групу.

Већа ефикасност наставе физичког васпитања може се постићи у условима када се ученици излажу дејству **оптималних** физиолошких оптерећења. Без интензивних физиолошких надражаја, вјежбе неће изазвати промјене у организму. Потребно је давати такве дозе физиолошких оптерећења, надражаја које ће изазвати одређене промјене органа и органских система у односу на њихово усавршавање. **За васпитање моторичких способности у методе, облике рада, избор вјежби и организационе форме треба уносити новине. Посебну пажњу треба посветити примјени индивидуалног организационог облика вјежбања и методама мотивације ученика.** У практичном раду веома је важно користити више **допунске вјежбе** (приликом било које врсте чекања током вјежбања), **рад са врстама, рад са(на) станицама, полигон.** Ради боље мотивације ученика организовати на часовима вјежбање уз музику. Упоредо са практичним извођењем вјежбе наставник треба ученике да упознаје с њиховим значењем и функцијом.

ЗАЈЕДНИЧКИ ПРОГРАМ

Садржаји заједничког програма изложени су по разредима и полу (гдје је то неопходно). Уз њих су дати минимални образовни захтјеви (провјера) који означавају најнижи ниво моторичких знања и умијења које ученици треба да савладају и усвоје. У узрасту од IV до VI разреда у заједничком програму су дати само основни садржаји које треба остварити. Наставник физичког васпитања може слободно и креативно да проналази ефикасна рјешења и бира вјежбе помоћу којих ће ток физичког вјежбања прилагођавати конституционалним, моторичким, физиолошким и психолошким специфичностима сваког ученика или појединих група.

АКТИВНОСТИ У ПРИРОДИ

Из фонда радних дана предвиђених заједничким планом организују се активности у природи: **И з л е т и** – Школа је обавезна да у оквиру фонда радних дана планира и обезбиједи потребно вријеме од два дана за два излета. Будући да изласке у природу предвиђају и остала наставна подручја (природа и друштво, природа, друштво, биологија, географија и сл.) треба их организовати и остварити на нивоу школе.

Излети се могу организовати по одјељењима или с групом одјељења, а њихове оперативне задатке као и локацију утврђују заједно стручни активи наставника физичког васпитања, уз сарадњу са свим осталим активима који излетом требају да остваре в/о задатке.

Два излета с пјешачењем:

I–III разреда полудневни до 5 км (укупно у оба правца),

IV разред полудневни до 6 км (укупно у оба правца),

V разред цјелодневни до 7 км (укупно у оба правца),

VI разред цјелодневни до 8 км (укупно у оба правца)

VII разред цјелодневни до 8 км (укупно у оба правца),

VIII разред цјелодневни до 9–10 км (укупно у оба правца),
IX разред цјелодневни до 10–11 км (укупно у оба правца).

К р о с

Наставни програм предвиђа да се крос одржава два пута годишње за све ученике. Организација је задатак школе, а због великог броја учесника у њима у реализацији **учествују наставници свих васпитно-образовних подручја.**

Кросеви се остварују у оквиру радних дана, дана спорта.

Стручни актив наставника физичког васпитања утврђује дужину стазе за кросеве, према узрасту ученика. Кросеви ђака IV и V разреда изводе се трчањем. Од VI до IX разреда, прољећни крос се изводи трчањем, а јесењи крос је оријентациони.

ПОВЕЗИВАЊЕ ФИЗИЧКОГ ВАСПИТАЊА СА ЖИВОТОМ И РАДОМ

Упућивање ученика у самосталан рад на усавршавању и одржавању физичке кондиције у свакодневном животу.

У томе је потребно одређивати непосредне задатке, према индивидуалним потребама и могућностима, које ће ученици извршавати у слободно вријеме, као јутарњу гимнастику или у оквиру свакодневне кретно-игровне и спортске активности, рекреације. Ученике умањених моторичких могућности и способности, учитељ или наставник физичког васпитања треба да упућује на самостално вјежбање у свако вријеме, годишње доба погодно за различите кретне активности.

Они треба да им прикажу и објасне вјежбе које треба код својих кућа да вјежбају, самостално или уз помоћ и подршку родитеља. Послије извјесног времена на часу физичког васпитања **треба контролисати шта је ученик од постављених задатака остварио.**

Васпитање здравствено-хигијенских навика за вријеме наставних и ваннаставних облика физичког васпитања, односно цјелокупног боравка ученика у школи, као трајан процес, остварује се помоћу свих наставних садржаја и осталих облика рада у школи, на тај начин што ће водити бригу о хигијенским условима објекта за наставу физичког васпитања и личној хигијени (прање руку, ногу, купање након вјежбања) одјећи и обући.

О овоме би требало више водити рачуна у нашим школама.

Физичко васпитање је моћан чинилац у јачању здравља и превентивно средство у спречавању обољења, само кад се спроводи редовно у хигијенским условима.

Квалитет физичког васпитања ученика мора чинити вјежбање на отвореном (кад год је то више могуће), на школском вјежбалишту, игралишту, у шуми и сл. Ученици највећи дио дана проводе у затвореним просторима, у сједећем – статичком положају, стога је неопходно да путем физичког вјежбања и свакодневних кретно-игровних и спортских активности **избјегнемо све израженију хиподинамику.**

На часовима физичког васпитања ученици треба да вјежбају у опреми која је погодна за то, да последије вјежбања оперу руке, да се умију, обришу и пресвуку **и добро утопле.** При активном одмору треба да се раскомоте од шалова, капа и тешких капута, итд.

Веома важно, јесте то да кроз НПП физичког васпитања морамо мислити и радити много више на **етици** (аксиологији) физичког вјежбања. Она се испољава у следећем: педагози физичког васпитања су мало, а требали би **много више да се оспособљавају и раде на хуманизацији физичке културе,** тако да по(р)уке о физичком вјежбању буду више "урезиване" у свијести дјеце и омладине као **добра** која ће се примјењивати у ванчасовним, и ваншколским ситуацијама као и дешавањима на нивоу средине гдје се живи и одвија живот. То подразумијева да није најбољи наставник, ни стручњак, онај који води динамичне и интензивне часове, добро методички изведене, који се придржава свог

традиционалног (крутог) концепта рада или часова који су коректно и спортско-технички реализовани. **Успјешним ће се сматрати онај наставник чије се дјеловање, у школи и ван ње, одражава на ученике у њиховом кретно-игровном и спортском испољавању и изражавању у слободно вријеме, у средини гдје живи, комуницира, дружи се и самостално дјелује.** У том смислу, наставник ће постићи свој тежње, циљеве и своју мисију ако усавршава своју досадашњу у „**нову методiku**”. Она би се испољавала прво, у **методичи тражења и подстицања ученика ка вјежбању** и у **смислу, покретом човјека према човјеку** како би се опредјељивао, трагао и пристајао на вјежбање, игру, спорт и кретање. И не само то, него и друго, у **методичи учвршћивања и истрајавања у вјежбању, васпитању карактера, морално вољних особина** (као један мотивациони циклус састављен од континуиране потребе, нагона, циља и засићења) ка остваривању или постајању активног, играчког и културолошког бића („бића лијепе душе у лијепом тијелу”). Нови профил наставника, осим преношења знања ученицима, пажљиво посматра и уочава њихове и позитивне и негативне особине, изучава когнитивне, конативне, емоционалне, здравствене, социјалне и остале њихове особености без чега је немогуће с учеником остварити квалитетне партнерске односе. Наставник се, у том изазову, налази пред сложенијим задацима него што то уочава и прихвата.

ДОДАТНИ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНИ РАД

Спортске секције – оријентациони програм

Организује се за ученике од IV до VI разреда који у физичком васпитању показују посебне склоности и интересовања као и жељу да у овој области развијају своје стваралачке способности и потенцијале.

Додатна настава у физичком васпитању, у ствари, значи рану специјализацију ученика у једном спорту. Пошто је избор спортова којим ученици могу да се баве врло широк, неопходно је да се у већим основним школама, гдје постоји више наставника, у стручном активу за физичко васпитање договоре ко ће изводити рад у појединим спортовима. С обзиром на то да се ради о ангажовању наставника током његовог 40-часовног радног времена неопходно је ова задужења и подјелу за рад у разним спортским секцијама званично и регистровати у документима сваке школске године.

За овај рад постоји оквирни (оријентациони) програм, који служи наставницима само као полазна основа за програмирање спортског усавршавања ученика. Сваки наставник, за своју групу, разрађује детаљан програм рада, а у појединим спортовима разрађује групни и појединачан програм рада за сваког ученика.

Спортска такмичења

Спортска такмичења (надметања) чине интегралну компоненту процеса физичког васпитања. На њима ученик провјерава исходе свога рада, а надметања са вршњацима га подстичу на властито усавршавање. Због тога је неопходно да школа одреди просторно-материјалне, организационе и остале услове како би школска спортска такмичења била доступна свим учесницима.

Корективно вјежбање

При систематском љекарском прегледу сви ученици се по здравственим критеријумима разврставају у три групе:

- способни за редовну наставу,
- способни за редовну наставу уз извјесна ограничења,
- ученици за допунско (специјално) физичко вјежбање.

Корективно вјежбање се организује за ученике који услед умањених способности, умањене или ограничене моторике, ослабљеног здравља, неправилног држања тијела или тјелесних деформитета не могу и не смију да остварују општи програм физичког васпитања. Ови ученици поред редовне наставе **треба да имају** и по два часа корективног вјежбања и њихов рад се оцјењује. **Ограничења** предлаже лекар специјалиста, који је извршио преглед, и он тачно прецизира која су то ограничења (нпр.: издржљивост, трчање, честа убрзања, скокови, вјежбе снаге, спортске игре, вјежбе равнотеже, гipкости и сл.). Наставник физичког васпитања и учитељ су дужни да уважавају захтјеве лекара, да их унесу у своја званична документа у којима воде евиденцију о моторичким могућностима и способностима ученика, тј. дјеце, као и да на сваком часу физичког васпитања у оквиру других могућности, воде рачуна о овим ограничењима. При постављању задатака цијелом разреду, односно одјељењу, наставник упозорава ученике с ограничењима, које садржаје да остварују и у којој мјери они то могу.

Програм корективног вјежбања заједнички утврђују лекар специјалиста и наставник физичког васпитања, а према потребама ученика. Учитељ и педагог физичке културе су обавезни да ученике који су упућени у диспансер на вјежбање редовно прате и у том погледу се договарају с ученицима и њиховим родитељима, као и специјалистима који тај програм прописују или реализују.

У принципу ни један ученик не може да буде ослобођен физичког васпитања, само су програми који одговарају појединим групама дјеце различити. Највећи дио ученика се развија и васпитава у оквиру редовног програма. Један, знатно мањи број се васпитава и образује кроз корективно вјежбање. Међутим, постоји још један, не велики број ученика, који физичко васпитање реализује путем редовних часова физичког васпитања али због раније прележаних болести, рековалесцентног стања, или неких других умањених способности (инвалидитет, умањен вид, слух, комбиноване сметње и др.) вјежбају уз извјесна ограничења. О томе посебно воде рачуна учитељ и наставник физичког васпитања.

СПОРТСКО-РЕКРЕАТИВНЕ АКТИВНОСТИ

Школа је дужна да омогући организацију спортско-рекреативних активности првенствено за своје ученике у ваннаставно вријеме као и за вријеме радних субота. Препоручује се школама да организују спортско-рекреативне активности и за вријеме: зимског, прољећног и љетњег школског распуста.

Посебан организациони облик рада је Дан спорта. У току школске године школа може више пута организовати Дан спорта. Дан спорта је прецизиран у календару годишњег плана и програма рада школе. Школа ће, заједно са спортским организацијама, удружењима, организацијама за физичку културу и родитељима, стварати услове за свакодневне спортско-рекреативне активности ученика. У овим дјелатностима наставници (школа) посебно требају форсирати акције обучавања и усавршавања **елементарних кретних навика** (вожња бицикла, пливање, смучање, клизање, вожња ролера, тротинета и сл.) јер су доступне свима.

ЛОГОРОВАЊЕ И ЗИМОВАЊЕ

С обзиром на потребе дјеце и омладине школа треба да организује колективна логоровања и зимовања ученика. Она, поред рекреативно-забавних садржаја, служи организованим предузимању мјера и „режима” који доприносе активном одмору, јачању здравља, практичној обуци теренских вјештина и спортова који се не могу реализовати у току

редовне наставе. Умјесто логоровања школа би требала организовати седмодневну **школу пливања** у току деветогодишњег школовања у неким од пливачких базена, уз мања средства.

ПРАЋЕЊЕ, ВРЕДНОВАЊЕ И ОЦЈЕЊИВАЊЕ

Физичко васпитање се по природи своје дјелатности знатно разликује од осталих васпитно-образовних области у школи, али је интегралан дио система, в/о процеса и развоја личности. Праћење, вредновање и оцјењивање се врши на основу сљедећих тематских подручја (елемената):

- васпитање моторичких способности,
- спортско-техничко образовање,
- повезивање (однос) физичког васпитања са животом и радом.

Прва два подручја су по природи таква да им је учинак мјерљив и могу као образовни стандарди да буду егзактно изражени. То су минимум моторичких способности и спортско-техничких достигнућа које ученици појединих узраста треба да достигну, што гарантује исти минимални, а задовољавајући ниво способности код свих ученика. Треће, тематско подручје је веома важно и у њему наставници треба много више да дјелују.

Васпитање моторичких способности

При оцјењивању моторичких способности узима се у обзир ниво личних моторичких способности сваког појединца, остварен у току једне и више школских година, а према његовим индивидуалним могућностима. За контролу, боље рећи процјену моторичких способности примјењује се сљедећа батерија тестова из 1988. год. из ЈЗФКМС из Београда, (може се користити и батерија тестова по ЕУРОФИТ-у) коју чине:

За узраст од I до III разреда:

- **за физички раст** (тјелесна висина и тјелесна маса),
- **за експлозивну снагу ногу** (скок удаљ из мјеста),
- **за општу снагу** (бацање медицинке од 2 кг),
- **за брзину** (трчање 30 м из високог старта),
- **за снагу руку и рамена** (издржај у згибу до 120 секунди максимално),
- **за флексибилност** (дубоки претклон на клупици, све чешће претклон-сјед).

За узраст од IV до IX разреда:

- **за физички раст** (тјелесна висина и тјелесна маса),
- **за експлозивну снагу ногу** (скок удаљ из мјеста),
- **за општу снагу** (бацање медицинке од 3 и 4 кг),
- **за брзину** (трчање 60 (100) м из ниског старта),
- **за снагу руку и рамена** (издржај у згибу до 120 секунди максимално),
- **за флексибилност** (дубоки претклон на клупици, све чешће претклон-сјед),
- **за издржљивост** (трчање на 500 м за ученице и 800 м за ученике),
- **општа координација** (одбијање лопте од зид).

Провјера се обавља на крају школске године, а постигнути резултати се вреднују помоћу Критеријума за процјену физичког раста и развоја моторичких способности дјеце и

омладине узраста од 7 до 19 година (нормативи – издати у Београду 1988. године од стране ЈЗФКМС). На основу утврђених вриједности на сваком тесту утврђује се укупан збир бодова и процјењује се стање моторичких способности ученика. Резултати провјере служе наставнику и сваком поједином ученику да упоређујући утврђено стање са претходним, процијени свој напредак. **Подаци о физичком расту и усавршавању моторичких способности уносе се у дневник рада наставе физичког васпитања.** Резултати праћења служе наставницима физичког васпитања као полазиште за програмирање рада, у индивидуалном приступу и одређивању радних задатака за сваког појединца и за њихово оцјењивање.

Спортско-техничко образовање (постигнућа)

Спортско-техничка постигнућа се **(пр)оцјењују** утврђивањем **обима** (квантитета) и **нивоа** (квалитета) садржаја програма, датих у дијелу спортско-техничко образовање. За праћење спортско-техничких постигнућа служе минимални образовни захтјеви на основу којих се вреднује постигнути успјех. У сваком разреду, послије навођења заједничких програма дати су минимални образовни захтјеви којима сваки ученик треба да **(о)влада**.

Повезивање физичког васпитања са животом и радом (однос према кретној тјелесној култури, култури вјежбања, физичкој култури уопште)

Оцјењивање односа ученика према физичкој култури обавља се праћењем: ученикове активности на властитом физичком усавршавању, здравља, њега тијела, извршавања задатака у смислу његовања својих моторичких способности, оствареног степена навика за сталним вјежбањем и упражњавањем кретно-игровних и спортско-рекреативних садржаја, **односа према друговима и сарадње** током вјежбања, током спортских надметања и излета као и активности ученика у сталним и повременим облицима рада којима се стечена знања из ове области повезују са свакодневним животом.

Исходи учења у школском физичком васпитању

У школском физичком васпитању исходи учења формулисани су за **сазнајне, психомоторне и социјалне вјештине**. Од дјетета се, након завршетка основне школе, очекује да је способно да рјешава конкретне задатке у познатим условима и да у рјешавању тих задатака логички размишља, да посједује основне врсте кретања и вјештине, да је способно да своје опште знање примијени у пракси, да може да прикупља и организује информације и да их саопшти у кретној, вербалној (понекад и писаној) форми. Вјештине захтијевају и логичко размишљање и закључивање, које се слабо подстиче формулисаним исходима учења. Када су у питању **професионалне и личне**

компетенције² (способности на дјелу), треба посебно нагласити сљедеће. Код првих је важно да је дијете способно да изврши једноставне задатке уз сталан стручни надзор у познатим условима. Личне компетенције захтијевају спремност за примјену знања и

² Под **личним компетенцијама** подразумијева се: 1. спремност за нова искуства, идеје, отвореност ума и сазнајна флексибилност, 2. независност и аутономност у односу на традиционалне изворе утицаја, 3. јасан осјећај личне ефикасности у властитом и социјалном окружењу и 4. информисаност и партиципативност. Компетенција се односи на потребу да се контрола сопственог понашања и интеракција са социјалним окружењем опажају као ефикасни. **Компетенција није само способност на дјелу, стечена вјештина, већ је прије осјећање, самопоуздања и дјелотворности у акцији.**

одговорност за извршење једноставнијих задатака у познатим животним условима. **Формулисани исходи учења** подстичу професионалне компетенције, али да подстицање личних није адекватно. Интеграција знања, виши нивои знања и стицање вриједности, добара људских физичких активности у физичком васпитању слабо се потенцирају исходима учења, иако знамо да је **циљ живота** давање смисла животу, индивидуа жели да ствара, има опредјељење, природну оријентацију у правцу стварања вриједности **по себи и за себе**.

О Ц Ј Е Н Е

Оцјену **одличан (5)** добија ученик који је радом у току школске године побољшао своје моторичке способности и чији резултати знатно превазилазе стандарде узраста; који у спортско-техничким достигнућима знатно превазилази постављене захтјеве по обиму и квалитету и који има веома активан однос према физичкој култури.

Оцјену **врло добар (4)** добија ученик који је радом у току школске године побољшао своје моторичке способности и чији резултати превазилазе стандарде узраста; који у спортско-техничким достигнућима превазилази постављене захтјеве по обиму и квалитету и који има активан однос према физичкој култури.

Оцјену **добар (3)** добија ученик који је радом у току школске године побољшао своје моторичке способности у границама стандарда, чији су резултати у спортско-техничким достигнућима у оквирима минималних образовних захтјева и чији је однос према физичкој култури задовољавајући.

Оцјену **довољан (2)** добија ученик који није у току школске године побољшао своје моторичке способности, чији су резултати у спортско-техничким достигнућима испод утврђених стандарда и који не показује минимум интересовања за физичку културу.

Оцјену **недовољан (1)** у принципу не би требало да добије ни један ученик. Ученик чије су моторичке способности опале, и који не испуњава очекиване стандарде као и који не показује ни минимум интересовања за побољшање својих моторичких и функционалних способности, и који је здрав, упућује се на корективно вјежбање.

НАСТАВНИ ПРОГРАМ ЗА ПРЕДМЕТ: **ВАСПИТНИ РАД У ОДЈЕЉЕЊСКОЈ ЗАЈЕДНИЦИ**

РАЗРЕД: **ДЕВЕТИ**

СЕДМИЧНИ БРОЈ ЧАСОВА: **1**

ГОДИШЊИ БРОЈ ЧАСОВА: **34**

ОПШТИ И ПОСЕБНИ ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА

Одјељењска заједница функционише као ученички колектив који има властиту организацију, али уз координацију и руковођење које остварује одјељењски старјешина, тј. разредник.

Општи циљеви

- Максималан допринос социјализацији сваког ученика, односно развој социјалних компетенција ученика;
- Допринос развоју когнитивних, емоционалних и радно-акционих компетенција;
- Допринос развоју комплетне личности сваког ученика, његових способности, одговорности и слободе, моралној аутономији, стваралаштву и систематичности у раду;
- Спознаја ученика о себи, друштву и природи, те потреби њиховог очувања.

Посебни циљеви

- Упознати индивидуални развој сваког ученика и континуирано пратити ток развоја (физички, социјални, емоционални, интелектуални, морални и естетски развој ученика);
- Развијати и користити групну динамику и интеракцију у сврху формирања социјално зреле, слободне и одговорне личности ученика водећи рачуна о узрасту ученика;
- Упознати ученике са дужностима, задацима, обавезама и одговорностима као и правилима васпитно-образовног рада и живота у школи;
- Упознати ученике са битним факторима наставе и могућим начинима учешћа у функционисању школе;
- Развијати код ученика способности и вјештине да анализирају своје поступке и препознају насилно понашање према себи и другима;
- Развијати осјећај патриотизма и интернационализма;
- Развијати еколошку свијест код ученика, те потребу за очувањем личног здравља и околине;
- Учествовати у реализацији културно-забавних, спортских и других активности у школи и друштвеној средини;
- Упознати ученике са интелектуалним и физичким захтјевима појединих занимања, специфичностима општеобразовних и стручних школа;
- Развијати способности и вјештине код ученика да процјењују личне могућности приликом избора занимања.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Наставна тема

Оквирни број часова

1. Организација одјељењског колектива	2
2. Култура живљења	5
3. Упознајмо себе	4
4. Превенција насиља	4
5. Дјечија права	2
6. Учење учења	2
7. Здравствено васпитање	4
8. Екологија	2
9. Професионална оријентација	4
10. Заштита од мина и ватреног оружја	1
11. Процјена резултата рада	1
12. Теме по избору	3

Исходи учења	Садржаји програма/Појмови	Корелација са другим наставним предметима
Тема 1: Организација одјељењског колектива (2)		
<p>Ученик треба да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • примјењује процедуру избора одјељењског руководства и учествује у креирању програма рада одјељењске заједнице; • образложи важност планирања и програмирања рада; • образложи одговорност појединца при избору руководства, као и одговорност изабраних појединаца и група за рад у одјељењској заједници; • именује и примјењује одјељењска правила и кућни ред школе; • износи и образлаже мишљења, ставове и увјерења, те изрази слагање или неслагање са истим. 	<ul style="list-style-type: none"> • Избор руководства одјељења, задужења појединаца и група. • План и програм рада одјељењске заједнице. • Наша правила и кућни ред школе. 	Српски језик
Тема 2: Култура живљења (5)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни значај обиљежавања обичаја и традиција као дио идентитета појединца и народа; 	<ul style="list-style-type: none"> • Обичаји, традиција, културно наслеђе. • Светосавске свечаности. • Породица – родне, генерацијске и културне разлике. 	Српски језик Вјеронаука Историја Географија

<ul style="list-style-type: none"> • образложи улогу и значај Светог Саве за српско школство; • учествује у припремању и обиљежавању Светосавске свечаности; • опише и прихвата родне, генерацијске и културне разлике; • сарађује са ученицима и наставницима; • брани своје мишљење на прихватљив начин; • иницира и учествује у хуманитарним акцијама; • познаје и примјењује културно понашање на јавним мјестима. 	<ul style="list-style-type: none"> • Односи у школи (ученик–ученик; ученик–наставник...). • Организација хуманитарне акције (помоћ обољелим, старим, немоћним). • Бонтон – понашање на јавном мјесту (на улици, позоришту, биоскопу, спортским теренима...). 	<p>Ликовна култура</p>
<p>Тема 3: Упознајмо себе (4)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни појам и значај критичког мишљења; • (разумијевање информација, разматрање, заузимање става); • анализира и критикује своје одлуке и процесе (опис како врши избор, аргументовање); • објасни појмове морал и вриједности; • креира листу приоритетних моралних вриједности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Шта значи критички размишљати? • Појам и значај критичког мишљења. • Вјежба: Моји избори и одлуке (како вршим избор и доносим одлуке). • Моралне вриједности. 	<p>Српски језик</p> <p>Вјеронаука</p>
<p>Тема 4: Превенција насиља (4)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна насилна понашања према себи и другима; • анализира своје поступке у конфликтним ситуацијама; • исказује позитиван став према ненасиљу; • објасни појам дискриминације и повезаност дискриминације са насиљем; • препозна и идентификује ситуације у којима је присутна дискриминација и насиље; • анализира своје ставове према различитости и 	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа себе – да ли сам насилан/ла према другима и себи? • Дискриминација. • Активизам и ненасиље. • Слобода избора. • Малољетничко преступништво. • Одговорност младих у сукобу са законом. 	

<p>неподржавању дискриминације;</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни идеју „слобода избора”, те препознаје могућност избора; • објасни да је активно реаговање у окружењу друштвено пожељно понашање; • објасни став да он може утицати на смањење насиља својим активизмом; • препозна и објасни посљедице друштвено неприхватљивог понашања; • објасни и доноси одлуке које га неће ставити у сукоб са законом. 		
<p>Тема 5: Дјечја права (2)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира стање дјечјих права у школи, заједници и шире; • препозна и анализира неприхватљиве облике понашања међу дјецом и трага за начинима њиховог превазилажења; • образложи потребу промјене устаљених и застарјелих односа у школи; • прави приоритете у рјешавању проблема; • примијени адекватне и одмјерене облике борбе за своја права. 	<ul style="list-style-type: none"> • Нама је важно. • Одбрана права. 	<p>Српски језик</p> <p>Ликовна култура</p> <p>Музичка култура</p>
<p>Тема 6: Учење учења (2)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • препозна унутрашње мотиве и потребе, као и вањске покретаче учења; • примијени успјешне методе и технике учења. 	<ul style="list-style-type: none"> • Унутрашња и вањска мотивација. • Методе успјешног учења, мапе ума, комбинована метода. 	
<p>Тема 7: Здравствено васпитање (4)</p>		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • образложи значај физичке активности на здравље; • објасни потребу и начин здраве исхране; • анализира значај личне хигијене; 	<ul style="list-style-type: none"> • Физичка активност и здравље. • Здрава исхрана. • Лична хигијена. • Заштита менталног здравља (развојне кризе). 	<p>Српски језик</p> <p>Биологија</p> <p>Вјеронаука</p> <p>Музичка култура</p>

<ul style="list-style-type: none"> • препозна и објасни вјештине за рјешавање развојних криза. 		Физичко васпитање
Тема 8: Екологија (2)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји и објасни изворе загађивања и мјере заштите животних намирница од разних врста загађивача; • наведе нека обољења условљена конзумирањем загађене хране и воде. 	<ul style="list-style-type: none"> • Загађивање и заштита животних намирница • Болести условљене конзумирањем загађене хране. 	Биологија
Тема 9: Професионална оријентација (4)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни и разликује здравствене захтјеве и контраиндикације појединих струка и занимања; • користи раније стечене информације при избору занимања; • процијени своје способности прије него што изврши избор занимања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Физичко-здравствени захтјеви појединих струка и контраиндикације за одређене струке и занимања (у складу са интересима ученика). • Како поступити при доношењу одлуке о избору занимања? • Посјете школама. 	
Тема 10: Заштита од мина и ватреног оружја (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • наброји и објасни адекватне облике понашања када наиђе на мину или НУС-а; • анализира могуће посљедице посједовања ватреног оружја; • објашњава активности упозоравања на мине у школској заједници. 	<ul style="list-style-type: none"> • Мине још увијек убијају. • Наилазак на мину или НУС-а. • Опасност од ватреног оружја. 	
Тема 11: Процјена резултата рада (1)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • анализира и процијени лични рад и успјех; • даје приједлоге за унапређење рада. 	<ul style="list-style-type: none"> • Анализа рада и приједлози за унапређење. 	Садржаји свих наставних предмета.
Тема 12: Теме по избору (3)		
<p>Ученик може да:</p> <ul style="list-style-type: none"> • објасни значај догађаја који се обиљежава; • износи личне ставове и интересовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Садржаји по избору наставника и ученика који се односе на актуелне догађаје, значајне датуме или на специфична интересовања ученика. 	

ДИДАКТИЧКА УПУТСТВА И ПРЕПОРУКЕ:

- Програм васпитно-образовног рада у одјељењској заједници обухвата више наставних области или тема. Наставне теме су релативно аутономне.
- Реализација програмских садржаја васпитно-образовног рада у одјељењској заједници подразумијева флексибилан приступ. Флексибилан приступ се односи, како на модалитете рада, тако и на динамику извођења.
- Програмски садржаји су понуђени оквирно, јер остварење исхода учења, могуће је и примјеном садржаја по избору одјељењског старјешине или ученика.
- Сваки разредник је задужен да креира годишњи програм рада за своје одјељење, уз обавезне консултације и учествовање ученика. Степен учешћа ученика у креирању програма зависиће од узраста ученика.
- Предложени фонд сати за реализацију садржаја и остварење исхода учења могуће је кориговати, тј. извршити прерасподјелу фонда сати за поједине наставне теме или садржаје. У складу са принципима савременог васпитања и образовања, одјељењски старјешина добија нову улогу, што подразумијева да посједује особине демократичности, флексибилности, отворене комуникације, толеранције и слично.
- Одјељењски старјешина, у договору са ученицима (колико је то могуће), има потпуну слободу да наставну тему реализује као цјелину или да у различитим временским периодима реализује дио садржаја неке наставне теме.
- Разредник осмишљава активности, координира рад међу ученицима, даје им јасна упутства за реализацију одређених садржаја, поштује специфичности узраста ученика, индивидуалних разлика, те специфичности ученичког колектива и средине у којој се налази школа.
- Примјеном савремених метода рада на часовима одјељењске заједнице, радионичким приступом у раду, часови ВРОЗ-а (Васпитни рад с одјељењском заједницом) биће много занимљивији за ученике, једноставнији за реализацију и ефикаснији у постизању циљева учења, али првенствено у остварењу исхода учења.
- За припрему и реализацију тема: „Учење учења”, „Професионална оријентација” и „Упознајмо себе”, треба консултовати и укључити педагога и психолога школе, а за реализацију наставне теме „Здравствено васпитање” и „Екологија” могу се укључити стручни и компетентни појединци из друштвене заједнице.
- За реализацију садржаја ВРОЗ-а, односно појединих тема, понуђени су сљедећи приручници:
  1. **Бонџон.**
  2. **Како учити.**
  3. Сузић, Н., Стевић, П. (1996). *Учење учења*, Бања Лука: Глас Српски.
  4. Сузић, Н. (2003). *Васпитни рад у одјељењској заједници*, Бања Лука: ТТ центар.
  5. Алан, Б. (2004). *Учионица без насилништва*, Београд: Креативни центар.
  6. Мајк, К., Чаз, В., Пип, Б., *Научите да учите*, Београд: Креативни центар.
  7. Дона, С, . (2005). *Одељенски саставници*, Београд: Креативни центар.
  8. НВО „Здраво да сте” и сарадници (2005). *Саг разумијем своја њрава*.
  9. *Конвенција о њравима дјететиа*.
  10. *Ућозоравање на мине и друћа убојитиа средствиа*, Приручник за наставнике основних и средњих школа, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево, 2006. године.
  11. Дидактички комплет о превенцији насиља кроз образовни систем Босне и Херцеговине, *Приручник за наставнике о ѡревенцији насиља које укључује дјецу*.

12. Приручник за ученике, школске психологе, педагоге и наставнике: *Водич кроз занимања за ученике завршног разреда основне школе*, Министарство просвјете и културе Републике Српске.
13. Проф. др Ејуб Ћехић: *Које је занимање за мене*, Култура, Београд, 1990. године.
14. *Приручник за рад на часовима одјељењске заједнице*, Бањалука, 2012. године.
15. *Заједно до боље школе*, Бањалука, 2014. године.
16. *Оквирни систем критичког мишљења у цијелокућном наставном програму*, Центар за образовне иницијативе Step by step, Сарајево, 2000. година.

Одјељењски старјешина може и треба да користи и сву осталу литературу која му је позната и доступна.